PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Zvonimir Matić

OSIGURANJE IZVANUGOVORNE ODGOVORNOSTI ZA NEIMOVINSKU ŠTETU

Doktorska disertacija

Mentor: prof. Marko Baretić

Zagreb, travanj 2026. godine

SADRŽAJ

1. UVOD……6
1.1 Opće napomene……6
1.2 Hipoteze……9
1.3 Ciljevi rada, plan izlaganja i korištene metode……11
2. NEIMOVINSKA ŠTETA……13
2.1 Uvod……13
2.2 Pojam prava osobnosti……14
2.3 Kratki prikaz povijesnog razvoja prava osobnosti……16
2.4 Utjecaj zaštite temeljnih ljudskih prava i sloboda na razvoj pravne osobnosti……23
2.5 Pravno uređenje neimovinske štete u Republici Hrvatskoj……29
2.5.1 Pravno uređenje neimovinske štete po OGZ-u……29
2.5.2 Pravno uređenje neimovinske štete po ZOO/78……31
2.5.3 Pravno uređenje neimovinske štete po ZOO……37
2.5.3.1 Povrede prava osobnosti……46
2.5.3.1.1 Povreda prava na život……46
2.5.3.1.2 Povreda prava na tjelesno i duševno zdravlje……56
2.5.3.1.2.1 Medicinsko vještačenje povrede tjelesnog i duševnog zdravlja……66
2.5.3.1.3 Povreda prava osobnosti zbog osobito teškog invaliditeta bliske osobe……77
2.5.3.1.4 Povreda prava na dostojanstvo, čast i ugled……85
2.5.3.1.5 Povreda privatnosti osobnog i obiteljskog života……96
2.5.3.1.6 Povreda prava na slobodu……97
2.5.3.1.7 Povreda prava osobnosti pravne osobe……99
2.5.4 Odgovornost za neimovinsku štetu……103
2.5.5 Zastara naknade neimovinske štete……106
2.5.6 Zahtjev za naknadu neimovinske štete u mirnom postupku……109
2.5.7 Tužba radi naknade štete i sudski postupak……112
2.5.8 Zaključno o pravnom uređenju neimovinske štete u RH……120
2.6 Pravno uređenje neimovinske štete u Njemačkoj……123
2.6.1 Pojam neimovinske štete po odredbama BGB-a……123

2.6.2 Pravni oblici neimovinske štete……124
2.6.3 Odgovornost za (neimovinsku) štetu……134
2.6.4 Zastara naknade neimovinske štete……137
2.6.5 Zaključno o pravnom uređenju neimovinske štete u Njemačkoj……..138
2.7 Pravno uređenje neimovinske štete u Engleskoj…….……139
2.7.1 Tort Law……139
2.7.2 Pojam neimovinske štete……...…142
2.7.3 Pravni oblici neimovinske štete……143
2.7.4 Odgovornost za (neimovinsku) štetu……..……...148
2.7.4.1 Općenito o odgovornosti…...……148
2.7.4.2 Povreda dužne pažnje……148
2.7.4.3 Uzročna veza……152
2.7.4.4 Posebni oblici odgovornosti……..153
2.7.5 Zastara neimovinske štete…….……157
2.7.6 Zaključno o pravnom uređenju neimovinske štete u Velikoj Britaniji…….……160
2.8 Pravno uređenje neimovinske štete u SAD-u……..161
2.8.1 Pojam i oblici neimovinske štete……...……161
2.8.1.1 Compensatory Damages……161
2.8.1.2 Punitive Damages……..163
2.8.1.3 Posebno o naknadi štete posrednih oštećenika .....……...166
2.8.2 Odgovornost za (neimovinsku) štetu……168
2.8.2.1 Namjerno prouzročenje neimovinske štete……169
2.8.2.2 Povreda dužne pažnje ……...…...……172
2.8.3 Zastara naknade neimovinske štete……175
2.8.4 Zaključno o pravnom uređenju neimovinske štete u SAD-u……176
2.9 Zaključno o neimovinskoj šteti……178
3. OSIGURANJE OD ODGOVORNOSTI……187
3.1 Kratki prikaz povijesnog razvoja……187
3.2 Društveni aspekti osiguranja od odgovornosti……..……..…….194
3.3 Pravna priroda ugovora o osiguranju od odgovornosti……197
3.4 Predmet ugovora o osiguranju od odgovornosti…….…201
3.5 Subjekti ugovora o osiguranju od odgovornosti……...…203
3.6 Pravno uređenje ugovora o osiguranju……206
3.6.1 Pravno uređenju po pravu EU……206

3.6.1.1 Direktiva 2009/138/EZ……..208
3.6.1.2 Direktiva 2002/92/EZ……213
3.6.1.3 Direktiva (EU) 2016/97……214
3.6.1.4 Zaključno o direktivama……222
3.7 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u RH……224
3.7.1 Zakon o osiguranju……224
3.7.2 ZOO……..225
3.7.2.1 Opće odredbe ZOO-a koje uređuju ugovor o osiguranju……..225
3.7.2.2 Odredbe ZOO-a koje uređuju osiguranje imovine……228
3.7.2.3 Odredbe ZOO-a koje uređuju osiguranje od odgovornosti……...….238
3.7.2.3.1 Osigurani slučaj……...…238
3.7.2.3.2 Odgovornost osiguranika za štetu……239
3.7.2.3.3 Pravno priznata šteta…….……...241
3.7.2.3.4 Pravo na izravnu tužbu, actio directa……...244
3.7.3 Zakoni koji uređuju obvezna osiguranja od odgovornosti……249
3.7.4 ZOOP……...….252
3.7.4.1 Razdoblje prije donošenja ZOOP-a……...253
3.7.4.2 Razlozi za donošenje ZOOP-a……...253
3.7.4.3 ZOOP i implementirane EU direktive i uredbe…….…254
3.7.4.4 Osnovne značajke ZOOP-a……...256
3.7.4.5 Postupak i rokovi za rješavanje odštetnih zahtjeva te pravo oštećene osobe na podnošenje tužbe…….……..259
3.7.4.6 Prednosti i nedostaci rješavanja odštetnih zahtjeva po ZOOP-u…..……..266
3.7.4.7 Pravo na mirno rješavanje sporova…….…….……..274
3.7.5 Zaključno o pravnom uređenju ugovora o osiguranju od odgovornosti u RH…..275
3.8 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u Njemačkoj……281
3.8.1 VVG……..282
3.8.2 PflVG……...…….287
3.8.3 BGB……...……...288
3.8.4 Drugi zakoni koji uređuju ugovor o osiguranju od odgovornosti…….289
3.8.5 Zaključno o pravnom uređenju ugovora o osiguranju od odgovornosti u Njemačkoj…….290
3.9 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u Engleskoj……..…..……..292
3.9.1 CIDRA……..293

3.9.2 IDRA……295
3.9.3 TPA……,……...……297
3.9.4 RTA…….……..297
3.9.5 Druga obvezna osiguranja od odgovornosti……..301
3.9.6 Zakonsko i common law uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti……...301
3.9.7 Zastara kod ugovora o osiguranju……..307
3.9.8 Civile Liability Act i drugi zakoni……307
3.9.9 Zaključno o pravnom uređenju ugovora o osiguranju od odgovornosti u Engleskoj…..…...……..309
3.10 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u SAD-u……310
3.10.1 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u saveznoj državi Kalifornija, SAD……...……311
3.10.2 Pravo treće osobe po ugovorima o osiguranju od odgovornosti……318
3.10.3 Common law uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti…….319
3.10.4 Obvezna osiguranja od odgovornosti……323
3.10.5 Zastara kod ugovora o osiguranju…….324
3.10.6 Zaključno o ugovorima o osiguranju od odgovornosti u SAD-u.…….325
3.11 Zaključno o ugovorima o osiguranju od odgovornosti…….…...…….327
4. ZAKLJUČAK…….332
4. 1. Rezultati istraživanja……..……...……332
4.2. Provjera postavljenih hipoteza…..……345
4.3. Ocjena postojećeg stanja…….…….…….352
4.4. Prijedlozi za poboljšanje uočenih nedostataka postojećeg uređenja…….……356
Pravni izvori…….……...…….359
Popis literature……...367
Sudske odluke……375
Internet izvori……....379

1. UVOD

1.1 OPĆE NAPOMENE

Unazad sedamdesetak godina, svjedočimo kontinuiranom razvoju temeljnih ljudskih prava u međunarodnom okruženju. U suvremenom građanskom pravu svaki pojedinac smatra se nositeljem neimovinskih dobara koja mu pripadaju samom činjenicom njegova postojanja. Osobna dobra pojedinca kao što su život, zdravlje, sloboda, dostojanstvo, čast, privatnost, pravo na vlastitu sliku, pravo izbora, te druga srodna prava, imaju za nositelja tih prava neprocjenjivu i neotuđivu neimovinsku vrijednost. Zaštita neimovinskih dobara uređena je najvišim međunarodnim pravnim aktima, kao što su Opća deklaracija o pravima čovjeka iz 1948. godine, u daljnjem tekstu Deklaracija[1], ili Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda iz 1950. godine[2], ali i temeljnim nacionalnim aktima, kao što je to primjerice Ustav Republike Hrvatske, (u daljnjem tekstu Ustav RH)[3]. U građanskopravnom smislu, pojedincu su za određena neimovinska dobra priznata subjektivna građanska prava, radi čega je uspostavljena i građanskopravna zaštita tih prava kroz odredbe o odgovornosti za neimovinsku štetu.

Učestale povrede neimovinskih dobara u današnjem društvu počinjene su od osoba koja rade u raznoraznim javnopravnim tijelima, kao što je je protupravno oduzimanje slobode, povrede

[1] Opća deklaracija o pravima čovjeka. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Dostupno 4.11.2024. https://www.enciklopedija.hr/clanak/opca-deklaracija-o-pravima-covjeka, citira se: *„Opća deklaracija o pravima čovjeka, dokument UN-a koji predstavlja temeljnu filozofiju pravno obvezujućih minimuma prava i sloboda i pravnih instrumenata u međunar. pravu; prihvaćena je Rezolucijom 217A (III) Opće skupštine UN-a 10. XII. 1948. u Parizu. Prvi put, na međunar. razini, proglašava katalog prava čovjeka kao opći međunar. standard kojemu sve države, a osobito članice UN-a, moraju težiti. Prema Deklaraciji, svakomu su dostupna sva prava i slobode kao što su: pravo na život, slobodu i sigurnost, jednakost pred zakonom, pošteno suđenje, slobodu misli, vjere i dr.; svi su pred zakonom jednaki i imaju pravo, bez ikakve diskriminacije, na jednaku zaštitu zakona. UN je 10. prosinca, dan prihvaćanja Opće deklaracije o pravima čovjeka, proglasio Međunarodnim danom ljudskih prava.“* Također, Opća deklaracija o pravima čovjeka objavljena je Odlukom Vlade RH od 12. studenog 2009., Narodne novine, broj 12/2009.

[2] U zakonodavstvo Republike Hrvatske stupa donošenjem Zakona o o potvrđivanju Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda i protokola br. 1., 4., 6., 7., i 11. uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine broj 18/1997.

[3] Ustav RH, Narodne novine broj 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14.

privatnosti, časti, ugleda i dostojanstva, a isto tako, česte povrede počinjene su od drugog pojedinca ili pravne osobe, u pravilu u aktivnostima s opasnom stvarju ili pri obavljanju opasnih djelatnosti, kao što je ozljeđivanje u prometnim nesrećama ili u prijevozničkoj djelatnosti. Značajan broj povreda tih dobara nalazimo kod radnika, koje nastaju na radu i u svezi s radom, kao i pri obavljanju različitih profesionalnih aktivnosti. Također česte su povrede neimovinskih dobara od strane medija, potom povrede koje nastanu uslijed liječničkih pogrešaka, u narušenim obiteljskim odnosima, neovlaštenom korištenju osobnih podataka i drugih oblika povrede privatnosti i tako dalje. Takve povrede neimovinskih dobara u većini nacionalnih građanskih sustava dovodi do nastanka neimovinske štete, a time i odgovornosti štetnika za prouzročenu štetu.

Odgovornost za neimovinsku štetu može se utvrđivati po načelu krivnje, ali i po pravilima o objektivnoj odgovornosti, ovisno o tome u kojim je okolnostima, na koji način, tko i kome, počinjena povreda neimovinskih dobara, ali u pravilu, za uspostavu odgovornosti štetnika potrebno je kumulativno ispunjenje pretpostavki kao što su postojanje subjekata odnosa odgovornosti za štetu (štetnika i oštećenika), štetne radnje, uzročne veze, štete te protupravnosti. U kontekstu utvrđivanja odgovornosti može se pojaviti i pitanje doprinosa oštećenika nastanku i visini vlastite štete, odnosno njegova pristanka na nastanak štete. Za štete nastale u svezi vlasništva ili uporabe opasne stvari, odnosno obavljanja opasnih djelatnosti koje predstavljaju najveći rizik za pravno zaštićena neimovinska dobra i imovinu, nacionalni pravni sustavi uvode obvezna osiguranja od odgovornosti za štete počinjene prema trećim osobama. Pri tome se paralelno za te opasne aktivnosti, odnosno za uporabu i za imatelja opasnih stvari uvode pravila o objektivnoj odgovornosti, slijedom čega oštećene osobe tim promjenama pravila o odgovornosti sve češće dolaze u položaj u kojem imaju obvezu dokazivati samo opseg pretrpljene štete, dok se primjenom pravnih normi, barem u našem pravu, uvodi predmnijeva postojanja uzročne veze.

Odgovornost za prouzročenu štetu podobna je biti predmet ugovora o osiguranju. Radi se o ugovoru o osiguranju od odgovornosti, kojim se obveza isplate naknade štete prenosi sa štetnika na društvo za osiguranje, koje će zauzvrat naplatiti odgovarajuću novčanu premiju. Kada su u pitanju obvezna osiguranja od odgovornosti, oštećenom se priznaje pravo na izravan zahtjev odnosno tužbu za naknadu štete prema društvu za osiguranje, dok kod ostalih osiguranja od odgovornosti, u različitim nacionalnim pravnim porecima, predviđena su različita pravna rješenja. Tako, primjerice, njemačko pravno uređenje ne priznaje pravo na izravan zahtjev odnosno tužbu oštećenika prema društvu za osiguranje, osim ako se ne radi o obveznom

osiguranju, dok je prema odredbama Zakona o obveznim odnosima (dalje u tekstu: ZOO)[4] u RH takav zahtjev dopušten, neovisno o tome radi li se o dragovoljnom ili obveznom osiguranju od odgovornosti. Osobitost predmeta osiguranja kod ovih ugovora ogleda se u tome što obveza naknada štete ovisi o nizu čimbenika koje nije moguće unaprijed predvidjeti pa prilikom sklapanja ovog ugovora o osiguranju nije moguće ugovoriti novčanu vrijednost obveze naknade štete, odnosno nije moguće ugovoriti osiguranu vrijednost obveze naknade štete koje bi društvo za osiguranje trebao platiti. Društvo za osiguranje preuzima od štetnika obvezu isplate osigurnine kao naknade za pretrpljenu neimovinsku štetu, radi čega postaje otvoreno pitanje da li se prijenosom obveze isplate štete sa štetnika na osiguratelja mijenja svrha novčane naknade neimovinske štete. Isplata se vrši u postupku pred osiguratelјem , u zakonom ili ugovorom određenom roku, u kojem se postupku obrade zaprimljenog odštetnog zahtjeva utvrđuje odgovornost osiguranika za nastalu štete, provodi se procjena neimovinske štete te se, temeljem rezultata toga postupka, kreira odgovarajuća nagodba za pretrpljenu štetu ili se oštećenom dostavlja obrazložena odluka o otklonu postavljenog zahtjeva. Zbog naravi svog poslovanja, društvo za osiguranje poslove obrade odštetnih zahtjeva za neimovinsku štetu želi rješavati temeljem unaprijed predvidljivih pravila procjenjivanja odgovornosti te opsega i visine neimovinske štete, vodeći se pravilom isplate jednake naknade za objektivno jednake povrede neimovinskih dobara. U tu svrhu, društva za osiguranje sklona su tabličnom sustavu procjenjivanja neimovinske štete, na način da se neimovinska šteta numerički procjenjuje, u pravilu sukladno postotku oštećenja tijela ili zdravlja, sve s ciljem da za iste numeričke procjene neimovinske štete isplaćuju iste novčane naknade. Na taj način neimovinska šteta postaje predvidljiva obveza za društvo za osiguranje, slijedom čega može vršiti planiranje poslovnih aktivnosti, odrediti visinu tehničkih pričuva za buduće obveze te osigurati valjane garancije za tako procijenjene pričuve, sve sukladno obvezama koje nameće pravno uređenje poslovanja društava za osiguranje. Naime, poslovno djelovanje društva za osiguranje na financijskom tržištu EU-a u značajnoj je mjeri uređeno pravnim aktima, kojim se želi postići da u svim državama članicama EU-a društva posluju pod jednakim uvjetima, da se zaštite prava potrošača kao stranke u ugovorima o osiguranjima te da u svakom trenutku imaju financijsku mogućnost ispuniti sve preuzete financijske obveze po sklopljenim ugovorima o osiguranjima, pa samim time i mogućnost ispunjenja obveze isplate osigurnine kao naknade za štetu po ugovorima o osiguranju od odgovornosti. Suprotno tome, jamac pravičnosti novčane naknade neimovinske štete je prije svega njena individualizacija, gdje naknada ovisi o pretrpljenoj šteti oštećenika,

[4] ZOO, Narodne novine broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23.

dužini i jačini povrede osobnih neimovinskih dobara, ostalim okolnostima slučaja te o procjeni svih poremećaja i njenih posljedica koji su nastali kod oštećenika uslijed povrede zaštićenog dobra.

Imajući u vidu pravnu narav, oblik i sadržaj neimovinske štete s jedne strane te pravno dopušteni prijenos obveze isplate štete sa štetnika na osiguravatelja temeljem ugovora o osiguranju od odgovornosti s druge strane, pravni je izazov uspostaviti praksu rješavanja odštetnih zahtjeva za neimovinsku štetu podnesenih prema društvima za osiguranje u RH, ali i u sudskim postupcima, koja će adekvatno uskladiti suprotstavljene legitimne interese svih dionika obvezno pravnog odnosa nastalog sklapanjem ugovora o osiguranju od odgovornosti za neimovinsku štetu. Ukoliko pravna analiza svih učinaka takve vrste ugovora o osiguranju nametne zaključak da je došlo do određenih poremećaja koji nisu prihvatljivi s aspekta interesa oštećenika, odnosno društva za osiguranje, ili društva u cjelini, ovim istraživanjem potrebno je pokušati utvrditi u kojoj mjeri prijenos obveze isplate naknade štete sa štetnika na društva za osiguranje temeljem ugovora o osiguranju od odgovornosti utječe na preventivni i kompenzacijski učinak naknade za neimovinsku štetu.

1.2 HIPOTEZE

Cilj istraživanja je rasvijetliti odnos između pravične novčane naknade neimovinske štete i osiguranja od odgovornosti kako bi se utvrdilo mijenja li se isplatom osigurnine kao naknade za štetu pravna narav te naknade. Odštetno neimovinsko pravo svojim načelima i odredbama ima dvije temeljne funkcije; omogućiti oštećeniku da u odgovarajućem postupku individualizira pretrpljenu neimovinsku štetu kako bi mogao od štetnika zahtijevati pravičnu naknadu, sa svrhom ostvarenja kompenzacijskog i satisfakcijskog učinka naknade kod oštećenika te, kada je to potrebno, ostvariti odvraćanje od ponašanja koje dovodi do nastanka takve štete. Osiguranjem od odgovornosti prvenstveno se provodi distribucija obveze isplate naknade štete sa štetnika na društvo za osiguranje, i dalje, na sve ostale osiguranike koji, plaćajući premiju, ujedno neizravno kontribuiraju u pokrivanju štete onih osiguranika koji su pretrpjeli štetu, po mogućnosti prema unaprijed određenim pravilima i instrumentima procjenjivanja neimovinske štete, dok se svrha naknade kao građanskopravne sankcije stavlja posve u drugi plan. Sve šira primjena osiguranja od odgovornosti, uz trend povećanja broja obveznih osiguranja od odgovornosti ima dovoljan potencijal za relevantan utjecaj na temeljne postulate odgovornosti za neimovinsku štetu, osobito u situacijama gdje se štetnik rijetko javlja kao osoba koja je dužna isplatiti prouzročenu štetu, odnosno da će društva za osiguranje prihvatiti procjenu neimovinske štete po principu njene individualizacije. U tom slučaju,

potrebno je istražiti da li će takav trend utjecati na razvoj indiferentnosti pojedinaca prema zaštićenim neimovinskim dobrima, odnosno da li isplata neimovinske štete od strane društva za osiguranje kod oštećenika može izazvati očekivani kompenzacijski i satisfakcijski učinak.

Danas u RH imamo značajan broj predmeta koji se vode pred sudovima RH, a koji su nastali kao spor između oštećenika i društava za osiguranje uslijed razmimoilaženja u procjeni odgovornosti za štetu te opsega i visine pretrpljene neimovinske štete. Posljedica toga je da je Hrvatski ured za osiguranje u svojoj publikaciji konstatirao kako na kraju 2022. godine društva za osiguranje imaju 54.252 neriješena predmeta, samo po policama osiguranja od automobilske odgovornosti, s pričuvom izraženom u iznosu od 559 milijuna EUR-a, iako su društva za osiguranje isplatila preko 227 milijuna EUR-a na ime naknade štete po policama obveznog osiguranja od odgovornosti.[5] Na kraju 2024. godine pred redovnim sudovima RH bilo je 1.286.018 predmeta, a ostalo je neriješeno 446.011 predmeta, od toga 211.242 građanskih predmeta, što bez obzira što nije dostupan podatak koliko se od tih predmeta odnosi na naknade štete, predstavlja značajan broj predmeta i ukazuje na opterećenost sudova i samim time na njihovu otežanu dostupnost.[6] Kada se tome pridodaju iznosi i pričuve po ostalim policama osiguranja od odgovornosti, nameće se zaključak o postojanju objektivnih razloga koji iniciraju nastanak brojnih sporova u rješavanju zahtjeva za naknadu neimovinske štete. Istraživanje koje će se provesti, polazi od sljedećih hipoteza:

H1 Prijenos obveze isplate novčane naknade neimovinske štete sa štetnika na društvo za osiguranje po ugovoru o osiguranju od odgovornosti u odštetnom pravu RH ima negativan utjecaj na preventivni i kompenzacijski učinak te naknade.

H2 Društva za osiguranje u postupcima naknade neimovinske štete u RH kreiraju praksu procjene neimovinske štete temeljem tabličnog sustava, što posljedično dovodi do nemogućnosti individualizacije povrede prava osobnosti i samim time do neadekvatne naknade neimovinske štete.

H3 U postupcima rješavanja odštetnih zahtjeva za naknadu neimovinske štete podnesenih protiv društava za osiguranje u RH treba uvesti kaznenu odštetu, *punitive damages*, u onim slučajevima kada društvo za osiguranje, radi ostvarenja svojih poslovnih interesa, ne isplati pravovremenu i odgovarajuću naknadu neimovinske štete, kao jamac ravnoteže

[5] Hrvatski ured za osiguranje, *Tržišta osiguranja u Republici Hrvatskoj 2022.,* Zagreb, 2023. godine, str.37, 38, 39.
[6] Vrhovni sud RH, *Izvješće predsjednika Vrhovnog suda Republike Hrvatske o stanju sudbene vlasti za 2024. godinu*, Zagreb, 2024. godine, str. 36.

suprotstavljenih interesa u obveznom pravnom odnosu naknade neimovinske štete u kojem sudjeluje društvo za osiguranje.

1.3 CILJEVI RADA, PLAN IZLAGANJA I KORIŠTENE METODE

Polazište znanstvenog istraživanja jest odrediti na koji način ugovor o osiguranju od odgovornosti za neimovinsku štetu utječe na funkcioniranje odštetnog prava kada je u pitanju neimovinska šteta te koji su sve pravni, društveni i ekonomski učinci takve vrste osiguranja, osobito utječu li na kompenzacijski i preventivni učinak odštetnog prava. Također je potrebno identificirati one prepreke koje ometaju ostvarenje pravične novčane naknade neimovinske štete, polazeći od teze kako učinkovita zaštita neimovinskih dobara treba imati prednost pred poslovnim interesima društava za osiguranje u postupku rješavanja odštetnih zahtjeva s osnova naknade neimovinske štete. Za postizanje zadanog cilja ovog istraživanja biti će potrebno istražiti pojam i pravnu narav osobnih prava te zašto se povreda tih prava smatra neimovinskom štetom. Daljnjim istraživanjem proučavat će se na koji se način određuje odgovornost za neimovinsku štetu, te na sam sadržaj, oblik i opseg neimovinske štete, osobito na postupak procjene i utvrđivanja pretrpljene neimovinske štete. Potrebno je istražiti sve pozitivne i negativne učinke osiguranja od odgovornosti za neimovinsku štetu na odštetno pravo, sam odnos osiguranja od odgovornosti i odštetnog prava te da li je na djelu trend rasta uvođenja obveznog osiguranja od odgovornosti u RH te drugim državama članica EU-a.

Znanstveni rad sadrži uvod i devet poglavlja. U uvodu se daje obrazloženje u čemu se sastoji potreba za provedbu ovog istraživanja, kao i prikaz analize predmeta istraživanja, uz navođenje teza koje je potrebno potvrditi namjeravanim istraživanjem. Metode rada potrebne za provođenje istraživanja također će biti obrazložene u uvodu predmetnog rada. Drugo poglavlje odnosi se na neimovinsku štetu, povijesni prikaz razvoja neimovinske štete kao povrede osobnih prava, prikaz razvoja instituta odštetnog prava vezano za neimovinsku štetu, obilježja postupka procjenjivanja i vrednovanja pretrpljene neimovinske štete te detaljan prikaz komparativnih rješenja iz drugih pravnih uređenja sa svrhom donošenja zaključaka o prednostima i nedostacima koja donose ta rješenja, te, da li je neka od njih moguće primijeniti i implementirati u hrvatsko pravno uređenje neimovinske štete. Treće poglavlje odnosi se na institut osiguranja od odgovornosti, s povijesnim prikazom njegova razvoja, a koji bi trebao ukazati na sve bitne značajke ovog osiguranteljnog proizvoda. Imajući u vidu trend rasta uvođenja obveznih osiguranja od odgovornosti prikazat će se koji su to razlozi koji determiniraju sve češće uvođenje obveznih osiguranja od odgovornosti. Budući da su poslovi osiguranja ekstenzivno pravno uređeni brojnim pravnim aktima Europske Unije kao i

nacionalnim propisima, dat će se prikaz pravnog okvira u kojem se rješavaju odštetni zahtjevi za neimovinsku štetu te načina na koje rješavanje odštetnih zahtjeva utječe na samo poslovanje društava za osiguranje, na prava oštećenika kao podnositelja zahtjeva za naknadu štete. Također će se prikazati svi pravni, društveni i ekonomski aspekti ugovora o osiguranja od odgovornosti za neimovinsku štetu. Komparativni prikaz pravnog uređenja instituta osiguranja od odgovornosti treba poslužiti u traženju optimalnih rješenja za poboljšanje postojećeg domaćeg pravnog sustava koji uređuje predmetni institut. U četvrtom poglavlju dati će se zaključci o provedenom istraživanju, te će se provjeriti hipoteze istraživanja. To će istraživanje, očekuje se, omogućiti da se temeljem dobivenih zaključaka provjeri da li hrvatsko pravno uređenje osiguranja od odgovornosti za neimovinsku štetu u dovoljnoj mjeri služi za ostvarenje postavljenih ciljeva ili je potrebno ponuditi nove odgovarajuće prijedloge za poboljšanje funkcioniranja tog instituta.

Za provedbu predmetnog znanstvenog istraživanja proučena je znanstvena i stručna domaća i strana literatura, relevantni međunarodni i nacionalni zakonski propisi kao i sudska praksa. Prikazan je institut zaštite neimovinskih dobara kroz odštetno pravo te pravna priroda ugovora o osiguranju od odgovornosti u pravnom uređenju Hrvatske, Njemačke, Engleske, SAD-a i drugih zemalja. Također prikazani su relevantni pravni, društveni i ekonomski aspekti osiguranja od odgovornosti za neimovinsku štetu.

Znanstvene metode koje su se koristile za predmetno istraživanje su: povijesnopravna, poredbena, normativna, teleološka i metoda analize.

Povijesnom metodom objašnjena je geneza instituta neimovinske štete te instituta osiguranja od odgovornosti. Poredbena metoda omogućit će uvid u to na koji na koji su način specifični izazovi koje uvođenje osiguranja od odgovornosti pred odštetno pravo riješeni u drugim pravnim porecima. Normativnom metodom razložit će se postojeće pravno uređenje na ovom području, dok se teleološkom metodom analize izvršila znanstvena evaluacija toga uređenja, s aspekta njegove svrsishodnosti.

2. NEIMOVINSKA ŠTETA

2.1 Uvod

Današnji suvremeni nacionalni pravni sustavi svakog pojedinca smatraju nositeljem neimovinskih dobara koja mu pripadaju samom činjenicom njegova postojanja, kao što su život, zdravlje, sloboda, osobnost, dostojanstvo, čast, privatnost, pravo na vlastitu sliku, pravo izbora, te druga srodna prava, posljedicom čega uživaju javnopravnu i privatnopravnu zaštitu. Odštetno pravo u svojoj višestoljetnoj primjeni razvilo je načela ponašanja u privatnopravnim odnosima koja danas determiniraju imperativnu obvezu zabrane prouzročenja štete, a u slučaju da je šteta ipak počinjena, uspostavlja se načelo naknade štete, iz razloga što nedvojbeno postoji javni i privatni interes kako bi se oštećenog vratilo u onaj materijalni položaj, odnosno stanje u kojem se nalazio neposredno prije poduzete štetne radnje. *Restituio integrum* temeljno je pravilo saniranja nastale štete koja po svojoj naravi može biti imovinska ili neimovinska, ovisno o kojem se povrijeđenom dobru ili interesu oštećenika radi. Neimovinsku štetu u pravilu predstavlja sve ono što nije imovinska šteta, odnosno ona koju nije moguće dostupnim mjernim metodama izmjeriti i kvantificirati. Radi se o šteti koja ne dovodi do umanjenja imovine oštećenika, niti se može njome trgovati. Također se može reći kako se radi o šteti koja po subjektivnom konceptu nastaje uslijed razvoja osjećaja tjelesnih i duševnih patnji, odnosno ona koja po objektivnom konceptu nastaje uslijed povrede osobnih neimovinskih dobara koja uživaju građanskopravnu zaštitu.[7] Koje će povrede neimovinskih dobara s prouzročenim posljedicama biti priznate kao neimovinska šteta ovisi o tome na koji način pravni poredak definira neimovinsku štetu u građanskopravnom smislu,[8] a u traženju odgovora na to pitanje svakako će pomoći priroda povrijeđenog dobra ili zaštićenog pravnog interesa.[9] U privatnom pravu RH, ZOO neimovinsku štetu definira kao povredu prava osobnosti[10], slijedom čega u

[7] Baretić M., *Pojam i funkcije neimovinske štete prema novom Zakonu o obveznim odnosima,* Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2006. godine, str. 463.
[8] Bukovac Puvača M., *Deset godina nove koncepcije neimovinske štete*, Rijeka, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2015., str. 157.
[9] Baretić, *Op. cit*. u bilj. 1., str. 468.
[10] ZOO, čl. 1046.

nastavku rada iznose se rezultati istraživanja privatnopravnih prava pojedinca nazivanih kao prava osobnosti, osobna prava, prava ličnosti, pravo osoba i dr.

2.2 Pojam prava osobnosti

Život, tjelesni integritet, osobnost, sloboda, ravnopravnost, dostojanstvo, čast, ugled, privatnost, pravo na vlastitu sliku, pravo izbora, te druge psiho-socijalne ljudske osobine danas predstavljaju neimovinska dobra svakog pojedinca kojima pravni poretci pružaju pravnu zaštitu kroz model javnopravnih i privatnopravnih pravila.[11] Moglo bi se reći da se radi o nepovredivom, neotuđivom, pravno priznatom, pravu svake osobe nad neimovinskim dobrima. Danas ne postoji univerzalna, unificirana definicija prava osobnosti, s time da veći broj nacionalnih zakona niti ne sadrže odredbe kojima definiranju prava osobnosti. Pravna znanost definira prava osobnosti, osobna prava, kao subjektivna prava koja pravni poredak priznaje nekoj osobi glede njezinih osobnih, neimovinskih dobara.[12]

Pravne teorije iz 20. stoljeća u centar svog razmišljanja stavljaju čovjeka sa svim pripadajućim biološkim i socijalno-emotivnim osobinama, pa kada se osobnost tumači kao pravni pojam, tada se pod tim pojmom podrazumijeva pravo koje je predmet zaštite one grane građanskog prava koja sadrži sredstva zaštite personaliteta čovjeka.[13] Radolović zaključuje kako se osobnost, personalitet čovjeka odnosi na sam život, zdravlje, čast i ugled, vlastitu sliku o samom sebi, emocije, talentiranost, inteligenciju, kao i sve ostalo što zajedno čini ukupnost psiho-socijalnog stanja.[14]

Kao pravni pojam, pravo osobnosti može se definirati u objektivnom i subjektivnom smislu na način da se u objektivnom smislu definira se kao skup normi etičko – pravnog poretka kojima se uređuje pravo svakog pravnog subjekta u izražavanju i razvoju vlastite osobnosti u skladu sa stupnjem psiho-socijalnog razvoja, dok se u subjektivnom smislu radi o pravu koje sadrži legitiman zahtjev ili ovlast prema trećim u smislu obveze poštivanja razvoja vlastite osobnosti svakog pravnog subjekta u skladu sa stupnjem psiho-socijalnog razvoja te osobe.[15]

Nikola Gavella u analizi osobnih prava pojedinca iznosi zaključak

---

[11] Gavella N., *Osobna prava I dio*, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 2000. godine, str.13.
[12] Vedriš, M.; Klarić, P., *Građansko pravo*, Zagreb, Narodne novine, 2009. godine, str. 104,
[13] Radolović A., *Pravo ličnosti kao kategorija građanskog prava,* doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Rijeka, 1985. godine, str. 139.
[14] Radolović, *Op. cit.* u bilj. 13., str. 133.
[15] *Ibid.*

Subjektivna prava koja pravni poredak priznaje nekoj osobi glede njezinih osobnih, neimovinskih dobara, njezina su osobna, neimovinska prava (osobna prava, prava osobnosti, lična prava, prava ličnosti, Persönlichkeitsrehcte, droits de la personalité, diritti dela personalitá).[16]

Pravo osobnosti smatra se subjektivnim građanskim pravom jednako ostalim, kao što je primjerice pravo vlasništva, sa svojim specifičnostima, kao što je ograničena dispozitivnost u vidu neprenosivosti i neodrecivosti, ili primjerice , te nezastarivost.[17]

U objektivnom smislu, pravo osobnosti skup je normi etičko-pravnog poretka kojim se uređuje pravo svakog pravnog subjekta u izražavanju i razvoju vlastite osobnosti, a u subjektivnom smislu pravo osobnosti je pravo određenog subjekta tražiti i ostvariti od drugih subjekata poštivanje i razvoj vlastite osobnosti.[18] Subjekti prava osobnosti su sve fizičke i pravne osobe, a objekt tog prava je sama osobnost fizičke i pravne osobe.[19] Može se reći kako pravna teorija i zakonodavstvo izbjegavaju definirati pravo osobnosti, a pokušaji definiranja prožeti su brojnim rizicima.[20] Međutim, postoji visoka suglasnost kako pravo osobnosti ima karakteristike kao što su neprenosivost, neodrecivost, nezastarivost i nemogućnost provedbe ovrhe nad istim.[21]

Imajući u vidu navedeno, može se zaključiti kako svaki pojedinac ima osobna neimovinska dobra koja djelovanjem pravnih normi postaju objektom osobnih prava u smislu da pravni poredak pojedincima priznaje gotovo apsolutnu privatnopravnu vlast nad tim dobrima, na način da s njima čine što ih je volja, uz istovremenu pravnu zaštitu od protupravnog zahvata trećih osoba.[22] Načelno, osoba raspolaže svojim dobrima slobodno prema vlastitoj prosudbi, u tolikoj mjeri da ih može i sam oštećivati, a da za to ne snosi nikakve pravne posljedice.[23]

Prilikom tumačenja prava osobnosti, u pravnoj se teoriji ponekad susreće pluralistički pristup, pa se govori o pravima osobnosti, a ponekad monistički pristup, koji govori samo o jednom pravu osobnosti.[24] ZOO ne daje definiciju prava osobnosti već navodi da se u smislu tog Zakona

[16] Gavella, *Op. cit.* u bilj. 4., str.13.
[17] Radolović, *Op. cit*. u bilj. 13., str. 143, 147.
[18] Radolović, *Op. cit*. u bilj. 13., str. 133.
[19] Radolović, *Op. cit*. u bilj. 13. str. 119.
[20] Radolović, *Op. cit*. u bilj. 13. str. 113.
[21] Radolović, *Op. cit*. u bilj. 13., str. 139.
[22] Gavella, *Op. cit.* u bilj. 4., str. 36.
[23] Crnić Ivica, Ćurković Marijan, Grbin Ivo, Jakovina Dražen, Kaladić Ivan, Klarić Petar, Momčinović Hrvoje, *Odgovornost za štetu,* Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2004. godine, 67.
[24] Radolović, *Op. cit.* u bilj. 13., str. 133.

pod pravom osobnosti smatra pravo svake fizičke i pravne osobe na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i drugo, time da pravna osoba ima sva navedena prava osobnosti, osim onih vezanih uz biološku bit fizičke osobe. U sudskoj praksi, ali i u pravnoj znanosti također nije moguće utvrditi cjelovit popis prava osobnosti niti svojevrsni konsenzus što bi pravo osobnosti po svom sadržaju značilo u građanskom pravu.[25]

Bez obzira na činjenicu kako pojedinac ima veći broj neimovinskih dobara nad kojima mu pravni poredak priznaje javno pravnu zaštitu, opseg privatnopravne zaštite nad osobnim pravima ovisi o tome za koje povrede pravni poredak uspostavlja građansko pravnu odgovornost štetnika za štetu.

2.3 Kratki prikaz povijesnog razvoja prava osobnosti

Gledajući razvoj prava osobnosti kroz povijest može se zaključiti kako sam pojam „osoba" nalazimo u različitim formama.[26] Prvo razdoblje odnosi se na rimsko pravo u kojem fizička osoba postaje pravni subjekt s određenim pravima u međuljudskim odnosima, a sam doseg priznatih prava ovisio je o dostignutom društvenom položaju pojedinca.[27]

Prvi poznati model zaštite određenih prava fizičke osobe nalazimo u Zakoniku XII ploča, zbirke pravnih pravila Rimske republike, donesenih 451 g. prije Krista, koja su pravila, između ostalog, uređivale postupak pred izabranom osobom u kojem je žrtva kao tužitelj zahtijevala novčanu naknadu od počinitelja koju mu je prouzročio tjelesne ozljede.[28] Za manje tjelesne ozljede visina naknada bila je unaprijed propisana, dok se za teže ozljede predviđao sporazum o naknadi između žrtve i počinitelja. U slučaju izostanka sklapanja sporazuma i/ili neisplate naknade, *iudex* bi žrtvi dosudio pravo na *talio,* pravo na uzvraćanje istom mjerom, po načelu oko za oko, što je predstavljalo svojevrstan poticaj okončanju sporova sklapanjem sporazuma.[29] U slučaju neizvršenja isplate naknade štete, sankcije za počinitelja bile bi drastične, od stavljanja u lance na 60 dana, do kažnjavanja smrću.

---

[25] Radolović A., *Pravni poslovi prava osobnosti,* Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2014. godine, str. 98.
[26] Brüggemeier G., *Protection od personality rigths in the law od delict/torts in Europe: mapping out paradigms*, u djelu Brüggermeier G., Colombi Ciacchi A., O'callaghan P., *Personality Rights in European Tort Law*, Cambridge University Press, Velika Britanija, 2010. godine, str. 6.
[27] *Ibid,* str. 7.
[28] Stein P., *Rimsko pravo i Europa*, Tehnička knjiga, Zagreb, 2007. godine, str. 13.
[29] *Ibid.*

Iz doba djelovanja Zakonika XII ploča svakako treba istaknuti pojam *iniuria* koji je imao više značenja; značenje nepravde odnosno protupravnosti, privatnog delikta lake tjelesne ozljede nanesene slobodnom čovjeku koje je bilo utuživo s *legis actio per iudicis arbitrive postulationem*, odnosno po shvaćanju klasičnih pravnika, *iniuiria* je podrazumijevala ljudsku radnju kojim se izražava namjerno vrijeđanje ili omalovažavanje druge osobe.[30] Prema klasičnim pravnicima *iniuria* se mogla razvrstati u pet skupina, od počinjenja tjelesne ozljede uključujući pokušaj i prijetnju, izazivanja duševnih bolesti, nasilne povrede tuđih prava i sloboda, pa do uvrede javnog morala i drugih radnji usmjerene infamiranju čovjeka.[31] Klasični su pravnici isticali važnost u kakvim se okolnostima povreda počinila, tj. specifičnost mjesta ali i vremena izvršenja injurioznog čina - privatno ili javno, pred nekoliko osoba ili velikog skupa ljudi itd.[32] Sankcija za počinitelja tjelesne ozljede imala je javnopravni karakter, osobito u postklasičnom rimskom pravu, unatoč i drugačijim shvaćanjima koji su *iniuriu* smatrali privatnim deliktom s privatnopravnom funkcijom sankcije.[33]

Vrijedno je u ovom dijelu istaknuti pravnu doktrinu tada anonimnog pravnika *Gaiusa,* iz II.+ stoljeća poslije Krista, te njegov udžbenik *Instituiones* gdje je predstavljena klasifikacija, trodioba, pravnog sustava na osobe, *personae,* stvari, *res,* i tužbe, *actio*.[34] *Gaius* pod pravom osoba podrazumijeva uređenje različitih statusa osoba a osobito pravo slobode, prava građanstva te položaj obitelji.[35] Kasnije su Gajeve „Institucije" obrađene u Justinijanovim Digestama, u VI. stoljeću poslije Krista, a koje uz riječ *iniuria* vežu tri značenja; *non iure, contra ius* i *culpa.*[36] Digeste, kao zbirke izvadaka iz spisa najvećih rimskih pravnika, bile su podloga za novi udžbenik Institucija koji se primjenjivao s zakonskom snagom od 31. prosinca 553. godine nove ere.[37] Rimsko pravo kroz uspostavljanje obveze štetnika prema oštećenom za povredu tijela i/ili ugleda i časti rimskog građanina na jedan diskretan i indirektan način doprinijelo razvoju stvaranja ideje o konceptu postojanja određenih subjektivnih prava čovjeka nad neimovinskim dobrima kao što su tijelo, zdravlje, čast i ugled.[38]

[30] Jaramaz Reskušić I. Pavičić M., *Iniuria u rimskom pravu*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 18, broj 1/2011, 2011, godine, str. 221, 223.
[31] *Ibid,* str. 237, 238.
[32] *Ibid.*
[33] *Ibid,* str. 249.
[34] Stein, *Op. cit*. u bilj. 28., str.27.
[35] *Ibid.*
[36] Quézel-Ambrunaz C., *Fault, Damage and the Equivalence Principle in French Law*, Journal of European Tort Law, Berlin, 2012. godine,, str. 23
[37] *Ibid,* str. 43-45,
[38] Radolović, *Op. cit*. u bilj. 13, str. 64.

Justinijanove Digeste, kao dio zbirke civilnog prava, *Corpus Iuris Civilis*, petstotinjak godina kasnije u zapadnoj Europi postaju izvor prava i argumenata, a Glosatori su *Digeste* smatrali gotovo Svetim pismom.[39] Rad glosatora na tekstovima *Corpus Iuris Civilis* doveo je razvoja različitih tipova pravničke literature, koje su prihvaćale postulate rimskog prava bez ikakve kritičnosti sve do sredine 16. stoljeća kada dolazi do razvoja i utjecaja humanizma. Humanisti pristupaju rimskom pravu na drugačiji način te uviđaju kako je rimsko pravo ovisilo prvenstveno o stanju društva, njegovim promjenama, da su politički odnosi u bitnome determinirali sadržaj rimskog prava, slijedom čega su humanisti započeli kreirati novi sustav prava, prije svega Franqois Connan i Hugo Donellus.[40] Potonji iznosi shvaćanje kako se rimsko pravo sastoji od objektivnog prava koje svakom pojedincu priznaje njegovo subjektivno pravo te od procesnog prava kojim se subjektivna prava pojedinca ostvaruju.[41] U razradi materijalnog prava Donnelus se zalaže za dvije kategorije prava koje bi činile srž privatnog prava, tako da prva kategorija obuhvaća prava koja pojedincu pripadaju kao slobodnom čovjeku, poput života, slobode, te prava nad stvarima, dok druga kategorija obuhvaća prava izvedena iz onoga što je neka druga osoba obvezna učiniti na temelju ugovora ili delikta.[42]

Početkom 16. stoljeća razvija se prirodna škola prava, potaknuta idejom razdvajanja prava naroda, *ius gentium*, od prirodnih prava pojedinaca, a potkraj 17. stoljeća prirodno pravo postaje glavni oslonac za daljnji razvoj i primjenu rimskog prava, a nositelji te škole, osobito Samuel Pufendorf, ustraju na kršćanskom obilježju naravnog prava, te na prepoznavanju dužnosti čovjeka i građanina po naravnom zakonu.[43]

Aldo Radolović posebno ističe važnu ulogu škole prirodnog prava u davanju većeg značenja čovjeku kao posebno važnom dijelu društva, u smislu da su se zauzimali za stajališta kako nad pravom države postoji više, prirodno pravo čovjeka, koje pozitivno pravo ne može ni abrogirati ni derogirati.[44] Toj školi pripisuje se realni utjecaj na brojne zakonodavne sustave u razvoju shvaćanja kako država i državno pravo ne mogu biti jedini čimbenik u zaštiti čovjeka i njegovih vrijednosti, smatrajući da je iluzija kako država drži sve u svojim rukama.[45] Pravo osobnosti

[39] *Ibid.*
[40] *Ibid.*
[41] *Ibid*, str. 87, 102-104.
[42] *Ibid.*
[43] *Ibid,* str. 121.
[44] Radolović A., *Pravo osobnosti u novom Zakonu o obveznim odnosima*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2006. godine, str. 139.
[45] *Ibid.*

je, zaključuje Radolović, osim što je pozitivno pravo, također i prirodno pravo, te se može govoriti o pravu osobnosti (ili pravima osobnosti) kao prirodnom i neotuđivom pravu.[46]

Što se tiče modela zaštite osobnih prava pojedinaca, u to vrijeme dolazi do daljnjeg razvoja procesa razdvajanja javnog i privatnog prava, a bitno je u tom procesu primijetiti rad francuskog suca i filozofa iz 18 stoljeća, *Charles-Louis de Secondat Montesquieu*, predsjednik Vrhovnog suda u Bordeauxu. rođen 18. siječnja 1689., La Brède, Francuska, preminuo 10. veljače 1755. godine, koji je bio začetnik ideje o jasnom razdvajanju javnog od privatnog prava, po kome bi privatna sfera pravo bilo uređena civilnim pravom, *lois civiles*, te javna sfera koja bi bila uređena političkim pravom, *lois politiques*, budući subjekti u privatnim odnosima imaju drugačije interese nego što ih ima država.[47] Pojedinac nema potrebu pratiti javni interes jer mu privatno pravo omogućuje potpunu autonomiju u izboru vlastitih interesa, za razliku od javne sfere, gdje pojedinac može biti obvezan na poštovanje onih odluka koja mu i ne moraju biti po volji, a sama odluka temelji se na vlastitoj demokratskoj legitimnosti.

21. ožujka 1804. U Francuskoj je usvojen građanski zakonik pod nazivom *Code civil des Français,* (u daljnjem tekstu *Code Civile*), kako mnogi autori navode, remekdjelo građanskog prava.[48] *Jean Carbonnier*, jedan od najvećih francuskih odvjetnika za građansko pravo u 20. stoljeću, opisao je *Code Civile*, kao "građanski Ustav Francuske " (*la constitution civile de la France*).[49] U to vrijeme i druge europske zemlje, kao što su Bavarska, Prusija, Austrija, donose kodifikacije građanskog zakonika, međutim, *Code Civile* postao je početna točka novog uređenja građanskog prava.[50]

U svojoj inicijalnoj verziji *Code Civile* bio je podijeljen na tri dijela, osobe, *les personnes*, stvari, *les biens*, i obveze, *obligation*, a kasnije je dodan četvrti dio koji se odnosi na pravo vezano za prava i obveze vezano za nekretnine, primjerice založna prava i slično, *des sûretés.*[51] *Code Civile* implementira prava i sloboda građana u privatno pravo, primjenom ranije prihvaćene rimske pravne tradicije i s njom pripadnim pravnim načelima, institutima i konkretnim pravnim rješenjima, što je doprinijelo individualizaciji i modernizaciji cjelokupnog

[46] *Ibid.*
[47] Smits J., *Private law and fundamental rights: a sceptical view*, u knjizi Barkhuysenand T.,Lindenbergh S.D., *Constitutionationalisation of Private Law,* Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, 2006. godine, str.19.
[48] Brüggemeier, *Op. cit.* u bilj. 26., str. 11.
[49] Borghetti J., *French Law*, u knjizi: César Rivera J., *The Scope and Structure of Civil Codes,* Springer, Dordrecht, 2013. godine, str. 194.
[50] *Ibid*, str. 182.
[51] *Ibid*, str. 189.

privatnopravnog uređenja, zamijenivši do tada postojeće različite kolektivitetne i tradicionalne pravne strukture privatnog prava.[52]

Pravno uređenje osoba u *Code Civile* nalazimo u prvoj glavi u kojoj se navodi kako se svakom francuskom građaninu priznaju ljudska prava, koja mu pripadaju neovisno o svome položaju u društvu i osobnim svojstvima, međutim, nije sadržavao odredbe o pravu osobnosti te subjektivnim pravima pojedinaca nad neimovinskim dobrima.[53] Međutim, ukoliko bi povreda tih neimovinskih dobara izazvala patnju i bol, odredba paragrafa 1382. francuskog zakonika takve posljedice priznaje kao štetu, kao svojevrsnu opću, generalnu, štetu za emocionalnu patnju te propisuje odgovornost za naknadu štete, što je bilo dovoljno sudovima u Francuskoj za pružanje učinkovite i konkretne sudske zaštite osobnih neimovinskih dobara čovjeka.[54]

Početkom 20. stoljeća, francuski pravnik, *Étienne-Ernest-Hippolyte Perreau*, profesor na Sveučilištu u Montpellieru, a potom i u Toulouseu, u svom djelu *Des droits de la personnalité,* ističe distinkciju između prava koja pripadaju pojedincu kao fizičkoj osobi„ kao što su život, zdravlje, tijelo, uključujući pristanak na medicinski tretman te onih koja prava se tiču same osobnosti pojedinca, kao što su poštovanje, sloboda, intelektualni rad, tj. moralna prava.[55] Komparirajući ova razmišljanja s početka 20. stoljeća s današnjim razumijevanjem osobnih prava, može se reći da su pravna shvaćanja *Perraua* i danas vrlo aktualna, pravno prihvatljiva i posve vjerodostojna.

U Austriji je 01. lipnja 1811. godine proglašen Austrijski građanski zakonik, *Allgemeines Burgerliches Gesetzbuch für die deutschen Erbländer* (u daljnjem tekstu: *ABGB*), koji u paragrafu 16 deklarira kako svaki čovjek ima prirođena prava koja se poznaju samim razumom, a u paragrafima 1325 – 1330 predviđa zaštitu imena, tjelesnog integriteta – zdravlja, vanjskog izgleda, života, slobode i časti, a imajući u vidu da je *ABGB* rađen pod utjecajem škole prirodnog prava, navedene odredbe nije moguće tumačiti kao afirmaciju prava osobnosti, ali svakako predstavljaju pomak u zaštiti slobode, tjelesnog integriteta i časti pojedinca. [56]

U Njemačkoj je 1896. godine donesen njemački građanski zakonik, *Bürgerliches Gesetzbuch* (u daljnjem tekstu: *BGB*), koji je stupio na snagu 01.01.1900., a kojim je uspostavljeno

[52] Petrak, M., *Code Civil i hrvatska pravna kultura*, u: Šanjek, F. (ed.), Hrvati i Ilirske pokrajine /Les Croates et les Provinces Illyriennes (1809.-1813.), HAZU, Zagreb, 2010. godine, str.456, 457.
[53] Radolović, *Op. cit*. u bilj. 13. str. 82.
[54] *Ibid.*
[55] Brüggemeier, *Op*. cit. u bilj. 26., str. 13.
[56] *Ibid.,* str. 83.

zajedničko opće privatno pravo za područje cijele Njemačke i prevladana dotadašnja rascjepkanost privatnoga prava uslijed činjenice da Njemačka nije bila jedinstvena zemlja, već svojevrsna konfederacija brojnih manjih njemačkih zemalja.[57] Prva verzija *BGB-a* nije priznavala pravo osobnosti, što se može pripisati činjenici kako u to vrijeme u Njemačkoj ne postoje pravni dokumenti koji bi priznavali ljudska prava, kao primjerice Opća deklaracija u Francuskoj, te je prvenstveno bio usmjeren na uređenje slobode ugovaranja, gospodarskih prava, vlasništvo, te odgovornosti za imovinsku štetu.[58] *BGB* je od osobnih prava prepoznao i uređivao samo pravo na ime u § 12., međutim, kroz odredbu § 823. *BGB*-a propisana je odgovornost za štetu uslijed povrede života, tijela, zdravlja, slobode, vlasništva i drugih prava.[59] *BGB*, odredbama § 823. uređuje pravo na novčanu naknadu štete za slučaj povrede tijela, zdravlja i slobode, uspostavljajući tako odgovornost za štetu uslijed povrede neimovinskih dobara pojedinaca.[60]

U Velikoj Britaniji, za razliku od kontinentalne Europe, primjenjivalo se tradicionalno rimsko pravo uz britansko običajno pravo, time da je potonje, tijekom svoga razvoja, odredilo samu supstancu pravnih pravila koji se tiču vlasništva, ugovora i odštetnog prava te na taj način postalo temelj uređenja privatnopravnih odnosa u Velikoj Britaniji.[61] U Velikoj Britaniji nikada nije donesen građanski zakonik koji bi pružao opću građanskopravnu zaštitu pravima pojedinaca nad neimovinskim dobrima, što međutim nije značilo da se pojedinci nisu obraćali sudovima radi zaštite svojih neimovinskih prava, odnosno da nisu postojali zakoni koji su propisivali odgovornost za naknadu neimovinske štete u određenim građanskopravnim odnosima. Upravo sudske odluke koje su donošene po tužbama građana kroz povijest, prema engleskom povjesničaru, *S. F. C. Milsomu*, bile su temelj razvoja britanskog običajnog prava jer je rad suda bio relativno imun na političke i gospodarske partikularne interese, a pravnici koji su sudjelovali u sudskim postupcima imali su dovoljno stručne kvalitete za donošenje sudskih odluka koje su kao presedani postale pravni izvor za rješavanje identičnih ili sličnih budućih sporova.[62] Potrebno je istaknuti kako od 1250. godine britansko pravo priznaje pravo žrtvi na podnošenje tužbe protiv osobe koja je protiv nje počinila neopravdan fizički napad, a

[57] *Bürgerliches Gesetzbuch,* Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. godine, pristupljeno 5. 8. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=10237>. Bürgerliche Gesetzbuch, dostupno na: https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/.
[58] Brüggemeier, *Op. cit.* u bilj. 26. str. 19.
[59] Radolović, *Op. cit.* u bilj. 13., str. 83.
[60] BGB, § 825.
[61] Getzler J., *Richard Epstein, Strict Liability, and History of Torts*, Journal of Tort Law, University ofo Connecticat, SAD, 2010. godine, str. 10.
[62] *Ibid,* str. 11.

razvoj odštetnog prava poticalo je ideju kako je osnovna pravna uloga prava definirati protupravnost i ovlast žrtve za pokretanjem sudskog postupka protiv počinitelja štete.[63]

Sudski postupci do donošenja postupovnog zakona 1852. godine, *Common Law Procedure Act,* bili su glavno mjesto razvoja odštetnog prava, a industrijska i transportna revolucija tijekom 18. i 19. stoljeća donijela je sa sobom brojne rizike povrede tijela i zdravlja što je za posljedicu imalo porast postupaka iniciranih brojnim i različitim zahtjevima po osnovi odgovornosti za prouzročenu štetu.[64] Može se zaključiti kako je razvoj objektivne odgovornosti za opasne stvari i djelatnosti u Velikoj Britaniji utjecao na bolji položaj oštećene osobe u pravnom sustavu, imajući u vidu kako je ideja uvođenja objektivne odgovornosti bila izbjeći scenarij po kojem bi oštećene osobe, uslijed nemogućnosti dokazivanja krivnje, ponekad i većeg broja osoba uključenih u nastanak štetnog događaja, ostale bez odgovarajuće naknade, socijalne reparacije, istovremeno sa zaostalim tjelesnim poremećajima koje je prouzročeno povredom tijela i zdravlja.

U SAD-u, razvoj zaštite osobnih prava pojedinaca nad neimovinskim dobrima vezan je za razvoj odštetnog prava, *tort law* . Pod pojmom *tort* podrazumijeva se pogrešno, tj. učiniti nešto pogrešno drugoj osobi protivno uspostavljenim pravilima.[65] Koncept, pravila i načela odštetnog prava izvedeni su iz niza pravnih shvaćanja američkih sudaca koja su tijekom povijesti donosili u presudama sudskih postupaka. Uspostavljena su načela koja služe za donošenje prosudbe koja vrsta interakcije među osobama dovodi do nastanka štete, potom pravila na koji će se način uspostaviti odgovornost za tako prouzročenu štetu te na kraju kako kompenzirati nastalu štetu.

Kada je u pitanju moralna osnova za opravdanje postojanja odštetnog prava, pravna znanost u SAD-u zauzima shvaćanje kako odštetno pravo ima za cilj korekciju pogrešno učinjenog, te se postojanje odštetnog prava tumači kao korektivna pravda, *corrective justice*, tako da se odštetno pravo razumijeva kao reparativni mehanizam za prouzročenu štetu u izvanugovornim odnosima.[66] Odštetno pravo, po mišljenju pravne znanosti u SAD-u, može se razumijevati kao oblik korektivne pravde u smislu vraćanja oštećene osobe u položaj u kojem se nalazila prije štetne radnje, međutim, sama korektivna pravda ovisi o značajkama distributivne pravde koja

[63] Goldberg, J. C., Zipursky, B. C., *The Oxford Introductions to U.S. Law Torts,* Oxford University Press, New York, 2010. godine, str. 9.
[64] Getzler, *Op. cit*. u bilj. 61., str. 11.
[65] Goldberg, *Op. cit* u bilj. 63., str. 1.
[66] Pino-Emhart A., *Apologies and Damages: The moral demands of tort law as a reparative mechanism*, Trinity, 2015.godine, str. 2.

određuje što se smatra pogrešnim i što kompenzirati a što ne, sve u kontekstu odštetnog prava.[67] U tako određenom mehanizmu odštetnog prava, američki suci donosili su sudske odluke koji su se odnosile na povredu neimovinskih dobara američkih građana.

Na razvoj američkog prava svakako je utjecao ekonomski i tehnološki napredak te razvoj društva koji je imao za posljedicu nastanak brojnih nesretnih slučajeva s povredama života, tijela i/ili zdravlja osoba, a redom su bili predmet sudskih postupaka. Nesreće od motornih vozila, u željeznici, ozljede radnika u industriji, a u ranim godinama 20. stoljeća javljaju se i slučajevi uslijed šteta izazvanih neispravnim proizvodima. Brojni takvi slučajevi prerasli su u sudske postupke koji su dali zamah razvoju američkog odštetnog prava, a osobito u promjeni doktrine o izvanugovornoj odgovornosti za naknadu prouzročene štete, po čemu se ističe predmet *Brown v. Kendall* iz 1850. godine pred Vrhovnim sudom savezne dražve Massachusetts.[68] U tom predmetu, sud zauzima shvaćanje o uspostavi odgovornosti za slučajeve koji su prouzročeni slučajno ili običnom nepažnjom, *negligence,* smatrajući da je potrebno uspostaviti odgovornost za nastanak štete koja je prouzročena slučajno ili nepažnjom, a ne samo dokazanom krivnjom štetnika, osim ako štetnik ne dokaže da je u datoj situaciji postupao s izvanrednim mjerama opreza, *extraordinary care.*[69]

2.4 Utjecaj zaštite temeljnih ljudskih prava i sloboda na razvoj prava osobnosti

Javnopravna zaštita osobnih neimovinskih dobara pojedinaca dobila je poseban zamah nakon 2. svjetskog rata i svih užasa koje je on za sobom ostavio. Na međunarodnom planu nastaje snažna inicijativa za pravnu zaštitu temeljnih ljudskih prava pojedinaca, a koji napori se utjelovljuju u donošenju međunarodnih akata kojim se proklamira zaštita čovjeka i njegovih neimovinskih dobara, a sam razvoj zaštite ljudskih prava nedvojbeno je imao i ima sve veći utjecaj na privatno pravo, a time i na odštetno pravo.

Razvoj ljudskih prava i temeljnih sloboda građanina posljedica je pravne, filozofske i političke ideje kako svakom čovjeku, samim njegovim rođenjem i postojanjem, pripadaju određena prava, radi čega postoji potreba zaštiti ta prava pojedinaca od države kojoj pripada, u početku od careva, kraljeva, diktatora, a kasnije od državnih vlada te pokušaja stavljanja pojedinaca u središnji položaj suvremenog društvenopolitičkog uređenja.[70] Uslijed višestoljetne

[67] *Ibid.*
[68] Goldberg, *et. al., op. cit.* u bilj. 63., str. 16.
[69] *Ibid,* str. 17.
[70] Trstenjak V., Weingerl P., *The Influence of Human rights and Basic rights in Private Law,* Springer, Švicarska, 2016. godine, str. V.

neograničene vlasti vladara, careva, odnosno države prema njenim građanima, nastala je potreba za donošenjem pravila koja će urediti odnose između države i pojedinca.

Prvi dokument kojima se pripisuje relevantni značaj za početak razvoja zaštite ljudskih prava nalazimo u Engleskoj, 1215. godine, kada je donesena *Magna carta*, dokument kojim englesko plemstvo ostvaruje zaštitu svojih prava, a moć i samovolju engleskog kralja ograničavaju zakonima. Godine 1689. engleski parlament donosi dokument *Bill of Rights,* kojim se nameće supermacija parlamenta nad kraljem, a koji sadrži i odredbe o ljudskim pravima i slobodama.[71]

Engleski parlament 1679. godine donosi kazneni zakon, *Habeas Corpus Act*, koji je i dan danas na snazi, a imao je za svrhu ograničenje državne vlasti u postupanju prema pojedincima u odnosu na zabranu uhićenja bez sudskoga naloga, zabranu duljeg zadržavanja u pritvoru bez ozbiljnih dokaza o krivnji kod teških kaznenih djela, brzo izvođenje pred sud te zabrana maltretiranja u istrazi. Uvedene promjene bile su prvenstveno motivirane ograničavanjem kraljeve samovolje i jačanjem osobne slobode pojedinaca, uslijed čega je postao jednim od glavnih dokumenata o pravima čovjeka u engleskoj pravnoj i političkoj tradiciji, a danas je u Engleskoj *habeas corpus* zadržao značenje instituta koji služi zaštiti od neosnovanog uhićenja i samovoljnog postupanja.[72]

Francuska je bila među prvim zemljama koja je prepoznala potrebu pravne zaštite temeljnih ljudskih i građanskih prava i odlučila im pružiti odgovarajuću javnu i privatnopravnu zaštitu. Godine 1798., u Francuskoj je donesena Deklaracija o pravima čovjeka i građanina, *Déclaration des droits de l¨homme et du citoyen,* s ciljem osude dotadašnjeg režima, ograničavanja države te približavanja državne vlasti građanskom društvu kao i ograničenje državne vlasti kroz sustav podjele vlasti kao kontrolnim mehanizmom.[73]

Deklaracija štiti osobna prava, kao što su sloboda, sigurnost, koja pripadaju čovjeku njegovim rođenjem, promovirajući čovjeka kao temeljnog subjekta prava.[74]

U SAD-u, nakon donošenja Ustava 1787. godine, radi jačanja temeljnih demokratskih i ljudskih prava, donesene su njegove izmjene i dopune, a prvih deset izmjena nose naziv Povelja o

[71] *Ibid,* str. 4.
[72] Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. godine, http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=23980>. Pristupljeno 27. 7. 2020. godine.
[73] Čepulo D., *Francuska revolucija i Dekleracija o pravima čovjeka i građanina,* Časopis za suvremenu povijest, Zagreb, 1989. godine, str. 164.
[74] *Ibid,* str. 171, 172.

pravima, *Bill of Rights*, koja danas ima važnu ulogu u američkom pravnom i političkom sustavu.[75]

U lipnju 1945. godine u San Franciscu, SAD, predstavnici vlada članica Ujedinjenih naroda potpisali su povelju Ujedinjenih naroda koja u čl. 76. kao temeljni zadatak Ujedinjenih naroda stavlja poticanje poštovanje prava čovjeka i temeljnih sloboda za sve bez razlike s obzirom na rasu, spol, jezik ili vjeroispovijed.[76]

10. prosinca 1948. godine, Opća skupština Ujedinjenih naroda usvaja i proglašava *Opću deklaraciju o ljudskim pravima* s obrazloženjem kako je nepoštivanje i zanemarivanje ljudskih prava u II. svjetskom rezultiralo barbarskim postupcima koji vrijeđaju savjest čovječanstva, slijedom čega je potrebno osigurati opće i djelotvorno poštovanje ljudskih prava i sloboda među narodima država članica i među narodima na područjima pod njihovom jurisdikcijom.[77]

Opća deklaracija izrijekom spominje niz osobnih prava, kao što je pravo na život, slobodu, jednakost, dostojanstvo, osobnu sigurnost, pravo na djelotvorno pravno sredstvo pred nadležnim domaćim sudovima zbog djela kojima su povrijeđena njegova temeljna prava zajamčena ustavom ili zakonom, pravo na rad, slobodan izbor zaposlenja, pravedne i primjerene uvjete rada i na zaštitu od nezaposlenosti, te niz drugih prava.

05. svibnja 1949. godine u Londonu vlade Belgije, Danske, Francuske, Irske, Italije, Luksemburga, Nizozemske, Norveške, Švedske i Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske osnovale su Vijeće Europe, a iste godine je donesen i Statut Vijeća Europe.[78] Vijeće Europe, kao međunarodna organizacija, zasebna je pravna osoba koja ima vlastita tijela,

---

[75] Center for Legislative Archives National Archives and Records Administration, dostupno na www.archives.gov/legislative, pristupljeno 02. prosinca 2024. godine

[76] Povelja Ujedinjenih naroda, dostupna na web stranicama Ministarstva vanjskih poslova Vlade Republike Hrvatske, http://www.mvep.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/ugovori/povelja_un_hr.pdf. Pristupljeno 28.04.2020. godine.

[77] Opća dekleracija o ljudskim pravima, Narodne novine, međunarodni, broj 12/2009, u preambuli navodi: *„ ...kako je priznanje urođenog dostojanstva te jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske obitelji temelj slobode, pravde i mira u svijetu, budući da je nepoštivanje i zanemarivanje ljudskih prava rezultiralo barbarskim postupcima koji vrijeđaju savjest čovječanstva i da je izgradnja svijeta u kojemu će ljudska bića uživati slobodu govora i uvjerenja te biti slobodna od straha i neimaštine, proglašena najvećom težnjom svih ljudi, budući da je bitno ljudska prava zaštititi vladavinom prava, kako čovjek ne bi morao pribjeći, kao krajnjem sredstvu, pobuni protiv tiranije i ugnjetavanja ....“*

[78] Statute of the Council of Europe, London 5. svibnja 1949. godine, tekst dostupan na službenim stranicama Vijeća Europe, https://rm.coe.int/1680306052).%5B3, na dan 11. studenog 2025. godine.

službenike, administrativni aparat, proračun, pravnu sposobnost te ima čak i neovisnu pravnu volju gotovo neovisnu o volji država članica.[79]

Članak 3. Statuta Vijeće Europe propisuje kako svaka članica Vijeće Europe priznaje načelo vladavine prava i načelo prema kojem svaka osoba pod njezinom jurisdikcijom mora uživati ljudska prava i temeljne slobode te se obvezuje učinkovito surađivati na postizanju tog cilja.[80]

Konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (engl. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms,* franc. *Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales*), donesena je u Rimu, 04. studenog 1950. od strane Vijeća Europe, sa svrhom ostvarenja zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda, iskazujući uvjerenje kako osnovne slobode čovjeka čine temelje pravde i mira u svijetu.[81]

Konvencija predstavlja najvažniji međunarodni pravni instrument Vijeća Europe, smatra se ugovorom u smislu Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora iz 1969. godine, a nakon 60 godina njene primjene stekla je atribut *ustavnog instrumenta europskog javnog poretka u području ljudskih prava.*[82] Konvencija je više puta izmijenjena odredbama većeg broja Protokola, tako da je prvi put izmijenjena odredbama Protokola br. 3 koji je stupio na snagu 21.09.1970. godine, a posljednji put odredbama Protokola br. 16 koji je stupio na snagu 15.06.2014. Konvencija osobito priznaje pravo na život, slobodu, sigurnost, pošteno suđenje, pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, slobodu mišljenja, savjesti i vjeroispovjedi, sloboda izražavanja, okupljanja i udruživanja, pravo na brak i zabranu diskriminacije itd. Postoji opće prihvaćeno stajalište kako nijedan drugi međunarodni ugovor nema tako snažan utjecaj na pravne poretke država članica, a što prije svega treba pripisati ustrojenom nadzoru nad njenom primjenom u državama članica koje je povjereno Europskom sudu za ljudska prava i Europskoj komisiji za ljudska prava koja je djelovala u razdoblju od 1954. do 1999. godine.[83] Europski sud vodi sudski postupak protiv država stranaka u slučaju povrede konvencijskih prava te po podnesenom zahtjevu odlučuje presudom koja ima snagu pravnog izvora za sve

[79] Omejec J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, drugo dopunjeno izdanje, Novi informator, Zagreb, 2014. godine, str. 2.
[80] Statut Vijeća Europe, Narodne novine, međunarodni ugovori, broj 8/1998, dostupna na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/1998_06_8_70.html. Dostupno 23.05.2020. godine.
[81] Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine, međunarodni ugovori, broj 06/1999, dostupna na https://narodne-novine.nn.hr/clanci/medunarodni/1999_05_6_142.html. Dostupno 01.05.2020. godine. Konvenciju su dana 04.11.1950. u Rimu potpisale Belgija, Danska, Francuska, Njemačka, Island, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Turska i Ujedinjeno Kraljevstvo, a 28.11.1950. godine još i Grčka i Švedska.
[82] Omejec, *Op. cit.* u bilj. 79., str. 4, 5.
[83] *Ibid*, str. 36.

države članice. Presudama se želi ostvariti, ne samo rješavanje pojedinačnih slučaja, već i očuvanje te razvoj pravila koja je ustanovila Konvencija sve kako bi se doprinijelo pridržavanju obveza koje su države prihvatile kao ugovorne stranke.[84]

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda kao međunarodni ugovor postala je izvor pravne zaštite osobnih prava pojedinaca u svim državama strankama tog ugovora, a koja zaštita odgovara razini ustavnopravne zaštite. Mnoge europske zemlje nakon donošenja Konvencije donose ustavne akte kojima štite brojna osobna prava pojedinaca, primjerice Savezna Republika Njemačka 1949. godine u Bonnu donosi Ustav koji sadrži katalog temeljnih ljudskih prava, kao što su pravo na slobodan razvoj osobnosti, privatnosti, pravo na dostojanstvo, te druga prava, što je prvi put da se u Njemačkoj pruža pravna zaštita osobnim pravima.[85]

Godine 1999. Europsko vijeće zaključilo je da bi temeljna prava primjenjiva na razini EU-a trebalo objediniti u povelju kako bi bila vidljivija. Povelju Europske unije o temeljnim pravima u Nici u prosincu 2000. formalno su proglasili Europski parlament, Vijeće i Komisija, a postala je pravno obvezujuća za EU kad je na snagu stupio Ugovor iz Lisabona, u prosincu 2009. te sada ima jednaku pravnu vrijednost kao i ugovori EU-a. Povelja Europske Unije o temeljnim pravima potvrđuje niz osobnih, građanskih, političkih, gospodarskih i socijalnih prava građana i osoba koje prebivaju u EU-u, koja proizlaze osobito iz ustavnih tradicija i međunarodnih obveza zajedničkih zemljama EU-a, iz Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, iz socijalnih povelja koje su usvojili EU i Vijeće Europe te iz prakse Suda Europske unije i Europskog suda za ljudska prava.[86]

Područje primjene Povelje o temeljnim pravima odnosi se na institucije, tijela, urede i agencije Unije, uz poštovanje načela supsidijarnosti, te na države članice samo kada provode pravo Unije.[87] Povelja sadržava preambulu i 54 članka grupirana u sedam poglavlja koja, između ostalog, potvrđuju pravo na ljudsko dostojanstvo, pravo na život, pravo na integritet osobe, pravo na slobodu i sigurnost, poštivanje privatnog i obiteljskog života, zaštitu osobnih podataka, pravo na obrazovanje, sloboda izbora zanimanja i pravo na rad, itd.

[84] *Ibid*, str. 37.
[85] Brüggemeier, *Op. cit*. u bilj. 26., str. 23.
[86] Povelja Europske unije o temeljnim pravima*, SL C 303, 14.12.2007. godine, str. 1–16.*
[87] čl. 51. Povelja Europske unije o temeljnim pravima, SL C 303, 14.12.2007. godine, str. 1–16.

Sam razvoj ljudskih prava i temeljnih sloboda čovjeka nepobitno je utjecao na sam razvoj privatnog prava koje se odnosi na pojedinca, čovjeka.[88]

Na građanske zakonike i sudske odluke, svakako utječe ustavna zaštita osobnih prava, koji proces brojni autori nazivaju *konstitucionalizam privatnog prava*.[89] Predmetni pojam može se opisati kao sve veći utjecaj normi o zaštiti temeljnih ljudskih prava na odnose između samih pojedinaca, iako su izvorno bile namijenjene uređenju odnosa između države i njenih građana.[90] Opisani utjecaj doveo je do pravnog fenomena da odredbe o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda sada imaju ne samo vertikalni učinak nego i horizontalni učinak, tako da povredu ljudskih prava i sloboda može počiniti ne samo država prema pojedincu, već i pojedinac prema pojedincu.[91] Navođenje takvog primjera nalazimo u pravnoj literaturi, kada je Vrhovni kasacijski sud u Italiji zauzeo pravno shvaćanje da načelno pravo na naknadu neimovinske štete ima bračni supružnik koji bi dokazao da mu je razvodom braka povrijeđeno pravo na dostojanstvo, koje pravo mu jamči Ustav.[92] Pri tome treba imati na umu da sva ljudska prava i sve temeljne slobode, a osobito ne primjenom automatizma, ujedno nisu i građanska prava i stoga ih je potrebno razlikovati jer se građanskopravna zaštita pruža samo priznatim građanskim pravima.[93]

No, u ovom dijelu potrebno je svakako istaknuti shvaćanje Nikole Gavelle kako je u RH na ustavnim temeljima uređenju dobara (time i neimovinskih) interesa izgrađeno građanskopravno uređenje na načelima dispozitivnosti (autonomije), ravnopravnosti, prometnosti prava i imovinske sankcije što takvom uređenju daje

> *temeljni individualistički i liberalistički značaj, pa je primjereno slobodnom pojedincu i njegovom samoodređenju.*[94]

Utjecaj priznatih ljudskih prava na građanske zakonike materijaliziran je u sadržaju odredbi odštetnog prava, koje primjenom načela i pravila determinira pravno priznate oblike neimovinske štete, odgovornosti za štetu te pravo na odgovarajuće popravljanje pretrpljene

[88] Trstenjak, *Op. cit*. u bilj. 70, str. 5.
[89] Smits, *et. al., op. cit.* u bilj. 47, str. 10.
[90] *Ibid.*
[91] Trstenjak, *Op. cit.* u bilj. 70. str. 8.
[92] Radolović A., *Građansko pravo u ustavnom sudovanju*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2012. godine, str. 75.
[93] *Ibid,* str. 69.
[94] Gavella Nikola, *Građansko pravo i posebna pravna uređenja za određene vrste dobara,* Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012. godine, str. 1448.

štete. Osim građanskih zakonika, sudske odluke utječu na razvoj privatnopravne zaštite, koji od slučaja do slučaja, *ad hoc,* odlučuju što se ima smatrati povredom prava osobnosti a što ne.[95]

2.5 Pravno uređenje neimovinske štete u Republici Hrvatskoj

U ovom poglavlju cilj je predstaviti razvoj pravnog uređenja neimovinske štete u RH te objasniti na koji način pravni propisi definiraju i uređuju pojam neimovinske štete, pravno priznate oblike neimovinske štete, odgovornost za takvu štetu, visinu naknade, pitanje zastare, uz prikaz relevantne sudske prakse. Prethodno u radu već je navedeno kako odredba čl. 1046. ZOO-a definira neimovinsku štetu kao povredu prava osobnosti, dok pravna književnost pravo osobnosti, osobna prava ili pravo ličnosti definira kao subjektivna prava koja pravni poredak priznaje nekoj osobi glede njezinih osobnih, neimovinskih dobara. Pravno uređenje neimovinske štete na prostorima današnje Hrvatske započinje primjenom *Austrijskog općeg građanskog zakonika, Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch,* (u daljnjem tekstu: *OGZ*), koji je prvo stupio na snagu u austrijskim njemačkim zemljama 1. siječnja 1812. godine, dok se u hrvatskim krajevima prvo primjenjuje na području Karlovca, (*Karlovačka granica)* 1814. godine, potom u Istri, 1815. godine, u Dalmaciji, 1816. godine, a od 1853. godine na području cijele Hrvatske koja je bila u državnom sustavu Habsburške Monarhije, kasnije Austro-Ugarske.[96] *OGZ* imao je veliko značenje u pravnoj praksi sve do donošenja suvremenih propisa kojima su uređeni pojedini dijelovi građanskog prava.

2.5.1 Pravno uređenje neimovinske štete po *OGZ-u*

OGZ, u svom tridesetom poglavlju, sadrži odredbe od § 1293. do § 1341. koje uređuju pojam štete, odgovornost za štetu, oblike štete za koje je moguće tražiti novčanu naknadu, tijek zateznih kamata te pitanje prijelaza obveze odgovornosti za štetu na sljednike štetnika.[97]

§ 1293. *OGZ-a* definira štetu kao svaki nedostatak koji je nanesen nečijoj imovini, pravima ili osobi, kao i izmakla dobit koju osoba može očekivati po redovitom tijeku stvari.[98] Odredbe § 1294. i § 1295. *OGZ-a* uređuju postojanje odgovornosti za štete koje su prouzročene bilo običnom nepažnjom bilo namjerom te se svakome priznaje pravo na naknadu štete od štetnika. *OGZ* odredbama § 1305. do § 1322. propisuje pretpostavke za oslobođenje od odgovornosti za

[95] Trstenjak, *Op.cit.* u bilj. 70., str. 8.
[96] Vuković M., *Opći građanski zakonik*, Zagreb, Školska knjiga, 1955. godine, predgovor.
[97] *Ibid,* str. 406 – 440.
[98] ABGB, § 1293.: *„Schade heißt jeder Nachtheil, welcher jemanden an Vermögen, Rechten oder seiner Person zugefüget worden ist. Davon unterscheidet sich der Entgang des Gewinnes, den jemand nach dem gewöhnlichen Laufe der Dinge zu erwarten hat.“*
Dostupno na dan 4. siječnja 2025. na https://www.ris.bka.gv.at/eli/jgs/1811/946/P1325/NOR12019069.

štetu, posebne oblike odgovornosti ovisno o tome je li šteta počinjena pri nekim djelatnostima ili uporabom stvari odnosno životinja te odgovornost za drugog. Vrlo su značajne odredbe § 1323. *OGZ-a* kojim se uvodi i provodi odštetno načelo *restituio in integrum,* pravu na povrat u prijašnje stanje, a ako to nije moguće zbog naravi štete, tada se uvodi pravo na novčanu naknadu za pretrpljenu štetu. Ova odredba tako sadrži pravila o pojmu restitucije te definira dvije vrste naknade; naknadu u pravom smislu koja se odnosi na pretrpljenu štetu te puno zadovoljenje, naknadu koja obuhvaća i buduću štetu s osnova izmakle koristi, ali na tu štetu oštećenik ima pravo samo ako je učinjena s namjerom, § 1324. *OGZ-a*.[99]

Kada je u pitanju neimovinska šteta, odredba § 1325. *OGZ-a* uređuje odgovornost za štetu uslijed povrede tijela i propisuje pravo na naknadu štete s osnova troškova liječenja, izgubljene zarade te s osnova bolova i patnje.[100] Ključni pojmovi za neimovinsku štetu u ovoj odredbi su *bolovi i patnje* za koje su u sudskoj praksi dosuđuje pravična novčana naknada, *schmerzengeld,* a koja bi naknada trebala ovisiti o okolnostima kao što su intenzitet i trajanje povrede, jačina i trajanja bolova, stupanj kaznene odgovornosti počinitelja štete, kao i težina povrede tjelesnog integriteta i zdravlja.[101] Ova naknada se odnosi na tjelesnu i psihičku bol koju je oštećenik trpio i koju će trpjeti u budućnosti.

§ 1326. *OGZ-a* propisuje naruženje kao posebnu okolnost koju treba cijeniti prilikom određivanja visine naknade štete, i to u onim slučajevima kada je naruženje tijela počinjeno namjerom, a osobito ako je počinjeno ženi koje će naruženje utjecati, navodi se: *„njezinom boljem napretku"*.[102]

OGZ odredbom § 1327. sadrži pravila o odgovornosti za štetu ukoliko tjelesna ozljeda dovode do smrti oštećenika, uvodeći pravo posredno oštećenim osobama na naknadu imovinske štete s osnova troškova sahrane i izgubljenog uzdržavanja.

Odredbe § 1328., § 1329. i § .1330 *OGZ-a* uređuju pravo na naknadu neimovinske štete za slučaj povrede prava slobode, časti, dostojanstva time da se pravna zaštita pruža i ženi kojoj je

[99] Vuković, *Op. cit.* u bilj. 96., str. 429, 430.
[100] ABGB, § 1325.:*" Wer jemanden an seinem Körper verletzet, bestreitet die Heilungskosten des Verletzten; ersetzet ihm den entgangenen, oder wenn der Beschädigte zum Erwerb unfähig wird, auch den künftig entgehenden Verdienst und bezahlt ihm auf Verlangen überdieß ein den erhobenen Umständen angemessenes Schmerzengeld."*
[101] Vuković, *Op. cit.* u bilj. 96., str. 431.
[102] Vuković, *Op. cit.* u bilj. 96., str. 432.

se priznaje pravo na naknadu štete ako je protupravnom radnjom, prijetnjom, lukavstvom ili zlouporabom odnosa ovisnosti zavedena na vanbračni odnos, § 1328. *OGZ-a*.[103]

Zastara potraživanja s osnova naknade štete uređena je odredbama § 1489. i § 1490. *OGZ-a* koje propisuju da svaka odštetna tužba zastarijeva za tri godine od trenutka kada je oštećeni saznao za štetu i štetnika, neovisno o tome da li je šteta počinjena povredom ugovora ili se radi o izvanugovornom odnosu, a za slučaj da oštećenik nije saznao za štetu ili štetnika, ili ako je šteta počinjena kaznenim djelom, zastara nastupa u svakom slučaju nakon 30 godina.[104] Kad je u pitanju zastara za naknadu štete s osnova povrede časti i uvrede, § 1490. *OGZ-a* propisuje jednogodišnji rok zastare ako je uvreda i/ili povreda časti počinjena usmeno, pismeno ili gestikulacijom, a ako je uvreda počinjena dugotrajnom radnjom, rok za zastaru za podnošenje tužbe je 3 godine.[105]

Kada je u pitanju šteta koja je prouzročena uslijed zakašnjele isplate novčane naknade štete od strane štetnika, oštećeniku se, sukladno § 1333. *OGZ-a*, naknađuje isplatom zateznih kamata.[106]

Prema Ivici Crniću, za vrijeme primjene *OGZ-a* došlo je do razvoja sudske prakse o dosudi novčane naknade za popravljanje povrijeđenog neimovinskog dobra, a donošenjem Zakona o obveznim odnosima 1978. godine (u daljnjem tekstu: *ZOO/78*) došlo je do daljnjeg razvoja pravog uređenja neimovinske štete.

2.5.2 Pravno uređenje neimovinske štete po *ZOO/78*

1978. godine u bivšoj državi Jugoslaviji donesen je Zakon o obveznim odnosima[107] koji je nakon stvaranja hrvatske države bio implementiran u hrvatski pravni sustav na temelju čl. 1. Zakona o preuzimanju Zakona o obveznim odnosima.[108]

ZOO/78, u Glavi II – Nastanak obveza - Odjeljak 2. pod nazivom *uzrokovanje štete*, sadržavao je odredbe od čl. 154. do 209. koje su propisivale opća načela odgovornosti za štetu, posebne

---

[103] Vuković, *Op. cit.* u bilj. 96., str. 434., OGZ, § 1329. :*"Tko drugoga liši slobode nasilnim odvođenjem, privatnim uhićenjem ili namjerno protupravnim hapšenjem, dužan je povratiti povrijeđenome prijašnju slobodu i dati potpuno zadovoljenje. Ako mu slobode ne može više povratiti, mora osobama zaostalim u životu, kao i kod ubojstva, dati naknadu.*" § 1330. :*"Ako je kome uvredom časti prouzrokovana prava šteta ili izgubljeni dobitak, ovlašten je on da traži naknadu. To važi također, kad netko rasprostire činjenice, koje ugrožavaju kredit, privređivanje ili napredovanje drugoga, a za njihovu neistinost je znao ili je morao znati. U tom slučaju može se od njega također tražiti opoziv i objavljivanje. Za saopćenje, koje nije javno iznijeto, a za čiju neistinost saopćivač ne zna, ne odgovara, ako je on ili primalac saopćenja imao na tome opravdan interes."*

[104] Vuković, *Op. cit.* u bilj. 96., str. 494.

[105] Vuković, *Op. cit.* u bilj. 96., str. 495.

[106] OGZ, § 1333. *:"Šteta, koju je dužnik prouzročio svome vjerovniku time, što je zatezao platiti ugovorenu dužnu glavnicu, naknađuju se kamatama, koje su u zakonu ustanovljene (§ 995.)."*

[107] Službeni list SFRJ broj 29/78.

[108] Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 53/91,73/91, 3/94,7/96 i 112/99.

oblike odgovornosti za štetu, pravno priznate oblike imovinske i neimovinske štete te tko i pod kojim pretpostavkama imao pravo na naknadu za štetu, što je objektivno predstavljalo kvalitativni pomak u razvoju odštetnog prava za neimovinsku štetu.

Članak 155. *ZOO/78* definirao je nematerijalnu štetu kao nanošenje drugome fizičke ili duševne boli ili straha. Iz navedene odredbe proizlazio je subjektivni koncept neimovinske štete jer se za priznavanje nastanka takve štete zahtijevalo postojanje svijesti oštećenika kako trpi fizičku ili duševnu bol, odnosno strah. Bez te komponente, bez doživljaja patnje u svijesti oštećenog, nije postojala pravna osnova za priznavanje nastanka neimovinske štete, a time niti dosude novčane naknade.

Prema odredbi čl. 200. *ZOO/78*, priznavala se novčana naknada za nematerijalnu štetu s osnova pretrpljenih fizičkih boli, duševnih boli zbog smanjenja životnih aktivnosti i naruženosti te s osnova pretrpljenog straha. Prema odredbi čl. 201. *ZOO/78* posredno oštećena osoba imala je pravo na novčanu naknade nematerijalne štete za duševne boli zbog smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe. Prema čl. 202. *ZOO/78*, pravo na pravičnu novčanu naknadu zbog pretrpljenih duševnih bolova imala je osoba koja je prijevarom, prinudom ili zloupotrebom nekog odnosa podčinjenosti ili zavisnosti navedena na kažnjivu obljubu ili kažnjivu bludnu radnju, a i osoba prema kojoj je izvršeno neko drugo kazneno djelo protiv dostojanstva ličnosti i morala. Oštećenik je imao pravo i na buduću neimovinsku štetu, primjenom odredbe članka 203. *ZOO/78* po kojoj bi sud na zahtjev oštećenika dosudio naknadu i za buduću nematerijalnu štetu, ako je po redovnom tijeku bilo izvjesno da će ona trajati i u budućnosti. To su bili pravno priznati oblici neimovinske štete te je u dugogodišnjoj primjeni nastala impozantna sudska praksa.

Vođeni subjektivnim konceptom neimovinske štete, sudovi nisu priznavali pravo na novčanu naknadu neimovinske štete oštećenoj osobi koji se nalazila u stanju duboke kome, bez svijesti, iako se nesporno radilo o najtežim oblicima povrede neimovinskih dobara kao što su život, zdravlje, osobnost, a životna aktivnost bila smanjena u omjeru od 100 %. Tako je u odluci e Rev 950/11 od 12. ožujka 2014. godine Vrhovni sud Republike Hrvatske (dalje u tekstu: VSRH) naveo kako tužiteljici ne pripada pravo na naknadu novčane štete za duševne boli zbog naruženosti jer kod tužiteljice ne postoji svijest da trpi takvu štetu.[109]

[109] VS RH, Rev 950/11 od 12. ožujka 2014. godine: *" Tuženik u reviziji navodi da su sudovi pogrešno primijenili materijalno pravo kada su tužiteljici dosudili materijalnu i nematerijalnu štetu, jer tužiteljica zbog svojeg stanja nije svjesna svoje naruženosti niti osjeća fizičke i duševni bolove, niti strah. Budući da iz nalaza i mišljenja vještaka*

S obzirom da se *ZOO/78* primjenjivao u svim saveznim republikama bivše države, 1986. godine u Ljubljani je održano savjetovanje svih relevantnih sudova bivše države posvećeno zauzimanju pravnih shvaćanja o nematerijalnoj šteti i o naknadi te štete.[110] Tada se raspravljalo pripada li oštećeniku naknada za nematerijalnu štetu već za samu povredu osobne sfere, u kojem bi se slučaju radilo o tzv. primarnoj šteti, ili takva naknada pripada samo u onim slučajevima kada je povreda izazvala psihičko oštećenje, kada bi se radilo o tzv. sekundarnoj šteti.[111] Tako je zauzet zaključak da se pod neimovinskom štetom u smislu *ZOO/78* smatrala fizička bol, psihička bol i strah te se novčana naknada mogla dosuditi samo za tzv. sekundarnu štetu, kada su se posljedice te povrede manifestirale u jednom od pravno priznatih vidova nematerijalne štete, potvrđujući tako nedvojbeni subjektivni koncept nematerijalne štete.[112] Kod povrede prava na ugled, čast, slobodu te povrede drugih prava osobnosti, novčana naknada mogla se se dosuditi samo ako je povreda dovela do duševnih bolova, a okolnosti slučaja su ukazivale da tek dosuda novčane naknade za takvu štetu kod oštećenika može razviti osjećaj satisfakcije.[113]

Jedno od važnijih pitanja u primjeni pravila *ZOO/78* o neimovinskoj šteti bilo je vremensko određenje trajanja neimovinske štete imajući u vidu razvoj prakse u kojoj su oštećenici podnosili zahtjeve za naknadu za štetu koja je nastala do trenutka donošenja sudske odluke, a potom bi po okončanju tog postupka podnosili novi zahtjev za onu štetu koja je nastala nakon donošenja odluke suda. Sudovi su zauzeli shvaćanje kako odnos između prošle i buduće štete rješava dan donošenja prvostupanjske presude suda. Svu ona šteta koju je oštećeni trpio do završetka glavne rasprave pred prvostupanjskim sudom razmatrala se kao prošla dospjela neimovinska šteta, a ako je po redovitom tijeku stvari bilo izvjesno da će ona trajati u budućnosti, razmatrati će se i kao buduća nematerijalna šteta.[114] Da bi se radilo o pravno relevantnoj šteti mora se ispuniti pravna pretpostavka iz odredbe čl. 203. ZOO/78, a to je premisa o izvjesnosti postojanja štete u budućnosti. O dosudi naknade za buduću štetu suci su donijeli zaključak u kojem se navodi:*" (1) Nematerijalna šteta koja se u određenom obliku trajno ili trajnije ispoljava predstavlja jednu štetu, pa sud određuje jedan iznos naknade uzimajući u obzir trajanje te štete do donošenja presude i njeno trajanje u budućnosti. (2)*

proizlazi da je vještak kod određivanja fizičkih i duševnih boli te straha uzeo u obzir isključivo vrijeme kada je tužiteljica bila svjesna istih odnosno nije uzeo u obzir vrijeme provedeno u komi, to je ovaj revizijski navod neosnovan."

[110] Redakcija »ZBIRKE SUDSKIH ODLUKA«, pri Saveznom sudu, *Naknada nematerijalne štete,* Servis Saveza i udruženja pravnika Jugoslavije, Beograd, 1986. godine, str. 4.

[111] *Ibid*, str. 8.

[112] *Ibid*, str. 9.

[113] *Ibid,* str. 10.

[114] *Ibid.*

Naknadu za buduću nematerijalnu štetu sud može dosuditi, u smislu člana 203. ZOO, i kad se štetne posledice u psihi oštećenog još nisu ispoljile ako je izvesno da će te posledice nastati u budućnosti.“.[115]

Suci su na savjetovanju u Ljubljani 1986. godine zauzeli niz zaključaka vezanih za naknadu nematerijalne štete, primjerice, kod naknade za pretrpljene fizičke bolove potrebno je bilo uračunati i naknadu za osjećaj nelagodnosti oštećenika koji su bili izazvani liječenjem, npr. kraća nesvjestica, hospitalizacija, vezanost za krevet, razne vrste imobilizacija i fiksacija, rendgensko snimanje, broj operacija, infuzije, transfuzije, injekcije, previjanje rana, odstranjivanje šavova, upotreba invalidskih kolica, bolovanje, posjećivanje ambulante, fizioterapija, trajanje rehabilitacijskog postupka i slično.[116]

Nadalje, savezni i republički suci bivše države zaključili su kako se naknada za duševne boli zbog smanjenje životne aktivnosti odnosi na sva ograničenja u životnim aktivnostima oštećenika koje je ostvarivao ili bi ih po redovnom tijeku stvari u budućnosti izvjesno ostvarivao. Pod ograničenjem se podrazumijeva i vršenje aktivnosti uz povećane napore ili pod posebnim uvjetima. Ovaj oblik štete bio je pravno priznat ako je bio trajnog karaktera, ali se pod pravno priznatom nematerijalnom štetom smatralo i ono umanjenje životne aktivnosti koje je bilo privremeno, ako je bilo jačeg intenziteta i dužeg trajanja ili ako su to posebne okolnosti opravdavale.[117]

Novčana naknada za pretrpljeni strah mogla se dosuditi ako je strah bio intenzivan i dužeg trajanja, dok se osnova za priznanje novčane naknade za naruženost nije nalazila samo u tome je li i u kojoj mjeri izmijenjeni izgled oštećenog izaziva u okolini gađenje, sažaljenje ili druge negativne reakcije, već su se uzimala u obzir i subjektivna mjerila o utjecaju svih elemenata na psihičku ravnotežu oštećenog, odnosno na njegovo psihičko stanje u cjelini.[118]

U primjeni *ZOO/78* svakako je potrebno istaknuti kako sujea sjednici Građanskog odjela VS RH 29. studenog 2002. godine zauzeto pravno shvaćanje pod nazivom „*Orijentacijski kriteriji*

---

[115] *Ibid.*
[116] *Ibid,* str.11. :*“ Zaključak br. 4. [1] Nelagodnosti u toku lečenja [npr. kraća nesvestica, hospitalizacija, vezanost jza krevet, razne vrste imobilizacija i fiksacija, rentgensko snimanje, operacije, infuzije, transfuzije, injekcije, previ jari je rana, odstranjivanje* konca *posećivanje ambulante, fizioterapija itd.] koje trpi oštećeni, razmatraju se u okviru naknade za fizičke bolove. [2] Da li i pod kojim uslovima može pojedina od navedenih nelagodnosti prerasti u kakav drugi samostalni vid nematerijalne štete [npr. duševni bolovi zbog umanjenja životne aktivnosti] treba ocenjivati uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja.“*
[117] *Ibid,* str. 12.
[118] *Ibid.*

i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete“, (u daljnjem tekstu: Orijentacijski kriteriji) sa svrhom daljnjeg ujednačavanja sudske prakse u dosudi naknade neimovinske štete.[119]

Orijentacijski kriteriji utemeljeni su na subjektivnom konceptu neimovinske štete te prethodno navedenim zaključcima Vrhovnog suda RH o nematerijalnoj šteti, a visina novčane naknade determinirana je jačinom i trajanjem psihičkih i fizičkih boli i patnje. U samom uvodu tih kriterija naglašena je ideja da se teže oštećenim osobama dosuđuje viša novčana naknada i posljedično omogućilo lakše podnošenje posljedica prouzročene štete kod tih osoba.[120]

Orijentacijski kriteriji prvenstveno su odredili visinu naknade neimovinske štete koja se dosuđivala osnovom odredbi članaka 200. i 201. *ZOO/78*, tako da je visina naknade za duševne boli zbog smanjenja životnih i radnih aktivnosti ovisila o numeričkoj ocjeni posljedica koje su ulazile u taj vid štete, konkretno o postotku u rasponu od 0 % do 100 %, potom o broju pretrpljenih dana fizičkih bolova i straha koji su bili gradirani po svom intenzitetu, dok je naknada za duševne boli zbog naruženosti te zbog smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe bila određena konkretnim iznosima. Mogao bi se izvesti zaključak kako su predmetni Orijentacijski kriteriji tvorili svojevrsni tablični sustav za određivanje visine novčane naknade za nematerijalnu štetu, što je razvidno iz sudske prakse Vrhovnog suda RH.[121]

ZOO/78 nije imao odredbe o dospjelosti nematerijalne štete, a sudovi su zauzeli pravno shvaćanje kako obveza naknade nematerijalne štete dospijeva danom donošenja prvostupanjske presude, slijedom čega su i zatezne kamate na nematerijalnu štetu tekle od dana donošenja prvostupanjske odluke, a što je oštećenicima davalo pravo o im se visina pravične novčane naknade odredi prema kriterijima u vrijeme presuđenja.[122]

Pravo na novčanu naknadu imala je u pravilu samo neposredna oštećena osoba prema kojoj je izravno bila poduzeta štetna radnja štetnika. Pravo posredno oštećenih osoba na naknadu neimovinske štete tek je bila iznimka i krug tih osoba bio je taksativno naveden u zakonskim odredbama. Prema odredbama čl. 201. *ZOO/78* roditeljima, bračnom ili izvanbračnom drugu, te djeci priznavalo se pravo na novčanu naknadu za duševne boli zbog smrti ili osobito teškog

[119] Vrhovni sud RH, SU-1331-VI/02 i 1372-11/02, Zagreb, 29. studenoga 2002., *„Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete“.*
[120] Crnić I., *Značanje orijentacijskih kriterija Vrhovnog suda Republike Hrvatske za dosudu pravične novčane naknade neimovinske štete,* Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2012. godine, str. 1719.
[121] *Ibid,* str. 1720.
[122] Jug Jadranko, *Naknada buduće štete,* Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2015. godine, str. 479.

invaliditeta bliske osobe, čime se naknađivala bol izazvana saznanjem za smrt, odnosno osobito teški invaliditet bliske osobe.[123] Izvan tog kruga, tek iznimno, krug bi se osoba mogao proširiti na očuha, mačehu, polubrata, baku ili djeda, braće i sestara, ako je između njih postojala trajnija zajednica života i postojala svakodnevna upućenost i snažna emotivna povezanost.

Uvođenje ovih odredbi svakako je predstavljao značajan pomak u provođenju ideje o popravljanju svih posljedica građanskog delikta, uključujući i one osobe koje su bile najviše izložene vanjskim manifestacijama posljedica povrede života i zdravlja neposredno oštećene osobe, kao što je gubitak života bliske osobe ili vanjske manifestacije teško narušenog zdravlja bliske osobe kao što je paraplegija ili stanje kome i slična teška zdravstvena stanja. Pravo posredne oštećene stoga je bilo izvorno pravo koje je proizlazilo iz pravne norme, slijedom čega posredno oštećene koje su bile taksativno navedene u pravnoj normi čl. 201. *ZOO/78* imale su aktivnu legitimaciju za potraživanje naknade neimovinske štete.

Odredbom čl. 376. st. 1. *ZOO/78* bila je propisana zastara potraživanja naknade štete za tri godine računajući od kad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila, a u svakom slučaju potraživanje zastarijeva za pet godina od kada je šteta nastala.[124] Saznanje za štetu i štetnika kao početak tijeka subjektivnog roka predstavlja činjenično pitanje i početak tijeka tog roka ovisio bi o tome kada je oštećenik saznao za pojedine vrste materijalne i nematerijalne štete. U sudskoj praksi zauzeta su pravna shvaćanja o zastari naknade za pretrpljene fizičke bolove u roku 3 godine od kad su ti bolovi prestali; za duševne boli zbog smanjenja životnih aktivnosti u roku 3 godine od kada je liječenje oštećenika završeno odnosno od kada mu je bilo stabilizirano zdravstveno stanje i kada je saznao za trajne posljedice zadobivenih ozljeda; za pretrpljene duševne boli zbog naruženosti u roku 3 godine od kad je postalo izvjesno postojanja naruženosti koje se više nije moglo ukloniti ili bitno smanjiti; za strah u roku 3 godine od kada je prestao odnosno kad je postalo izvjesno njegovo trajnije postojanje.[125] Kad je u pitanju objektivni rok od 5 godina, isti se primjenjivao samo ako oštećenik nije mogao doznati za štetu i za osobu koja je štetu nanijela.[126]

Za štete koje su bile počinjene kaznenim djelom za koje je kazneno gonjenje bio predviđen dulji rok zastare, odredbom čl. 377. *ZOO/78* bilo je propisano kako za te štete zahtjev za naknadu

---

[123] *Ibid.*
[124] *ZOO/78,* čl. 376. st. 1.:*"Potraživanje naknade uzrokovane štete zastarijeva za tri godine od kad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila."*
[125] Crnić Ivica, *Zakon o obveznim odnosima,* Organizator, Zagreb, 2001. godine, str. 453.
[126] *Ibid,* str. 457.

štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru kaznenog djela.[127] Za prekid zastare oštećenik je trebao podnijeti tužbu nadležnom sudu[128] ili je trebao ishoditi priznanje duga odnosno obveze od strane štetnika i/ili odgovorne osobe. Sva potraživanja s osnova naknade štete koje su bila utvrđena pravomoćnom sudskom odlukom ili nagodbom pred sudom zastarijevala bi tek po proteku od 10 godina računajući od dana sudske odluke ili nagodbe.[129] Imajući u vidu navedeno, *ZOO/78* s više je zakonskih odredbi uredio pitanje zastare neimovinske štete koje su predstavljale daljnji pomak u pravima oštećenika, što se osobito odnosi na uvođenje subjektivnog roka od tri godine od saznanja za štetu i štetnika, koji je na neki način relaksirao položaj oštećenika da ne podnosi tužbe dok nema saznanja koji je cjelokupan opseg štete koju je trpio ili trpi uslijed štetne radnje štetnika.

2.5.3 Pravno uređenje neimovinske štete po ZOO

Dana 01.01.2006. godine u RH stupio je na snagu Zakon o obveznim odnosima, ZOO[130], koji je i danas na snazi, a donosi bitne izmjene u poimanju i definiranju neimovinske štete. Ključna promjena očituje se u zamjeni dosadašnjeg subjektivnog koncepta neimovinske štete s objektivnim konceptom na način da se sada u članku 1046. ZOO-a neimovinska šteta definira kao povreda prava osobnosti, a ne više kao nanošenje drugome fizičke ili duševne boli ili straha.[131] Koja su to prava osobnosti čijom povredom dolazi do neimovinske štete, definirano je u odredbi članka 19. ZOO, prema kojem svaka fizička i pravna osoba ima pravo na zaštitu svojih prava osobnosti pod pretpostavkama utvrđenim zakonom, a pod pravom osobnosti razumijevaju se prava na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, sloboda i druga. Tome treba dodati i apsolutnu novinu u smislu priznavanja pravnim osobama prava osobnosti. Naime, st. 2. čl. 19. ZOO-a propisano je :"*Pravna osoba ima sva navedena prava osobnosti, osim onih vezanih za biološku bit fizičke*

[127] *ZOO/78,* čl. 377. st. 1.:*„Kad je šteta uzrokovana krivičnim djelom, a za krivično gonjenje je predviđen dulji rok zastare zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru krivičnog gonjenja."*

[128] *ZOO/78,* čl. 388.:*"Zastarijevanje se prekida podizanjem tužbe i svakom drugom vjerovnikovom radnjom poduzetom protiv dužnika pred sudom ili drugim nadležnim organom, radu utvrđivanja, osiguranja ii ostvarenja potraživanja."*

[129] *ZOO/78,* čl. 379. st 1.:*"Sva potraživanja koja su utvrđena pravomoćnom sudskom odlukom ili odlukom drugoga nadležnog organa, ili nagodbom pred sudom ili drugim nadležnim organom, zastarijevaju za deset godina, pa i ona za koja zakon inače predviđa krajnji rok zastare."*

[130] Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23.

[131] Gorenc V., Pavić D., i dr. autori, *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, RRiF, 2005. godine, str. 1715.

osobe, a osobito pravo na ugled i dobar glas, čast, ime, odnosno tvrtku, poslovnu tajnu, slobodu privređivanja i dr.“

U nastavku rada daje se prikaz i tumačenja odredbi o građanskoj odgovornosti za naknadu štete, vrste odgovornosti, pravno priznate oblike neimovinske i imovinske štete te uređenje zastare i tijeka kamata.

Odredbom članka 1100. ZOO propisano je da će sud, ukoliko težina povrede i okolnosti slučaja to opravdaju, dosuditi novčanu naknadu zbog povrede prava osobnosti, vodeći pri tome računa o dužini i jačini pretrpljenih duševnih i fizičkih boli, straha te svrsi kojoj naknada služi. Odredbom članka 1099. ZOO propisano je da u slučaju povrede prava osobnosti oštećenik može zahtijevati, na trošak štetnika, objavljivanje presude, odnosno ispravka, povlačenje izjave kojom je povreda učinjena ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže pravičnom novčanom naknadom.

U odredbi članka 1104. ZOO zrcali se odredba članka 203. ZOO/78 kojom je propisano da će sud na zahtjev oštećenika dosuditi pravičnu novčanu naknadu i za buduću neimovinsku štetu, ako je izvjesno da će ona trajati u budućnosti. Buduća neimovinska šteta naknađuje se u jednokratnom iznosu pri čemu će sud trebati uzeti u obzir trajanje štetnih posljedica do donošenja presude kao i one štetne posljedice koje će tek nastati u budućnosti.[132]

Iako je uveden objektivni koncept poimanja neimovinske štete u smislu da je pravno priznata šteta ona tzv. primarna šteta koja nastaje samom povredom zaštićenog neimovinskog dobra, sudska praksa je pokazala kako u većem broju slučajeva nije došlo do bitnijih promjena u dosudi novčane naknade za neimovinsku štetu te je i nadalje od velike važnosti u kojoj je mjeri oštećena osoba trpjela fizičke i duševne boli te strah. Navedeno je potvrđeno zauzetim pravnim shvaćanjem sudaca Građanskog odjela VS RH od 5. ožujka 2020. i 15. lipnja 2020. godine.[133] Tim pravnim shvaćanjem VS RH jasno daje do znanja da su i nadalje u primjeni Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete, koji su doneseni za primjenu subjektivnog koncepta poimanja neimovinske štete iz čl. 200. *ZOO/78*, smatrajući da su podobni i za primjenu temeljem odredbi članaka 19., 1046. te 1100. ZOO-a. Zbog proteka vremena, rasta inflacije i realnog povećanja vrijednosti prosječne neto plaće u

[132] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132., str. 1847.
[133] Vrhovni sud RH, Su-IV-47/2020-5, izvod iz zapisnika s druge sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske (2/20) održane 5. ožujka 2020. i 15. lipnja 2020. Zagreb. VS RH, Rev 2211/2019 od 22. rujna 2020. godine.

razdoblju od 2002. do 2020, godine za preko 66 %, VS RH donosi pravno shvaćanje 2020. godine kojim je povisio iznose novčanih naknada za 50%, s jasnim očitovanjem kako se navedeni kriteriji i tako povećani iznosi primjenjuju na obvezne odnose naknade štete nastale prije i nakon 1. siječnja 2006. i stupanja na snagu ZOO-a.[134]

U sudskoj praksi pojavilo se pitanje primjene novih orijentacijskih kriterija u predmetima koji su u tijeku, o kojem je VS RH zauzeo pravno shvaćanje kako se Orijentacijski kriteriji primjenjuju na sve slučajeve koji su u tijeku pred prvostupanjskim, drugostupanjskim i revizijskim sudom, bez obzira primjenjuje li se *ZOO/78* ili ZOO. Tako je u presudi Rev 660/2021 od 14. rujna 2021. godine VSRH naveo: *„14. U odnosu na drugopostavljeno pravno pitanje ovaj sud je na drugoj sjednici Građanskog odjela održanoj 5. ožujka 2020. i 15. lipnja 2020. izmijenio orijentacijske kriterije i iznose za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete ovoga suda od 29. studenoga 2002. na način da se tada prihvaćeni iznosi naznačeni u kunama povećavaju za 50%. Ujedno je navedeno da se tako povećani iznosi i navedeni kriteriji primjenjuju i na ZOO/05, odnosno na sve obvezne odnose nastale nakon 1. siječnja 2006. i stupanja na snagu ZOO/05. U ovoj pravnoj stvari prvostupanjski sud nije mogao primijeniti navedenu izmjenu orijentacijskih kriterija i iznosa za utvrđivanje visine pravične novčane naknade jer je prvostupanjska odluka donesena prije navedene izmjene, ali je drugostupanjski sud bio u obvezi primijeniti te kriterije jer se isti primjenjuju na sve postupke u tijeku. Na taj način odgovor na drugopostavljeno pravno pitanje glasi da se navedena izmjena orijentacijskih kriterija iznosa za utvrđivanje visine pravične novčane naknade neimovinske štete primjenjuju na obvezne odnose nastale nakon 1. siječnja 2006. te na sve postupke koji su u tijeku nakon te izmjene. To podrazumijeva i na odlučivanje u drugom stupnju kao i u revizijskoj fazi postupka.“*[135]

Imajući u vidu navedeno, sukladno iznesenim pravnim shvaćanjima, VS RH naknadu za neimovinsku štetu dosuđuje po kvalifikatornim okolnostima na slijedeći način;

- za fizičke bolove po danima, jaki bolovi -555,00 kn, 73,66 € - srednji bolovi -330,00 kn, 43,79 € slabi bolovi -105,00 kn, 13,93 € (u daljnjem tekstu izračun tečaj konverzija 1€ = 7,5340 kn);

- za strah od 3.300,00 kn, 437,98 € do 45.000,00 kn, 5.972,52 €;

- za duševne boli zbog smanjenja životnih aktivnosti:

[134] *Ibid.*
[135] VS RH, Rev 661/2021 od 14. rujna 2021. godine.

do 25% 11.250,00 kn, 1.493,13 € za svakih 10%;

preko 25 do 40% 16.500,00 kn, 2.189,92 € za svakih 10%;

preko 40 do 60% 33.000,00 kn, 4.379,85 € za svakih 10%;

preko 60 do 80% 67.500,00 kn, 8,958,70 €, za svakih 10%;

preko 80 do 100% 105.000,00 kn, 13.935,89 € za svakih 10%;

- za naruženost - jaki stupanj - vrlo uočljivo trećima - 55.500,00 kn, 7.366,11 € - uočljivo samo ponekad (ukućanima, na plaži i sl.) - 33.000,00 kn, 4.379,85 € - srednji stupanj - vrlo uočljivo trećima - 33.000,00 kn, 4.379,85 € - uočljivo trećima samo ponekad - 16.500,00 kn, 2.189,92 € - laki stupanj - vrlo uočljivo trećima - 7.500,00 kn, 995,42 € - uočljivo trećima samo ponekad - 3.750,00 kn, 497,71 €;

- za duševne boli zbog smrti bliskog srodnika:

za slučaj smrti bračnog i izvanbračnog druga (trajnija zajednica života) i djeteta - 330.000,00 kn, 43.798,52 €;

za slučaj gubitka ploda roditeljima - 105.000,00 kn, 13.935,89 €;

za slučaj smrti roditelja djetetu koje se nalazi na odgoju i skrbi kod roditelja - 330.000,00 kn, 43.798,52 € odnosno djetetu bez prethodnih pretpostavki - 225.000,00 kn, 29.862,63 €;

za slučaj smrti brata ili sestre - 105.000,00 kn, 13.935,89 €;

- za duševne boli zbog invaliditeta bliske osobe:

za slučaj naročito teškog invaliditeta bračnog i izvanbračnog druga (trajnija zajednica života) i djeteta - 330.000,00 kn, 43.798,52 €;

za slučaj naročito teškog invaliditeta roditelja: 1. djetetu koje se nalazi na odgoju i skrbi kod roditelja - 330.000,00 kn, 43.798,52 € 2. djetetu - 225.000,00 kn, 29.862,63 €;

za slučaj naročito teškog invaliditeta brata ili sestre - 105.000,00 kn, 13.935,89 €.

Postojanje ovako koncipiranih kriterija za utvrđivnje visine neimovinske štete VS RH izloženo je kritici koja je usmjerena na promjenu koncepta primjene i poimanja neimovinske štete od strane suda jer je pravo osobnosti znatno šire od pravne osnove iz čl. 200. *ZOO/78*, pa samim time postojeći kriteriji ne obuhvaćaju sve slučajeve u kojima je također nužno ujednačiti

kriterije i gdje je potrebno ostvariti ustavno načelo jednakosti pred zakonom, kada se već sud odlučio visinu naknade određivati vlastitim pravnim shvaćanjima[136] Međutim, to se nije dogodilo te se posljedicom zauzetih pravnih shvaćanja VS RH danas u RH donose odluke *de facto* na vrlo sličan način kao što su se donosile po članku 200. i članku 201. *ZOO/78*. Temeljna analiza odredbi članka 200. *ZOO/78* i članka stavka 2. 1100. ZOO upućuje na zaključak kako je pravna osnova čl. 200. *ZOO/78* pretvorena u kvalifikatorni kriterij o kojem ovisi visina novčane naknade štete.[137] Drugim riječima, po *ZOO/78* nije bilo neimovinske štete ako nije bilo fizičkog ili psihičkog bola ili straha, dok po novom ZOO-u, ima neimovinske štete čak i ako nije bilo fizičkog ili psihičkog bola ili straha, ali bi odšteta mogla biti veća, ako su bolovi i strah bili intenzivniji i dugotrajniji. S obzirom na opisanu primjenu odredbi čl. 1100. ZOO-a, u u praksi sastavljanja zahtjeva oštećene osobe za naknadu neimovinske štete također nije došlo do većih promjena i izmjena u postavljanju zahtjeva. Moglo bi se nadalje zaključiti da odredba čl. 1100. ZOO stavak 1. sadrži objektivni koncept poimanja neimovinske štete,[138] jer se pravo na novčanu naknadu štete priznaje ako težina povreda prava osobnosti i okolnosti slučaja opravdavaju dosudu naknade. Dakle, u stavku 1. čl. 1100. ZOO-a pravna osnova je povreda prava osobnosti, sukladno definiciji neimovinske štete iz čl. 1046. ZOO-a, a pravo na novčanu naknadu zbog povrede prava osobnosti zahtjeva pretpostavku; težina povrede i okolnosti slučaja, iz čega proizlazi kako za pravnu osnovu nije uopće odlučno da li oštećenik trpi bol ili patnju. Bol i patnja, kao subjektivni elementi visine naknade neimovinske štete, sadržani su u stavku 2. čl. 1100. ZOO-a jer visina naknade ovisi o jačini i trajanju duševnih boli, fizičkih boli i straha. Također je važno istaknuti kako sud prilikom odlučivanja o visini naknade, valja voditi računa o značenju povrijeđenog dobra i cilju kojemu služi ta naknada.[139]

U odluci Rev 991/2013 od 05. veljače 2019. godine VS RH navodi sve bitne činjenice i okolnosti koje je cijenio pri dosudi naknade neimovinske štete po objektivnom konceptu poimanja porede prava osobnosti, *„-da je I-tužitelj u nezgodi zadobio nagnječenje mozga, krvarenje ispod mekih moždanih ovojnica, krvarenje u moždanu masu, višestruki prijelom desne natkoljenice, otvoreni prijelom lijeve potkoljenice, razderotine lijeve prednje potkoljenice, razderotine lijevog sljepoočnog predjela i lica, te djelomičnu oduzetost, i to u jačem stupnju desnih udova, a posljedično je utvrđena epilepsija typ. Jackson, posttraumatski meningitis, teški psihoorganski sindrom, posttraumatska sepsa, atelektaza desnog plućnog*

[136] Crnić, *Op. cit.* u bilj. 125., str. 1724.
[137] VS RH, Rev 949/2016-2 13. studenoga 2018. godine.
[138] VS RH, Rev 991/2013-2 od 05. veljače 2019. godine.
[139] VS RH, Rev 777/2015-2 25. rujna 2018. godine.

krila, posttraumatski kardiorespiratorni arest, lezija desnog ulnarisa i lezija desnog peronealnog živca, -da u većini životnih funkcija (kortikalna prezentacija u velikom mozgu na razini svjesnog stanja) I-tužitelj nije u svjesnom kontaktu s okolinom, nema aktivnog moždanog procesuiranja i poimanja zbivanja oko sebe, većinom ne percipira događaje koji u dolaze izvana, te nema svijest o svrsishodnosti vlastitih pokreta niti svijest u užem smislu poimanja sebe kao ljudskog bića, -da ipak u nekim elementima I-tužitelj uspostavlja vrlo primitivan, ali postojeći kontakt s vanjskim svijetom, što se očituje u hvatanju ruke na pozdrav i stisak te hvatanju (stisku) lopte, ali je nesuradljiv u ponavljanju tih pokreta, u čemu su vještaci našli elemente svrsishodne ali oskudne reakcije na vanjski podražaj, u najmanju ruku na nižim razinama svijesti, pa je određeni primitivni oblik komunikacije ipak zadržan, -da su I-tužitelju očuvane autonomne vegetativne funkcije i ciklus buđenja i spavanja, -da se radi o nepopravljivom stanju nakon teške ozljede mozga, pri čemu je utvrđena izravna uzročno-posljedična veza između štetnog događaja od dana 28. studenog 2008. i opisanih tjelesnih posljedica sa stalnim vegetativnim stanjem, -da se strah i bolovi nisu utvrđivali jer da tužitelj nije svjestan boli i svojega fizičkog naruženja, -da je kod I-tužitelja nastupili trajno smanjenje općih životnih aktivnosti od 100%, i radi se o osobi s potpunim invaliditetom, -da je I-tužitelju trajno potrebna tuđa pomoć i njega 24 sata dnevno, -da je tužitelj liječen u KB D. u odjelu za kirurgiju lica, čeljusti i usta od 19. travnja do 20. travnja 2010., nakon što je pokazao znake teške boli zubi i čeljusti na način što je grizao ruku i usne, iz čega su ukućani zaključili da trpi bolove zuba, a naknadno je utvrđeno na pregledu 23. prosinca 2010. da mu je moguće isprovocirati bol u području zubi,....“

Na temelju tih utvrđenja, VS RH u toj odluci zauzima pravno shvaćanje da nije moguće sa sigurnošću utvrditi stupanj tužiteljeve duševne patnje, iako postoji očuvana minimalna svijest o cjelokupnoj situaciji unatoč značajnom deficitu njegovih spoznajnih sposobnosti, da je tužitelj u vrijeme ozljeđivanja bio u dobi od 24 godine, i radio je kao policijski službenik, pa imajući na umu navedenu ocjenu teškog invaliditeta u stupnju od 100%, tijek liječenja, naruženje, i sve naprijed utvrđene okolnosti konkretnog slučaja ocijenio je da tužitelju pripada pravična novčana naknada neimovinske štete s osnove povrede prava osobnosti u iznosu od 1.200.000,00 kuna, 159.267,73 €, time da treba napomenuti da je tužbeni zahtjev bio usvojen u cijelosti.[140] Ako se dosuđeni iznos uskladi s postojećim orijentacijskim kriterijima iz 2020. godine, dobije se iznos od 1.800.000,00 kn, 238.901,05 €. Slijedom takve primjene objektivnog koncepta neimovinske štete, oštećena osoba primit će novčanu naknadu bez obzira što nema svijest o toj

[140] *Ibid.*

naknadi i bez obzira što primitkom naknade neće ostvariti osjećaj zadovoljstva koji bi trebao kompenzirati postojeću štetu. Radi se pravu na naknadu primarne štete, sama povreda tijela u takvom obliku opravdava dosudu novčane naknade.

Međutim, radi se o iznimnim i rijetkim slučajevima te u pravilu sud određuje visinu naknade po kvalifikatornim kriterijima iz stavka 2. čl. 1100. ZOO-a.[141] U odluci Rev 724/2013 od 30. travnja 2019. godine VS RH obrazlaže primjenu navedene odredbe:

- da je tužiteljica u vrijeme štetnog događaja bila stara četrnaest godina i da je u prometnoj nesreći zadobila teške tjelesne ozljede u vidu prijeloma sedmog i osmog prsnog kralješka s iščašenjem, ozljedu leđne moždine, oduzetih donjih ekstremiteta, obostranog natučenja pluća s izljevom u prsište, poremećaja disanja i upale mokraćnog trakta,

- da stoga ima bolove u leđima i prsištu kod dužeg sjedenja i promjene vremena, brzo se umara, povremeno ima osjećaj nedostatka zraka, svakodnevno ima grčeve u nogama, ne može kontrolirati stolicu i mokrenje i ima česte urinarne infekcije, često mijenja raspoloženja, razdražljiva je, depresivna i pati od nesanice, životna i radna sposobnost da joj je smanjena 100% te život provodi ili u postelji ili u invalidskim kolicima,

- da je u trenutku prometne nesreće pretrpjela primarni strah, potom sekundarni strah jakog intenziteta u trajanju od dva dana, srednjeg intenziteta u trajanju od tri tjedna te blagog intenziteta kroz pet mjeseci,

- da u medijalnoj liniji prsnoga koša kralježnice ima ožiljak u razini kože, svjetliji od okolne kože, dužine 16.5 cm, najveće širine 3 cm, u razini kože te da je vidljiv spazam muskulature nogu.“

Na tako utvrđeno činjenično stanje VS RH u obrazloženju navodi pojedine novčane iznose koje smatra primjerenim po pojedinim kvalifikatornim kriterijima te potom dosuđuje jedinstveni iznos koji odgovara njihovom ukupnom zbroju pa se u razlozima presude navodi:

„S obzirom na navedeno, prvostupanjski sud u primjeni odredaba čl. 1100. st. 1. i 2. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“ broj 35/05 - dalje: ZOO) zaključuje da tužiteljici s osnove naknade neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti, prava na tjelesno i duševno zdravlje, uvažavajući jačinu i trajanje povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha, pripada: - po osnovi pretrpljenih fizičkih bolova 80.000,00 kn, 10.617,82 €, te joj, s obzirom na

[141] VS RH, Rev 724/2013-2 od 30. travnja 2019. godine.

već isplaćenih 29.000,00 kn, 3.848,96 €, po toj osnovi dosuđuje 51.000,00 kn, 6.768,86 €, a ostatak tužbenog zahtjeva po toj osnovi u iznosu od 49.000,00 kn, 6.503,41 €, odbija kao neosnovan, - po osnovi pretrpljenoga straha 80.000,00 kn, 10.617,82 €, te joj, s obzirom na već isplaćenih 29.000,00 kn, 3.848,96 €, po toj osnovi dosuđuje 51.000,00 kn, 6.768,86 €, a ostatak tužbenog zahtjeva po toj osnovi u iznosu od 149.000,00 kn, 19.775,69 €, odbija kao neosnovan, - po osnovi duševnih boli zbog smanjenja opće životne i radne aktivnosti 1.000.000,00 kn, 132.722,80 €, te joj, s obzirom na već isplaćenih 880.000,00 kn, 116.796,07 €, po toj osnovi dosuđuje 120.000,00 kn, 15.926,73 €, a ostatak tužbenog zahtjeva po toj osnovi u iznosu od 380.000,00 kn, 50.434,66 €, odbija kao neosnovan, - po osnovi duševnih boli zbog naruženosti 100.000,00 kn, 13.272,28 €, te joj, s obzirom na već isplaćenih 42.000,00 kn, 5.574,35 €, po toj osnovi dosuđuje 58.000,00 kn, 7.697,92 €, a ostatak tužbenog zahtjeva po toj osnovi u iznosu od 162.000,00 kn, 21.501,09 €, odbija kao neosnovan.“

VS RH u citiranoj odluci ne dovodi u pitanje da se prilikom povrede prava osobnosti dosuđuje naknada po osnovi pretrpljenih fizičkih bolova, straha, naruženosti, duševnih bolova zbog smanjenja životnih aktivnosti pa tako, među ostalim, navodi:

„Prema shvaćanju ovoga suda nižestupanjski su sudovi djelomično pogrešno primijenili odredbu čl. 1100. st. 2. ZOO. Odredbama čl. 1100. ZOO propisano je da će u slučaju povrede prava osobnosti sud, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade imovinske štete, a i kad nje nema (st. 1.), a pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade da će voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha, cilju kojemu služi ta naknada, ali i tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njenom naravi i društvenom svrhom (st. 2.). Nije sporno da je tužiteljici zbog opisanih teških ozljeda zadobivenih u prometnoj nesreći povrijeđeno pravo osobnosti u vidu prava na duševno i tjelesno zdravlje te joj stoga pripada pravo na pravičnu novčanu naknadu (čl. 1100. st. 1. ZOO). Ovaj sud smatra da su nižestupanjski sudovi, vodeći računa o jačini i trajanju fizičkih boli i straha te stupnja naruženosti tužiteljice kao razloga za trpljenje duševnih boli, kao i o ostalim kriterijima iz odredbe čl. 1100. st. 2. ZOO, tu odredbu pravilno primijenili i tužbeni zahtjev odbili za iznos od 440.000,00 kn, 58.398,03 €. Međutim, s obzirom na opisano tužiteljičino tjelesno stanje nakon okončanog liječenja, koje se odražava u stopostotnom umanjenju životnih aktivnosti i u činjenici daljnjeg povremenog trpljenja bolova, svakodnevnim grčevima i osjećajem nedostatka zraka, nemogućnošću kontrole stolice i mokrenje, čestim urinarnim infekcijama, promjenama raspoloženja, razdražljivosti i razvijenoj depresivnosti i patnji od nesanice te s obzirom na

životnu dob u kojoj je povreda prava osobnosti nastupila, ovaj sud smatra da tužiteljici po osnovi povrede prava osobnosti zbog duševnih boli pripada daljnji iznos od 300.000,00 kn, 39.816,84 €.. Pritom se posebno naglašava da na ocjenu kako tužiteljici po osnovi naknade nematerijalne štete za duševne boli koje trpi zbog smanjenja životnih aktivnosti pripada 1.300.000,00 kn, 172.539,65 €, (od čega joj je tuženik izvan ove parnice isplatio 880.000,00 kn, 116.796,07 €, 120.000,00 kn, 15.926,73 €, joj je dosuđeno nižestupanjskim presudama, a 300.000,00 kn, 39.816,84 €, ovom presudom) ima činjenica što je u trenutku prometne nesreće tužiteljica imala samo četrnaest godina te je upravo rana životna dob u kojoj je tužiteljica postala tako težak invalid, zbog čega će, kako je to pravilno ocijenio prvostupanjski sud „do kraja života biti ovisna o drugima, svakodnevno gledati svoje vršnjake koji imaju mogućnost normalno živjeti, kretati se i biti jednoga dana samostalni ljudi".

Iz navedene odluke VS RH Rev 724/2013 proizlazi kako na visinu naknade relevantan utjecaj imaju težina povrede i konkretne okolnosti slučaja, ponekad u tolikoj mjeri da mogu opravdati odluku suda kojom odstupa od iznosa određenih Orijentacijskim kriterijima dosudom gotovo dvostrukog većeg iznosa, imajući u vidu da je za duševne boli zbog 100 % smanjenja životnih aktivnosti dosuđen iznos od 1.300.000,00 kn, 172.539,65 €, a primjenom Orijentacijskih kriterija trebalo je suditi iznos od 100.000,00 €. Nadalje, može se zaključiti da sudovi vode računa o potrebi individualizacije naknade štete, a što je VS RH više puta naglašavao u svojim odlukama naglašavajući ako kod dosude neimovinske štete ne postoje precizna mjerila koja bi određivala njenu visinu.[142]

Analiza pravnog okvira i prikazana praksa VS RH upućuje na zaključak kako sud visinu naknade neimovinske štete po čl. 1100. ZOO-a određuje u okvirima Orijentacijskih kriterija koji ne predstavljaju kalkulator štete već tek orijentir od kojem treba voditi računa jer visina prvenstveno ovisi o svim individualiziranim okolnostima konkretnog slučaja, kako bi naknada predstavljala pravičnu satisfakciju za oštećenika. Uvođenje objektivnog koncepta neimovinske štete ispravio je nedostatke dotadašnjeg subjektivnog koncepta poimanja neimovinske štete po *ZOO/78* i samim time sustav naknade neimovinske štete učinio pravičnijim nego što je dotada bio. Za poimanje pravnog uređenja neimovinske štete u RH nastavno je potrebno utvrditi sam sadržaj pojedinih povreda prava osobnosti, koristeći se pritom stavovima sudske prakse te pravne znanosti.

[142] VS RH, Rev 2453/13-2 29. kolovoza 2017. godine.

Važno je istaknuti da prema odredbi čl. 1105, ZOO tražbina naknade neimovinske štete prelazi na nasljednika samo ako je oštećena osoba podnijela pisani zahtjev ili tužbu, a uz iste pretpostavke ta tražbina može biti predmet ustupa, prijeboja i ovrhe, slijedom čega po podnošenju zahtjeva ili tužbe, zahtjev za neimovinsku štetu može biti predmet pravnog posla.[143]

2.5.3.1 Povrede prava osobnosti

Definicija prava osobnosti sadržana je u odredbi čl. 19. ZOO-a, navodi se: *„Svaka fizička i pravna osoba ima pravo na zaštitu svojih prava osobnosti pod pretpostavkama utvrđenih zakonom. Pod pravima osobnosti u smislu ovog Zakona razumijevaju se prava na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i dr. Pravna osoba ima sva navedena prava osobnosti, osim onih vezanih uz biološku bit fizičke osobe, a osobito pravo na ugled i dobar glas, čast, ime, odnosno tvrtku, poslovnu tajnu, slobodu privređivanja i dr.*

Unatoč propisanoj definiciji neimovinske štete kao povrede prava osobnosti te popisa pojedinih prava osobnosti, ZOO ne sadrži odredbe kojim definira pojmove pojedinih prava osobnosti, pa teko ne definira što se smatra pravom na tjelesno i duševno zdravlje, pravom na život, ugled, tvrtku te druga pobrojanih prava[144], a može se reći kako sudska praksa sudova u RH pokazuje kako sudovi vrlo rijetko, gotovo nikad, ne ulaze u definiranje ili obrazlaganje pojedinih pojmova prava osobnosti. Moguće je da izostanak zakonskog definiranja pojedinih prava osobnosti, primjerice što je pravo na zdravlje, ili što je pravo na privatnost, utječe na slab razvoj sudske prakse dosude novčane naknade zbog povrede prava osobnosti bez obzira da li pri tome oštećeni trpi fizičke i duševne boli, provodeći tako objektivni koncept poimanja neimovinske štete u konkretnim slučajevima. Kako bilo, odgovore na pitanja što je konkretan sadržaj pobrojanih prava osobnosti iz čl. 19. ZOO-a, potrebno je pronaći u recentnim sudskim odlukama te drugim pravnim izvorima, osobito u pravnoj književnosti.

2.5.3.1.1 Povreda prava na život i s tim povezana povreda duševnog zdravlja prouzročena smrću bliske osobe

Pravo na život prvo je navedeno u odredbi čl. 19. ZOO. Može se reći da se radi o najvrednijem pravu fizičke osobe koje je zaštićeno brojnim međunarodnim ugovorima te Ustavom RH.[145] U pravnoj književnosti ovo pravo osobnosti povezuju s pravom na tjelesni integritet, pod nazivom

[143] Radolović, *Op. cit.* u bilj. 25., str. 99.
[144] Radolović, *Op. cit.* u bilj. 28., str. 97.
[145] Članak 21. Ustava RH, Narodne novine broj 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, glasi: *" Svako ljudsko biće ima pravo na život. U Republici Hrvatskoj nema smrtne kazne."*

pravo na život i tjelesni integritet. [146] Pravo na život može biti predmet slobodne dispozicije nositelja toga prava samo u određenim, vrlo specifičnim pravnim poslovima, tako da bi se, u užem smislu, emanacijom prava na život moglo shvatiti pravo disponirati svojim životom, npr. samostalno odrediti trenutak svoje smrti, tzv. pravo na eutanaziju, dok bi se u širem smislu te riječi ono moglo tumačiti kao pravo na prihvaćanje vrlo rizičnih poslova, kao što je rad na visini ili dubini, u kojima čovjek svojevoljno prihvaća rizik koji mu ugrožava život, s time da postoje razmišljanja da čak i pristanak na liječenje također predstavlja svojevrsno raspolaganje vlastitim životom.[147]

Povreda prava na život nastaje gubitkom života pa je logično da građanskopravnu zaštitu ne može ostvariti osoba koja je izgubila život.[148]

Povijesno gledano, u bivšoj Jugoslaviji, još davne 1968. godine predstavnici građanskih odjela republičkih vrhovnih sudova i Vrhovnog suda Jugoslavije zauzeli su pozitivno pravno shvaćanje o priznavanju prava na naknadu neimovinske štete užoj obitelji za slučaj smrti bliskog srodnika, koje je kasnije preuzeto donošenjem *ZOO/78*, koji je odredbama članka 201. stavaka 1, 2. i 4. priznao pravo na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete za smrt bliske osobe, a praksa za vrijeme važenja tih zakona u najvećoj mjeri bavila se krugom osoba koji imaju pravo na tu naknadu, osobito kada su u pitanju bili zahtjevi snahe, bake ili djeda koji su tvrdili da su imali status osoba iz čl. 201. *ZOO/78*, kao i tumačenjem što se smatra trajnijom zajednicom života između umrlog i njegovih sestara i braće, budući to samim *ZOO/78* nije bilo definirao.[149]

Pravna literatura u ovom dijelu daje značaj *Rezoluciji (75) 7E o naknadi štete na osobi ili za slučaj smrti* Odbora ministara Vijeća Europe donesen 14. ožujka 1975. godine, koja odredbom čl. 19 upućuje da pravni sustavi, koji do tada nisu priznale trećim osobama pravo na naknadu za duševnu bol zbog smrti bliske osobe, takvo pravo trebaju priznati pod uvjetom da su te osobe održavale bliske emocionalne veze s oštećenom osobom u vrijeme njezine smrti.[150] Većina

---

[146] Nikšić S., *Povreda prava na duševni integritet*, koji se nalazi u V. Alaburić, M. Baretić, I. Crnić, M. Dika, N. Gavella, P. Klarić, P. Miladin, S. Nikšić, *Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti*, Narodne novine, Zagreb, 2006. godine, str. 185.
[147] Radolovć, *Op. cit.* u bilj. 25., str. 101.
[148] Crnić I., *Odštetno pravo*, *Drugo bitno i izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Zgombić & Partneri d.o.o., Zagreb, 2008. godine, str. 568.
[149] Bukovac Puvača, M., *Pravična novčana naknada u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe - aktualna pitanja u sudskoj praksi*, Hrvatski časopis za osiguranje, (6), 2022. godine, str. 11-29, str. 13.
[150] Bukovac Puvača M., *Trend proširenja kruga osoba s pravom na novčanu naknadu u poredbenom i našem pravu kao oblik popravljanja neimovinske štete u slučaju smrti bliske osobe,* Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci,. 2007. godine, str. 3.

europskih zemalja priznaje takvu naknadu, što je u skladu sa stavovima u europskoj pravnoj književnosti, primjerice grupa pravnih znanstvenika koji su pod imenom, *The European Group on Tort Law*, u suradnji s Europskim centrom za odštetno pravo i pravo osiguranja, *the European Centre of Tort and Insurance Law* i s Institutom za europsko odštetno pravo, *the Institute for European Tort Law*[151] publicirali pravila europskog odštetnog prava pod nazivom, *Načela europskog odštetnog prava, Principles of European Tort Law (PETL).* [152] U tim načelima nalazi se odredba oznake - Art.10:301. u kojoj se navodi kako neimovinska šteta može biti naknađena i osobama koje su u bliskom odnosu sa žrtvom koja je umrla ili pretrpjela vrlo ozbiljne povrede.[153] ″

Odredbom čl. 1101. ZOO propisano je kako u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta neke osobe pravo na pravičnu novčanu naknadu imaju članovi njezine uže obitelji (bračni drug, djeca i roditelji), a stavkom 2. istog članka propisano je da se takva naknada može dosuditi i braći i sestrama, djedovima i bakama, unučadi te izvanbračnom drugu, ako je između njih i umrlog, odnosno ozlijeđenog postojala trajnija zajednica života.

Najveći broj ovih predmeta nalazimo u postupcima naknade štete zbog smrti bliske osobe prouzročene prometnim nesrećama, u sporovima zbog ozljede na radu, kada je radnik poginuo na radnom mjestu ili u svezi sa radom, u postupcima naknade štete zbog liječničke pogreške, potom kada se odlučuje o imovinskopravnim zahtjevima oštećene osobe prema počiniteljima kaznenog djela koje je za posljedicu imalo gubitak života neke osobe. Također, odgovornosti prema trećima može doći i u slučajevima u kojima je smrt osobe prouzročena djelatnošću neke osobe, opasnom stvari ili djelatnošću.

Oštećenici koje podnose zahtjev za naknadu neimovinske štete zbog smrti bliske osobe u činjeničnom smislu u pravilu navode da pripadaju krugu osoba kojima zakonodavac daje pravo

---

[151] The European Group on Tort Law, dostupno na dan 5. veljače 2025. godine na web stranici: http://www.egtl.org/index.html

[152] Bukovac Puvača, *Op. cit.* u bilj. 150, str. 4.

[153] European group of Tort Law, *The Principles of European Tort Law (PETL),* Art. 10:301.:*" Non-pecuniary damage (1) Considering the scope of its protection (Article 2:102), the violation of an interest may justify compensation of non-pecuniary damage. This is the case in particular where the victim has suffered personal injury; or injury to human dignity, liberty, or other personality rights. Non-pecuniary damage can also be the subject of compensation for persons having a close relationship with a victim suffering a fatal or very serious non-fatal injury. (2) In general, in the assessment of such damages, all circumstances of the case, including the gravity, duration and consequences of the grievance, have to be taken into account. The degree of the tortfeasor's fault is to be taken into account only where it significantly contributes to the grievance of the victim. (3) In cases of personal injury, non-pecuniary damage corresponds to the suffering of the victim and the impairment of his bodily or mental health. In assessing damages (including damages for persons having a close relationship to deceased or seriously injured victims) similar sums should be awarded for objectively similar losses."* Dostupno na web adresi http://egtl.org/petl.html na dan 5. veljače 2025. godine.

na tu naknadu te da je između njih i oštećene osobe postojala znatna emotivna povezanost, a radi posljedica štetnog događaja trpe intenzivne duševne boli koje se mogu i detaljno opisati.

Iz formulacije čl. 1101. ZOO dalo bi se zaključiti da je temeljna svrha te odredbe određivanje osoba koje imaju na pravo pravičnu novčanu naknadu u slučaju smrti, dok se visina naknade za ovaj oblik neimovinske štete prosuđuje po odredbama čl. 1100. ZOO. Za razliku od postupaka gdje je predmet utvrđivanje povrede tjelesnog i duševnog zdravlja prouzročene tjelesnom ozljedom, u postupku naknade štete zbog smrti bliske osobe sud ne zahtijeva provođenje medicinskog vještačenja, već se prilikom dosude naknade sud mora voditi računa o značenju povrijeđenog dobra, društvenoj svrsi te individualiziranim okolnostima konkretnog slučaja kako bi se kod posredno oštećene osobe mogao razviti osjećaj satisfakcije.[154]

Za primjer primjene načela individualizacije okolnosti konkretnog slučaja ukazuje se na odluku VS RH, Rev 70/2009, u kojoj sud ne priznaje pravo posredno oštećenoj osobi na visinu naknade sukladno Orijentacijskim kriterijima jer konkretne okolnosti slučaja to ne opravdavaju. Tako u toj presudi VS RH navodi: *„Polazeći od naprijed citirane odredbe, te činjenica da tužitelj s pokojnim sinom nije ostvario emocionalnu vezu, da ga je vidio nekoliko puta u životu, da nije pokazivao brigu za njegov odgoj, te da ga je uzdržavao isključivo po odlukama suda, ovaj revizijski sud smatra da su nižestupanjski sudovi pogrešno primijenili materijalno pravo kada su tužitelju dosudili iznos od 220.000,00 kn na ime neimovinske štete zbog smrti sina. Po ocjeni ovog revizijskog suda, pravična novčana naknada na ime neimovinske štete zbog smrti sina iznosila bi 50.000,00 kn. Stoga je valjalo za iznos od 170.000,00 kn odbiti tužbeni zahtjev i na temelju odredbe čl. 395. st. 1. ZPP djelomično prihvatiti reviziju i djelomično preinačiti pobijanu presudu.“*[155]

Suprotno tome, kada konkretne okolnosti slučaja opravdavaju dosudu veće naknade od visine iz Orijentacijskih kriterija, VS RH dosuditi će veći iznos kao što je to učinio u predmetu VS RH, Rev 1357/2009, gdje je taj sud naveo: *„Smrću majke maloljetnog tužitelja povrijeđeno je tužiteljevo pravo osobnosti pod kojim se prema odredbi čl. 19. st. 2. Zakona o obveznim*

[154] VS RH, Rev 629/11-2 od 03. studenog 2012. godine,: *„Prilikom odlučivanja o visini naknade za neimovinsku štetu koju tužiteljica trpi u vidu duševnih boli zbog smrti supruga (člana uže obitelji i bliske osobe) valja, a na temelju odredbe čl. 1101. ZOO-a, voditi računa o značenju povrijeđenog dobra i cilju kojemu služi ta naknada - te da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom prirodom i društvenom svrhom. Sukladno tome, a obzirom da ne postoje egzaktna ili precizna mjerila za utvrđenje te naknade - pošto se ista utvrđuje ovisno o svim individualiziranim okolnostima konkretnog slučaja, visina utvrđene naknade se mora kretati samo u okviru tih osnovnih (i općih) smjernica i njene prirode: ona mora predstavljati pravičnu satisfakciju za oštećenika – a određena po nižestupanjskim sudovima (na 220.000,00 kn) je i prema shvaćanju revizijskog suda takva (pravična).“*

[155] VS RH, Rev 70/2009 od 02. lipnja 2010. godine.

odnosima ("Narodne novine", broj 35/05 – dalje: ZOO) razumijeva između inog i pravo na duševno zdravlje, pa zbog povrede tog prava tužitelju pripada pravo na pravičnu novčanu naknadu na temelju odredaba čl. 1100. i 1101. ZOO. Pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade za navedeni oblik neimovinske štete sud mora voditi računa o svim okolnostima slučaja, a posebno o jačini i trajanju povredom izazvanih duševnih boli. Već sama okolnost da se u vrijeme nastanka štetnog događaja u kojem je smrtno stradala tužiteljeva majka tužitelj nalazio u dobi od svega šest mjeseci, tako da je već na početku života izgubio nezamjenjivu majčinsku ljubav i njegu, zbog čega će tijekom cijelog života trpjeti duševne boli, opravdava dosuđenje pravične novčane naknade u visini dosuđenih 270.000,00 kn. Stoga okolnost da je u istom štetnom događaju smrtno stradao i otac maloljetnog tužitelja, nije niti bitna za ocjenu pitanja primjerenosti dosuđene pravične novčane naknade."[156]

Postoje slučajevi kada sud iznosi stajalište kako oštećena osoba potražuje i manji iznos nego što VS RH u konkretnim okolnostima slučaja smatra primjerenom naknadom, slijedom čega, nije nemoguće u praksi da oštećena osoba ne ostvari primjerenu naknadu samo iz razloga što nije postavio zahtjev u visini koju sud smatra primjerenom, Tako VS RH u presudi Rev 709/2018 od 18. svibnja 2021. godine navodi: *„U odnosu na visinu naknade neimovinske štete temeljem odredbe čl. 1101. ZOO ista je utvrđena u primjerenom iznosu od 225.000,00 kn, 29.862,63 €, a što je prema pravnom shvaćanju ovoga suda u ovom trenutku manje nego što bi u stvari pripadalo prvotužiteljici zbog smrti supruga.*"[157]

VS RH u predmetu u kojem je oštećena osoba podnijela zahtjev za naknadu neimovinske štete zbog smrti oba roditelja dosudio je iznos od 600.000,00 kn, 79.633,68 €, s obrazloženjem kako se oštećenom, iako trpi jedne, jedinstvene, duševne boli, priznaje naknadu za svakog člana obitelji u visini od po 300.000,00 kn, 39.816,84 €, u iznosima većim od predviđenih Orijentacijskim kriterijima jer indiviualizirane okolnosti slučaja, gubitak oba roditelja u životnoj dobi od 5 mjeseci opravdavaju dosuđenu visinu.[158]

VS RH u navedenoj odluci nije prihvatio ove revizijske navode tuženika te je zauzeo sljedeće pravno shvaćanje: *„Suprotno navodima iz revizije, odredba čl. 1101. st. 1. ZOO-a propisuje da u slučaju smrti neke osobe, članovi njezine uže obitelji imaju pravo na novčanu naknadu neimovinske štete. To pravo odnosi se na smrt svake osobe, te se ne može ta odredba*

[156] VS RH, Rev 1357/2009 od 22. rujna 2010. godine. Ako se ovaj iznos uskladi s Orijentacijskim kriterijima iz 2020. godine, dobije se iznos od 405.000,00 kn, 53.752,27 €.
[157] VS RH, Rev 709/2018 od 18. svibnja 2021. godine.
[158] VS RH, Rev 195/2012 od 26. listopada 2016. godine.

interpretirati na način da istovremena smrt dvije osobe iz uže obitelji predstavljaju jedan štetni događaj.....Upravo suprotno, pravilno su nižestupanjski sudovi primijenili materijalno pravo kada su odlučivali o visini naknade za štetu koju trpi maloljetna tužiteljica i utvrdili visinu te štete u svoti od 600.000,00 kn (za gubitak svakog roditelja 300.000,00 kuna).[159].

Kada je u pitanju zakonska pretpostavka za dosudu naknade za smrt bliske osobe braći i sestrama, odnosno kada se za pravo na naknadu uvjetuje postojanjem trajnije zajednice života, u odluci VS RH, Rev-276/2014-2 od 18. lipnja 2019. godine, a koja je donesena u postupku povodom izvanredne revizije radi odgovora na materijalnopravno pitanje je li trajnija zajednica života u smislu odredbe čl. 1101. st. 2. ZOO/05 jedino ona u kojoj bliski srodnici (braća i sestre) žive u zajedničkom domaćinstvu ili se o trajnoj zajednici života radi i kada braća i sestre ne žive u zajedničkom domaćinstvu, odnosno da li su za procjenu trajnije zajednice života bitni isključivo emocionalna povezanost braće i sestara koja proizlazi iz njihovog dosadašnjeg života, zauzeto je stajalište: *„ ... da se trajnijom zajednicom života između brata i sestre ne smatra življenje u istom stambenom prostoru niti vođenje zajedničkog domaćinstva, a isto tako niti novčano pomaganje, već se podrazumijeva postojanje snažne emocionalne povezanosti braće i sestara koja proizlazi iz njihovog zajedničkog obrazovanja, odgoja i razmjene njihove ljubavi te brige i poštovanja.“*[160]

Ipak, treba biti oprezan u tumačenju pojma „trajnije zajednice života“ jer u slučajevima kada postoje određene aktivnosti između braće i sestara za vrijeme njihova života, to ne znači da će sud automatski zauzeti stav da postoji zajednica, štoviše. Tako, primjerice, u VS RH, Rev 2679/2017 od 19. svibnja 2019. godine navodi:*“ Pitanje koliko treba trajati zajednica života, kao jedna od pretpostavki iz članka 1101. stavak 2. ZOO za ostvarivanje prava na naknadu neimovinske štete vezano za smrt zakonom određenog srodnika, zakonom nije određena. To pak znači da je pitanje ocjene je li određeno vrijeme trajanja zajednice života srodnika navedenih u članku 1101. stavak 2. ZOO ima smatrati trajnijom zajednicom ili ne, prepušteno prosudbi suda u svakom pojedinom slučaju, te ovisi o konkretnim okolnostima međusobnog odnosa između braće i sestara i kvalitativno i sadržajno. Trajnija zajednica života braće i sestara ne svodi se isključivo na zajedničko stanovanje i ona može postojati i u slučaju kada braća (brat/sestra) ne stanuju u istoj kući ili u istom stanu, ali su u svakodnevnom životu upućeni jedni na druge (tako i ovaj sud u presudama broj Rev-x-120/09-2 od 22. travnja 2009., Rev-398/11-2 od 3. listopada 2012., Rev-673/06-2 od 15. veljače 2007.). Gledano u svijetlu pravnog*

[159] *Ibid.*
[160] VS RH, Rev 276/2014-2 od 18. lipnja 2019. godine.

standarda (koji mora postojati s značajem pretpostavke za dosuđivanje prijeporne naknade) trajnija zajednica života ostvaruje se i ako između brata s jedne strane i sestre s druge postoji čvrsta emocionalna povezanost ili bliskost te međusobna upućenost, s snažnim osjećajima pripadnosti zajednici srodnika - ali i snažnim osjećajem potrebe da se viđaju, prate u svakodnevici, uzajamno pomažu i vode brigu u svim životnim situacijama koje zahtijevaju pomoć (kod bolesti, odgoja, uzdržavanja, vođenja domaćinstva, čuvanja i održavanja imovine ...). Prema shvaćanju ovoga suda, činjenica da je tužitelj sa sada pok. A. K., za vrijeme godišnjih odmora, u više navrata zajednički ljetovao na moru, da je za vrijeme školskih raspusta kod pok. A. K. znao dovesti djecu, ne daje takvom načinu održavanja odnosa, karakter trajnije zajednice života koja bi opravdala dosudu naknade štete, kako to traži tužitelj. Pri tomu se ne sumnja u postojanje duševnih boli kod tužitelja zbog gubitka sestre, no karakter takve povezanosti tužitelja i pokojne sestre ne opravdava dosudu zatražene naknade štete."[161]

Isto tako, kada su u pitanju preispitivanja da li je između pokojnog i posredno oštećene postojala izvanbračna zajednica, kao pretpostavka za dosudu naknade po čl. 1101. ZOO, VS RH dao je pravno shvaćanje kako se preispitivanje postojanja trajne zajednice života može prosuđivati i po odredbama Obiteljskog zakona[162], pa ako po tom zakonu nisu ispunjene pretpostavke za priznanje statusa izvanbračnog druga, tada i u parnici o naknadi štete sud ne može zauzeti drugačiji stav. Tako u presudi Rev 3390/2019-2 od 12. travnja 2022. godine VS RH navodi: *" 13. Nadalje spornim se ukazalo i da li je pok. M. K.-D. imala status izvanbračne supruge tužitelja, jer na dan njezine smrti nije proteklo vrijeme iz čl. 11. ObZ. 14. U odnosu na sporno pitanje nižestupanjski sudovi u bitnome utvrđuju da između tužitelja i poginule nije postojala trajna zajednica života, jer iako je tužitelj bio u zajednici sa pokojnom duže od godine dana, istovremeno je tužitelj bio u braku s drugom osobom, a koji brak je prestao pravomoćnom presudom 29. travnja 2010., pa nije proteklo potrebno vrijeme za trajanje izvanbračne zajednice jer je pok. M. K.-D. poginula u predmetnoj nesreći 25. lipnja 2010., dakle nepuna dva mjeseca nakon pravomoćnog razvoda braka. 15. Slijedom tako utvrđenog činjeničnog stanja nižestupanjski sudovi zaključuju da nije bilo uvjeta za isplatu naknade tužitelju na temelju čl. 1101. st. 2. ZOO, jer nije bio ostvaren uvjet iz čl. 11. ObZ."*[163]

Nastavno na primjenu drugih materijalnih propisa koji će biti aktualni u prosudbi da li se nekoj osobi treba priznati status vanbračnog supruga, pravilno Bukovac Puvača ukazuje, osim

[161] VS RH, Rev 2679/2017 od 19. svibnja 2021. godine.
[162] Obiteljski zakon, Narodne novine broj 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.
[163] VS RH, Rev 3390/20119-2 od 12. travnja 2022. godine.

Obiteljskog zakona i na primjenu Zakona o životnom partnerstvu osoba istog spola[164] koji priznaje zajednicu istog spola kao životna partnerstva odnosno kao neformalna životna partnerstva, kao što priznaje da se djeca životnih partnera te djeca u partnerskoj skrbi životnih partnera kao sadrži dvije kategorije životnih zajednica istog spola imaju smatrati članovima uže obitelji, slijedom čega bi se njihov status trebao izjednačiti s učincima izvanbračnih zajednica, i samim time ne bi trebalo biti prijeporno da ulaze u krug osoba iz čl. 1101. ZOO.[165]

Kada su u pitanju osobe koje nisu navedene u zakonskoj odredbi čl. 1101. ZOO-a, VS RH smatra da se u primjeni te odredbe prihvaća potreba ekstenzivnijeg tumačenja pojma ovlaštenika na naknadu neimovinske štete u slučaju smrti bliskog srodnika pa tako u presudi Rev 1549/2011 od 8. travnja 2014. godine navodi: *„Činjenica je da tužiteljica svoj odnos sa sad pok. N. Č. nije formalno legalizirala primjenom instituta posvojenja, čime bi se i formalno nadomjestio srodnički odnos između njih. No, u okolnostima konkretnog slučaja, a kada je utvrđeno da je njihov odnos kako po svom sadržaju tako i kvaliteti tih odnosa doista imao sva obilježja pravog odnosa koji postoji između majke i kćerke, a koji se uspostavio kada je N. Č. imala svega jedan mjesec i tjedan dana, a nastavio se sve do njezine smrti (trajao 47 godina) kroz koje razdoblje je tužiteljica stalno živjela sa N. Č., pa i kada je ona zasnovala svoju obitelj, tada se ne može nego zaključiti kako tužiteljica spada u krug osoba koje su ovlaštenici prava na pravičnu novčanu naknadu u slučaju smrti u smislu odredbe čl. 1101. st. 1. ZOO-a.*

U tom pravcu Vrhovni sud Republike Hrvatske je već u pojedinim svojim odlukama izrazio pravno shvaćanje prema kojem se prihvaća potreba ekstenzivnijeg tumačenja pojma ovlaštenika na naknadu neimovinske štete u slučaju smrti bliskog srodnika bez primjene gramatičkog tumačenja odredbe koja definira pojam bliskih srodnika, te je tako u presudi Rev-727/05, te Rev-259/87 je takvo pravo priznato i pastorku odnosno maćehi, vodeći računa o tome da se u stvarnom životu događaju određene životne situacije koje ili ih je zakon previdio ili ih je zanemario, a koji propust zakonodavca je moguće nadomjestiti smislenim tumačenjem pojedine zakonske odredbe, sve u cilju iznalaženja njezinog pravog smisla i svrhe zbog koje je ona i donesena. Upravo takva je i konkretna pravna situacija, gdje je stvarni odnos tužiteljice i sad pok. N. Č. sadržajno bio odnos majke i kćerke i kao takav se treba sagledati prilikom odlučivanja o pravu iz odredbe čl. 1101. st. 1. ZOO-a.“

[164] Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola, Narodne novine broj 92/14, 98/19.
[165] Bukovac Puvača, *Op. cit.* u bilj. 150, str. 16.

Također, na sjednici Građanskog odjela VS RH održane 4. listopada 2018. godine pod brojem Su-IV-4/18-13 doneseno je pravno shvaćanje da pastorak ima pravo na naknadu štete po čl. 1101. st. 1. ZOO-a.[166] VS RH zaključuje kako, unatoč tome što je zakonodavac taksativno naveo krug osoba koje su ovlaštene zahtijevati naknadu štete u smislu odredbe čl. 1101. st. 1. ZOO, to pravo pripada i pastorku zbog duševne boli koju je pretrpio zbog smrti očuha s kojim je imao roditeljski odnos te pri tome pronalazi dodatni argument za zauzeto pravno shvaćanje i u obiteljskopravnoj legislativi, odnosno u odredbama Obiteljskog zakona, koje propisuju dužnost maćehe odnosno očuha da uzdržavaju maloljetnog pastorka ako on ne može ostvariti uzdržavanje od roditelja, ali i obvezu punoljetnog pastorka da uzdržavaju maćehu ili očuha pod određenim zakonskim pretpostavkama.[167]

Imajući u vidu navedeno, povreda prava na život izaziva kod njoj bliske osobe povredu duševnog zdravlja za koju povredu ZOO priznaje pravo na novčanu naknadu.

Poredbeno pravo i sudska praksa potvrđuju trend proširenja liste potencijalnih osoba koje imaju pravo na takvu naknadu, koji proces prati i pravo RH pa se može zaključiti da prava posredno oštećenih osoba uživaju relativno široku građansko pravnu zaštitu u pravnom sustavu RH.[168]

Opseg građanskopravne zaštite prava na život pokazatelj je da hrvatsko odštetno pravo pripada krugu sve većeg broja država koje priznaju takvu naknadu, a konačno, važno je istaknuti pravno shvaćanje Suda Europske unije, u daljnjem tekstu Sud EU, iskazano u presudi broj C-277/12, donesene po zahtjevu suda iz Latvije, a vezano za tumačenje članka 3. stavka 1. Direktive Vijeća 72/166/EEZ od 24. travnja 1972. o usklađivanju zakona država članica u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti (SL L 103, str. 1., u daljnjem tekstu: Prva direktiva), kao i članka 1. stavaka 1. i 2. Druge direktive Vijeća 84/5/EEZ od 30. prosinca 1983. o usklađivanju zakona država članica u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila (SL 1984., L 8, str. 17., u daljnjem tekstu: Druga direktiva),[169] u kojoj taj Sud zauzima stav: *„Osim toga, budući da pojam štete iz članka 1. točke 2. Prve direktive nije preciznije utvrđen, ne može se, suprotno tvrdnjama latvijske i litavske vlade, ni na temelju čega smatrati da je određene štete, poput neimovinske štete, u dijelu u*

[166] Prije je već takvo pravno shvaćanje izraženo u presudi VS RH, Rev 2522/2013 od 29. ožujka 2017. godine,
[167] *Ibid.*
[168] Bukovac Puvača, *Op. cit.* u bilj. 150, str. 28.
[169] Sud Europske Unije, Presuda od 34.10.2013. – predmet C-277/12 Drozdows.

kojem mora biti nadoknađena u skladu s primjenjivim nacionalnim pravom o građanskopravnoj odgovornosti, potrebno isključiti iz tog pojma.

Ni na temelju jednog elementa Prve, Druge i Treće direktive nije moguće zaključiti da je zakonodavac Unije zaštitu zajamčenu tim direktivama želio ograničiti samo na osobe koje su izravno uključene u događaj koji je doveo do štete. Stoga su države članice dužne osigurati da je naknada, koju je u skladu s njihovim nacionalnim pravom o građanskopravnoj odgovornosti potrebno isplatiti zbog neimovinske štete koju su pretrpjeli članovi bliske obitelji žrtava prometne nezgode, pokrivena obveznim osiguranjem do minimalnih iznosa utvrđenih člankom 1. stavkom 2. Druge direktive. U ovom bi slučaju moralo biti tako jer, prema navodima suda koji je uputio zahtjev, osoba koja se nalazi u situaciji V. Drozdovsa na temelju latvijskog prava o građanskopravnoj odgovornosti ima pravo na naknadu neimovinske štete pretrpljene zbog smrti roditelja. S obzirom na sva prethodna razmatranja, na prvo pitanje valja odgovoriti da članak 3. stavak 1. Prve direktive, i članak 1. stavke 1. i 2. Druge direktive treba tumačiti na način da obvezno osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila mora pokrivati naknadu neimovinske štete koju pretrpe bliski srodnici žrtava poginulih u prometnoj nezgodi ako je ta naknada, na temelju građanskopravne odgovornosti osiguranika, predviđena nacionalnim pravom koje se primjenjuje u glavnom postupku."

Sudska praksa VS RH upućuje na zaključak kako je pravo na naknadu neimovinske štete zbog povrede prava na život ograničeno na krug posredno oštećenih osoba koje taksativno navodi pravni propis, uz mogućnost ekstenzivnijeg tumačenja pa bi to pravo mogle imati i one osobe koje su *de facto* imale status osobe koje su navedene u propisu, s time da pri odlučivanju o visini naknade sud će se voditi načelom individualizacije uz primjenu Orijentacijskih kriterija. Imajući u vidu navedeno, za naknadu neimovinske štete zbog povrede prava na život, tj. smrti bliske osobe, posredno oštećena osoba mora dokazati, osim svih pretpostavki odgovornosti za štetu, da je osoba koja ulazi u krug osoba iz čl. 1101. ZOO kao i konkretne okolnosti slučaja koji utječu na visinu naknade, koje će u pravilu dokazivati vlastitim iskazom i iskazima drugih bliskih osoba kojima su poznati njihovi odnosi, dok će prilikom postavljanja zahtjeva trebati voditi računa o iznosima naknade iz Orijentacijskih kriterija. U postupku dokazivanja pravno relevantnih činjenica, ključno će biti dokazati bliske emocionalne veze s oštećenom osobom u vrijeme njezine smrti.

Postoje razmišljanja u pravnoj literaturi kako bi u daljnjem razvoju prava trebalo voditi računa o izmjeni odredbi čl. 1101. ZOO koji uređuje krug osoba koja ima imaju pravo na naknadu u

smjeru da se krug ne određuje strogo formalno, koje shvaćanje nalazimo i u odlukama suda, već da norma sadrži svojevrsne smjernice kada bi se takva naknada iznimno mogla priznati i onim osobama koje mogu razumno dokazati da zbog smrti bliske osobe trpe duševne boli jer su bile u takvoj zajednici života u kojoj su imali stvarne bliske odnose i u cijelosti bile upućene jednu na drugu, kao što takvim osobama takvo priznaje po propisima u Njemačkoj.[170]

2.5.3.1.2 Povreda prava na tjelesno i duševno zdravlje

U sudskim odlukama u kojima se odlučuje o povredi prava na tjelesno i duševno zdravlje, kako je već rečeno ranije u tekstu, sudovi ne iznose svoje shvaćanje o naravi i sadržaju pravno-zaštićenog dobra, tjelesnom i duševnom zdravlju, postavljajući se kao da se radi o činjenicama koje su općepoznate dionicima sudskog postupka. [171]

Svjetska zdravstvena organizacija zdravlje definira kao stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustva bolesti i iznemoglosti.[172] Prema Općoj deklaraciji o ljudskim pravima,[173] pravo na zdravlje svrstano je u grupu socijalnih prava čovjeka[174], a prema Međunarodnom paktu o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima[175] čovjek ima pravo na najbolje duševno i tjelesno zdravlje koje može društvo dosegnuti.[176] Objekt prava na tjelesno zdravlje je ljudsko tijelo i njegovo zdravlje, a objekt duševnog zdravlja je duševna egzistencija pojedinca predstavljena osjećajima, sviješću i karakterom.[177]

U pravnoj književnosti postoji rasprava o tome jesu li duševno zdravlje ili duševni integritet sinonimi ili je riječ o sadržajno različitim pojmovima. Shvaćanje da je riječ o različitim pojmovima temelji se na obilježjima povrede duševnog integriteta koja nastaje ne samo kao duševnu bol i strah, već i kao prouzročenje niza negativnih osjećaja kod oštećenika kao što su

---

[170] Bukovac Puvača, *Op. cit.* u bilj. 150, str. 27.

[171] VS RH, Rev 874/11-2 od 29. studeni 2011. godine: *"U konkretnom slučaju nižestupanjski sudovi su utvrdili koje je posljedice tužitelj imao po svoje zdravlje, u tjelesnom i duševnom smislu, a zbog povrede za koju je odgovoran tuženik, pa utvrđenja vještaka predstavljaju objektivno utvrđene posljedice kod tužitelja, pri čemu su kod određivanja visine neimovinske štete nižestupanjski sudovi vodili računa o svim okolnostima propisanim u čl. 1100. st. 2. ZOO, budući se prilikom odlučivanja o visini pravične novčane naknade zbog povrede prava osobnosti na tjelesno i duševno zdravlje vodilo računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli zbog smanjenja životne aktivnosti i naruženosti, te jačini i duljini trajanja straha, a posebice o trajnim posljedicama koje će tužitelj imati doživotno."*

[172] Ustav Svjetske zdravstvene organizacije, donesen 1946. godine na Međunarodnoj konferenciji zdravlja u New Yorku. Isto tako i Deklaracija Svjetske zdravstvene organizacije iz Alma Ate 1974. godine.

[173] Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda donesena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda br. 217/III 10. prosinca 1948. godine, Narodne novine broj 12/2009.

[174] Čl. 12. Opće deklaracije o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda donesena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda br. 217/III 10. prosinca 1948. godine.

[175] Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima usvojene na skupštini UN-a 16. prosinca 1966. godine.

[176] *Ibid*.

[177] Dropulić J., *Pravo na privatni i duševni integritet, Pravo u praksi*, Vizura, Zagreb, 2002. godine, str. 220.

nelagoda, zabrinutost, tjeskoba, tuga, žalost, jad, itd.[178] To shvaćanje odgovara definiranju prava na duševni integritet kao prava osobnosti na cjelovitost i nepovredivost duševnih procesa i duševnog zdravlja,[179] iz čega bi zaista proizlazilo da je duševni integritet širi pojam od duševnog zdravlja. Odredbe ZOO ne navode izrijekom duševni integritet već duševno zdravlje, a što bi bilo u skladu s ranije navedenim definicijama zdravlja. Bez obzira na određena različita tumačenja ovog prava i njegova naziva, bit je u tome da su ti pojmovi kompatibilni, usko povezani s drugim pravima osobnosti, posebice s pravom na tjelesno zdravlje te su navedene definicije u cijelosti primjenjive na događaje u kojima dolazi do povrede duševnog zdravlja ili integriteta.

Ivica Crnić zauzima shvaćanje da je čovjek u prirodnom, normalnom stanju jedinstvo tjelesnog i duševnog integriteta te narušavanje bilo koje od tih redovitih sastavnica čovjekove osobe predstavlja povredu ljudskog integriteta i u društvenim odnosima ima za posljedicu različite oblike odgovornosti onoga tko je izazvao narušavanje takvog prirodnog reda.[180]

Odredba čl. 19. ZOO priznaje pravo osobnosti na tjelesno i duševno zdravlje kao jedan oblik prava osobnosti te posljedično, sudovi u postupcima naknade štete radi pretrpljenih tjelesnih ozljeda utvrđuju povredu prava na tjelesno i duševno zdravlje te dosuđuju jedinstvenu naknadu, vodeći računa o jačini i trajanju pretrpljenih fizičkih boli, duševnih boli te straha. Ovaj pristup pojačan je i spoznajom da tjelesna ozljeda kod oštećenika, osim povrede ljudskog tijela, gotovo uvijek izaziva psihičku patnju ili fizičku bol, kao i strah, u težim slučajevima i duševne poremećaje, što sve upućuje na istovremeni nastanak povrede tjelesnog i duševnog zdravlja.

Međutim, za razliku od povrede tjelesnog zdravlja, koja često dovodi do povrede duševnog zdravlja, do povrede duševnog zdravlja može doći i u slučajevima povrede drugih prava osobnosti. Duševne boli, strah, negativne osjećaje te slična stanja nositelja prava osobnosti nalazimo gotovo kod svih povreda prava osobnosti, primjerice kod povrede slobode, ugleda, časti, dostojanstva, privatnosti ili obiteljskog života.[181]

Imajući u vidu navedeno, može se zaključiti da sudovi u slučajevima kada je povreda zdravlja izazvana tjelesnom ozljedom utvrđuju postojanje povrede tjelesnog i duševnog zdravlja, a kada su u pitanju zahtjevi za pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete zbog smrti bliske osobe, osobito teškog invaliditeta, tada utvrđuju povredu prava na duševno zdravlje, s time da kod

[178] Nikšić, *Op. cit.* u bilj. 122, str. 213.
[179] Dropulić, *et. al., op. cit.* u bilj., 150, str.218.
[180] Crnić I., *Neimovinska šteta*, Organizator d.o.o., Zagreb, 2006. godine, str. 89.
[181] Dropulić, *et. al., op. cit.* u bilj. 150, str. 218.

povrede drugih prava osobnosti, kao što su povreda časti, ugleda i dostojanstva, privatnosti ili obiteljskog života, sudovi također utvrđuju činjenice duševnih boli, straha, negativnih osjećaja, poremećaja duševnog mira, što u biti odgovara povredi duševnog zdravlja ili integriteta.

Povreda tjelesnog zdravlja može se očitovati kao tjelesna ozljeda ili gubitak tjelesnog organa, odnosno dijela tijela, a relevantno je da štetni događaj prouzroči pogoršanje dotadašnjeg stanja tjelesnog zdravlja.[182] Povreda duševnog zdravlja nastaje izazivanjem duševnih boli, straha, te, kao što je već prethodno navedeno, prouzročenjem niza negativnih emocija i osjećaja kod oštećenika.

Međutim, pravna teorija o tjelesnom i duševnom zdravlju nije imala značajni utjecaj na postupke naknade štete pri hrvatskim sudovima te se u praktičnoj primjeni povreda prava na tjelesno i duševno zdravlje i zaostale posljedice cijene i nadalje kroz kvalifikatorne okolnosti, kriterije, odnosno mjerila iz stavka 2. čl. 1100. ZOO, što je pojašnjeno u odluci VS RH, Rev 151/2015, u kojoj se, među ostalim, navodi: *„Važećim Zakonom o obveznim odnosima, a koji se primjenjuje na konkretnu situaciju, prihvaćena je objektivna koncepcija neimovinske štete kao povrede prava osobnosti. Naime, odredbom čl. 1046. ZOO/05 određeno je da štetu predstavlja, između ostalog i povreda prava osobnosti i to neimovinsku štetu, a u smislu odredbe čl. 19. st. 2. ZOO/05 pod pravima osobnosti razumijevaju se pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime i dr. Posljedica povrede prava osobnosti je, dakle, neimovinska šteta, pa povreda prava osobnosti predstavlja pravnu osnovu naknade neimovinske štete. Međutim, svaka povreda prava osobnosti ne daje pravo na isplatu pravične novčane naknade, jer je odredbom čl. 1100. ZOO/05 određeno da će sud u slučaju povrede prava osobnosti, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od naknade imovinske štete, a pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade sud će voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha, cilju kojem služi ta naknada ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom naravi i društvenom svrhom.*

Kako, dakle, pravno priznati oblici, odnosno pravne osnove naknade neimovinske štete po ranije važećem zakonu po sada važećem zakonu predstavljaju samo kriterije, odnosno mjerila koja utječu na visinu pravične novčane naknade u svakom konkretnom slučaju, to po ocjeni ovoga suda odluke i zaključci na koje se poziva tuženica nemaju značaj razloga važnog za

[182] Crnić, *et. al., op. cit.* u bilj. 125, str. 89.

osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni jer o postavljenom pitanju u vezi s predmetom ovog postupka ne postoji različita praksa sudova.[183]

Važno je također naglasiti da sadržaj povrede tjelesnog i duševnog zdravlja treba biti činjenično utvrđen i opisan, a ne samo kvantificiran kroz numeričku oznaku trajanja i jačine duševnih boli zbog smanjenja životnih aktivnosti, fizičkih boli i straha, tako da VS RH u odluci broj 1317/2015 iznosi pravno shvaćanje da numeričke oznake ne mogu nadomjestiti razloge o sadržaju povrede zdravlja. Tako VS RH u toj odluci navodi: *„Odlučujući o zahtjevu tužitelja za naknadu štete za duševne boli zbog smanjenja životnih aktivnosti nižestupanjski sudovi ocjenjuju primjeren iznos te naknade isključivo polazeći od činjenice da je životna aktivnost tužitelja, nakon donošenja prethodne pravomoćne presude (gdje je tužitelju dosuđena naknada za duševnu bol za 60 postotno smanjenje životne aktivnosti) smanjena za daljnjih 30% (tako da je životna aktivnost tužitelja smanjena ukupno za 90%). Obje nižestupanjske presude u tom dijelu imaju nedostatke radi kojih se ne mogu ispitati jer ne sadrže razloge o svim činjenicama odlučnim za dosudu naknade štete za duševne boli zbog smanjenja životnih aktivnosti. Naime, nižestupanjski sudovi ne ukazuju u čemu bi se konkretno sastojalo smanjenje (i kojih određenih) životnih aktivnosti tužitelja. Da bi se mogla ocijeniti primjerena naknada štete za duševne boli zbog smanjenja životnih aktivnosti potrebno je dakle prvenstveno ocijeniti intenzitet i trajanje te boli, a što nije moguće bez da se ima u vidu sadržaj smanjenja životnih aktivnosti, odnosno bez da se imaju u vidu preostale (određene) životne aktivnosti.*[184]

Osim tih standarda, za pravilno odlučivanje o osnovi i visini naknade neimovinske štete sud će voditi računa i o drugim činjenicama, koje su možda najbolje sublimirane u odluci VS RH, Rev 517/2010, u kojoj taj Sud navodi bitne činjenice koje je potrebno uzeti u obzir: *Naime, jačina i trajanje pretrpljenih fizičkih bolova, straha i raznih oblika duševnih boli (smanjenje životnih aktivnosti, naruženost), imaju tek značaj osobito važnih, ali ne i jedinih okolnosti koje sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade, a pored ostalog treba voditi računa i o životnoj dobi, vrsti zanimanja (profesiji) oštećenika i sl. U konkretnom slučaju drugostupanjski sud je prilikom donošenja odluke o visini pravične novčane naknade neimovinske štete postupio upravo u skladu s naprijed navedenim pravnim shvaćanjem - dakle, predmetni slučaj je upravo individualiziran u skladu s tim pravnim shvaćanjem revizijskog suda*."[185]

[183] VS RH, Rev 151/2015 od 30. rujna 2020. godine.
[184] VS RH, Rev 1317/2015 od 25. travnja 2019. godine.
[185] VS RH, Rev 517/2010 od 29. rujna 2010. godine.

Konačno, VS RH dodatno naglašava da stavak 2. članka 1100. ZOO-a ne predstavlja konačan niz kvalifikatornih okolnosti o kojima bi sud vodio računa prilikom dosude naknade. Tako VS RH u odluci broj Rev 1168/2010 od 15. listopada 2013. godine navodi: *„Prema odredbi čl. 1100. st. 1. ZOO/05 u slučaju povrede prava osobnosti (čl. 1046. ZOO u vezi s čl. 19. st. 2. ZOO) sud će, ako nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju dosuditi pravičnu novčanu naknadu, a prema stavku 2. navedenog članka pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade sud će voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha. S obzirom na sadržaj citirane odredbe jasno proizlazi da kriterij odnosno kvalifikatorne okolnosti po kojima se utvrđuje pravo na isplatu pravične novčane naknade, i njezina visina (jačina i trajanja fizičkih boli, duševnih boli, straha) nisu kao što je to bilo prema odredbi čl. 200. ZOO/91 samostalan taksativno određen oblik nematerijalne štete. Stoga kvalifikatorne okolnosti prema čl. 1110. ZOO/05 nisu dakle ograničene kao ni sami oblici povreda prava osobnosti navedenih u čl. 19. st. 2. ZOO (povreda prava na život, slobodu, tjelesno i duševno zdravlje i dr.), pa stoga duševne boli kao kvalifikatorna okolnost mogu predstavljati i duševne boli zbog smanjenja životne aktivnosti i naruženja, kao i svekolike druge duševne boli koje sud prihvati kao pravno odlučne.“*

VS RH u svojoj dugogodišnjoj praksi dao je do znanja da će u nekim slučajevima naknade štete bitno odstupiti od kriterija i dosuditi i višestruko veću, ponekad i 5 puta veću naknadu nego od onog koji je predviđen Orijentacijskim kriterijima, primjerice kada je za unakažanje tijela koje je dovelo do izrazite promjene izgleda tijela dosudio iznos od 150.000,00 kn, 19.908,42 €, što bi po Orijentacijskim kriterijima iz 2020. godine iznosilo 225.000,00 kn, 29.862,63 €, samo za duševne boli zbog naruženosti,[186] kao što je također zauzeo pravni stav da svaka povreda tjelesnog i duševnog zdravlja ne opravdava dosuđivanje pravične novčane naknade. Tako VS RH u odluci Rev 2826/15-3 od 25 svibnja 2016. iznosi stav da povreda prava osobnosti iz čl. 19. ZOO ne znači bezuvjetno pravo oštećenika na isplatu pravične novčane naknade, već samo kad sud nađe da težina povrede i okolnosti slučaja to opravdavaju.[187] Tako su svi županijski sudovi u RH te Visoki trgovački sud RH donijeli odluke u kojima su iznijeli stav da težina povrede i okolnosti slučaja ne opravdavaju dosudu novčane naknade iako je objektivno došlo

[186] VS RH, Rev 833/2005 od 23. ožujka 2006. godine.
[187] VS RH, Rev 2826/15-3 od 25. svibnja 2016 godinee:“*Povreda prava osobnosti iz čl. 19. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“ broj 35/05 i 41/08 – dalje: ZOO/05) ne znači bezuvjetno pravo oštećenika na isplatu pravične novčane naknade, već samo kada sud nađe da težina povrede i okolnosti slučaja to opravdavaju*.“

do povrede tjelesnog i duševnog zdravlja.[188] Međutim, to ne znači da sudovi imaju jednak pristup prilikom utvrđivanja da li oštećeniku pripada pravo na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete, dapače njihov stav o dosudi pravične novčane naknade značajno se razlikuje od predmeta do predmeta.

Pregled presuda VS RH po pojmovima povrede tjelesnog i duševnog zdravlja nije moguć, tek će biti moguć po postotku smanjenja životnih aktivnosti, odnosno po pojedinoj posljedici povrede zdravlja, (napr. naknada za gubitak ekstremiteta), no u biti postojeći preglednik sudske prakse, koji se nalazi na službenoj web stranici Ministarstva pravosuđa RH, *https://odluke.sudovi.hr/,* iako ne previše funkcionalan, ipak je dostatan za pronalazak odluka koje bi mogle dati odgovore o aktualnim stavovima sudova u svezi povrede tjelesnog i duševnog zdravlja, iako bi takav preglednik, uvažavajući današnja tehnološka postignuća, mogao biti znatno bolje ustrojen, a time i dostupniji svim građanima RH.

Ranije su u radu ukazalo na presude VS RH kojima su dosuđeni iznosi za 100 % smanjenja životnih aktivnosti u ukupnim iznosima 1.560.000,00 kn, 207.047,58 € odnosno 1.200.000,00 kn, 159.267,37 €, pa se daljnji pregled odluka započinje presudom VS RH, Rev-x 848/2017 od 31. listopada 2017. godine, u javnosti poznata kao *predmet Maškarin protiv KBC Rijeka,* u kojoj je VS RH zauzeo pravno shvaćanje o izrazito visokoj naknadi za gubitak donjeg ekstremiteta i drugih posljedica uslijed liječnike pogreške, citira se: *„ … da zaostale posljedice koje se očituju u gubitku lijeve noge u visini donje trećine lijeve natkoljenice, oštećenju desne potkoljenice s gubitkom mišićne mase od oko 70%, oštećenju desnog peronealnog živca 20%, glutealnog 5% i femoralnog 8%, u ograničenim pokretima stopala desne noge te mogućnost hodanja samo s protezom uz pomoć štaka, smanjuju životnu aktivnost tužitelja u omjeru od 85%; - da kod*

[188] Županijski sud u Zagrebu, broj Gž 1454/2011 od 22.08.2012.godine: *„Sud prvog stupnja pravilno smatra da bi dosuda pravične naknade pogodovalo težnjama tužitelja da se za svaku i beznačajnu ozljedu dosudi naknada što je u protivnosti sa naravi i društvenom svrhom pravične naknade.“*
Presuda Županijskog suda u Splitu Gžnš.204/11 od 06.09.2011.godine: *“Kada se imaju u vidu činjenična utvrđenja prvostupanjskog suda, za zaključiti je da obim svih posljedica koje je tužiteljica pretrpjela na svoje psihičko i fizičko zdravlje ne opravdavaju dosuđenje pravične novčane naknade zbog povrede prava osobnosti bez obzira na postojanje ozljeda u vidu udarca.”*
Županijski sud u Varaždinu, broj Gž.2336/11 od 26.08.2011.godine: „*No osnovano je stajalište tuženika da težina tužiteljevih povreda uopće ne opravdava dosuđenje pravične novčane naknade jer je i po mišljenju ovoga suda prvostupanjski sud pogrešno primijenio materijalno pravo dosudivši tužitelju na osnovu gore opisanih činjeničnih utvrđenja neimovinsku štetu u iznosu od 2.400,00 kn, a 100,00 kn s osnova imovinske štete zbog tuđe pomoći i njege.“*
Isto, Županijski sud u Zadru, broj Gž-1104/14-2 od 30. ožujka 2016. godine, Županijski sud u Rijeci u odluci Gž-2736/2011 od 07. studenog 2012. godine, Županijski sud u Vukovaru u odluci Gž-545/11-3 od 12. rujna 2012. godine, Županijski sud u Bjelovaru u odluci Gž-3401/2011-2 od 20. lipnja 2012. godine, Županijski sud u Slavonskom Brodu u odluci Gž-946/15 od 14. svibnja 2015. godine, Visoki trgovački sud RH u odluci Pž-5107/2013-2 od 27. svibnja 2016. godine.

tužitelja zbog gubitka lijeve natkoljenice, zaostalih izrazito trofičnih promjena na desnoj nozi te primjetnom šepanju, postoji naruženost jakog stupnja; - da je tužitelju trajno potrebna primjena natkoljenične proteze uz korištenje štaka; - da se zbog nastalih posljedica tužitelju život nepovratno promijenio jer se više neće moći baviti sportom, obavljati poslove zanimanja za koje se školovao te će se susretati s brojnim ograničenjima u kretanju,

... Prema odredbi čl. 1100. st. 2. ZOO pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade sud će voditi računa o jačini i trajanju povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha, cilju kojemu služi ta naknada, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom naravi i društvenom svrhom. Suprotno tvrdnji tužitelja M. M., pravilno je drugostupanjski sud primijenio materijalno pravo iz navedene odredbe dosudivši naknadu neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti u iznosu od 1.380.000,00 kn, (183.157,47 €)jer uz uvažavanje sve težine posljedica štetnog događaja, mladost tužitelja, nepovratnu promjenu života i ograničenja koja će tužitelj morati trpjeti u budućem životu i radu, dosuđena naknada prema, važećoj sudskoj praksi (npr. Revr-176/13-2), svakako predstavlja primjerenu pravičnu naknadu.[189]

Prema Orijentacijskim kriterijima iz 2020. godine, danas bi ta naknada iznosila 2.070.000,00 kn, 274.734,39 €, a također u toj odluci VS RH priznao je i pravo na naknadu štete za osobito teški invaliditet bliske osobe, usvojivši bliskim srodnicima tužbeni zahtjev u iznosu od 170.000,00 kn, 22.562,87 €, dakle manje iznose od onih iz Orijentacijskih kriterija iz razloga što sud nalazi okolnosti slučaja koje ukazuju da posredno oštećene osobe nisu u takvoj mjeri izložene vanjskim manifestacijama teškog invaliditeta jer neposredna oštećena osoba ipak samostalno obavlja osnovne životne aktivnosti i kreće se u u prostoru i izvan njega. Tako VS RH navodi: *„Suprotno shvaćanju drugostupanjskog suda stupanj invaliditeta M. M. i njegovi pojavni oblici, kao vanjske i trajne manifestacije, u svojoj ukupnosti opravdavaju dosuđenje pravične naknade s osnove naročito teškog invaliditeta bliske osobe. S obzirom na stupanj invaliditeta (85%) i pojavne oblike invaliditeta kroz koje se invaliditet očituje, uz koje, doduše uz pojačane napore i tuđu pomoć M. M., kao neposredni oštećenik, samostalno obavlja osnovne životne aktivnosti i kreće se u kući i izvan nje, po ocjeni ovog suda primjerenu pravičnu naknadu za duševne boli koje njegovi roditelji trpe predstavljaju iznosi od po 170.000,00 kn (22.562,87 €).* “[190]

[189] VS RH, Rev-x 848/2017 od 31. listopada 2017. godine.
[190] *Ibid.*

Značajnije odstupanje od Orijentacijskih kriterija nalazimo u odluci VS RH, Rev 2014/2016 od 09. studenog 2021. godine u kojoj za 30 % smanjenja životnih aktivnosti taj Sud dosuđuje ukupan iznos od 245.000,00 kn, 32.517,08 €. Obrazlažući takvu odluku, VS RH navodi:*„ ... dosuđujući pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti na tjelesno i duševno zdravlje u postupku pred nižestupanjskim sudovima je utvrđeno da je tužiteljica u predmetnoj prometnoj nezgodi pretrpjela tešku tjelesnu povredu – nagnječenje desnog stopala, radi čega je došlo do amputacije prstiju, te prijelom dvije kosti, a radi čega je zaostao kožni defekt s gornje i donje strane desnog stopala. Obzirom na utvrđenu jačinu i duljinu trajanja fizičkih bolova (bolovi su bili prisutni više od godine i pol dana, dugotrajnost i jačina straha, prisutnost naruženja jakog stupnja, izraženo šepanje, te smanjenje životne aktivnosti u visini od 30%, a posebno vodeći računa o tome da je tužiteljica stradala u dobi od svega 19 godina, te će posljedice predmetne nezgode trpjeti duže vrijeme, to tužiteljici pripada pravo na naknadu pravične novčane naknade s osnova povrede prava osobnosti na duševno i tjelesno zdravlje u ukupnom iznosu od 245.000,00 kn (32.517,08 €).*

Kod toga po kriteriju pretrpljenih fizičkih bolova tužiteljici pripada 80.000,00 kn,(10.617,82 €), po kriteriju pretrpljenog straha 30.000,00 kn, (3.981,68 €), po kriteriju naruženja iznos od 55.000,00 kn, (7.299,75 €), te zbog smanjenja životne aktivnosti iznos od 80.000,00 kn, (10.617,82 €). Kada se od ukupno utvrđenog iznosa od 245.000,00 kn (32.517,08 €) odbije doprinos tužiteljice u visini od 20 %, to bi tužiteljici na ime naknade neimovinske štete pripao iznos od 196.000,00 kn, (26.013,67 €). "[191]

U odluci Rev 301/2019 od 17. rujna 2019. godine, VS RH je samo za duševne boli zbog 20 % smanjenja životnih aktivnosti zbog posljedica reaktivnog depresivnog poremećaja i potrebe za trajnim psihijatrijskim liječenjem dosudio iznos od 50.000,00 kn, 6.636,14 €, s obrazloženjem: *„ da se uslijed uznemiravanja, vrijeđanja i ponižavanja na radu kod tužiteljice razvila klinička slika prilagodbe te nastavno reaktivni depresivni poremećaj (uslijed čega se tužiteljica trajno psihijatrijski liječi), imajući u vidu životnu dob tužiteljice (rođena 1967.) te imajući u vidu da je radi toga životna aktivnost tužiteljice smanjena za 20%, ovaj revizijski sud kao primjeren iznos naknade štete za duševnu bol zbog smanjenja životnih aktivnosti ocjenjuje iznos od 50.000,00 kn (6.636,14 €) (dakle, za 30.000,00 kn (3.981,68 €) više od iznosa dosuđenog po drugostupanjskom sudu). "*[192]

[191] VS RH, Rev 2014/2016 od 09. studenog 2021. godine.
[192] VS RH, Rev 301/2019 od 17. rujna 2019. godine. Po Orijentacijskim kriterijima iz 2020. godine dosuđena bi bila naknada u visini od 9.954,21 €.

Kad je u pitanju strah, važno je naglasiti pravno shvaćanje VS RH izraženo u presudi broj Rev 3111/2016-2 od 25. kolovoza 2020. godine o dosudi naknade za povredu prava na zdravlje zbog pretrpljenog straha u slučajevima kada je oštećena osoba žrtva kaznenog djela prijetnje, iako se nakon štetnog događaja nije obratila liječniku opće prakse, niti zatražila drugu liječničku pomoć te nije predložila izvođenje dokaza medicinskim vještačenjem. Tako u toj odluci VS RH navodi: *„Prema shvaćanju revizijskog suda u slučaju kada iz izreke pravomoćne kaznene presude Općinskog suda u Rijeci posl. broj K-670/11 od 4. ožujka 2012. proizlazi da je tužiteljica pretrpjela strah i radi toga je tuženik pravomoćno osuđen na bezuvjetnu kaznu zatvora, zbog počinjenja kaznenog djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina - prijetnje, parnični sud ne može izvesti zaključak da se u takvom slučaju radilo samo o nelagodi, a ne o strahu koji ne bi opravdavao dosudu neimovinske štete. S druge strane duljina trajanja i intenzitet strah ne mora se utvrđivati provođenjem vještačenja po vještaku medicinske struke, neovisno o tome što tužiteljica nije zatražila liječničku pomoć, već se duljina trajanja i intenzitet straha može utvrđivati i drugim dokazima. O tome da nije uvijek neophodno provoditi sudsko vještačenje radi utvrđivanja intenziteta i duljine trajanja straha, zauzeto je shvaćanje u presudi Vrhovnog suda Republike Hrvatske broj Rev-2084/16-3 od 30. lipnja 2020. Dakle, iznimno, u slučaju kada je strah obilježje zakonskog bića kaznenog djela kojim je oštećena tužiteljica te kada je radi tog djela tuženik pravomoćno kazneno suđen, duljina i trajanje straha kao kvalifikatornog elementa za dosuđivanje neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti nije neophodno utvrđivati provođenjem sudskog vještačenja po vještaku medicinske struke, već se duljina i intenzitet trajanja straha može utvrđivati i drugim dokazima. Isto tako, u situaciji kada je obilježje kaznenog djela pretrpljeni strah, tada parnični sud ne može ocijeniti da se nije radilo o strahu, već o nelagodi, neovisno od činjenice što oštećenik nije zatražio liječničku pomoć. Naime, da se kritične zgode kod tužiteljice nije razvio ozbiljan strah, strah koji opravdava počinitelja utvrditi kazneno odgovornim, tada ne bi niti bilo počinjeno kazneno djelo. Radi navedenog, a zbog pogrešnog pravnog pristupa valjalo je ukinuti obje nižestupanjske presude na temelju odredbe čl. 395. st. 2. ZPP, te predmet vratiti na ponovno odlučivanje prvostupanjskom sudu.“*[193]

Primjećuje se da VS RH u većini predmeta dosuđuje jedinstveni iznos naknade neimovinske štete, ne odvajajući ga po kvalifikatornim okolnostima, već sudi jedan, jedinstveni, iznos,

[193] VS RH, Rev 3111/2016-2 od 25. kolovoza 2020. godine.

međutim, ne može se utvrditi da li sud tako postupa kada je tužbeni zahtjev postavljen po kriterijima iz stavka 2. čl. 1100. ZOO, ili pak takav pristup ovisi o vijeću suda koje sudi.

Dugo je u sudskoj praksi egzistiralo pravno shvaćanje kako naknada za tjelesno oštećenje koju prima oštećenik od Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje te naknada s osnove osobne invalidnine koju tužitelj prima po Zakonu o socijalnoj skrbi od nadležnog Centra za socijalnu skrb ima narav naknade neimovinske štete pa bi u oštećena osoba u tom slučaju bila dvostruka namirena za istu štetu.[194] Ako oštećena osoba nije primala te vrste naknada ili je odbijala pokrenuti postupak kod nadležnih tijela radi ostvarivanja naknada po tim osnovama, sud je bio dužan, kao o prethodnom pitanju, sam utvrditi da li je tužitelj mogao ostvariti pravo na naknadu za tjelesno oštećenje i potom za taj iznos odbiti tužbeni zahtjev, dok je u odluci VS RH broj Revx-893/15 potvrđeno pravno shvaćanje kako se te naknade odbijaju i od naknade za neimovinsku štetu.[195]

Međutim, VS RH na sjednici Građanskog odjela 2022. godine promijenio je dotadašnje pravno shvaćanje te je na 6. sjednici donio pravno shvaćanje kojim se takve naknade s osnova socijalnog, a time se presumira i s osnova zdravstvenog i mirovinskog osiguranja, više ne uračunavaju u naknadu neimovinske štete pa navodi: *„U parnici radi naknade štete zbog povrede prava osobnosti na tjelesno i duševno zdravlje ne može se umanjivati pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete zbog ostvarenih prava oštećenika po osnovi Zakona o socijalnoj skrbi („Narodne novine“ broj 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17, 130/17, 98/19, 64/29, 133/20, 18/22), slijedom čega nema mjesta bilo kakvom uračunavanju u nominalnom iznosu i odbijanju primanja po osnovi socijalne skrbi, niti se činjenica ostvarivanja takvih prihoda prilikom odmjeravanja visine štete zbog povrede prava osobnosti treba uzeti u obzir*.“[196]

Posebno se napominje da je nakon pet godina, prema javno dostupnim podacima Državnog zavoda za statistiku u razdoblju od veljače 2020. do prosinca 2024. inflacija iznosila 28,4%, dok je prosječna neto plaća u Republici Hrvatskoj za veljaču 2020. iznosila 870,53 EUR (6.559,00 kn), a za prosinac 2024.g. 1.361 EUR što daje povećanje za 56,34%, slijedom čega su županijski sudovi dosudili novčane naknade koje odgovaraju inflatornim kretanjima, primjerice točka 13. obrazloženja Presude Županijskog suda u Zagrebu od dana 25. srpnja 2024., poslovni broj: Gž-3137/2024-2, u kojoj se navodi:„*...ovaj sud ističe i to da Orijentacijski*

[194] VS RH, Revd 3730/2021 od 15. veljače 2022. godine.
[195] VS RH, Rev-x 893/2015 od 23. srpnja 2019. godine.
[196] VS RH, Su-IV-33/2022-17 od 21. studenog 2022. godine.

kriteriji Vrhovnog suda Republike Hrvatske ne predstavljaju matematičku formulu, koja pukim automatizmom služi za utvrđivanje i izračunavanje pravične novčane naknade te prilikom određivanja naknade štete treba uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, kako je i sud prvog stupnja postupio. Osim toga, za istaknuti je da su Orijentacijski kriteriji posljednji put mijenjani u lipnju 2020. (Su-IV-47/2020-5) kada su povišeni za 50%, uz obrazloženje Vrhovnog suda da su za izmjenu korišteni podaci Državnog zavoda za statistiku o stopi inflacije mjerenoj indeksom promjena potrošačkih cijena u odnosu na početnu 2002. pa je stoga valjalo uzeti u obzir i stopu inflacije koja je slijedila nakon 2020. i prethodila donošenju ovdje pobijane odluke donesene u veljači 2024.…“ Isti put slijedili su Županijski sud u Dubrovniku u presudi od 13, studenog 2024. Gž-580/2023 te Županijski sud u Zagrebu u presudi Gž-4246/2024-2 od 15. listopada 2024. u kojoj se navodi: „ da zbog navedenog i zbog opće poznate gospodarske situacije u Republici Hrvatskoj, uvjetovane globalnim procesima, uvođenjem novčane jedinice eura u platnom prometu, visokom stopom inflacije i promjenama potrošačkih cijena u posljednje 3 godine do danas, stopa inflacije je iznosila najmanje 20 % do 30%, zbog čega je tužitelj osnovano uskladio tužbeni zahtjev …“

Imajući u vidu navedeno, o osnovi i visini pravične novčane naknade za povredu tjelesnog i duševno zdravlja sud odlučuje na način da težinu povrede tjelesnog i duševnog zdravlja utvrđuje u pravilu temeljem provedenog medicinskog vještačenja, okolnosti slučaja te temeljem činjenica koje su utvrđene provođenjem dokaza na glavnoj raspravi, dok prilikom odluke o visini naknade sud primjenjuje načelo individualizacije polazeći od Orijentacijskih kriterija i iznosa za utvrđivanje visine pravične novčane naknade neimovinske štete Vrhovnog suda RH iz 2002. i 2020. godine, često odstupajući od tih kriterija, dosuđujući znatno više naknade, kada smatra da okolnosti slučaja to opravdavaju ili ako se radi o inflatornim kretanjima. No, u sudskoj praksi medicinsko vještačenje povrede tjelesnog i duševnog zdravlja izaziva velike polemike i rasprave, slijedom čega se u nastavku daje prikaz pravno medicinskog okvira medicinskih vještačenja kod povrede tjelesnog i duševnog zdravlja.

2.5.3.1.2.1 Medicinsko vještačenje povrede tjelesnog i duševnog zdravlja

Osobiti problem primjene Orijentacijskih kriterija nalazimo u predmetima gdje su postoci smanjenja životnih aktivnosti, tj. trajnih posljedica nalaze u zoni „pragova“ koji novčanu naknadu udvostručuju na niže ili više.

Orijentacijski kriteriji za postotak smanjenja životnih aktivnosti tužitelja kojem su utvrđene trajne posljedice u omjeru od 59 % ili 60 % temeljem tako utvrđene činjenice ostvaruje u pravilu

naknadu neimovinske štete u iznosu do 26.300,00 €, a tužitelj kojem su utvrđene trajne posljedice u omjeru od 61 % ostvaruje naknadu u iznosu od preko 51.800,00 €.[197] Ista je situacija sa tužiteljem kojem su utvrđene trajne posljedice u omjeru od 80 %, koji ostvaruje naknadu za duševne boli zbog smanjenja životnih aktivnosti u iznosu od 71.670,03 €, dok osoba kojoj su utvrđene trajne posljedice u omjeru od 85 % ostvaruje naknadu u visini od 127.500,00 €. U tim „rubnim" predmetima, teško je objasniti kako je moguće da tih nekoliko postotaka razlike u stupnju povrede može tako značajno utjecati na visinu naknade, budući da i ta minimalna odstupanja u postocima ne odražavaju stvarnu razliku u posljedicama da bi jednome pripadala dvostruko manja ili više novčana naknada (u svojoj biti ne postoje tako velike razlike između osobe koja trpi trajne posljedice u omjeru od 80 % i one koja trpi trajne posljedice u omjeru od 85% da bi to opravdalo tako drastične razlike u dosuđenim iznosima)[198], a donošenjem pravnog shvaćanja o povećanju Orijentacijskih kriterija za 50 %, Građanski odjel VS RH ove razlike je znatno povećao i doveo do nerealnih razlika u naknadi neimovinske štete uvjetovane postotkom smanjenja životnih aktivnosti, koji mjeri nemjerljivu povreda zdravlja.

S obzirom da postotak smanjenja životnih aktivnosti u nekim slučajevima može imati izrazito važan i značajan pozitivan ili negativan učinak na visinu novčane naknade neimovinske štete, u praksi se često vodila rasprava o izvorištima pravila struke za procjenu postotka smanjenja životnih aktivnosti te isto tako živa rasprava o rezultatima provedenih medicinskih vještačenja.

---

[197] VS RH Rev 113/03 od 09. veljače 2005. godine: „ *... Kao posljedica povrjeđivanja zaostale su posljedice u vidu posttraumatske demencije srednjeg stupnja što kod tužitelja predstavlja smanjenje životne aktivnosti od 60%, time da se stanje može samo pogoršavati. .... Obzirom na vrstu i težinu zadobivenih povreda i tijek liječenja, te intenzitet i trajanje doživljenog straha, te posljedice smanjenja životnih aktivnosti tužitelja, a vodeći računa o njegovoj životnoj dobi (rođen 1985. godine), mišljenje je ovog suda da u konkretnom slučaju iznos od 7.000,00 kn s osnova fizičkih bolova, 10.000,00 kn s osnova straha, te 140.000,00 kn s osnova duševnih boli zbog smanjenih životnih aktivnosti ...* „

VS RH, Rev 886/08 od 25.veljače 2009. godine: *" tako da je ukupni postotak smanjenja životnih aktivnosti 65 % .. obzirom na sve nesporne okolnosti, vodeći računa o tako visokom postotku invalidnosti tužiteljice, njezinoj životnoj dobi (imala je 46 godina u vrijeme stradavanja), zbog čega je realno pretpostaviti da će još dugi niz godina biti izložena ovim naporima i njihovom svladavanju u svakodnevnom životu i radu, po ocjeni ovog suda iznosi 290.000,00 kn dosuđen tužiteljici od strane prvostupanjskog suda na ime duševnih boli zbog tako smanjenih životnih aktivnosti ukazuje se apsolutno primjerenim u smislu odredbe čl. 200. Zakona o obveznim odnosima ..."*

[198] VS RH, Rev 553/09 od 15. veljače 2011. godine, citira se: *" Kada se uzme u obzir da je zbog posljedica teških ozljeda životna aktivnost tužiteljice smanjena za 80 % trajno, ovaj sud ocjenjuje da za navedeni vid štete pravična naknada iznosi 340.000,00 kn. .."*

VS RH, Revr 1100/10 od 09. ožujka 2011. godine, citira se: *" ... tužiteljeva životna aktivnost zbog posljedica štetnog događaja, a s neurološke i psihijatrijske strane trajno umanjena 85 % ... nižestupanjski sudovi su pravilnom primjenom odredbi čl. 200. ZOO-a, a polazeći da je tužitelj u vrijeme imao ... godina, utvrdili (imajući na umu prirodu i težinu ozljeda tužitelja, stupanj umanjenja životnih aktivnosti, stupanj i trajanje fizičke boli i straha, trajanje liječenja, da je nad tužiteljem izvršen i operativni zahvat, te stupanj nagrđenja tužitelja) primjerenu i pravičnu novčanu za duševne boli koje tužitelj trpi zbog umanjenja životnih aktivnosti (600.000,00 kn) ..."*

U mirnom postupku, odnosno postupku izvan suda, oštećena osoba ili sam štetnik, odnosno njegov osiguratelj mogu zatražiti nalaz i mišljenje vještaka medicinske struke koje bi trebalo pomoći u procjeni opsega pretrpljene neimovinske štete, međutim, u sudskom postupku značaj nalaza i mišljenja vještaka u pravilu ima samo nalaz i mišljenje onoga vještaka kojega je u tom svojstvu odredio parnični sud.[199] Prema odredbi čl. 250. Zakona o parničnom postupku, u daljnjem tekstu ZPP,[200] sud će izvesti dokaz vještačenjem kad je radi utvrđivanja ili razjašnjenja kakve činjenice potrebno stručno znanje kojim sud ne raspolaže. Sukladno čl. 251. ZPP-a, stranka koja predlaže izvođenje dokaza vještačenjem može predložiti osobu vještaka, a sud će omogućiti protivnoj stranci izjasniti se o predloženom vještaku, pa ako se usprotivi, što je praksi često prisutno, sud će samostalno odrediti osobu vještaka. Kod vještačenja neimovinske štete, osoba koja ga predlaže trebala bi istovremeno već u tužbi, a najkasnije do zaključenja prethodnog postupka, predložiti i zadatak vještačenja, što može biti koristan alat za individualizaciju neimovinske štete, tj. za utvrđivanje specifičnosti koja su uslijed povrede tijela i zdravlja nastale kod oštećene osobe, primjerice, ponekad je potrebno zatražiti mišljenje vještaka da li trajna posljedica povrede zdravlja dovodi do nemogućnosti obavljanja određenih aktivnosti tužitelja, primjerice da se vještak očituje je li oštećena osoba onemogućena obavljati različite aktivnosti kao što je to činila do štetnog događaja, ili je li može obavljati svoje profesionalne aktivnosti na do tada uobičajeni način, nadalje, kada je liječenje završeno, koje je nelagodnosti trpio tijekom liječenja, u čemu se sastoji gubitak kvalitete života i slično. U protivnom, ukoliko stranke ne predlože zadatak vještačenja, sud će odrediti zadatak sukladno potrebi iz čl. 250. ZPP-a, tj. zatražiti će mišljenje vještaka medicinske struke o onim činjenicama o kojima sud nema potrebna stručna znanja a koje su mu potrebne za primjenu materijalnog prava, u ovom slučaju odredbi čl. 19, čl. 1046. te čl. 1100. ZOO-a a osobito okolnosti i činjenice iz stavka 2. čl. 1100. ZOO.

Članak 125. Zakona o sudovima[201] propisuje da stalni sudski vještaci na temelju svoga stručnog znanja pružaju sudu uslugu davanja vještačkog nalaza i mišljenja (vještačenje) kada je to potrebno radi utvrđivanja ili razjašnjenja činjenica koje se utvrđuju u postupku. U praksi je često sporna primjena stručnog znanja u ocjenjivanju neimovinske štete, jer, kako je prethodno

[199] Crnić I., *Zadaće medicinskog vještaka u parničnom postupku za naknadu neimovinske štete*, Odvjetnik, Hrvatska odvjetnička komora, Zagreb, 2008. godine, broj 5-6, str. 35.
[200] Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ broj 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, i Narodne novine broj 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23.
[201] Zakon o sudovima, Narodne novine broj 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23, 155/23, 36/24, čl. 125.

navedeno, zdravlje kao neimovinsko dobro, nije moguće mjeriti niti iskazati u nekim tržišnim parametrima, pa svaka stručna metoda koja mjeri nemjerljivo, očekivano, često je izložena kritikama osoba koje nisu zadovoljni takvom procjenom u konkretnim slučajevima, ovisno o tome je li smatraju kako je ocjena povreda zdravlja preniska ili pak previsoka. Bez obzira na tu bitnu okolnost, u brojnim upravnim, građanskim i kaznenim postupcima nužno je dati procjenu povrede tijela i zdravlja pa tako postoji niz podzakonskih akata i stručna literatura koja daje metodologiju koju vještak medicinske struke koristi pri izmjeri povrede zdravlja i tijela, kroz određene postotke, intenzitet i trajanje, međutim, u postupcima naknade neimovinske štete sud u pravilu prihvaća izbor vještaka o primjeni stručnog znanja, metoda i izvora pravila struke u konkretnom slučaju te odbija prijedloge stranaka kojim se predlaže unošenje u zadatak izvora pravila struke za medicinsko vještačenje potrebnim za utvrđenje činjenica iz tužbe, a koja nisu primijenjena od strane vještaka pri izradi vještačenja.

Pitanje primjene pravila struke i znanosti u vještačenju uređeno je odredbom čl. 258. ZPP-a kojom se propisuje da je vještak dužan predmet vještačenja brižljivo razmotriti, točno navesti sve što opazi i nađe te svoje mišljenje iznijeti savjesno i u skladu s pravilima znanosti i vještine, a odredbom čl. 259. ZPP-a propisano je da sud rukovodi vještačenjem, označuje vještaku predmet koji će se razgledati, postavlja mu pitanja i, prema potrebi, traži objašnjenja u vezi s danim nalazom i mišljenjem, time da se vještaku mogu davati razjašnjenja, a može mu se dopustiti i razmatranje spisa, konačno, na zahtjev vještaka mogu se izvoditi i novi dokazi da bi se utvrdile okolnosti koje su važne za stvaranje mišljenja vještaka.[202]

VS RH u svojoj odluci Rev 1185/1991 od 25. lipnja 1991. godine iznosi pravno shvaćanje koje je nakon niza godina i danas primjenjivo u praksi, o predmetu i zadatku medicinskog vještačenja kod utvrđivanja neimovinske štete na način da je vještak dužan temeljem klničkog pregleda tužitelja i uvida u medicinsku dokumentaciju dati ocjenu stanja zdravlja tužitelja, ocjenu pretrpljenih fizičkih i duševnih boli, straha, naruženosti, okolnosti koje bi mogle utjecati na izazivanje fizičkih i/ili duševnih boli, utvrditi sva ograničenja u životnim aktivnostima koje je oštećenik ostvarivao ili bi ih, po redovitom toku stvari, u budućnosti izvjesno ostvarivao, a

[202] Čl. 258. ZPP-a, citira se:*" Prije početka vještačenja pozvat će se vještak da predmet vještačenja brižljivo razmotri, da točno navede sve što opazi i nađe i da svoje mišljenje iznese savjesno i u skladu s pravilima znanosti i vještine, a upozorit će se i na posljedice davanja lažnog iskaza. Nakon toga će se vještak pitati za ime i prezime, osobni identifkacijski broj, ime oca, zanimanje, boravište, mjesto rođenja, godine života i njegov odnos sa strankama."*
Čl.259. ZPP-a, citira se:*" Sud rukovodi vještačenjem, označuje vještaku predmet koji će se razgledati, postavlja mu pitanja i, prema potrebi, traži objašnjenja u vezi s danim nalazom i mišljenjem. Vještaku se mogu davati razjašnjenja, a može mu se dopustiti i razmatranje spisa. Na zahtjev vještaka mogu se izvoditi i novi dokazi da bi se utvrdile okolnosti koje su važne za stvaranje mišljenja vještaka."*

pod ograničenjima se razumijeva i vršenje aktivnosti uz povećane napore ili pod posebnim uvjetima. Tako u toj odluci VS RH navodi: *„Ovo iz razloga što provedeno medicinsko vještačenje nije provedeno u skladu s rješenjem prvostepenog suda kojom se određuje predmet vještačenja i način postupanja vještaka. Naime, prvostepeni je sud određujući zadatak vještaku rješenjem od 21.IV.1988. (list 14 spisa) izričito naveo: "Zadatak je vještaka da na temelju medicinske dokumentacije koje će doprinijeti predlagatelj i osobnog pregleda dade svoje mišljenje.“ Vještak je propustio izvršiti pregled tužitelja prije vještačenja temeljeći svoj nalaz na temelju medicinske dokumentacije koju pojedinačno ne navodi u nalazu, ali se može zaključiti da proizlazi iz vremena od početka 1983. godine do početka 1988. godine u kojem je vremenu tužitelj višekratno medicinsko obrađivan i kontroliran. Takav nalaz i mišljenje po ocjeni ovog suda ne može predstavljati osnov za ocjenu pravno odlučnih činjenica u vrijeme provođenja vještačenja. .... Takvim postupanjem vještaka sud je onemogućen da ocjeni osnovanost prigovora tužitelja o svakodnevnim zdravstvenim smetnjama koje je tužitelj imao radeći na radnom mjestu u kojem postoji u zraku željezna prašina što mu otežava disanje, kao ni tvrdnje da se zbog bolesti nalazi na bolovanju. Pored navedenog nalaz i mišljenje vještaka ne sadrži nikakvo obrazloženje o tome da li tužitelj trpi strah i kakvog je intenziteta.*

U ponovnom postupku prvostepeni će sud provesti dokaz ponovnim vještačenjem, koje će se provesti ne samo na temelju postojeće medicinske dokumentacije nego i pregleda tužitelja uz pribavljanje rezultata pregleda potrebnih da bi se sa sigurnošću moglo ocijeniti stanje zdravlja tužitelja u odnosu na to da li tužitelj uz stanje zdravlja kakvo će biti utvrđeno novim vještačenjem trpi fizičke boli ako je izložen fibrogenim prašinama i respiratornim iritantima, te da li boravi u nepovoljnim mikroklimatskim uvjetima, da li je kod tužitelja došlo do progresije bolesti - silikoze - a ako jeste koje su posljedice pogoršanja te bolesti. Pri tom valja istaći da smanjenje životnih aktivnosti kao posebna osnova za naknadu štete zbog duševnih boli obuhvaća sva ograničenja u životnim aktivnostima koje je oštećenik ostvarivao ili bi ih, po redovitom toku stvari, u budućnosti izvjesno ostvarivao. Pod ograničenjima se razumijeva i vršenje aktivnosti uz povećane napore ili pod posebnim uvjetima. Nakon provođenja vještačenja radi utvrđivanja okolnosti vezanih uz postojanje ili nepostojanje fizičkih boli i smanjenja životnih aktivnosti kod tužitelja prvostepeni će sud provesti medicinsko vještačenje po vještaku neuropsihijatru na okolnost postojanja straha kod tužitelja kao i jačine i trajanje

tog straha, a imajući u vidu kako karakter tako i težinu bolesti tužitelja kao i ličnost samog tužitelja.''[203]

U parničnom postupku naknade štete pred redovnim sudovima obnova vještačenja po drugim vještacima biti će određena od strane suda samo u slučajevima ako su ispunjene pretpostavke iz čl. 261. ZPP-a, a to je da nalaz i mišljenje sadrži proturječnosti ili nejasnoće odnosno nastane određena sumnja u pravilnost danog nalaza i mišljenja U praksi, odluke suda o provođenju ili ne provođenju novog vještačenja uglavnom se svodi na konstataciju kako sud nije našao razloga ne vjerovati mišljenju ovlaštenom sudskom vještaku s popisa stalnih sudskih vještaka i procjenitelja Ministarstva pravosuđa RH, pri čemu sud cijeni njihovo stručno zvanje i ugled.[204] VS RH u svojim odlukama iznosi pravno shvaćanje kako sud rezultate vještačenja prosuđuje po općim pravilima o ocjeni dokaza, tj. primjenom odredbi čl. 8. ZPP-a.[205]

Konačno, u odluci VS RH, Rev 68/2017 od 4. veljače 2020. godine zauzima se pravno shvaćanje kako sud ima slobodu u ocjeni dokaza i ovlašten je po pravilima logike cijeniti jesu li zaključci odnosno nalaz i mišljenje vještaka pravilni ili nisu kao što ima pravo nalaz i mišljenje vještaka, kao i svaki drugi dokaz, podvrgnuti kritičkoj ocjeni i prema rezultatima cjelokupnog dokaznog postupka, sukladno čl. 8. ZPP-a te zaključiti o postojanju neke činjenice.

Imajući u vidu navedeno, ocjena smanjenja životnih aktivnosti u pravilu će ovisiti o tumačenju vještaka kako povredu tjelesnog i duševnog zdravlja pretvoriti u postotak smanjenja životnih

---

[203] VS RH, Rev 1185/1991 od 25. lipnja 1991. godine.

[204] VS RH, Revr 310/2003 od 9. srpnja 2003. godine: *"Sudovi nižeg stupnja prihvaćaju nalaz i mišljenje Medicinskog fakulteta u Z., imajući u vidu pored uvjerljivosti iznijetih argumenata i činjenicu da se radi o uglednoj ustanovi u čije ime su nalaz dali vrhunski stručnjaci za ovo područje."*

[205] VS RH, Rev 24/08-3 od 04. lipnja 2008. godine, „*"Suprotno tvrdnji tuženice, kada je riječ o izvođenju dokaza vještačenjem, sudjelovanje u izvođenju tog dokaza ili raspravljanje o rezultatima vještačenja svodi se na ovlaštenje stranaka da prigovaraju nalazu i mišljenju vještaka, odnosno da vještaku, u smislu čl. 302. st. 2. ZPP-a, po odobrenju suca, neposredno postavljaju pitanja. Ostvarenje tog procesno pravnog ovlaštenja stranaka sud je omogućio na način što je prigovore stranaka dostavio vještaku i vještak se na njih obrazloženo izjasnio. Na ročištu za glavnu raspravu punomoćnik tuženice je samo paušalno otklonio obrazloženje odgovora vještaka na primjedbe tuženice, te bez posebnog obrazloženja zatražio novo vještačenje. U takvoj situaciji, okolnost što vještak nije pozvan na raspravu, radi usmenog izjašnjavanja, nije tuženici onemogućeno raspravljanje pred sudom, pa u konkretnom slučaju propust suda da vještaka neposredno na raspravi sasluša može biti samo relativno bitna povreda odredaba parničnog postupka, dakle, pod uvjetom da je to imalo utjecaja na zakonitost i pravilnost odluke, što se u ovom slučaju nije ostvarilo, kako su pravilno ustvrdili nižestupanjski sudovi. I rezultate vještačenja sud prosuđuje po općim pravilima o ocjeni dokaza, pa kako nije utvrdio da bi u mišljenju vještaka bilo proturječnosti ili nedostataka, niti se pojavila sumnja u pravilnost danog mišljenja (čl. 261. ZPP-a), to su sudovi s osnovom odbili i paušalni prijedlog tuženice za provođenje daljnjeg vještačenja. U vezi provedenog medicinskog vještačenja, sudovi su utvrdili da se nalaz i mišljenje vještaka temelji na opsežnoj medicinskoj dokumentaciji danim po pravilima struke, a koja cijela dokumentacija prileži spisu i u koju su stranke mogle izvršiti uvid, a koja je dokumentacija detaljno analizirana u obrazloženju prvostupanjske presude, pa je s razlogom odbijen prijedlog tuženice za provedbom novog medicinskog vještačenja, posebno specijaliste liječnika neurologa ili neurokirurga, budući da je vještak specijalist za sudsku medicinu ocijenio ukupne tegobe tužiteljice na temelju postojeće opsežne medicinske dokumentacije i nalaza odgovarajućih specijalista."*

aktivnosti, a pri tome zakonom nije vezan u obveznoj primjeni bilo kakvih tablica invaliditeta ili slično. Stoga u praksi, od one stranke u sudskom postupku naknade štete kojoj odgovara viši postotak ocjene smanjenja životnih aktivnosti, iz ranije opisanih razloga, podnose se nerijetko prijedlozi vještacima medicinske struke da za procjenu povrede zdravlja i tijela koriste *Uredbu o metodologijama vještačenja,* kojom se uređuje način i postupak vještačenja u svrhu ostvarivanja prava u području socijalne skrbi, mirovinskog osiguranja, profesionalne rehabilitacije i zapošljavanja osoba s invaliditetom, prava po osnovi rodiljnih i roditeljskih potpora, zaštite ratnih i civilnih žrtava rata te u svrhu utvrđivanja psihofizičkog stanja djeteta pri ostvarivanju prava u sustavu obrazovanja, kao i u svrhu ostvarivanja prava u drugim područjima u kojima se prava ostvaruju na temelju nalaza i mišljenja tijela vještačenja kada je to propisano Zakonom o jedinstvenom tijelu vještačenja ili posebnim propisom.[206] Motiv takvih prijedloga treba tražiti u činjenici da su u prethodno navedenoj Uredbi postoci oštećenja tijela i organizma ponekad i dvostruko ili trostruko veći od onih koje vještaci primjenjuju u vještačenjima predmeta naknade štete, međutim, sudovi u pravilu ne prihvaćaju takve prijedloge iz razloga što iz same Uredbe ne proizlazi njena obvezna primjena u parničnim postupcima, niti stalni sudski vještaci smatraju prikladnim primijeniti iste pri provođenju medicinskog vještačenja te, konačno, sud će svakako primiti na znanje stav protivne stranke koja je protiv primjene navedene Uredbe. Sastavni dio te Uredbe je lista oštećenja organizma koja u postocima izražava povredu tijela i njegovih funkcija, i svi ti postoci oštećenja zdravlja u znatnoj su mjeri veći od onih postotaka koji se rabe u praktičnoj primjeni medicinskih vještačenja u RH, budući medicinski vještaci u pravilu koriste različitu znanstvenu literaturu i izvore, među kojom autor izdvaja „*Vještačenje u parničnom postupku, temelji postotaka za određivanje smanjenja životnih aktivnosti*“[207] te „*Orijentacijske medicinske tablice za procjenu smanjenja životnih aktivnosti.*[208]

Rezultati ovog istraživanja upućuju kako posljedice povrede zdravlja prema znanstvenoj literaturi u nekim segmentima prelaze granice sadržaja smanjenja životnih aktivnosti, međutim, numeracijsko označavanje pretrpljene visine neimovinske štete po kvalifikatornim kriterijima iz stavka 2. čl. 1100. ZOO-a pravda se, opravdano, potrebom ujednačavanja visine naknade za neimovinsku štetu u čemu će znatno pomoći i ujednačavanje medicinskih kriterija za ocjenu povrede zdravlja u medicinskim vještačenjima. Individualizacija neimovinske štete predstavlja

[206] Uredba o metodologijama vještačenja, Narodne novine broj 96/2023.
[207] Zečević D., *Sudska medicina i deontologija,* Medicinska naklada, Zagreb, 2004. godine.
[208] Bradić V. i dr., *Orijentacijske medicinske tablice za procjenu smanjenja životnih aktivnosti,* Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 2013. godine.

instrument koji oštećeniku omogućuje zahtijevati naknadu i za one posljedice koje nisu bile predmet medicinskog vještačenja, primjerice, odlazak u invalidsku mirovinu zbog posljedica ozljeđivanja ne ulazi u ocjenu smanjenja životnih aktivnosti a zasigurno izaziva duševne boli kod oštećenika uslijed neželjenog prijevremenog odlaska u mirovinu. Posljedice koje su štetno djelovale na društvene aktivnosti, primjerice, prestanak odlaska na planinarska druženja uslijed teških posljedica ozljede donjih ekstremiteta, također čine činjeničnu osnovu za priznavanje naknade i za duševne boli zbog narušavanja dotadašnjih društvenih aktivnosti. Iz navedenog proizlazi kako su kvalifikatorni kriteriji iz stavka 2. čl. 1100. ZOO-a o kojima ovisi visina naknade izazvali potrebu za njihovom procjenom numeričkim oznakama i postocima, osobito kada su za te oznake vezani iznosi iz Orijentacijskih kriterija. Za potrebe donošenja odluke temeljem kvalifikatornih kriterija iz stavka 2. čl. 1100. ZOO-a provodi se medicinsko vještačenje koje će na autonoman način, sukladno pravilima struke i znanosti, sukladno zadatku suda, koje sadržava ocjenu pretrpljene štete na gore opisan način. Numeričko označavanje kvalifikatornih kriterija štete nalazi svoju opravdanost u odredbi čl. 258. ZPP-a koja od vještaka zahtjeva pravilnu primjenu pravila struke, a koja pak pravila zahtijevaju ocjenu pretrpljene štete prema važećim ujednačenim kriterijima za procjenu smanjenja životnih aktivnosti, pretrpljenih bolova, patnje i straha. S pravnog gledišta, pretvaranje pretrpljene neimovinske štete u brojeve nema pravnu relevantnost ukoliko izostane opis i sadržaj koji predstavlja činjeničnu osnovu iskazanih brojeva.

Činjenica je da se u današnjim predmetima naknade štete primjenjuje medicinska praksa koja u bitnome odudara od prakse koja je bila u primjeni u trenutku donošenja Orijentacijskih kriterija 2002. godine. Promjena se u ogleda u provođenju pravila struke koja bitno manje ocjenjuje posljedice ozljeđivanja, što u konačnici dovodi i do manje naknade novčane štete za iste posljedice, koje su zbog zaokreta u ocjenjivanju posljedica sada drugačije vrednovane. Iako su Orijentacijski kriteriji 2020. godine usklađeni zbog gubitka realne vrijednosti naknade, oni nisu usklađeni s trendom smanjivanja ocjene smanjene životne aktivnosti, pretrpljenih fizičkih bolova i straha.[209] U odnosu na smanjenje životne aktivnosti, ne postoji jasan pokazatelj zašto

[209] Kumulativna metoda ocjene pretrpljenih fizičkih bolova i pretrpljenog straha provodi se na način da vještak ocjenjuje postojanje bolnih senzacija po satima, da bi potom te sate kumulativno iskazali kroz dane, iako bi se dalo zaključiti da Orijentacijski kriteriji VS RH nisu uvjetovali dosudu naknadu po danu za fizičke boli samo ako je oštećena osoba trpjela tu bol 24 sata. Ista metoda je primijenjena i na procjenu trajanja straha. Stoga kumulativna metoda daje značajno manji broj pretrpljenih bolova i straha. Tako i u predmetu OS Zlatar, SS Zabok, posl. br. Pn-141/2022, vještak dr. Franić M., navodi: „*Strah : tzv. primarni strah koji se javio prilikom tjelesnog ozljeđivanja bio je vrlo intenzivan i kratkotrajan. Takozvani sekundarni strah koji je proistekao iz tjelesnih ozljeda i njenih posljedica jačeg intenziteta je bio prisutan 2 dana, srednjeg intenziteta 10 dana, slabijeg intenziteta 15 dana sve kumulativno. Bol jakog intenziteta imao je 3 dana, srednje jakog intenziteta trajanja 15 dana, a manjeg intenziteta trajanja još naredna 20 dana sve kumulativno.“ Potom vještak u dopuni navodi, citira se:“ Ukoliko bi*

se ocjena protekom vremena sve više i više smanjuje. Primjerice, iz ranije navedene literature *Zečević D., Sudska medicina i deontologija, Medicinska naklada, Zagreb, 2004. godine*, koju su vještaci najčešće koristili sadrži tablicu naziva *„Temelji postotaka za određivanje smanjenja životnih aktivnosti"*, postkomocijski sindrom nakon bolnički odnosno medicinski dokazane traume mozga, bez postojanja objektivnog neurološkog nalaza smanjenja životna aktivnost cijenila se do 10 %, a prema „Orijentacijskim medicinskim tablicama" iz 2013. godine, ista posljedica ocjenjuje s 3 %. Smanjena pokretljivost vratne kralješnice u srednjem stupnju 2004. godine cijenjena je s 20 %, a 2013. godine s 7 %. Paraliza medijanoga živca 2004. godine cijenjena je sa 35 %, a 2013. godine s 15 %. Gubitak bubrega uz normalnu funkciju drugog bubrega 2004. godine cijenio se sa 30 %, a 2013. godine isto to cijeni se sa 15 %. Takav niz primjera moguće je značajno nastaviti te se, ukupno gledajući, može izvesti zaključak kako su ocjene smanjenja životnih aktivnosti u odnosu na prethodno razdoblje smanjene. Za sada jedino objavljeno obrazloženje za ovaj trend nalazimo u predgovoru „Orijentacijskih medicinskih tablica za procjenu smanjenja životnih aktivnosti", gdje je iskazana potreba da se medicinsko vještačenje na čitavom području Hrvatske uskladi s, citira se: *„Europskim indikativnim tablicama i europskom praksom procjene smanjenja životnih aktivnosti."*

Ovakvo obrazloženje nije utemeljeno na stvarnosti iz razloga što te tablice nisu prihvaćene u državama članica, niti u Europi postoji unificirani model tablične procjene povrede zdravlja. Upravo suprotno, svaka država članica ima svoje izvore koji se koriste u procjeni povrede zdravlja, a poneke, uopće ne rabe tablični sustav, [210] kako će to kasnije biti prikazano u radu[211]. U pravnoj literaturi nalazimo otvoreno protivljenje korištenju tih *Orijentacijskih medicinskih tablica za procjenu smanjenja životnih aktivnosti* iz 2013. godine iz razloga što se opravdano tvrdi da su objavljene bez prethodne rasprave, da je takav pristup kritiziran i od strane Paneuropskog udruženja odvjetnika za tjelesna oštećenja, PEOPIL, a suštinska je kritika ipak da su oštećene osobe po novim tablicama iz 2013. godine došle u znatno nepovoljniju situaciju jer su postoci procjene povrede zdravlja u znatnoj mjeri reducirani i smanjeni, a što nije popraćeno usklađivanjem Orijentacijskih kriterija VS RH.[212]

---

se bolovi i strah izrazili u povremenom trajanju Strah : jačeg intenziteta je bio prisutan 6 dana, srednjeg intenziteta 30 dana, slabijeg intenziteta 45 dana sve povremeno. Bol jakog intenziteta imao je 9 dana, srednje jakog intenziteta trajanja 45 dana, a manjeg intenziteta trajanja još naredna 60 dana sve povremeno."

[210] Marović A., Štimac S., *Medicinsko vještačenje pravične novčane naknade po prijedlogu medicinskih tablica iz 2013. godine*, Arhiv za higijenu rada i toksikologiju Vol. 65, No. 3, Split, 2014. godine, str. 343.

[211] U radu pod točkama 2.6. Pravno uređenje neimovinske štete u Njemačkoj, 2.7. Pravno uređenje neimovinske štete u Engleskoj, 2.9 Pravno uređenje neimovinske štete u SAD-u, daje se prikaz ocjene pretrpljene neimovinske štete.

[212] *Ibid.*

Organizacije vještaka u RH odlučile su se bez obzira na navedene kritike primjenjivati takve tablice, iako su pravna struka, ali i brojni sudski vještaci medicinske struke iskazali protivljenje takvom postupanju iz razloga što nisu ostvarene sve pretpostavke za uvođenje drastične promjene u ocjenjivanju smanjene životne aktivnosti. Još drastičniji postupak umanjenja procjene postotka smanjene životne aktivnosti imamo u primjeni tzv. Baltazarovog pravila ili formule koja bi trebala jamčiti da ukupni postotak smanjenja životnih aktivnosti ne prelazi 100%. Tada se primjenom formule numeričke oznake pojedinih posljedica umanjuju, tako da se neke posljedice ocjenjuju na svega 1/8 od vrijednosti od predviđene procjene. Upravo slučaj iz *„Orijentacijskih medicinskih tablica za procjenu smanjenja životnih aktivnosti"*, na stranici 17. daje primjer kako je pojedinačna ocjena posttraumatske artroze uz smanjenu gibljivost zgloba kuka cijeni s 15 %, ali kako postoje i druge posljedice kao što su paraliza radijalnog živca cijenjen s 25 %, gubitak slezene cijenjen s 10 %, te oštećenje plućne funkcije cijenjen s 5 %, posttraumatska artroza kuka je u konačnici ocjenjena sa 2,87 %, a ne sa 15 %.[213] Sam cilj da ukupan postotak smanjenja životnih aktivnosti ne prijeđe 100 % razuman je i logičan, međutim, potrebno je izdvojiti pravno shvaćanje jednog drugostupanjskog suda koji zauzima stav da oštećena osoba kod koje je već procijenjena smanjena životna aktivnost u omjeru od 100 %, ima pravo potraživati naknadu neimovinske štete zbog pogoršanja svog zdravstvenog stanja, kao što je to bio slučaj u predmetu ŽS Zagreb, Gž-3667/2021, u kojem je taj sud naveo: *„Prihvativši djelomično tužbeni zahtjev, a polazeći od utvrđenja temeljenog na nalazu i mišljenju vještaka dr. A. R. da je tužitelj bolnički liječen u razdoblju od 23.10.2001. do 8.11.2001. zbog gnojne upale desnog bubrega kada je utvrđeno i postojanje neurogenog mokraćnog mjehura kao posljedica ranijeg ozljeđivanja s time da se kod tužitelja, kao 100%-tnog invalida prema ranijem vještačenju, radi o sačuvanoj ukupnoj bubrežnoj funkciji u kojoj desni bubreg sudjeluje sa samo 20% ukupne funkcije jer lijevi bubreg dostatno kompenzira značajni stupanj gubitka funkcije desnog bubrega, ali kako se radi o stanju bubrežne funkcije od prije šest godina te kako je realno očekivati da je ono sada lošije, to ovaj vještak smatra da su kod tužitelja s osnova funkcijskog oštećenja desnog bubrega zaostale daljnje trajne posljedice od 30% s obzirom da navedeno nije uključeno u raniju procjenu od 100%. .... Ostalo je sporno, mogu li trajne posljedice ocjenjivati sa 30%, imajući u vidu da je u ranijem postupku utvrđen stupanj smanjenja životne aktivnosti tužitelja u obimu od 100%. 15.1. Vezano za navedeno, pravilan je zaključak prvostupanjskog suda da je nesporno, zdravstveno stanje tužitelja pogoršano, te je pritom sasvim irelevantno u kojem obimu je u ranijem postupku*

[213] Bradić, *et. al. op. cit.* u bilj. 187., str. 20.

utvrđen stupanj smanjenja životne aktivnosti. Pritom valja posebno naglasiti da je u ranijem postupku invaliditet od 100% utvrđen zbog zaostale paraplegije donjih ekstremiteta te smetnji defekacije i mokrenja, a u ovom postupku smanjenje životne aktivnosti od 30% odnosi se na funkcijsko oštećenje desnog bubrega. ...“[214]

U slučajevima kada posljedice povrede prava na zdravlje imaju takav oblik koji nije moguće iskazati postotkom smanjenja životnih aktivnosti, odnosno, ukoliko postoji bojazan kako postotak potencijalno može dovesti do pogrešnog zaključka o težini posljedice, tada je potrebno dati opisnu ocjenu takvih posljedica. U pravilu radit će se o posljedicama povrede na zdravlje koje su se negativno reflektirale na fizičko, duševno i socijalno odnosno društveno blagostanje oštećene osobe, tj. u slučajevima kada se radi o gubitku kvalitete života, koje je potrebno dovesti u uzročnu vezu s posljedicama ozljeđivanja. Stoga bi medicinskim vještačenjem trebalo dokazati uzročnu vezu između predmetne povrede tijela i zdravlja s posljedicama kao što su gubitak kvalitete života i slično. Imajući u vidu definiciju zdravlja kao stanja potpunog fizičkog, duševnog i socijalnog blagostanja, tada je razumno i logično zaključiti kako se posljedice, ili učinci povrede zdravlja, mogu pojaviti u sferi fizičkog, duševnog i socijalnog blagostanja oštećene osobe. U tim slučajevima, ako je povreda utjecala na fizičko blagostanje, tada je potrebno opisati kako i na koji način je je narušeno fizičko blagostanje, potom opisati narušeno duševno blagostanje te konačno opis narušenog socijalnog blagostanja. Ove tri komponente zdravlja tek su djelomično opisane u medicinskim vještačenjima, bilo iz razloga što takve posljedice objektivno ne mogu biti predmet vještačenja, bilo da se radi o posljedicama koje sud može utvrditi i bez provođenja vještačenja, pa nije ni bilo potrebe tražiti stručnu pomoć stručne osobe. Sama forma vještačenja u sudskoj praksi ne odgovara tripartitnoj podjeli sadržaja definicije zdravlja. Dakle, definicija zdravlja nameće drugačiji koncept izrade medicinskog vještačenja. Ocjena povrede fizičkog blagostanja trebala bi se temeljiti na opisu narušenog fizičkog integriteta koji sadrži prikaz gubitka, oštećenja ili poremećaj funkcije dijela tijela ili organa, uključujući opis jačine i trajanja fizičkih bolova, poremećaja i invalidnosti. Ocjena povrede duševnog blagostanja trebala bi se temeljiti na opisu narušenog duševnog integriteta uz prikaz subjektivnog doživljaja duševnih boli te straha. Ocjena povrede socijalnog blagostanja trebala bi se temeljiti na opisu narušenog socijalnog integriteta koji sadrži opis gubitka i/ili ograničenja u privatnim, osobnim i profesionalnim sferama djelovanja oštećene osobe, koje za posljedicu imaju izvjesni gubitak dotadašnje kvalitete života. Ocjena pretrpljenih

[214] Županijski sud u Zagrebu, Gž 3667/2021 od 02. kolovoza 2022. godine.

bolova i straha trebala bi odgovarati realnom vremenu, a ne hibridnom računanju kumulativnog broja dana u kojima je oštećena osoba trpjela strah ili fizičku bol.

Imajući u vidu navedeno, nije moguće naći pravno, moralno i/ili društveno prihvatljivo opravdanje, osobito ne u njenoj društvenoj svrsi, da samo jedan postotak smanjenja životnih aktivnosti ima takav značaj da *de facto* odlučuje da li oštećenoj osobi pripada dvostruko manja ili dvostruko veća naknada, osobito kada su u pitanju predmeti koji se nalaze na pragovima 25 – 26 %, 60 – 61 % te 80 – 81 %.

Ovaj nedostatak moguće bi bilo otkloniti traženjem rješenja u dva smjera; prvi u smjeru odustajanja prakse vještaka u davanju preciznih postotaka i zadržavanja na prethodnoj metodi davanja ocjena u rasponima ne manjim od 5 % ili 10 %, a ne da se povreda primjerice kuka cijeni s 2,87 %, kao da kuk ima neku stalnu tržišnu vrijednost. Sva relevantna znanstvena tumačenja i pravna znanost potvrđuju da se povreda neimovinskog dobra kao što je zdravlje ne može mjeriti nikakvim poznatim tržišnim parametrima, pa samim time inzistiranje medicinskih vještaka da se povreda zdravlja označava gotovo s preciznim postocima, ili još gore u decimalnim brojevima, u suprotnosti je s pravnim tumačenjem zdravlja kao neimovinskog dobra. Drugi smjer trebao bi biti usmjeren na poticanje aktivnosti sudske vlasti u otklanjanju onih dijelova pravnih shvaćanja koje izazivaju negativne pojavnosti u primjeni Orijentacijskih kriterija a kako bi se izbjegle situacije u kojoj oštećenici s istim posljedicama ali različitim ocjena smanjenja životnih aktivnosti ostvaruju dvostruko veću ili dvostruko manju naknadu. VS RH ne bi trebao ignorirati ovu pojavu iz razloga što je sadašnje riješeno sve samo ne pravično i društveno prihvatljivo.

Dakako da bi se navedene negativnosti mogle otkloniti kada bi se napravio svojevrstan zaokret u određivanju visini naknade i napustila metoda iskazivanja težine povrede osobnog dobra putem broja (postotka), u korist metode koja bi sadržavala samo opis povrede i njenih posljedica, što je u konačnici i najvažnije za pravilnu primjenu pravne norme. Istraživanje daje prostora za zaključak kako zapravo nema govora o tome da se numerička metoda (metoda određivanja težine povrede putem postotka) napušta u korist opisne metode te se u primjeni numeričke metode sve više smanjuje postotak težine povrede kojim se označava jedna te ista povreda.

2.5.3.1.3 Povreda prava osobnosti zbog osobito teškog invaliditeta bliske osobe

Kao što je već prethodno navedeno, odredbom čl. 1101. ZOO-a posredno oštećenoj osobi priznaje se pravo na naknadu neimovinske štete. U slučaju osobito teškog invaliditeta neke

osobe pravo na pravičnu novčanu naknadu neimovinske štete imaju članovi njezine uže obitelji (bračni drug, djeca i roditelji) a takva se naknada može dosuditi i braći i sestrama, djedovima i bakama, unučadi te izvanbračnom drugu, ako je između njih i umrlog, odnosno ozlijeđenog postojala trajnija zajednica života.

U postupku naknade štete zbog osobito teškog invaliditeta sud zahtijeva provođenje medicinskog vještačenja na okolnost utvrđenja invalidnosti bliske osobe, naravi, sadržaja, te postotka trajnih posljedica, kako bi mogao procijeniti da li se radi o osobito teškom invaliditetu bliske osobe ili ne. Iako je pravna norma relativno jasna i pogodna za primjenu, ZOO nikada nije propisivao što se smatra osobito teškim invaliditetom i što se smatra manifestacijom tog invaliditeta.[215] Imajući u vidu navedeno, u praksi se kao ključan problem pokazao kako izvesti valjani zaključak što se smatra osobito teškim invaliditetom koji opravdava dosudu naknade neimovinske štete posredno oštećenoj osobi, a o kojoj problematici je odlučivao i Ustavni sud RH u odluci broj U-III-576/2000.[216] Ustavni sud RH zauzeo je pravno shvaćanje kako je ustavnopravno neprihvatljivim dotadašnje pravno shvaćanje VS RH izraženog u odluci Rev 605/1997 da osobito teški invaliditet postoji samo ako se invaliditet kreće u granicama potpunog invaliditeta, smatrajući takav stav suprotan sadržaju pravne norme u članku 1101. ZOO.[217]

Iz recentne sudske prakse razvidno je pravno shvaćanje da osobito teški invaliditet mora imati takve vanjske i stalne manifestacije koje kod posredno oštećene osobe izazivaju takve duševne boli za koje je pravično odrediti novčanu naknadu. Takva shvaćanja izražena su u brojnim odlukama, a VS RH u odluci broj Rev 385/2022 od 6. rujna 2022. godine po dopuštenom revizijskom pitanju koje se odnosilo na priznavanje naknade za osobito teški invaliditet zauzima pravno shvaćanje kako za priznavanje naknade zbog povrede prava osobnosti i srodnicima oštećenog od značaja je, ne samo postotak invaliditeta oštećenog, već i vanjske i trajne manifestacije invaliditeta ozlijeđene osobe zbog kojih bliski srodnik trpi duševne boli.“[218] Prilikom primjene predmetnog pravnog shvaćanja potrebno je voditi računa da se trajne i vanjske manifestacije osobito teškog invaliditeta ne moraju odnositi isključivo na promjenu fizičkog izgleda, tako da teške psihičke promjene koje mijenjaju osobnost oštećenika također mogu biti osnova za priznavanje novčane naknade posredno oštećenih osoba, Tako, primjerice,

[215] Županijski sud u Splitu, broj Gž-1294/2021 od 16. rujna 2021. godine.
[216] Ustavni sud RH, broj U-III-5092/2012 od 24. siječnja 2007. godine.
[217] *Ibid.*
[218] VS RH, Rev 358/2022 od 6. rujna 2022. godine.

u presudi broj Rev 2098/2018 od 14. listopada 2020. godine, VS RH navodi: *" Imajući na umu sva utvrđenja iz nalaza i mišljenja vještaka o čitavom nizu teških, trajnih i ireverzibilnih posljedica teškog psihoorganskog sindroma koje se dominantno očituju u sferi njegove psihičke i funkcionalne necjelovitosti (uzrokovanih oštećenjem većine viših psihičkih funkcija uz oštećenja emocionalne kontrole i socijalnog ponašanja), pa s tim u vezi i ovisnosti o brizi obitelji, odnosno vlastitoj nemogućnosti odgoja i brige za maloljetno dijete, ovaj sud prihvaća shvaćanje nižestupanjskih sudova da se radi o takvim očitim manifestacijama invaliditeta koje kod treće, četvrto i petotužitelja, izvan svake sumnje izazivaju duševne boli. "*[219]

Postoje slučajevi u kojima oštećena osoba uslijed posljedica ozljeđivanja trpi osobito teški invaliditet a protekom određenog vremena premine upravo zbog posljedica ozljeđivanja, pa se u praksi postavilo pitanje može li posredno oštećena osoba ostvariti istovremeno i naknadu za duševne boli zbog osobito teškog invaliditeta i naknadu za duševne boli zbog smrti, koje je riješeno na način da se kao pravno relevantna posljedica uzima ona koja je ujedno i trajna, konačna, posljedica, što je u ovom slučaju smrt. Tako u presudi broj Rev 1371/2015 od 18. prosinca 2019. godine VS RH navodi: *" Dakle, u okolnostima konkretnog slučaja, kada je prednica tužitelja unatoč provedenom liječenju preminula od posljedica predmetnog štetnog događaja, onda je nemoguće prihvatiti zaključak revidenta da bi posljedica istog tog štetnog događaja bio i osobito teški invaliditet oštećenice samo zato što je njezino hospitalno liječenje okončano dva mjeseca prije smrti. Dakle, konačna posljedica ovog štetnog događaja bila je smrt prednice tužitelja, pa revident neosnovano smatra da bi mu, u situaciji kada je već ostvario pravo na pravičnu novčanu naknadu zbog smrti užeg člana obitelji, pripadalo i pravo na*

[219] Isto tako i u odluci VS RH, Rev 2120/2019: *"Ovaj sud je shvaćanja da se za sada zaključak nižestupanjskih sudova da je invaliditet S. M. takav da ne opravdava pravo tužiteljima na pravičnu novčanu naknadu zbog osobito teškog invaliditeta bliske osobe, ne može prihvatiti. Naime, u postupku pred nižestupanjskim sudovima utvrđeno je da su S. M. nakon liječenja zaostale trajne posljedice i to s naslova natučenja mozga uz lijevostranu hemiparezu te parezu ličnog živca i razvoja teškog psihosindroma s depresivnom simptomatologijom u omjeru od 60% s naslova internuklearne oftamoplegije 5%, s naslova prijeloma kosti lica i donje čeljusti s minimalno ograničenim otvaranjem usta 5%, zbog obostrane nagluhosti 20%, zbog paralize peroneusa i tibijalusa desno 25%, zbog prijeloma desne potkoljenice uz ograničene kretnje u desnom koljenu manjeg stupnja i razvoj posttraumatske artroze koljena 10-15%, a sveukupno 80%. Utvrđeno je nadalje da mu drugotužiteljica svakodnevno pomaže prilikom odlazaka na toalet, da mu oblači papuče, nabavlja i priprema hranu, nabavlja lijekove, prati liječniku, da ga ona i hrani. Utvrđeno je i da je S. M. postao osoba teške naravi, nervozan, svadljiv, verbalno agresivan, da ga se 2. tužiteljica ne usudi ostaviti samog u kući, što je sve povezano sa utvrđenim razvojem teškog psihosindroma s depresivnom simptomatologijom od 60%. Po ocjeni ovog suda stupanj invaliditeta (80%) i pojavni oblici invaliditeta kroz koje se invaliditet očituje (vanjske manifestacije invaliditeta), uz koje, doduše uz pojačane napore i tuđu pomoć S. M. samostalno obavlja osnovne životne aktivnosti, kao npr. hranjenje, komunikacija, gledanje televizije, opravdavaju dosuđenje pravične naknade s osnove naročito teškog invaliditeta bliske osobe tužiteljima. Kako su nižestupanjski sudovi zbog pogrešnog pravnog pristupa propustili utvrditi odlučne činjenice, i to činjenice koje se odnose na stupanj i jačinu duševnih boli koje tužitelji trpe zbog invaliditeta njihovog oca odnosno nevjenčanog supruga S. M., valjalo je na temelju odredbe iz čl. 395. st. 2. ZPP prihvatiti reviziju tužitelja i ukinuti nižestupanjske presude i predmet vratiti prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje."*

kumulaciju zahtjeva za naknadu štete zbog njegovog osobito teškog invaliditeta. Takvo shvaćanje zauzeto je primjerice u odlukama ovog suda broj Rev-622/05 od 17. siječnja 2006. i Rev-2249/12 od 5. ožujka 2013.“[220]

Međutim, potrebno je ukazati kako postoje i suprotna pravna shvaćanja istog suda, koja ne isključuje kumulaciju tih zahtjeva, ukoliko to okolnosti slučaja opravdavaju, slijedom čega je potrebno voditi računa da se takva okolnost slučaja, da je prije smrti bliska osoba bila u stanju osobito teškog invaliditeta koji je mogao kod posredno oštećene osobe izazvati duševne boli, svakako dokazuje u postupku jer će sud prihvatiti dosuđenje većeg iznosa naknade. Tako je u presudi Rev 2374/2010 od 27. ožujka 2012. godine VS RH zaključio:*“ Kada naime kao posljedica štetnog događaja nastupi osobito teški invaliditet, a tek naknadno i smrt bliske osobe, nema sumnje da svaki od ovih pojedinačnih događaja uzrokuju duševne boli kod pokojniku bliske osobe, pa naknada neimovinske štete zbog osobito teškog invaliditeta bliske osobe (roditelja) ne isključuje unaprijed pravo na naknadu štete zbog smrti te iste bliske osobe. Međutim okolnost što je naknada za osobito teški invaliditet odmjerena kada je majka već bila u stanju vigilne kome utječe na visinu naknade zbog smrti, jer je u takvom slučaju smrt u visokom stupnju potencijalno očekivani konačni ishod štetnog događaja. S obzirom na iznos isplaćene naknade od 220.000,00 kuna tužiteljima za duševne boli zbog osobito teškog (komatoznog) invaliditeta majke, te ostale okolnosti konkretnog slučaja, a naročito dob tužitelja i njihove pokojne majke u vrijeme stradavanja, ovaj sud je ocijenio da tužitelji imaju pravo i na daljnju naknadu štete za duševne boli (iz istog štetnog događaja) zbog smrti majke, tako da svakome od njih pripada i daljnjih 50.000,00 kuna. Sudovi su naime već kod ranijeg odmjeravanja pravične novčane naknade za duševne boli imali u vidu osobito teško komatozno stanje majke i mogući letalni ishod liječenja, pa kada je nakon višegodišnje kome zaista nastupila smrt, tužitelji su bili pripremljeni na takvu mogućnost. S druge strane treba imati u vidu i da ukupna satisfakcija za duševne boli predstavlja samo zadovoljštinu, ona ne popravlja štetu u doslovnom smislu riječi, a pravična novčana satisfakcija za ukupne duševne boli vezane uz ozljeđivanje roditelja iznosi u ovom slučaju po 270.000,00 kuna, što ovaj sud nalazi primjerenim okolnostima konkretnog slučaja.“*[221]

VS RH u rješenju broj Rev 177/2020 od 25. veljače 2020. godine dopustio je pravno pitanje o osobito teškom invaliditetu koju bi trebalo svakako imati na umu kada se donosi odluka o takvoj vrsti zahtjeva, osobito što u toj odluci ukazuje koje činjenice je potrebno utvrditi da bi se mogla

[220] VS RH, Rev 1371/2015-9 od 18. prosinca 2019. godine.
[221] VS RH, Rev 2374/2010 od 27. ožujka 2012. godine.

donijeti odluka o dosudi takve naknade, prvenstveno u pogledu stupnja invaliditeta oštećene osobe, utjecaja navedenih trajnih i stalnih manifestacija invaliditeta neposredno oštećene osobe na posredno oštećene osobe utjecajnih i na visinu eventualne neimovinske štete.[222]

Kada posredno oštećena osoba potražuje naknadu za osobito teški invaliditet bliske osobe s kojom je stupila u bliski emotivni odnos nakon što je već nastupio invaliditet, tada toj osobi nije opravdano dosuditi naknadu jer je pristala živjeti s osobom s invalidnošću, a pitanje je li pogoršanje zdravstvenog stanja nakon stupanja u zajednicu moglo izazvati povredu prava osobnosti oštećena osoba mora dokazati. Tako, u odluci Rev 113/2016 od 9. lipnja 2021. godine, VS RH navodi: *"U okviru revizijskog razloga pogrešne primjene materijalnog prava prvotužiteljica osporava pravilnost primjene odredbe čl. 1101. st. 1. ZOO/05. Suprotno navodima revidentice, pravilan je zaključak drugostupanjskog suda da činjenica pogoršanja zdravstvenog stanja njezinog supruga sama po sebi nije dostatna da bi tužiteljica na temelju odredbe čl. 1101. st. 1. ZOO/05 ostvarila pravo na naknadu štete zbog teškog invaliditeta bliske osobe. Naime, tužiteljica nema pravo na naknadu štete s osnove teškog invaliditeta supruga kojem je navedeni invaliditet utvrđen prije nego što ga je tužiteljica uopće upoznala jer je pristala na život sa osobom koja ima smanjenje životne aktivnosti od 70% i bila je svjesna svih posljedica njene odluke. Da bi tužiteljica ostvarila pravo na naknadu štete s osnove pogoršanja zdravstvenog stanja od daljnjih 15% mora dokazati da navedeno pogoršanje predstavlja teški invaliditet koji kod nje izaziva takve duševne boli koje opravdavaju zahtjev za dosuđenje pravične novčane naknade u smislu gore citirane odredbe. S obzirom da prvotužiteljica navedeno nije dokazala, nisu ostvarene pretpostavke za dosudu naknade štete u smislu čl. 1101. st. 1. ZOO/05.*[223]

Važno je istaknuti i drugo pravno shvaćanje iz prethodno navedene presude VS RH Rev 113/2016 kako djeca kao posredno oštećene osobe imaju pravo na naknadu za osobito teški invaliditet bliske osobe iako u vrijeme štetnog događaja nisu bila još rođena. Tako VS RH u toj presudi navodi:*:"Ujedno valja reći da je drugostupanjski sud pravilno primijenivši odredbu čl. 1101. st. 1. ZOO/05 odlučio o zahtjevu drugo i treće trećetužiteljice i dosudio im pravičnu novčanu naknadu s osnove povrede prava osobnosti koju tužiteljice trpe zbog osobito teškog*

[222] VS RH, Rev 177/2020. od 25. veljače 2020. godine, :*". ...U ponovljenom će postupku nižestupanjski sudovi, vođeni materijalnopravnim shvaćanjem ovoga suda (čl. 394.a ZPP-a), potpuno utvrditi činjenično stanje, prvenstveno u pogledu stupnja invaliditeta prvotužiteljice, utjecaja navedenih vanjskih manifestacija invaliditeta prvotužiteljice na ostale tužitelje utjecajnih i na visinu eventualne neimovinske štete, te, ukoliko nađe shodnim, utvrditi i ostale elemente koje bi mogle imati utjecaj na postojanje osnovanosti tužbenog zahtjeva u smislu odredbe čl. 1101. ZOO-a i tako donijeti novu, zakonitu odluku."*

[223] VS RH, Rev 113/2016 od 9. lipnja 2021. godiine.

invaliditeta njihova oca. Naime, iako drugo i treće tužiteljica nisu bile rođene u trenutku nastupa štetnog događaja koji je doveo do teškog invaliditeta njihova oca ne može se zanemariti činjenica da upravo zbog toga tužiteljice trpe duševne boli jer im njihov otac ne može pružiti uobičajenu roditeljsku skrb, koju bi mogao da nije stradao u štetnom događaju."

U postupcima naknade štete zbog osobito teškog invaliditeta posredno oštećena osoba ima obvezu dokazati osobito teški invaliditet, s time da iz zauzetih shvaćanja proizlazi da je za utvrđivanje osnovanosti tužbenog zahtjeva potrebno provesti ne samo medicinsko vještačenje na okolnost utvrđivanja postotka invaliditeta, već je potrebno utvrditi konkretnu životnu sredinu i sve vanjske i stalne manifestacije kroz koje se invaliditet očituje. VS RH u presudi Rev 3571/2018 od 17. svibnja 2022. godine zauzima pravno shvaćanje da vanjske manifestacije invaliditeta nisu takve naravi da bi opravdale dosudu novčane naknade posredno oštećenim osobama, citira se: *„Suprotno tvrdnji tužitelja pravilno su nižestupanjski sudovi ocijenili da kod I. Š., zbog posljedica prometne nezgode, nije došlo do naročito teškog invaliditeta. Kod toga su nižestupanjski sudovi upravo i vodili računa ne samo o postotku invaliditeta, već i pojavnim, vanjskim manifestacijama. U situaciji kada se radi o osobi koja je samostalna, kojoj nije potrebna tuđa pomoć i njega, koja je nakon ozljeđivanja završila srednjoškolsko i visokoškolsko obrazovanje, koja govori više stranih jezika, koja se druži s prijateljima, izlazi, koja je komunikativna, ukazuju na pravilnost zaključka da se u konkretnom slučaju ne radi o naročitom teškom invaliditetu koji bi opravdavao dosuđenje naknade neimovinske štete roditeljima, tj. I i II-tužiteljima."* Na temelju tako utvrđenog činjeničnog stanja jedino je sud ovlašten i dužan, na temelju vlastitih znanja i iskustva, u svakom pojedinom slučaju zauzeti stajalište postoji li takav stupanj invaliditeta koji se očituje kroz bitno narušen tjelesni i/ili psihički integritet koji opravdava dosudu pravične novčane naknade prema odredbi čl. 1101. st. 1. ZOO-a.[224] Pri tome treba imati na umu i pravno shvaćanje VS RH da se naročito teški invaliditet bliske osobe općenito, a posebno kod djeteta, ne ocjenjuje isključivo prema stupnju smanjenja životnih aktivnosti. Tako, u presudi Rev 2661/2016 od 2. lipnja 2020. godine, VS RH navodi: *"U konkretnom slučaju radi se o naročito teškom invaliditetu koji u svojoj ukupnosti opravdava*

[224] Županijski sud u Bjelovaru, broj Gž-516/2016 od 15.09.2016. godine, citira se*: " Pored toga, treba uzeti u obzir konkretnu sredinu stradalog i ocijeniti sve pojavne oblike, tj., vanjske, trajne i stalne manifestacije kroz koje se invaliditet očituje, zbog kojih bliske osobe stradalog svakodnevno trpe duševne boli, pri čemu treba ocijeniti i jačinu tih boli koje trpe i koje će u budućnosti trpjeti. Spomenuti elementi tek u svojoj ukupnosti predstavljaju temelj za procjenu pripada li posrednim oštećenicima pravo na pravičnu novčanu naknadu. ... Sud je jedini ovlašten i dužan u svakom pojedinom slučaju zauzeti stajalište postoji li takav stupanj invaliditeta koji se očituje kroz bitno narušen tjelesni i/ili psihički integritet oštećenika, zbog kojeg njegovi bliski srodnici trpe duševne boli, a to stajalište može formirati na temelju vlastitih znanja i iskustva, uzimajući u obzir sve konkretne okolnosti koje po životnoj logici upućuju na to da li je u konkretnom slučaju opravdana dosuda pravične novčane naknade prema odredbi čl. 1101. st. 1. ZOO."*

dosuđenje pravične novčane naknade II. tužiteljici i III. tužitelju u iznosu od 150.000,00 kn za svakog (...) I prema ocjeni ovog suda neosnovano tuženik ponavlja razlog pogrešne primjene materijalnog prava u odnosu na visinu pretrpljene neimovinske štete zbog povrede prava na tjelesno i duševno zdravlje u iznosu od 700.000,00 kn. Ovo iz razloga što je pri odlučivanju o visini novčane naknade, imao u vidu sve kriterije predviđene odredbom čl. 1100. st. 2. ZOO, a posebno prirodu tjelesnih ozljeda koje je I. tužitelj u štetnom događaju zadobio, trajanje i intenzitet povredama izazvanih fizičkih boli i straha, duševnih boli zbog smanjenja životnih aktivnosti od 60 % i naruženja jačeg stupnja koje je vrlo uočljivo drugim osobama, velike neugodnosti koje je I. tužitelj imao tijekom dugotrajnog liječenja, a posebno činjenicu da je u vrijeme štetnog događaja I. tužitelj imao samo 5 godina i da će teške posljedice ozljeđivanja trpjeti cijeli život."[225]

U odnosu na visinu naknade ovdje je vrijedno ponoviti kako je za osobito teški invaliditet prema Orijentacijskim kriterijima predviđena naknada za slučaj naročito teškog invaliditeta bračnog i izvanbračnog druga (trajnija zajednica života) i djeteta - 330.000,00 kn, 43.798,52 €; za slučaj naročito teškog invaliditeta roditelja: 1. djetetu koje se nalazi na odgoju i skrbi kod roditelja - 330.000,00 kn, 43.798,52 € 2. djetetu - 225.000,00 kn, 29.862,63 €; za slučaj naročito teškog invaliditeta brata ili sestre - 105.000,00 kn, 13.935,89 €. Potrebno je primijetiti kako se VS RH odlučio za istu visinu naknade posredno oštećenim osobama, neovisno da li se radi o duševnim bolima zbog smrti ili zbog osobito teškog invaliditeta, naknada će biti ista. Nije neuobičajeno da visina naknade u manjoj mjeri odstupa od iznosa iz Orijentacijskih kriterija, ovisno o konkretnim okolnostima slučaja koje su dokazane tijekom parničnog postupka naknade štete. Više puta je istaknuto kako Orijentacijski kriteriji ne predstavljaju matematičku formulu koja pukim automatizmom služi za izračunavanje pravične novčane naknade slijedom čega je za očekivati kako će sud imati na umu ne samo trajanje i jačina fizičkih i duševnih bolova i straha, već i sve okolnosti slučaja pri određivanju iznosa pravične novčane naknade, a u posljednje vrijeme sudovi su počeli voditi računa i o inflatornim kretanjima.[226] Zbog navedenog za očekivati je da u pojedinačnim slučajevima dolazi do određenog odstupanja od iznosa utvrđenih Orijentacijskih kriterija, koja ne dovode u pitanje svrhu Orijentacijskih kriterija u smislu prevencije ekstremnih odstupanja u sličnim životnim situacijama s obzirom na jednakopravni položaj oštećenika.[227]

[225] Bukovac, *et. al. op. cit.* u bilj. 125., str. 22, VS RH, Rev 2661/2016-2 od 02. lipnja 2020. godine.
[226] VS RH, Rev 3379/2015 od 4. rujna 2019. godine.
[227] *Ibid.*

Jednu od najviših novčanih naknada koja je dosuđena posredno oštećenoj osobi nalazimo u odluci VS RH, Rev-x 319/2014 od 21. svibnja 2014. godine, u kojoj je sud roditelju dosudio za osobito teški invaliditet kćeri iznos od 500.000,00 kn, 66.351,40 €, što bi po Orijentacijskim kriterijima iz 2020. godine danas iznosilo 99.542,10 €, pri čemu je sud vodio računa da je u trenutku donošenja odluke roditelj bio izložen teškom invaliditetu svoga djeteta punih 19 godina.[228]

Iz analize pravnog okvira i pregleda sudske prakse može se izvesti zaključak kako je povreda prava osobnosti uslijed osobito teškog invaliditeta pravno priznata šteta posredno oštećenim osobama koje su taksativno navedene u zakonskoj odredbi, s time da sudska praksa priznaje takav status i drugim osobama, ukoliko su ispunjene određene pretpostavke, poput očuha i pastorka, kao što je prikazano u gore opisanim slučajevima. Osnovanost zahtjeva ovisi o odluci suda koji će osnovom vlastite sudske diskrecije i slobodne ocjene dokaza dosuditi naknadu kada vanjske manifestacije smanjenja životne aktivnosti te zdravstvenog i društvenog statusa izazivaju kod posrednog oštećenika takve duševne boli koji opravdavaju dosudu novčane naknade. Pri tome potrebno je voditi računa da postotak smanjenja životnih aktivnosti predstavlja bitnu, ali ne i odlučujuću činjenicu, što znači da se pretrpljeni invaliditet ne mora kretati u granicama potpunog invaliditeta, budući u praksi egzistiraju odluke da je i pri postocima od 75 %, ili čak u nekim osobitim slučajevima i 60 %, dosuđena naknada za zbog osobito teškog invaliditeta bliske osobe, pa do slučajeva u kojima nije priznato pravo bliskoj osobi za duševne boli kod oštećene osobe koja je imala utvrđen postotak smanjenja životnih aktivnosti u omjeru od 85 %, što upućuje na stav kako odluka suda o osnovanosti zahtjeva ne ovisi samo o rezultatima medicinskog vještačenja, već i o drugim okolnostima slučaja.[229]

[228] VS RH, Rev-x 319/2014 od 21. svibnja 2014. godine, cit: *„Uzimajući u obzir odredbu čl. 201. st. 3. ZOO-a slijedom koje u slučaju naročito teškog invaliditeta neke osobe sud može dosuditi njezinom roditelju pravičnu novčanu naknadu za duševne bolove koje roditelj zbog toga trpi, uzimajući u obzir okolnosti ovog konkretnog spora u kojem odgovornost tužene u ovoj fazi postupka nije sporna, činjenicu da je sin prvotužiteljice i ujedno drugotužitelj stopostotni invalid s posljedicama koje trpi od svog rođenja već 19 godina, s dominantnom tetraparezom uz prisutno psihomotorno zaostajanje uz epilepsiju, da su manifestacije tog invaliditeta tako ozbiljne i nepopravljive da po prirodi stvari kod majke moraju izazivati tako snažne duševne bolove koji se iz dana u dan ponavljaju jer upravo prvotužiteljica danonoćno vodi brigu i pruža svom sinu svu njegu i skrb, te također vodeći računa o trajanju ovog postupka u kojem tužitelji ostvaruju svoja prava po ocjeni ovog suda opravdavaju dosuđivanje novčane satisfakcije u utuženom iznosu od 500.000,00 kuna.“*
[229] VS RH, Revr 176/2013 od 9. prosinca 2015. godine, VS RH, Rev 358/2022 od 6. rujna 2022. godine.

2.5.3.1.4 Povreda prava na dostojanstvo, čast i ugled

Članak 35. Ustava RH[230] pruža ustavnopravnu zaštitu dostojanstva, ugleda i časti, a prema odredbi članka 19. ZOO proizlazilo bi da su pravo na dostojanstvo, čast i ugled zasebni oblici prava osobnosti. Sudovi u RH u svojim odlukama ove oblike prava osobnosti u pravilu razmatraju gotovo uvijek zajedno, zauzimajući stav da pri povredi jednog od tih oblika prava osobnosti, bilo časti, ugleda ili dostojanstva dolazi zapravo do povrede i svih njih zajedno[231] te u tom slučaju dosuđuje jedinstvenu novčanu naknadu štete, kao što je slučaj i kod povrede tjelesnog i duševnog zdravlja.[232]

Kao što je prethodno rečeno, sudovi vrlo rijetko navode što je narav i sadržaj ovih oblika prava osobnosti, pa odgovor na navedeno nalazimo u pravnoj teoriji.

Povredu ugleda i časti poznavalo je već opisano rimsko pravo kroz pojam *iniuria* koji je bio definiran kao počinjenje netjelesne verbalne i realne, direktne i indirektne povrede časti i ugleda slobodnog rimskog građana.[233] Pravo na čast i ugled je osobno, neimovinsko pravo osobe na za svakoga mjerodavnu, potpunu i privatnu vlast glede vlastitog dostojanstva, časti i ugleda, uključujući i ovlast da svakoga isključi od protupravnih zahvata u ta svoja dobra.[234] Ljudsko dostojanstvo ima svaki čovjek samim tim jer je ljudsko biće, što mu daje pravo da bude tretiran kao čovjek, a ne kao stvar ili predmet.[235] Kada se misli na čast, svaka osoba kao ljudsko biće ima pravo tvrditi da ima čast koja ovisi o njenim vlastitim, specifičnim moralnim i drugim vrijednostima i zaslugama koje se vrednuju u društvu, a te kvalitete i zasluge čine legitimnim pretenziju osobe na odgovarajući tretman u socijalnim odnosima.[236] Ugled je slika ili percepcija koja o nekoj osobi i njezinim kvalitetama, moralnoj i drugoj vrijednosti i zaslugama postoji u

---

[230] Čl. 35. Ustava RH:" *Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti."*

[231] VS RH, Rev 586/13-2 od 27.03.2013. godine: *„S obzirom da su po ocjeni ovog suda čast i ugled vrijednosti istog ustavnog ranga kao i sloboda informiranja nema razloga da se oštećeniku stavljaju posebne zakonske zapreke i otežani uvjeti za ostvarivanje njegovih prava na naknadu štete. Pri tome, valja naglasiti da pravo na čast, ugled i dostojanstvo (zajamčeno Ustavom, ZM-om, Općom deklaracijom o pravima čovjeka – čl. 12., Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima – čl. 17.) predstavlja temeljno ljudsko pravo koje nikada i nigdje nije ograničeno ikakvim medijskim pravima. S druge strane medijska prava su uvijek ograničena pravom na zaštitu časti i ugleda, kako to izričito proizlazi iz čl. 3. st. 3. ZM-a ali i iz čl. 10. st. 2. Europske konvencije o ljudskim pravima."*

[232] VS RH, Rev 270/15 od 03.03.2015. godine.

[233] Jaramaz, *Op. cit.* u bilj. 30, str. 570.

[234] Gavella N., *Povreda prava na privatnost, posebno na vlastiti lik, glas, osobne zapise i pisma*, a nalazi se u Alaburić, *Op. cit*. u bilj. 147, str. 88.

[235] *Ibid,* str. 174, 175.

[236] *Ibid,* str. 175.

društvu.[237] Kazneni zakon u RH (dalje u tekstu: KZ)[238] zauzeo je dualistički pojam časti; čast u užem smislu ogleda se kao pravo čovjeka na osobni osjećaj vrijednosti, a ugled kao pravo na priznanje ljudskog dostojanstva od strane drugih.[239] Tako KZ u glavi petnaestoj navodi kaznena djela protiv časti i ugleda propisuje kaznena djela uvrede[240] te klevete[241], dok je kazneno djelo teškog sramoćenja[242] brisano novelom KZ iz 2019. godine.[243] Iz navedenih kaznenih odredbi proizlazi kako se zakonodavac odlučio za strože kažnjavanje počinitelja kaznenog djela uvrede, sramoćenja ili klevete ako su ta kaznena djela počinjena putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je uvreda postala pristupačnom većem broju osoba.

U praksi zaštite prava na čast i ugled treba primijetiti velike napore usmjerene na dekriminalizaciju tih povreda, osobito se ističe Rezolucija Vijeća Europe broj 1577 o dekriminalizaciji klevete u kojoj se u bitnome ističe kako kazneni progon za uvredu i klevetu nije adekvatna pravna reakcija jer ugrožava slobodu medija te poziva članice Vijeća Europe na

[237] *Ibid.*
[238] Kazneni zakon, Narodne novine, broj NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22, 114/23, 36/24.
[239] Badrov S.*, Kaznena djela protiv časti i ugleda u hrvatskom kaznenom pravu*, Pravnik, Zagreb, 2007. godine, str. 62.
[240] Članak 147. KZ:*" (1) Tko uvrijedi drugoga, kaznit će se novčanom kaznom do devedeset dnevnih iznosa. (2) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je uvreda postala pristupačnom većem broju osoba, kaznit će se novčanom kaznom do sto osamdeset dnevnih iznosa. (3) Ako uvrijeđeni uzvrati uvredu, sud može oba počinitelja osloboditi kazne. (4) Ako je počinitelj bio izazvan nedoličnim ponašanjem oštećenika, ili je oštećenik pred sudom prihvatio njegovu ispriku zbog počinjenog djela, sud ga može osloboditi kazne. (5) Nema kaznenog djela uvrede ako iz načina izražavanja i drugih okolnosti proizlazi da je omalovažavanje počinjeno radi zaštite drugih opravdanih interesa."*
[241] Članak 149. KZ:*" (1) Tko pred drugim za nekoga iznese ili pronese neistinitu činjeničnu tvrdnju koja može škoditi njegovoj časti ili ugledu, znajući da je neistinita, kaznit će se novčanom kaznom do tristo šezdeset dnevnih iznosa. (2) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način zbog čega je ono postalo pristupačno većem broju osoba, kaznit će se novčanom kaznom do petsto dnevnih iznosa."*
[242] Članak 148. KZ:*" (1) Tko pred drugim za nekoga iznese ili pronese činjeničnu tvrdnju koja može škoditi njegovoj časti ili ugledu, kaznit će se novčanom kaznom do sto osamdeset dnevnih iznosa. (2) Tko djelo iz stavka 1. ovoga članka počini putem tiska, radija, televizije, računalnog sustava ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način, zbog čega je ono postalo pristupačno većem broju osoba, kaznit će se novčanom kaznom do tristo šezdeset dnevnih iznosa. (3) Nema kaznenog djela iz stavka 1. i 2. ovoga članka ako počinitelj dokaže istinitost činjeničnih tvrdnji koje je iznosio ili pronosio ili postojanje ozbiljnog razloga zbog kojeg je, postupajući u dobroj vjeri, povjerovao u njihovu istinitost. (4) Nije dopušteno dokazivanje okolnosti iz stavka 3. ovoga članka počinitelju koji činjeničnu tvrdnju nije iznosio ili pronosio u javnom interesu ili iz drugog opravdanog razloga, a postupao je pretežito s ciljem da naškodi časti ili ugledu drugoga, pogotovo ako se tvrdnje odnose na osobni ili obiteljski život druge osobe. (5) Prizna li počinitelj neistinitost svojih tvrdnji i opozove ih, sud ga može osloboditi kazne."*
[243] KZ, Narodne novine broj 126/19.

ukidanje kaznenog djela klevete u nacionalnim zakonodavstvima, no, u ovom trenutku države članice u velikoj većini nisu postupili sukladno toj rezoluciji i preporuci.[244]

Navedenim inkriminiranim radnjama najčešće dolazi do povrede časti, ugleda i dostojanstva, s time da je pravno-teorijski moguće govoriti o postojanju protupravnosti kao pretpostavke odgovornosti za štetu u slučajevima kada se povrijedi i opće načelo obveznopravnih odnosa a to je načelo zabrane uzrokovanja štete.[245] Naime, u slučajevima kada sud utvrdi postojanje povrede prava osobnosti, tada je u smislu odredbe čl. 1046. ZOO nastala neimovinska šteta, slijedom čega se ne mora raditi o povredi nekog pravnog pravila već o povredi subjektivnog građanskog prava.[246]

U odnosu na utvrđivanje težine povrede i okolnosti slučaja, u sudskoj praksi VS RH nalazimo odluku broj Rev-137/16 od 08. ožujka 2016. godine u kojoj se iznosi shvaćanje da se novčana naknada zbog povrede ugleda, časti i dostojanstva dosuđuje samo onda kada je ta povreda izuzetno teška, tako da je kod povrijeđenog izazvana osobito intenzivna duševna bol, a kako bi se novčana naknada zbog povrede prava osobnosti povredom časti, ugleda i dostojanstva, kako kaže VS RH, ograničila samo na „izuzetno jake napade" pod kojim se pojmom podrazumijeva napad koji prema svom intenzitetu, trajanju i prilikama sredine uzrokuje:"*....jasnu manifestiranu povredu časti ugleda i dostojanstva čovjekove ličnosti."* [247] Imajući u vidu ovo shvaćanje, dalo bi se zaključiti da sudovi zahtijevaju utvrđenje osobito teške povrede ovog prava osobnosti za priznavanje prava na pravičnu novčanu naknadu. Međutim, VS RH rješenjem broj Revd-5083/2022-2 od 24. siječnja 2023. dopustio je podnošenje revizije po pitanju: *„Predstavlja li samo osobito intenzivna duševna bol jedinu okolnost koju sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade ili je riječ o kvalifikatornom elementu za odluku o visini nakade neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti i koji ima*

[244] Rezolucija broj 1577 usvojena je na Skupštini Vijeća Europe održane 4. listopada 2007. godine a koje je dostupna na web stranicama Vijeća Europe https://pace.coe.int/en/files/17588 na dan 25. veljače 2025. godine. Mrvić Petrović, Nataša i Petrović, Zdravko, *Pravna zaštita časti i ugleda od objava na društvenim mrežama i veb-stranicama,* u: *Pravo i javne delatnosti : liber amicorum Jovica Trkulja,* Univerzitet, Pravni fakultet : Institut za uporedno pravo : Dosije studio, Beograd, 2024. godine, pp. 461-478. ISBN 978-86-6132-118-4 (PF); 978-86-82582-17-5 (IUP); 978-86-6047-445-4 (DS), str. 468.

[245] Nikšić, *Op. cit.* u bilj. 147., str. 219.

[246] Nikšić, *Op. cit.* u bilj. 147. str. 220.

[247] VS RH, Rev137/16 od 08.03.2016. godine: *"Naime, naknada neimovinske štete za povredu prava osobnosti u vidu povrede ugleda časti samo s izravno priznaje i to onda kada je ta povreda izuzetno teška, tako da je kod povrijeđenog opravdano moglo izazvati osobito duševnu bol, a što je u ovom konkretnom predmetu slučaj. Naknada neimovinske štete ni inače nije naknada u punom smislu te riječi, već samo mogući način da se djelomično umanje nastale posljedice. Stoga je i novčanu naknadu zbog povrede prava osobnosti povredom časti, ugleda i dostojanstva potrebno ograničiti samo na takve „izuzetno jake napade", koji prema svom intenzitetu, trajanju i prilikama sredine uzrokuju jasnu manifestiranu povredu časti ugleda i dostojanstva čovjekove ličnosti."*

značaj osobito važne, ali ne i jedine okolnosti koju sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade?" U postupanju po tom postavljenom pitanju VS RH zaključuje kako nije pravilan stav suda drugog stupnja kako je zahtjev neosnovan iz razloga što se nije radilo o izuzetno teškoj povredi prava osobnosti na čast i ugled tužitelja koja bi dovela do osobito teške duševne boli pa time ni do prava na dosudu novčane naknade neimovinske štete te navodi: *"Ovakvo shvaćanje drugostupanjskog suda ne može se prihvatiti, obzirom odstupa od pravnog shvaćanja izraženog u odluci ovog suda poslovni broj Rev- 2008/15 od 23. veljače 2016. gdje je rečeno da jačina i trajanje boli predstavljaju kvalifikatorni element za odluku o visini naknade neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti, i imaju tek značaj osobito važnih, ali ne i jedinih okolnosti koje sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade."* Po stavu VS RH, osobito intenzivna duševna bol ne predstavlja jedinu okolnost koju sud treba imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade.[248]

Kada je u pitanju određivanje visine pravične novčane naknade kod povrede prava na čast, ugled i dostojanstvo, za primijetiti je kako Orijentacijski kriteriji VS RH ne sadrže iznose visine naknade koja bi se trebala dosuditi u slučaju povrede časti, ugleda i dostojanstva. Tek pregledom sudske prakse može se pokušati utvrditi kako i na koji način sudovi utvrđuju visinu naknade te se stječe dojam kako se pretežno dosuđuju manji novčani iznosi. Svakako treba voditi računa i o stavu Europskog suda za ljudska prava kako ne treba dozvoliti nerazmjerno visoke iznose naknade šteta zbog povrede časti i ugleda.[249]

Primjerice, VS RH u odluci Rev 468/2024 od 10. travnja 2024. godine smatra primjerenom naknadu štete od 20.000,00 kn, 2.654,56 €, za povredu časti, ugleda i dostojanstva koja je tužitelju počinjena od strane tuženika, fizičke osobe, podnošenjem prijave Službi za unutarnju kontrolu Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske u kojoj iznio niz neistina u odnosu na tužitelja, imputirajući mu nedostatak osobnih, profesionalnih i etičkih vrijednosti osobito u odnosu na njegovu profesiju kao policijskog službenika PU Š.-k. i počinjenje kaznenog djela protiv službene dužnosti zlouporabom položaja i ovlasti.

[248] VS RH, Rev 624/2023 od 13. veljače 2024. godine: *" 17. Stoga odgovor na postavljeno pitanje glasi: Osobito intenzivna duševna bol ne predstavlja jedinu okolnost koju sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade, već je riječ o kvalifikatornom elementu za odluku o visini nakade neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti koji ima značaj osobito važne, ali ne i jedine okolnosti koju sud mora imati na umu pri određivanju iznosa pravične novčane naknade.".*
[249] Mrvić Petrović, *Op. cit.* u bilj. 250., str.470.

Kada su u pitanju javne osobe, tada je pravni standard zaštite tih osoba i manji nego što imaju osobe koje nisu poznate javnosti. Takvo pravno shvaćanje VS RH proizlazi iz presude Rev 1162/2019 od 13. studenog 2019. godine kojom je dosuđena naknada bivšem predsjedniku države u visini od 10.000,00 kn, 1.327,22 €,ili iz presude Rev 482/2021 od 27. rujna 2023. godine kojom je dosuđena naknada poznatom nogometnom sucu u visini od 5.000,00 kn, 663,14 €. U okolnostima kada su tužitelji javne osobe ili osobe koje obavljaju visoke dužnosti te je njihovo djelovanje važno za javnost, tada se očekuje veća mjera tolerancije prema agresivnijim i neosnovanim komentarima iznesenim putem medija, koje se pak ne treba zahtijevati i očekivati od građana koji ne zauzimaju u društvu istaknute položaje i nisu javne osobe. Takvo shvaćanje izrazio je ne samo Ustavni sud Republike Hrvatske u svojim odlukama (primjerice broj U-III-458/2018 od 23. svibnja 2019.), već i Europski sud za ljudska prava (primjerice u predmetima Narodni list d.d. protiv Hrvatske broj zahtjeva 2782/12, Radobuljac protiv Hrvatske zahtjev broj 51000/11 i dr.[250] Da visina ovisi o konkretnim okolnostima slučaja može se, primjerice, vidjeti i iz presude VS RH o povredi prava na čast, ugled i dostojanstvo oštećene osobe kojoj je uslijed vođenja kaznenog postupka koji je u konačnici rezultirao oslobađajućom kaznenom presudom, dosuđen iznos s osnove povrede časti i ugleda u visini od 100.000,00 kn, 132.722,80 €.[251]

Svakako treba imati u vidu da se i na ovu povredu prava osobnosti trebaju primjenjivati Orijentacijski kriteriji, sukladno pravnom shvaćanju VS RH u presudi Rev 262/2023 u kojoj se naglašava primjena orijentacijskih kriterija i u sporovima u kojima se zahtjeva isplata pravične novčane naknade zbog objave informacije u medijima te se navodi:*"... kod primjene odredbe čl. 1100. ZOO-a i dosude pravične novčane naknade s osnove neimovinske štete, visina štete ovisi o okolnostima svakog konkretnog slučaja i stoga Orijentacijski kriteriji nisu matematička formula koja mora uvijek dati jednak rezultat, upravo zato što visina dosuđene štete ovisi o specifičnim okolnostima svakog pojedinog slučaja."*[252]

U presudi Rev 482/2021 od 27. rujna 2023. godine VS RH iznosi pravno shvaćanje da odvraćajući učinak naknade na štetnika nije jedan od kriterija za odmjeravanje visine pravične novčane naknade neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti na dostojanstvo, ugled i čast te navodi:*" Odvraćanje štetnika od budućeg neprimjerenog postupanja nije jedan od kriterija koje će sud vrednovati pri odlučivanju o visini dosuđene pravične novčane naknade. Naime,*

[250] VS RH, Rev 1162/2019 od 13. studenog 2019. godine.
[251] VS RH, Rev 2140/2016 od 28. travnja 2021. godine.
[252] VS RH, Rev 262/2023 od 11. srpnja 2023. godine.

treba imati na umu da pravična novčana naknada ima funkciju satisfakcije, te da zakonskim odredbama u građanskopravnom smislu nije predviđen njezin preventivan učinak.“[253]

U rješenju Rev 699/2023 od 22. studenog 2023. godine VS RH iznosi pravno shvaćanje o teretu dokazivanja nastanka neimovinske štete te je istaknuo kako sud drugog stupnja nije mogao jedino na temelju zaključka da je informacija bila podobna za povredu prava osobnosti dosuditi naknadu za povredu tog prava ukoliko nije utvrdio da su postojale kvalifikatorne okolnosti, znači strah, duševne boli ili fizičke boli te navodi: *“Dakle, novčana naknada neimovinske štete ne može se dosuditi bez da se u postupku provede ijedan dokaz radi utvrđivanja navedenih okolnosti.“*[254] Dakle, oštećenoj osobi preostaje pregledom sudske prakse pokušati naći odgovor na pitanje koja je to visina naknade primjerena pretrpljenoj povredi, iako ni takva analiza ne može biti jamstvo da je visina zahtjeva pravilno postavljen.

Kad je u pitanju visina naknade, potrebno je razlikovati je li obveza isplate naknade usmjerena prema tvrtki ili prema uredniku, odnosno novinaru. Nadalje, iznos naknade štete zbog klevete mora biti razmjeran povredi ugleda pojedinca, te je dopušteno zahtijevati i troškove postupka ako su oni razumne visine.

Odluka o visini naknade ovisi o okolnosti je li povreda ugleda, časti i dostojanstva učinjena u medijima ili ne.[255] Sudovi će u pravilu dosuditi manju naknadu ako je povreda počinjena u slabo vidljivim medijima ili na lokalnoj televiziji koja ima izrazitu malu gledanost, kao što je to dosudio VS RH u presudi Rev 2795/11 od 6. ožujka 2012. godine[256], slijedom čega bi analogno moglo zaključiti kako bi naknada štete trebala biti veća ako je šteta počinjena objavom u visoko tiražnom pisanom tisku, ili izrazito posjećenim mrežnim stranicama, odnosno gledanim

---

[253] VS RH, Rev 482/2021 od 27. rujna 2023. godine.
[254] VS RH, Rev 699/2023 od 22. studenog 2023. godine.
[255] Čl. 2. Zakona o medijima, Narodne novine broj 59/2004, 84/2011, 81/2013, 114/22: *“ Mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja uredničkioblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike. Mediji nisu knjige, udžbenici, bilteni, katalozi ili drugi nositelji objavljivanja informacija koji su namijenjeni isključivo obrazovnom, znanstvenom i kulturnom procesu, oglašavanju, poslovnoj komunikaciji, radu trgovačkih društava, zavoda i ustanova, udruga, političkih stranaka, vjerskih i ostalih organizacija, školska glasila, »Narodne novine« Republike Hrvatske, službena glasila jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave i ostala službena priopćenja, plakati, letci, prospekti i transparenti, te video stranice bez žive slike i druge besplatne obavijesti, osim ako ovim Zakonom nije drukčije propisano.“*
[256] VS RH, Rev 2795/11 od 6. ožujka 2012. godine:*“ Dosuđeni iznos 12.000,00 kn koje je II. tuženik dužan naknaditi tužitelju za pretrpljene duševne boli zbog povrede dostojanstva časti i ugleda predstavlja i prema pravnom shvaćanju ovog suda pravičnu novčanu naknadu s obzirom na kriterije iz čl. 200. ZOO, koje su sudovi nižeg stupnja primijenili, uzimajući u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, a posebnu činjenicu da se radi o izjavama II. tuženika na lokalnoj televizijskoj postaji koja je u hrvatskom medijskom prostoru zastupljena u vrlo malom prostoru i nema veliku gledanost, kao i o tome da se ovom naknadom ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njenom prirodom i društvenom svrhom.“*

televizijskim emisijama. Međutim, problem ovih postupaka nije visina naknade, već odluka o osnovanosti zahtjeva zbog povrede prava osobnosti. Zakonom o medijima propisano je pravo na zaštitu privatnosti[257] a za povredu toga prava nakladnik je obvezan, između ostalog, platiti naknadu neimovinske štete po općim propisima obveznog prava.[258] Specifičnost povrede ugleda, časti i dostojanstva u medijima ogleda se u tome što sud ima obvezu odvagnuti dva, međusobno suprotstavljena, Ustavom RH zaštićena dobra: pravo na ugled, čast i dostojanstvo, s jedne strane i slobodu izražavanja i informiranja, s druge strane. Tako VS RH u odluci Rev-586/13 od 27. ožujka 2013. godine iznosi shvaćanje da su čast i ugled vrijednosti istog ustavnog ranga kao i sloboda informiranja, s time da pravo na čast, ugled i dostojanstvo nisu ograničeni medijskim pravom, dok su sama medijska prava ograničena pravom na zaštitu časti i ugleda.[259]

VS RH u presudi Rev 1063/2021 od 3. travnja 2024. godine iznosi pravno shvaćanje o primjeni odredbe Zakona o medijima, članak 35. Ustava RH te članka 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, kojima se svakome jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti. Rješavajući u konkretnom slučaju o sukobu slobode mišljenja i izražavanja i prava na privatnost, dostojanstvo i čast VS RH zauzeo je stav što je sud dužan učiniti da bi mogao opravdati dosudu novčane naknade navodeći:*“ „Postoji obveza suda da u slučajevima utvrđivanja odgovornosti za isplatu pravične novčane naknade neimovinske štete na temelju čl. 19. i 1100. Zakona o obveznim odnosima ("Narodne novine", broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18): (a) provede test proporcionalnosti odnosno stavi pitanje povrede prava na čast i ugled u odnos s pravom tuženika na slobodu izražavanja i slobodu mišljenja, te da pri donošenju odluke jasno razlikuje vrijednosne sudove od činjeničnih tvrdnji u smislu dokazivanja njihove istinitosti, i (b) provede test nužnosti takvog ograničenja*

[257] Čl. 7. Zakona o medijima propisuje: *“(1) Svaka osoba ima pravo na zaštitu privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti. (2) Osoba koja obavlja javnu službu ili dužnost ima pravo na zaštitu privatnosti, osim u slučajevima koji su u vezi s javnom službom ili dužnosti koju osoba obavlja. (3) Osoba koja svojim izjavama, ponašanjem i drugim djelima u vezi s njezinim osobnim ili obiteljskim životom sama privlači pozornost javnosti ne može zahtijevati istu razinu zaštite privatnosti kao drugi građani.“*

[258] Čl. 22. Zakona o medijima propisuje: *“ (1) Nematerijalna šteta u pravilu se naknađuje objavljivanjem ispravka informacije i isprikom nakladnika, te isplatom naknade sukladno općim propisima obveznog prava. (2) Pravo na tužbu za naknadu nematerijalne štete sukladno općim propisima obveznog prava ima osoba koja je prethodno zatražila od nakladnika objavljivanje ispravka sporne informacije odnosno isprike nakladnika kada ispravak nije moguć.“*

[259] VS RH, Rev-586/13 od 27.03.2013. godine, navodi: *“S obzirom da su po ocjeni ovog suda čast i ugled vrijednosti istog ustavnog ranga kao i sloboda informiranja nema razloga da se oštećeniku stavljaju posebne zakonske zapreke i otežani uvjeti za ostvarivanje njegovih prava na naknadu štete. Pri tome, valja naglasiti da pravo na čast, ugled i dostojanstvo (zajamčeno Ustavom, ZM-om, Općom deklaracijom o pravima čovjeka – čl. 12., Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima – čl. 17.) predstavlja temeljno ljudsko pravo koje nikada i nigdje nije ograničeno ikakvim medijskim pravima. S druge strane, medijska prava su uvijek ograničena pravom na zaštitu časti i ugleda, kako to izričito proizlazi iz čl. 3. St. 3. ZM-a ali i iz čl. 10. St. 2. Europske konvencije o ljudskim pravima.“*

slobode izražavanja u pojedinačnom slučaju, uzimajući u obzir kontekst …. i posljedice koje bi takvo ograničenje slobode izražavanja imalo na buduće kolektivne sporove sindikata i poslodavaca, sve radi odgovora na pitanje je li, prema mišljenju suda, takvo ograničenje prava na izražavanje proporcionalno i nužno u demokratskom društvu.“[260]

Europski sud za ljudska prava[261] donio je niz odluka kojima se analizira pitanje je li objavom informacije u medijima počinjena povreda čl. 8. Europske Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija),[262] kojom se jamči pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, odnosno je li odlukom nacionalnog suda povrijeđen čl. 10. Konvencije kojim se jamči sloboda izražavanja. Europski sud za ljudska prava ustanovio je nekoliko mjerila za procjenu opravdanosti miješanja medija u privatni život pojedinca,[263] kao i mjerila za procjenu opravdanosti miješanja u slobodu izražavanja medija,[264] od kojih se u ovom radu ističu razmjernost i nužnost dosuđivanja naknade štete.[265]

U odluci Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Axel Springer SE i RTL Televizija GMBH protiv Njemačke br. 39954/08*, presuda od 7. veljače 2012. godine, pitanje razmjernosti i nužnosti načelno se ocjenjuje je li u konkretnom slučaju postignuta pravična ravnoteža između sukobljenih prava po sljedećim mjerilima: a) doprinos raspravi u javnom interesu; b) u kojoj mjeri je osoba u pitanju poznata javnosti i kakav je sadržaj danih izjava; c) prethodno ponašanje osobe na koju se izjava odnosi; d) metode prikupljanja informacija i njihova provjerljivost; e) sadržaj, forma i posljedice objavljene informacije; i f) ozbiljnost dosuđene sankcije i obeshrabrujući učinak (tzv. chilling effect), koja je mjerila za procjenu prihvatio i Ustavni sud Republike Hrvatske[266] Tako u presudi VS RH Rev 1017/2024 od 29. listopada 2024. godine zauzima pravno shvaćanje o dopuštenom pravnom pitanju:*“ "Predstavlja li ograničenje iz čl.*

[260] VS RH, Rev 1063/2021 od 3. travnja 2024. godine.
[261] Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava: *“Europski sud za ljudska prava je međunarodni sud ustrojen 1959. godine, sa sjedištem u Strasbourgu. Njegova nadležnost je odlučivati o pojedinačnim ili međunarodnim zahtjevima koji se odnose na povredu građanskih i političkih prava sadržanih u Europskoj konvenciji o ljudskim pravima. Drugim riječima, zadaća Suda je osigurati da države poštuju prava i jamstva predviđena Konvencijom. U trenutku kada utvrdi da je neka država povrijedila jedno ili više tih prava i jamstava, Sud donosi presude koje su obvezujuće za svaku državu i dovode do toga da dotične zemlje imaju obvezu postupati po njima i mijenjati svoje zakonodavstvo i administrativnu praksu u velikom broju područja kako se slične povrede ne bi ponavljale u budućnosti.“*
[262] Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda međunarodni je ugovor Vijeća Europe donesen 4. studenog 1950. u Rimu, a na snagu je stupila 3. rujna 1953. godine. Republika Hrvatska je ratificirala navedenu Konvenciju i njene protokole 5. studenog 1997. godine, Narodne novine – Međunarodni ugovori broj 18/97, 6/99 i 14/02.
[263] Omejec, *Op. cit.* u bilj. 79., str. 1243, 1244.
[264] *Ibid,* str. 1245.
[265] *Ibid,* str. 1248.
[266] Ustavni sud Republike Hrvatske, broj U-III-2588/2016 od 8. studenoga 2016. godine, U-III- 1898/2018 od 14. studenoga 2019. godine.

7. st. 2. Zakona o medijima prava na privatnost osoba koje obavljaju javnu službu ujedno i ograničenje njihovog prava na zaštitu dostojanstva, časti i ugleda povrijeđenih neistinitim činjeničnim tvrdnjama objavljenim u medijima?'" na koje je Sud odgovorio:*" Ograničenje iz čl. 7. st. 2. Zakona o medijima o pravu na privatnost osoba koje obavljaju javnu službu odnosi se na ograničeno pravo na privatnost osoba koje obavljaju javnu službu ili dužnost kada se radi o slučajevima koji su u vezi s javnom službom ili dužnosti koju osoba obavlja, ali ne i na ograničenje njihovog prava na zaštitu dostojanstva, časti i ugleda povrijeđenih neistinitim činjeničnim tvrdnjama objavljenim u medijima."*

Kad je u pitanju pravo na dostojanstvo treba imati na umu i odredbe Zakona o radu[267] koji odredbom članka 9. nalaže poslodavcu kao temeljnu obvezu, među ostalim, provođenje zaštite dostojanstva radnika.[268] Ustavni sud Republike Hrvatske u presudi broj U- III/6791/2014 od 30. svibnja 2018. godine iznosi svoja shvaćanja o *mobbingu* u smislu kako i tko od stranaka u parničnom ima obvezu dokazati uznemiravanje na radnom mjestu te navodi da iz prakse Suda Europske unije, vezane uz problematiku zaštite na radu i zaštite dostojanstva radnika, proizlazi pravno shvaćanje da se temeljna socijalna prava radnika moraju tumačiti široko, a iznimke i ograničenja vrlo restriktivno, slijedom čega, nacionalne propise RH treba tumačiti u skladu s obveznim tumačenjima koja proizlaze iz prakse Suda Europske unije.[269] Vezano za *mobbing* Ustavni sud Republike Hrvatske u navedenoj presudi navodi*: U tom smislu, Ustavni sud smatra da pojam mobinga* (sic) *uključuje svaku vrstu psihofizičkog zlostavljanja ili uznemiravanja na radnom mjestu, neovisno o tome je li ono uzrokovano nekom od zabranjenih diskriminacijskih osnova iz Zakona o suzbijanju diskriminacije ("Narodne novine" broj 85/08. i 112/12. - u daljnjem tekstu: ZSD) ili pak ne proizlazi iz takve osnove već je riječ o zlostavljanju iz nekih drugih motiva" ..., "Ustavni sud posebno ističe da stajalište drugostupanjskog suda prema kojemu uznemiravanja nema ako oštećenik ne dokazuje ili se čak ni ne poziva na neku od zabranjenih diskriminacijskih osnova, prema ocjeni Ustavnog suda, nije ustavnopravno prihvatljivo. U suprotnom, to bi značilo da je uznemiravanje na radnom mjestu moguće ili čak i pravno dopušteno ako ono ne proizlazi iz neke od taksativno navedenih osnova iz članka 1. ZSD-a."* VS RH u presudi Rev 2068/2018 od 25. rujna definira mobbing navodeći:*"... mobing* (sic) *nije kategorija koja je definirana u ZR ili kojem drugom Zakonu, ali prema (i sudskom*

[267] Zakon o radu, Narodne novine broj 93/14, 127/17, 98/19, 151/22, 46/23, 64/23.
[268] Članak 7. stavak 5. Zakona o radu:*" (5) Poslodavac je dužan zaštititi dostojanstvo radnika za vrijeme obavljanja posla od postupanja nadređenih, suradnika i osoba s kojima radnik redovito dolazi u doticaj u obavljanju svojih poslova, ako je takvo postupanje neželjeno i u suprotnosti s ovim Zakonom i posebnim zakonima."*
[269] Tako i VS RH u presudi Rev 596/2021 od 7. ožujka 2023. godine.

praksom) prihvaćenom standardu, mobing (sic) *je specifični oblik ponašanja na radnom mjestu, kojim jedna osoba ili skupina njih sustavno psihički (moralno) zlostavlja i ponižava drugu osobu, s ciljem ugrožavanja njezina ugleda, časti, ljudskog dostojanstva i integriteta, sve do eliminacije s radnog mjesta. Takve se aktivnosti smatraju mobingom ako su učestale. Ako se mobing* (sic) *pojavljuje u obliku koji se ne može podvesti pod uznemiravanje, odnosno diskriminaciju, radnik ima pravo na naknadu štete od poslodavca sukladno općim propisima obveznog prava, a može se raditi o imovinskoj i neimovinskoj šteti.*"[270]

Ustavni sud RH u prethodno navedenoj odluci upućuje na Zakon o suzbijanju diskriminacije[271] koji odredbom članka 3. stavka 2. prepoznaje povredu dostojanstva jer odredba glasi: *„Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili tjelesno neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a posebice ako stvara zastrašujuće, neprijateljsko, ponižavajuće, omalovažavajuće ili uvredljivo okruženje."*

Što se tiče visine naknade štete zbog povrede dostojanstva radnika, sudovi ne rade razliku između sporova koje vode radnici od onih koji vode ostali oštećenici te primjenjuju Orijentacijske kriterije, kao, primjerice, u presudi Rev 342/15 od 4. studenog 2015. u kojoj je VS RH dosudio radniku naknadu štete zbog ponižavanja i maltretiranja koje je dovelo do nastanka duševnih boli u omjeru od 10 % i straha određenog trajanja u visini od 50.000,00 kn, 6.636,14 €[272], međutim, postoje predmeti u kojima sud dosuđuje naknadu iako nisu utvrđeni kvalifikatorni kriteriji iz članka 1100. stavka 2. ZOO, pa se, primjerice za diskriminaciju po osnovi povrede jednakosti bez pojave kvafilikatornih kriterija, dosudio iznos od 6.000,00 kn, 796,33 €.[273]

Zaključno, analiza pravne zaštite časti, ugleda i dostojanstva u RH pokazuje kako postoji kaznenopravana i građanskopravna zaštita tih osobnih prava pojedinaca sadržana u odredbama KZ-a, ZOO-a, ali i Zakona o medijima, Zakona o radu te Zakona o suzbijanju diskriminacije tako da u slučaju povrede tih prava oštećeniku su ponuđeni instrumenti pravne zaštite. Također postoji opsežna sudska praksa te niz pravnih shvaćanja koja je proizašla iz konkretnih predmeta u kojima su tužitelji zahtijevali naknadu štete zbog povrede časti, ugleda i dostojanstva, što sve zajedno čini kvalitativan pravni okvir u kojem oštećeni i štetnik mogu predvidjeti koje pretpostavke trebaju biti ispunjene za uspostavu odgovornosti i dosudu novčane naknade. VS

270

271 Zakon o suzbijanju diskriminacije, Narodne novine broj 85/08 i 112/12.
272 VS RH, Rev 342/15 od 4. studenog 2015. godine.
273 VS RH, Rev 44/07 od 31. siječnja 2007. godine.

RH zauzeo je pravna shvaćanja kako povreda mora imati takvu pravnorelevantnu težinu za koju se očekuje da će izazvati duševne boli kod oštećenika, s time da duševne boli nisu ujedno i jedini kriterij o kojem će sud voditi računa prilikom donošenja odluke. Prema shvaćanju VS RH, visina naknade uvelike ovisi o jačini i trajanju kvalifikatornih kriterija, ali i ne manje važnim, okolnostima konkretnog slučaja,[274] Iz sudske prakse može se zaključiti da će pri donošenju odluke o visini pravične novčane naknade neimovinske štete prouzročene povredom časti, ugleda i dostojanstva sudovi neće posebno cijeniti dob oštećene osobe, tj. ne bi trebala biti relevantna za dosudu,[275] dok bi za povredu časti i ugleda bilo od utjecaja zanimanje oštećene osobe,[276] odnosno je li riječ o povredi profesionalnog ugleda oštećenika[277] te, konačno,

[274] VS RH, Rev 1206/14-2 od 15. travnja 2015. godine, citira se: *"U predmetnoj reviziji revidentica je postavila slijedeće pitanje: Da li je pravilna primjena materijalne odredbe članka 19., 1100. i 1046. Zakona o obveznim odnosima i članka 21. i 22. Zakona o medijima glede dosuđene naknade neimovinske štete zbog povrede časti i ugleda i dostojanstva u iznosu od 40.000,00 kuna tužiteljici, jer dosuđeni iznos nije podudaran prihvaćenoj sudskoj praksi Vrhovnog suda RH? Prema shvaćanju revizijskog suda tako postavljeno pitanje nije u skladu s odredbom čl. 382. st. 2. i 3. ZPP, budući da odgovor na postavljeno pitanje ovisi o okolnostima svakog konkretnog slučaja, radi čega postavljeno pitanje nije važno za osiguranje jedinstvene primjene prava i ravnopravnosti svih u njegovoj primjeni."*

[275] VS RH u presudi Rev-44/07 od 31. siječnja 2007. godine navodi:: *" Nadalje, kraj činjenice da se radi o maloljetnoj osobi, sudovi su, u skladu s odredbom st. 4. čl. 22. ZJP, zauzeli pravilno pravno stajalište da se tuženik ne može osloboditi od odgovornosti razlozima predviđenim u st. 1. istog članka. Sudovi su utvrdili okolnosti koje ukazuju na koji se način objavljivanje ovih vrlo teških uvreda negativno odrazilo na privatni život maloljetne tužiteljice, koja je žrtva silovanja. Navedene informacije objavljene u novinama s visokom nakladom, i pored okolnosti što su navedeni samo inicijali tužiteljice, u sredini gdje tužiteljica živi uzrokovale su teške povrede ugleda i časti njezine ličnosti. Nastavno tome, sudovi su pravilno odlučili da tužiteljica ima pravo na novčanu naknadu nematerijalne štete za pretrpljene bolove zbog povrede privatnosti, dostojanstva, ugleda i časti. Pri odlučivanju o visini naknade nematerijalne štete, sudovi su, uzimajući u obzir sve utvrđene i u presudama navedene pravno relevantne okolnosti, pravilno primijenili odredbu st. 7. čl. 21. ZJP kada su dosudili naknadu u iznosu od 110.000,00 kn. Tako dosuđena naknada, i po ocjeni ovog revizijskog suda, ukazuje se primjerenom i pravičnom novčanom naknadom."*

[276] Županijski sud u Bjelovaru, u presudi broj Gž-3074/2012 od 21. ožujka 2013. godine navodi: *"Tužiteljica je učiteljica povijesti u školi u B. njezin privatni život, a zbog naprijed navedenog pisanja i ponašanja tuženika koje je neprihvatljivo i zadire u najintimniji život tužiteljice, postao je javna stvar o kojoj su drugi komentirali, kako je to utvrđeno iskazom tužiteljice saslušane kao stranke, zbog čega je tužiteljica osjećala nelagodno, povrijeđeno, osramoćeno i psihički loše, uzimala je lijekove za smirenje, narušen joj je ugled u sredini u kojoj živi i radi i u kojoj je puno ljudi zna, a takvo stanje traje još od 2010 godine, pa je time zbog ponašanja tuženika povrijeđeno njezino pravo osobnosti i to pravo na dostojanstvo, čast, ugled, privatnost osobnog i obiteljskog života. Imajući u vidu sve okolnosti slučaja, a kako je to naprijed obrazloženo, težinu povrede prava osobnosti, te cilj kojemu služi naknada, prvostupanjski je pravilno primijenio materijalno pravo odredbe čl. 19. st. 1. i st. 2. u vezi s čl. 1100. st. 1. i 2. ZOO kada je utvrdio da tužiteljici pripada novčana naknada za povredu prava osobnosti zbog duševnih boli u iznosu od 10.000,00 kn.."*

[277] VS RH u presudi Rev-1275/08 od 28. siječnja 2009. godine navodi: *" Sudovi pravilno ocjenjuju da je takav članak podoban da izazove javni prijezir i omalovažavanje i da je narušio ugled i profesionalni dignitet tužiteljice, čime su ispunjene zakonom propisane pretpostavke odgovornosti tuženika za štetu zbog povrede dostojanstva, časti i ugleda. Naime, navedenim informacijama grubo se vrijeđa i umanjuje ugled tužiteljice kao suca i čovjeka. Dovodi se u pitanje njezin moral kao suca i njena nepristranost i neovisnost u suđenju, dakle, odriču joj se kvalitete koje mora imati upravo osoba koja obnaša sudačku dužnost. To se čini grubim klevetničkim napadom bez prethodnih provjera o postojanju činjenica, kako to nalažu pravila novinarske struke. Navedene informacije objavljene u tiskovini s visokom nakladom uzrokovale su tešku povredu časti i ugleda tužiteljičine ličnosti, i sudovi su pravilno ocijenili da tužiteljica, uslijed toga, trpi duševne bolove. Pravilnom primjenom odredaba čl. 21. st. 2. i 7. Zakona o javnom priopćavanju ("Narodne novine" broj 69/03 – pročišćeni tekst – dalje: ZJP), uzimajući u obzir značenje i težinu povrede časti i ugleda tužiteljičine ličnosti, kao i okolnost da je tuženik objavio ispravak informacije, ovaj sud ocjenjuje da primjerena visina naknade nematerijalne štete iznosi 100.000,00 kn."*

da li je oštećena osoba javna osoba ili ne. Za slučaj povrede časti, ugleda i dostojanstva putem medija, za očekivati je kako će sud, osim općih pretpostavki odgovornosti za štetu te pretpostavki za dosudu novčane naknade provoditi i test razmjernosti i tražiti ravnotežu između zaštite prava osobnosti i prava na izražavanja u medijima, tko je od navedenih prava ima prednost u svakom pojedinom slučaju. Zakon o radu također pruža zaštitu dostojanstva radniku kroz svoje odredbe a visina naknade određuje po općim propisima o naknadi štete, tj. po odredbama ZOO-a.

2.5.3.1.5 Povreda privatnosti osobnog i obiteljskog života

U pravnoj teoriji zauzet je stav da svatko ima pravo na poštovanje svog privatnog života, čime je pojedincu zajamčeno područje za slobodan razvoj njegove osobnosti.[278] Zaštita privatnosti jamči se u članku 35. Ustava RH, te u članku 8. Konvencije, a u članku 19. ZOO jamči se građanskopravna zaštita tog prava. Poštovanje privatnog života uključuje samo odlučivanje o vlastitom tijelu, očuvanje privatne sfere života što se odnosi na osobne podatke, odnose s drugima, ugled u javnosti, vođenje života u skladu s vlastitim uvjerenjima te privatnost obiteljskog života u širem smislu.[279] Pravo na privatnost obuhvaća i pravo zaštite doma u kojem osoba vodi svoj nesmetani osobni i obiteljski život[280] te pravo na dopisivanje, zajamčeno člankom 36. Ustava RH.

Kao i za ostale povrede prava osobnosti, i u slučaju povrede privatnosti osobnog i obiteljskog života sud će dosuditi pravičnu novčanu naknadu ukoliko nađe da težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju dosudu takve naknade. Povreda prava privatnosti može biti počinjena od strane svake fizičke ili pravne osobe, medija te tijela državnih vlasti. I ovom slučaju oštećenik će morati dokazati sve pretpostavke odgovornosti za štetu, a složenost dokazivanja tih pretpostavki uglavnom će biti u svezi ocjene da li postoji protupravnost u ponašanju štetnika, osobito kada se kao štetnik javljaju tijela državne vlasti. Za miješanje tijela državne vlasti u privatnost fizičke osobe mora postojati valjana pravna osnova, odnosno mora biti zakonito, a prema mjerilima Europskog suda za ljudska prava mora imati legitiman cilj i da je nužno u demokratskom društvu.[281]

Budući ne postoje orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda RH za povredu prava privatnosti, kao i kod povrede časti, ugleda i dostojanstva, oštećena osoba trebala bi prilikom podnošenja

[278] Gavella, *Op. cit.* u bilj. 240, str. 88.
[279] *Ibid*, str. 88 – 95.
[280] *Ibid*, str. 96.
[281] *Ibid*, str. 106.

zahtjeva uvažiti da sudovi u pravilu cijene da li je došlo do povrede privatnosti putem medija ili ne, kao i dob oštećene osobe.[282] Kao što je prethodno rečeno, prilikom povrede više oblika prava osobnosti, primjerice časti, ugleda, dostojanstva i privatnosti sud u pravilu sudi jedinstvenu naknadu, ne odvajajući posebno novčane iznose za povredu pojedinih oblika prava osobnosti.

2.5.3.1.6 Povreda prava na slobodu

Sloboda je mogućnost donošenja odluka i djelovanje u skladu s tim odlukama, nesmetano i neupravljano tuđom vlašću.[283] Pravo na slobodu prirodno je pravo fizičke osobe, a pod tim izrazom podrazumijeva se i pravo čovjeka na tjelesnu i duhovnu slobodu,[284] s time da pravo na slobodu uživaju i pravne osobe, u granicama naravi njihove osobnosti.[285] Prema čl. 16. i 22. Ustava RH čovjekova sloboda i osobnost su nepovredivi, mogu se ograničiti samo zakonom, o čemu odlučuje sud, a radi zaštite slobode i prava drugih ljudi te radi zaštite pravnog poretka, javnog morala i zdravlja. Svako ograničenje slobode mora biti razmjerno naravi potrebe za ograničenjem u svakom pojedinom slučaju. Kada je pitanju građanskopravna zaštita prava na slobodu, odredbe ZOO slobodu priznaje kao pravo osobnosti iz članka 19 te povreda tog prava čini neimovinsku štetu, slijedom čega oštećenik ima pravo na novčanu naknadu štete ukoliko težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju dosudu takve naknade.

Osobe koje su pak neopravdano osuđene za kazneno djelo ili su neosnovano uhićene, prema odredbi čl. 14. Zakona o kaznenom postupku[286] imaju pravo na svekoliku rehabilitaciju. Radi se o načelnoj odredbi o pravu na naknadu štete, a koje se pravo temelji na čl. 3. Protokola br.

---

[282] VS RH, Rev-634/2007 od 13. lipnja 2007. godine, citira se: *"Predmet spora je zahtjev tužiteljice za naknadu štete za duševne boli i strah koje je pretrpjela zbog toga što je tuženik u dnevnim novinama Glas Slavonije od 20. veljače 2003. objavio članak pod naslovom „Izvanraspravno vijeće Osječkog Županijskog suda produžilo boravak supružnicima S. i V. M. i Z." Objavljen je podatak da su te osobe u san dovodile djecu, između ostalih i 13-godišnju djevojčicu polusestru osumnjičene V. M. (tužiteljicu u ovom sporu), davali ima heroin i ecstasy te ih seksualno iskorištavali. Objavljena i fotografija zgrade na .. u kojoj se to događalo. Ti podaci su prema utvrđenju sudova nižeg stupnja bili dovoljni za sredinu u kojoj se tužiteljica kreće da bez posebnog napora prepozna da je riječ o tužiteljici, pa je tuženik na taj način povrijedio privatnost tužiteljice. .... Dosuđeni iznos od 120.000,00 kn za pretrpljene duševne boli i za strah predstavlja i prema pravnom shvaćanju ovog suda pravičnu novčanu naknadu, a s obzirom na kriterije iz čl. 22. St. 7. ZJP i čl. 200. ZOO, koje su sudovi nižeg stupnja primijenili, uzimajući u obzir sve okolnosti konkretnog slučaja, posebno činjenicu da je tužiteljica u vrijeme objave članka imala svega 13 godina i da je kod nje objava članka izazvala osjećaj poniženosti, osramoćenosti, izloženosti ruglu i odbačenosti od sredine u kojoj živ, a što se zaista i dogodilo."*

[283] Baretić M., *Povreda prava na slobodu*, a nalazi se u Alaburić, *Op. cit.* u bilj. 150., str.143.

[284] Crnić I., *Neimovinska šteta*, Pravne teme, Organizator, Zagreb, 2006 godine, str. 144.

[285] Baretić., *Op. cit.* u bilj. 150., str.144.

[286] Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine broj NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22.

7.[287] uz Konvenciju, na Međunarodnom Paktu o građanskim i političkim pravima[288] te čl. 25. Ustava RH. Takva osoba ima pravo na svekoliku rehabilitaciju, uključujući i pravo na neimovinsku štetu.[289] Upravo u ovim slučajevima postoji brojne sudske odluke donesene po ranijim odredbama *ZOO/78*, kojima je oštećenim osobama za neopravdano osuđene ili uhićene dosuđena naknada nematerijalne štete, a koja pravna shvaćanja su primjenjiva na povredu prava slobode po čl. 19. ZOO.[290] VS RH je zauzeo shvaćanje da je pravo tužitelja na novčanu naknadu za pretrpljene duševne boli zbog povrede slobode propisano odredbom čl. 200. *ZOO/78*.[291]

Iz tih odluka je vidljivo da sudovi prilikom dosude naknade zbog povrede prava na slobodu cijene niz okolnosti kao što su: povreda ugleda oštećenika; nelagoda u svezi s uskraćivanjem slobode i težine i prirode kaznenog djela koje se stavljalo na teret; vrijeme provedeno u pritvoru odnosno zatvoru; okolnost da neosnovano pritvaranje predstavlja grubi napad na slobodu i pravo čovjeka i građanina, jačina i trajanje duševnih boli oštećenog koje je trpio uslijed lišenja

[287] Čl. 3. Protokola br. 7. uz Konvenciju: *"Kad je neka osoba osuđena pravomoćnom presudom za kazneno djelo i kad je naknadno njezina presuda poništena, ili je ta osoba pomilovana na temelju novih ili novootkrivenih činjenica koje upućuju na pogrešnu presudu, osoba koja je izdržavala kaznu kao posljedicu te presude, obeštetit će se u skladu sa zakonom ili praksom dotične države, osim ako se dokaže daje sama djelomice ili u cijelosti odgovorna za zakašnjelo utvrđenje do tada nepoznatih činjenica."*

[288] Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Narodne novine – Međunarodni ugovori – 12/1993, 7/1995, 11/1995.

[289] Pavišić B., *Komentar Zakona o kaznenom postupku*, *drugo izdanje*, Dušević & Kršovnik d.o.o., Rijeka, 2013. godine, str. 133.

[290] VS RH u presudi Rev-188/10 od 10. siječnja 2012. godine, navodi: *"Po ocjeni ovog suda, pravilno su nižestupanjski sudovi primijenili materijalno pravo iz čl. 200. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine", broj 53/91, 73/91, 113/93, 3/94, 7/96, 91/96, 112/99 i 88/01 – dalje: ZOO), kada su, uzevši u obzir vrijeme trajanja pritvora, posljedice pritvaranja na osobnost tužitelja, trajanje i težinu traume koju je kod tužitelja izazvalo lišenje slobode, pogoršanje zdravstvenog stanja tužitelja, promjenu odnosa okoline prema tužitelju, doživljavanje boravka u pritvoru kao tešku nepravdu, gubitak ugleda koji je tužitelj imao kao gospodarstvenik i političar, ocijeni da zahtijevani iznos od 120.000,00 kn predstavlja primjerenu pravičnu naknadu za duševne boli koje je tužitelj trpio kao posljedicu povrede ugleda, časti i prava na slobodu, te tužbeni zahtjev ocijenili osnovanim u cijelosti."*

[291] VS RH Rev-574/10 od 25. svibnja 2011. godine: *"Pravo na tužitelja na pravičnu novčanu naknadu za pretrpljene duševne boli zbog povrede slobode propisano je odredbama čl. 200. ZOO-a, prema kojima (stav. 1.)"sud će, ako nađe da okolnosti slučaja a osobito jačina bolova i straha i njihovo trajanje to opravdavaju, dosuditi pravičnu novčanu naknadu, nezavisno od materijalne štete, a i kad nje nema", pri čemu će (stav. 2.), a kod odlučivanja o naknadi i njenoj visini, sud „voditi računa o značenju povrijeđenog dobra i cilju kome služi ta naknada, ali i tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom prirodom i društvenom svrhom…..*

Polazeći od takvog shvaćanja, naknada koja je tužitelju utvrđena za duševne boli koje trpi zbog povrede slobode (neosnovanog pritvaranja) – u ukupnom iznosu od 110.000,00 kn, a cijeneći sve okolnosti konkretnog slučaja (ugled tužitelja prije pritvaranja, i to u obitelji, među prijateljima – s nelagodama koje je zbog svega izloženog trpio u svezi uskraćivanja slobode i težine i prirode kaznenog djela koje mu se stavljalo na teret; da je u pritvoru proveo … dana; da neosnovano pritvaranje predstavlja grubi napad na slobodu i pravo čovjeka i građanina; da i sama činjenica povrede slobode i boravka u pritvoru ima za posljedicu duševne boli oštećenog- uz ostalo i jer je izdvojen iz obitelji, ali i zbog reakcije životne sredine, zbog potrebe ponovnog uključivanja u život na slobodi; da je postupanje prema njemu bila praćeno u medijima), jer i po shvaćanju revizijskog suda pravična i primjerena te u skladu s izraženim osnovnim i (i općim) smjernicama utužene naknade i njenom prirodom."

slobode, zbog izdvojenosti iz obitelji te reakcije životne sredine; napori koji su povezani sa ponovnim uključivanjem u život na slobodi; kao i okolnost je li slučaj bio praćen u medijima.

Potrebno je, u tom smislu, istaknuti presudu odluku VS RH Rev 192/2016 od 23. ožujka 2021. godine, u kojoj je taj Sud zauzeo stav da je novčana naknada od 400,00 kn, 53,08 €, za jedan dan lišenja slobode primjerena za pretrpljenu povredu prava na slobodu. Tako je, u toj presudi VS RH, među ostalim, naveo *„Sloboda čovjeka je jedno od temeljnih ljudskih prava zajamčeno kako Ustavom Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 41/01 - pročišćeni tekst), tako i odredbama Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Narodne novine“, br. 6/99 i 8/99) i kao takva vrednota novčano je nemjerljiva. Zato naknada koja se u slučaju povrede prava slobode priznaje građanima ima simbolično značenje - satisfakciju, te kao takva ne smije pogodovati ciljevima koji su protivni njezinoj svrsi, ali niti biti takva da obezvređuje svrhu kojoj je takva naknada namijenjena. U skladu s navedenim, a vodeći računa kako o vremenu koliko je trajalo neosnovano lišenje slobode tužitelja (551 dan), o životnoj dobi tužitelja (rođen 1964.) i socijalnom ambijentu iz kojeg je potekao i u kojem tužitelj živi i s kojim okruženjem se trebao suočiti povratkom na slobodu, ocjena je ovog suda da naknada u iznosu 400,00 kn po danu neosnovanog pritvaranja tužitelja je primjerena naknada u smislu odredbe čl. čl. 19. u svezi s odredbom čl. 1100. ZOO, što ukupno za 551 dana nezakonitog pritvaranja tužitelja iznosi 220.400,00 kn.*

2.5.3.1.7 Povreda prava osobnosti pravne osobe

Odredbom čl. 19. ZOO pravnim osobama priznaju se svi oblici prava osobnosti, osim onih vezanih za biološku bit fizičke osobe, a osobito pravo na ugled i dobar glas, čast, ime, odnosno tvrtku, poslovnu tajnu, slobodu privređivanja i drugo. [292] Kao i kod fizičke osobe, ZOO ne sadrži definiciju navedenih oblika prava osobnosti pravnih osoba.

Poslovni ugled fundamentalno je pravo osobnosti pravne osobe,[293] a definira se kao način na koji se pravna osoba doživljava na tržištu i poslovnim krugovima od strane drugih subjekata,[294] odnosno kao priznanje na čast i dostojanstvo koje se očituje ili izražava kao poštovanje pravne

[292] Crnić I., *Povreda prava osobnosti pravne osobe na ugled, dobar glas, čast, ime odnosno tvrtku*, koji se nalazi u Alaburić, *Op. cit.* u bilj. 150., str. 240.
[293] Radolović, *Op. cit.* u bilj. 25, str. 145, citira se: *„Danas prevladava koncepcija da je objekt prava osobnosti osobnost čovjeka, odnosno osobnost pravne osobe. Osobnost čini skup psihofizičkih osobina čovjeka (život, lik, glas, čast, ugled, emocije, inteligencija, talent, itd.) odnosno razina poslovnog renomea i ugleda pravne osobe.“*
[294] Tepeš N., *Povreda tvrtke i poslovnog ugleda*, Zbornik Susreta pravnika Opatija, 2010. godine, str. 154.

osobe u okruženju u kojem djeluje.[295] Dobar glas je predodžba koja je u javnosti stvorena o djelatnosti pravne osobe.[296]

Pod poslovnom tajnom podrazumijevaju se dokumenti i podaci čije bi priopćavanje trećoj osobi moglo nanijeti štetu interesima i poslovnom ugledu pravne osobe,[297] privređivanje bi bila aktivnost koja je usmjerena na stjecanje prihoda u naravi ili novcu,[298] a tvrtka je ime pod kojim pravna osoba posluje.[299] Poslovni ugled, dobar glas i čast po svom sadržaju u velikoj se mjeri preklapaju[300] te u slučajevima kada dođe do povrede prava na poslovni ugled, neće biti pogrešno zaključiti da je uvreda, kleveta ili neka druga vrsta iznošenja neistine o pravnoj osobi dovela do povrede ne samo ugleda, već i časti, dostojanstava te dobrog glasa.

Kao i kod povrede ugleda, časti i dostojanstva fizičke osobe, povreda poslovnog ugleda pravne osobe najčešće će biti počinjena uvredom, klevetom ili iznošenjem neistina, međutim, za razliku od fizičke osobe kojima su ta prava zaštićena najznačajnijim međunarodnim deklaracijama, konvencijama i ugovorima, pa u slučaju povrede prava fizičkih osoba sudovi u pravilu imaju zajedničku polazišnu točku za utvrđivanje težine povrede i okolnosti slučaja prilikom odlučivanja o pravu na novčanu naknadu, poslovni ugled pravne osobe razlikuje se od subjekta do subjekta, budući se položaj svake pravne osobe na tržištu kojem djeluje neminovno razlikuje. Postupak stvaranja poslovnog ugleda na suvremenom tržištu predstavlja složen ekonomski proces, a prema američkom *Reputation institute*[301] ono što utječe na poslovni ugled prvenstveno su kvaliteta proizvoda i usluga, kvalitetan odnos između cijene i proizvoda odnosno usluge, pozitivan utjecaj na društvo, moralno ponašanje, pošteno obavljanje poslova, dobra organiziranost itd. Činjenica je da određeni poslovni subjekti uživaju znatno veći poslovni ugled od drugih subjekata, te postoje značajne razlike u tom smislu.[302]

Imajući u vidu navedeno, za pravnu osobu od izuzetnog je značaja ugled odnosno reputacija te ovisno o tome koliko je pravna osoba uspješno sagradila svoj ugled, to će joj komunikacija s tržištem, partnerima i potrošačima biti uspješnija, a osobito će navedeno biti od utjecaja na sam

[295] Crnić, *Op. cit.* u bilj. 299., str. 241.
[296] *Ibid*, str. 242.
[297] Ekonomski leksikon, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ i „Masmedia“, 1995. godine, str. 694.
[298] *Ibid*, str. 734.
[299] *Ibid*, str. 931.
[300] *Ibid*, str. 156.
[301] Reputation Institute, dostupno na https://www.reputationinstitute.com/Home, vodeći institut u svijetu za istraživanje i savjetovanje za ugled poslovnih subjekata, osnovan 1997. od dr. Charles Fomburn i dr. Cees van Riel.
[302] Prema zadnjem izdanju Reputation Institute za 2017. godinu, „2017 Global Reptrak 100 The World´s Most Reputable Companies, za 100 poslovno najuglednijih tvrtki na svijetu, vidljivo je da prvo mjesto drži švicarski Rolex, potom danski Lego, američki Walt Disney, japanski Cannon, američki Google, itd…

brand proizvoda ili usluga[303], koji predstavlja možda najvažnije neimovinsko dobro pravne osobe.[304]

Cijeneći sve navedeno, oštećena bi osoba u postupku za naknadu neimovinske štete prvenstveno trebala iznijeti valjanu činjeničnu osnovu iz koje bi sud imao mogućnost utvrditi vrijednost poslovnog ugleda,[305] te položaj koji pravna osoba uživa na tržištu, posebice kada se uzme u obzir da RH pripada unutarnjem tržištu EU-a, te kada suvremenu ekonomiju u bitnome karakterizira globalizacija.[306] To bi bilo polazište za utvrđivanje težine povrede i okolnosti slučaja. Potom bi trebao dokazati da je iznošenje neistine, uvrede ili klevete dovelo do povrede poslovnog ugleda, na način da je štetna radnja štetnika objektivno dovela do narušavanja poslovnog ugleda. Prema analizi *Reputatiton Institute*, loš ili nizak poslovni ugled, ima negativan utjecaj na potrošače odnosno korisnike ili partnere u smislu nekorištenja proizvoda odnosno usluga tih pravnih osoba, izostaje pozitivno mišljenje, uslijed čega povreda poslovnog ugleda može imati posljedice na poslovanje pravne, iz čega bi proizlazilo da bi težinu povredu poslovnog ugleda najlakše dokazati nastalom imovinskom štetu, iako pravnoj osobi pravo na neimovinsku štetu pripada i kada imovinska šteta nije ni nastala.[307]

U slučajevima u kojima je štetnik djelovao s namjerom da što veći broj postojećih i potencijalnih budućih poslovnih suradnika, korisnika ili potrošača bude izloženo poduzetoj štetnoj radnji štetnika, odnosno u slučajevima kada je je štetna radnja poduzeta s ciljem da se na što većom području (teritorijalna komponenta) u što dužem trajanju (vremenska komponenta) „kontaminira" poslovno okruženje oštećene pravne osobe, tada bi sud trebao voditi računa da visina novčane naknade neimovinske štete zbog povrede poslovnog ugleda

---

[303] Mandarić M., *Strategijski brend menadžment kao faktor konkurentnosti kompanija*, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet, Beograd, 2012. godine, str.74, citira se: *„Reč brend potiče od staroskandinavske reči brandr i izvorno značenje je žigosati ili goreti. ... Američko udruženje za marketing (en. American Marketing Association – AMA) definiše brend kao ime, termin, znak, simbol, dizajn ili njihovu kombinaciju, sa osnovnom svrhom da se identifikuju proizvodi i usluge određenog proizvođača i/ili prodavca i diferenciranju od konkurencije."*

[304] *Ibid,* str.158, 159.

[305] Pichler D., *Problematika opsega naknade neimovinske štete zbog povrede poslovnog ugleda pravne osobe javnog prava*, str. 14, dostupno na web adresi: http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjLvNmvtPTTAhWRJSwKHVIWAnUQFggfMAA&url=http%3A%2F%2Fhrcak.srce.hr%2Ffile%2F220708&usg=AFQjCNFYh_VUnMmeZVhFRCqoDzNHlgQ7Wg . Pristupljeno 16.05.2017. godine.

[306] Stojanov D. Jakovac P., *Ekonomska znanost u zamci globalizacije*, Ekonomski pregled, (5) 64, 447-473, 2013. godine, preuzeto s https://hrcak.srce.hr/110240, str. 463., citira se: *"Postoji veliki broj definicija globalizacije. Sve one se manje ili više svode na integriranost zemlje u međunarodnu podjelu rada i integriranost faktora proizvodnje u internacionalnim razmjerima."*

[307] *2017 Global Reptrak 100 The World´s Most Reputable Companies*, Reputation Institute, SAD, 2017. godine, str.7.

predstavlja pravičan odgovor na tako poduzetu štetnu radnju štetnika tj. da se ostvari društvena svrha dosuđene novčane naknade, kako to nalaže odredba čl. 1100. st. 3. ZOO-a[308].

Imajući u vidu navedeno, težina povrede poslovnog ugleda ogleda se u posljedicama koje su štetnom radnjom nastale ne samo kod nositelja tog prava, već koje su nastale u njegovom poslovnom okruženju, a osobito kod njegovih sadašnjih i budućih potrošača, korisnika, partnera, suradnika.

VS RH zauzima stav da oštećenik prvenstveno mora dokazati da se štetna radnja može u razumnoj mjeri povezati sa oštećenom osobom, te da štetna radnja štetnika kod svake prosječne osobe izaziva negativan stav o oštećenom.[309] Što se tiče visine naknade štete može se zaključiti da ne postoje kriteriji za ovakvu vrst naknade štete pravnim osobama, te je VS RH stava da visina naknade ovisi o težini povrede i svim okolnostima konkretnog slučaja.[310]

[308] Radolović, *et. al., op. cit.* u bilj. 37, str. 161, citira se: *„Novčana naknada neimovinske štete mora biti „pravična". To je sada čak u samom nazivu članka. Postojeća praksa u tom smislu može se nastaviti, ali ne u cijelosti. Treba stvarati novu praksu u kojoj će dominirati pravni stav da je visina novčane naknade neimovinske štete korespondentna stupnju povrede prava osobnosti. To zahtijeva nova promišljanja i mnogo veću i kreativniju poziciju suca koji određuje visinu naknade."*

[309] VS RH u presudi Rev-129/10 od 16. veljače 2010. godine navodi: *"U smislu čl. 22. st. 1. istog zakona nematerijalna šteta u pravilu se naknađuje objavljivanjem ispravka informacije i isprikom nakladnika, te isplatom naknade sukladno propisima obveznog prava. U odštetnim parnicama u kojima se potražuje naknade štete bilo imovinske bilo neimovinska, bilo obje, zbog informacije objavljene u medijima, da bi postojala odštetna odgovornost nakladnika ili autora takve informacije mora se raditi o informaciji koja se u razumnoj mjeri može povezati s tužiteljem. Dakle da svaka prosječna osoba prosječnog znanja i poznavanja činjenica može znati da se neka informacija odnosi upravo na njega. Drugi uvjet koji također mora biti ispunjen da bi postojala odštetna odgovornost za informaciju objavljenu u medijima, to je da bi se radilo o difamirajućoj informaciji, ona mora imati takvo svojstvo da svaka prosječna osoba može o tužitelji zauzeti negativan stav, smatrati ga osobom koju je potrebno izbjegavati ili prezirati, koju je moguće ismijavati odnosno kada se položaj tužitelja u društvu i njegovoj zajednici upravo zbog objavljene informacije, umanjuje."*

[310] VS RH u presudi Rev-76/10 od 16.veljače.2011. godine navodi: *"Prema odredbi čl. 1100. st. 3. u vezi s čl. 19. ZOO/05 za povredu ugleda i drugih prava osobnosti pravne osobe sud će ako procjeni da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju dosuditi joj pravičnu novčanu naknadu nezavisno od naknade imovinske štete, a i kad nje nema.".*

2.5.4 Odgovornost za (neimovinsku) štetu

ZOO sadrži pravne norme koje se odnose na odgovornost za štetu, po kojima je nastanak neimovinske štete tek jedna od pretpostavki odgovornosti štetnika za prouzročenu štetu. Neimovinska štete biti će popravljena samo ako je počinjena od štetnika koji je poduzeo štetnu radnju protiv neposredno oštećene osobe, a koja je radnja ujedno protupravna i pravno relevantni uzrok nastanka štete.

Opće pravilo odgovornosti za štetu prije stupanja na snagu ZOO bilo je propisano u čl. 154. *ZOO/78* te je njime propisano da tko drugome uzrokuje štetu dužan ju je naknaditi osim ako nema krivnje, a za štetu od stvari ili djelatnosti od kojih potječe povećana opasnost štete za okolinu odgovara se bez obzira na krivnju. Dakle, odgovornost se utvrđivala po načelu presumirane krivnje od kojeg se načela odstupalo samo u slučajevima predviđenim propisima.[311] Odredbom čl. 158. ZOO/78 uvele su se dvije vrste krivnje, namjera i nepažnja, bez definiranja tih pojmova u samom propisu, što u praksi nije imalo negativnih posljedica.[312]

Namjera je najteža vrsta krivnje i razlikuju se izravna i neizravna namjera, ovisno da li je štetnik htio svojom radnjom prouzročiti štetu ili tek pristaje na njen nastanak. Nepažnja je blaža vrsta krivnje i kod štetnika ne postoji pristanak na nastanak štete, ali je njegovo ponašanje kojim je prouzročena šteta odstupilo od ponašanja koje očekuje pravni poredak.[313] Ovisno od odstupanju od željenog ponašanja, razlikovala se krajnja i obična nepažnja, tako da se pod krajnjom nepažnjom podrazumijevalo kad štetnik nije postupio ni s onakvom pažnjom kojom bi postupio svaki prosječni čovjek[314], dok se pod običnom nepažnjom podrazumijevalo kada štetnik ne postupa kao osobito pažljiv čovjek.[315]

Pod pojmom *presumirane krivnje* podrazumijevalo se oslobađanje oštećenika od obveze dokazivanja stanje svijesti štetnika pri počinjenju štetne radnje te se na štetnika prenosio teret dokaza o nepostojanju krivnje, za razliku od pojma *dokazane krivnje*, kada je teret dokaza postojanja krivnje bio na oštećeniku. Prihvaćanje načela presumirane krivnje u odštetnom pravu zasigurno je predstavljalo pozitivni iskorak za položaj oštećenika, kao što se pozitivnim može ocijeniti i uvođenje objektivne odgovornosti za štetu, bez obzira na krivnju, za štete počinjene

[311] VS RH, Rev 845/1983 od 03. studenog 1983. godine.
[312] Grbin Ivo, *Odgovornost za štetu po osnovi krivnje*, u Crnić Ivica, Ćurković Marijan, Grbin Ivo, Jakovina Dražen, Kaladić Ivan, Klarić Petar, Momčinović Hrvoje, *Odgovornost za štetu*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2004. godine, str. 11.
[313] *Ibid.*
[314] VS RH, Rev 1762/1980. od 27. siječnja 1981. godine.
[315] VS RH, Rev 397/1998 od 19.03.1998. godine.

opasnom stvarju ili opasnom djelatnošću, sukladno odredbama čl. 173. i čl. 179. *ZOO/78.* Objektivna odgovornost ili odgovornosti po kriteriju uzročnosti dovela je prihvaćanje primjene načelo *cause* u odštetnom pravu a koje je načelo u skladu s *teorijom rizika* prema kojoj onaj tko upotrebljava opasnu stvar i time stvara rizik od štete mora za njega i odgovarati.[316] Privilegij se očituje u oslobađanju obveze oštećenika dokazivanja postojanja uzročne veze između štetne radnje i štete ako dokaže da mu je šteta počinjena opasnom stvarju ili opasnom djelatnošću, dakle, radi se o zakonskoj presumpciji postojanja uzročne veze za štete počinjene na taj način, time da je štetniku dopušteno osloboditi se odgovornosti u slučajevima kada dokaže zakonom propisane pretpostavke za oslobođenje odgovornosti, koje su uređeni odredbama čl. 177. *ZOO/78.*

Značajna sudska prakse razvila se povodom pitanja kada se i u kojim slučajevima neka stvar smatra opasnom, odnosno koja je djelatnost opasna, a koja ne. Za slučajeve u kojima ne postoji zakonska presumpcija uzročnosti, uzročna veza između štetne radnje i štete neizostavna je pretpostavka uspostave odgovornosti za štetu, koja treba biti pravno relevantna u smislu da je uzrok štete onaj štetni događaj čijem redovnom učinku odgovara konkretna šteta.[317]

Osim toga, *ZOO/78* svojim je odredbama definirao pravno priznate oblike štete, i to materijalnu i nematerijalnu štetu.

Stupanjem na snagu ZOO-a 1. siječnja 2006. godine pa do izrade ovog rada na snazi su odredbe o naknadi štete koje se nalaze u Glavi IX *Izvanugovorni obvezni odnosi – Odjeljak 1. – Prouzročenje štete*, od čl. 1045. do čl. 1110. ZOO-a. Pretpostavke odgovornosti sadržane su u članku 1045. ZOO-a, koja odgovara dotadašnjoj odredbi članka 154. *ZOO/78*, tako da nije došlo do izmjena pretpostavki odgovornosti za štetu, osim što je dodan novi stavak 2., koji specificira dase predmnijeva obična nepažnja, što je tek potvrda dotadašnje sudske prakse u primjeni odredbi čl. 154. *ZOO/78*.[318] Također, postoji kontinuitet i u pogledu niza drugih odredbi o odgovornosti, slijedom čega, prethodni navodi o primjeni ZOO/78 u svezi krivnje, namjere,

[316] Crnić Ivica, *Odgovornost za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti,* u Ćurković Marijan, Grbin Ivo, Jakovina Dražen, Kaladić Ivan, Klarić Petar, Momčinović Hrvoje, *Odgovornost za štetu*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2004. godine, str. 23.
[317] VS RH, Rev 2552/1982. od 05. svibnja 1983. godine.
[318] Čl. 1045. ZOO-a:*"(1) Tko drugome prouzroči štetu, dužan je naknaditi je ako ne dokaže da je šteta nastale bez njegove krivnje. (2)Predmnijeva se obična nepažnja. (3) Za štetu od stvari ili djelatnosti od kojih potječe povećana opasnost štete za okolinu odgovara se bez obzira na krivnju. (4) Za štetu bez obzira na krivnju odgovara se i u drugim slučajevima predviđenim zakonom."*

nepažnje te odgovornosti po načelu krivnje i po načelu uzročnosti primjenjivi vrijede i u pogledu relevantnih odredbi ZOO-a.

Ključno je da se prouzročenjem (neimovinske) štete stvara izvanugovorni obveznopravni odnos u kojem nastaje obveza štetnika popraviti prouzročenu štetu i pravo oštećenika zahtijevati takav popravak.[319] ZOO propisuje pretpostavke koje moraju biti kumulativno ispunjene kako bi nastao obvezni odnos odgovornosti za štetu, a to su; 1. subjekti obveznog odnosa; 2. štetna radnja štetnika; 3, šteta; 4. uzročna veza između štetne radnje i štete; te 5. protupravnost.[320]

Subjekti građansko pravnog odnosa odgovornosti za štetu su štetnik i oštećenik, s time da se za štetnika zahtjeva postojanje deliktne sposobnosti tj. postojanje ubrojivosti i poslovne sposobnosti, dok je oštećenik svaka fizička ili pravna osoba koja trpi štetu. Za slučaj da štetu počini neubrojiva osoba ili pak osoba s djelomično oduzetom poslovnom sposobnošću, tada će za štetu odgovarati odgovorna osoba, a sve te vrste odgovornosti za drugog, tj. tko su sve odgovorne osobe uređeno je nizom odredaba ZOO.[321]

Štetna radnja kao građanski delikt ili kao povreda obveznog odnosa bezuvjetno treba biti određeno ponašanje čovjeka, ljudska radnja, koja se manifestira kao činjenje ili kao propust koji po redovitom tijeku stvari dovodi do nastanka štete kod oštećenika.[322]

Šteta je pravno uređena odredbom čl. 1046. ZOO-a kao umanjenje nečije imovine (obična šteta), sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) i povreda prava osobnosti (neimovinska šteta), što je u skladu s definicijom pravne teorije koja štetu određuje kao povredu nečijeg subjektivnog prava ili interesa.[323]

Uzročna veza između štetne radnje i štete u pravilu je činjenično pitanje čije postojanje treba dokazati oštećenik na stupnju izvjesnosti da se može izvesti zaključak kako se radi o uzroku koji je pravno relevantan prema prihvaćenim shvaćanjima adekvatne uzročnosti, tj. da se radi o uzroku koji po redovitom tijeku stvari do nastanka konkretne štete oštećenika.[324] S obzirom da je građanski odnos naknade štete uvjetovan samo ljudskom radnjom, to se pri utvrđivanju uzročne veze uzimaju samo oni uzroci koji su posljedica ljudske radnje, ne i drugih događaja,

[319] Klarić P., Vedriš M., *Građansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2009. str. 583.
[320] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132., str. 1699.
[321] ZOO, članak 1050., članak. 1051., članak 1055., članak 1056., članak 1057., članak. 1058. članak 1059., članak 1061., članak 1062. članak 1064. članak 1066., članak 1069., članak 1070., članak 1073., članak 1083. te članak 1084.
[322] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132., str. 1700.
[323] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132., str. 1704.
[324] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132., str. 1704.

što je potvrđeno pravnim shvaćanjem sudske prakse; kada je riječ o uzročnoj konkurenciji prirodnog događaja i ljudske radnje, pravno odlučnim se uzrokom štete smatra samo ljudska radnja.[325] Kod konkurencije većeg broja ljudskih radnji, kao pravno relevantni uzrok štete smatra se onaj uzrok koji po redovitom tijeku dovodi upravo do određene štete, što bi trebalo proizlaziti iz životnog i logičnog iskustva, dakle, ne uzimaju se obzir uzroci koji postojali prije štete, niti su tipični za nastanak takve štete.[326]

Protupravnost je pretpostavka za nastanak odnosa odgovornosti za štetu kojom se zahtjeva postojanje povrede pravne norme, odnosno pravila objektivnog prava. Objektivni elementi protupravnosti sadržani su u ponašanju koje je u suprotnosti s pravnom normom, a subjektivni element protupravnosti je sadržan u subjektivnom odnosu štetnika prema prouzročenju štete.[327] Pravne norme Glave IX ZOO-a propisuju u više odsjeka odgovornost za štetu[328] te ovisno pod kojim je okolnostima počinjena štetna radnja, za protupravnost se zahtjeva postojanje njenih objektivnih, odnosno, kumulativno, subjektivnih i objektivnih elemenata.[329]

2.5.5 Zastara naknade neimovinske štete

Odredbom čl. 230. ZOO propisano je da tražbina naknade štete zastarijeva za tri godine otkad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je to učinila, a u svakom slučaju zastarijeva za pet godina otkad je šteta nastala. Tražbina naknade štete nastale povredom ugovorne obveze zastarijeva za vrijeme određeno za zastaru te obveze. Iz navedenog proizlazi da ZOO predviđa dva različita sustava određivanja roka zastare, ovisno o tome je li riječ o ugovornoj ili izvanugovornoj odgovornosti te da kod primjene pravila izvanugovorne odgovornosti postoje dva, međusobno uvjetujuća roka, objektivni i subjektivni; objektivni koji počinje teći od trenutka nastanka štete te subjektivni, koji počinje teći od trenutka saznanja za štetu i štetnika.

Imajući u vidu da se štete događaju svakog dana u sasvim različitim okolnostima, u praksi se pokazalo kako činjenice trenutka saznanja za štetu i za štetnika nekada nije lako utvrditi, osobito kada za trenutak saznanja za štetu nije odlučno kada je oštećeni mogao ili htio doznati, već kad je sam trenutak saznanja za postojanje štete.[330] Objektivni rok zastare započinje teći od nastanka štete, ali se treba uzeti u obzir da to vrijeme ne mora podudarati s vremenom počinjenja štetne

[325] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132., str. 1705.
[326] VS RH, Rev 1371/2008-2 od 24. ožujka 2010. godine.
[327] *Ibid.*
[328] ZOO, Odsjek 2. – *Odgovornost po osnovi krivnje; Odsjek 3. – Odgovornost za drugog; Odsjek 4. – Odgovornost za štetu od opasne stvari ili opasne djelatnosti; Odsjek 5. – Odgovornost za neispravan proizvod te Odsjek 6. – Posebni slučajevi odgovornosti.*
[329] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132., str. 1708.
[330] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132, str. 342.

radnje, tako da objektivni rok zastare zahtjeva za naknadu štete počinje teći od trenutka da su nastale štetne posljedice radnje, a ne od samog štetnog događaja.[331] Kada je u pitanju zastara zahtjeva za naknadu štete prouzročene povredom ugovora, primjenjuju se oni rokovi zastare koji odgovaraju pravnoj naravi ugovora iz kojeg proizlazi šteta, tako da se, primjerice, za štete nastale iz trgovačkih ugovora primjenjuje zastarni rok od tri godine iz članka 228. ZOO.[332]

Člankom 231. ZOO oštećeniku se daje pravo na privilegirani rok zastare na način da kad je šteta prouzročena kaznenim djelom, a za kazneni progon je predviđen dulji rok zastare, zahtjev za naknadu štete prema odgovornoj osobi zastarijeva kad istekne vrijeme određeno za zastaru kaznenog progona. U praksi nije postojalo konzistentno pravno shvaćanje o tome da li se na odredbu čl. 231. ZOO oštećenik može pozivati ako u kaznenom postupku nije podnio odštetni zahtjev, odnosno da li rok teče od dana počinjenja kaznenog djela ili od dana donošenja pravomoćne kaznene presude, a sva ta sporna pitanja VS RH presudom Rev 195/2022 od 15. studenog 2022. godine je otklonio na način da primjenu navedene odredbe treba tumačiti na način da s pravomoćnošću presude oštećena osoba zna tko je prouzrokovao štetu, te joj je ZOO zato dao pravo na dulji zastarni rok od uobičajenih drugih šteta, radi čega se taj rok i naziva privilegiranim rokom. U navedenoj je odluci VS RH, među ostalim, naveo: *„Ovaj sud je rješenjem broj Revd-4416/2021-2 od 20. listopada 2021. tuženici dopustio podnošenje revizije protiv presude Županijskog suda u Zagrebu, poslovni broj Gž-5/2021-2 od 14. travnja 2021, u odnosu na pitanje: "Počinje li, prilikom primjene zastarnog roka iz čl. 377. Zakona o obveznim odnosima (Narodne novine broj 53/91, 73/91, 11/93, 3/94, 7/96, 112/99 i 88/01 – dalje: ZOO), zastara naknade štete prouzročene kaznenim djelom teći od pravomoćnosti kaznene presude ili od dana počinjenja kaznenog djela, ako oštećenik, iako na to upućen od strane kaznenog suda, nije u roku od 3 mjeseca od primitka pravomoćne kaznene presude podnio tužbu za naknadu štete?"..... Prema tome, tužba tužitelja podnesena je unutar zastarnog roka od 10 godina od pravomoćnosti predmetne kaznene presude, budući je šteta tužitelju prouzročena kaznenim djelom protiv sigurnosti platnog prometa i poslovanja-prijevarom u gospodarskom poslovanju, opisano u čl. 293. st. 1. i 2. Kaznenog zakona ("Narodne novine", broj 110/97., 27/98., 50/00., 129/00., 51/01., 111/03., 190/03., 105/04. 71/06. i 110/2007. - dalje KZ), a kažnjivo po čl. 293. st. 2. KZ-a, za koje je propisana kazna zatvora od 8 godina. Prema odredbi čl. 19. st. 1. KZ-a kazneni postupak radi primjene kaznenog zakonodavstva Republike Hrvatske, osim u slučajevima kad se radi o kaznenim djelima navedenim u članku 18. stavka 2. ovoga Zakona,*

[331] VS RH, Rev 2573/88 od 17. svibnja 1989. godine, VS RH, Rev 2157/88 od 28. ožujka 1989. godine.
[332] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132, str. 343.

ne može se pokrenuti kad protekne određeno vrijeme od počinjenja kaznenog djela, i to deset godina za kazneno djelo s propisanom kaznom težom od pet godina zatvora. Stoga je tužitelj podnio tužbu unutar desetogodišnjeg roka zastare, počevši od pravomoćnosti kaznene presude, jer čl. 377. st. 1. ZOO-a vrlo jasno predviđa dulji rok zastarijevanja, te upravo doprinosi pravnoj sigurnosti, budući da oštećene osobe kojima su štete prouzrokovane kaznenim djelom imaju pravo na dulji rok zastarijevanja, upravo zbog činjenice da se uvijek ne može znati kada će se počinitelj pronaći, i tko je on, a tek s pravomoćnošću presude oštećena osoba zna tko je prouzrokovao štetu, te joj je ZOO-a zato dao pravo na dulji zastarni rok od uobičajenih-drugih šteta. Stoga se taj rok i naziva privilegiranim rokom."[333]

Na dopušteno pravno pitanje: *„Može li početak tijeka zastare tražbine za naknadu štete započeti prije nego je oštećenik, koji nema stručna znanja utvrditi osobu koja je prouzročila štetu, saznao za štetnika, odnosno može li zastara početi teći prije nego je oštećenik vještačenjem, izvidom štete ili na drugi prikladan način saznao za štetnika, uzročnu vezu između štetne radnje i nastale štete te opseg štete?",* VS RH, Rev 1260/2021 zauzeo je shvaćanje kako vještačenje nema značaj trenutka saznanja za štetnika o šteti te je zaključio: *„Ustaljena je praksa ovog suda je da u situaciji kad oštećenik raspolaže relevantnim podacima o postojanju štete i počinitelju, da za početak tijeka zastare nije od utjecaja kasnije pribavljanje nalaza i mišljenja o tim odlučnim okolnostima (tako Rev 2457/12 od 5. veljače 2013., Rev-807/16-3 od 6. listopada 2020., Revx-873/2015-2 od 3. prosinca 2019., Rev-1205/2020-2 od 23. prosinca 2020. i Revx-156/2016-4 od 6. listopada 2020.)."*

Ukoliko se oštećena osoba odluči podnijeti zahtjev na način da postavi više zasebnih zahtjeva po različitim kriterijima, tada mora voditi računa o tome da bi sud mogao o svakom zahtjevu zasebno odlučivati o primjeni zastarnih rokova, slijedom čega treba voditi računa o tome kada su okončale pojedine posljedice povrede prava osobnosti. U tom smislu, ukazuje se na odluku VS RH, Rev 2286/2019 od 30. ožujka 2021. godine, u kojoj se iznosi pravno shvaćanje o primjeni materijalnih odredbi o trenutku početka tijeka roka zastare na naknadu neimovinske štete zbog povrede tjelesnog i duševnog zdravlja, a to je trenutak od kada su posljedice povrede prestale, odnosno kod povreda tijela i zdravlja, kada je liječenje završeno ili se može reći kako je zdravstveno stanje stabilizirano.[334]

[333] VS RH, Rev 195/2022 od 15. studenog 2022. godine.
[334] VS RH, Rev 2286/2019 od 30. ožujka 2021. godine:" *„Na temelju ovako utvrđenog činjeničnog stanja sudovi su djelomično prihvatili tužbeni zahtjev, zauzevši pravno shvaćanje da je neosnovan tuženikov prigovor zastare primjenom odredbe čl. 376. st. 1. i 2. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine" broj 53/91, 73/91, 3/94,*

Kod drugih prava osobnosti, može se istaknuti da primjerice zastara naknade neimovinske štete s osnove utvrđenja povrede dostojanstva u stegovnom postupku počinje danom pokretanja stegovnog postupka odnosno danom saznanja za odluku o stegovnoj mjeri, a ne danom saznanja o pravomoćnosti presude kojom je odluka o stegovnoj mjeri utvrđena nezakonitom, budući je radnja počinjena danom pokretanja stegovnog postupka, odnosno danom donošenja odluke o stegovnoj mjeri.[335]

Imajući u vidu navedeno, kad je u pitanju zastara prava na naknadu neimovinske štete, oštećena osoba mora voditi računa da za prekid zastare mora podnijeti tužbu unutar zastarnog roka, pri čemu mora voditi računa kada je objektivno mogao utvrditi trenutak nastanke štete i tko je štetnik. Zastaru će prekinuti podnošenjem tužbe poduzetom protiv štetnika pred sudom, sukladno odredbama čl. 241. ZOO, osim u slučaju ako štetnik prizna dug, slijedom čega se također prekida zastara te od priznanja teče novi rok zastare.

2.5.6 Zahtjev za naknadu neimovinske štete u mirnom postupku

Zakonodavac se odlučio pitanje mirnog rješavanja sporova urediti zasebnim zakonom, donošenjem Zakona o mirnom rješavanju sporova (u daljnjem tekstu: *ZMRS*) koji je stupio na snagu dana 29. lipnja 2023. godine i uređuje mirno rješavanje sporova u građanskim, trgovačkim, radnim, obiteljskim, upravnim i drugim sporovima o pravima kojima stranke mogu slobodno raspolagati, s time da u postupcima mirnog rješavanja sporova uređenim posebnim zakonom na pitanja koja nisu drukčije uređena na odgovarajući se način primjenjuju odredbe *ZMRS-a*.[336] Donošenjem *ZMRS-a* u pravni poredak Republike Hrvatske prenesene su Direktiva 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2008. o nekim aspektima medijacije

7/96, 91/96, 112/99, 88/01, dalje: ZOO) prema kojoj trogodišnji zastarni rok teče od dana od kada je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila. Obzirom se štetni događaj dogodio 20. prosinca 2004., da je liječenje završeno 4. studenog 2005., a da je tužba podnesena 7. srpnja 2008. to sudovi smatraju da je tužitelj za osobu štetnika, opseg i visinu štete saznao završetkom liječenja, te da je stoga tužba podnesena unutar zastarnog roka od 3 godine.
Navedeno shvaćanje nižestupanjskih sudova ne može se u cijelosti prihvatiti kao pravilno. Naime, odredbom čl. 376. ZOO-a propisano je da potraživanje naknade uzrokovane štete zastarijeva za tri godine od kad je oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu učinila. U svakom slučaju ovo potraživanje zastarijeva za pet godina od kada je šteta nastala. Kako je tužitelj potraživao različite vidove štete, za svaki vid štete zastara počinje teći od dana kada je tužitelj kao oštećenik doznao za štetu i za osobu koja je štetu počinila, s time da je za pretrpljene fizičke bolove trenutak saznanja za štetu onda kada su ti bolovi prestali, a najkasnije kad je završilo liječenje i stabiliziralo se tužiteljevo zdravlje narušeno štetnim događajem, za pretrpljene duševne bolove zbog smanjenja životne aktivnosti trenutak saznanja je vrijeme kada je završilo liječenje i stabiliziralo se tužiteljevo zdravlje, za strah to je trenutak njegova prestanka, odnosno trenutak kada je postalo izvjesno njegovo trajanje i postojanje, za tuđu pomoć i njegu to je prestanak potrebe za takvom pomoći.“

[335] VS RH, Revr 2017/15 od 4. veljače 2017. godine.

[336] Zakon o mirnom rješavanju sporova, Narodne novine broj 67/2023, čl. 1.

u građanskim i trgovačkim stvarima[337], Direktiva 2014/54/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o mjerama za lakše ostvarivanje prava zajamčenih radnicima u kontekstu slobode kretanja radnika[338] i Direktiva (EU) 2019/1937 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2019. o zaštiti osoba koje prijavljuju povrede prava Unije[339] (SL L 305/17), dok je svrha *ZMRS-a* stvoriti uvjete za sporazumno rješavanje sporova, izbjegavanje nepotrebnog pokretanja sudskih postupaka te osiguravanje uravnoteženog odnosa između postupka mirnog rješavanja spora i sudskog postupka.[340]

ZMRS, pod Glavom II, sadrži posebne odredbe kojima se uređuje odnos mirnog rješavanja spora i suđenja pred sudom *pa* tako u članku 9. propisuje dužnost stranke koja namjerava pokrenuti parnični postupak radi naknade štete, osim postupka radi naknade štete iz radnog odnosa, da pokuša riješiti spor mirnim putem, s time da će se ta dužnost ispuniti ako je između nje i protivne stranke bezuspješno okončan postupak mirnog rješavanja spora ili ako je obavijestila drugu stranku o svojim zahtjevima i prigovorima, činjenicama na kojima ih temelji te je pozvala suprotnu stranku na ispunjenje zahtjeva ili sudjelovanje u postupku mirnog rješavanja spora preporučenom poštanskom pošiljkom s povratnicom ili na drugi način kojim se potvrđuje primitak te obavijesti, a suprotna stranka odbila je takav prijedlog ili se nije očitovala u roku od 15 dana od dana primitka prijedloga.[341]

U svrhu ispunjavanja ovih dužnosti stranka se može obratiti CMRS-u, Centru za mirno rješavanje spora, radi pribavljanja adrese protivne stranke, radi dostave obavijesti i prijedloga te radi pomoći u odabiru prikladnog postupka mirnog rješavanja sporova, vjerojatno predviđajući one situacije kada neće postojati komunikacija između suprotstavljenih strana, budući ako jedna stranka prije pokretanja parničnog postupka predloži provođenje postupka mirnog rješavanja spora, takav prijedlog druga stranka može odbiti samo ako za to postoji opravdani razlog, kao što je prijašnje nasilje među strankama.[342] Dužnosti pokušaja mirnog rješenja spora stranka se može osloboditi u slučajevima kad zbog nasilja nije razumno očekivati da će stranke ispunjenjem te dužnosti postići mirno rješenje spora ili kad stranka koja postupak

[337] Direktiva 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2008. o nekim aspektima medijacije u građanskim i trgovačkim stvarima (SL L 136/3),
[338] Direktiva 2014/54/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o mjerama za lakše ostvarivanje prava zajamčenih radnicima u kontekstu slobode kretanja radnika (SL L 128/8)
[339] Direktiva (EU) 2019/1937 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2019. o zaštiti osoba koje prijavljuju povrede prava Unije (SL L 305/17),
[340] Članak 3. Zakona o mirnom rješavanju sporova.
[341] Članak 9. stavak 1. Zakona o mirnom rješavanju sporova.
[342] Članak 9. stavak 5. Zakona o mirnom rješavanju sporova.

pokreće nije saznala prebivalište odnosno boravište druge stranke, iako se za tu informaciju obratila Centru.[343]

Slijedom navedenog, odredbe članka 10. Zakona o mirnom rješavanju sporova uređuju postupovno pravilo o obveznom upućivanja stranaka na postupak mirnog rješavanja spora ako nisu pokušale riješiti spor mirnim putem prije pokretanja tog postupka, a da za to ne postoji opravdan razlog, tako da će u tim slučajevima, po primitku odgovora na tužbu, sud bez odgađanja, vjerojatno procesnim rješenjem, uputiti stranke da u roku od 15 dana obvezno sudjeluju na informativnom sastanku o mirenju, na koji sastanak su dužni pristupiti i u nazočnosti miritelja obavijestiti protivnu stranku o svojim zahtjevima i prigovorima te činjenicama na kojima ih temelje, a miritelj će strankama objasniti prednosti rješavanja spora morenjem te će im pomoći strankama da odrede sporna i nesporna pitanja.[344] Postupak mirenja mora biti okončan u roku od 60 dana od dana njegova početka, a u svakom slučaju ne smije utjecati na održavanje zakazanih ročišta, iz čega proizlazi da sud nije dužan zastati ili prekinuti postupak do okončanja postupka mirenja.

Zakon o mirnom rješavanju sporova odredbom članka 24. propisuje zastoj zastarnih rokova propisanih u odredbama ZOO, na način da uvodi pravilo prema kojem propisuje zastoj za vrijeme postupka mirenja.[345]

Što se tiče troškova mirenja, odredba članka 26. Zakona o mirnom rješavanju sporova donosi pravilo da svaka strana snosi svoje troškove, dok materijalne troškove mirenja i informativnog sastanka o mirenju stranke snose na jednake dijelove, dok troškovi informativnog sastanka o mirenju i samog mirenja koje nije dovršeno sklapanjem nagodbe ulaze u parnične troškove.[346]

U kojoj mjeri će ovaj zakon pomoći ili odmoći u rješavanju brojnih sporova tek će vrijeme pokazati, međutim, može se reći da ne donošenje podzakonskih akata o načinu upisa u registar institucija za mirenje, tehničkih uvjeta za provođenje obuke i medijacije, načina provođenja obuke, vođenje evidencije o polaznicima i dostavu informacija od strane institucija za medijaciju kao i Pravilnika o načinu upisa i brisanja iz Registra medijatora, njegova vođenja i

[343] Članak 9. stavak 6. Zakona o mirnom rješavanju sporova.
[344] Članak 10. Zakona o mirnom rješavanju sporova.
[345] Članak 24. Zakona o mirnom rješavanju sporova: "*Učinak na zastarne rokove i rokove za podnošenje tužbe (1) Stranke koje su u skladu s ovim Zakonom izabrale medijaciju radi pokušaja mirnog rješavanja spora ne gube zbog toga mogućnost pokretanja sudskog, arbitražnog ili drugog postupka zbog isteka zastarnog ili prekluzivnog roka. (2) Zastara ne teče za vrijeme trajanja medijacije. (3) Ako je posebnim propisom određen rok za podnošenje tužbe, taj rok ne teče dok traje medijacija.*"
[346] Članak 26. Zakona o mirnom rješavanju sporova.

obvezu usavršavanja medijatora u cijelosti, dvije godine nakon donošenja zakona, bilo kakav početak rada tih centara za mirenje u RH. Također se može reći kako provedba implementacije EU ciljeva o mirnom rješavanju građanskih sporova nije u dovoljnoj mjeri razvijeno i samim time ne doprinosi rješavanju odštetnih zahtjeva izvan redovnih sudskih postupaka.

Nastavno na *ZMRS,* tijekom 2025. godine pokrenut je postupak savjetovanja oko donošenja novog zakona o medijaciji, a jedan od razloga je i nadalje vrlo slab odaziv i rješavanje sporova pred centrima za mirenje te očita neučinkovitost *ZMRS-a.*[347] Stanje stvari u praksi pokazuje kako je i nadalje primarno rješavanja sporova pred sudovima, slijedom čega za pozdraviti je napore u zakonodavnoj aktivnosti da novim zakonom o medijaciji potaknu veći broj rješavanja predmeta pred centrima za mirenje ili drugim alternativnim vansudskim opcijama. Institucionalni okvir medijacije trebao bi obuhvatiti sudsku i izvansudsku medijaciju, na način da sudsku medijaciju uređuje i organizira država u okviru uređenja pravosudnog sustava, dok je izvansudska medijacija u rukama udrugama i institucijama za medijaciju, ali i medijaciju koji provodi samostalno pojedini medijator.

2.5.7 Tužba radi naknade štete i sudski postupak

Sudski postupak za ostvarivanje prava na naknadu štete pokreće se tužbom u parničnom postupku koji je uređen odredbama ZPP-a.

Tužbe radi naknade neimovinske štete oštećene osobe po obveznim osiguranjima u prometu u pravilu su tužbe radi povrede tijela i zdravlja, odnosno gubitka bliske osobe te bez obzira što se za teške povrede tijela i zdravlja po odredbama ZKP-a i KZ-a provodi kazneni postupak po službenoj dužnosti, kada je u pitanju građanskopravni zahtjev, podnošenje parnične tužbe je dispozitivno pravo same oštećene osobe. Odluka o tome hoće li oštećena osoba podnijeti tužbu pred redovnim sudom ili ne ovisi isključivo o volji samog oštećenika te nitko nije ovlašten, niti tijela javne vlasti niti druge osobe, pokrenuti postupak naknade štete.

Koncipiranje tužbe za naknadu neimovinske štete zbog povrede tijela i zdravlja predstavlja poseban pravni izazov budući da povreda tijela i zdravlja u određenim slučajevima dovodi i do povrede drugih neimovinskih prava, primjerice prava na razvoj vlastite osobnosti, ugleda, časti i dostojanstva, privatnosti, prava na izbor vlastita zanimanja, odnosno prava na rad, prava na obitelj i slično, a svu složenost problema postavljanja adekvatnog tužbenog zahtjeva podcrtava, u radu prethodno opisana, rasprava oko tumačenja postoji li jedno pravo ili više prava

[347] Vlada RH, Nacrt prijedloga zakona o medijaciji, dostupno na dan 11. studenog 2025. godine na: https://esavjetovanja.gov.hr/Econ/MainScreen?entityId=31162.

osobnosti.[348] Dikcija članka 1046. ZOO sugerira monistički koncept neimovinske štete jer se tu vrstu štete definira kao povredu prava osobnosti. Istodobno, dikcija članka 19. ZOO upućuje na pluralistički koncept neimovinske štete jer se govori o pravima osobnosti, slijedom čega nastaje dilema da li u situacijama u kojima je došlo do povrede više aspekata osobnosti oštećenika – postaviti jedan tužbeni zahtjev koji se odnosi na cjelokupnu pretrpljenu neimovinsku štetu ili istaknuti kumulativno više tužbenih zahtjeva u jednoj tužbi za svako pojedino povrijeđeno pravo osobnosti, pri čemu ostaje daljnja dilema treba li odrediti visinu štete za svaki kvalifikatorni kriterij iz članka 1100. stavka 2. ZOO, u smislu određivanje visine naknade za duševne boli, strah, naruženost i fizičke boli.[349]

Za potrebe ovog rada analizirat će se one odredbe procesnih propisa koje su važne u kontekstu tužbe radi naknade neimovinske štete pa je, stoga, potrebno započeti s nekim temeljnim pravilima parničnog postupka. Tu se, prije svega, misli na odredbu članka 2. ZPP-a kojom je propisano da u parničnom postupku sud odlučuje u granicama zahtjeva koji su stavljeni u postupku, odredbu članka 3. ZPP-a kojom se strankama daje pravo slobodno raspolagati zahtjevima koje su stavile u tijeku postupka te pravo odreći se svog zahtjeva, priznati zahtjev protivnika i nagoditi se, osim ako bi to bilo u suprotnosti s prisilnim propisima i pravilima javnog morala te odredbu članka 4. ZPP-a kojom se propisuje da sud odlučuje o tužbenom zahtjevu, u pravilu, na temelju usmene, neposredne i javne rasprave. Kada je u pitanju tužba radi naknade neimovinske štete, od izuzetne je važnosti, nadalje, odredba članka 7. ZPP-a koja obvezuje stranke na dužnost iznošenja činjenica na kojima temelje svoje zahtjeve te na prilaganje dokaza kojima se utvrđuju te činjenice, uz vrlo reducirano pravo suda na utvrđivanje činjenica i izvođenje dokaza koje stranke nisu iznijele, odnosno predložile. Naime, sud je ovlašten utvrditi činjenice koje stranke nisu iznijele i izvesti dokaze koje stranke nisu predložile samo ako posumnja da stranke idu za tim da raspolažu zahtjevima kojima ne mogu raspolagati (članak 3. stavak 3. ZPP-a), ako zakonom nije drugačije određeno, a pritom, sud ne može svoju odluku utemeljiti na činjenicama i dokazima o kojima strankama nije dana mogućnost da se izjasne.

Izbor mjesno nadležnog suda za pokretanje postupka naknade štete protiv odgovornog osiguratelja uređena je člankom 52. ZPP-a na način da je za suđenje u sporovima o

[348] Matić, Z., Baretić, M., *Izazovi postavljanja tužbenog zahtjeva u slučaju povrede prava osobnosti tjelesnom ozljedom*,. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2021. godine, str. 619-644., str. 623. dostupno na dan 28.06.2023. godine na https://doi.org/10.3935/zpfz.71.5.02
[349] *Ibid,* str.625.

izvanugovornoj odgovornosti za štetu, osim suda općemjesne nadležnosti, nadležan i sud na čijem je području štetna radnja počinjena ili sud na čijem je području štetna posljedica nastupila, uz dodatne mogućnosti izbora mjesno nadležnog suda navedenih u stavku 2. i 3. istog članka, kojima se omogućava podnošenje tužbe sudu na čijem području tužitelj ima prebivalište odnosno boravište, ako je šteta nastala zbog smrti ili tjelesne ozljede, s time da se posebno naglašava da će se ove odredbe primijeniti i u sporovima protiv odgovornog osiguratelja.[350]

Člankom 186. ZPP-a uređen je sadržaj tužbe pa je propisano da tužba treba sadržavati određen zahtjev u pogledu glavne stvari i sporednih traženja, činjenice na kojima tužitelj temelji zahtjev, dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, a i druge podatke koje mora imati svaki podnesak, navedene u članku 106. ZPP-a, a sud će po tužbi postupiti i kad tužitelj nije naveo pravnu osnovu tužbenog zahtjeva, a ako je tužitelj pravnu osnovu naveo, sud nije za nju vezan.

Kada je u pitanju naknada neimovinske štete, tužitelj neće podnositi tužbu radi utvrđenja iz članka 187. ZPP-a kojom bi od suda tražio presudu da deklarativno utvrdi pravo na naknadu štete, već će podnijeti tužbu u kojoj će istaknuti kondemnatorni zahtjev u pogledu glavne i sporedne stvari te će tražiti od suda da tuženiku naloži isplatu novčanu naknadu neimovinske štete s pripadajućim zateznim kamatama od dana dospijeća tražbine pa do isplate te naknadu troškova postupka, dok će se tzv. deklaratorni preambul, kojim će se utvrditi činjenične i pravne premise temeljem kojih je donesena osuđujuća presuda, u pravilu unositi u obrazloženje presude.[351] Pri tome treba voditi računa da sud ima ovlasti u postupku po kondemnatornoj tužbi donijeti međupresudu, u smislu odredbi članka 330. ZPP-a, ako je tuženik osporio i osnovu tužbenog zahtjeva i iznos tužbenog zahtjeva, a u pogledu osnove stvar je sazrela za donošenje odluke, sve iz razloga svrsishodnosti. Radi se o odluci kojom se utvrđuje, deklarira, postojanje nekvantificirane materijalnopravne obveze tuženika, kao što je u ovom slučaju postojanje tuženikove odštetne odgovornosti.[352] Do pravomoćnosti međupresude sud će zastati s raspravljanjem o iznosu tužbenog zahtjeva, što može u znatnoj mjeri, ponekad i preko više od godinu dana, odgoditi donošenje konačne odluke, slijedom čega, tužitelji nisu skloni takvom postupovno mogućem scenariju.

---

[350] Članak 52. stavci 2 i 3. ZPP-a glasi:" *„Ako je šteta nastala zbog smrti ili tjelesne ozljede, nadležan je pored suda iz stavka 1. ovog članka i sud na čijem području tužitelj ima prebivalište odnosno boravište. Odredbe st. 1. i 2. ovog članka primjenjivat će se i u sporovima protiv društva osiguranja radi naknade štete trećim osobama na temelju propisa o neposrednoj odgovornosti društva osiguranja, a odredba stavka 1. ovog članka i u sporovima o regresnim zahtjevima po osnovi naknade štete protiv regresnih dužnika."*

[351] Dika M., *Građansko parnično pravo Tužba*, Narodne novine, Zagreb, listopad 2009. *Op. cit.* u bilj. 639, str. 220.

[352] *Ibid*, str. 221.

U slučaju da se tužitelj odluči postaviti više tužbenih zahtjeva s osnova više povreda prava osobnosti, tada se primjenjuje odredba članka 188. ZPP-a koja dopušta da se u jednoj tužbi istakne više zahtjeva protiv istog tuženika pod pretpostavkom da su svi zahtjevi povezani istom činjeničnom i pravnom osnovom, a također dopuštena je mogućnost postaviti dva ili više tužbenih zahtjeva u međusobnoj vezi istaknutih u jednoj tužbi i tako da sud slijedeći od tih zahtjeva prihvati ako nađe da onaj koji je ispred njega istaknut nije osnovan. Zahtjevi se mogu, prema članku 188. stavku 2. ZPP-a, istaknuti u jednoj tužbi samo ako je sud stvarno nadležan za svaki od istaknutih zahtjeva i ako je za sve zahtjeve određena ista vrsta postupka.

Složenost određivanja visine novčane naknade, a prije nego što se provedu dokazi u parničnom postupku predstavlja izazov za tužitelje iz razloga što se visina novčane naknade često ne može unaprijed točno predvidjeti prije nego li postani poznati rezultati dokaza koji su se provodili u postupku, kao što nije moguće točno predvidjeti koji iznos sud smatra primjerenom pravičnom novčanom naknadom.

Postojeće pravno uređenje koje uređuje postavljanje tužbenog zahtjeva s osnova neimovinske štete u parničnom predmetu nije odgovarajuće što potvrđuje sudska praksa koja se razvila primjenom tih odredbi.

Po autoru, trebalo bi *de lege ferenda* izmijeniti odredbe o stupnjevitoj tužbi iz članka 186.b stavka 2. ZPP-a na način da tužitelj u tužbi radi naknade neimovinske štete može postaviti novčani zahtjev nakon provođenja medicinskog vještačenja i na taj način proširiti pretpostavke za sporove u kojima se može postaviti tužbeni zahtjev za isplatu određenog iznosa novca kojeg će tužitelj odrediti nakon što se provede vještačenje.[353] Iako je svrha stupnjevite tužbe olakšati tužitelju ostvarenje tražbine koju ne može točno odrediti u njenoj visini novca ili u njenoj količini jer mu nije poznat sadržaj isprava, odnosno mora izvršiti pregled imovine i obveza tuženika[354], autor ovog rada smatra da je potrebno omogućiti tužitelju uređenje visine novčane naknade neimovinske na identičan način kao što se omogućuje tužitelju koji također ne mogu odrediti točnu visinu zahtjeva za isplatu, prije nego se provedu dokazi. No, sukladno

[353] Članak 186.b stavak 2. ZPP-a glasi:*" U sporovima u kojima ne može postaviti tužbeni zahtjev za isplatu određenog iznosa novca, isporuku određene količine zamjenjivih stvari, predaju određenih stvari ili prijenos određenih prava prije nego što tuženik ispuni svoju obvezu polaganja računa ili predaje pregleda imovine i obveza, tužitelj može u tužbi istaknuti, pored zahtjeva za polaganje računa ili predaju pregleda imovine i obveza iz stavka 1. ovoga članka, i zahtjev kojim će zatražiti od suda da tuženika osudi na isplatu iznosa novca, isporuku ili predaju stvari ili prijenos prava čiju će visinu, količinu odnosno istovjetnost odrediti tek nakon što tuženik položi račun ili preda pregled imovine i obveza, odnosno tek nakon što se provede vještačenje ili izvedu drugi dokazi u povodu položenog računa ili predanog pregleda imovine i obveza ili u povodu uskrate polaganja računa ili predaje pregleda imovine i obveza."*
[354] Dika, *Op. cit.* u bilj. 358, str. 337.

dosadašnjem pravnom uređenju tužbe radi naknade neimovinske štete, tužitelj nema opciju postaviti takav zahtjev, iako u ranijoj sudskoj praksi ranih 90-tih godina prošlog stoljeća, nije bilo rijetko da su tužitelji uređivali tužbeni zahtjev na način da će odrediti visinu zahtjeva nakon provođenja medicinskog vještačenja.

Slijedom navedenih odredbi, tužitelj mora postaviti tužbeni zahtjev u novčanom iznosu te pritom mora iznijeti sve činjenice za koje smatra relevantnima za donošenje odluke po postavljenom zahtjevu, kao i predložiti adekvatne dokaze kao što su isprave, saslušanje svjedoka, provođenje medicinskog vještačenja i sl., te saslušanje stranaka, koji potvrđuju u tužbi iznijete činjenice.

Također, pri sastavljanju tužbe i određivanju tužbenog zahtjeva tužitelj će morati prihvatiti učinak metodologije vještačenja povrede prava osobnosti po raznim tablicama za procjenu postotka smanjenja životnih aktivnosti, koje primjenjuju medicinski vještaci pri provođenju vještačenja, i suočiti se sa paradoksalnom konverzijom činjenica u postotke i brojeve (primjerice 10 % smanjenja životnih aktivnosti uslijed posljedica PTSP-a, odnosno iskazani brojevi pretrpljenih dana straha i fizičkih bolova), što samo po sebi isključuje individualizaciju neimovinske štete, na koji upućuje i ZOO i pravna narav povrede prava osobnosti, pa je otvoreno pitanje kako ispravno postaviti tužbeni zahtjev; treba li, naime, zatražiti isplatu jedinstvenog novčanog iznosa ili posebno odrediti novčane iznose za pretrpljene fizičke boli, za strah i za pretrpljene duševne boli i naruženost te da li postaviti zahtjev za povredu tjelesnog zdravlja zasebno, za duševno zdravlje i druga prava zasebno ili ne.

Zbog nemogućnosti tužitelja da tužbeni zahtjev uredi nakon provođenja medicinskog vještačenja, njegov položaj biti će dodatno otežan zbog primjene nekih procesnopravnih pravila. Tako je, primjerice, VS RH 15. lipnja 2018. godine zauzeo pravno shvaćanje da se preinaka tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva nakon zaključenja prethodnog postupka, zbog toga što su provedenim vještačenjem utvrđene nove činjenice o kojima ovisi visina tužbenog zahtjeva, ne može tražiti ni kao iznimka prema članku 299. stavku 2. ZPP-a.[355] Ovo shvaćanje

[355] Pravno shvaćanje VSRH, broj: Su IV-148/2018 od 15. lipnja 2018. godine, citira se: *"Može li se preinačiti tužba povećanjem tužbenog zahtjeva nakon zaključenja prethodnog postupka jer su provedenim vještačenjem utvrđene nove činjenice od kojih ovisi visina tužbenog zahtjeva temeljem kojeg tužitelj preinačava tužbu /povećava tužbeni zahtjev? Može li se u takvim slučajevima primijeniti odredba čl. 299. st. 2. ZPP, odnosno iznimka prema kojoj stranke mogu tijekom glavne rasprave iznositi nove činjenice i predlagati nove dokaze ako ih bez svoje krivnje nisu mogle iznijeti odnosno predložiti prije zaključenja prethodnog postupka ?" Zaključak: "Preinaka tužbe povećanjem tužbenog zahtjeva nakon zaključenja prethodnog postupka jer su provedenim vještačenjem utvrđene nove činjenice od kojih ovisi visina tužbenog zahtjeva ne može se tražiti ni kao iznimka prema čl. 299. st. 2. Zakona o parničnom postupku."*

u praksi nije prihvaćeno jer je dovodilo do apsurdne situacije u kojoj tužitelj ne može uskladiti tužbeni zahtjev nakon provođenja medicinskog vještačenja iz formalističkog razloga da povećanje tužbenog zahtjeva predstavlja preinaku tužbenog zahtjeva iz članka 191. ZPP-a, a koja nije moguća nakon što je prethodni postupak zaključen, pa bi u tom slučaju tužitelj trebao podnijeti novu kondemnatornu tužbu za taj dio zahtjeva za koji nije dopuštena preinaka, što iziskuje nove troškove postupka, a istovremeno tužitelj bi mogao biti suočen s prigovorom dvostruke litispedencije ili prigovorom zastare i slično. Postoje i sudske odluke, primjerice presuda Županijskog suda u Rijeci posl.br. Gž-348/2016-2, u kojoj se zauzima pravno shvaćanje kako nedopuštanjem preinake tužbe tužitelju se nameće ograničenje prava na pristup sudu, koje pravo je jedan vid „prava na sud“ sadržanog u pravu na pravično suđenje zajamčenom odredbom čl. 6. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda.[356]

S navedenim pravnim shvaćanjem slažu se i drugi sudovi s obrazloženjem da se od navedenog pravnog shvaćanja može odstupiti ako test razmjernosti pokazuje da bi takav teret predstavljao tužitelju ugrozu njegovih prava.[357]

Navedena nejasna praksa konačno je riješena donošenjem pravnog shvaćanja na sjednici Građanskog odjela VSRH-a održanoj 27. svibnja 2024., broj: Su-IV-123/2024-5: *„U slučaju*

[356] Županijski sud u Rijeci, presuda Gž 348/2016 od 02. lipnja 2017. godine: *“... te je stoga u svakom pojedinom slučaju primjenom testa razmjernosti potrebno ispitati da li je takvim ograničenjem narušena sama bit toga prava, dakle da li dolazi do povrede prava na pristup sudu. Tako u situaciji kada tužitelj u vrijeme podnošenja tužbe ne raspolaže svim odlučnim činjenicama potrebnim za postavljenje konačnog tužbenog zahtjeva, kao u konkretnom slučaju za naknadu štete, s obzirom da je objektivno postavljanje tužbenog zahtjeva radi naknade neimovinske štete bez prethodnog vještačenja realno nemoguće, budući da je teško procijeniti visinu neimovinske štete koja bi pripadala tužitelju, već je u pravilu potrebno provesti medicinsko vještačenje i tek je tada moguće sa45 Preinaka tužbe, povlačenje tužbe, novi dokazi i nove činjenice, teret dokazivanja, test razmjernosti... znati sve odlučne činjenice vezano za visinu nastale štete, nedopuštanje preinake tužbe koja je uslijedila odmah nakon provedenog vještačenja nije razmjerno legitimnom cilju iz odredbe čl. 190. st. 1. ZPP-a i rezultira povredom prava na pristup sudu. To iz razloga jer je legitimni cilj zabrane preinake tužbe nakon zaključenja prethodnog postupka onemogućavanje zlouporabe procesnih prava u cilju ubrzanja parničnog postupka, a povećanje tužbenog zahtjeva za naknadu štete odmah nakon provedenog vještačenja, koje je utemeljeno na istoj činjeničnoj i pravnoj osnovi, nije od utjecaja na dužinu trajanja postupka, dok nedopuštanjem preinake tužbe tužitelju preostaje samo podnošenje nove tužbe za preostali dio tužbenog zahtjeva, a u kojem slučaju se nepotrebno izvrgava daljnjim troškovima postupka te se izlaže riziku presuđene stvari ili eventualne zastare koji dovodi u pitanje ostvarivanje njegova prava na naknadu štete, čime se tužitelju nameće prekomjeran teret. Stoga, odluka kojom se ne dopušta preinaka tužbe nije razmjerna legitimnom cilju iz odredbe čl. 190. st. 1. ZPP-a, čime je narušena sama bit tužiteljeva prava na pristup sudu.14 Kako je prvostupanjski sud zbog prethodno navedene relativno bitne povrede odredaba parničnog postupka propustio odlučiti o konačno postavljenom tužbenom zahtjevu, u ponovnom postupku otkloniti će počinjenu procesnu povredu te donijeti novu odluku o tužbenom zahtjevu i troškovima postupka.“*

[357] Katić Dragan, *Preinaka tužbe, povlačenje tužbe, novi dokazi i nove činjenice, teret dokazivanja, test razmjernosti (čl. 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda),* koje se nalazi u *Građansko pravo - sporna pitanja i aktualna sudska praksa - 2018*., Zbornik radova, Pravosudna akademija Republike Hrvatske, Tuheljske Toplice, 22. - 23. studenoga 2018. godine, str. 49, dostupno dana 2. srpnja 2023. godine, na chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Sporna%20pitanja%20i%20aktualna%20sudska%20praksa%20-%20zbornik%20radova.pdf

kad je preinaka tužbe povećanjem postojećeg tužbenog zahtjeva iz iste činjenične osnove (neprava preinaka) moguća i dopuštena (članak 190. i 191. ZPP), zastara se prekida već podnošenjem tužbe u tom postupku, odnosno do prekida zastare ne dolazi tek u trenutku preinačenja tužbe povećanjem postojećeg tužbenog zahtjeva.“[358]

Nadalje, prema pravnom shvaćanju VS RH-a, zauzetom 26. travnja 2021. godine, smanjenje tužbenog zahtjeva (iako nije preinaka tužbe) smatra se djelomičnim povlačenjem tužbe iz članka 193. ZPP-a za koje je, ako je do toga došlo nakon što se tuženik upustio u raspravljanje o glavnoj stvari, (uvijek) potreban pristanak tuženika.[359] U praksi, tuženik u pravilu ne pristaje na smanjenje tužbenog zahtjeva, računajući da će na taj način anulirati svoju obvezu s osnova troškova postupka, primjenom odredbe članka 154. ZPP-a koje sadrži pravilo da će u slučajevima u kojima su stranke djelomično uspjele u parnici, sud odmjeriti naknadu troškova koji odgovara postotku koji je preostao nakon obračuna postotaka u kojima su stranke uspjele u parnici.[360]

Prije ovog pravnog shvaćanja, u odluci VS RH broj Revt 64/15-2 zauzeto je drugačije pravno shvaćanje u smislu da smanjenje tužbenog zahtjeva u postupku naknade neimovinske štete nema značaj povlačenja tužbe te se tom smanjenju tuženik ne može protiviti.[361]

Ova pravna shvaćanja, iako nesumnjivo imaju za cilj promovirati procesnu disciplinu, mogu dovesti oštećenika u vrlo nepovoljan procesni položaj, ima li se na umu da neimovinsku štetu nije moguće izmjeriti i kvantificirati dostupnim mjernim metodama pa je logično i razumno

---

[358] Sjednica Građanskog odjela VSRH-a održanoj 27. svibnja 2024., broj: Su-IV-123/2024-5.

[359] VS RH, pravno shvaćanje broj: Su-IV-16/2021-8. od 26. travnja 2021. godine.

[360] Članak 154. stavak 2. ZPP-a glasi:*“ Ako su stranke djelomično uspjele u parnici, sud će najprije utvrditi postotak u kojemu je svaka od njih uspjela, zatim će od postotka one stranke koja je u većoj mjeri uspjela oduzeti postotak one stranke koja je u manjoj mjeri uspjela, nakon toga će utvrditi iznos pojedinih i iznos ukupnih troškova stranke koja je u većoj mjeri uspjela u parnici koji su bili potrebni za svrhovito vođenje postupka te će toj stranci odmjeriti naknadu dijela takvih ukupnih troškova koji odgovara postotku koji je preostao nakon navedenog obračuna postotaka u kojima su stranke uspjele u parnici. Omjer uspjeha u parnici ocjenjuje se prema konačno postavljenom tužbenom zahtjevu, vodeći računa i o uspjehu dokazivanja u pogledu osnove zahtjeva.“*

[361] VS RH, broj Revt 64/15-2 od 29. studenog 2016. godine: *“Ovaj revizijski sud je u presudi broj Rev-662/08-2 od 8. travnja 2009., o predmetnom pravnom pitanju zauzeo shvaćanje da kod smanjenja tužbenog zahtjeva, a koje se u smislu odredbe čl. 191. st. 3. ZPP ne smatra preinakom tužbe kojem bi se tužena mogla protiviti, a niti se radi o povlačenju tužbe iz čl. 193. ZPP za koje se traži pristanak, sud nije ovlašten raspravljati, a niti odlučivati o dijelu tužbenog zahtjeva za koji je smanjen tužbeni zahtjev. Pobijana drugostupanjska presuda utemeljena je na pravnom shvaćanju koje nije podudarno sa netom navedenim pravnim shvaćanjem revizijskog suda (čl. 382. st. 2. toč. 2. ZPP), jer drugostupanjski sud prihvaća pravno shvaćanje prvostupanjskog suda da smanjenje tužbenog zahtjeva koje je u ovoj parnici učinio tužitelj (tako da je umjesto prvotno zahtijevane isplate iznosa od 61.976,40 kn podneskom od 26. veljače 2010. zahtijevao isplatu iznosa od 28.309,68 kn) ima značaj povlačenja dijela tužbe, a radi čega je bio potreban pristanak tuženika (što tuženik nije učinio). Ovaj revizijski sud ostaje kod pravnog shvaćanja izraženog u prije navedenoj presudi ovog suda. Dakle, izjava o smanjenju tužbenog zahtjeva ima konstitutivni učinak jer za smanjenje tužbenog zahtjeva (koje ima značaj povlačenja dijela tužbe) nije potreban pristanak tuženika.“*

pretpostaviti kako je adekvatnu kvantifikaciju neimovinske štete moguće točno odrediti tek po provođenju dokaza na glavnoj raspravi.[362] Navedena pravna shvaćanja pak ili onemogućuju oštećenika da naknadno poveća svoj tužbeni zahtjev ili čini naknadno smanjenje zahtjeva ovisnim o volji suprotne strane te bi ih, u svrhu omogućavanja oštećenika da se adekvatno zaštite od povrede njihove osobnosti, u budućnosti možda bilo dobro preispitati.[363]

Imajući u vidu navedeno, praksa pokazuje kako se sporovi primarno rješavaju na sudovima u parničnom predmetu, a tek neznatno pred centrima za mirenje ili drugim tijelima medijacije, iako postoji znatna zakonodavna aktivnost izvršne vlasti kako bi promijenila takav trend. Postojeće stanje zasigurno ne doprinosi uvjerenju kako će oštećena osoba, koja nije zadovoljna ponudom ili odlukom o otklonu svoga zahtjeva, doći na relativno jednostavan način do odluke o svom zahtjevu, a osobito će biti izložen strogim pravilima parničnog postupka u pogledu postavljanja svog zahtjeva i posljedicama kojima može biti izložen u slučaju da zahtjev ne bude adekvatno postavljen. Postupak će biti opterećen sudskim troškovima koji se sastoje od sudskih pristojbi, troškova vještačenja te odvjetničkih troškova, koji u postupku naknade štete mogu biti značajni, ponekad i veći od iznosa naknade štete, tako da u slučaju djelomičnog gubitka spora, a osobito ako se spor izgubi u cijelosti, oštećenik će vrlo izvjesno biti izložen visokim sudskim troškovima.

S druge strane, za tuženika sudski postupak u RH zasigurno će donijeti dugogodišnju odgodu plaćanja obveze, jer će oštećeniku u pravilu trebati više godina da dobije pravomoćnu sudsku presudu, a u slučaju da oštećenik pogrešno postavi visinu zahtjeva, može očekivati i oslobođenje plaćanja sudskih troškova, što mu daje i određeni poticaj za odluku o rješavanju spora pred sudom, osobito kada se uzme u obzir da su stope inflacije odgovarale stopi zatezne kamate u razdoblju od 2020. do 2025. godine, slijedom čega, učinak zateznih kamata na obvezu štetnika de facto je anuliran, dok postojeća sudska praksa ne poznaje zaštitne kamate ili druge oblike zaštite vrijednosti novčane naknade.

Radi navedenog, bezrazložno odbijanje medijacije i mirnog rješavanja sporova trebalo bi imati utjecaj na odluku o troškovima postupka te *de lege ferenda* doraditi odredbe ZPP-a koje uređuju troškove postupke na način da osoba koja je svojim ponašanjem prouzročila sudski postupak svojim bezrazložnim ili neracionalnim odbijanjem ispunjenja obveze isplate naknade neimovinske štete, dužna isplatiti prouzročene troškove postupka, neovisno o uspjehu oštećene

[362] Matić, Baretić, *Op. cit.* u bilj. 355, str. 626.
[363] *Ibid.*

osobe u sudskom postupku, osim ako je zahtjev, naravno, odbijen u cijelosti. Procesna rješenja o neopravdanom povodu za pokretanje parničnog postupka tužbom ZPP već sadrži u odredbi čl. 157. ZPP-a kojim se propisuje da je tužitelj dužan naknaditi parnične troškove tuženiku ako mu tuženik nije dao povoda za tužbu i ako je prije nego što se upustio u raspravljanje o glavnoj stvari priznao tužbeni zahtjev. Nastavno na tu odredbu, *de lege ferenda*, trebalo je propisati i obvezu tuženiku na plaćanje troškova postupka ako se utvrdi kako tuženik nije imao opravdana razloga odbiti rješavanje spora prije pokretanja sudskog postupka, neovisno o tome je li tužitelj uspio u sporu djelomično ili u cijelosti.

2.5.8 Zaključno o pravnom uređenju neimovinske štete u RH

Provedena znanstvena analiza pravnog uređenja neimovinske štete upućuje na zaključak kako u RH postoji odgovarajući pravni mehanizam građanskopravne zaštite osobnih prava. ZOO, kao glavni materijalni propis, objektivnim konceptom neimovinske štete ispravio je nedostatke subjektivnog koncepta nematerijalne štete po pravnom uređenju *ZOO/78*, te omogućio oštećenicima da za slučaj povrede osobnih prava ostvare naknadu bez obzira imaju li svijest o šteti ili ne, a za pozdraviti je koncept da ZOO nije ograničio razvoj daljnjih oblika prava osobnosti, pored onih koji su taksativno *navedeni*, niti je ograničio kvalifikatorne okolnosti o kojima ovisi visina naknade, na koji način je otklonio zakonske zapreke koje bi onemogućili pravičnu naknadu za stvarno pretrpljenu štetu. Pravo na naknadu štete posredno oštećenim osobama također predstavlja suvremenu tekovinu koja je u skladu s intencijama EU legislative i predstavlja dodanu vrijednost u sanaciji svih posljedica prouzročene neimovinske štete. Ono što nedostaje materijalno pravnom uređenju neimovinske štete jesu odredbe o povredi obveze isplate neimovinske štete po njenom dospijeću te koje su posljedice za povredu neisplate neimovinske štete po njenom dospijeću. Zatezne kamate nemaju svojstvo zaštite novca niti imaju svojstvo građansko pravne sankcije slijedom čega, *de lege ferenda,* ZOO bi trebao sadržavati odredbe o pravu na naknadu štete koja je oštećenoj osobi nastala uslijed neisplate štete po dospijeću, uz dodatne odredbe kada bi takav zahtjev mogao biti postavljen, odnosno kada bi nastupila zastara takvog potraživanja.

Procesno gledajući, odredbe ZPP-a zasigurno nisu uzele u obzir specifičnosti koje nosi zahtjev za naknadu neimovinske štete, uzimajući u obzir činjenicu da se radi o sporu između oštećenika i štetnika koji su se našli u izvanugovornom odnosu naknade štete kao i od ciljeva javnog interesa u smislu da se omogući pravična i pravovremena uspostava stanja kod oštećene osobe u kojem je bila prije štetnog događaja, isplatom odgovarajuće novčane kompenzacije za pretrpljenu štetu. Procjena pravila o troškovima postupka ponekad mogu ugroziti i pravo

oštećene na pristup sudu, ukoliko mu se zbog tek djelomičnog uspjeha u sporu nametne obveza plaćanja troškova suprotnoj strani, tj. štetniku, samo što je zahtijevao previsoki iznos u postupku, a koja naknada bi mogla biti veća od naknade štete. Slijedom navedenog, *de lege ferenda,* trebalo bi dopuniti i izmijeniti odredbe ZPP-a, čl. 186 b., te omogućiti da kod tužbe radi naknade neimovinske štete tužitelj nema obvezu postaviti točno određeni novčani zahtjev prije nego se provedu svi dokazi na glavnoj raspravi, te bi bilo dovoljno da tužitelj postavi vrijednost spora kojom bi samo odredio radi li se o sporu koji će se voditi po pravilima o sporovima s malom vrijednošću spora, svojevrsni skraćeni postupak, ili će se provesti redovni parnični postupak. Odredbe o troškovima postupka također bi *de lege ferenda* dopuniti i izmijeniti u dijelu da stranka koja je svojim držanjem prije sudskog postupka, a osobito ako je bezrazložno ili posve neracionalno odbila udovoljiti zahtjevu u postupku mirnog rješavanja spora, dužna naknaditi troškove spora tužitelju u cijelosti, neovisno je li uspjela u sporu u cijelosti ili djelomično.

Metodologija vještačenja u postupku naknade štete te Orijentacijski kriteriji koji su koncipirani kao tablični sustav po kojem se za postotak smanjenja životnih aktivnosti veže odgovarajući novčani iznos, odnosno da se novčana naknada veže za broj pretrpljenih dana straha i fizičkih boli po skali njihove jačine zasigurno ne doprinose cilju da oštećena osoba individualizira svoju štetu i ostvari odgovarajuću novčanu naknadu koja mu je priznata materijalnim odredbama. Individualizacija neimovinske štete proizlazi iz naravi osobnih prava, naime, svaka osoba je individua za sebe i razvija svoju osobnost neovisno i različito od drugih, po svojoj slobodnoj volji, te su joj priznata prava na tjelesno i duševno zdravlje, izbor vlastitog životnog poziva i zanimanja, čast, ugled i dostojanstvo, privatnost i obitelj, pa u slučaju povrede tih prava, zaista će biti potrebno utvrditi i dokazati konkretne činjenice o težini povrede osobnog prava i okolnostima slučaja. Važno je istaknuti kako se i pravnoj osobi priznaje pravo osobnosti, osim onih koja su spojiva samo s čovjekom. Svaka osoba različito trpi posljedice tjelesne ozljede, povrede časti i drugih osobnih prava, slijedom čega, teško je prihvatiti kako tablični sustav, odnosno numeričko označavanje neimovinske štete kao ključnog parametra za određivanje visine naknade predstavlja odgovarajući sustav za određivanje visine naknade neimovinske štete.

Slijedom navedenog, *de lege ferenda,* VS RH trebao bi u doglednoj budućnosti odustati od Orijentacijskih kriterija po konceptu numeričkih oznaka pretrpljene neimovinske štete te pokušati uložiti napore kako bi uskladila sudska praksa po posljedicama koje trpe oštećene

osobe nakon povrede prava osobnosti te na taj način pristupiti u jedinstvenoj i ravnopravnoj primjeni materijalnog prava u sudskim postupcima.

Dugotrajnost sudskih postupaka u RH, uz izostanak kvalitetnijih zaštitnih mehanizama koje bi oštećenika zaštitilo od nepotrebnog odugovlačenja u isplati naknade štete, oštećene osobe stavljaju u dosta nepovoljan položaj. Naime, povreda prava osobnosti za život oštećenika može biti fatalan, za njega osobno i njegove bližnje osobe i obitelj, odnosno može izazvati ozbiljne poremećaje u svakodnevnom profesionalnom i vanprofesionalnom funkcioniranju, pa izostanak odgovarajuće kompenzacije koja bi trebala olakšati takvo stanje, kod oštećenika izaziva nedvojbeno daljnje pogoršanje kvalitete života i uvjeta što predstavlja daljnju neimovinsku štetu uslijed duševnih boli koji mu nastaju uslijed neisplate pravovremene novčane kompenzacije koja mu je trebala vratiti narušenu kvalitetu života, u onoj mjeri u kojoj novac može olakšati.

Slijedom navedenog, pravno uređenje neimovinske štete u RH sadrži sva moderna pravna rješenja i mehanizme, ali zbog izostanka građanske sankcije za bezrazložnu neisplatu novčane kompenzacije, metodologije vještačenja, postojećih Orijentacijskih kriterija VS RH i evidentne dugotrajnosti sudskih postupka, za očekivati kako oštećeni imaju niz izazova na svom putu ostvarenja prava na naknadu neimovinske štete, a zasigurno je u javnom interesu ublažiti, ako ne i izbjeći uočena ograničenja, sve kako bi se omogućilo postizanje višeg standarda u postupku ostvarivanja prava na pravičnu i pravovremenu naknadu neimovinske štete za oštećene u RH.

2.6 Pravno uređenje neimovinske štete u Njemačkoj

Definiranje neimovinske štete, *immaterieller Schaden*, u njemačkom privatnom pravu povezuje se s problemom razgraničenja i postavljanja jasnih granica između imovinske i neimovinske štete. U pravnoj književnosti zauzeto je pragmatično, negativno, određenje neimovinske štete tako da se pod tim pojmom podrazumijeva sva ona šteta koja nije imovinska (*Vermogensschaden)*.[364] Njemačko odštetno pravo ne definira pojedine oblike neimovinske štete već naknade razlikuju po svrsi kojoj treba poslužiti novčana naknada, tako da poznaje naknadu kojoj je svrha kompenzacija, odnosno satisfakcija, ovisno o kakvoj je neimovinskoj šteti riječ i na koji je način počinjena.[365] Kažnjavanje kao svrha naknade neimovinske štete biti će moguća samo u najtežim slučajevima povrede osobnih prava koje su počinjene namjerno ili grubom nepažnjom. S obzirom da naknadu određuje svrha, oštećenik može isticati više zahtjeva s osnova naknade neimovinske štete jer sud ne dosuđuje jedinstvenu naknadu kao što je to slučaj u RH, već će, ovisno o svrsi naknade i o kojoj je šteti riječ, dosuditi više pojedinačnih iznosa naknade štete.[366] U najtežim slučajevima naknada za neimovinsku štetu sud određuje na način da uz dosudu jednokratnog novčanog iznosa obveže tuženika na plaćanje mjesečne novčane rente do kraja života oštećenika, dok u najblažim, minornim slučajevima, sud će u pravilu odbiti takav zahtjev smatrajući ih bagatelnom štetom za koju nije moguće dosuditi novčanu naknadu, *Bagatellschaden*.[367]

2.6.1 Pojam neimovinske štete po odredbama BGB-a

BGB ne sadrži definiciju neimovinske štete, *immaterieller Schaden*, dok odredba § 253. BGB-a, ranije § 847. BGB-a, propisuje mogućnost potraživanja novčane naknade za svaku štetu koja nije imovinska samo u slučajevima u kojima je to dopušteno zakonom.[368] Ovdje je potrebno naglasiti kako je temeljno načelo odštetnog njemačkog prava povrat oštećenog u stanje u kojem se nalazio prije štetnog događaja, *restitutio in integrum*, a koje je načelo sadržano u odredbi § 249. BGB-a, (*Totalreparation).*[369] BGB, dakle, daje pravo na novčanu naknadu za neimovinsku

---

[364] Magnus Ulrich, *Damages for Non-Pecuniary Loss in German Contract and Tort Law*, Oxford University, 2015. godine., str. 290.
[365] Van Dam, Cees, *European Tort Law*, 1st edn (Oxford, 2007; online edn, Oxford Academic, 1 Jan. 2010), https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199227679.001.0001, pristupljeno 12 Mar. 2025. godine, str. 363.
[366] *Ibid.*
[367] Van Dam, *Op. cit.* u bilj. 372. str. 364.
[368] BGB, § 253 Immaterieller Schaden:
(1) Wegen eines Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, kann Entschädigung in Geld nur in den durch das Gesetz bestimmten Fällen gefordert werden.
(2) Ist wegen einer Verletzung des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung Schadensersatz zu leisten, kann auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld gefordert werden.
[369] BGB, § 249 Art und Umfang des Schadensersatzes:

štetu samo u onim slučajevima kada je to dopušteno zakonom. Od donošenja BGB-a, 1900. godine do provođenja velike reforme njemačkog odštetnog prava iz 2002. godine, postojalo je tek nekoliko odredbi koje su dopuštale pravo na naknadu za neimovinsku štetu, kao što su naknada zbog povrede života, tijela, zdravlja i slobode, odnosno zbog povrede prava na seksualno samoodređenje.[370] BGB nije predviđao naknadu za neimovinsku štetu zbog povrede ugovornih odnosa, niti u onim slučajevima za koje je bila propisana objektivna odgovornost za štetu.[371]

2.6.2 Pravni oblici neimovinske štete

Osnovni pravno priznati oblici neimovinske štete, kao i u većini drugih zemalja, su bol i patnja uslijed povrede tijela i zdravlja. Naknada za bolove i patnju, *Schmerzengeld*, sud određuje temeljem slobodne ocjene svih relevantnih okolnosti slučaja, a sukladno odredbama § 253 BGB-a za neimovinsku štetu štetnik odgovara i kada je štetu počinio i običnom nepažnjom.[372] Pod pojmom *Schmerzengeld* može se podrazumijevati naknadu za bolove i mentalnu patnju, a koji osjećaji su posljedica povrede zaštićenog prava, čiju visinu sud određuje diskrecijski, bez mogućnosti korištenja tržišnih kriterija, kao u slučaju kod imovinske štete, imajući u vidu da je, zbog svoje neimovinske prirode, osjećaje bolova i patnje teško izmjeriti i objektivizirati jer ovise o subjektivnom doživljaju oštećene osobe.[373] U praksi često se između neimovinske štete i *Schmerzengeld-a* stavlja znak jednakosti, što ipak ne odgovara stvarnom stanju, jer osim osjećaja bolova i patnje postoje i drugi negativni osjećaji ili okolnosti slučaja koji se priznaju kao oblici neimovinske štete, primjerice gubitak radosti zbog upropaštenog godišnjeg odmora ili trpljenje posljedica diskriminacije koji se ne moraju manifestirati kao bol i patnja, slijedom čega pojam *Schmerzengeld* ne treba doslovno prevoditi kao naknadu za ukupnu neimovinsku štetu.[374]

Nadalje, povreda osobnih prava ili prava osobnosti također predstavlja oblik neimovinske štete. Pod utjecajem uvođenja ustavnopravne zaštite temeljnih ljudskih prava tzv. *Bonnskim Ustavom*, Njemački savezni vrhovni sud, *Bundesgerichtshof* (u daljnjem tekstu: BGH), 1954.

---

(1) Wer zum Schadensersatz verpflichtet ist, hat den Zustand herzustellen, der bestehen würde, wenn der zum Ersatz verpflichtende Umstand nicht eingetreten wäre.
(2) Ist wegen Verletzung einer Person oder wegen Beschädigung einer Sache Schadensersatz zu leisten, so kann der Gläubiger statt der Herstellung den dazu erforderlichen Geldbetrag verlangen. Bei der Beschädigung einer Sache schließt der nach Satz 1 erforderliche Geldbetrag die Umsatzsteuer nur mit ein, wenn und soweit sie tatsächlich angefallen ist.

[370] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 293.
[371] *Ibid.*
[372] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 25.
[373] *Ibid.*
[374] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 4.

godine, donosi odluku o ekstenzivnom tumačenju odredbi § 847. BGB-a, u svezi privatnopravne zaštite ljudskih prava te je proširio prava na novčanu naknadu neimovinske štete i na slučajeve u kojima su povrijeđena prava osobnosti, osobito za povredu privatnosti, časti, ugleda i dostojanstva, zauzimajući shvaćanje da povreda prava osobnosti ne može biti osnova samo za podnošenje zahtjeva za naturalnom restitucijom, već predstavlja i pravnu osnovu za podnošenje zahtjeva za novčanu naknadu tako pretrpljene štete.[375] Radi se o horizontalnom učinku ustavnih odredbi, tj. početku konstitucionalizacije njemačkog privatnog prava, pravnog fenomena da ustavne odredbe o zaštiti ljudskih prava na neizravan način uređuju odnose između samih pojedinaca na način da počinitelj povrede zajamčenih ustavnih prava odgovara po pravilima odštetnog prava za nastalu neimovinsku štetu.[376]

1955. godine BGH objavljuje presudu u kojoj zauzima shvaćanje da *Schmerzengeld* služi dvostrukoj svrsi, osim kompenzacije za tjelesne bolove i duševne patnje u raznim oblicima, ova naknada služi stvaranju osjećaja satisfakcije kod oštećene osobe (*Genugtuung)*.[377]

1979. godine u BGB-u je dodana odredba, današnji § 651.n BGB-a, koja propisuje pravo na pravo na primjerenu novčanu naknadu kao neimovinsku štetu za bezuspješno proveden odmor uslijed propasti ili nemogućnosti ostvarenja putničkog aranžmana.[378] 1994. godine dodana je odredba § 611a BGB-a o pravu na novčanu naknadu za neimovinsku štetu zbog diskriminacije oštećenika u pregovorima za sklapanje ugovora o radu, a 2006. godine navedena odredba je zamijenjena, stavljena van snage, donošenjem Općeg anti diskriminacijskog zakona (*Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz)*, kojim je cjelovito uređena pravna zaštita od raznih oblika diskriminacije.[379]

BGH 1994. godine zauzima pravno shvaćanje da naknada neimovinske štete za povredu prava osobnosti prvenstveno ima cilj pružiti žrtvi kompenzaciju i satisfakciju, ali ponekad i preventivno djelovati ubuduće, a osobito kada do povrede prava osobnosti dolazi namjerno, primjerice radi ostvarenja dobiti.[380] U tada poznatom predmetu tužiteljice *Caroline od Monaka*

[375] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 294.
[376] Van Dam, *Op. cit.* u bilj. 372., str. 186.
[377] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 62.
[378] BGB, 651.n § 651n Schadensersatz
(1) Der Reisende kann unbeschadet der Minderung oder der Kündigung Schadensersatz verlangen, es sei denn, der Reisemangel 1. ist vom Reisenden verschuldet, 2. ist von einem Dritten verschuldet, der weder Leistungserbringer ist noch in anderer Weise an der Erbringung der von dem Pauschalreisevertrag umfassten Reiseleistungen beteiligt ist, und war für den Reiseveranstalter nicht vorhersehbar oder nicht vermeidbar oder 3. wurde durch unvermeidbare, außergewöhnliche Umstände verursacht.
[379] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 297.
[380] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 295.

protiv tuženika nakladnika, dokazano je kako je nakladnik objavio potpuno izmišljeni intervju s tužiteljicom slijedom čega BGH donosi odluku o izrazito visokoj naknadi štete s obrazloženjem da bi tužiteljica, bez dosude signifikantne novčane kompenzacije za počinjenu povredu, postala subjekt bezobzirnog komercijalnog iskorištavanja, slijedom čega novčana naknada mora proizvesti istinsku zapreku takvom ponašanju, a očekivana financijska dobit od izmišljenog intervjua predstavlja značajan parametar za određivanje visine naknade štete.[381] Danas se može reći da je BGH u svojoj praksi razvio građanskopravnu zaštitu određenih prava osobnosti, pod pretpostavkama iz odredbe § 823. BGB-a, kao što su pravo na privatnost, pravo na vlastitu sliku, pravo na vlastite podatke te pravo na čast, dostojanstvo i ugled.[382]

2002. godine provedena je značajna reforma njemačkog odštetnog prava koja je imala snažan utjecaj na pravno uređenje naknade za neimovinsku štetu. Odredbe o toj naknadi (*Schmerzengeld),* uvrštena je sada u opći dio BGB-a te je preformulirana odredba § 847. BGB-a, sada § 253. BGB-a, koja u stavku 2. propisuje pravo na razumnu naknadu u novcu za svaku onu štetu koja nije imovinska šteta, a ne samo za štete uslijed povrede tijela, zdravlja, slobode ili seksualnog samoodređenja.[383] Slijedom navedenog, za ostvarenje prava na novčanu naknadu neimovinske štete više nije potrebno dokazivati da se podneseni zahtjev odnosi na jedan od taksativno navedenih prava iz dotadašnjeg § 847. BGB-a, budući je intencija reforme odštetnog prava bila otkloniti ona pravna pravila koja bi na bilo koji način ograničavala ili onemogućavala ostvarenja prava na naknadu neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti.[384] Također, reforma je ukinula dotadašnje načelo isključenja prava na neimovinsku štetu za povredu tijela i zdravlja u slučajevima gdje je propisana objektivna odgovornost.[385]

Imajući u vidu navedeno, tek pojedini pravni oblici neimovinske štete u njemačkom odštetnom pravu priznati su izrijekom zakona jer postoje oblici koji nisu propisani tako da odluka o tome koji oblik te štete pripada oštećeniku u konkretnom slučaju ovisi prije svega o funkciji novčane naknade za neimovinsku štetu koja se potražuje, jer upravo svrha naknade ima središnju ulogu u donošenja odluke o osnovanosti i visini zahtjeva.[386] Funkcija novčane naknade za neimovinsku štetu ovisi o naravi povrijeđenog dobra te ovisno o tome što je i kako povrijeđeno,

[381] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 297.
[382] Brüggemeier, *et. al., op. cit.* u bilj. 26, str. 25.
[383] BGB, § 253.: *"Ist wegen einer Verletzung des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung Schadensersatz zu leisten, kann auch wegen des Schadens, der nicht Vermögensschaden ist, eine billige Entschädigung in Geld gefordert werden."*
[384] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 298.
[385] *Ibid.*
[386] Markesinis, B., Uberath H., *The German Law of Torts A Comparative Treatise*, Hart Publishing, Portland, SAD, 2002. godine, str. 920.

naknada će imati kompenzacijsku, satisfakcijsku i/ili preventivnu funkciju. U slučajevima povrede tijela, zdravlja ili tjelesnog integriteta, novčana naknada primarno ima kompenzacijsku funkciju koja bi kod oštećenog trebala stvoriti osjećaj lakšeg podnošenja posljedica nastale neimovinske štete, tako da *Schmerzengeld* treba omogućiti lakši život nakon počinjene povrede, odnosno lakše nošenje žrtve s posljedicama povrede. Prema BGH-u, naknada treba kompenzirati gubitak dotadašnjeg načina života i radosti življenja kod oštećene osobe te mu omogućiti neke druge sadržaje u životu.[387] Pri tome nije odlučno da li oštećeni trpi osjećaje patnje ili ne, tako da pravo na novčanu naknadu neimovinske štete imaju i osobe koje se nalaze u stanju kome i nemaju osjećaj stvarnosti.[388] BGH zauzeo je shvaćanje da *Schmerzengeld,* osim kompenzacijske, treba u određenim slučajevima pomoći u stvaranju osjećaja satisfakcije kod oštećenog (tzv. *Genugtuungsfunktion)*, s time da se ta funkcija satisfakcije treba smatrati tek dodatakom kompenzacijskoj funkciji, budući da njemačko odštetno pravo ne funkcionira na osnovama civilnog kažnjavanja počinitelja štete već na načelu potpune naknade štete (*Totalreparation)* iz § 249. BGB-a.[389] BGH smatra da je funkcija satisfakcije (*Genugtuungsfunktion)* neophodni dodatak kada kompenzacijska funkcija ne može biti ostvarena novčanom naknadom, primjerice kada novčana naknada ne može ostvariti efekt kompenzacije jer oštećena osoba uživa u velikom privatnom bogatstvu i dodatni novac neće ostvariti nikakav učinak.[390] Pružanje osjećaja satisfakcije kod oštećene osobe sud će u pravilu pokušati ostvariti u onim slučajevima kada je šteta počinjena namjerno ili uslijed grube nepažnje, iako provedbom reforme odštetnog prava 2002. godine te uvođenjem propisane presumiranje obične nepažnje za odgovornost za štetu, stupanj krivnje štetnika izgubio je utjecaj na odluku kojom se određuje naknada za štetu.[391]

Funkcija naknade neimovinske štete uslijed povrede prava osobnosti treba jamčiti satisfakciju i poštenu kompenzaciju, određena na pravedan način (*billiges Ermessen),* a ona ovisi o jačini i trajanju tjelesnih bolova, o proživljenoj mentalnoj patnji za sve dane u kojoj se javlja ili će se javljati u budućnosti kako bi naknada žrtvi ublažila tjeskobu zbog gubitka određenog užitka ili razonode ili zadovoljstva, primjerice, nogometašu koji je izgubio noge ili pijanisti koji je

[387] *Ibid*., str. 62.
[388] *Ibid.*
[389] BGB, § 249:*"(1) Wer zum Schadensersatz verpflichtet ist, hat den Zustand herzustellen, der bestehen würde, wenn der zum Ersatz verpflichtende Umstand nicht eingetreten wäre. (2) Ist wegen Verletzung einer Person oder wegen Beschädigung einer Sache Schadensersatz zu leisten, so kann der Gläubiger statt der Herstellung den dazu erforderlichen Geldbetrag verlangen. Bei der Beschädigung einer Sache schließt der nach Satz 1 erforderliche Geldbetrag die Umsatzsteuer nur mit ein, wenn und soweit sie tatsächlich angefallen ist."*
[390] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 62.
[391] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str 300.

izgubio prste, sud će odrediti dodatnu naknadu za ove vrlo osobne gubitke.[392] Duševne patnje nastale unakaženjem također će biti naknađene, kao i patnje zbog gubitka bračne zajednice radi unakaženosti, ili patnja izazvana spoznajom o procijenjenom skraćenju života uslijed povrede zdravlja.[393]

Prema pravnom shvaćanju BGH-a, pored kompenzacijskog i satisfakcijskog učinka, naknada neimovinske štete nekad mora imati i snažan preventivni učinak kako bi se u budućnosti takve povrede izbjegle ili barem događale u što manjem broju. Odstupanje od kompenzacijske funkcije naknade neimovinske štete u korist preventivnog učinka, kao što je već rečeno, određeni broj pravnika tumači kao oblik kaznene odštetne odgovornosti, *punitive damages* u njemačkom odštetnom pravu, a argumenti protivnika takvog shvaćanja ističu da postoji jasna granica između kaznene i preventivne funkcije, jer, iako obje funkcije žele utjecati na štetnika i javnost da ne ponavljaju takve radnje, temeljna je razlika da visina naknade s preventivnom učinkom ovisi o okolnostima konkretnog slučaja, dok kod *punitive damages* naknada treba prvenstveno kazniti štetnika.[394]

Što se tiče preventivne funkcije novčane naknade za neimovinsku štetu u njemačkom odštetnom pravu, neki autori smatraju da bi uvođenje preventivnog učinka u odštetno pravo na neki način predstavljalo uvođenje pravila kaznene odštete (tzv. *punitive damages)* u njemačko odštetno pravo.[395] Naime, prevladavajuće je mišljenje da u njemačkom odštetnom pravu nema mjesta uvođenju *punitive damages,* a kao glavna prepreka nalazi se u odredbi čl. 103. Ustava Njemačke kojim se dopušta kažnjavanje samo ako je kazna zakonom točno predviđena i opisana, što zasigurno nije slučaj kod određivanje kaznene odštene naknade.[396]

Petar Klarić u komentarima uz odredbu § 847. BGB-a navodi oblike neimovinske štete za koje su sudovi u Njemačkoj dosudili novčanu naknadu, pa tako navodi: *„... fizički i duševni bolovi, potištenost, jad, povreda životne radosti i uživanja u životu, ograničenja mogućnosti kretanja i razvijanja, naruženost, gubitak potencije, strah od psa poslije ugriza psa, psihičke smetnje, duševna potresenost nakon transfuzije luetičke krvi, povredom uvjetovane promjene bića (sklonost kriminalu kao posljedica oštećenja mozga), gubitak svojom voljom izabranog načina života, neraposloženje zbog nužnosti promjene zanimanja, gubitak osjeta okusa i mirisa,*

[392] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 921.
[393] *Ibid.*
[394] *Ibid.*
[395] Koziol H., Wilcox V., *Punitive Damages: Common Law and Civil law Perspectivs*, Springer-Verlag, Beč, 2009. godine, str. 76.
[396] Magnus, *Op. cit*. u bilj. 371. str. 300.

smanjeni izgledi na udaju, nemogućnost bavljenja lovom ili drugom hoby-aktivnošću u slobodno vrijeme, psihička opterećenja zbog mučnih i drugih rasprava sa štetnikom u svezi s naknadom štete, uvredljivih izlaganja štetnika u postupku pred sudom.“[397]

Ograničenje profesionalne sposobnosti, odnosno smanjenje kapaciteta zarade također može predstavljati osnovu za povećanje i dosude dodatne naknade neimovinske štete koja se dosuđuje uslijed povrede tijela i zdravlja, osobito kada povreda sa sobom donosi veći stupanj invalidnosti i gubitak radne sposobnosti, kao što je to bio slučaj kada je Žalbeni sud u Hammu dosudio 12.000,00 € zbog okolnosti da je tužiteljica zbog posljedica prometne nesreće izgubila radnu sposobnost za poslove koje je do nesreće obavljala, uslijed čega je morala promijeniti posao koji je bio manje plaćen a što je sve zajedno posljedično dovelo do razvoja dodatnih patnji kod tužiteljice.[398]

Povreda tijela i zdravlja ponekad ima nepredvidive posljedice koje će nastati u budućnosti, za koje se može reći da bi po redovitom tijeku stvari mogu očekivati ali se ne mogu konkretizirati, čak niti tijekom izvođenja dokaza u sudskom postupku, također predstavljaju osnovu za povećanje novčane naknade za neimovinsku štetu, kao što je to primjerice sud prilikom dosude naknade za neimovinsku štetu dječaku od 11 godina koji je u nesreći izgubio genitalije, pored ostalih okolnosti, vodio računa i o budućoj šteti u vidu svih nepredvidivih posljedica gubitka genitalija koje se mogu očekivati u njegovom budućem životu.[399]

Kada je u pitanju procjenjivanje opsega neimovinske štete, Veliki Senat u građanskim pitanjima BGH-a izrijekom navodi elemente koji trebaju biti uzeti u obzir pri procjeni bolnine (*Schmerzengeld),* pa je kao prvi naveden *die Höhe und das Maß der Lebensbeeinträchtigung* ili u slobodnom prijevodu autora, težina i trajanje povrede i s tim povezane posljedice.[400]

Visina naknade, odnosno svrha naknade oštećeniku može biti vođena težinom štetne radnje štetnika, ali rijetko, tek u slučajevima kada je štetnik bio krajnje nepažljiv, a važni su i slučajevi u kojima sudovi dosuđuju dvostruko veću naknadu štete od do tada uobičajene naknade s obrazloženjem da je osiguratelj bez valjana razloga oštećenika izložio dugotrajnom sudskom postupku naknade štete, posljedicom čega mora snositi odgovornost za takvo postupanje,

[397] Klarić Petar, *Odštetno pravo,* Narodne novine, Zagreb, 1996. godine, str. 242.
[398] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 70.
[399] Markesinis, *Op.* cit. u bilj. 393.
[400] Markenisis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 919.

određujući odvraćanje od takvog ponašanja kao jednu od svrhe određene visine naknade štete,[401] temeljeći, dakle, takav stav na ideji prevencijske uloge naknade neimovinske štete.

Ponekad će i imovinsko stanje stranaka utjecati na visinu naknade, primjerice u slučajevima u kojima je štetnik izrazito dobrog imovnog stanja, sud visinom naknade ima cilj optereti gospodarsku poziciju tako da to opterećenje bude osjetno primjetno za štetnika, pa čak i činjenica da li je štetnik osiguran može utjecati na njenu visinu.[402]

Kada je u pitanju naknada za povredu tijela i zdravlja, pravna književnost njemačkog odštetnog prava naglašava da se u tim slučajevima aktivira niz mjera, programa, naknada od strane sustava socijalne skrbi, socijalnih osiguranja, u vidu snošenja troškova liječenja, gubitka zarade, rehabilitacije, prekvalifikacija, pa se izbjegavanje dvostruke naknade postiglo pravilima da se naknada imovinske, ali ne i neimovinske, štete umanjuje za vrijednost onoga što je dobiveno iz sustava socijalne skrbi i/ili socijalnog osiguranja, a zbog učestalih kritika da se takvim pristupom bezrazložno umanjuje odgovornost štetnika, uvedeno je pravo davatelja tih socijalnih naknada na regresnu tražbinu prema štetniku, odnosno prema njegovom osiguratelju.[403]

Iako sudovi vode računa o ujednačenosti dosuđenih naknada u sličnim predmetima, BGH je u brojnim odlukama zauzeo shvaćanje kako je naknada individualizirana jer ovisi o konkretnim okolnostima slučaja koje sud uzima u obzir prilikom odmjeravanja njene visine.[404] Ujednačavanje sudske prakse vođeno je načelom jednakosti pred sudovima iz članka 3. Ustava Njemačke koje u biti zahtjeva da u sličnim predmetima sud prema oštećenim postupa na jednak način, što samo po sebi potvrđuje neizravni horizontalni učinak ustavnih odredbi u sudskim postupcima naknade štete.[405] Takvu obvezu suda neizravno je potvrdio sam BGH, ističući da u slučaju kada je za smrt kćeri roditeljima dosuđen iznos od 110.000 DEM-a nije povrijeđeno pravo iz gore opisane ustavne odredbe uvažavajući da je poginula u strašnoj prometnoj nesreći i da je kod oštećene došlo do ozbiljnog narušenja duševnog zdravlja, bez obzira što je Caroline od Monaka protiv nakladnika ostvarila naknadu od 180.000 DEM zbog povrede ugleda, časti i dostojanstva uslijed izmišljenog objavljenog intervjua, obrazlažući kako u slučajevima izostanka tako visoke naknade povrede dostojanstva za očekivati je sve češće povrede stoga je

[401] Markesinis, *Op.* cit. u bilj. 393., str. 920.
[402] Markesinis, *Op.* cit. u bilj. 393., str. 919.
[403] Markesinis, *Op.* cit. u bilj. 393., str. 903.
[404] *Ibid.*
[405] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 923.

za sud u tom predmetu glavni cilj bio procijeniti takvu naknadu koja je će odvratiti sve od takvih povreda.[406]

Za razliku od hrvatskih, njemački sudovi nisu donosili kriterije za dosudu neimovinske štete, niti se neimovinska šteta iskazuje u matematičkim vrijednostima. Međutim, ujednačavanju sudske prakse doprinosi tehnološki napredak koji je omogućio prikupljanje većeg broja sudskih odluka o visini naknade neimovinske štete (*Schmerzengeld*) koje su potom organizirane u određene tabele s novčanim iznosima za iste ili slične povrede (tzv. *Schmerzengeldtabelle*), koje objavljuju razni privatnopravni subjekti, poput Beck-a, jednog od najzačajnijih njemačkih izdavača stručne pravne književnosti, koji izdaje tzv. *Beck'sche Schmerzengeldtabelle.*[407] Takve baze podataka kontinuirano se ažuriraju na godišnjoj razini pa se, stoga, može zaključiti da prethodne presude sudova u sličnim predmetima naknade neimovinske štete predstavljaju relevantni vodič sucima pri donošenju odluka u predmetima u kojima tek trebaju donijeti odluku.[408] Radi se o tabelama koje su brojne presude sistematizirane po parametrima vrste povrede neimovinskih dobara. Tako, primjerice, naknada za ozljede organa glave prema presudama se kreću od minimalnih iznosa od 100,00 EUR-a pa do 500.000,00 EUR-a za, primjerice, teška oštećenja mozga novorođenog djeteta u iznosu od plus 500,00 EUR-a mjesečne rente do kraja života, a sve ovisno o kojim se posljedicama ozljede glave radi. Uz to, riječ je o podacima koji su objavljeni i vrlo lako dostupni svim zainteresiranim osobama.[409] Predmetne tabele sudskih presuda nemaju obvezujući karakter, ali su koristan vodič za oštećenike koji uvidom u njih mogu barem okvirno znati kakav iznos mogu očekivati. Također, prilikom odmjeravanja visine naknade neimovinske štete, sud će uzeti u obzir i inflatorna kretanja u predmetima koji traju više godina pred sudom.[410] Kada je u pitanju procjena povrede osobnih prava, sudovi su zauzeli shvaćanje da se naknada dosuđuje samo za teške i ozbiljne povrede, a visina naknade može ovisiti o visini koristi koju je štetnik stekao počinjenjem štetne radnje.[411]

Odluka o visini naknade kod povrede tijela ili zdravlja uslijed nastanka tjelesne ozljede ovisi prije svega o stupnju težine povrede i posljedicama na život oštećene osobe, potom o

[406] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 924.
[407] https://beck-online.beck.de, dostupno na dan 12. ožujka 2025. godine
[408] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 919.
[409] https://www.rechtsanwalt-lattorf.de/schmerzensgeldtabelle-kopf/. Pristupljeno 01. siječnja 2021. godine.
[410] Magnus, *Op. cit.* u bilj. 371., str. 306.
[411] *Ibid.*

konkretnim okolnostima slučaja, jesu li posljedice privremene ili trajne, na koji se način manifestiraju te je li povreda i njene posljedice imala utjecaj na društveni život oštećenika.[412]

Njemački procesni zakon po kojem se vodi parnični postupak naknade štete sadrži vrlo pragmatično i logično rješenje za položaj oštećenika u parnici kada je u pitanju postavljanje tužbenog zahtjeva s osnova naknade neimovinske štete. Prema odredbama § 287. Zakona o parničnom postupku, Zivilprocessordnung, u daljnjem tekstu ZPO, u slučaju da među strankama ne postoji sporazum o visini naknade, sud je sam ovlašten po svojoj slobodnoj ocjeni odrediti iznos naknade, slijedom čega tužitelj nema obvezu u tužbenom zahtjevu postaviti točno određeni novčani iznos, time da mu je dopušteno naznačiti koji je minimalni iznos koji smatra da mu pripada.[413]

Daljnju značajnu pravnu zaštitu oštećenika predstavlja shvaćanje o ostvarivanja prava na pravovremenu naknadu za štetu osnovom kojeg sudovi prilikom donošenja odluke o visini naknade dosuđuju i dvostruko veći iznosa u slučajevima kada tuženik bezrazložno osporava odgovornost za štetu osporavajući sve relevantne činjenice iako iz dokaza proizlazi njihova istinitost te je pored takvih rezultata dokaza uložio i žalbu na prvostupanjsku presudu pobijajući je u cijelosti, bez plaćanja barem nespornog dijela štete, primjenjujući pravno shvaćanje kako oštećeniku pripada pravo na naknadu štete koja mu je prouzročena zbog kašnjenja u isplati naknade štete koja je predmet spora.[414] Ovo pravno shvaćanje prethodno je već indirektno navedeno kod opisa preventivne svrhe novčane naknade neimovinske štete u njemačkom odštetnom pravu.

Kada je u pitanju odmjeravanje visine naknade neimovinske štete zbog pretrpljene diskriminacije, posebno u radnom pravu, potrebno je istaknuti odredbe § 15. Zakona o ravnopravnom postupanju (*Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz*, u daljnjem tekstu: AGG),[415] po kojima je poslodavac dužan naknaditi imovinsku i neimovinsku štetu radniku kojom je onemogućeno zapošljavanje na radnom mjestu na temelju nezakonite rasne ili druge diskriminatorne osnove kao što su etnička pripadnost, invaliditet, spol, životna dob ili zbog religije ili političke pripadnosti.[416] U tim slučajevima, naknada neimovinske štete nema

[412]Markesinis, *Op.* cit. u bilj. 378., str. 65.
[413] *Ibid.*
[414] Markesinis, *Op.* cit. u bilj. 378., str. 81.
[415] *Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz*, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2006 Teil I Nr. 39, dostupno na: https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jumpTo=bgbl106s1897.pdf#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl106s1897.pdf%27%5D__1683148353784, Dostupno 03.05.2023. godine.
[416] Koziol, *Op. cit*. u bilj. 399., str. 85.

kompenzacijski karakter te više ovisi o zadovoljavanju javnog interesa u vidu odvraćanja poslodavaca od takve nepoželjne prakse nego o stvarno pretrpljenoj šteti, slijedom čega je prihvaćeno shvaćanje ESLJP-a koji smatra da visina naknada mora izazvati istinsko odvraćanje, a ne predstavljati tek puku simboliku.[417]

Pravo na naknadu neimovinske štete imaju samo osobe prema kojima je izravno bila usmjerena štetna radnja, a prema odredbama § 844. BGB-a posredno oštećene osobe mogle su postaviti zahtjev za neimovinsku štetu zbog emocionalne patnje zbog smrti osobe koju su uzdržavali ili bi je bile obvezne uzdržavati samo u onim slučajevima kada je smrt izazvala narušenje psihičkog zdravlja (*Schockshäden*).[418] Prema navedenoj odredbi, posredno oštećena osoba morala je dokazati postojanje bliskog odnosa s umrlim, s time da se za bračnog partnera i članove obitelji, takva bliskost predmnijeva, te da je zadobila psihičku traumu koja je izazvala oštećenje zdravlja.[419] Nakon što je Njemačku 2015. godine zadesila tragedija namjernog rušenja aviona *Germanwings,* let broj 9525, te sudara putničkih vlakova u Bavarskoj, u kojim su događajima stradale stotine ljudi, u pravnim krugovima započela je javna rasprava o uvođenju prava na naknadu neimovinske štete zbog smrti bliske osobe koja je 2017. godine rezultirala donošenjem Zakona o novčanoj naknadi neizravnim žrtvama za bolove i patnju (*Gesetz zur Einführung eines Anspruchs auf Hinterbliebenengeld*).[420] Tim Zakonom više se taksativno ne navodi tko može potraživati ovu štetu, već se zahtjeva postojanje bliskog osobnog odnosa između podnositelja zahtjeva i umrle osobe (*besonderes persönliches Näheverhältnis*), što znači da ovu štetu mogu potraživati i bliski prijatelji, rođaci, odnosno bilo koja osoba koja je u trenutku smrti bila s preminulom osobom u bliskom, posebnom, međuljudskom odnosu.[421]

---

[417] *Ibid.*

[418] BGB, § 844 Ersatzansprüche Dritter bei Tötung;
(1) Im Falle der Tötung hat der Ersatzpflichtige die Kosten der Beerdigung demjenigen zu ersetzen, welchem die Verpflichtung obliegt, diese Kosten zu tragen. (2) Stand der Getötete zur Zeit der Verletzung zu einem Dritten in einem Verhältnis, vermöge dessen er diesem gegenüber kraft Gesetzes unterhaltspflichtig war oder unterhaltspflichtig werden konnte, und ist dem Dritten infolge der Tötung das Recht auf den Unterhalt entzogen, so hat der Ersatzpflichtige dem Dritten durch Entrichtung einer Geldrente insoweit Schadensersatz zu leisten, als der Getötete während der mutmaßlichen
Dauer seines Lebens zur Gewährung des Unterhalts verpflichtet gewesen sein würde; die Vorschriften des § 843 Abs. 2 bis 4 finden entsprechende Anwendung. Die Ersatzpflicht tritt auch dann ein, wenn der Dritte zur Zeit der Verletzung gezeugt, aber noch nicht geboren war. (3) Der Ersatzpflichtige hat dem Hinterbliebenen, der zur Zeit der Verletzung zu dem Getöteten in einem besonderen persönlichen Näheverhältnis stand, für das dem Hinterbliebenen zugefügte seelische Leid eine angemessene Entschädigung in Geld zu leisten. Ein besonderes persönliches Näheverhältnis wird vermutet, wenn der Hinterbliebene der Ehegatte, der Lebenspartner, ein Elternteil oder ein Kind des Getöteten war.

[419] Wurmnest, W. and Gömann, M. (2017) XI. Germany. European Tort Law Yearbook, Vol. 7 (Issue 1), pp. 207-237. https://doi.org/10.1515/tortlaw-2018-001, djelo objavljeno u zborniku radova Karner E., Steininger B. C., *European Tort Law 2017*, De Gruyter, Berlin/Boston, 2018. godine, str. 208.

[420] Bundesgesetzblatt, BGBl, I 2421, 21. srpnja 2017. godine.

[421] Wurmnest, *Op. cit.* u bilj. 237, str. 209.

Proširenje kruga osoba obrazlaže se prihvaćanjem stanja suvremenog života u kojem postoje različiti snažni emocionalni odnosi između osoba koje nisu nužno rodbinski blisko povezani, a u kojima smrt može izazvati bolove i patnju iste snage kao što nastaju kod bračnih partnera ili članova obitelji.[422] Tako sada oštećene osobe ne moraju više dokazivati psihičku traumu i oštećenje zdravlja, već tek moraju dokazati da su oni osoba koje trpe tugu i patnju jer su izgubile osobu s kojom su bile u bliskom međuljudskom odnosu.

2.6.3 Odgovornost za (neimovinsku) štetu

BGB se sastoji od pet knjiga te najviše odredbi koje su relevantne za odgovornost i naknadu štete nalaze se u drugoj knjizi obveznog prava, *Recht der Schuldverhältnisse,* § 241–853. BGB-a.[423] Iz odredbi BGB-a koje propisuju odgovornost za neimovinsku štetu može se zaključiti kako se zahtjeva kumulativno ispunjenje sljedećih pretpostavki za dosudu naknade neimovinske štete; protupravnost ljudske radnje (*Rechtswidrigkeit);* povreda taksativno navedenih prava kao šteta te adekvatna uzročna veza između protupravne štetne radnje i štete.[424]

Odredbe § 249. do § 254. BGB sadrže opća pravila koja se primjenjuju na sve obvezno pravne odnose u kojima nastaje obveza naknade štete, neovisno o pravnoj osnovi po kojoj pripada pravo na štetu.

Prema § 249. BGB-a štetnik ima obvezu vratiti u položaj oštećenog u kojem bi bio da nije nastupila okolnost koja ga obvezuje na naknadu štete, time da naknadu štete zbog ozljede može zahtijevati novčanu naknadu, *restituio in integrum.*

Odredbe § 823 BGB-a propisuje deliktnu odgovornost na način da tko drugome namjerno ili iz nehaja povrijedi život, tijelo, zdravlje, slobodu, imovinu, ili drugo tuđe pravo, suprotno zakonu, dužan mu je naknaditi prouzročenu štetu.[425]

Prema § 825. BGB-a osoba koja je prijevarom ili prijetnjom, odnosno zlouporabom odnosa ovisnosti, navela ženu na zajednički život, dužan joj je nadoknaditi štetu koja iz toga proizlaze.[426] Protupravnost po BGB-u može predstavljati i ponašanje protivno moralu, što

---

[422] *Ibid.*

[423] Van Dam, Cees, *European Tort Law*, 1st edn (Oxford, 2007; online edn, Oxford Academic, 1 Jan. 2010), https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199227679.001.0001, pristupljeno 12 Mar. 2025. godine, str. 74.

[424] Markesinis, *Op. cit.* u bilj., str. 43.

[425] § 823.(1) BGB-a :*" (1) Wer vorsätzlich oder fahrlässig das Leben, den Körper, die Gesundheit, die Freiheit, das Eigentum oder ein sonstiges Recht eines anderen widerrechtlich verletzt, ist dem anderen zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet."*

[426] § 825. BGB-a:*" Wer einen anderen durch Hinterlist, Drohung oder Missbrauch eines Abhängigkeitsverhältnisses zur Vornahme oder Duldung sexueller Handlungen bestimmt, ist ihm zum Ersatz des daraus entstehenden Schadens verpflichtet."*

proizlazi iz odredbi § 826. BGB-a koje propisuje odgovornost za štetu štetnika koji drugome namjerno prouzroči štetu na način koji je protivan javnom moralu, *contra bonos mares,* dužan ju je naknaditi, time da je za istaknuti da se za ovakvu vrstu odgovornosti traži namjera kao oblik krivnje.[427]

Odredbe § 827. do § 841. BGB-a propisuju posebne vrste odgovornosti kao što je odgovornost za drugoga, za maloljetnika kao i način utvrđivanja odgovornosti kada štetu počini više osoba te druge posebne vrste odgovornosti, kao što su pravila za maloljetne osobe i za osobe s ograničenom poslovnom sposobnošću, § 827–829, odgovornost javnih osoba i tijela, § 839–841, kao i posebne odredbe o naknadi štete, § 842–851.[428]

Iz navedenih odredbi proizlazi kako njemačko odštetno pravo poznaje odgovornost na temelju krivnje te objektivnu odgovornost. Prema njemačkoj doktrini, pod objektivnom odgovornošću se podrazumijeva odgovornost osobe neovisno je li postupao namjerno ili s nepažnjom, odnosno, odgovoran je za prouzročeni rizik, dok se pod odgovornošću na osnovi krivnje podrazumijeva odgovornost za štetu koja je prouzročena namjerno ili nepažnjom.[429]

Da bi osoba bila odgovorna po osnovi krivnje traži se povreda normativnih pravila, *Tatbestand*, protupravnost, *rechtswidrig*, te mora postupati namjerno ili nepažnjom, s time da može biti odgovorna i ako je postupala protivno moralu, *Tatbestandswidrigkeit*.[430] Pojam nepažnje nije definiran u BGB-u, dok se u pravnoj književnosti pod tim pojmom podrazumijeva ponašanje koje je protivno očekivanjima društva, odnosno, ako je štetnik mogao predvidjeti i spriječiti uporabom pažnje koju bi upotrijebio svaki prosječni pažljivi čovjek u takvoj situaciji. [431]

Pravila o objektivnoj odgovornosti uglavnom su sadržane u posebnim zakonima, dok BGB sadrži tek odredbu § 833. koja određuje objektivnu odgovornost vlasnika za štetu koju počini njegov kućni ljubimac.[432]

---

[427] § 826. BGB-a:*" Wer in einer gegen die guten Sitten verstoßenden Weise einem anderen vorsätzlich Schaden zufügt, ist dem anderen zum Ersatz des Schadens verpflichtet."*
[428] Van Dam*, Op. cit.* u bilj. 372., str. 75.
[429] Van Dam*, Op. cit.* u bilj. 372., str. 78.
[430] Van Dam*, Op. cit.* u bilj. 372. str. 231.
[431] Van Dam*, Op. cit.* u bilj. 372. str. 232.
[432] § 833. BGB-:*" Wird durch ein Tier ein Mensch getötet oder der Körper oder die Gesundheit eines enschen verletzt oder eine Sache beschädigt, so ist derjenige, welcher das Tier hält, verpflichtet, dem Verletzten den daraus entstehenden Schaden zu ersetzen. Die Ersatzpflicht tritt nicht ein, wenn der Schaden durch ein Haustier verursacht wird, das dem Beruf, der Erwerbstätigkeit oder dem Unterhalt des Tierhalters zu dienen bestimmt ist, und entweder der Tierhalter bei der Beaufsichtigung des Tieres die im Verkehr erforderliche Sorgfalt beobachtet oder der Schaden auch bei Anwendung dieser Sorgfalt entstanden sein würde."*

Posebni zakoni koji uređuju objektivnu odgovornost u pravilu svojim odredbama propisuju i novčani maksimum koji oštećena osoba može ostvariti od štetnika po tom posebnom propisu, a u slučajevima kada propisana novčana svota nije dostatna za potpunu kompenzaciju pretrpljene štete, oštećenom u svakom slučaju ostaje mogućnost potraživati naknadu neimovinske štete i po odredbama koje propisuju odgovornost po osnovi krivnje i na taj način ostvariti cjelovitu naknadu.

Reformom odštetnog prava 2002. godine, *Schadensersatzrechtsreform*, unesene su promjene u zakone koji su propisivali objektivnu odgovornost na način da se oštećenom priznaje pravo na naknadu neimovinske štete, što nije bio slučaj do provedene reforme.[433]

Objektivna odgovornost propisana je primjerice u odredbama § 7. Zakona o cestovnom prometu, *Straßenverkehrsgesetz , StVG*, po kojima je vozač motornog vozila objektivno odgovoran za štete ako vozilom prouzroči smrt, tjelesnu ozljedu i/ili štetu na stvarima pješaku, biciklisti ili putniku, sve zbog rizika kojeg je preuzeo kada je odlučio upravljati vozilom, *Betriebsgefahr*, time da se može osloboditi od odgovornosti samo u slučaju ako dokaže da ne postoji uzročna veza između nastale štete i uporabe vozila, a naknada se može umanjiti ako je sam oštećeni krajnom nepažnjom doprinio nastanku štete.[434]

Kad je u pitanju uzročna veza, njemačko odštetno pravo poznaje uzročnu vezu kao pretpostavku odgovornosti, *haft ungsbegründende Kausalität,* te kao čimbenik koji određuje doseg odgovornosti, *haft ungsausfüllende Kausalität*.[435] U smislu odredbe § 823 I BGB-a, za odgovornost se zahtjeva uzročna veza između štetne radnje i povrede prava, dok se doseg odgovornosti određuje postojanjem uzročne veze između povrede prava i konačne štete za koju odgovara štetnik, time da je standard dokazivanja uzročne veze uređen procesnim odredbama § 284. do § 286. Zakona o građanskom postupku, Zivilprozessordnung, u daljnjem tekstu ZPO.[436] Te odredbe stavljaju teret dokaza na tužitelja u smislu obveze dokazivanja uzročne veze između radnje i povrede prava s visokom izvjesnošću.[437]

Uzročna veza kao parametar određivanja dosega odgovornosti možda se nabolje očituje u slučaju u kojem oštećena osoba potražuje naknadu neimovinsku štetu propasti sklapanja braka

[433] Van Dam, *Op. cit.* u bilj. 395., str. 90.
[434] Van Dam, *Op. cit.* u bilj. 395., str. 91.
[435] Van Dam, *Op. cit.* u bilj. 395., str. 312.
[436] Zivilprozessordnung, BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781, BGBl. 2024 I Nr. 328, dostupno dana 27. ožujka 2025. godine na: https://www.gesetze-im-internet.de/zpo/BJNR005330950.html.
[437] Van Dam, *Op. cit.* u bilj. 372., str. 324.

uslijed ozljeda zadobivenih u prometnoj nesreći, u kojem je BGH zauzeo stav kojim je odbio zahtjev za naknadu tako zatražene štete iz razloga što nije našao uzročnu vezu između ozljeda i liječenja i propalog sklapanja braka smatrajući kako je taj događaj izazvan općim rizikom življenja te se ne može prihvatiti kako je višetjedno liječenje oštećene moglo biti razlog prekida veze jer po redovitom tijeku stvari takav događaj ne bi trebao dovesti do takvih posljedica, tj. za takav zaključak oštećena nije pružila dovoljno dokaza.[438]

U njemačkoj pravnoj književnosti razvilo se više teorija kako pomoću objektivnih parametara razabrati uzrok koji je za posljedicu imao nastanak štete kod oštećenika, tj. kako utvrditi pravno relevantan uzrok za nastanak štete, *Kausalität im rechtlichen Sinne,* a prihvaćena je adekvatna teorija, *Adäquanztheorie*, o kojoj je BGH raspravljao i prihvatio njenu primjenu u njemačkom odštetnom pravu.[439]

2.6.4 Zastara naknade neimovinske štete

Prva knjiga BGB-a odredbama § 194. do § 218. uređuju zastaru tako da je opći zastarni rok od tri godine propisan odredbama § 195., dok je odredbama § 197. propisan zastarni rok od trideset godina za određene zahtjeve, među kojim je i zahtjev za naknadu štete zbog povrede tijela i zdravlja koja je počinjena s namjerom.[440] Prema odredbama § 199. zastara za zahtjev za naknadu štete zbog povrede života, tijela, zdravlja ili slobode počinje teći, bez obzira od kad je oštećeni mogao saznati za štetu ili štetnika, od trenutka kada je počinjena štetna radnja kojom je prouzročena šteta.[441] Kvalitativni doprinos rješavanju spora mirnim putem, van sudskog sustava, predstavlja odredba § 203. BGB-s kojom se propisuje kako tijekom pregovora radi mirnog rješenja spora dolazi do zastoja zastare sve dok jedna ili obje stranke odbiju nastaviti mirenje, a tužba se može podnijeti najranije tri mjeseca nakon prekida postupka mirenja.

---

[438] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 69.
[439] Van Dam, *Op. cit.* u bilj. 372., str. 325.
[440] BGB, § 197:" *Dreißigjährige Verjährungsfrist (1) In 30 Jahren verjähren, soweit nicht ein anderes bestimmt ist, 1. Schadensersatzansprüche, die auf der vorsätzlichen Verletzung des Lebens, des Körpers, der Gesundheit, der Freiheit oder der sexuellen Selbstbestimmung beruhen, 2. Herausgabeansprüche aus Eigentum, anderen dinglichen Rechten, den §§ 2018, 2130 und 2362 sowie die Ansprüche, die der Geltendmachung der Herausgabeansprüche dienen, 3. rechtskräftig festgestellte Ansprüche, 4. Ansprüche aus vollstreckbaren Vergleichen oder vollstreckbaren Urkunden, 5. Ansprüche, die durch die im Insolvenzverfahren erfolgte Feststellung vollstreckbar geworden sind, und 6. Ansprüche auf Erstattung der Kosten der Zwangsvollstreckung. (2) Soweit Ansprüche nach Absatz 1 Nr. 3 bis 5 künftig fällig werdende regelmäßig wiederkehrende Leistungen zum Inhalt haben, tritt an die Stelle der Verjährungsfrist von 30 Jahren die regelmäßige Verjährungsfrist."*
[441] BGB, § 199 (2):*" (2) Schadensersatzansprüche, die auf der Verletzung des Lebens, des Körpers, der Gesundheit oder der Freiheit beruhen, verjähren ohne Rücksicht auf ihre Entstehung und die Kenntnis oder grob fahrlässige Unkenntnis in 30 Jahren von der Begehung der Handlung, der Pflichtverletzung oder dem sonstigen, den Schaden auslösenden Ereignis an."*

Sukladno odredbi § 214. BGB-a, nakon proteka zastare, dužnik je ovlašten odbiti ispuniti svoju svoju obvezu.

2.6.5 Zaključno o pravnom uređenju neimovinske štete u Njemačkoj

Pravno uređenje neimovinske štete u Njemačkoj sadrži niz kvalitativnih zakonskih rješenja i pravnih shvaćanja sudova u njihovoj primjeni. Zakonodavac je posljednjim reformama odštetnog prava otklonio pravne prepreke u razvoju pravne zaštite pravno priznatih oblika neimovinske štete uslijed povrede osobnih prava, slobode, života, tijela, zdravlja, gubitka bliske osobe, koje primarno dovode do fizičkih boli i duševnih patnji, ali i niz drugih posljedica kao što su gubitak dosadašnje kvalitete života, ograničenje ili gubitak društvenih interakcija te profesionalnih ili izvaprofesionalnih aktivnosti. Novčana naknada za neimovinsku štetu, ovisno o povrijeđenom dobru i o načinu te povrede, ima za svrhu kompenzirati nastalu i buduću štetu, stvoriti osjećaj zadovoljštvine kod oštećenika, a ponekad, ako je povreda osobnih prava počinjena namjerno, svrha je naknade preventivno djelovati. Novčana naknada ovisi o težini povrede, okolnostima slučaja, duljini i trajanju boli i patnji te drugim posljedicama koje se manifestiraju kod oštećenika. Naknada je individualizirana te njemačko odštetno pravo nema obvezujuće novčane kriterije koji se trebaju priznati u slučaju nastanka neimovinske štete. Tome je prilagođen i sudski postupak koji od oštećenika ne zahtijeva obvezu isticanja točno određenog novčanog iznosa u tužbi jer će sud, kad nema sporazuma stranaka o visini naknade, samostalno, po slobodnoj ocjeni donijeti odluku o visini naknade. To ne znači da sud ne vodi računa o jednakosti sviju pred zakonom, što u smislu odštetnog prava zahtjeva da se za istovrsne neimovinske štete dosuđuju ujednačeni iznosi.

Oštećenik je dužan dokazati sve pretpostavke odgovornosti za štetu na temelju krivnje, prezentirati sve bitne činjenice o nastanku štete i njenim posljedicama temeljem kojih će se donijeti odluka o osnovanosti i visini naknade. Ako je šteta počinjena stvarju ili djelatnošću za koju je propisana objektivna odgovornost, oštećenik je oslobođen dokazivanja krivnje štetnika. U slučaju bezrazložnog odugovlačenja sudskog postupka i očito neopravdanog ustrajanja na neisplati štete, sudovi imaju mogućnost cijeniti takvo ponašanje tuženika i dosuditi dvostruki iznos naknade uslijed štete koja je oštećeniku nastala uslijed neplaćanja štete. Osim neposrednog oštećenika pravo na naknadu neimovinske štete imaju i posredno oštećene osobe u slučajevima kada izgube blisku osobu, time da se bliskost ne odnosi samo na uske rodbinske ili bračne odnose, već u krug tih osoba ulaze sve one osobe koje su imale takav odnos s preminulom osobom da se može očekivati kako su smrću te osobe preživjele šok i patnju. Pravna zaštita osobnih prava, s jasnom distinkcijom od bagatelnih povreda, uz zaštitu drugih

(standardnih) neimovinskih dobara, u dovoljnoj mjeri pruža jamstvo za uspješno popravljanje neimovinske štete, što osobito podupire individualizirani pristup svakoj šteti. Sustav odgovornosti za štetu je uravnotežen uporabom odgovornosti na temelju krivnje i objektivne odgovornosti, a sudski postupak sadrži razumne instrumente koji doprinose donošenju presuda koje bi trebale odgovoriti ispunjenju svrhe naknade. Nepostojanje unaprijed propisanih kriterija za visinu naknade neimovinske štete, čak i kad je naknada za smrt bliske osobe, kao što je slučaj u RH, u pravnoj književnosti i sudskoj praksi ne predstavlja problem i njihov izostanak nije protumačen kao ugroza provedbe načela jednakosti sviju pred zakonom i sudovima, što može odgovarati tezi kako ne postoje iste neimovinske štete te je svaka individualna za sebe i samim time i naknada treba biti individualizirana. To je ujedno možda i najveća razlika između uređenja neimovinske štete u RH i Njemačkoj.

2.7 Pravno uređenje neimovinske štete u Engleskoj

Za razliku od njemačkog odštetnog prava, britansko odštetno pravo nije uređeno građanskim zakonikom, već stoljećima razvijanim tzv. *common law of tort* kojeg su u srednjem vijeku uglavnom oblikovali praktičari koji su sudjelovali u stvaranju sudskih odluka, potom odluke sudskih porota, dok su pripadnici pravne znanosti, za razliku od kontinentalnog prava, tek manjim dijelom utjecali na razvoj engleskog odštetnog prava.[442] Navedeno je imalo za posljedicu izrazitu nepredvidivost i pravnu nesigurnost osobito pri procjenjivanju nastale štete, budući su odluke ovisile prvenstveno o stavovima sudskih porota i rezultatima postupaka.[443] No, protekom vremena razvojem *common law* i *tort of law* te donošenjem brojnih zakona, *statutory law,* nastala su brojna pravila koja vrlo opsežno i sadržajno uređuju pitanje neimovinske štete. Prije prikaza pravnog uređenja neimovinske štete svrhovito je razumjeti na kojim postavkama funkcionira odštetno pravo, *law of tort,* slijedom čega u nastavku rada daje se prikaz *law of tort* [444]koji se razvio u Engleskoj i koje se pravo primjenjuje u postupcima naknade štete.

2.7.1 Tort law

Pod pojmom *tort* podrazumijeva se oblik štetne radnje u građanskopravnim odnosima, *civil wrong,* kojom je povrijeđena zakonska obveza, *the breach of legal duty,* a koja se dade grupirati po raznim osnovama, primjerice, na one kojima je povrijeđeni javni interes i na one kojima je

[442] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 9.
[443] *Ibid.*
[444] Bernadette Richards Bernadette, De Zwart Melissa, *Tort Law Principles, second edition,* Thomson Reuters (Professional) Australia Limited, Sidney, Australia, 2017. godine, str.

povrijeđen samo privatni interes, *public and private wrong*.[445] U pravnoj književnosti postoje klasifikacije štetnih radnji po grupama, koje su formirane ovisno o specifičnostima i okolnostima slučaja u kojima su počinjene, pa se tako poznaje:

- *Torts of trespass to the person,* grupa radnji koja uključuje fizički napad, nedopušteni tjelesni kontakt, nezakonito pritvaranje;

- *Negligence,* grupa radnji u svim onim situacijama u kojima je štetnik povrijedio dužnost postupanja s pažnjom prema pravima oštećenika, *breach of duty of care;*

- *Torts to land,* grupa radnji koja se odnosi na smetanje posjeda i povrede uživanja nesmetanog vlasništva i posjeda;

- *Torts to good,* grupa radnji kojim je počinjena šteta na imovini;

- *Personality torts,* grupa radnji koje su usmjerene na narušavanje sposobnosti oštećenikove interakcije s drugim osobama, klevete i povrede časti, ugleda te osobito povreda prava privatnosti;

- *The economic torts,* grupa radnji kojim se drugim čini ekonomska šteta kao što je primjerice namjerna povreda ugovornih odnosa radi nanošenja štete protivnoj strani i slično;

- *Abuse of power torts*, grupa radnji koja uključje zlouporabu ovlasti i položaja osoba s javnim ovlaštenjima;

- *Statutory torts*, grupa radnji za koje je zakonom propisano da se smatraju protupravnim, kao što je povreda trpljenja ograničenja svog prava u korist druge osobe nametnut pravnim propisom i slično.[446] Zakonodavno tijelo ima mogućnost donijeti zakon kojim se osobama priznaju prava te u slučaju povrede tih prava pruža pravnu zaštitu na isti način, po istim načelima i pravilima kako se štite druga prava po *common law* pravilima.[447]

Funkcija *tort law* odrediti je koja osnovna prava, *basic rights,* ima svaka osoba prema drugim osobama u slučaju povrede priznatih prava.[448]

[445] J. McBride Nicholas, Bagshaw Roderik, *Tort Law Sixth Edition*, Pearson Education Limited, Harlow, Velika Britanija, 2018. godine, str. 7.
[446] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 6.
[447] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 23.
[448] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 2.

Tort of law bi u svom idealnom okolnostima trebao jamčiti satisfakciju svakoj oštećenoj osobi koja pretrpi povredu jednog ili više pravno zaštićenog osobnog prava na način da im se šteta koja im je nastala tom povredom kompenzira, kako bi se u najvećoj mogućoj mjeri dovela u ono stanje u kojem bi bila da nije počinjena povreda, *restitutio in integrum.*[449] U pravnoj književnosti pravna egzistencija modrenog *tort law* sustava opravdava se potrebom postojanja mehanizma kojim se popravljaju štete koje su počinjene protupravnim radnjama, a osnovno sredstvo tog mehanizma je pravno uređeni postupak naknade štete koji se vodi između dvije osobe; oštećene osobe i štetnika.[450] Kompenzacija nije jedini i isključivi cilj engleskog odštetnog prava iz razloga što se neke štete zbog svoje prirode ne mogu kompenzirati, kao što neke štete neće biti kompenzirane jer nisu pravno priznate.[451] Postoje pravna shvaćanja kako primarno pravo pruža priznavanje i zaštitu osobnih prava, dok se pitanjem povrede prava i nastale štete bavi sekundarno pravo kojem pripada *tort law*, kako navodi Gregory C Keating: *"The law of torts is concerned with the secondary obligations generated by the infringement of primary rights. The infringement of rights, not the infliction of loss, is the gist of the law of torts",* ili u slobodnom prijevodu, odštetno pravo vodi računa o sekundrnoj obvezi koja je generirana povredom primarnog prava ili primarne obveze, a povreda prava osnova je odštetnog prava.[452]

Imajući u vidu navedeno, *tort law* nije primarno mehanizam koji štiti osobna prava od povrede jer do primjene odštetnog prava dolazi tek sekundarno, kada je već došlo do povrede i kada u većini slučajeva nije moguć povratak na stanje prije povrede, slijedom čega *tort law* u provedbi popravljanja štete treba adekvatne pravne oblike naknade štete koji će omogućiti satisfakciju i kompenzaciju.[453] Potpuna kompenzacija predstavlja glavni oblik popravljanja štete, iako je izvjesno kako u predmetima naknade neimovinske štete nije moguće postaviti stvari u stanje u kojem su bili prije povrede.[454] U tim slučajevima, primjerice u slučaju gubitka ruke, novčana naknada ne popravlja štetu jer ju je nemoguće popraviti novcem, već bi trebala oštećenu osobu staviti u položaj u kojoj je bila prije povrede u smislu da joj naknada omogući one opcije u životu koje je imala prije povrede.[455] Stoga su se za popravljanje neimovinske štete razvile različiti oblici novčane naknade koji su se definirali kroz pravnu znanost i sudsku praksu,

[449] Pino-Enhart Alberto, *Apologies and Damages: the Moral Demands of Tort Law as a Reparative Mechanism,* Trinity, 2015. godine, str. 103.
[450] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 427, str. 108.
[451] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 109.
[452] *Ibid.*
[453] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 110.
[454] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 215.
[455] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 214.

slijedeći tako svrhu *tort law*, u traženju rješenja na koji način dovesti oštećenu osobu u prvotni položaj, odnosno kako kompenzirati nešto što se po prirodi stvari ne može, a ti će se oblici naknade prezentirati kasnije u ovom poglavlju. U pravnoj književnosti mogu se naći pravna istraživanja o moralnoj osnovi odštetnog prava iz kojih proizlaze stavovi kako se naknada za štetu razvija u smjeru ne traženja kompenzacije, već u traženju restitucijske pravde za povrijeđeno dobro, sugerirajući kako načela pravičnosti ne bi trebala biti samo predmet rasprave u kaznenim postupcima.[456]

2.7.2 Pojam neimovinske štete

Prvi zakon koji se odnosio na odštetno pravo donesen je 1846. godine, *Fatal Accident Act,* koji po prvi puta uređuje pravo posredno oštećenim na naknadu štete zbog smrti bliske osobe[457], a u 20. stoljeću doneseni su brojni drugi zakoni kao što su *Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act* 1934. godine, *Law Reform (Contributory Negligence) Act,* 1945. godine, ponovno *Fatal Accidents Act* iz 1959. i 1976 godine, *Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act* 1971. godine, *Social Security Act* 1973. godine, *Limitation Act* 1975 i 1980. godine, *Damages Act* iz 1996., *Civil Liability Act* 2002. godine i tako dalje.

Međutim, niti jedan od tih zakona ne definira pojam neimovinske štete, niti puni doseg zaštite neimovinskih dobara u engleskom odštetnom pravu, slijedom čega sudovi nerijetko svojim odlukama determiniraju dokle seže pravo na naknadu neimovinske štete, same oblike naknade za neimovinsku štetu te svrhu koja se želi postići dosudom naknade.[458] Pored zakona i sudskih odluka, postoje i drugi izvori, svojevrsne preporuke koje donose ili sudovi ili komisije koje djeluju temeljem zakona, poput dokumenta donesenog od tzv. *Law Commission*, tijela koje je imalo za cilj reformu zakonodavstva, naziva *The Law Commission damages for personal injury: non-pecuniary loss* iz 1998. godine.[459] U potonjem dokumentu iznose se rezultati stručnih rasprava o postojećem odštetnom pravu vezanog za neimovinsku štetu koje imaju za cilj kanalizirati reforme u smislu koje bi dijelove bilo potrebno reformirati a koje ne, što pokazuje kako je u reformama engleskog odštetnog prava uključen značajan broj ljudi iz različitih pravnih krugova te brojnih ustanova. Konačno, i sami procesni zakoni, poput

[456] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 269.
[457] Nolan, Donal, *The Fatal Accidents Act 1846* (December 21, 2012). TT Arvind and Jenny Steele (eds), Tort Law and the Legislature (Hart 2012) 131-157, pristupljeno 08. svibnja 2023. godine na SSRN: https://ssrn.com/abstract=3088512, str. 131
[458] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 20
[459] The Law Commission, Law Com No 257,„ *Damages for Personal Injury: Non-Pecuniary Loss Item 2 of the Sixth Programme of Law Reform: Damages*, dostupno. na: http://www.open.gov.uk/lawcomm/

primjerice *The Civile Procedure Rules* ili *Administration of Justice Act* također svojim sadržajem utječu na doseg prava na neimovinsku štetu..[460]

2.7.3 Pravni oblici neimovinske štete

Kada je u pitanju povreda tijela, englesko odštetno pravo kao i druga nacionalna prava, priznaje pravo na naknadu neimovinske štete za pretrpljene bolove i patnju, *pain and suffering*, te naknadu za gubitak osjećaja ugode, *loss of amenity*, s time da se za sve te oblike neimovinske štete dosuđuje jedinstvena naknada.[461] Svrha je ovih naknada stvoriti osjećaj kompenzacije kod oštećenika (*compensatory damages*), a važno je reći kako kod povrede tijela i zdravlja nije moguće dosuditi kaznenu odštetu (*punitive damages*), ili pak *exemplery damages,* pa čak i kada štetnik nastupa grubom nepažnjom.[462] Iz navedenog se može zaključiti kako englesko odštetno pravo poznaje veći broj oblika naknade neimovinske štete, a podjela je determinirana svrhom koja se želi njome postići te po okolnostima u kojima je povreda prava počinjena.

Opća odšteta, *general damages,* odnosno *compensatory damages,* predstavlja iznos naknade koja se oštećenom dosuđuje za pretrpljene bolove, patnju i gubitka ugode o kojoj odlučuje u sudskom postupku temeljem provedenih dokaza, s time da tužitelj ima obvezu dokazati točan slijed događaja, u čemu se sastoji gubitak ugode te jačinu i trajanje bolova i patnje.[463] Dok bolove i patnju nije potrebno posebno elaborirati, izraz gubitak ugode, *loss of amenity,* predstavlja onu neimovinsku štetu koja se ogleda u propuštanju očekivanog života, kao gubitak mogućnosti vođenja potpunog i normalnog života, odnosno postojanje niz uskraćenosti, pa čak i sitnih smetnji koje je potrebno tolerirati, izazvano zdravstvenim stanjem uslijed ozljeđivanja.[464] Naknada je jedinstvena, a svrha je kompenzirati stanje novčanom svotom.

Kompenzaciju je moguće postići pod uvjetom da se šteta pravilno utvrdi, pa se u postupcima naknade štete precizno razmatraju sve osobne okolnosti oštećene osobe koje utječu na visinu naknade kao što su godine života oštećene osobe, životni stil, osobne nade i očekivanja, invaliditet koji je postojao prije nesreće.[465] Ukoliko ozljeđivanje izazove posljedice tako da se, primjerice, oštećenik više ne može baviti sportom na način kako je to činio prije nesreće, ili igrati se s malodobnim djetetom na način kako je to činio prije nesreće, odnosno da posljedice štetne radnje onemoguće obavljanje onih aktivnosti koje su mu pružale osjećaj zadovoljstva,

[460] Administration of Justice Act 1985, UK Public General Acts, broj 1985 c. 61.
[461] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 46.
[462] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str.45.
[463] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 46.
[464] *Ibid.*
[465] Markesinis, *Op. cit.* u bilj. 393., str. 47.

tada je dopušteno takvu štetu kompenzirati. Tako se priznaje naknada zbog gubitka ili oštećenja seksualnog života, zbog umanjenje ženidbene perspektive, *dimunition of marriage prospects*, zbog uništenih godišnjih odmora i izleta, zbog nemogućnosti igranja sa svojom djecom, te mnogi drugi priznati oblici.[466] U predmetu *Lim Poh Choo v. Camden and Islington Area Health Autority*, Lord Scarman ističe kako sudski predmeti vuku jasnu liniju razdvajanja između naknade štete za bolove i patnju te naknade za gubitak ugode, budući prvotna naknada ovisi o oštećenikovoj svijesti o patnji te kapacitetu trpljenja bolova, dok potonja naknada ovisi o činjenici stvarnog esencijalnog gubitka, bez obzira da li oštećeni ima svijest o tom gubitku ili ne.[467] Za određivanje visine naknade ne postoji matematička formula, no postoje okolnosti o kojima sud po redovitom tijeku stvari vodi računa pri njeziniom određivanju. Okolnosti nastanka štetnog događaja, jačina i trajanje bolova i patnje, dužina i priroda liječenja, invaliditet i njegove posljedice, dob oštećenika, predstavljaju okolnosti o kojima bi sud trebao voditi računa prilikom visine naknade.[468] Naknada neimovinske štete isplaćuje se u jedinstvenom iznosu, dok je isplata u vidu mjesečne rente dopuštena samo na temleju dogovora stranaka.[469]

Provisional damages predstavlja novčanu naknadu za neimovinsku štetu koja još nije nastala, ali je izvjesno, odnosno moguće je predvidjeti, kako oštećenog u budućnosti očekuje pogoršanje bolesti ili zdravstvenog stanja izazvano štetnim događajem. Radi se o naknadi za štetu koja još nije nastala, slijedom čega se ne može ni znati je li dosuđena naknada, *provisional damages,* postigla svrhu kompenzacije u smislu je li oštećena osoba dobila potpunu naknadu. Naknada koja odstupa od potpune naknade može biti dosuđena ako je takvo odstupanje predviđeno pravnim propisima, kao što se to navodi u paragrafu 6. *Administration of Justice Act* iz 1982. godine: " .. *as prejudicing any duty of the court under any enactment or rule of law to reduce or limit the total damages which would have been recoverable apart from any such duty.*[470]

Loss of marriage prospects damages predstavlja novčanu naknadu neimovinske štete u slučajevima kada fizičke ili psihičke ozljede utječu na mogućnosti pojedinca za uspostavu međuljudskih odnosa pa tako i bračne zajednice, koju naknadu treba razlikovati od naknade neimovinske štete za bolove i patnju zbog ozljede seksualnih i/ili reprodukcijskih organa,

[466] *Ibid.*
[467] Markesinis, *Op.* cit. u bilj. 393*,* str. 48.
[468] Markesinis, *Op.* cit. u bilj. 393*,* str.49.
[469] Markesinis, *Op.* cit. u bilj. 393*,* str.36.
[470] Administration of Justice Act 1982, UK Public General Acts,1982., broj c. 53.

primjerice slučaj unakaženja mlade djevojčice, gdje će njena dob, spol i unakaženje biti činjenična osnova za određivanje visine novčane naknade.[471]

Damages for mental distress ili prije *Aggravated damages,* kompenzira psihičku traumu (*mental distress*)*,* izazvanu načinom počinjenja radnje ili motivom kojeg je imao počinitelj radnje, primjerice u slučajevima pogrešnog uhićenja, za vrijeme trajanja uhićenja djelatnik policije vrijeđa žrtvu, udara ju, diskriminira, i na taj način ponižava, time joj, osim povrede slobode, izaziva i povredu drugih osjećaja koji nisu trebali nastati da se policijski djelatnik suzdržao od takovog ponašanja.[472] U takvim slučajevima oštećenik ima pravo na povećanu, odnosno dodatnu novčanu naknadu, pod uvjetom da su ispunjene pretpostavke za dosudu te naknade, a to su: izrazita incidentna i uvredljiva štetna radnja ili motiv da se izazove poniženje, povreda časti, ugleda, dostojanstva oštećene osobe te, s tim povezana, psihička trauma.[473] Na visinu ove naknade može utjecati ponašanje štetnika nakon počinjenja štetne radnje, primjerice izostanak isprike kod povrede dostojanstva, dugotrajno korištenje nedopuštene prisile službene osobe, a posebno se ističe i držanje štetnika tijekom postupka naknade štete zbog nezakonitog određivana pritvora, primjerice, daljnje optuživanje s ciljem daljnje povrede dostojanstva.[474] Još je potrebno spomenuti da *Agraveted damages* nije naknada za svaki izazvani psihički poremećaj, već samo za onaj koji je dodatno nastao zbog ponašanja počinitelja te ju nije moguće dosuditi kod povrede ugovornih odnosa. Pripisuje joj se kompenzacijska svrha, iako postoje mišljenja kako ona ipak ima element kažnjavanja počinitelja štetne radnje, dok se procjena visine naknade određuje po istim metodama koje se primjenjuju za naknadu neimovinske štete po osnovi *general damages.*[475] Svrhu ove naknade možda najbolje ilustrira pravno shvaćanje Žalbenog suda u predmetu *Thompson v MPC,* u kojem je, među ostalim, navedeno kako se ova naknada može dosuditi kada postoje otegotne okolnosti slučaja koje bi rezultirale time da tužitelj ne bi primio dovoljnu naknadu za štetu za pretrpljenu ozljedu, ako bi se naknada ograničila samo na osnovu *general damages,* time da taj iznos ne bi trebao prelaziti ono što smatra pravednom odštetom za ozljedu koju je tužitelj pretrpio.[476]

---

[471] Markesinis*, Op. cit.* u bilj. 393., str. 50
[472] Law Comission, *Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages Report,* LC247, London, 1997 godine, str. 11.
[473] *Ibid.*
[474] Law Commision, *Op. cit.* u bilj. 479., str. 12.
[475] Law Commision, *Op. cit.* u bilj. 479., str. 18.
[476] Law Commision, *Op. cit.* u bilj. 479., str. 19.:" *„[aggravated] damages can be awarded where there are aggravating features about the case which would result in the plaintiff not receiving sufficient compensation for the injury suffered if the award were restricted to a basic award and that the total sum of basic compensatory damages plus aggravated damages, should not exceed what [the jury] consider[s] is fair compensation for the injury which the plaintiff has suffered."*

Imajući u vidu navedeno, englesko odštetno pravo vodi računa i o tome na koji je način počinjena povreda zaštićenih prava, pružajući oštećenom pravo i na dodatnu naknadu pod gore navedenim pretpostavkama.[477]

Exemplarary damages ili *punitive damages* je oblik naknade neimovinske štete kojom se kažnjava počinitelja štetne radnje i daje satisfakcija oštećeniku, sve sa svrhom odvraćanja, smanjenja poticaja za osvetom koji osjećaju žrtve, obeshrabrivanja počinitelja da ubuduće postupa protivno zakonu, a prema engleskom pravu, ta naknada se može dosuditi samo kada postoje činjenice koje udovoljavaju pretpostavkama, *category test and the cause of action test*, sve kako bi se izbjegla situacija da građanski delikt de facto postane kazneno djelo.[478] Prema kategorijskom testu mora se raditi o taksativno određenim slučajevima; kada štetu počini službena osoba izvršne vlasti na neustavan, arbitraran i/ili okrutan način; kada počinitelj postupa na način da štetnom radnjom za sebe ostvari zaradu koja premašuje visinu opće naknade štete; te kada je zakonom takva mogućnost dosude kaznene odštete izričito propisana.[479] Prema testu uzroka djelovanja, mora se raditi o radnji kojom se želi postići zlonamjerno procesuiranje bez valjane osnove, nezakonitom pritvaranju, nanošenje tjelesne ozljede napadom, kleveti, smetnji posjeda, ili protupravnom uplitanju u poslovanje.[480] Potrebno je naglasiti da sud uvijek ima diskrecijsko pravo odbiti zahtjev za naknadu ove odštete, čak i kada su zadovoljeni gore navedeni testovi, a sudska praksa je pokazala da se radi o slučajevima kada je počinitelj za štetnu radnju kazneno osuđen, ali je moguća dosuda i u slučajevima kada štetna radnja ne predstavlja kazneno ili prekršajno djelo, ili ako je počinitelj postupao u dobroj vjeri, ili postojanje više oštećenih odnosno doprinos oštećenika, ili ako radnja počinitelja nije bila isključivi uzrok štete.[481]

U ranijoj pravnoj književnosti *exemplary ili punitive damages* smatrala se anomalijom u engleskom pravu, dok su po pitanju *aggravated damages* nastala intenzivna neslaganja između pravnih stručnjaka koji su bavili odštetnim pravom.[482] Prema tim shvaćanjima, *exemplary damages* treba biti naknada priznata tek kao izuzetak, tek u posebno određenim slučajevima onim oštećenicima koji su pretrpjeli štetu u vrlo specifičnim okolnostima, odnosno samo u onim slučajevima u kojima je izvjesno kako *compensatory damages* neće biti dovoljna za relevantnu

[477] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 247.
[478] Law Commision, *Op. cit.* u bilj. 479., str. 53.
[479] Law Commision, *Op. cit.* u bilj. 479., str. 59.
[480] Law Commision, *Op. cit.* u bilj. 479., str. 61.
[481] Law Commision, *Op. cit.* u bilj. 479., str. 63.
[482] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 241.

„osudu“ ponašanja štetnika, slijedom čega je legitimno dosuditi i dodatnu naknadu slijedeći svrhu odštetnog prava.[483]

Englesko odštetno pravo poznaje i pravo na novčanu naknadu za štetu zbog povrede osobnih prava i u slučajevima kada šteta nije ni nastala, *nominal damages.*[484] Radi se o slučajevima u kojima tužitelj potražuje naknadu za samu povredu pravno zaštićenog osobnog prava iako nije pretrpio štetu. Radi se o naknadi koja ne kompenzira stanje kod tužitelja iz jednostavna razloga što nema nastale štete. Oštećeniku se priznaje pravo podnijeti tužbu protiv počinitelja radi donošenje presude o počinjenoj povredi, što je očito glavni motiv tužitelja, budući sudovi u tom slučaju dosuđuju tek simboličnu naknadu u visini od svega nekoliko funti, ali očito, tužitelj će doživjeti satisfakciju jer je počinitelja izložio sudskom postupku i uz to vezanim troškovima, u kojemu je utvrđena povreda njegova prava, što konačno može imati i određeni učinak odvraćanja počinitelja od takvih radnji u budućnosti.[485] Prema postojećoj sudskoj praksi, oštećeniku će takva sudska zaštita prava biti pružena samo u slučajevima kada se radilo o povredama pravno zaštićenih prava oštećenika koje su počinjene na osobito težak način, osobito ako su u pitanju temeljna ljudska prava, a što počinjenoj povredi daje dodatnu težinu, bilo da je javnost tom radnjom bila zgrožena, bilo da se radi o takvoj povredi za koju se od strane suda želi poslati jasna poruka odvraćanja od takvog neželjenog ponašanja, slijedom čega takve odluke same po sebi simboliziraju osudu takvih povreda.[486]

Kada je u pitanju naknada neimovinske štete za posredno oštećene uslijed smrti bliske osobe, englesko pravo stoljećima nije priznavalo takvu naknadu s obrazloženjem kako smrt osobe ne može biti predmet građanskog, već isključivo kaznenog prava. Ipak u 19. stoljeću pravnici su ukazivali na nelogičnost da se za tjelesne ozljede dosuđuje naknada, a istovremeno se ne dosuđuje za smrt kao najteži oblik povrede života, pa su isticali da takvo stanje dovodi do bizarnog ishoda da je za štetnika opasnije ogrebati oštećenika, nego li ga ubiti. Takve rasprave dovele su do promjena predviđenih već ranije spomenutim *Fattal Accident Act* iz 1846. godine.[487]

Englesko odštetno pravo priznaje i naknadu neimovinske štete i onim osobama koje su doživjele psihički stres ili psihičko oboljenje ukoliko su neposredno bile izložene nastanku

[483] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 251.
[484] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 223.
[485] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 225.
[486] Pino-Enhart, *Op. cit.* u bilj. 456, str. 227.
[487] Glannon Joseph W., *Law of Torts, Six Edition,* Walters Kluwer, New York, 2020. godine, str. 254.

štetnog događaja, bez obzira što štetnik nije poduzeo štetnu radnju prema njima pa bi se moglo reći da te osobe imaju status posrednih oštećenika.

Engleski sudovi nisu donosili opće ili orijentacijske kriterije za dosudu neimovinske štete, osobito imajući u vidu da odluku o visini naknade donosi porota, a samo u određenim slučajevima sudac. Također, opseg neimovinske štete ne iskazuje se numeričkim oznakama, već postoji tek određene baze podataka, odnosno vodiči o visini naknade neimovinske štete u kojima su brojne sudske odluke sistematizirane po vrsti povrede. Tako, primjerice, za povredu vratne kralješnice i njene posljedice sudovi dosuđuju naknadu u iznosu od 875 funti za najblaže oblike pa do 97.500 funti za ozbiljne i teške povrede vrata, za kvadriplegiju od 212.500,00 funti do 265.000,00 funti, a brojni odvjetnički uredi objavljuju iznose naknade neimovinske štete koji su razvrstavni po kriteriju posljedica iz kojih proizlazi da se visina naknade vrednuje prema izazvanim posljedicama, a ne po postocima invalidnosti.[488]

2.7.4 Odgovornost za (neimovinsku) štetu

2.7.4.1 Općenito o odgovornosti

Kao što je prethodno u radu navedeno, postoje više grupa štetnih radnji koje u konačnici dovode do povrede osobnih prava pojedinaca, a za postojanje odgovornosti za štetu, osim štetne radnje, trebaju se kumulativno ispuniti pretpostavki koje predviđa *common law* i/ili *statutory law*, kako bi oštećeni od štetnika mogao ostvariti jednu ili više od prethodno navedenih oblika naknade neimovinske štete. Pretpostavke za odgovornost su: postojanje štetnikove štetne radnje koja može biti počinjena činjenjem ili propuštanjem, potom povreda dužne pažnje ili zakonom propisane obveze, uzročna veza i nastanak pravno priznate štete. Pravno priznati oblici naknade neimovinske štete već su prethodno opisani i analizirani, a u daljnjem tekstu daje se prikaz i analiza drugih pretpostavki odgovornosti za štetu; postojanje štetne radnje, povreda dužne pažnje i uzročna veza.

2.7.4.2 Povreda dužne pažnje

Negligence ili obična nepažnja je štetna radnja kojom je oštećenom počinjena šteta uslijed povrede dužnosti pažnje, *breach of duty of care,* te da bi oštećeni mogao podnijeti zahtjev protiv štetnika treba dokazati kako je štetnik prema oštećenom trebao postupati s razboritim oprezom i brigom, potom da štetnik u konkretnim okolnostima nije postupao s dužnom pažnjom čime je kod oštećene osobe prouzročio određeni gubitak koji je, bar u određenom dijelu, ujedno i

[488] Primjerice, web stranica *Curzon Green Solicitors,* https://www.curzongreen.co.uk/practice_areas/levels-of-awards-for-pain-and-suffering-in-personal-injury-claims/,, dostupno na dan 06.04.2023. godine.

pravno priznata neimovinska ili imovinska šteta, tj. šteta koja je može biti predmet postupka naknade štete po pravilima odštetnog prava.[489]

Obična nepažnja u građansko-pravnom smislu ne podrazumijeva nemar u apstraktnom smislu, već je pravno relevantna samo u slučajevima gdje postoji dužnost pažnje i gdje propust u toj dužnosti prouzroči štetu.[490] Za razliku od drugih, obična nepažnja je građanski delikt koji kod oštećene osobe može prouzročiti različite vrste štete, koje nisu specifične poput štete koje su prouzročene klevetom, povredom fizičkog integriteta ili zloporabama javnih ovlaštenja, tj. radnjama kao što su *battery, false imprisonment, defamation,* slijedom čega nepažnja u pravnom smislu kao radnja potencijalno može nastati u raznim odnosima, odnosno u svakom konkretnom slučaju u kojem štetnik poduzima radnju kojom čini povredu dužne pažnje, koja dovodi do nastanka štete kod oštećenika.[491] Ako je povrijeđena zakonom propisana dužna pažnja, oštećeni će moći podnijeti tužbu radi naknade štete samo ako je zakonom koji propisuje dužnost pažnje predviđena mogućnost naknade štete.[492]

Kada je u pitanju dužna pažnja, pravna književnost poznaje više različitih obveza koje proizlaze iz dužne pažnje, koje se mogu kategorizirati na tri različita načina; prema onome što zahtijevaju od nekoga da učini, prema vrsti interesa koji trebaju zaštititi i prema tome kako nastaju.[493] Također, moguće ih je po dijeliti na negativne i pozitivne dužnosti, kao što je poduzimanje razumnih koraka kako se bi osigurao određeni ishod ili da završi određeni zadatak s razumnim stupnjem skrbi i vještine, primjerice liječnik.

Za štete koje su počinjene običnom nepažnjom oštećeni ima pravo podnijeti tužbu radi naknade pretrpljene neimovinske štete pa pravilima koje vrijede za *compensatory damages,* tj. *general damages,* a tek vrlo rijetko i vrlo izuzetim slučajevima može se dosuditi naknada kao što je *exemplary damages,* kao što je to bilo u predmetu *Rookes v Barnard* iz 1964. godine, kada je takva naknada dosuđena jer štetnik nije bio osuđen za kazneno djelo kojim je počinio štetu oštećenom.[494]

U brojnim predmetima postojao je pravni izazov prosuditi je li štetnik postupao s nepažnjom ili je pak njegovo ponašanje bilo primjereno u konkretnom slučaju, tako da su se u praksi izdvojila

[489] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 72.
[490] *Ibid.*
[491] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 74.
[492] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 76.
[493] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 79-80.
[494] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 78.

pravna shvaćanja koja su prihvaćena kao svojevrsni *test* ili provjera je li se radi o povredi dužne pažnje ili ne, pa se tako ističe predmet *Heaven protiv Pender (1883)* u kojem se navodi u slobodnom prijevodu: *"Kad god se jedna osoba uslijed okolnosti nađe u takvom položaju prema drugoj osobi da bi svatko prosječne razboritosti, koji bi o tome razmislio, odmah prepoznao da bi, ako ne primijeni uobičajenu pažnju i vještinu u svom postupanju s obzirom na te okolnosti, time prouzročio opasnost od štete na osobi ili imovini te druge osobe, nastaje dužnost primjene uobičajene pažnje i vještine radi izbjegavanja takve opasnosti.*[495]

S obzirom na složenost postupka prosudbe željenog i neželjenog ponašanja u različitim situacijama, jasno je kako nije moguće definirati pravilo ili standard koje bi određivalo radi li se povredi dužne pažnje, iako su postojali pokušaji u tom smjeru pa se u engleskoj pravnoj književnosti nerijetko pozivaju na praksu common law SAD-a, *United States v Carroll Towing Co* iz 1947. godine), u kojem američki sudac *Learned Hand J* navodi u slobodnom prijevodu: *"*

„Budući da postoje situacije u kojima će se svako plovilo otrgnuti od svog veza i budući da, ako se to dogodi, postaje prijetnja onima oko sebe, dužnost vlasnika, kao i u drugim sličnim situacijama, da spriječi nastanak ozljeda rezultat je djelovanja triju varijabli: (1) vjerojatnosti da će se plovilo otrgnuti; (2) težine nastale štete ako se to dogodi; (3) tereta odgovarajućih mjera opreza. Možda će ovu zamisao dodatno razjasniti ako se izrazi algebarski: ako se vjerojatnost označi s P, šteta s L, a teret s B, odgovornost ovisi o tome je li B manji od L pomnoženog s P, odnosno o tome vrijedi li B < PL.[496]

S obzirom na nemogućnost definiranja povrede dužne pažnje jednim pravilom, u praksi engleskog odštetnog prava razvila su se pravila koja se primjenjuje prilikom ocjene postojanja povrede dužne pažnje, pa kao prvo pravilo ističe se objektivnost – *Objectivity* – standard pažnje koji se od štetnika očekuje da će primijeniti u interesu tužitelja treba biti objektivan; potom ravnoteža – *Balancing* – pravilo kako troškovi mjere opreza poduzete u svrhu sprječavanja rizika trebaju biti u ravnoteži s izvjesnošću nastupanja predvidivih rizika; potom uobičajena praksa – *Common practice* – pravilo po kojem pozivanje na isto ponašanje većine osoba u

[495] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 84.

[496] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 230.*" Since there are occasions when every vessel will break from her moorings, and since, if she does, she becomes a menace to those about her; the owner's duty, as in other similar situations, to provide against resulting injuries is a function of three variables: (1) The probability that she will break away; (2) the gravity of the resulting injury, if she does; (3) the burden of adequate precautions. Possibly it serves to bring this notion into relief to state it in algebraic terms: if the probability be called P; the injury, L; and the burden, B; liability depends upon whether B is less than L multiplied by P: i.e., whether B < PL."*

konkretnom situaciji nije podloga za zaključak da je štetnik primijenio dužnu pažnju, s time da kod dužne pažnje u obavljanju profesionalne djelatnosti, *proffesional negligence,* pozivanje na pravila struke i znanosti biti će dostatno za primjenu pravila *Common practice* radi potvrde ponašanja sukladno zahtijevanoj dužnoj pažnji; potom krivnja - *Personal fault* - pravilo po kojem se prilikom utvrđivanja je li štetnik povrijedio dužnu pažnja prema oštećenoj osobi, promatra ponašanje štetnika u odnosu na standard pažnje za kojeg se očekuje da će ispuniti; te konačno pravilo o teretu dokaza – *Proof* – po kojem je na oštećenom teret dokazivanja kako je štetnik povrijedio dužnu pažnju u konkretnom slučaju.[497]

U slučajevima kada je šteta počinjena propuštanjem, potrebno je naglasiti da englesko odštetno pravo daje veliki značaj razlikovanju između odgovornosti za štetu uslijed propuštanja poduzimanja dužne radnje i štete koja je počinjena činjenjem.[498] Osnovna razlika između činjenja i propuštanja ogleda su tome da radnjom činjenja štetnik dovodi oštećenika u gori položaj od onoga u kojem je bio prije poduzimanja radnje, dok kod propuštanja štetnik nečinjenjem ne dovodi u lošiji položaj oštećenika od onoga u kojem se u tom trenutku nalazio, no da je poduzeo radnju koju je bio dužan učiniti, oštećeni ne bi pretrpio štetu, primjerice, u slučaju upozoravanja opasnosti na autocesti; odgovorna osoba propustila je upozoriti vozače na opasno stanje kolnika na autocesti, iako je to bila njegova obveza i postojala je mogućnost takvo što učiniti, nečinjenje je dovelo do toga da je vozač izgubio kontrolu nad vozilom i prouzročio prometnu nesreću.[499] U predmetu *Anus v Merton LBC,* iz 1978. godine, višestambena zgrada bila je sagrađena s neadekvatnim temeljima uslijed čega je došlo do slijeganja zgrade i samim time višestrukih oštećenja, pa su vlasnici tih stanova u zgradi podnijeli tužbu protiv lokalnih vlasti koja je propustila postupati sukladno Zakonu o javnom zdravstvu, *The Public Health Act,* iz 1936. godine, po kojem je zakonu lokalna vlast preuzela obvezu nadzora gradnje zgrada na njenom području u smislu da zgrade trebaju biti izgrađene u skladu s pravilima struke te se taj predmet smatra tipičnim predmetom počinjenja štete propustom, *ommision case*.[500]

Imajući u vidu navedeno, odluka o tome radi li se o povredi dužne pažnje ovisi o tome je li u konkretnom slučaju štetnik mogao predvidjeti da će njegova nepažnja prema oštećeniku prouzročiti pravno relevantnu štetu, odnosno je li štetnik prema oštećeniku postupao razumno i logično u odnosu na postojeće rizike konkretnog slučaja.

[497] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 232.
[498] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 186.
[499] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 187.
[500] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 188.

2.7.4.3 Uzročna veza

Uzročna veza je daljnja pretpostavka odgovornosti za štetu počinitelja prema oštećeniku te predstavlja činjenično pitanje koje se utvrđuje u svakom pojedinom slučaju, no englesko odštetno pravo poznaje određena pravila i standarde koje se primjenjuju prilikom raspravljanja o postojanju uzročne veze između radnje štetnika i štete koja je nastala kod oštećenika. Za razumijevanje osnovah kriterija koje će sud uzeti u obzir prilikom odlučivanja o postojanju uzročne veze u velikoj mjeri pomoći će analiza kriterija kao što je *but for* test, potom provjera je li u konkretnom slučaju došlo do mogućeg prekida kauzalnog niza između radnje štetnika i nastale štete od strane tužitelja ili treće osobe, odnosno je li šteta posljedica koincidencije, slučajna posljedica štetnikove radnje ili je štetnik svojim postupanjem materijalizirao rizik koji je izazvao štetu.[501]

Sukladno *but for* testu, ako se želi utvrditi je li A počinitelj prouzročio štetu B, potrebno je postaviti pitanje je li bi kod B šteta bila izbjegnuta da A nije počinio štetnu radnju, a u slučajevima gdje ovaj test daje očito pogrešan ili paradoksalan rezultat, potrebno ga je nadopuniti u prethodnom odlomku navedenim testovima; prekida lanca uzročnosti odnosno testom materijalizacije rizika.[502] U slučajevima fizičke ozljede, postavlja se pitanje postoji li veća ili manja vjerojatnost da bi određena ozljeda bila izbjegnuta da štetnik nije počinio određenu radnju, a standard dokazivanja za oštećenog je postojanje vjerojatnosti koja prelazi 50 % da bi ozljeda bila izbjegnuta da nije bilo radnje štetnika, u kojim slučajevima sudovi će zaključiti kako je oštećeni dokazao u dovoljnoj mjeri izvjesnost kako je ozljeda počinjena radnjom štetnika, kao primjerice u predmetu *Chester v Afshar* iz 2005 godine, u kojem je bilo moguće utvrditi kao postoji izvjesnost u omjeru od 98-99 % da ne bi nastupile neželjene posljedice operacije (paraliza) kralješnice da je liječnik postupao sukladno pravilima struke i znanosti.[503]

Sudska praksa pokazala je niz izazova u primjeni *but for* testa, primjerice kako ocijeniti štetnu radnju koja prouzroči štetu u vidu pogoršanja bolesti odnosno zdravstvenog stanja, u engleskoj pravnoj književnosti nazvan *divisibile harm* kao što je to bilo u predmetu *Bonnington Castings protiv Wardlawa* iz 1956. godine, u kojem je zauzet stav da tužitelj može tužiti tuženika za naknadu štete ako može dokazati tvrdnju da nije bilo delikta tuženika, šteta koju je tužitelj pretrpio ne bi bila tako teška, tj. ne bi trpio teže posljedice, za razliku od predmeta u kojim će

[501] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 255.
[502] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 260.
[503] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 268.

primjena *but for* testa obvezati tužitelja dokazati u postupku naknade štete kako uopće ne bi pretrpio štetu da nije bilo štetne radnje, primjerice nastup smrti, ili gubitak ruke, u književnosti nazvanom *indvisibile harm.*[504]

Koincidencija također može biti razlog prekida uzročnosti između štetne radnje i nastale štete što se pokazalo u brojnim predmetima u kojima se ocjenjivalo je li je šteta posljedica radnje štetnika ili događaja koji je neovisan o radnji samog oštećenika, primjerice kad oštećena osoba pretrpi ozljede u prometnoj nesreći krivnjom drugog vozača, uslijed čega je bila na bolničkom liječenju da bi po izlasku iz bolnice prelazeći prilazni kolnik doživjela još jedan nalet vozila koji je ozlijedio nogu, pa se postavilo pitanje postoji li odgovornost i za štetu oštećene koju je doživjela iz bolnice ili je to splet slučajnosti za koji ne može biti odgovoran prvotni vozač, ili primjerice u predmetu *Chester v Afshar* iz 2005. godine u kojem je utvrđena odgovornost liječnika jer je propustio svom pacijentu dati informaciju kako postoji 1-2 % mogućnost da zbog operacije ostane paralizirana, iako je tuženik dokazao da bi u svakom slučaju, da bi oštećena u slučaju da je dala pristanak nakon te informacije, zasigurno ostala paralizirana nakon operacije, s obrazloženjem kako je potrebno uzeti u obzir važnost dužnosti liječnika o pružanju informacija pacijentima, u suprotnom, dužnost liječnika u tom smislu ostala bi tek slovo na papiru bez posljedica za slučaj njene povrede, što za sud nije bilo prihvatljivo.[505]

Prekid uzročne veze osloboditi će odgovornosti štetnika za štetu ako dokaže da je šteta posljedica aktivne radnje oštećenika ili treće osobe koja je uslijedila nakon njegove štetne radnje, a osobito ako je ta radnja bila namjerna, s predvidivim posljedicama i nepredvidiva, odnosno za prekid uzročne veze traži se aktivna radnja, *novus actus interveniens*.[506]

2.7.4.4 Posebni oblici odgovornosti

Tort of battery, je takva radnja kojom štetnik s namjerom koristi fizičku silu kako bi s oštećenikom ostvario fizički kontakt, bez prethodnog pristanka oštećenika, iz čega proizlazi kako se za uspostavu odgovornosti za štetu koja je počinjena opisanom radnjom zahtjeva da je radnja počinjena primjenom sile, namjerno, bez pristanka oštećenika te da je oštećeni doživio fizički kontakt, uključujući i one koje su ostvarene predmetom ili prisilnim zatočenjem i slično.[507] U pravnoj književnosti analiziraju se oni granični slučajevi u kojima je neželjeni fizički kontakt počinjen od osoba s javnim ovlaštenjima kao što su djelatnici policije, kada takav

[504] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 265.
[505] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 295.
[506] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 297.
[507] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 44.

postupak postaje nezakonit, potom kada je dan pristanak ili u slučajevi kada se bez obzira na izostanak pristanka oštećenika ostvaren fizički kontakt neće smatrati štetnom radnjom.

Oštećena osoba u tim slučajevima ima pravo podnošenja tužbe radi naknade štete koja mu je prouzročena takvom radnjom, s izuzetkom iz *§ 45 of the Offences Against the Person Act* iz 1861. godine po kojoj nije dopušteno osobi, koja je podnijela privatnu tužbu protiv radi napada, *assaul or battery,* pred magistratskim sudom, pravo podnošenja druge tužbe protiv iste osobe za naknadu štete po općim pravilima odštetnog prava.[508] Oštećeni će imati pravo zahtijevati *aggravated damages* u slučaju da je štetna radnja počinjena na značajno agresivan način, a u slučaju ako oštećeni nije pretrpio štetu kao posljedicu počinjene radnje imat će pravo na *nominal damages* sa svrhom donošenja presude kao potvrde postojanja povrede prava oštećenog u predmetnom događaju.[509]

Kao što je prethodno navedeno u poglavlju 2.71. Tort law, englesko odštetno pravo poznaje i odgovornost za štetu i ako štetna radnja nije izravno usmjerena prema oštećenoj osobi, ali je uslijed izloženosti samom nastanku štetnog događaja, u kojem su sudjelovale druge osobe, doživjela psihičku traumu i/ili psihičko oboljenje, primjerice, osoba koja je neposredno nakon prometne nesreće pružala prvu pomoć teško ozlijeđenim sudionicima nesreće.[510] Iako prema njima nije bila uperena štetna radnja, štetnik će biti odgovoran za takvu vrst štete, pod pretpostavkom da je oštećenik bio neposredno izložen nastanku štetnog događaja te postoji dovoljan stupanj izvjesnosti kako je predmetni doživljaj kod oštećenika mogao izazvati psihičku traumu ili oboljenje, odnosno pogoršanja ranije oštećenog psihičkog zdravlja. Tako je u predmetu *McLoughlin* v *O'Brian* iz 1983 godine tužiteljici dosuđena naknada štete prouzročene psihičkim oboljenjem koje je izazvano činjenicom da je dva sata nakon prometne nesreće vidjela mjesto na kojem su joj smrtno stradali suprug i kćer, dok je druge dvije kćeri, koje su bile ozlijeđene, vidjela u bolnici 30 minuta nakon odlaska s mjesta nesreće.[511]

U tom području odgovornosti, značajan je predmet *Alcock v Chief Constable of South Yorkshire* iz 1992. godine koji je proizašao iz tragičnog sportskog događaja, polufinala jednog od nogometnih engleskih kupova, *FA Cup*, u kojem su igrali *Liverpool* i *Nottingham Forest*, u kojem je događaju, zbog nedopušteno prevelikog broja gledatelja, došlo do naguravanja i

[508] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 69.
[509] *Ibid.*
[510] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 126.
[511] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 128.

rušenja zaštitnih ograda uslijed čega je poginulo 96 navijača.[512] Povodom tog događaja vodio se sudski postupak po tužbi tužitelja protiv policijske postaje koja je djelovala na stadionu, radi naknade štete koju je pretrpio uslijed psihičke traume. Naime, tužitelj je tvrdio kako je vidio pogibiju svog bliskog srodnika na televiziji što mu je izazvalo psihičku traumu, međutim, sud je odbio zahtjev jer nije postojala odgovornost policije za činjenicu da je tužitelj na televiziji gledao smrt svog bližnjega, već se radi o odgovornosti same televizijske kuće koja je trebala predvijeti da puštanjem uživo prijenosa tog događaja može izazvati kod gledatelja, osobito bliskih srodnika ljudi koji gledaju smrt svojih bližnjih na stadionu, psihičku traumu ili oboljenje.[513]

Osim odgovornosti za štetu na temelju krivnje, englesko odštetno pravo poznaje i objektivnu odgovornost za štetu, koja je propisana raznim zakonima, primjerice *the Animals Act* iz 1971. godine kojim se propisuje objektivna odgovornost imatelja životinje koja počini štetu na stvarima i osobama.[514] Međutim, sami počeci objektivne odgovornosti sežu daleko u prošlost, a prvi slučaj je predmet *Raynold vs Fletcher* u kojem je žalbeni sud zauzeo shvaćanje da osoba je koja, radi vlastitih potreba, na svoje zemljište unosi i tamo skuplja vodu koja bi mogla uzrokovati štetu trećim osobama ako dođe do proboja vode, *prima facie* odgovorna za svu štetu koja je posljedica prodora vode, s time da se može osloboditi odgovornosti ako je do prodora vode došlo radnjom samog oštećenika, uslijed više sile *acts of God*.[515] U tom predmetu žalbeni sud zauzima stav kako za prodor vode nije važno postoji li krivnja osobe koje je poduzela takvu radnju da bi se uspostavila njegova (objektivna) odgovornost za štetu.

Odgovornost za štetu ne nastupa samo u slučaju povrede dužne pažnje, već i u slučajevima kada štetnik postupa protivno pravnim propisima, *breach of statutory duty*, slijedom čega postoji niz zakona koji mogu biti osnova za podnošenje zahtjeva zbog povrede zakonske obveze, primjerice, *Occupiers' Liability Acts* iz 1957 i 1984 godine, *the Copyright, Designs and Patents Act* iz 1988. godine i *Human Rights Act* iz 1998. godine. Zanimljivo kako se zaposlenicima u pravilu ne priznaje pravo na naknadu štete za slučaj povrede na radu. Naime*, Enterprise and Regulatory Reform Act* iz 2013. godine jasno naglašava kako u slučajevima kada poslodavci povrijede obvezu koje proizlaze iz pravila koja uređuju sigurnost i zdravlje radnika na poslu,

[512] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 126.
[513] *Ibid.*
[514] Animals Act 1971 (c. 22)
[515] *Rylands v Fletcher* (1868) LR 3 HL 330.

zaposlenoj osobi ne priznaje se pravo na naknadu štete osim ako to nije izričito propisano propisima koji uređuju sigurnost i zdravlje pri obavljanju radnih aktivnosti.[516]

Englesko odštetno pravo sadrži odredbe o oslobođenju odgovornosti, o odgovornosti za štetu koju počini dijete ili maloljetnik, o pristanku oštećenog na štetu, *volenti non fit injuria - no wrong is done to the willing,* kao i odredbe o zastari koje će u nastavku ovog poglavlja analiziraju.

Engleska pravna doktrina dopušta mogućnost posebnim zakonima urediti pravo na naknadu štete kao i visinu takve naknade, što je pravni napor u rješavanju predmeta naknade štete mimo suda i sudskog postupka, odnosno odraz ideje o pravu na naknadu štete uslijed povrede tijela i zdravlja bez obzira na to tko je odgovoran za njen nastanak (tzv. *no blame compensation schemes*).[517] U Engleskoj je tako donesen niz posebnih zakona kojim se priznaje pravo na naknadu štete bez obzira na odgovornost, a engleska pravna doktrina zauzima shvaćanja kako takav put možda predstavlja bolji odgovor društva u saniranju neželjenih posljedica prouzročenih povredama tijela i zdravlja građana.[518]

Tako, primjerice, *The Armed Forces Compensation Scheme (AFCS)*, stupio na snagu 6. travnja 2005. godine, predstavlja sustav naknade štete bez krivnje za osobe koje pretrpe ozljede za vrijeme služenja u vojnim snagama Velike Britanije, bez obzira jesu li ozlijeđeni za vrijeme borbenih operacija ili treninga, a sustav obuhvaća i rezerviste.[519] Predviđena naknada odnosi se na pretrpljene bolove i patnju, a njena visina prvenstveno ovisi o težini povrede, tako da su povrede po težini klasificirane u petnaest razreda i čine tarifni sustav u kojem su najteže ozljede postavljene u prvi a najlakše u petnaesti razred, a limit za najteže ozljede postavljen je na iznos od 570.000,00 Ł.[520] Ukoliko je ozljeda, osim boli i patnji, imala izrazito negativan utjecaj na oštećenika u smislu mogućeg gubitka sposobnosti zarađivanja u budućnosti ili tešku naruženost tijela koja je izazvala povredu vlastite slike, moguće je dosuditi i dodatnu naknadu štete (tzv. *supplementary award*).[521] Sustav sadrži niz pravila kojima su uređene neke posebnosti naknade štete, poput pravila o zastari potraživanja, pravila o privremenoj naknadi, roku isplate naknade,

[516] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 606.
[517] Macleod Sonia, Hodges Christopher, *Redress Schemes for Personal Injuries*, Hart Publishing, London, 2017. godine, str.3.
[518] Macleod, *Op. cit.* u bilj. 528., str. 4.
[519] Macleod, *Op. cit.* u bilj. 528, str.485.
[520] Macleod, *Op. cit.* u bilj. 528, str. 487.
[521] *Ibid.*

žalbenom postupku pa se može reći da navedeni sustav sadrži sva pravila potrebna za cjelovito rješavanje takvih zahtjeva bez pomoći sudske vlasti.

Slijedeći sustav naknade štete bez krivnje odnosi se nedužne žrtve kaznenih djela koji je na snazi od 1964. godine, a koji je tijekom vremena do danas doživio niz izmjena i dopuna, od kojih je najvažnija ona iz 1995. godina kada je donesen *The Criminal Compensation Act,* iz kojeg proizlazi da o tim naknadama odlučuje *the Criminal Injuries Compensation Board*.[522] Velika Britanija, tj. njena Vlada, po navedenom propisu ima obvezu isplatiti naknadu štete osobama koji su zadobile tjelesne ili mentalne ozljede kao nedužne žrtve kaznenih dijela koja nastane uslijed fizičke ili duševne ozljede ukoliko su ozljedu zadobili u pojedinačnom incidentu ili su bile zlostavljane kroz neko vrijeme, a naknada se može odnositi na bolove i patnju, gubitak mogućnosti zarađivanja, troškove liječenja, troškove sahrane, a u slučaju smrtnog ishoda isplatiti će se naknade za gubitak uzdržavanja.[523] Naknade se kreću u iznosima od najmanje 1.000,00 Ł pa do 250.000,00 Ł po osobi, dok za najteže slučajeve povrede tijela i zdravlja naknada može dosegnuti maksimalni iznos od 500.000,00 Ł po osobi.[524] Ukoliko oštećenik zadobije više od jedne ozljede, biti će mu isplaćeno 100 % naknade po tarifi za najznačajniju, s najvišom vrijednošću, ozljedu, 30 % za istu ili drugu po vrijednosti ozljedu te 15 % za treću po redu ozljedu, dok se po ovoj tarifi za daljnje ozljede ne isplaćuje naknada, ali se ipak može dodati naknada za specifične posljedice, primjerice ukoliko je oštećena osoba ostala trudna uslijed počinjenog kaznenog djela, izgubila trudnoću ili zadobila zarazne seksualno prenosive bolesti.[525] Zastara zahtjeva za plaćanje ove naknade je 2 godine od počinjenja kaznenog djela, ako se radi o osobi starijoj od 18 godina, dok za osobe mlađe od 18 godine zahtjev podnose njihovi zakonski zastupnici, a ako oni to pravo ne iskoriste, tada tim osobama od 18 godine života počinje teći dvogodišnji zastarni rok.[526]

Za sve zahtjeve za naknadu štete, bez obzira po kojoj osnovi, kada je u pitanju podnošenje tužbe radi naknade neimovinske štete, primjenjuju se pravila *Civil Procedure Act-a* iz 1997. godine koji propisuje da tužbeni zahtjev s osnova naknade neimovinske štete (*general damages for*

[522] Macleod, *Op. cit.* u bilj. 528*,* str. 501.
[523] *Ibid.*
[524] Macleod, *et. al. op. cit.* u bilj. 528*,* str. 502.
[525] Macleod, *et. al. op. cit.* u bilj. 528*,* str. 503.
[526] *Ibid.*

pain and suffering and loss of amenity) mora postaviti okvirno (npr. na način da se očekuje naknadu ne veću od £5,000 ili da se očekuje naknadu veću od £5,000).[527]

Na ovaj način, oštećena osoba u sudskom postupku ne mora znati točan iznos naknade koju potražuje budući ne raspolaže prethodnim parametrima po kojima bi mogao odrediti visinu zahtjeva, što oštećenika stavlja u povoljniji položaj kada je u pitanju rizik da sam odredi manju visinu naknade neimovinske štete nego što bi je sud odredio po vlastitom uvjerenju. Nadalje, takvo zakonsko rješenje omogućuje provedbu svrhe novčane naknade za neimovinsku štetu u kompenzacijskom smislu na način da se ne može dogoditi situacija da oštećena osoba, samo iz razloga što je postavila prenizak zahtjev, ostane dekompenzirana za pretrpljenu štetu.

2.7.5 Zastara neimovinske štete

Limitation Act iz 1980. godine postavlja vremenska ograničenja u pogledu toga kada se tužba za odštetu može podnijeti protiv tuženika, što je posljedica pravnih shvaćanja kako je u interesu pravde da se postupci naknade štete provedu unutar razumnog roka, a ne kada se činjenice više neće moći utvrditi, kako zbog proteka vremena tako i zbog očekivanog gubitka dokaza, ali i u smislu zaštite štetnika, kako ne bi bili izloženi mogućnosti podnošenja tužbe unedogled.[528]

Opći zastarni rok iznosi 6 godina od dana kada je počinjena šteta.[529] Ako je štetnom radnjom štetnik prouzročio tjelesnu ozljedu kod oštećenika uslijed obične nepažnje, povrede dužne ili uznemiravanjem, prema članku 11. *the Limitations Act*-a zastarni rok iznosi 3 godine od dana nastanka ozljede, s time da u slučaju da je oštećenik naknadno saznao da je zadobio težu fizičku ozljedu, odnosno ako nije mogao saznati tko je odgovorna osoba, zastarni rok od tri godine počinje teći od tog saznanja, a ne od nastanka ozljede, s time da sud ima diskrecijsko pravo pozivom na odredbu čl. 33. navedenog Zakona dopustiti podnošenje tužbe i nakon proteka tog roka ako to nalaže načelo pravičnosti.[530]

2.7.6 Zaključno o pravnom uređenju neimovinske štete u Engleskoj

Provedena analiza pravnog uređenja neimovinske štete u engleskom odštetnom pravu pokazala je kako izostanak zakonom propisane definicije neimovinske štete nema negativnih posljedica na opseg i sadržaj pravne zaštite kod povrede osobnih prava oštećenika. Dapače, puno toga upućuje na zaključak da je izostanak definicije omogućio da se kroz povijest do danas, ovisno

[527] Civil Procedure Act, UK Public General Acts, 1997., Rules and directions, dostupno 29.01.2023. godine na: https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part16#16.1
[528] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 718.
[529] Limitation Act 1980 (c. 58)
[530] J. Mcbride, Bagshaw, *Op. cit.* u bilj. 452. str. 719.

o tome na koji je način počinjena štetna radnja, u kojim okolnostima te o prouzročenim posljedicama, oštećenoj osobi prizna pravo na odgovarajuću novčanu naknadu za neimovinsku štetu. Svim pravno priznatim oblicima naknade za neimovinsku štetu kao što su *general damages, compensatory damages, aggravated damages, punitive damages, provsional damages, nominal damages* i dr., svojstveno je da zahtijevaju ispunjenje određenih pretpostavki u odnosu na štetnu radnju, povredu određenog neimovinskog dobra, specifične okolnosti slučaja ili pak određene posljedice. Gledajući pravne relevantne činjenice o kojima ovisi pravo na naknadu štete, može se zaključiti kako su zastupljeni subjektivni i objektivni koncept poimanja neimovinske štete iz razloga što naknada ne ovisi samo o subjektivnim elementima koji nastaju kod oštećenika uslijed povrede prava, kao što su bol, strah, nelagoda, već i o objektivnim elementima, kao što su težina povrede zajamčenog prava i ostale okolnosti slučaja, slijedom čega, za priznavanje naknade neimovinske štete svijest o trpljenju štete nije presudna pretpostavka za dosudu ove naknade.

Slijedom navedenog, novčana naknada neimovinske štete ovisi o povrijeđenom dobru i o načinu počinjenja povrede, a primarno ima svrhu kompenzirati nastalu i buduću štetu, stvoriti osjećaj zadovoljštvine kod oštećenika, a kada se ispune pretpostavke, moguće je dosuditi kaznenu odštetu, *punitive damages,* odnosno *nominal damages*, kojima se nastoji postići prvenstveno svrhu odvraćanja. Svrha naknade neimovinske štete stoga u bitnome determinira prethodno opisane oblike novčane naknade jer se svakim tim zasebnim oblikom želi postići točno određeni cilj, ili vraćanje stvari u prijašnje stanje, *restitutio in integrum,* a ako to nije moguće onda je svrha kompenzirati negativne osjećaje kod oštećenika, ili stvoriti osjećaj satisfakcije te konačno ponekad se želi doslovno kazniti štetnika za počinjeni građanski delikt.

Novčana naknada ovisi o težini povrede, okolnostima slučaja, duljini i trajanju boli i patnji te drugim posljedicama koje se manifestiraju kod oštećenika. Kao i u njemačkom odštetnom pravu, naknada je individualizirana te englesko odštetno pravo nema obvezujuće novčane kriterije koji se trebaju priznati u slučaju nastanka neimovinske štete.

Oštećenik je dužan dokazati sve pretpostavke odgovornosti za štetu na temelju krivnje, štetnu radnju, povredu dužne pažnje odnosno protupravnost, uzročnu vezu te postojanje štete. Ako je šteta počinjena stvarju ili djelatnošću za koju je propisana objektivna odgovornost tada je oštećenik oslobođen dokazivanja krivnje. Osim neposrednog oštećenika, pravo na naknadu neimovinske štete imaju i posredno oštećene osobe u slučajevima kada izgube blisku osobu, ali i u određenim slučajevima kada su bili neposredno izloženi posljedicama štetnog događaja, što

je izazvalo povredu duševnog zdravlja, što zasigurno predstavlja iskorak u proširenju kruga osoba koja mogu imati aktivnu legitimaciju za potraživanje naknade štete od štetnika.

Pravna zaštita kod povrede osobnih prava omogućuje oštećenom popravljanje gotovo svih posljedica štetne radnje, s obzirom da naknada štete ne ovisi samo o jačini i trajanju fizičkih boli i straha, što osobito podupire činjenica o vezanosti odluke o osnovu i visini novčane naknade za sam način počinjenja štete i konkretne okolnosti, potom za posljedice koje su nastale u ograničenju ili uništenju kvalitete života, gubitka ugode te druga društvena ograničenja kao što je primjerice *lost mariage perspective,* što nedvojbeno otvara put individualiziranom pristupu svakoj šteti.

Sustav odgovornosti za štetu je uravnotežen uporabom odgovornosti na temelju krivnje i na objektivnoj odgovornosti, s time da se za ocjenu protupravnosti ne traži uvijek postupanje protivno zakonskoj normi, već je za uspostavu odgovornosti dokazati postojanje povrede dužne pažnje. Nepostojanje unaprijed propisanih kriterija za visinu naknade neimovinske štete u pravnoj književnosti i sudskoj praksi ne tumači se kao ugroza provedbe načela jednakosti svih pred zakonom i sudovima te je svrha naknade da bude u što većoj mjeri individualizirana.

2.8 Pravno uređenje neimovinske štete u SAD-u

U SAD-u, pravila koja pružaju privatnopravnu, građansku, zaštitu osobnih prava pojedinaca nad neimovinskim dobrima vezana su za *common law*, tj. odštetno pravo (*law of tort*). Koncept, pravila i načela odštetnog prava u SAD uglavnom korespondiraju engleskom odštetnom pravu, slijedom čega je američko odštetno pravo kreirano sudskim odlukama prilikom rješavanja konkretnih sudskih predmeta, no postoje i pojedini zakoni koji sadrže odštetnopravna pravila.[531] Kao i u engleskom odštetnom pravu, SAD nema federalni, opći, građanski zakonik, kao što je primjerice ZOO u RH, ili BGB u Njemačkoj, već se pravila i pravna shvaćanja, kao što je rečeno, kreiraju kroz sudsku praksu pojedinih država te u svojoj ukupnosti čine *tort law. P*ojedine savezne države donose građanske zakonike, *statury law*, primjerice *California Civil Code,* koji sadrže odredbe o građanskoj zaštiti osobnih prava pojedinaca te odredbe o naknadi štete uslijed počinjenja štete.[532] *American Law Institute* (u daljnjem tekstu: ALI), od svog osnutka 1923. godine poduzima aktivnosti kako bi brojna pravila i pravna shvaćanja iz različitih grana građanskog prava na neki način oblikovao u dokumente koji sudovima, odvjetnicima i drugim dionicima predstavljaju izvor pravnih pravila i shvaćanja temeljem kojih će rješavati

[531] Goldberg, *et. al. op. cit.* u bilj. 63, str. 1.
[532] California Civil Code, dostupno na: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/home.xhtml. Dostupno 27.11.2021. godine

konkretne slučajeve.[533] Kada je u pitanju odštetno pravo, ALI objavio je dokumente nazvanim *Restatments of Law,* a za povredu neimovinskih dobara relevantni su *Restatement of the Law Second, Torts, Restatement of the Law Third, Torts: Apportionment of Liability, Restatement of the Law Third, Torts: Liability for Physical and Emotional Harm, Restatement of the Law Third, Torts: Liability for Economic Harm, Restatement of the Law Third, Torts: Products Liability, Restatement of the Law Third, Torts: Intentional Torts to Persons.*[534] Pravni izvori kao što *Restatements* nemaju snagu zakona ili kakvog drugog obvezujućeg akta, ali svojim autoritetom temeljenom na radu velikog broju pravnika, profesora, sudaca, odvjetnika, te brojnih sudskih odluka, predstavljaju autentične, vjerodostojne i pravno relevantne pravne izvore za rješavanje predmeta naknade štete (tzv. *persuasive authority*),[535] izvor koji djeluje snagom svoje uvjerljivosti. Treba još dodati kako je možda najbolji pokazatelj ugleda ALI-ja činjenica da su upravo oni sačinili tekst UN-ove Deklaracije o općim ljudskim pravima, dokument koji je preveden na 500-tinjak jezika svijeta i predstavlja jedan od najznačajnih dokumenata u pravnoj zaštiti ljudskih prava u svijetu.[536]

2.8.1 Pojam i oblici naknade neimovinske štete

Američko odštetno pravo poznaje dvije vrste novčane naknade za neimovinsku štetu; *compensatory damages*, kojoj je cilj, kao što to i samo ime sugerira, vratiti oštećenika u stanje u kojem se nalazio prije počinjenja štetne radnje, *status quo ante*, te *punitive damages*, koja ima za cilj svojevrsno kažnjavanje štetnika.[537]

2.8.1.1. Compensatory Damages

Oštećeni uslijed psihičke ili fizičke povrede tijela ili zdravlja ima pravo na novčanu naknadu neimovinske štete, koja ima prvenstveno kompenzatornu narav. Pravilo je u biti jednostavno: oštećenik ima pravo zahtijevati kompenzaciju za sve svoje gubitke u jednom zahtjevu odnosno suđenju, kako gubitke koje su nastali u prošlosti, tako i one koji će nastati u budućnosti, a sve kako bi se onemogućilo da se po jednom štetnom događaju vodi veći broj predmeta.[538] Kada je

[533] https://www.ali.org/about-ali/story-line/. Pristupljeno 28.08.2021. godine.
[534] *Ibid.*
[535] Goodhart A. L., *Restatment of the Law of Torts,* University of Pennsylvania, Pennsylvania, 1935. godine, str. 411.
[536] Masters L. S., Fehling G. B., *The American Law Institute's Restatement of the Law, Liability Insurance: Scholarship and Controversy*, Connecticut Insurance Law Journal vol. 27, Connecticut, USA, 2020. godine, dostupno na https://cilj.law.uconn.edu/volume-27-issue-1/# , 25. rujna 2022. godine.
[537] Goldberg *Op. cit*. u bilj. 63, str. 345.
[538] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 240.

u pitanju naknada neimovinske štete, američko odštetno pravo poznaje novčanu naknadu za bolove, patnju i gubitak zadovoljstva (*pain, suffering and loss of enjoyment*).[539]

Pod pojmom bol i patnja podrazumijeva se ona fizička i duševna bol koja je nastala u trenutku štetnog događaja, ali također obuhvaća i onu koja će nastajati kasnije u budućnosti, uslijed nastupa posljedica ozljeđivanja, koja je nastala tijekom liječenja, primjerice na operaciji ili fizikalnoj terapiji, kao i sve mentalne, duševne patnje kao što je poniženje, frustracija, strah, strepnja, tuga, osjećaj beznađa, depresije, zabrinutosti.[540] Navedene subjektivne osjećaje nije moguće mjeriti, slijedom čega porota visinu naknade ne može odrediti matematičkom formulom ili skalom, već mora uzeti u obzir sve one činjenice iz koje je moguće izvesti zaključak o težini gubitka kojeg tužitelj trpi, s time da sudac može sudskoj proroti dati instrukcije kojima bi se trebali voditi pri procjeni visine naknade.[541]

Osim neugodnih senzacija i emocija obuhvaćenih konceptom bolova i patnje, oštećeni često trpe gubitak mogućnosti sudjelovanja u brojnim poželjnim životnim aktivnostima, primjerice gubitak sposobnosti igranja tenisa, šetnje šumom, vođenje djece u školu, odlazak na ples ili općenito gubitak sposobnosti uživanja u brojnim ugodnim iskustvima, dakle funkcionalna oštećenja koja prelaze uobičajen kontekst bolova i patnje.[542] Navedena ograničenja uglavnom se mogu detektirati kod oštećene osobe koja je pretrpjela ozbiljno ozljeđivanje, a američka sudska praksa stavlja ih pod zaseban pojam – *Loss of Enjoyment of Life* – gubitak životnog zadovoljstva.[543]

U američkoj sudskoj praksi egzistiraju različite odluke o stavu da li šteta – *loss of enjoyment of life* – predstavlja zasebni element neimovinske štete kojeg je moguće zasebno novčano kompenzirati ili se pak radi tek o još jednoj vrsti patnje i bolova pa bi zasebno vrednovanje dovelo do dvostrukog kompenziranja iste štete.[544] Za istaknuti je obrazloženje kako se naknada za bolove i patnju odnosi samo na fizičku i mentalnu nelagodu uzrokovanu ozljedom, dok se naknada za gubitak životnog zadovoljstva odnosi na posljedice novonastalih ograničenja u životu oštećenog, slijedom čega ne dovodi do dvostrukog kompenziranja iste štete. Bez obzira

[539] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 244.
[540] *Ibid.*
[541] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491 str. 242.
[542] *Ibid.*
[543] *Ibid.*
[544] *Ibid.*

da li se radi o zasebnom obliku štete ili ne, ograničenja koja onemogućuju tužitelja da funkcionira kao osoba predstavljaju važan element u procjeni štete.

U traženju adekvatnog pojma koji bi obuhvatio gore opisanu štetu, neki sudovi u SAD-u koriste pojmove invalidnost, *disability*, odnosno trajno oštećenje, *permanent impairment*, koji se u užem smislu odnosi na stanje zdravlja nakon ozljeda koje onemogućava oštećenu osobu u obavljanju životnih aktivnosti, dok se u širem smislu odnosi na stanje jednako onom koje se podrazumijeva pod pojmom *loss of enjoyment*, primjerice, gubitak noge predstavlja invalidnost ili trajno oštećenje zdravlja oštećene osobe, a nemogućnost trčanja maratona predstavlja gubitak životnog zadovoljstva.[545]

2.8.1.2. Punitive Damages

Kada je u pitanju *punitive damages,* poznata kao i *exemplary* ili *vindicitive damages,* američko odštetno pravo priznaje takvu naknadu u odštetnom pravu pod određenim pravilma koja su se tijekom povijesti mijenjala, a samo pravo na takvu naknadu odnosno njena svrha bili su razlogom sukobljavanja američkih pravnika tijekom provođenja reforme odštetnog prava.[546] Njezina svrha tijekom razvoja odštetnog američkog prava se mijenjala, tako da je u 18. i 19. stoljeću svrha te naknade bila kazniti štetnika plaćanjem veće odštete ako je povredu počinio na osobito okrutan način, a sam oštećenik je pretrpio izrazitu patnju ili poniženje. Prvi američki slučajevi koji su prihvaćali koncept *punitive damages* bili su *Genay v Norris* u kojem je štetnik kao doktor namjerno otrovao pacijenta uslijed čega je ovaj doživio kolaps na javnom mjestu, odnosno *Coryell v Colbaugh* u kojem je tuženik tužiteljici nanio javno poniženje kada je prekršio obećanje da će se s njome vjenčati.[547] Dakle, prema pravnim komentarima prvih slučajeva, *punitive damages* prvenstveno je imalo svrhu kazniti počinitelja štete ako je štetu počinio namjerno, na okrutan i bezobziran način, a kod oštećenog je izazvao teške posljedice ili teško poniženje u društvu.

U 20. stoljeću započela je nova faza razvoja koncepta *punitive damages* uvjetovana sve većim brojem slučajeva naknade štete iz područja transporta i ozljeđivanja radnika, razvojem doktrine korporativne odgovornosti, ali i promjenama u američkoj političkoj kulturi uvjetovane razvojem radničkih i potrošačkih prava.[548] Svrha dosude *punitive damages* u ovoj je fazi kazniti

[545] Hermes P., *Note, Loss of Enjoyment of Life — Duplication of Damages Versus Full Compensation*, 63 North Dakota L.aw Review, 1987. godine, str. 561, 579.
[546] Goldberg *Op. cit*. u bilj. 63, str. 352.
[547] Sebok A. J., *Punitive Damages in United States,* u Koziol, *et. al. op. cit.* u bilj. 305, str. 167.
[548] Sebok, *Op. cit.* u bilj. 558*,* str.163.

zlouporabu ovlasti (*punishment of abuse of power*), primjerice, kada su željezničke korporacije davale ovlasti svojim djelatnicima da ne moraju mariti o ozljedama putnika i njihovom zbrinjavanju, da putnike otpuštaju na željezničkim postajama po vlastitom izboru, a ne izboru putnika itd, ili pak brojni slučajevi prevare, koja ponašanja štetnika nisu bila determinirana ponižavanjem oštećene osobe, već nejednakim i nepoštenim tretiranjem, tako da je svrha naknade trebala biti kazniti korporacije ne samo za zlouporabu ovlasti njenih djelatnika, već i zbog svijesti korporacije kako njeni djelatnici na jedan okrutan i bezobziran način vrše takve zlouporabe.[549]

Nakon II. svjetskog rata započela je treća faza doktrinarne transformacije koncepta *punitive damages* koja je ekspandirala u području odgovornosti za neispravan proizvod te odgovornosti za povredu trgovačkih ugovora.[550] U slučajevima u kojima je tužitelj dokazao odgovornost za neispravan proizvod, za dosudu *punitive damages* trebao bi dokazati kako je štetnik stavio u promet neispravan proizvod iz krajnje bezobzirnosti i krajnje nepažnje, odnosno indiferentnosti prema izvjesnom riziku nastanka štete koju će počiniti neispravan proizvod.[551] Prvi je bio *Ford Pinto case*, kada je sredinomšezdesetih godina prošlog stoljeća *Ford* odlučila plasirati na tržište SAD-a manji automobil, *Ford Pinto,* , unatoč saznanjima da vozilo ima neispravnost, slijedom čega se dogodilo niz prometnih nesreća u kojima su putnici izgorjeli, a jedan od drastičnijih primjera bila je nesreća u kolovozu 1978. godine u kojoj je *Ford Pinto,* uslijed probijanja rezervoara i curenja goriva, potpuno izgorio zajedno s putnicima, te doveo do smrti triju mladih djevojaka.[552] Uslijedio je kazneni postupak protiv korporacije *Ford,* prvi postupak protiv jedne korporacije, u kojem je otkrivena analiza koristi i štete stavljanja takvog proizvoda na tržište, iz kojeg je proizlazilo da bi trošak otklanjanja nedostatka iznosio oko 140 milijuna dolara, a predviđene isplate štete zbog smrti i ozljeda, te uništenja vozila iznosile bi oko 45 milijuna dolara, pa je donesena poslovna odluka da se ne otklanjaju nedostaci na vozilu.[553] Uslijedili su brojni postupci naknade štete u kojima je korporacija *Ford* platila milijune dolara odštete.[554]

---

[549] *Ibid.*
[550] Sebok, *Op. cit.* u bilj 558*,* str. 165.
[551] Sebok, *Op. cit.* u bilj 558*,* str. 166.
[552] Hoffman W. Michael, *Case study Ford Pinto, Corporate Obligations and Responsibilities: Everythings Old Is New Again,* WordPress, dostupno na: https://lovesara0408.files.wordpress.com/2014/11/fordpinto_casestudy.pdf. Pristupljeno 23. siječnja 2022. godine, str. 222.
[553] Hoffman, *Op. cit.* u bilj 563*,* str.225.
[554] Primjerice slučaj *Grimshaw v Ford Motor Co*., 174 California Reporter (Cal. Rptr.) 348 (Cal. 1981) u kojem je tužitelj ostvario naknadu štete u iznosu od 4,5 milijuna dolara, te 125 milijuna dolara punitive damages, a koja je naknada od strane raspravnog suca smanjena na iznos od 3,5 milijuna dolara.

Tako je sud u predmetima *Pinto* konstatirao da tek *punitive damages* potrošačima pruža realnu pravnu zaštitu, budući da javnopravne sankcije i obveza isplate potpune kompenzacijske naknade štete korporacije neće natjerati da se ponašaju u skladu s javnim interesima.[555] Cilj *punitive damages,* kada je u pitanju neispravan proizvod, je kazniti korporacije za odluku kojom su korporativne interese stavili ispred javnih, društvenih interesa, te ih, zbog potpune indiferentnosti i nepoštovanja prema žrtvama neispravnih proizvoda, terećenjem većim iznosima naknade štete želi odvratiti od takvog ponašanja u budućnosti.[556] Kada su u pitanju povrede trgovačkih ugovora te namjerno nanošenje financijskih gubitaka (*financial injury*), oštećene osobe podnose zahtjev za dosudu *punitive damages*, te postoje odluke kojima je priznata takva naknada.[557]

Imajući u vidu opisani razvoj *punitive damages,* pravnici su zaključili kako su glavni atributi te naknade kažnjavanje i odvraćanje, s time da sami ti pojmovi ponekad imaju različito značenje u sudskoj praksi saveznih država.

Plaćanje *punitive damages* znači plaćanje veće novčane naknade, tj *punitive damages* predstavlja dodatak naknadi koja ima kompenzatornu svrhu.[558] Dakle, *punitive damages* je naknada koja, za razliku od kompenzatorne ili nominalne naknade, ima za svrhu kazniti štetnika zbog namjernog počinjenja štete ili pak zbog bezobzirne nebrige o mogućnosti nastanka štete, a kako bi ubuduće bio odvraćen, on ali i drugi, od takvog ponašanja.[559] Da li će *punitive damages* biti dosuđena, ovisi isključivo o sudskoj poroti koja ima diskrecijsko pravo odlučiti da li će priznati tu naknadu i kada se ostvare sve pretpostavke za dosudu, dok nekoliko saveznih država kao što su Luisiana, Massachusetts, Nebraska, New Hampshire i Washington zakonom zabranjuju takvu vrstu štete.[560] Sudska porota visinu naknade određuje temeljem težine protupravnosti, težine i naravi povrede i štetnikovog imovnog stanja.[561] Kada je u pitanju visina naknade, *Restatements of tort* § 908, iznosi shvaćanje kako je potrebno cijeniti prilikom određivanje visine naknade karakter djela tuženika, prirodu i opseg štete koju je tuženik prouzročio ili namjeravao prouzročiti te imovno stanje tuženika.[562]

---

[555] Hoffman, *Op. cit.* u bilj 563*,* str.225.
[556] Hoffman, *Op. cit.* u bilj 563, str. 167.
[557] Hoffman, *Op. cit.* u bilj 563*,* str. 168.
[558] Hoffman, *Op. cit.* u bilj 563*,* str. 155.
[559] *Ibid.*
[560] *Ibid.*
[561] *Ibid.*
[562] Restatements of tort § 908.*:" In assessing punitive damages, the trier of fact can properly consider the character of the defendant's act, the nature and extent of the harm to plaintiff that the defendant has caused or intended to cause and the wealth of the defendant.*"

Imajući u vidu navedeno, oštećena osoba, ako želi ostvariti pravo na *punitive damages* te ako mu to dopušta zakon, dužan je dokazati takvu težinu protupravnosti koja mora odgovarati namjeri prouzročenja štete ili pak krajnju bezobzirnost štetnika naspram mogućnosti nastanka štete, uslijed čega je kod oštećenog došlo do teškog ozljeđivanja ili teške povrede osobnih prava koje su izazvale ili mogle izazvati ozbiljne posljedice. Ponekad se ove predmete kolokvijalno naziva *casemine* jer, statistički gledano, sudovi tek u 1 – 5 % slučajeva usvajaju takve zahtjeve, a istraživanja dosude tih naknada tijekom 80-tih i 90-tih godina prošlog stoljeća pokazuju da je prosječna naknada iznosila 38.000,00 – 52.000,00 USD, osim u području gdje je radnja štetnika dovela do velike imovinske i neimovinske štete, gdje se visina prosječne naknade kretala u rasponu 194.000,00 – 364.000,00 USD.[563]

2.8.1.3. Posebno o naknadi štete posrednih oštećenika

Kada je u pitanju naknada neimovinske štete za posredno oštećene osobe, pojedine savezne države su donijele zakone, *Wrongful death statutes,* kojim su uredili prava na naknadu štete u slučaju smrti oštećene osobe i to pravo na naknadu za štetu koja je nastane uslijed smrti, *wrongful death claim,* te pravo na naknadu štete za povrede koju je preminula osoba trpjela prije nastupa smrti, *the survival claim,* a na koje zahtjeve imaju pravo bliske osobe, zvani u sudskoj praksi nasljednici (*decedents*), u pravilu rodbina preminule osobe.[564] Iako sve savezne države imaju zakone koje sadrže pravo posredno oštećenih na naknadu štete uslijed smrti bliske osobe, samo neke savezne države svojim zakonima priznaju, pored imovinske štete, i pravo na neimovinsku štetu, tako primjerice zakon države New York, pod nazivom *Wrongful Death Statute – New York Estates, Powers & Trusts Law*[565] priznaje samo pravo na imovinsku štetu posredno oštećenih, dok zakon države California, *California Code of Civil Procedure* paragrafima § 377.60 – 377.62[566] priznaje pravo na naknadu neimovinske štete posredno oštećenim uslijed gubitka kojeg trpi *decedent* kao što su tuga i tjeskoba uslijed spoznaje o nastupu smrti, gubitak životnog partnera, društva, seksualnog života, gubitak ekonomske i neekonomske pomoći, savjeta i potpore, a pri određivanju visine naknade sud će voditi računa o bliskosti tužitelja s preminulom osobom, dok *the survival action* obuhvaća patnje, bolove,

[563] *Ibid,* str. 157.
[564] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 253.
[565] New York Estates, Powers & Trusts Law – EPTL § 5-4.1
[566] California Law, Code of Civil Procedure – CCP, PART 2. OF CIVIL ACTIONS [307 - 1062.34] (Part 2 enacted 1872.) TITLE 3. OF THE PARTIES TO CIVIL ACTIONS [367 - 389.5] (Title 3 enacted 1872.) CHAPTER 4. Effect of Death [377.10 - 377.62] (Chapter 4 added by Stats. 1992, Ch. 178, Sec. 20.)

gubitak životnog zadovoljstva te ekonomske i neekonomske štete koju je preminula osoba trpjela prije same smrti.[567]

Pored navedenih, američko odštetno pravo poznaje i druge oblike naknade štete koje trpe posredno oštećeni. Tako se priznaje naknada osobama koje su doživjele emocionalni poremećaj uslijed povrede druge osobe, primjerice radnik na radnom mjestu vidi kako njegov radni kolega pada s gradilišne konstrukcije i pogiba, uslijed čega je pretrpio emotivni šok.[568] *Claims for indirect infliction of emotional distress* ili *bystander claims* sadrže činjeničnu osnovu o pretrpljenoj emocionalnoj traumi uslijed svjedočenja ili saznanja o stradavanju druge osobe.[569] Relevantan je samo onaj poremećaj koji je teže naravi i nastaje po redovitom tijeku stvari, a sudovi u praksi utvrđuju nekoliko bitnih okolnosti koje su relevantne pri kreiranju odgovornosti za štetu takve naravi, od kojih je svakako predvidivost nastanka emotivnog poremećaja, (*foreseeability*), povezanost s osobom koja je izravno oštećena, a imajući u vidu da bi masovno priznavanje takvih zahtjeva predstavljalo otvaranje pandorine kutije, sudovi često odbijaju takve zahtjeve, vodeći računa o utjecaju priznavanja takvih zahtjeva na funkcioniranje pravosuđa. [570] Razvoj ovog prava započeo s priznavanjem prava na štetu uslijed nastanka emotivnog stresa uzrokovan tjelesnom ozljedom, te se za priznavanje takve štete tražilo ispunjenje pretpostavke , *impact rule,* što je značilo da je takvu štetu mogla potraživati samo ona oštećena osoba kojoj je štetnik nanio fizički kontakt, a koje pravilo i danas neki sudovi provode u svojoj praksi.[571] Zbog izrazite kritičnosti sudova prema tim zahtjevima, sudska praksa razvila je pojam *the zone of danger*, područje opasnosti, po kojem oštećeni u trenutku ozljeđivanja druge osobe mora biti u neposrednoj blizini mjesta ozljeđivanja, primjerice majka vodi svoje dijete za ruku po nogostupu, ali u jednom trenutku vozilo naleti na dijete i teško ga ozlijedi, uslijed čega pretrpi predvidiv, očekivan, emotivan šok teže naravi.[572] Zbog nebrojeno mogućih činjeničnih scenarija glede pitanja što je položaj unutar zone opasnosti, a što ne, sudska praksa je po ovom je pitanju bila iznimno disparatna, pa je ovo pravilo kritizirano kao arbitrarno, budući da nije bilo moguće unaprijed postaviti parametre što se smatra a što ne položajem unutar zone koje daje pravo na naknadu štete. Što se tiče predvidivosti, za istaknuti je stav sudova koje čimbenike treba uzeti u obzir pri utvrđivanju predvidivosti; da li se tužitelj nalazio u blizini mjesta nesreće u odnosu na onoga koji je bio udaljen od njega; da li je šok

[567] *Ibid.*
[568] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 187.
[569] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 182.
[570] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 183.
[571] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 184.
[572] *Ibid.*

izazvan emocijama tužitelja zbog osjetilnog promatranja ili saznanjem o nesreći od drugih osoba ili neki drugi način, nakon što se dogodila; te da li su tužitelj i žrtva bili blisko povezani, ili je u pitanju odsutnost bilo kakvog odnosa ili se radi o slabo intenzivnom odnosu.[573]

Unutar ovakvih zahtjeva nalaze se i zahtjevi osoba koji smatraju da im treba naknaditi štetu uslijed gubitka očekivanog odnosa s bliskom osobom, (*loss of consortium, loss of society*), primjerice kada oštećenik trpi emotivni poremećaj jer njoj bliska osoba pretrpi teške tjelesne ozljede uslijed čega će izostati ili biti poremećen njihov međuljudski odnos.[574] Ova naknada ne kompenzira štetu izazvanu iznenada proživljenim traumatskim iskustvom, već one štete koja nastaju uslijed poremećaja odnosa ili nemogućnosti razvijanja odnosa s bliskom osobom uslijed nastupa posljedica ozljeđivanja kroz dulje vremensko razdoblje. Radi se o šteti koja je relativno kasno prihvaćena kao pravno priznati oblik, primjerice Vrhovni sud države Connnecticut u predmetu *Campus v Coleman* 1998. godine priznao je pravo djetetu kao tužitelju pravo na naknadu štete zbog gubitka potpore, zaštite, odgoja i njege roditelja.[575]

2.8.2 Odgovornost za (neimovinsku) štetu

Polazeći od premise kako je svakom, pa tako i američkom društvu, neprihvatljivo da pojedinac bez ikakva povoda, razloga ili opravdanja počini prema drugoj osobi akt nasilja kojim se povrjeđuje fizički i/ili psihički integritet osobe, razvoj odvraćanja ljudi od takva postupanja započeo je kaznenim progonom, a potom se uz kaznenu odgovornost razvija i građanska odgovornost za štete nastale uslijed povrede fizičkog integriteta osobe, koje je nastavilo razvijati preuzeti engleski *common law*.

Početkom 20. stoljeća, uslijed ekonomskih, tehnoloških, sociooloških i doktrinarnih promjena došlo je do razvoja brojnih aktivnosti koje su neminovno dovodile do raznih nesreća koje su sve češće bile predmet sudskih postupaka u kojima se tražila odgovornost štetnika i isplata naknade za prouzročenu štetu, a sve veća učestalost takvih predmeta pred sudovima dovela je do razvoja odštetnog prava kojeg danas poznajemo, bilo kroz sudske odluke bilo kroz donošenja zakona.[576]

---

[573] *Ibid.*
[574] Radi se o društvenom gubitku*, the "constellation of companionship, dependence, reliance, affection, sharing and aid"* kako je to navedeno u predmetu (*Hopson v. St. Mary's Hosp*., 408 A.2d 260, 261 (Conn. 1979) (quoting *Brawn v. Kistleman*, 98 N.E. 631 (1912))."
[575] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491*,* str. 187.
[576] Goldberg, *Op. cit.* u bilj. 63., str. 15.

Tako primjerice *North Dakota Century Code* propisuje da svaka osoba koja pretrpi protupravnu štetnu radnju ima pravo od počinitelja potraživati novčanu naknadu koja se zove odšteta.[577]

U odnosu na vrste protupravnog postupanja koji dovode do nastanka neimovinske štete, štetna radnja može biti počinjena namjerno, *intentional tort,* kao što je namjerno i neovlašteno fizičko dodirivanje druge osobe koje uzrokuje štetu ili je uvredljivo, *battery,* potom prijetnje napadom, *assault,* potom namjerno nanošenje duševne boli ekstremnim ponašanjem koje kod druge osobe uzrokuje tešku emocionalnu patnju, *intentional inflction of emotional distress,* potom protupravno oduzimanje slobode, *imprisonment,* time da štetna radnja može bti počinjena i manjim stupnjem krivnje, povredom dužne pažnje, *duty of care*, ili pravnih pravila kojim se uređuju pravno dopuštena ponašanja, *tort of negligence*.[578] Imajući u vidu navedeno, američko pravo ne poznaje jedinstven, opći sustav odgovornosti poput hrvatskog pravnog uređenja po kojem svatko tko drugome prouzroči štetu, za nju odgovora, tako da *tort law* poznaje taksativan popis specifičnih protupravnih postupanja, *torts*, uz koje veže dužnost naknade štete.

2.8.2.1. Namjerno prouzročenje neimovinske štete

U slučajevima kada štetnik postupa s namjerom da ostvari fizički kontakt s tijelom oštećene osobe s namjerom izazivanja povrede tijela, odnosno poduzimanja fizičkog kontakta kojeg oštećeni doživljava nasilnim, takvo postupanje štetnika obuhvaćeno je pravnim pojmom *The Tort of Battery, koji je uređen u Restatments of Tort, Second, § 13*.[579] Navedeno znači da je za nastanak takve štete potrebno poduzimanje nasilnog fizičkog kontakta s namjerom izazivanja posljedica takvog kontakta, primjerice posljedice loma kostiju, odnosno namjera prouzročenja negativnih osjećaja koje razvija prosječna osoba nakon nasilnog kontakta.[580] Pri tome treba naglasiti da fizički kontakt ne treba doslovno shvaćati kao pretpostavku počinjenja protupravnog akta *battery*, budući da postoje situacije u kojima izostanak nasilnog fizičkog kontakta neće dovesti do isključenja nastanka delikta zvanog *battery*, primjerice kada štetnik u oštećenog uperi pušku nabijenu bojevom municijom, sve s ciljem provođenja prava na zaštitu od neželjenih, a namjernih fizičkih kontakta.[581]

[577] Hermes, *Op. cit.* u bilj. 556, str. 562,:" *„...every person who suffers detriment from the unlawful act or omission of another may recover from the person in fault a compensation therefor in money, which is called damages..."*
[578] Goldberg *Op. cit.* u bilj. 63, str. 195.
[579] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 16.
[580] Glannon, *Op. cit*. u bilj. 491, str. 18.
[581] Goldberg, *Op. cit.* u bilj. 63, str. 198.

Razlog prepoznavanja namjernog počinjenja štete povredom fizičkog integriteta u odštetnom pravu obrazloženo je s dva vrlo jaka argumenta. Prvi je odvraćanje od takvog ponašanja jer se svako namjerno ponašanje relativno lako izbjegava, osobito ako je štetnik dovoljno motiviran da odustane od svoje namjere. Ukoliko štetnik ipak ne odustane, namjerno izazivanje štete predstavlja osnovu za potraživanje znatno većeg iznosa naknade štete u odnosu na slučajeve kada je šteta počinjena nepažnjom, što je ujedno i drugi razlog uvođenja pojma *battery*.[582]

Drugi oblik namjernog izazivanja fizičke ozljede, napad (*assault*), označava ona ponašanja štetnika koja rezultiraju izazivanjem osjećaja straha i zabrinutosti te, za razliku od namjernog počinjenja ozljede (*battery*)*, assault* podrazumijeva radnju koja za posljedicu ima štetu koja nastane u trenutku kada je oštećenik s namjerom štetnika, stavljen u stanje straha od potencijalnog neželjenog fizičkog kontakta, što je odraz sve šire zaštite prava na slobodu od uznemiravanja neželjenim kontaktima (*right to be free from fear or apprehension of unwanted contact*).[583] *Restatmenst of Tort Second § 21*. definira pretpostavke koje su potrebne za ovaj priznati oblik počinjenja štetne radnje, pa tako određuje da: 1. radnja mora biti počinjena s namjerom, 2. oštećenik mora biti doveden u stanje svijesti o potencijalnom ostvarenju nasilnog kontakta, te 3. da će takva situacija kod oštećenog izazvati strah, odnosno bitnu uznemirenost.[584]

Imajući u vidu navedeno, iz § 8A *Restatement (Second) on Torts* proizlazi da a*ssault*, kao i b*attery*, zahtjeva postojanje namjere štetnika kod poduzimanja štetne radnje koja prouzroči nastanak bolova, straha, patnje, bitne uznemirenosti, te štetnik ne može izbjeći svoju odgovornost prigovorom kako mu nije bila namjera izazvati takve posljedice, odnosno strah ili uznemirenost, ako je morao ili trebao biti svjestan da će takav akt s namjerom izazvati navedene posljedice.[585] Uz ovaj oblik namjernog izazivanja neimovinske štete sve više pred sud dolaze predmeti koji se temelje na povredi prava na naknadu štete prouzročene izazivanjem emocionalnog poremećaja (*tort of infliction of emotional distress*)*,* u kojima sudovi priznaju pravo na naknadu neimovinske štete, bez obzira je li počinjen fizički kontakt ili je postojala samo fizička prijetnja s izostankom nanošenja ozljede.[586]

---

[582] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 19, 26.
[583] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str, 28.
[584] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491*,* str. 29.:*" Torts §21. Under this definition, the defendant must (1) act with intent (2) to place the victim in apprehension of a harmful or offensive contact or to make such a contact, and (3) the victim must reasonably be placed in apprehension of such a contact."*
[585] *Ibid.*
[586] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491*,* str. 33.

Nerijetko oštećenici tvrde da je štetni događaj izazvan s oba gore opisana oblika protupravnog ponašanja, *assault and battery,* slijedom čega postavljaju jedan zahtjev za štetu izazvanu radnjom *battery*, a to je nanošenje tjelesne ozljede i s njom povezane bolove, patnju, strah, emocionalni poremećaj, kao i za štetu izazvanu radnjom *assault*, a to je pretrpljeni strah koji je nastao uslijed prijetnje izazivanja nasilnog fizičkog kontakta.[587] Za tako opisane štete postavlja se zahtjev za kompenzacijsku odštetu (*compensatory damages*), ali često i kaznenu odštetu, *punitive damages*.[588]

Američko odštetno pravo poznaje počinjenje neimovinske štete oduzimanjem slobode (*false imprisonment*), s time da razlikuje dva tipa takve štete, ovisno je li protupravno oduzimanje slobode poduzeto od strane ovlaštenih osoba, policajaca ili vladinih agencija, ili pak od osobe koja po svojoj funkciji nema zakonske ovlasti oduzimati slobodu osobama, primjerice kod otmice.[589] I za ovu vrstu neimovinske štete zahtijeva se postojanje namjere kod počinitelja štete, tj. traži se namjera o protupravnom oduzimanju slobode, odnosno slobodnog kretanja.[590]

U američkoj praksi šteta počinjena kao *battery* ili *false imprisonment* može dovesti i do još jednog oblika štete, tzv. *constitutional tort*, imajući u vidu da Ustav SAD-a jamči građanima osobna ljudska prava.[591] Četvrti amandman jamči zaštitu od neopravdanih i nerazumnih pretraga i napada, osmi amandman jamči zaštitu od okrutnog kažnjavanja, dok četrnaesti amandman jamči zaštitu od bespravnog oduzimanja slobode, a u slučaju povrede tih prava od strane državnih dužnosnika i/ili službenika, sudska praksa priznaje pravo na naknadu štete za tako počinjenu štetnu radnju, tzv. *constitutional tort.* Tako se u praksi ističe predmet haićanskog imigranta, *Abner Louima*, koji je zbog brutalnog ozljeđivanja i bespravnog oduzimanja slobode od strane policajaca grada New Yorka, ostvario novčanu naknadu neimovinske štete u iznosu od 7 milijuna dolara.[592]

Kada je šteta počinjenja štetnom radnjom koja sadrži namjeru štetnika, američko odšetno pravo poznaje i štetu pod nazivom i*ntentional inflction of emotional distress (IIED tort),* ili u slobodnom prijevodu autora, namjerno nanošenje emotivnog poremećaja, a isto je poznato i kao *tort of outrage,* a koje je osmišljeno kako bi se u građanskom smislu zaštitilo pravo na

[587] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491 str. 37.
[588] *Ibid.*
[589] Goldberg, *Op. cit*. u bilj. 63, str. 210.
[590] Rabin L. Robert, *Non-Pecuniary Damages in American Tort and Contract Law,* University of Hong Kong, 2016. godine, dostupno na: http://cjcl.oxfordjournals.org/
[591] Goldberg, *Op. cit.* u bilj. 63, str. 216.
[592] *Ibid.*

emotivni mir.[593] § 46 (1) *Restatment (Second) of Torts* uspostavlja odgovornost onoga tko na ekstreman i okrutan način namjerno izazove kod drugoga ozbiljan emotivni poremećaj.[594] Iako se na prvi pogled nameće zaključak o širokom spektru prava oštećenog na emotivni mir, ipak, u slučaju sudskog postupka, tužitelj će morati dokazati postojanje namjere počinitelja, da je zaista nastupio ozbiljan emotivni poremećaj, te osobito da je radnja počinitelja bila izrazito okrutna odnosno ekstremna (*extreme and outrages*), a ovakav visoki prag dokazivanja u pravilu dovodi do toga da sudovi nerijetko često odbijaju takve zahtjeve, naravno, vođeni i interesom sprječavanja inflacije takvih predmeta pred sudovima.[595]

Posljednje u nizu oblika protupravnog postupanja koje uzrokuje neimovinsku štetu počinjene namjerom štetnika je w*orkplace sexual harassment* ili *employment discrimantion*, a radi se o bilo kakvom seksualnom uznemiravanju te diskriminaciji, osobito na temelju rase, boje kože, vjere, etične pripadnosti ili roda a radi se o povredi koja svojim sadržajem odgovara *IIED-u*, uz tu specifičnost da je povreda počinjena od strane poslodavca prema radniku na radnom mjestu.[596] S obzirom na spomenutu povredu neimovinskih dobara u radnom odnosu, važno je spomenuti i federalni zakon, *The Federal Employees' Compensation Act (FECA),* temeljem kojeg radnici imaju pravo na naknadu štete za troškove liječenja, neimovinsku štetu zbog ozljeđivanja, odnosno pravu na naknadu štete zbog smrti bliske osobe.[597]

2.8.2.2. Povreda dužne pažnje

Suvremeno je dostignuće i uspostava odgovornosti za naknadu štete kada je počinjena bez namjere, koji oblik štete američki *tort law* poznaje pod pojmom *tort of negligence,* što bi najbliže odgovaralo povredi dužne pažnje. Temeljna razlika između pojmova *battery* i *negligence* nalazi se u činjenici da kada štetnik postupa s namjerom počinjenja štete tada je u pitanju *battery,* a kada šteta nastane uslijed nepažnje štetnika, bez namjere da do štete zaista i dođe, tada je u pitanju *negligence*.[598]

Da bi se za neko ponašanje moglo reći da predstavlja povredu dužne pažnje, potrebno je dokazati postojanje svih pretpostavki, tj. moraju se ispuniti četiri konstitutivna elementa ove vrste povrede: dužnost (*duty*), povreda te dužnosti (*breach*), uzročna veza (*causation),* te šteta

[593] Goldberg, *Op. cit.* u bilj. 63, str. 221.
[594] Goldberg, *Op. cit.,* u bilj. 63, str. 222.
[595] *Ibid.*
[596] Goldberg, *Op. cit.* u bilj. 63, str. 225.
[597] U. S. Depertment of Labor, dostupno na https://www.dol.gov/agencies/owcp/FECA/about. Pristupljeno 02. siječnja 2022. godine.
[598] Goldberg, *Op. cit.* u bilj. 63, str. 201.

(*damage*).[599] Pojam *negligence* sudovi koriste ponekad u užem smislu na način da se odnosi na postupanje protivno prihvaćenim standardima dužne pažnje, *the failure to live up to the standard of reasonable care* ili *breach of the standard of due care*.[600]

Prva sudska odluka u SAD-u koja je prepoznala povredu dužne pažnje kao osnovu za odgovornost za štetu donesena je 1850. godine od strane *Chief Justice Lemuel Shaw for the Massachusetts Supreme Judicial Court* u predmetu *Brown v. Kendall*, u kojoj sud utvrđuje postojanje odgovornosti za štetu osobe koja je u pokušaju razdvajanja borbe među psima, s namjerom da štapom odvoji pse, udario drugog vlasnika psa i gotovo ga oslijepio, smatrajući da štetnik prilikom korištenja štapa nije koristio potrebnu dužnu pažnju.[601]

Standard *duty of care* određuje se prema ponašanju razumnog čovjeka vođenim konrektnim ekstermnim okolnostima slučaja, međutim, postoje kritike kako je navedeno pravilo apstraktno za primjenu, osobito za sudsku porotu koja treba procijeniti da li ponašanje štetnika predstavlja povredu dužne pažnje.[602] Izostanak konkretnijeg pravila ponašanja u građanskim odnosima, za kritičare dovodi u pitanje ulogu porote u sudskom postupku, budući se takvim apstraktnim pravilom porota dovodi u položaj kreiranja pravila ponašanja, bez jasnih pravnih pravila koja bi predstavljala okvir u kojem bi se donosile odluke takvog značaja, a što predstavlja otklon od temeljne uloge porote u sudskom postupku, a to je donošenje odluke o zahtjevu za naknadu štete u okvirima ranije poznatih, postojećih, pravnih pravila.[603] Odgovor takvoj kritici je kako nije moguće uspostaviti pravila za sva moguća ljudska ponašanja kojima je moguće izazvati štetu, slijedom čega sudska porota mora koristi svoj vlastiti razum, iskustvo, kada je potrebno i mišljenje stručnih svjedoka danih u dokaznom postupku, kako bi mogla donijeti odluku da li se ponašanje štetnika može okarakterizirati kao *negligence* što dovodi do njegove odgovornosti za štetu, ili pak zahtjev nije osnovan.[604]

Brojne savezne države donose zakone kojim uređuju pravila ponašanja (*standard of care*), za uobičajene ljudske aktivnosti koje su povezane s većim rizikom nastaka opasnosti za ljude i imovinu, na koji način imaju utjecaj na dokazivanje drugog elementa zahtjeva za naknadu štete, primjerice zakoni o prometnim pravilima, zaštiti na radu, o neispravnosti proizvoda,

[599] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491, str. 81.
[600] *Ibid.*
[601] Goldberg, *Op. cit.* u bilj. 63, str. 16.
[602] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491., str. 95.
[603] *Ibid.*
[604] *Ibid.*

pogreškama u liječenju i slično.[605] Uloga zakonom propisanog ponašanja u sudskom postupku izaziva raspravu da li postupanje protivno zakonskim propisima dovodi do povrede dužne pažnje i time odgovornosti za štetu, *per se,* ili porota ima ovlasti samostalno odlučiti o povredi dužne pažnje, pa tako i presuditi kako zahtjev nije osnovan jer nije dokazana pretpostavka protupravnosti (*breach*), , kao drugog elementa *negligence,* bez obzira na dokazano ponašanje protivno propisima, primjerice štetnik je upravljao vozilom u uvjetima rijetkog prometa, velike preglednosti i dnevne svjetlosti, brzinom od 57 mph, gdje je dozvoljena brzina 50 mph, pa se takva vožnja ne može smatrati povredom potrebne pažnje, *duty of care*.[606] Jedan od razloga koji opravdavaju ovlaštenje porote nalazi se u činjenici da predmetni zakonski propisi ne definiraju povredu pravila istovremeno kao i povredom dužne pažnje, te kako namjera zakonodavca zasigurno nije bila uspostaviti odgovornost za štetu temeljem formalnog kršenja pravnih pravila, slijedom čega sudovi primjenjuju objektivni standard prosudbe ponašanja koji obuhvaća opći standard ponašanja zajedno sa subjektivnim mogućnostima ponašanja počinitelja u kritičnoj situaciji.[607] Za izdvojiti je pravila koja su utjecala na *§14 of the Third Restatement of Torts: Liability for Physical and Emotional Harm*, iz koje proizlazi da je počinitelj počinio štetu, bez izuzetka, u slučaju ako je povrijedio zakonski propis koji je donesen radi zaštite od ponašanja kojim je počinitelj prouzročio povredu, te ako je žrtva povrede ona osoba kojoj je namijenjena pravna zaštita u predmetnom zakonskom propisu.[608]

Takvo pravilo doprinijelo je razvoju osiguranja od odgovornosti u SAD-u. Imajući u vidu da u situacijama kada je uspostavljena odgovornost bez krivnje, nositelji opasnih aktivnosti poduzeli su radnje usmjerene na kontinuiranu prevenciju rizika nastanka štete, od podizanja zaštite na radu, izbjegavanja opasnih procesa u proizvodnji i slično, a potom, zaključenjem police osiguranja uspješno su izvršili redistribuciju odgovornosti isplate štete na osiguratelja, a premijski trošak prenijeli u trošak poslovanja.[609]

Kada je u pitanju uzročna veza, *tort law* taj element razmatra kao pravno odlučnu činjenicu koja dokazuje povezanost štetnikovog ponašanja s nastalom štetom, a za njezino utvrđenje razvijeni su svojevrsni testovi, odnosno američka pravna znanost i sudska praksa prepoznaju više pravila za donošenje odluke o postojanju uzročne veze. Za povredu tijela, odnosno nanošenje fizičke ili psihičke boli, za izdvojiti je standard utvrđivanja uzročne veze u predmetu naknade štete

[605] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491., str. 96.
[606] *Ibid.*
[607] Goldberg *Op. cit*. u bilj. 63, str. 85.
[608] Glannon, *Op. cit*. u bilj. 491, str. 97.
[609] *Ibid.*

uslijed liječničke pogreške, *Herskovits v. Group Health Cooperative of Puget Sound,* u kojem sudska porota prihvaća postojanje uzročne veze između smrti pacijenta i liječničke greške, iako je utvrđeno da bi izostanak pogreške povećao mogućnost preživljavanja ili izlječenja za svega 25%.[610] Kod izazivanja povrede neimovinskih dobara, za uspostavu uzročne veze bitno je utvrditi da je štetnik u trenutku poduzimanja radnje mogao predvidjeti rizik kojim je povreda izazvana, čime se želi postići da štetnik bude ograničeno odgovoran samo za onaj rizik koji se mogao realno predvidjeti, primjerice, štetnik će odgovarati za rizik ostavljanjem bez nadzora djece u vozilu s ključevima uslijed čega ostavljena djeca pokrenu vozilo i pretrpe ozljede, ali neće odgovarati za rizik ostavljanja ključeva u vozilu ako terorist iskoristi takvu situaciju, stavi bombu u vozilo te prouzroči teroristički napad sa smrtnim posljedicama.[611]

The Third Restatement of Torts: Section 29. Limitations on Liability for Tortious Conduct An actor's liability ograničava odgovornost štetnika samo na onu štetu koja je rezultat ignoriranja predvidivih rizika uslijed povrede dužne pažnje.

2.8.3 Zastara neimovinske štete

Američke savezne države zasebno svojim zakonima uređuju rokove zastare za neimovinsku štetu, slijedom čega se za potrebe ovog rada daje prikaz pojedinih zakona saveznih država, tako da već ranije spominjani kalifornijski zakon o građanskom postupku, *California Civile Code Procedure,* odredbama § 355.1 propisuje dvogodišnji rok za podnošenje tužbe od trenutka nastanka ozljede ili ozljede koja je rezultirala smrću, neovisno je li počinjena nepažnjom, namjerom ili drugim oblikom štetne radnje.[612] U drugoj saveznoj državi, Wisconsin, zakonom je propisan trogodišnji rok zastare za tužbe radi naknade neimovinske štete nastale povredom tijela i zdravlja, § 893.54 Winsconsin Statute, a za štete zbog ozljede nastale liječničkom greškom zastarni rok od tri godine teče od datuma ozljede, odnosno jedne godine od datuma kada je ozljeda otkrivena ili, uz primjenu razumne pažnje, trebala biti otkrivena, a vrijedan je pažnje privilegirani, produljeni, rok zastare za slučaj ako je pružatelj zdravstvene skrbi od pacijenta prikrio radnju ili propust koji je rezultirao ozljedom pacijenta, tužba se pokreće u roku od jedne godine od datuma kada pacijent otkrije prikrivanje ili, uz primjenu razumne pažnje, trebao otkriti prikrivanje.[613]

---

[610] Glannon, *Op. cit.* u bilj. 491*,* str. 140.
[611] Glannon, *Op. cit*. u bilj. 491*,* str. 151.
[612] Calilfornia Civile Code Procedure, CCP, § 335.1:*" Within two years: An action for assault, battery, or injury to, or for the death of, an individual caused by the wrongful act or neglect of another."*
[613] Wisconsin Statute, Chapter 895, § 893.55:*" *Except as provided by subs. (2) and (3), an action to recover damages for injury arising from any treatment or operation performed by, or from any omission by, a person who*

Građanski delikt relevantan za zastaru mogao bi nastati u trenutku počinjenja same štetne radnje ili nastanka ozljede, odnosno od trenutka otkrivanja ozljede, slijedom čega su sudovi u državi Wisconsin zauzeli stav da je za zastaru relevantan trenutak nastanka ozljede, odnosno otkrivanja ozljede a ne trenutak čina ili propusta štetnika.[614]

Rokovi zastare po pojedinim saveznim državama uglavnom se kreću od dvije do četiri godine, slijedom čega, očito je kako je intencija propisa s relativno kratkim rokovima zastare potaknuti tužitelje da odmah po dospijeću svoj zahtjev za štetu podnose na sud ukoliko se nisu uspjeli nagoditi sa štetnikom, a za sudove povod za tužbu postoji kada je tužbeni zahtjev dospio te svoje pravo na podnošenje tužbe oštećenici trebaju u tom slučaju trenutno iskoristiti, što je u praksi dovelo do rasprava kada je zahtjev dospio i kada je tužitelj imao prvu priliku podnijeti tužbu s valjanom osnovom.[615] Navedeni pristup zastari u skladu je s pravilom o podnošenju jedne tužbe za cjelokupnu štetu, kako za dospjelu tako i za buduću neimovinsku štetu kao i za one štete koja se u trenutku tužbe mogu tek predvidjeti da bi mogle nastati u budućnosti. Kratak rok opravdava se pragmatičnim razlozima u smislu da duljim protekom vremena dolazi do nestanka dokaza i sve je teže rekonstruirati i utvrditi činjenice koje su oštećenom potrebne za zahtjev dok se štetniku također želi olakšati na neki način jer ne bi bilo primjereno da je štetnik cijelog svog života od štetne radnje izložen tužbama radi naknade štete.

2.8.4 Zaključno o pravnom uređenju neimovinske štete u SAD-u

Provedena analiza pravnog uređenja neimovinske štete u američkom odštetnom pravu pokazala je postojanje jasne usklađenosti s engleskim pravnim uređenjem, slijedom čega ono što je rečeno za englesko odštetno pravo vrijedi i za američko odštetno pravo, naravno uz određena odstupanja. Analiza i rezultati upućuju na zaključak kako izostanak zakonom propisane definicije neimovinske štete, kako na federalnoj tako i na razini pojedinih saveznih država, nije imalo negativnih posljedica na opseg i sadržaj pravne zaštite kod povrede osobnih prava oštećenika. Specifičnost uređenja odštetnog prava i neimovinske štete u SAD-u zasigurno se ogleda u prihvaćanju dokumenata koje je objavio ALI nazvanim *Restatments of Law*, pravnih

---

*is a health care provider, regardless of the theory on which the action is based, shall be commenced within the later of:**
(a) Three years from the date of the injury, or
(b) One year from the date the injury was discovered or, in the exercise of reasonable diligence should have been discovered,
except that an action may not be commenced under this paragraph more than 5 years from the date of the act or omission.

[614] Benson Christine M., *Statutes of Limitations in Tort: Who Do They Limit?*, 71 Marq. L. Rev. 769, str. 772. Dostupno na: https://scholarship.law.marquette.edu/mulr/vol71/iss4/4

[615] Benson, *Op. cit.* u bilj. 625, str. 774.

izvora koji nemaju snagu zakona ili kakvog drugog obvezujućeg akta, ali svojim autoritetom predstavljaju izrazito značajan izvor koji djeluje snagom svoje uvjerljivosti na donošenje odluka u postupcima naknade neimovinske štete. Takve sistematične i sveobuhvatne dokumente na kojima radi niz pravnih stručnjaka i koji se bave aktualnim pravnim pitanjima i modeliranjem novih pravila u odštetnom pravu predstavlja zasigurno veliku vrijednost za razvoj odštetnog prava uopće, kako u SAD-u, tako zasigurno i u u drugim pravnim porecima. Tako velik, kontinuiran i opsežan rad na pravnim institutima tako velikog broja pravnih stručnjaka nije zabilježen u drugim državama.

Temeljni oblici neimovinske štete, kao što su *compensatory damages i punitive damages,* dokazuju kako je i američkom odštetnom pravu prvi cilj kompenzirati stanje nakon nastale štete, a kada kod štetnika postoji indiferentnost prema nastanku štete u tolikoj mjeri da štetnik svjesno postupa u stvaranju rizika štete ili u kreiranju štete, samo radi ostvarivanja zarade ili da štetnik postupa samo s ciljem da kod oštećenika izazove nastanak neimovinske štete, oštećenik će imati pravo i na kaznenu građansku odštetu, *punitive damages,* koja se najviše razvila kod šteta uslijed neispravnog proizvoda ili povrede trgovačkih ugovora. Analiza tih slučajeva zaista pokazuje u kojoj mjeri štetnik može biti bezobziran u počinjenju štete većem brojem osoba, u pravilu samo radi stjecanja koristiti za samoga sebe, kao što je to bio slučaj *Ford Pinto,* što nameće razmišljanje je li moguće imati djelotvornu, učinkovitu, zaštitu neimovinskih dobara ako oštećenom nije na raspolaganju i takav oblik naknade neimovinske štete. Američko tržište je najveće svjetsko tržište roba, usluga i kapitala i poslovanje na tom tržištu u pravilu znači realnu mogućnost ostvarivanja značajno većih prihoda i zarade nego li je to moguće na drugim tržištima, što je u praksi dovelo do niza slučajeva u kojima je velikom broju oštećenih osoba nanesena šteta samo zato što je štetnik bio u tolikoj mjeri nemoralan u svojem postupanju, u stjecanju zarade bez obzira na posljedice. Imajući u vidu takav kontekst ponašanja dionika na američkom tržištu, autor smatra kako je *punitive damages* kao oblik neimovinske štete na tako velikim i razvijenim tržištima gotovo nužan da bi se moglo govoriti o učinkovitoj pravnoj zaštiti osobnih prava.

Kada je u pitanju subjektivni i objektivni koncept neimovinske štete, može se reći da su oba koncepta zastupljena u američkom odštetnom pravu a što proizlazi iz činjenica da su bol, strah, nelagoda, gubitak životnog zadovoljstva osnova neimovinske štete, dok su objektivni elementi, kao što su težina povrede zajamčenog prava i okolnosti slučaja, također čimbenici o kojima ovisi naknada neimovinske štete te svijest o trpljenju štete nije presudna pretpostavka za ove naknade.

Kao i u engleskom odštetnom pravu, američko odštetno pravo također poznaje različiti opseg prava na pravnu zaštitu osobnih prava, ovisno o tome tko je na koji način i u kojim uvjetima počinio štetnu radnju i štetu, sve kako bi svrha naknada bila postignuta, a primarna je svrha kompenzirati nastalu i buduću štetu, stvoriti osjećaj zadovoljštine kod oštećenika, a kada se ispune pretpostavke dosuđuje se i kaznena odšteta, *punitive damages,* kojim je naknadama prvenstveno želi postići svrhu odvraćanja tj. preventivnog djelovanja suda prema štetniku i budućim počiniteljima. Svrha naknade neimovinske štete stoga je važna u uređenju neimovinske štete u SAD-u jer se svakim tim zasebnim oblikom neimovinske štete želi postići točno određeni cilj, ili vraćanje stvari u prijašnje stanje, *restitutio in integrum,* a ako to nije moguće onda je svrha kompenzirati negativne osjećaje kod oštećenika, ili stvoriti osjećaj satisfakcije te konačno ponekad se želi doslovno kazniti štetnika za počinjeni građanski delikt.

2.9 Zaključno o neimovinskoj šteti

Načelo zabrane prouzročenja neimovinske štete predstavlja pravno dostignuće koje je sastavni dio svakog modernog demokratskog društva i neizostavno je načelo u modernom privatnom pravu, pa tako i u pravu RH. Načelo pruža građanskopravnu zaštitu neimovinskim dobrima čovjeka, prvenstveno životu, zdravlju, tijelu, osobnosti, časti, ugledu, dostojanstvu, privatnosti kao i ostalim osobnim pravima koja priznaje pravni poredak. Takvu zaštitu uživa i pravna osoba izuzev u pogledu onih neimovinskih dobara koja su neodvojivo povezana s biološkom biti čovjeka.

U slučaju povrede zaštićenih neimovinskih dobara oštećenik ima subjektivno građansko pravo zahtijevati nenovčano i novčano popravljanje neimovinske štete. Pravno priznati oblici neimovinske štete razlikuju se od države do države, međutim, pravo na novčanu naknadu neimovinske štete prvenstveno je uvjetovano nastankom povrede oštećenikovih osobnih prava kao što su život, zdravlje, čast, ugled, pravo na dom i obitelj, tako da povreda osobnog prava koja je po svojoj naravi treba biti teža, odnosno relevantna, predstavlja neizostavni supstrat neimovinske štete u građanskim uređenjima država koja su predmet ovog istraživanja. Povijesni razvoj neimovinske štete upućuje na zaključak kako je objektivni koncept poimanja neimovinske štete, teža povreda osobnog prava, bio glavni pokretač razvoja tog prava. Osim dominantnog objektivnog, subjektivni koncept poimanja neimovinske štete također je prisutan u pravnom uređenju neimovinske štete, osobito kada su u pitanju pretrpljeni bolovi i patnje izazvani povredom neimovinskog dobra, tako da visina naknada svakako ovisi o jačini i trajanju pretrpljenih bolova i patnji.

Zajamčeno subjektivno pravo na naknadu neimovinske štete nije ujedno i jamstvo da će svaka neimovinska šteta biti popravljena. Iako bi za društvo u cjelini bilo odgovarajuće da se sve nastale štete saniraju kako bi se privatnopravni odnosi mogli i nadalje razvijati po redovitom tijeku stvari, kao da se šteta i štetni događaj nisu niti dogodili, jedino je oštećeniku prepušteno da na slobodan i autonoman način štiti vlastite privatne interese, pa tako i da diskrecijski samostalno odlučuje da li će zahtijevati takvu naknadu od štetnika ili ne. Javni interes ne mora niti treba odgovarati privatnim interesima pojedinca, radi se o povredi koja je nastala u privatnoj sferi oštećenika, slijedom čega tijela javne vlasti niti neke druge osobe, osim samog oštećenika, nemaju aktivnu legitimaciju zahtijevati popravljanje takve štete. Međutim, ako se oštećenik odluči konzumirati zajamčeno pravo, tada se javni interes ogleda u tome da se oštećeniku osigura odgovarajući pravni okvir ostvarivanja tog prava prema štetniku, a koji će jamčiti dosudu odgovarajuće pravične naknade, prije svega propisujući pretpostavke koje bi trebale omogućiti individualizaciju neimovinske štete i isplatu odgovarajuće pravične novčane naknade za pravno priznate oblike neimovinske štete.

Legitimna svrha novčane naknade neimovinske štete je kompenzirati nastalu štetu i izazvati osjećaj zadovoljstva, satisfakcije, kod oštećenika, tek iznimno, i ne u svim državama, ima za svrhu kažnjavanje štetnika. Novčana naknada u slučaju povrede neimovinskih dobara ima za svrhu kompenzirati nastalu štetu tako da omogući oštećeniku lakše podnošenje nastale neimovinske štete. Iako još u ponekim pravnim izvorima egzistira dvojba da li se može kompenzirati povreda neimovinskih dobara iz razloga što nije moguće mjeriti opseg takve povrede pa samim time nije moguće dati procjenu takve štete u novcu, izostanak novčane kompenzacije društveno bi bilo neprihvatljivo, a ujedno bi postojao izvjestan rizik da dekompenzirano stanje kod oštećenika prouzroči daljnju, progresivnu štetu, koja je nastala samo iz razloga što oštećenik nije bio u mogućnosti pribaviti ona imovinska dobra koja su trebala doprinijeti lakšem svladavanju nastale neimovinske štete.

Priznavanje prava na novčanu naknadu radi odvraćanja drugih od ubuduće počinjenja štete pravno je logično razmišljanje i za samo društvo izuzetno korisno, a u pravnoj literaturi odvraćanje je također prepoznato kao cilj kojem služi takva naknada. Međutim, dojam je kako u praksi sudovi tek u slučajevima povrede temeljnih ljudskih prava i osnovnih sloboda imaju na umu kako dosudom novčane naknade neimovinske štete kod štetnika, osobito tijela javnih vlasti, ali i javnosti, odnosno kod većeg broja osoba, izazivaju osjećaj odvraćanja od neželjenog postupanja. Doprinos odluka Europskog suda za ljudska prava o povredama tih prava te proces obveznog implementiranja tih odluka u nacionalne pravne sustave država članica Vijeća Europe

također predstavlja bitan čimbenik u prihvaćanju doktrine o odvračajućem učinku naknade neimovinske štete jer je svrha sudskih odluka odvratiti potencijalne štetnike od postupanja koja dovode do povrede zaštićenih neimovinskih dobara. Sav taj napor oko privatnopravne zaštite temeljnih ljudskih prava i sloboda usmjeren je ka odvraćanju pojedinaca od protupravnog ponašanja kojim se povrjeđuju neimovinska dobra drugih, dok kod povrede drugih osobnih prava, osobito kod povrede života, zdravlja i tijela, odvraćanje nije u prvom planu, vjerojatno determinirano pravnim shvaćanjem da kod takvih povreda naknada prvenstveno mora sanirati nastalu štetu stvaranjem osjećaja kompenzacije i satisfakcije kod oštećenika, pri čemu ne treba zanemariti okolnost da navedena neimovinska dobra uživaju javnopravnu zaštitu kroz kaznene i prekršajne odredbe zakona temeljem kojih se štetniku izriču kaznenopravne sankcije za takve povrede, sve kako bi se za njega i druge potaknulo da ne čini takva djela ubuduće.

Kompenzacijski karakter pravične novčane naknade neimovinske štete glavno je njeno obilježje, ali je pravni izazov kako u praksi ostvariti pretpostavke za dosudu novčane naknade koja kompenzira prouzročenu štetu. Imajući u vidu da posljedice povrede neimovinskih dobara sežu u sve sfere ljudskog života, za očekivati je kako ne postoje iste, odnosno identične posljedice povrede osobnog prava, kao što je to slučaj kod imovinske štete na generičkim stvarima ili imovini koju je po određenim, unaprijed poznatim, parametrima moguće izmjeriti te utvrditi opseg i visinu pretrpljene štete, slijedom čega su se u pravnoj literaturi, zakonima i sudskoj praksi razvijali parametri po kojima se naknada neimovinske štete procjenjuje i mjeri. Različitosti među pojedincima u suvremenom društvu sve su veća, kako zbog stalnog razvoja samog čovjeka i njegovih spoznaja i mogućnosti, tako i zbog razvoja osobnih prava, tako da čak nastaju i nova osobna prava, kao što je pravo na zaštitu od klimatskih promjena, a koju različitost osobito potiču prava kao što razvoj vlastite osobnosti, slobodan izbor zanimanja i životnog poziva, sloboda u interakcijama s drugim osobama, sloboda kretanja, itd.. Može se zaključiti kako je postojanje različitosti među pojedincima notorna činjenica, jednostavno rečeno ne postoje dva ista čovjeka s identičnim osobinama, naravi, aktivnostima i osjećajima. Stoga je neimovinsko dobro svakog pojedinca ujedno i unikatno dobro što može dovesti do zaključka kako je povreda neimovinskog dobra u pravilu uvijek individualna i unikatna jer povreda determinira posljedice koja isključivo čine štetu u životu oštećenika, tj. osobi oštećenika, a ne i drugih osoba, osim onih koje su bliske s neposredno oštećenom osobom.

U hrvatskom pravnom poretku neimovinska šteta se definira kao povreda prava osobnosti, a visina naknade ovisi o jačini i trajanju fizičkih i duševnih boli te straha, kao pravno relevantnim subjektivnim osjećajima opisanim u odredbi stavka 2, članka 1100. ZOO. Uzimajući u obzir

tumačenje tih pojmova u sudskoj praksi od 1985. godine pa do danas, kao i povijesni razvoj i pravnu narav prava osobnosti, može se zaključiti kako se povreda prava osobnosti ne mora nužno iskazati samo kroz fizičke i duševne boli te strah kako to propisuje stavak 2. članka 1100. ZOO-a. Sudska praksa neimovinske štete u RH i dalje rabi pojam duševne boli zbog smanjene životne aktivnosti koji obuhvaća sva ograničenja u životnim aktivnostima oštećenika koje je ostvario ili bi ih po redovitom tijeku ostvario, a pod ograničenjem se podrazumijeva i vršenje aktivnosti uz povećane napore ili pod posebnim uvjetima. Potom je razvijena sudska praksa prema kojoj se pojačani napori ili smanjena životna aktivnost ocjenjuju numeričkom oznakom, postotkom od 0 % do 100 %, dok se pretrpljeni bolovi i strah ocjenjuju brojem dana i stupnjem jačine, što je rezultirao donošenjem obvezujućih pravnih shvaćanja VS RH kojim je odredio dosudu visine novčane naknade neimovinske štete za svaki pretrpljeni dan boli, straha te za svaki postotak smanjenja životnih aktivnosti. VS RH odredio je pravnim shvaćanjem i orijentacijsku visinu novčane neimovinske štete za posredno oštećene, sve s ciljem ujednačavanja sudske prakse oko dosude visine novčane naknade kako se ne bi povrijedila ravnopravnost građana pred sudom i zakonom. Iako je pobuda donošenja pravnih shvaćanja o ravnopravnosti građana u primjeni zakona pred sudovima apsolutno legitimna i očekivana, takvo ujednačavanje kriterija za procjenu neimovinske štete na način da se za iste ili slične numeričke ocjene stvarnih posljedica sude isti ili slični iznosi može ugroziti provedbu pravnog shvaćanja kako je svaka neimovinska šteta ujedno specifična i unikatna jer nastaje isključivo u privatnoj sferi samog pojedinca. Radi navedenog, VS sud RH, svjestan takvog rizika, jasno ukazuje kako novčana naknada za neimovinsku štetu treba biti individualizirana te da postavljeni kriteriji za dosudu neimovinske štete predstavljaju tek orijentaciju, ne i kalkulator za izračun visine novčane naknade.

VS RH trebao bi u budućnosti raspraviti je li vrijeme za koncept Orijentacijskih kriterija na način da se praksa ujednačava po posljedicama i težini povrede prava osobnosti, a ne po numeričkim ocjenama tih posljedica, tako da se za osobu koja je, primjerice, posljedicom štetnog događaja izgubila vid na jedno oko sudi približno jednaka naknada, neovisno je li vještačenjem gubitak vida ocijenjen s 20 %, 25 % ili 30 % smanjenja životnih aktivnosti. Tako i kod drugih posljedica, VS RH trebao bi ujednačavati praksu visine naknade za neimovinsku štetu sukladno opisu trajnih posljedica povrede, a ne po numeričkim ocjenama pretrpljene štete koje daje medicinski vještak.

Kompenzacijski učinak novčane naknade bit će uspješniji u onim slučajevima u kojima je ona odraz cjelokupne pretrpljene dosadašnje i buduće neimovinske štete. Istraživanje pokazuje kako

smanjena životna aktivnost iskazana kroz matematički postotak predstavlja preuzak pojam za procjenu neimovinske štete, a upitno je da li je kompatibilan s definicijom povrede prava osobnosti. Riječ je o svim onim objektivnim povredama pojedinih sfera oštećenikove osobnosti koje se nužno ne reflektiraju kao osjećaj fizičke ili duševne boli ili straha, ali koje objektivno povrjeđuju oštećenikovu osobnost, poput već spomenutih povreda prava na razvoj vlastite osobnosti, ugleda, časti i dostojanstva, privatnosti, prava na izbor vlastita zanimanja, odnosno prava na rad, na obitelj i slično. Ako se čovjeku priznaje pravo na osobni osjećaj vrijednosti, na samoodlučivanje o vlastitom tijelu, vođenju života u skladu s vlastitim uvjerenjem, te kada se uzme u obzir da je zdravlje stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti i iznemoglosti, tada se može zaključiti da objektivna koncepcija povrede prava osobnosti seže van granica pojmova fizičkih i duševnih boli, straha te smanjenja životnih aktivnosti koje se mjeri postotkom, a koji su pojmovi temelj subjektivnog koncepta poimanja neimovinske štete.

Uvedeni objektivni koncept neimovinske štete u hrvatsko odštetno pravo trebao je prvenstveno ukloniti ili barem ublažiti nedostatke subjektivnog koncepta, ali i proširiti pravnu zaštitu nad neimovinskim dobrima na način da oštećenik ima pravo zahtijevati naknadu štete koju trpi u svim sferama pravno priznatih osobnih prava. Odredba članka 19. ZOO sadrži popis pojedinih prava osobnosti koji nije taksativan te dopušta da sud od slučaja do slučaja utvrđuje da li je oštećeniku štetnom radnjom štetnika povrijeđeno pravo osobnosti, bez obzira da li je to pravo navedeno ili ne u citiranoj zakonskoj odredbi.

Propisana svrha novčane naknade neimovinske štete iz stavka 2. članka 1100. ZOO nije potakla razvoj sudske prakse u smjeru da se oštećeniku, pored fizičkih boli, straha i duševnih boli, naknadi i ona šteta koja se ne manifestira kroz navedene oblike, a nedvojbeno je nastala u privatnoj sferi oštećenika te predstavlja povredu prava osobnosti. Odredba poziva da naknada mora služiti cilju kojem služi kao i da ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom naravi i društvenom svrhom. Može se primijetiti da je svrha naknade za imovinsku štetu konkretnija od propisane svrhe za neimovinsku štetu, uzimajući u obzir sadržaj odredbe članka 1085. ZOO koja propisuje dužnost odgovorne osobe da uspostavi stanje kakvo je bilo prije nego što je šteta nastala, a ako se uspostava prijašnjeg stanja ne otklanja štetu potpuno, odgovorna osoba dužna je za ostatak štete dati naknadu u novcu. Međutim, osobito je važno imati u vidu pravno shvaćanje VS RH iz odluke Rev 1168/2010 od 15. listopada 2013. godine kako popis kvalifikatornih okolnosti iz stavka 2. članka 1100. ZOO nije ujedno i konačan popis kriterija koje će sud cijeniti prilikom dosude visine naknade, što znači da je oštećenoj osobi dopušteno

dokazivati duševne boli koje su uzrokovane i drugim kvalifikatornim kriterijima, bez obzira što nisu navedeni u tom stavku. Navedeno tumačenje najvišeg suda u RH otvara prostor za raspravu da li bi pravno priznati oblici neimovinske štete iz prikazanih poredbenih država mogli biti upravo ti dodatni kriteriji stavka 2. čl. 1100. ZOO/05, a kada se uzme u obzir koncept tih oblika neimovinske štete kao što su gubitak životnog zadovoljstva (*Loss of Enjoyment of Life*) , ili gubitak ugode (*loss of amenity*), ili gubitak bračne perspektive (*Loss of marriage prospects damages*), ili prouzročenje psihičkog stresa i poremećaja (*Damages for mental distress*), itd, tako da nema sumnje da bi ovakvo prošireno razumijevanje koncepta neimovinske štete trebala prihvatiti i domaća sudska praksa, poglavito imajući na umu da ZOO to nesumnjivo dopušta.

Postoje i pesimističnija razmišljanja u pravnoj književnosti o razvoju prava osobnosti i njegovoj zaštiti, pa tako autor Radolović u svom radu „*Biološka oporuka u pravu osobnosti i medicinskom pravu (Pravo osobnosti i trgovačko-zdravstveni aspekti)"* iznosi ocjenu kako je u 21. stoljeću došlo do neočekivane, ali realne stagnacije razvoja prava osobnosti, za razliku njegova brzog razvoja u 20. stoljeću pa tako navodi:: *„Sociološka kretanja, međutim, i u svijetu i kod nas na početku 21. stoljeća ne pokazuju očekivani daljnji napredak na području prava osobnosti, čak bi mogli reći da je splasnula atmosfera optimizma iz osamdesetih godina prošlog stoljeća i da smo u stanju ozbiljnog zastoja za kojeg se možemo samo nadati da neće dugo potrajati. Svijet je u krizi i to nije ambijent za primjenu prava osobnosti. Prvo, npr. strada važno pravo na privatnost koje je danas ugroženo do te mjere da se na trenutke čini kao da je nestalo (snima se radnik dok radi, snimaju se sudionici javnog prometa dok voze i dok plaćaju cestarinu, snima se sve i svašta, s dozvolom ili bez dozvole suda). Svatko svakoga „šamara" i u općoj socijalnoj kakofoniji zaštita ljudskog dostojanstva postaje nemoguća. Dodamo li tome i to da je sudbeni sustav (napose kod nas) ostao gotovo potpuno nepripremljen za zaštitu prava osobnosti, prava slika zaštite prava osobnosti postaje dosta tmurna*."[616] Ipak, gledajući sve promjene koje su nastupile u odštetnom pravu zadnjih desetljeća, može se reći da pravni sustav RH ipak prati suvremene standarde u pravnoj zaštiti prava osobnosti jer je danas u primjeni ipak koncepcija neimovinske štete koja u širem smislu tumači što je sve šteta i samim time širi i povećava njenu pravnu zaštitu, dok uvođenje građansko pravne zaštite osobnih prava pravnih osoba svakako predstavlja pozitivan suvremeni iskorak domaćeg prava.

Poredbeno gledano, reforma odštetnog prava u Njemačkoj imala je za cilj otkloniti sve zakonske odredbe koje bi na bilo koji način ograničavale ili onemogućavale ostvarenja prava

[616] Radolović A., *„Biološka" oporuka u pravu osobnosti i medicinskom pravu (pravo osobnosti i trgovačko-znanstveni aspekti),* Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2019. godine, str. 148.

na naknadu neimovinske štete. Odredba § 253. BGB-a u stavku 2. propisuje pravo na razumnu naknadu u novcu za svaku onu štetu koja nije imovinska, a koje su štete nastale uslijed povrede tijela, zdravlja, slobode ili seksualnog samoodređenja, dok svrha novčane naknade ovisi o naravi povrijeđenog dobra, te ovisno o tome što je i kako povrijeđeno, naknada će imati kompenzacijsku, satisfakcijsku i/ili preventivnu funkciju. Novčana naknada treba omogućiti lakši život nakon povrede i nastalih posljedica, kompenzirati gubitak dotadašnjeg načina života i radosti življenja, te omogućiti oštećeniku neke druge sadržaje u životu. Pravičnost naknade ogleda su tome da obuhvaća težinu i trajanje povrede s tim povezane posljedice, jačinu i trajanje tjelesnih bolova, proživljenu mentalnu patnju za sve dane u kojoj se javljala ili će se javljati u budućnosti kako bi naknada oštećeniku ublažila negativne emocije zbog gubitka određenog užitka, razonode ili drugog oblika njegovih aktivnosti. U rijetkim slučajevima, a zbog imovinskih statusa oštećenika i štetnika, visina naknade mora ostvariti i osjećaj satisfakcije kod oštećenika, a kada su u pitanju osobna prava privatnosti, dostojanstva, časti, ugleda, tada u slučaju njihove povrede novčana naknada ima za svrhu odvratiti od takvih povreda u budućnosti, kako kod štetnika, tako i kod drugih osoba. Svrha kažnjavanja štetnika dosudom veće novčane naknade štete koja proizlazi iz privatnopravnog odnosa odgovornosti za neimovinsku štetu nema uporišta u pravnim propisima Njemačke.

Navedeni pravni okvir uređenja neimovinske štete u Njemačkoj u većoj mjeri jamči individualizaciju naknade, obuhvaća posljedice koje se ne manifestiraju isključivo kao fizička i duševna bol te strah, već i kao neka objektivna posljedica, primjerice povreda životne radosti i uživanja u životu, gubitak svojom voljom izabranog načina života, neraspoloženje zbog nužnosti promjene zanimanja, nemogućnost bavljenje sportom ili lovom itd. Njemački sudovi nisu donijeli pravna shvaćanja o visini novčane naknade kao što je to slučaj u RH, a niti je visina uređena zakonima. Tek entuzijazam brojnih pravnih stručnjaka doveo je do dragocjenih baza podataka o dosuđenoj neimovinskoj šteti, a koja je sistematizirana po parametrima koji određuju vrstu povrede i težinu posljedica, tekstualno opisanim, bez korištenja numeričkih oznaka ili postotka smanjenja životnih aktivnosti.

Englesko odštetno pravo također priznaje kako neimovinska šteta također prelazi granice bolova i patnje, *pain and suffering,* a koju štetu pravno priznaje pod pojmom *loss of amenity,* u slobodnom prijevodu autora, gubitak osjećaja ugode. Kad je u pitanju opća odšteta, *general damages*, ona predstavlja iznos naknade oštećenom za pretrpljene bolove i patnju, gubitak ugode koji se ogleda u propuštanju očekivanog života, gubitak mogućnosti vođenja života po vlastitom izboru i uvjerenju. Sudska praksa definirala je da naknada za bolove i patnju ovisi o

oštećenikovoj svijesti o patnji te kapacitetu trpljenja bolova, dok naknada za gubitak ugode ovisi o činjenici esencijalnih gubitaka u životu oštećenika. Naknada je jedinstvena te se u pravilu provodi jedan postupak u kojem oštećenik treba zahtijevati ne samo dosadašnju pretrpljenu štetu, već i onu koja će nastati u budućnosti, stavljajući tako pred oštećenika zahtjev da u postupku zahtijeva svu štetu za koju je potencijalno moguće da će je trpjeti u budućnosti. Kada je u pitanju dosuda kaznene neimovinske štete, takva odšteta moguća je samo pod određenim pretpostavkama, a i kada su one ispunjene, sud je ovlašten samostalno odlučiti da li će oštećeniku dosuditi kaznenu odštetu ili ne, *exemplarary damages*. Isto kao i u Njemačkoj, engleski sudovi nisu zauzeli shvaćanje o visini novčane naknade neimovinske štete, ali zato postoje brojne organizacije koje sustavno prate englesko odštetno pravo, omogućujući bolju informiranost svih dionika o slučajevima koji se pojavljuju pred sudovima.

Američko odštetno pravo neimovinskoj šteti prvenstveno daje kompenzatorni karakter, a naknada te štete ovisi o jačini i trajanju bolova i patnje, ali i o gubitku životnog zadovoljstva (p*ain, suffering and loss of enjoyment of life*), tako da se može zaključiti kako je i u tom odštetnom sustavu zauzeto shvaćanje kako se neimovinska šteta ne može promatrati samo kroz patnju i bol, već i kroz sve one gubitke koje oštećenik trpi u životu uslijed posljedica zadobivene povrede neimovinskih dobara, osobito one koji se očituju kao gubitak sposobnosti uživanja u brojnim ugodnim životnim iskustvima kao što su nemogućnost bavljenja sportom, rekreacijom, plesom i slično. Sudovi će prilikom dosude naknade voditi računa o težini povrede, jačini i trajanju bolova i patnje te svim gubicima koje oštećenik trpi u životu i to ne samo onim koja su već nastala, već i onima koji će tek nastati u budućnosti. To dovodi do toga da je oštećenik dužan naknadu cjelokupne štete, kako prošle tako i buduće, zahtijevati isključivo u jednom postupku, što znači da u zahtjevu mora istaknuti i svu onu potencijalno moguću neimovinsku štetu koju će trpjeti u budućnosti, tj. do kraja života.

Američko odštetno pravo daje veći značaj činjenicama tko je i na koji je način prouzročio neimovinsku štetu, tako da za one štete koje su počinjene krajnje bezobzirno, izravnom namjerom, ili bezobzirnim pristajanjem na sve štetne posljedice koje može prouzročiti rizik nastanka neimovinske štete omogućava dosuđivanje tzv. kaznene odštete (*punitive damages*). *Punitive damages* ekspandirala je u području odgovornosti za neispravan proizvod te odgovornosti za povrede trgovačkih ugovora, a ovo potonje predstavlja i glavninu predmeta u kojem se potražuje takva šteta. Cilj dosude takve naknade je kazniti počinitelja štete, a kažnjavanje se provodi dosudom novčane naknade koja u pravilu prelazi iznos kompenzacijske naknade. Za namjerno počinjene štete, američko odštetno pravo priznaje oštećeniku pravo na

naknadu neimovinske štete koja se ogleda u izazvanom strahu, zabrinutosti i drugim negativnim osjećajima koji nastaju uslijed namjernog napada ili ugroze na tjelesni i duševni integritet oštećenika. Sudovi u SAD-u ne donose pravna shvaćanja o visini naknade neimovinske štete, tek postoje određeni zakoni u određenim državama koji svojim odredbama propisuju iznose naknade neimovinske štete, ali ne generalno, već samo za pojedine oblike neimovinske štete kao što je visina naknade u slučajevima liječničke greške.

Slijedom navedenog, imajući u vidu postavljene hipoteze u ovom istraživačkom radu, može se zaključiti slijedeće;

u odnosu na H1: novčana naknada neimovinske štete ima svrhu izazvati kompenzacijski i satisfakcijski učinak kod oštećenika, dok se svrha prevencije i odvraćanja želi ostvariti dosudom novčane naknade za povrede temeljnih ljudskih prava i sloboda kao što su povreda slobode, časti, ugleda, dostojanstva, privatnosti te kod povrede trgovačkih ugovora.

u odnosu na H2: pravilna procjena težine i trajanja povrede neimovinskih dobara i prouzročenih posljedica te individualizacija štete u većoj mjeri jamči da će se oštećeniku u postupku naknade neimovinske štete dosuditi odgovarajuća pravična novčana naknada.

u odnosu na H3: pravno je prihvatljivo da naknada neimovinske štete pod određenim pretpostavkama može sadržavati i dodatni novčani iznos kaznene odštete, ali samo kao reakcija na društveno neprihvatljivo bezobzirno ponašanje štetnika prema oštećeniku, prije, za i nakon počinjenja štetne radnje koja je dovela do nastanka neimovinske štete.

U slučajevima kada neimovinska šteta postaje predmet ugovora o osiguranju od odgovornosti, dolazi do distribucije obveze isplate štete sa štetnika na društvo za osiguranje pa je potrebno istražiti ima li takva distribucija utjecaja na postizanje svrhe novčane naknade neimovinske štete, na proces utvrđivanja opsega pretrpljene štete te na postupak naknade neimovinske štete. Za taj odgovor potrebno je dati prikaz ugovora o osiguranju odgovornosti.

3. OSIGURANJE OD ODGOVORNOSTI

Osiguranje od odgovornosti danas zauzima značajnu ulogu u svakom suvremenom društvu. Zasluge takvom značaju svakako treba pripisati brojnim pozitivnim učincima koje osiguranje od odgovornosti proizvodi svojim djelovanjem, a osobito u odštetnom pravu. Specifičnost osiguranja od odgovornosti leži u konceptu samog ugovora; ugovaratelj osiguranja i osiguratelj sklapaju ugovor po kojem osiguratelj za plaćenu premiju osiguranja preuzima obvezu isplate osigurnine na ime naknade za štetu koju je prouzročio osiguranik trećoj oštećenoj osobi uslijed obavljanja djelatnosti, funkcije koju vrši, odnosno iz posjedovanja i korištenja stvari ili imovine, kao i sve troškove koji su nastali po osnovi sudskog spora i/ili u svezi utvrđivanja osiguranikove odgovornosti i zaštite od neosnovanih zahtjeva trećih osoba. Takav koncept osiguranja od odgovornosti omogućava ugovaranje osiguranja od odgovornosti upravo u onim aktivnostima u društvu koja su povezana s povećanim rizicima nastanka štete. U ovom poglavlju prikazat će se povijesne okolnosti koje su dovele do razvoja osiguranja od odgovornosti, pravni okvir koji uređuje ugovor o osiguranju od odgovornosti te način na koji osiguranje od odgovornosti utječe na socijalne, ekonomske i pravne odnose u društvu.

3.1 Kratki prikaz povijesnog razvoja

Početak šire primjene objektivne odgovornosti u odštetnom pravu imalo je presudan utjecaj na razvoj i širenje osiguranja od odgovornosti, a za sam razvoj objektivne odgovornosti zaslužna je, u prvom redu, druga industrijska revolucija započeta sredinom 18. stoljeća.[617] Industrijska proizvodnja u znatnoj je mjeri utjecala na povećanje ljudskih aktivnosti u svim segmentima društva, a osobito u zemljama u kojima se događao revolucionarni industrijski razvoj, prije svega u Engleskoj, Francuskoj, Prusiji, SAD-u, Švicarskoj, Italiji. Preokret u materijalnoj proizvodnji izazvan je korištenjem vodene pare kao pogonske snage te masovnom uporabom strojeva u proizvodnji roba za tržište, da bi krajem 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća uporaba električne energije dovela do široke primjene strojeva u masovnoj proizvodnji robe za domaće i svjetsko tržište.[618] Razvoj gospodarskih aktivnosti u tim državama neminovno je doveo do stvaranja brojnih rizika koji su mogli i jesu prouzročili povredu zdravlja i tijela ljudi te uništenje, gubitak i oštećenje imovine. U isto vrijeme, u odštetnom pravu navedenih država dominira odgovornost za štetu po načelu krivnje, kao sociološko, društveno i pravno

[617] Pavić, D., *Ugovorno pravo osiguranja, Komentar zakonskih odredbi*, Tectus, Zagreb, 2009. godine, str. 16. Isto tako Schwartz V. E., *Statutory Strict Liability for an Insurer's failure to Settle: a balanced Plan for an unresolved Problem,* Duke Journal Duke University, Durham, USA, str. 910. dostupno 05.02.2023. na https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2543&context=dlj

[618] Baletić, Z., *Ekonomski leksikon*, 1. izdanje, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Masmedia, Zagreb, 1995. godine, str. 314.

prihvatljivo rješenje po kojem za štetu odgovara osoba koja je kriva za njen nastanak. Odgovornost na temelju krivnje ispunjava funkciju sankcije za počinitelja, ali i ništa manje važnu funkciju odvraćanja, odnosno neke vrsta zastrašivanja ljudi s ciljem odvraćanja od poduzimanja radnji ili aktivnosti kojima se uzrokuju štete drugim osobama.[619]

Međutim, utvrđenje odgovornosti po načelu krivnje bilo je sve teže zbog novostvorenog složenog procesa obavljanja raznih gospodarskih i drugih aktivnosti. Oštećene osobe došle su u težak položaj prilikom ostvarivanja prava na naknadu štete budući je teret dokaza o postojanju krivnje bio upravo na njima, a osobito je bila nepogodna za radnike u velikim industrijskim poduzećima. U slučajevima nastanka štete u složenim proizvodnim procesima, oštećeni objektivno nisu imali mogućnosti ni metode za utvrđivanje relevantnih činjenica temeljem kojih bi se mogla utvrditi krivnja ili uzrok nastanka štete, što je imalo za posljedicu da za te štete nitko ne bi bio odgovoran.[620] Osim tereta dokaza, oštećeni su se susretali s raznim prigovorima kojima su tužene osobe otklanjale svoju odgovornost, pa se tako u povijesnom razvoju odgovornosti za naknadu štete u Velikoj Britaniji ističe predmet *Priestley v. Fowler* iz 1837. godine, poznat po tome što se radi o prvoj tužbi radnika protiv poslodavca radi naknade štete povezane sa ozljedom na radu.[621] Radnik *Priestley* podnio je tužbu protiv svoga poslodavca *Fowlera* smatrajući da je poslodavac povrijedio svoju dužnost osigurati mu sigurne uvjete za prijevoz robe u kolima koja su bila pretovarena od strane drugih radnika tuženog poslodavca te je zauzeto shvaćanje da ne postoji odgovornost poslodavca za štete koju počini njegov radnik drugome radniku, smatrajući da se ovdje ne može uspostaviti „odgovornost za drugoga", *vicarious liabliity*, odgovornost poslodavca za svoga radnika.[622] Uvođenjem takvog oblika odgovornosti, nastavno se zaključuje, otvorila bi se vrata enormnom broju predmeta u kojima bi poslodavac bio odgovorna osoba kao zamjena za osobe koje su zaista počinile štetu.[623] Osim prigovora *vicarious liability*, prihvaćen je i prigovor tuženika o preuzimanju rizika tužitelja¸ *assupmtion of risk,* u smislu da radnik nije vezan za odluku poslodavca o obavljanju onih poslova ako bi razumno mogao procijeniti da bi obavljanje tog posla moglo dovesti do njegova ozljeđivanja.[624] Treći, najčešći, prigovor bio je prigovor odgovornosti samog oštećenika za

[619] Getzler, J., *Richard Epstein, Strict Liability, and the History of Torts*, Barkeley Elektronic Press, vol. 3, br. 1, 2010. godine, str. 13.
[620] Vedriš, *Op. cit.* u bilj. 326., str. 614.
[621] Stein, M., A., *Victorian Tort Liability for Workplaces Injuries*, Illinois Law Review, 2007., str. 13; dostupno na: https://illinoislawreview.org/print/volume-2008-issue-3/victorian-tort-liability-for-workplace-injuries/ (27. listopada 2017.)
[622] *Ibid,* str. 7.
[623] *Ibid,* str. 17.
[624] Larson, A., *Nature and Origins of Workmen`s Compensation*, Cornell Law Review, vol. 37, 1952., str. 224; dostupno na: http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol37/iss2/2. Pristupljeno 30. listopada 2017. godine.

nastalu štetu, *contributory negligence,* prvotno prihvaćen u predmetu *Butterfield v. Forrester* iz 1809. godine u Velikoj Britaniji u kojem predmetu je zauzeto shvaćanje da je oštećenik sam odgovoran za štetu ako je u danoj situaciji imao vremena (*last clear chance*), izbjeći vlastito ozljeđivanje.[625]

Sociološko-filozofsko proučavanje promjena, obrazaca ponašanja i razvoja tendencija, izazvane posljedicama ozljeđivanja radnika na radu i od opasnih stvari ili djelatnosti, utjecalo je na promjene u odštetnoj odgovornosti, osobito na radno odštetno pravo u SAD-u tijekom 19. stoljeća. Tako se u SAD-u razvila tzv. *compensation theory*, koja je izražavala vjerovanje da priznanje prava na naknadu štete nastale uslijed ozljede povezane sa radom predstavlja najbolji oblik u kojem će društvo na dostojanstven i točno određen način pomoći tim žrtvama. Obzirom da se trošak naknade štete uračunava u cijenu proizvoda, teret naknade štete prenesen je na kupce proizvoda, izražavajući vjerovanje da je takva alokacija troškova najprikladnija s društvenog aspekta.[626] Na taj način pitanje tko je odgovoran za štetu zamjenjuje se pitanjem da li je šteta povezana sa radom, te ovisno o odgovoru odlučivalo bi se da li oštećenom pripada pravo na naknadu štete, primjenom objektivne odgovornosti poslodavca.

U povijesti razvoja objektivne odgovornosti u SAD-u ističe se predmet *Rylands v. Fletcher,* u kojem se raspravljalo o riziku obavljanja izrazito opasnih radnji, *ultra-hazardus activities* te se objektivna odgovornost racionalizira na način da u slučajevima kada poslodavac poduzima poslove za koje, prije ili kasnije, postoji izrazita mogućnost izazivanja ozljeđivanja osoba, tada, sukladno tom riziku, pretpostavlja se njegova apsolutna odgovornost za nastanak tih ozljeda kada se dogode, dakle, u takvim slučajevima poslodavac je odgovoran bez obzira postoji li krivnja ili ne.[627]

Imajući u vidu navedeno, očito je da je društveno bilo neprihvatljivo da zbog nemogućnosti dokazivanja krivnje sav teret nastalih šteta iz gospodarskih i drugih aktivnosti padne na oštećenika, posljedicom čega se u procesu utvrđivanja odgovornosti za štetu počela primjenjivati objektivna odgovornost za štetu, po načelu adekvatne uzročnosti. Kasnije, u 20. stoljeću, Richard Epstein definira adekvatnu uzročnu vezu kao ponašanje štetnika koje predstavlja odlučni razlog za nastanak štete, odnosno ponašanje za koje je bilo razumno predvidjeti da će izazvati nastanak štete.[628] Epstein elaborira da uzročna veza sama za sebe

[625] Stein, *Op. cit.* u bilj. 632, str. 36.
[626] Larson, *Op. cit.* u bilj. 635, str. 208.
[627] *Ibid,* str. 211.
[628] Getzler, *Op. cit.* u bilj. 630, str. 3

objašnjava zašto se uspostavlja odgovornost za neko ponašanje, a kategorizirajući uzročnu vezu u *common law* sustavu*,* Epstein prepoznaje, između ostalih, kategoriju opasni uvjeti, *dangerous condition*, misleći na one situacije gdje jedna osoba stvaranjem opasnih uvjeta izazove povredu druge osobe, (*„A" created a dangerous condition that resulted in harm for „B"*).[629]

Kao pravnoteoretska podloga za razvoj ove vrste odgovornosti za štetu, u pravnoj znanosti značajnu ulogu odigrale su teorija rizika[630] i teorija opasnosti.[631] Prema teoriji rizika, za utvrđenje odgovornosti štetnika za počinjenu štetu irelevantno je postoji li njegova krivnja, već je presudno je li štetnik pri obavljanju djelatnosti s ciljem ostvarenja dobiti kreirao rizik koji je prouzročio štetu, argumentirajući navedeno da svaka aktivnost kojom se stvara rizik postaje osnova odgovornosti za štetu, a osobito ako je usmjerena na dobit, (*ubi emolentum, ibi onus* – gdje je dobit, tu je i teret).[632] Imajući u vidu navedeno, za utvrđivanje odgovornosti dovoljno je dokazati uzročnu vezu između štetne radnje i štete, a opravdanje za navedeni pristup bila bi provedba moralnosti i pravičnosti.[633]

Prema teoriji opasnosti, onaj tko u vlastitom interesu poduzima određenu opasnu djelatnost ili općenito gospodari nekom opasnošću, dužan je, u slučaju realizacije te opasnosti, naknaditi štetu onima koji su time oštećeni, i to bez obzira je li pri tome upotrijebio dužnu pažnju.[634] Dakle, prema teoriji opasnosti objektivnu odgovornost za štetu treba zasnivati na opasnosti određenih stvari i djelatnosti, onaj koji gospodari opasnošću odgovara i za štete iz te opasnosti.[635] Kao kriterij određivanja opasne aktivnosti zauzeto je shvaćanje da se mora raditi o povećanoj, neuobičajenoj ili neizbježnoj opasnosti, koja se manifestira u učestalosti nastupanja štete ili težini njenih posljedica.[636] Prema teoriji opasnosti, uvođenje objektivne odgovornosti opravdava se idejom socijalno pravedne distribucije, *iustitia distributiva,* šteta prouzročenih od izvora povećane opasnosti, kao i njezinom povećanom sposobnošću odvraćanja potencijalnih štetnika od počinjenja štete.[637] Prevladala je teorija povećane opasnosti, pa se u to vrijeme diljem Europe donose zakoni koji uvode objektivnu odgovornost upravo u onim područjima gdje postoje objektivni izvori povećane opasnosti, kao primjerice

[629] *Ibid.*
[630] Crnić, I., *Odgovornost za štetu od opasnih stvari ili opasne djelatnosti, Odgovornost za štetu*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2004. godine, str. 22 – 23.
[631] Vedriš, Klarić, *Op. cit.* u bilj. 326, str. 614.
[632] *Ibid.*
[633] *Ibid.*
[634] *Ibid*, str. 482.
[635] *Ibid*, str. 434.
[636] Baretić, M., *Građanskopravna odgovornost za neispravan proizvod*, doktorska disertacija, Zagreb, 2005. godine, str. 482.
[637] *Ibid.*

pruski Zakon o željeznicama iz 1838. godine. Navedenim zakonom uvodi se odgovornost željeznice za štete koju pretrpe njeni zaposlenici, kao i putnici, za sve slučajeve, osim za one koji nastanu kao „Božje djelo“ ili krivnjom oštećene osobe.[638]

Osiguranje od odgovornosti prvi puta se pojavilo u pomorskom pravu, u francuskom *„Ordonnence de la Marine“* iz 1681. godine, po kojem je bilo dopušteno brodovlasnicima osigurati se od tzv. rizika barateriје, tj. od šteta koje vlasniku broda počine svojom krivicom kapetan broda ili članovi posade.[639] Kasnije je to osiguranje prošireno i na štete trećim osobama prouzročene od strane zapovjednika broda i posade broda, što je uređeno francuskim trgovačkim zakonikom, „Code de commerce“ iz 1807. godine.[640] Oko 1825. godine u Francuskoj se pojavljuju prva osiguravajuća društva koja se bave isključivo osiguranjem od odgovornosti, *„Automedon*“ i „*la Seine*“ koja su osiguravala odgovornost vlasnika kola i konja za štete prouzročene trećim osobama.[641] Njihova pojava bila je uvjetovana donošenjem naredbe prefekta pariške policije iz 1821. godine kojom je osnovan fond iz kojeg se vrši plaćanje kazni i šteta koje počine kočije u prometnim nesrećama.[642] O dopuštenosti ugovaranja osiguravanja od odgovornosti pozitivno se očitovao i pariški sud u odluci od 01.07.1845., te od njenog donošenja valjanost tih ugovora uvijek je bila potvrđena, a konačno, i tadašnji istaknuti francuski pravnici također su se pozitivno očitovali o mogućnosti osiguravanja od odgovornosti, sa izuzetkom nemogućnosti osiguravanja namjere ili grube nepažnje.[643]

Na razvoj osiguranja od odgovornosti u SAD-u osobito je utjecao *Workmen`s compensation*, mehanizam koji bi bio kreiran kao svojevrsni sustav za isplatu novčane naknade štete i troškova medicinske pomoći osobama koje su pretrpjele ozljede u svezi sa radom, s time da se tako nastali troškovi prenesu na potrošače, kroz medij osiguranja, s obzirom da je trošak premije bio ukalkuliran u cijenu proizvoda.[644] Na taj način, teret tih troškova nije bio na strani poslodavaca, a niti na strani radnika, već je kroz instrument osiguranja prenesen u cijenu proizvoda, a što se smatralo i razumnim, budući je i sama ozljeda nastala u procesu proizvodnje proizvoda pa je prenošenje tog troška u cijenu proizvoda bilo poslovno logično. Predmet naknade štete kod ozljeda na radu nije bila neimovinska šteta, već samo naknada za nastanak radne nesposobnosti.

---

[638] Larson, *Op. cit.* u bilj. 635, str. 229.
[639] Šulejić, P., *Osiguranje od građanske odgovornosti,* Institut za uporedno pravo, Beograd, 1967. godine, str. 16.
[640] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 628., str. 24.
[641] Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650., str. 17.
[642] *Ibid.*
[643] *Ibid*, str. 18.
[644] Williams A. C., Jr., Barth P. S.,*Compendium on Worksmen¨s Compensation*, U.S. Government Printing Office, Washington D.C., USA, 1973. godine, str. 21.

U SAD-u prva polica osiguranja od odgovornosti bila je polica osiguranja radnika, *employer`s liability policy*, 1886. godine, a potvrda tih ugovora od strane sudova dogodila se od strane Vrhovnog suda države Missouri u predmetu *Breeden vs Franford Marine Plate Accident & Glass Insurance Company* 1909. godine, u kojem je sud zauzeo shvaćanje da je osiguranje od odgovornosti uslijed nepažnje, *negligence liability insurance*, pravno prihvatljiv oblik osiguranja.[645]

U Njemačkoj je 1871. godine donesen Zakon o odgovornosti za štete uzrokovane opasnom djelatnošću, kojim se propisuje objektivna odgovornost za štete koje nastanu uslijed opasne djelatnosti, a 1874. godine u Stuttgartu osniva se njemačko osiguravajuće društvo „*Allgemeine Deutsche Versicherungsverein*" koje je imalo lidersku ulogu u osiguranju od odgovornosti. U Austriji je donesen Zakon o odgovornosti željeznice 1869. godine.[646]

U Velikoj Britaniji je prvi pokušaj uvođenja osiguranja od odgovornosti bio 1857. godine, ali je tek 1872. godine bilo potpuno prihvaćeno od strane *Carriage Insurance Company* za odgovornost uslijed uporabe vozila.[647] U 19. stoljeću vlasnicima konja i kola nuđeno je osiguranje od odgovornosti vozača za nesreće koje počine nepažnjom.[648]

1880. godine donesen je „*Employers Liability Act"* koji je normirao odgovornost poslodavca za štete koju pretrpe radnici u svezi sa radom, što je posljedično dovelo do ugovaranja osiguranja od odgovornosti poslodavca prema radnicima.[649]

1930. godine doneseni su *Road Traffic Act* i *Third Parties (Rights against insurer) Act* kao reakcija na sve veći broj ozlijeđenih i preminulih u prometnim nesrećama uz činjenicu da su žrtve dolazile u situaciju nemogućnosti ostvarenja novčane naknade štete od korisnika vozila iz razloga što u pravilu nisu imali dovoljna primanja ili imovine za ispunjenje obveze naknade štete, slijedom čega se nametnula nužnost donošenja zakona kojim se željelo postići veća sigurnost u prometu te da korisnici vozila imaju osiguranu odgovornost za štete uslijed smrti i tjelesnih ozljeda.[650]

---

[645] Schwartz, G. T., *The Ethics and The Economics of Tort Liability Insurance*, Cornell Law Review, vol. 75, 1990., str. 314, http://schollaarship.law.cornell.edu/clr/vol75/iss2/3. Pristupljeno 30. listopada 2017. godine.
[646] Ćurković, M., *Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti*, Inženjerski biro, Zagreb, 2015. godine, str. 13.
[647] Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650, str. 20.
[648] Gürses Ö., *The Law od Compulsory Motor Vehicle Insurance*, Informa Law of Routledge, Milton, 2020. godine, str. 1.
[649] Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650, str. 20.
[650] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659, str. 2.

Imajući u vidu navedeno, razvoj objektivne odgovornosti kao osnove za rješavanje naknade štete imalo je snažan utjecaj na razvoj osiguranja od odgovornosti te se može zaključiti da povezanost osiguranja od odgovornosti i odštetne odgovornosti nije dvojbena.[651] S pravno-teoretskog gledišta, intrigantna je rasprava u pogledu pitanja je li razvoj objektivne odgovornosti pogodovao razvoju osiguranja od odgovornosti ili se radilo o obrnutom procesu, da su razvojem poslova osiguranja krajem 19. stoljeća stvorene pretpostavke koje omogućuju da predmet osiguranja postanu raznorazni rizici, a između ostalog i odgovornost prema trećima.[652] Takva mogućnost osiguranja zaista je mogla potaknuti razvoj objektivne odgovornosti, međutim, provedena poredbena istraživanja povijesti razvoja osiguranja u više država pokazala su da nema dokaza koji bi potvrdili tezu da bi uvođenje osiguranje odgovornosti imalo utjecaja na pojavu i razvoj objektivne odgovornosti. Povijesni prikaz, dakle, pokazuje koji su to razlozi determinirali osiguranje od odgovornosti od njegova početka, temeljem čega se mogu izvoditi daljnji zaključci o utjecaju osiguranja odgovornosti na društvo u cjelini.

Gledajući s današnjeg aspekta, svjedoci smo daljnje tendencije uvođenja objektivne odgovornosti za razne ljudske aktivnosti, sve s ciljem povećanja stupnja zaštite oštećenih osoba koje pretrpe štetu od raznih, društveno prepoznatih, rizika. Pravna znanost smatra da danas u suvremenom društvu vlada kultura kompenzacije, gdje se razumnim i društveno prihvatljivim smatra zaštita oštećenih osoba od svih onih rizika koji im mogu nanijeti štetu uslijed povrede tijela, zdravlja ili imovine.[653]

[651] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 657, str. 19.
[652] Wagner, G., *Tort Law and Isurance Law*, vol. 16, Springer-Verlag/Wien, Mörlenbach, Njemačka, 2005. godine, str. 320.
[653] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 657, str. 20.

3.2 Društveni aspekti osiguranja od odgovornosti

Osiguranje od odgovornosti ima pozitivne i negativne učinke na društvo, a kada su u pitanju pozitivni ističe se kako osiguranje pruža zaštitu ekonomskim interesima osigurane osobe[654] te pruža izvjesnost da oštećenici ostvare novčanu naknadu za štete koje nastaju uslijed obavljanja djelatnosti, pružanja usluga, funkcije koje se obavlja ili u vezi vlasništva ili posjedovanja stvari.[655]

Pokazatelj društvene prihvatljivosti ovog oblika osiguranja su zakonom propisana obvezna osiguranja od odgovornosti, osobito osiguranje od odgovornosti za štete nastale uporabom motornih vozila te obvezna osiguravanja odgovornosti osoba koje obavljaju opasne djelatnosti, kao što je osiguranje od nuklearnih šteta, osiguranje profesionalnih djelatnosti odvjetnika, javnih bilježnika, revizora itd. Naime, svako uvođenje zakonskog obveznog osiguranja od odgovornosti opravdava se zaštitom potencijalnih oštećenih osoba, kao općim društvenim interesom.[656]

Štete koje pretrpe osobe od tih djelatnosti moraju s aspekta javnog interesa društva biti što prije sanirane, oštećene osobe moraju biti novčano kompenzirane za pretrpljenu štetu u što kraćem razdoblju, osobito kada je ozljeđivanje dovelo do privremene ili trajne nesposobnosti za rad, odnosno do troškova liječenja, rehabilitacije, prekvalifikacije osoba za obavljanje drugih poslova. Isto tako, velike industrijske nesreće mogu izazvati katastrofalne štete poput izlijevanja nafte iz bušotine *Deepwater Horizon* u Meksičkom zaljevu, rušenje zgrade na pariškom aerodromu, požar u tunelu *Mont Blanc*, kemijske eksplozije u San Brunu i Toulousu.[657] Dobro je istaknuti i slučaj iz 2014. godine u SAD-u, gdje je sud u Louisiani japanskog proizvođača lijekova i njegove američke partnere obvezao na isplatu naknade štete u iznosu od 9 milijardi US dolara oštećenim osobama koje su koristili njihov lijek za dijabetes, a za kojeg je utvrđeno da izaziva tumor.[658] Gledajući društveni interes, osiguranje od odgovornosti postaje gotovo nužan instrument za brzu i sigurnu uspostavu prijašnjeg stanja nakon nastupa raznih štetnih događaja, a radi daljnjeg promicanja zaštite oštećenih osoba, neke

---

[654] Bijelić, M., *Osiguranje i reosiguranje*, Tectus, Zagreb, 2002. godine, str. 261.
[655] Ćurković, M., *Osiguranje od odgovornosti poslodavca za neimovinsku štetu uzrokovanu radnicima, Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povreda prava osobnosti u vezi s radom*, Narodne novine, Zagreb, 2007. godine, str. 150.
[656] Pavić, *Op. cit*.u bilj. 628, str. 94.
[657] Swiss Re Institute, *Social and legal drivers of claims*, Sigma, br. 4, 2014. godine, str. 18; dostupno na: http://institute.swissre.com/research/overview/sigma/4_2015.html (Dostupno dana 26. listopada 2017.)
[658] *Ibid*, str. 6.

države, među kojima je i RH, propisuju i pravo oštećenika, kao treće osobe, na izravnu tužbu protiv osiguratelja po polici osiguranja od odgovornosti.[659]

Kada se promatraju negativni učinci osiguranja od odgovornosti, u samom početku njegova uvođenja nije bilo prihvaćeno od strane pravnih teoretičara, koji su smatrali da će prijenosom odgovornosti počinitelja štete na osiguranje doći do ugrožavanja temelja na kojima je počiva građanskopravna odgovornost za štetu.[660] Radilo se o kritičnim stavovima o osiguranju od odgovornosti u smislu da takvo osiguranje zapravo dovodi do neodgovornosti, a odgovornosti bi se oduzela njezina bit, sankcija, sam moralni smisao.[661] Izostanak snošenja posljedica od strane počinitelja imalo bi štetne posljedice za društvo u cjelini, u smislu slabljenja osjećaja odgovornosti kod osiguranika i povećanja prijevarnog ponašanja.[662] Odsustvo funkcije odvraćanja od društvenog neprihvatljivog ponašanja potencijalno može dovesti do pojave raznih oblika tzv. moralnih rizika (*moral hazard*), kako kod samog ugovaratelja osiguranja, tako i kod oštećenih osoba.

Ugovaratelj osiguranja sklapanjem ugovora o osiguranju od odgovornosti može izvesti zaključak da kod njega više ne postoji potreba ulaganja materijalnih sredstava potrebnih za sprječavanje nastanka štete. Naime, ugovaratelj bi mogao doći u moralnu dilemu (tzv. *policyholder hazard*), zašto ulagati primjerice u zaštitu radnika na radu kada je platio premiju osiguranja kojom je ugovoreno potpuno pokriće svih šteta, te na taj način postane inferioran prema eventualnom ozljeđivanju vlastitih radnika.[663] Takvo ponašanje osiguranika moralno je neprihvatljivo, ali i u suprotnosti s načelom savjesnosti i poštenja, budući se na ugovor o osiguranju od odgovornosti u svakom slučaju primjenjuje načelo savjesnosti i poštenja, kao temeljni regulator ponašanja ugovornih strana u osiguranju odgovornosti.[664]

Kod oštećene osobe moralni rizik (tzv. *claimant hazard*), ogleda su ponašanju koje je ovisno o činjenici da li štetnik ima ugovoreno osiguranje od odgovornosti ili ne. U slučaju da štetnik ima ugovoreno osiguranje, oštećena osoba može biti motivirana podnijeti nerealno visok i moguće neosnovan zahtjeva prema društvu za osiguranje računajući da će osiguranje, u cilju izbjegavanja nepoželjnih efekata sudskih postupaka (kamate, troškovi postupka, tumačenje

[659] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 628, str. 323.
[660] Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650, str. 8-9.
[661] *Ibid,* str. 9.
[662] Parsons, C*., Moral Hazard in Liability Insurance*, The Geneva Papers in Liability Insurance, vol. 28, br. 3, 2003. godine, str. 448.
[663] *Ibid*, str. 454.
[664] Gorenc, *Op. cit.* u bilj.132, str 1401.

prava u korist slabije strane, nepredvidivost sudske odluke, stvaranje nepoželjne sudske prakse), isplatiti osigurninu, koja mu realno ne bi pripadala, niti bi mogao očekivati takvu isplatu od samog štetnika.[665]

Nadalje, pored navedenih rizika koje bi se mogli tumačiti kao negativni učinci osiguranja od odgovornosti, postoji i rizik tumačenja prava te rizik lošeg ugovaranja osiguranja od samog osiguratelja.[666]

Rizik tumačenja prava (*jurisprudential hazard*), odnosi se na zabrinutost da li i u kojeg opsegu sud te drugi sudionici u konkretnom postupku mogu odstupiti u tumačenju, proširenju, ili naprosto izmijeniti postojeći pravni okvir kojim se uređuju odgovornost za štetu.[667]

Rizik lošeg osiguranja (tzv. *underwriting hazard*), odnosi se na one slučajeve u kojima djelatnik osiguranja u obavljanju svog posla podcijenio osigurani rizik, a osobito pri procijeni potencijalnih odštetnih zahtjeva za isplatu naknade štete koji uslijede nakon proteka dužeg vremena od trenutka sklapanja samog ugovora.[668] Tu se prvenstveno radi o osiguranim rizicima koji se odnose na ozljeđivanja oštećenika koja po redovitom tijeku stvari uvjetuju višegodišnje liječenje ili primjerice višegodišnje izlaganje čovjeka azbestu što je za posljedicu imalo razvoj neke bolesti kod oštećenog. Dakle, ovaj problem se u pravilu javlja kad je otvoreno pitanje kada su nastupile posljedice osiguranog slučaja, a to je kod osiguranja od odgovornosti nastanak štete kod oštećene osobe. Zahtjev za isplatu osigurnine, koji u biti predstavlja zahtjev za naknadu štete, u pravilu se može postaviti tek nakon što je šteta nastala te zahtjev te kada je moguće utvrditi opseg i visinu pretrpljene štete, slijedom čega postoji mogućnosti da se zahtjev podnese nakon proteka više godina od isteka osiguranog razdoblja.

U ovom dijelu također je potrebno istaknuti da svako pogrešno određivanje premije od strane osiguratelja prilikom sklapanja police osiguranja od odgovornosti može imati negativni utjecaj.[669] Naime, ako premija osiguranja nije odgovarajuća mogućim rizicima nastanke štete, osiguratelj će ostvariti loš financijski rezultat u toj grupi osiguranja što će u pravilu dovesti do povećanja iznosa premije te do reduciranja osiguranih rizika i smanjenja osigurane svote. Rast premije u toj vrsti osiguranja u biti znači da će se ta, sada kao veći trošak, povećana premija

[665] Parsons, *Op. cit.* u bilj.662, str. 460.
[666] *Ibid,* str. 448.
[667] *Ibid*, str. 463.
[668] *Ibid*, str. 467.
[669] Hanson, J. D.; Logue, K. D., *First-Party isnurance Externality: An Economic Justification for Enterprise Liability*, Cornell Law Review, vol. 76, 1990., str. 138; dostupno na: http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol76/iss1/2 (30. listopada 2017)

prenijeti na sve ugovaratelje osiguranja, što potencijalno može izazvati njihovu odluku o smanjenju ulaganja u prevenciju nastanka štete, kao odgovor na tako povećane troškove osiguranja.[670] U konačnici, ugovaratelji osiguranja plaćat će sve veću premiju osiguranja, a istovremeno, zbog neulaganja u prevenciju, rast će broj nastalih šteta koje će na kraju morati platiti osiguratelj.[671]

3.3 Pravna priroda ugovora o osiguranju od odgovornosti

Ugovorom o osiguranju od odgovornosti ugovaratelj osiguranja želi zaštiti imovinu osiguranika od njenog umanjenja ukoliko se utvrdi njegova odgovornost za štetu koju je prouzročio trećoj osobi.[672] Kako oštećena osoba ostvaruje pravo na novčanu naknadu štete, to je za oštećenog nevažno koji dio svoje imovine štetnik može i želi upotrijebiti za ispunjenje svoje novčane obveze. Pravno gledajući, obveza isplate štete može se ispuniti bilo kojim dijelom imovine štetnika, njenim pretvaranjem u novčani iznos, što znači da odštetni zahtjev oštećene osobe tereti ukupnu imovinu, iz kojeg razloga se ovo osiguranje, koje štiti imovinu u cjelini naziva pasivno osiguranje.[673]

Zaštitna funkcija koju želi ostvariti ugovaratelj osiguranja kod ove vrste osiguranja manifestira se u dva oblika; jedan kao obveza osiguratelja za isplatu osigurnine kao naknade za štetu koju je osiguranik prouzročio trećoj osobi, dok je drugi oblik isplata osigurnine kao naknade troškova spora i drugih opravdanih troškova koji nastanu u postupku rješavanja odštetnih zahtjeva ili tužbi trećih osoba koji se podnose protiv osiguranika. Koji od ovih oblika zaštitne funkcije determinira pravnu prirodu osiguranja od odgovornosti, prvenstveno ovisi o tome postoji li dominacija jednog od ovih oblika zašite ili se radi o ravnopravnim funkcijama koje zajedno određuju pravnu prirodu ovog ugovora.

Za postojanje odgovornosti za štetu prema trećoj oštećenoj osobi podrazumijeva se nastanak štete, štetna radnja, protupravnost te postojanje uzročne veze između štetne radnje i nastale štete. Radi se o pretpostavkama koje moraju biti kumulativno ispunjene da bi se uspostavila odgovornost za štetu[674], a ugovorom o osiguranju od odgovornosti dopušteno je ugovoriti da kumulativni nastanak tih pretpostavki predstavlja osigurani rizik koji dovodi do nastanka osiguranog slučaja, što dovodi do obveze osiguratelja za isplatu osigurnine. Iako su potrebne i

[670] *Ibid.*
[671] *Ibid.*
[672] Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650, str. 37.
[673] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 666, str. 8.
[674] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132, str. 1697 – 1706.

druge pretpostavke za isplatu osigurnine[675], ove pretpostavke u bitnome uvjetuju nastanak obveze za osiguratelja. Oštećena osoba nakon pretrpljene štete ima pravo odlučiti hoće li i od koga zahtijevati isplatu novčane naknade za pretrpljenu štetu, kao obeštećenje, a koje se pravo na naknadu štete izvorno temelji na događaju u kojem mu je prouzročena šteta.[676] Ukoliko je štetnik ujedno i osiguranik po ugovoru o osiguranju od odgovornosti, tada oštećena osoba ima alternativu; podnijeti zahtjev protiv štetnika za novčanu naknadu štete ili podnijeti zahtjev protiv društva za osiguranje za isplatu osigurnine kao naknade za pretrpljenu štetu, naravno pod uvjetom da mu je to pravo zajamčeno mjerodavnim nacionalnim kogentnim normama, ili pak samim ugovorom o osiguranju. Stoga se može zaključiti da ugovorom o osiguranju od odgovornosti ipak dominira njegov odštetni značaj, a ne preuzeti rizik plaćanja troškova spora i drugih opravdanih troškova, što u bitnome određuje pravnu prirodu ugovora o osiguranju od odgovornosti.[677]

Prema zakonodavstvu u RH, ugovor o osiguranju od odgovornosti pripada skupini ugovora neživotnih osiguranja[678], a imajući u vidu njegov odštetni značaj, svrstava se u osiguranje imovine, s brojnim specifičnostima[679], zbog čega neki autori smatraju da ne pripada ni ugovorima osiguranja imovine ni osiguranju osoba, već sa svojim značajkama tvori zasebnu vrstu osiguranja.[680] Osnovu za takvo shvaćanje proizlazi iz činjenice da obveza isplate osigurnine kao naknade za štetu ovisi o nizu čimbenika koje nije moguće unaprijed predvidjeti pa prilikom sklapanja ugovora o osiguranju od odgovornosti nije moguće unaprijed ugovoriti novčanu vrijednost obveze koju je dužan isplatiti osiguratelj kada se ostvari osigurani slučaj. Posljedica toga je da se na ugovor o osiguranju od odgovornosti ne mogu primijeniti posebna načela imovinskih osiguranja[681], a sukladno tome nije moguće primijeniti ni pravna pravila o

---

[675] Za isplatu osigurnine potrebno je zaključiti ugovor o osiguranju, ugovaratelj osiguranja mora platiti premiju osiguranja po njenom dospijeću, osigurani slučaj mora nastati za vrijeme trajanja osiguranja, štetni događaj ujedno predstavlja osigurani slučaj izazvan osiguranim rizikom, nema elemenata za isključenje ili gubitak prava iz osiguranja, itd.

[676] Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650, str. 127.

[677] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 666, str. 8.

[678] Ćurković, M., *Osiguranje od odgovornosti za štetu,* u knjizi: Baretić, M., Brežanski, J., Buljan, V., Ćurković, M., Hrvoj-Šipek, Z., Klarić, P., Momčinović, H., Nikšić, S., *Odgovornost za štetu i osiguranje od odgovornosti za štetu*, Inženjerski biro, Zagreb, 2011. godine, str. 80.

[679] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 666, str. 8 – 9.

[680] *Ibid,* str. 10., isto tako i Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650, str.36.

[681] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132, str. 1540., među ostalim, navodi: *" Iz općih načela imovinskih osiguranja proizlaze i posebna obilježja takvih osiguranja: 1) da bi ostvario naknadu iz osigurnine, osiguranik mora dokazati da je nastupom osiguranog slučaja pretrpio štetu na imovini koja je predmet osiguranja, 2) zabranjeno je ugovaranje iznad vrijednosti predmeta osiguranja (nadosiguranje), tj. osiguranik ne može ugovoriti plaćanje većeg iznosa nego što bi iznosila visina štete (čl. 956. ZOO-a), 3) zabranjeno je sklapanje više ugovora o osiguranju na punu vrijednost predmeta osiguranja (dvostruko osiguranje), 4) zabranjeno je kumuliranje naknade iz osigurnine i naknade štete od osobe odgovorne za štetu, tj. osiguratelj stupa u prava osiguranika prema trećima po isplati naknade iz osigurnine (subrogacija, čl. 963. ZOO-a), 6) osigurnina je prirodan, a ne bitan sastojak pravnog posla*

nadosiguranju odnosno podosiguranju, o naknadnom smanjenju vrijednosti osigurane stvari, prijenosu ugovora na stjecatelja osigurane stvari, o naknadi nositeljima založnog prava i drugih prava. Ovakvo razmišljanje potiče i činjenica da je prema njemačkom Zakonu o ugovorima u osiguranju,[682] osiguranje od odgovornosti zasebna vrsta osiguranja, a odredbe koje ga uređuju smještene su u drugom dijelu, glava I., navedenog Zakona.[683]

Bez obzira na postojanje tih specifičnosti, prema postojećoj podjeli u RH, osiguranje od odgovornosti ne predstavlja zasebnu vrstu osiguranja, već se svrstava u ugovore o osiguranju imovine te se razumijeva kao ugovor o osiguranju imovinskih interesa iz pravnih odnosa odgovornosti za štetu.[684] Dva temeljna načela determiniraju pravnu prirodu ovog ugovora; načelo imovinskih interesa i načelo obeštećenja ili odštetno načelo.[685] U ovom kontekstu, imovinski interes kod ugovora o osiguranju od odgovornosti treba tumačiti kao interes osiguranika u vidu sprječavanja nastanka štetnog događaja koji bi umanjio njegovu imovinu zbog isplate naknade štete oštećenoj osobi. Načelo obeštećenja ili odštetno načelo determinira svaku isplatu osigurnine u granicama stvarno pretrpljene štete kod treće oštećene osobe, sprječavajući tako mogućnost ostvarivanja koristi za slučaj nastanka osiguranog slučaja. Stoga se ugovorom o osiguranju od odgovornosti osiguratelj, uz naplatu premije osiguranja, obvezuje osiguraniku, u granicama osigurane svote, naknaditi iznose koje je platio ili je obvezan platiti trećim osobama u vezi sa svojom odgovornošću pokrivenim osiguranjem.[686]

Pravo na isplatu osigurnine, pored osiguranika, temeljem odredbe čl. 965. ZOO, ima i oštećena osoba podnošenjem izravnog zahtjeva prema osiguratelju, tako da ugovorom o osiguranju od odgovornosti osiguratelj preuzima i zakonom propisanu obvezu isplate osigurnine prema oštećeniku, u granicama svote osiguranja, bez obzira što se oštećena osoba smatra trećom osobom i nije ugovorna strana u osiguranju od odgovornosti.[687]

Stoga definiciju koja bi najbolje odražavala sva obilježja i pravnu prirodu ovog ugovora nalazimo u starijoj pravnoj znanosti bivše države, koju potpisuje prof. dr.sc. Predrag Šulejić još

---

o osiguranju imovine, jer ako nije izričito ugovorena, smatra se da je jednaka vrijednosti predmeta osiguranja (naknada iz osiguranja ne može biti viša vrijednosti predmeta osiguranja, tj. viša od nastale štete).“

[682] Puni citat zakona: „*Versicherungsvertragsgesetz vom 23. November 2007 (BGBI. I S. 2631), das zuletzt durch Artikel 2. des Gesetzes vom 24. April 2013 (BGBI. I. S. 932) geändert wondert ist.*“ Zakon dostupan na http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/vvg_2008/gesamt.pdf

[683] Đorđević S., Samardžić D., *Nemačko ugovorno pravo osiguranja sa prevodom zakona (VVG)*, IRZ, Beograd, 2014. godine, str. 86. Odredbe koje uređuju osiguranje od odgovornosti su od § par. 100. do § par. 124. njemačkog Zakona o ugovorima o osiguranju.

[684] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 628, str. 242.

[685] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 689., str. 79.

[686] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132,, str 1476 – 1480.

[687] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 628, str. 328.

davne 1967. godine, a koja navodi da osiguranje od odgovornosti predstavlja zakonom ili ugovorom uređen pravni odnos između osiguratelja koji za premiju preuzima obvezu isplate štete ako nastupi štetni događaj, potom osiguranika koji se sklopljenom policom oslobađa obveze isplate štete i konačno treće osobe, oštećenika, koji ima pravo od osiguratelja potraživati naknadu štete.[688] Postoji i jednostavnije definiranje osiguranja od odgovornosti, primjerice, ono koje kaže da se radi o dijelu imovinskih osiguranja kojim se osigurava rizik obveze naknade štete trećoj oštećenoj osobi.[689] Neki autori smatraju da za definiranje ove vrste ugovora o osiguranju treba koristiti pravnu normu koja definira sam ugovor o osiguranju, pa tako Marijan Ćurković iznosi definiciju prema kojoj: „*ugovor o osiguranju kojim se osiguratelj obvezuje ugovaratelju osiguranja da će, u granicama svojih obveza propisanih zakonom, odnosno preuzetih ugovorom, trećoj oštećenoj osobi naknaditi štetu za koju je građanskopravno odgovoran osiguranik, a ugovaratelj osiguranja od odgovornosti se obvezuje platiti premiju osiguranja.*"[690]

Sve ove definicije naglašavaju poseban položaj treće oštećene osobe i njeno pravo na podnošenje neposrednog zahtjeva. U inozemnoj pravnoj znanosti u definiranju osiguranja odgovornosti ne dominira uloga i položaj samog oštećenika, već ekonomska zaštita osiguranika od isplate naknade štete i plaćanja sudskih i vansudskih troškova nastalih zbog obrane od zahtjeva oštećenih trećih osoba.[691] Tako se osiguranje odgovornosti definira kao ugovor o osiguranju kojim se osigurava odgovornost osiguranika za štete koje počini trećim osobama, odnosno osiguranje kojim se osiguravaju oni rizici povezani s odgovornošću osiguranika za štete prema trećim osobama.[692] Primjerice, Ralph A. Winter osiguranje od odgovornosti definira kao pokriće fizičke ili pravne osobe za rizik njihove odgovornosti za štete koju su prouzročili drugim osobama za vrijeme trajanja osiguranja.[693] Prema njemačkoj doktrini,

---

[688] Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650, str. 50, :„ .. *osiguranje od odgovornosti predstavlja zakonom ili ugovorom uređen skup pravnih odnosa između tri lica: osigurača, koji posredstvom ubranih premija preuzima imovinske posledice unapred određenog štetnog događaja; osiguranika, koji se oslobađa posledica građanske odgovornosti, ako ona usled takvog događaja bude angažovana; i trećeg lica, kome se naknadom iz osiguranja vrši obeštećenje u slučaju da iz istog događaja pretrpi štetu.*"

[689] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132, str. 1572.

[690] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 689, str. .60.

[691] Đorđević S., *Op. cit.* u bilj. 694, str.143.

[692] Clarke, M. A., *The Law of liability Insurance*, Informa Law from Routledge, Abigdon, 2020. godine,, str. 5, među ostalim, navodi: „*For liability insurance, a helpful starting definition is found in Australia, where, according to section 11(7) of the Insurance Contracts Act 1984, liability insurance is a contract of general insurance that provides cover in respect of the insured`s liability for loss or damage to another person. It is insurance, which indemnifies liability to third persons, thus providing cover against a consequent depletion of the insured`s assets. In Belgium liability insurance was defined as insurance to hold harmless the patrimony of the insured …*"

[693] Winter Ralph A., *The Liability Insurance Market*, Journal of Economics Perspectives, American Economic Association, Vol. 5., No. 3, Nashville, SAD, str. 117.

osiguranje od odgovornosti je zasebna vrsta osiguranja kojom se ne osiguravaju ni stvari ni roba, već opći rizik od počinjenja štete drugim osobama.[694]

U praksi najveću zastupljenost osiguranja od odgovornosti u RH nalazimo u obveznim osiguranjima u prometu, potom osiguranje radnika, te osiguranje od profesionalne odgovornosti gdje je predmet osiguranja odgovornost za štete nastale obavljanjem profesionalnih djelatnosti, zanimanja, odnosno odgovornost za profesionalne propuste[695], prilikom obavljanja profesije.[696]

3.4 Predmet ugovora o osiguranju od odgovornosti

Kako iz samog naziva ugovora o osiguranju od odgovornosti proizlazi, predmet osiguranja je rizik koji dovodi do odgovornosti osiguranika za štete koju počini trećim osobama.[697] Konstrukcija ugovora o osiguranju omogućava da predmet osiguranja budu svi oni rizici koji dovode do nastanka bilo koje vrste građanske odgovornosti osiguranika prema trećoj osobi, bilo da se radi o obveznom ili dragovoljnom osiguranju od odgovornosti, bez obzira je li riječ o subjektivnoj ili objektivnoj odgovornosti, izvanugovornoj ili ugovornoj odgovornosti, odgovornosti iz privatne ili profesionalne djelatnosti, odnosno iz posjedovanja i/ili korištenja stvari.[698] Pravna teorija i zakonodavstvo ne nalaze valjane i objektivne razloge koji bi sprječavali osiguranje bilo kojeg rizika koji dovodi do nastanka građanske odgovornosti, osim onih koji su isključeni kogentnim pravnim normama ili se protive samoj pravnoj naravi osiguranja. Koji će točno rizik biti predmet osiguranja determinirano je prvenstveno time tko je osiguranik i za koju aktivnost osiguranik zahtijeva uspostavljanje osigurateljne zaštite.

Što se tiče kaznene odgovornosti, pravna teorija i postojeća zakonska uređenja isključuju kaznenu odgovornost kao predmet osiguranja[699], budući da se radi o takvoj vrsti odgovornosti

---

[694] Đorđević, *Op. cit.* u bilj. 694, str. 86.

[695] Matijević, B., *Profesionalna odgovornost*, Hrvatska pravna revija, broj 5, Inženjerski biro, Zagreb, 2015. godine, str. 5 – 6, navodi: *" .. odgovor na pitanje što je profesionalna odgovornost treba tražiti u imenskom atributu te činidbe (propusta/štetne radnje), dakle u značenju pojma profesionalan, odnosno u onome što ovaj atribut obuhvaća. Sadržaj pojma profesionalan propust sastoji se od odnosa dviju stvari: - prve, nepostupanja po pravilima struke – contra legem arti. Da bi se govorilo o profesionalnom propustu, traži se, dakle, da postupanje neke osobe u obavljanju svoje profesionalne djelatnosti nije u skladu sa pravilima struke, neovisno o tome radi li se o nepoznavanju ili nepoštivanju pravila struke, bitno je da nije u skladu s tim pravilima; i- druge, neupotrjebljene dužne pažnje – gdje se pojam dužne pažnje u građanskom pravu (a za razliku od kaznenog prava) prosuđuje prema tzv. objektivnom kriteriju – je li upotrijebljena objektivno potrebna pažnja, a ne i prema onom subjektivnom – je li ona bila subjektivno moguća."*

[696] *Ibid.*

[697] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 689, str. 79.

[698] Ćurković M., *Ugovor o osiguranju – Komentar odredaba Zakona o obveznim odnosima*, Inženjerski biro d.o.o., Zagreb, 2017. godine, str. 180-188.

[699] Ćurković, *Op. cit* u bilj. 689, str. 23.; isto i: Clarke, M. *Op. cit.* u bilj. 703, str. 17.; isto i Jakaša B., *Pravo osiguranja,* Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1984. godine, str. 326.

koja je strogo vezana uz osobu počinitelja kaznenog djela i ne može se prenijeti na drugu osobu, pa tako niti na osiguranje.[700]

Prema ranijoj stručnoj literaturi i pravnoj znanosti, osiguranje od odgovornosti se po svom predmetu moglo podijeliti na dvije skupine; a) osiguranje od odgovornosti u vezi s povredom tijela, zdravlja ili života osobe te oštećenja i/ili uništenja stvari, te na b) osiguranje odgovornosti za čistu imovinsku štetu.[701]

Alternativa podjeli osiguranja od odgovornosti prema predmetu osiguranja mogla bi biti podjela po osiguranom riziku ili odgovornosti, imajući u vidu poslovnu praksu društava za osiguranje koja nude osiguranja upravo po obliku ili vrsti odgovornosti kao što su:

1. Osiguranje profesionalne odgovornosti, - rizik za štete prouzročene trećima osobama uslijed obavljanja profesionalne djelatnosti, primjerice odgovornost prijevoznika,
2. Osiguranje privatne odgovornosti, - rizik za štete prouzročene trećim osobama uslijed svih onih djelatnosti koje se ne smatra profesionalna djelatnost,
3. Osiguranje ugovorne odgovornosti – rizik za štete uslijed povrede ugovornih obveza,
4. Osiguranje odgovornosti iz posjedovanja i/ili uporabe stvari – rizik za štete prouzročene trećim osobama uslijed uporabe ili posjedovanja stvari,
5. Osiguranje zakonom posebno propisane odgovornosti – rizik zakonom posebne propisane odgovornosti za štete prouzročene trećim osobama kao što su odgovornost za nuklearne štete, odgovornost za neispravan proizvod, odgovornost organizatora priredbi i sl.
6. osiguranje odgovornosti poslodavca prema vlastitim zaposlenicima i trećim osobama.

Pored isplate osigurnine kao naknade za štetu koju pretrpi treća oštećena osoba, osiguratelj ima obvezu po ugovoru o osiguranju od odgovornosti isplatiti i sve troškove spora i druge opravdane troškove radi utvrđivanja osiguranikove odgovornosti, kao i troškove mjera poduzetih na zahtjev osiguratelja ili u sporazumu s njim, radi zaštite od neopravdanih i pretjeranih zahtjeva trećih osoba.[702]

Pod tim troškovima prvenstveno se podrazumijevaju troškovi angažiranja kvalificiranog pravnog zastupnika, tj. odvjetnika u sudskom postupku[703], s time da se radi o troškovima koje je imala oštećena strana, a ne i osiguranik. Imajući u vidu navedeno, osiguratelj preuzima

[700] *Ibid.*
[701] Jakaša, *Op. cit.* u bilj. 710, str. 325.
[702] Čl. 964. ZOO.
[703] Jakaša, *Op. cit.,* u bilj. 710., str. 326.

obvezu plaćanja troškova spora što prvenstveno uključuje troškove odvjetnika te ostale materijalne troškove oštećene osobe koji nastanu u tom postupku, s time da je ponovno potrebno naglasiti da, bez obzira na obvezu isplate osigurnine po osnovi troškova spora i drugih opravdanih troškova, ugovor o osiguranju od odgovornosti ne može se tumačiti kao ugovor o osiguranju pravne zaštite. Osiguranje troškova pravne zaštite predstavlja posebnu vrstu osiguranja u kojem osiguratelj pravne zaštite naknađuje osiguraniku troškove ostvarivanja osiguranikovih pravnih interesa, troškove njegovog pravnoga zastupanja i pravne zaštite u raznovrsnim pravnim postupcima koji se vode pred raznim državnim tijelima (sudovima, upravnim tijelima) te troškove izvansudskoga rješavanja sporova.[704]

3.5 Subjekti ugovora o osiguranju od odgovornosti

Pod subjektima ugovora o osiguranju od odgovornosti prvenstveno se podrazumijeva osiguratelj, ugovaratelj osiguranja i osiguranik, dok treća osoba kao oštećena osoba, iako ima prava iz tog ugovora, nema status subjekta kod ovih ugovora.[705]

Osiguratelj u ugovoru o osiguranju od odgovornosti preuzima obvezu isplate osigurnine u slučaju nastanka osiguranog slučaja, za koju isplatu moraju biti ispunjene zakonske i ugovorne pretpostavke. U pravilu osiguratelj na tržište osiguranja plasira formalizirane, tipizirane ugovore s ciljem sklapanja što većeg broja takvih ugovora.[706] Za društvo za osiguranje od odlučne je važnosti radi li se u konkretnom slučaju o obveznom ili dragovoljnom obliku ugovora o osiguranju od odgovornosti. Razlog propisivanja obveznog osiguranja od odgovornosti prvenstveno treba tražiti u provedbi javnog interesa u vidu povećanja standarda pravne zaštite osoba koje su oštećene od različitih oblika djelovanja fizičkih i/ili pravnih osoba, odnosno odgovornosti po osnovi posjedovanja ili korištenja određenih stvari koje predstavljaju povećani rizik nastanka štete na osobama i stvarima.[707] Radi navedenog, zakonodavac posebnim zakonima uvodi obvezno osiguranje od odgovornosti, propisujući sadržaj tih ugovora, a osobito koje su osobe obvezne sklopiti ugovor o osiguranju, što je predmet osiguranja, tko se smatra trećom osobom, tj. osobom koja ima pravo na isplatu osigurnine po ugovoru o osiguranju te minimalne vrijednosti osigurane svote. Pored toga, tim bi zakonima

---

[704] Belanić Loris, *Pojedini aspekti ugovora o osiguranju (troškova) pravne zaštite,* LEXPERA, Zagreb, 2016. godine, str. 1; dostupno na: http://www.iusinfo.hr/Article/Content.aspx?SOPI=CLN20V01D2016B890 Pristupljeno 20. lipnja 2018. godine.
[705] Belanić Loris, *Treće osobe u osiguranju od automobilske odgovornosti*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, v. 28. br. 1, Rijeka, 2007. godine, str. 3.
[706] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 628, str. 42.
[707] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 628, str. 71.

također trebalo biti propisano trebaju li ugovor sadržavati odredbe o razlozima o gubitku prava ili isključenja obveze osiguratelja te postupak rješavanja pritužbi i odštetnih zahtjeva. Osiguratelju u tim slučajevima nije dopušteno vlastitim ugovornim odredbama reducirati prava i obveze osiguratelja, osiguranika te treće osobe koja su im uređena zakonskom normom. Stoga je kod poslova obveznog osiguranja od odgovornosti posve u drugom planu poslovni interes osiguratelja. Za razliku od obveznog, kod dragovoljnog osiguranja od odgovornosti osiguratelj se prvenstveno vodi vlastitim poslovnim interesima kako bi na slobodnom tržištu osiguranja mogao ostvariti što kvalitetniji poslovni uspjeh. Kod tih ugovora osiguratelj također plasira standardizirane, formularne, tipske ugovore o osiguranju od odgovornosti, ali ostavljajući pri tome, uz primjenu kogentnih normi koje uređuju ovaj ugovor, dovoljnu mjeru fleksibilnosti za dogovorno uređenje pravila koja uređuju:

- obostrano predugovorno obavještavanje o svim bitnim okolnostima za sklapanje ugovora o osiguranju,
- tko je osigurana osoba,
- što su osigurani rizici, a što osigurani slučaj,
- tko je osoba koja ima pravo na isplatu osigurnine,
- visinu svote osiguranja,
- pravila o isključenju prava iz osiguranja te pravila o gubitku prava iz osiguranja,
- visinu premije osiguranja,
- postupak rješavanja odštetnih zahtjeva i prigovora,

a sve kako bi se moglo udovoljiti specifičnim potrebama svakog pojedinog potencijalnog ugovaratelja osiguranja. Imajući u vidu navedeno, društvo za osiguranje pristupa ugovoru o osiguranju od odgovornosti motivirano vlastitim poslovnim interesima, a ovisno o tome radi li se o obveznom ili dragovoljnom obliku osiguranja od odgovornosti, kreira standardizirane, tipske, formalne ugovore s ciljem sklapanja ugovora iste vrste sa što većim brojem osoba, sve to na uređenom tržištu osiguranja.

Ugovaratelj osiguranja je osoba koja prihvaća ponudu društva za osiguranje i sklapa ugovor o osiguranju u korist osiguranika.[708] Kao što je već prethodno navedeno, kao osiguranik može biti naznačena samo ona osoba kod koje u trenutku sklapanja ugovora postoji osigurljivi interes, pravno dopušteni imovinski interes da ne nastupi osigurani slučaj. Iako je u većini slučajeva ugovaratelj osiguranja ujedno i osiguranik, dopušteno je da ugovaratelj osiguranja sklapa

[708] Andrijašević S. Račić-Žlibar T., *Rječnik osiguranja,* Masmedia, Zagreb, 1997. godine, str. 434.

ugovor u korist druge osobe, a u ugovoru posebno se označava ugovaratelj osiguranja te posebno osiguranik.

Budući da ugovaratelj osiguranja sklapa ugovor o osiguranju s osigurateljem, dužan je ispuniti sve one obveze koje od njega zahtijevaju ugovor o osiguranju i njemu pripadajući uvjeti osiguranja, te kogentne zakonske norme koje uređuju ugovor o osiguranju. Tako je ugovaratelj prvenstveno dužan platiti premiju osiguranja te prijaviti sve okolnosti koje su značajne za ocjenu rizika[709], a za vrijeme trajanja ugovora ima obvezu obavijestiti osiguratelja o promjenama okolnosti koja je značajna za ocjenu rizika.[710]

Osiguranik je osoba čija je imovina zaštićena ugovorom o osiguranju od odgovornosti, a bitna pretpostavka je da osiguranik u trenutku sklapanja ugovora, ali i u trenutku nastanka osiguranog slučaja, ima osigurljivi imovinski interes da ne nastupi osigurani slučaj jer će u protivnom pretrpjeti štetu.[711] Osiguranik i njegov odnos prema određenoj ljudskoj aktivnosti odnosno prema stvari, iz kojeg može nastati rizik nastanka štete, determinira predmet osiguranja, a samim time i sve druge bitne sastojke ugovora. Temeljna je obveza osiguranika poduzimati sve razumne i potrebne mjere koje sprečavaju nastanak osiguranog slučaja, pravovremeno obavijestiti o nastanku osiguranog slučaja te ograničiti ili spriječiti posljedice osiguranog slučaja u mjeri u kojoj je to realno moguće.[712]

Treća osoba kod ugovora o osiguranju od odgovornosti je oštećena osoba koja je pretrpjela štetu uslijed povrede tijela, zdravlja, života, uništenja ili oštećenja stvari, za koju štetu postoji odgovornost osiguranika. Glavno obilježje treće oštećene osobe jest njezin pravni položaj kod ovih ugovora; iako nije ugovorna strana kod ugovora o osiguranju od odgovornosti, ona ipak stječe određena prava po tom ugovoru, uvažavajući pri tome pravno shvaćanje da se kod ove vrste ugovora ne radi o ugovoru o korist treće osobe. Prava i položaj treće osobe kod ugovora o osiguranju od odgovornosti u bitnome određuje da li joj nacionalne pravne norme, kao što je to slučaj u RH, prvenstveno priznaju status treće oštećene osobe, a potom da li joj priznaju pravo na izravan zahtjev prema osiguratelju radi isplate osigurnine kao naknade za pretrpljenu

[709] Čl. 931. ZOO: propisuje: "*Ugovaratelj osiguranja dužan je prijaviti osiguratelju prilikom sklapanja ugovora sve okolnosti koje su značajne za ocjenu rizika, a koje su mu poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate.*"
[710] Čl. 938. st. 1. ZOO propisuje: "*Ugovaratelj osiguranja dužan je, kad je u pitanju osiguranje imovine, obavijestiti osiguratelja o svakoj promjeni okolnosti koja može biti značajna za ocjenu rizika, a kad je u pitanju osiguranje osoba, onda samo ako je rizik povećan zbog toga što je osigurana osoba promijenila zanimanje.*"
[711] Čl. 948. st. 2. ZOO propisuje: *"Osiguranik može biti samo ona osoba koja ima ili očekuje da će imati opravdani interes da ne nastane osigurani slučaj, jer bi inače pretrpjela neki materijalni interes."*
[712] Čl. 950. st. 1. ZOO propisuje: *"Osiguranik je dužan poduzeti propisane, ugovorene i sve ostale razborite mjere da se spriječi nastanak osiguranog slučaja, a ako osigurani slučaj nastupi, dužan je poduzeti sve što je razborito i u njegovoj moći da se ograniče njegove štetne posljedice."*

štetu. Opće je pravilo u svim nacionalnim pravnim sustavima koji uvode obvezno osiguranje od odgovornosti priznati trećoj osobi pravo na podnošenje izravnog zahtjeva prema društvu za osiguranje za isplatu osigurnine kao naknade za pretrpljenu štetu. U onim nacionalnim sustavima koji ne priznaju oštećenoj trećoj osobi to pravo, osiguratelj ima obvezu isplatiti osigurninu svom osiguraniku u onim slučajevima kada se utvrdi postojanje obveze osiguranika za isplatu naknade štete trećoj oštećenoj osobi. U tom smislu, prava treće oštećene osobe tek neizravno utječu na obvezu isplate osigurnine od strane osiguratelja, ovisno o tome da li se osiguranik može ili ne pravno osloboditi svoje odgovornosti od zahtjeva za naknadu štete. Potrebno je naglasiti da, iako u nacionalnim pravnim sustavima koji ne priznaju pravo treće oštećene osobe na izravan zahtjev, dopušteno je ugovaranje prava treće oštećene osobe na izravan zahtjev za naplatu osigurnine od osiguratelja.[713]

3.6 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti

Ugovor o osiguranju od odgovornosti uređen je nizom pravnih propisa. Od Direktiva Vijeća i Parlamenta EU-a pa do nacionalnih propisa nalazimo niz odredbi koje na izravan i/ili neizravan način pravno uređuju sadržaj ugovora ovog oblika osiguranja, osobito prava i obveze ugovornih strana, odnosno trećih osoba. Pored pravnih propisa, tu su još i sudske odluke Suda Europske unije koje predstavljaju izvor prava za ove ugovore te konačno uvjeti osiguranja kao skup ugovornih pravila koja uređuju prava i obveze koje proizlaze iz ovih ugovora. Razumljivo, kod obveznih osiguranja od odgovornosti zakonskim propisima uređuje se veći broj sastojaka ugovora koji mu određuju prirodna svojstva (*naturalia negotii)* za razliku od dobrovoljnih osiguranja, gdje se dopušta ugovornim stranama da u okviru svoje dispozicije preuzimaju i stječu neka dodatna prava i obveze.

3.6.1 Pravno uređenje ugovora po pravu EU

Zakonom o osiguranju[714] implementirane su u pravni poredak RH Direktive i Uredbe Vijeća i parlamenta EU a što je razvidno iz čl. 2. navedenog Zakona.[715] Za potrebe ovog rada u ovom

---

[713] Belanić, *Op. cit.* u bilj. 715, str. 37.

[714] Zakon o osiguranju, Narodne novine broj 30/15, 112/18, 63/20, 133/20, 151/22, 152/2024.

[715] Čl. 2. Zakona o osiguranju navodi::*„ (1) Ovim se Zakonom u hrvatsko zakonodavstvo preuzimaju sljedeći akti Europske unije:*

1. Direktiva Vijeća 91/371/EEZ od 20. lipnja 1991. o provedbi Sporazuma između Europske ekonomske zajednice i Švicarske Konfederacije o izravnom osiguranju osim životnog osiguranja (SL L 205, 27. 7. 1991.)

2. Direktiva Vijeća 91/674/EEZ od 19. prosinca 1991. o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima društava za osiguranje (SL L 374, 31. 12. 1991.) kako je posljednji put izmijenjena Direktivom 2006/46/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 14. lipnja 2006. o izmjeni Direktive Vijeća 78/660/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima za određene vrste trgovačkih društava, Direktive Vijeća 83/349/EEZ o konsolidiranim financijskim izvještajima, Direktive Vijeća 86/635/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima banaka i drugih financijskih institucija i Direktive Vijeća 91/674/EEZ o

godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima osiguravajućih poduzeća (Tekst značajan za EGP) (SL L 224, 16. 8. 2006.)
3. Direktiva (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. siječnja 2016. o distribuciji osiguranja (preinačeni tekst) (Tekst značajan za EGP) (SL L 26, 2. 2. 2016.) kako je posljednji put izmijenjena Delegiranom uredbom Komisije (EU) 2019/1935 od 13. svibnja 2019. o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća s obzirom na regulatorne tehničke standarde kojima se prilagođuju temeljni iznosi u eurima za osiguranje od profesionalne odgovornosti i za financijsku sposobnost posrednika u osiguranju i reosiguranju (Tekst značajan za EGP) (SL L 301, 22. 11. 2019.)
4. Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. prosinca 2004. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga (SL L 373, 21. 12. 2004.)
5. Direktiva 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II) (preinačeno) (Tekst značajan za EGP) (SL L 335, 17. 12. 2009.) kako je posljednji put izmijenjena Direktivom (EU) 2022/2556 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. prosinca 2022. o izmjeni Direktive o izmjeni direktiva 2009/65/EZ, 2009/138/EZ, 2011/61/EU, 2013/36/EU, 2014/59/EU, 2014/65/EU, (EU) 2015/2366 i (EU) 2016/2341 u pogledu digitalne operativne otpornosti za financijski sektor (Tekst značajan za EGP) (SL L 333, 27. 12. 2022.) i Obavijesti o prilagodbi iznosa utvrđenih u Direktivi 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II) u skladu s inflacijom (C 423/25, 19. 10. 2021.).
(2) Ovim se Zakonom osigurava provedba sljedećih akata Europske unije:
1. Uredbe (EU) br. 1092/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o makrobonitetnom nadzoru financijskog sustava Europske unije i osnivanju Europskog odbora za sistemske rizike (SL L 331, 15. 12. 2010.) kako je posljednji put izmijenjena Uredbom (EU) 2019/2176 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. prosinca 2019. o izmjeni Uredbe (EU) br. 1092/2010 o makrobonitetnom nadzoru financijskog sustava Europske unije i osnivanju Europskog odbora za sistemske rizike (Tekst značajan za EGP) (SL L 334, 27. 12. 2019.)
2. Uredbe (EU) br. 1093/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o osnivanju europskog nadzornog tijela (Europskog nadzornog tijela za bankarstvo), kojom se izmjenjuje Odluka br. 716/2009/EZ i stavlja izvan snage Odluka Komisije 2009/78/EZ (SL L 331, 15. 12. 2010.) kako je posljednji put izmijenjena Uredbom (EU) 2023/1114 Europskog parlamenta i Vijeća od 31. svibnja 2023. o tržištima kriptoimovine i izmjeni uredaba (EU) br. 1093/2010 i (EU) br. 1095/2010 te direktiva 2013/36/EU i (EU) 2019/1937 (Tekst značajan za EGP) (SL L 150, 9. 6. 2023.)
3. Uredbe (EU) br. 1094/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o osnivanju Europskog nadzornog tijela (Europsko nadzorno tijelo za osiguranje i strukovno mirovinsko osiguranje), o izmjeni Odluke broj 716/2009/EZ i o stavljanju izvan snage Odluke Komisije 2009/79/EZ (SL L 331, 15. 12. 2010.) kako je posljednji put izmijenjena Uredbom (EU) 2019/2175 Europskog parlamenta i Vijeća od 18. prosinca 2019. o izmjeni Uredbe (EU) br. 1093/2010 o osnivanju europskog nadzornog tijela (Europskog nadzornog tijela za bankarstvo), Uredbe (EU) br. 1094/2010 o osnivanju Europskog nadzornog tijela (Europsko nadzorno tijelo za osiguranje i strukovno mirovinsko osiguranje), Uredbe (EU) br. 1095/2010 o osnivanju europskog nadzornog tijela (Europskog nadzornog tijela za vrijednosne papire i tržišta kapitala), Uredbe (EU) br. 600/2014 o tržištima financijskih instrumenata, Uredbe (EU) 2016/1011 o indeksima koji se upotrebljavaju kao referentne vrijednosti u financijskim instrumentima i financijskim ugovorima ili za mjerenje uspješnosti investicijskih fondova i Uredbe (EU) 2015/847 o informacijama koje su priložene prijenosu novčanih sredstava (Tekst značajan za EGP) (SL L 334, 27. 12. 2019.)
4. Uredbe (EU) br. 1095/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o osnivanju europskog nadzornog tijela (Europskog nadzornog tijela za vrijednosne papire i tržišta kapitala), izmjeni Odluke br. 716/2009/EZ i stavljanju izvan snage Odluke Komisije 2009/77/EZ (SL L 331, 15. 12. 2010.) kako je posljednji put izmijenjena Uredbom (EU) 2023/1114 Europskog parlamenta i Vijeća od 31. svibnja 2023. o tržištima kriptoimovine i izmjeni uredaba (EU) br. 1093/2010 i (EU) br. 1095/2010 te direktiva 2013/36/EU i (EU) 2019/1937 (Tekst značajan za EGP) (SL L 150, 9. 6. 2023.)
5. Delegirane uredbe Komisije (EU) 2015/35 od 10. listopada 2014. o dopuni Direktive 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II) (Tekst značajan za EGP) (SL L 12, 17. 1. 2015.) kako je posljednji put izmijenjena Delegiranom uredbom Komisije (EU) br. 2021/1256 od 21. travnja 2021. o izmjeni Delegirane uredbe (EU) 2015/35 u pogledu uključivanja rizika održivosti u upravljanje društvima za osiguranje i društvima za reosiguranje (Tekst značajan za EGP) (SL L 277, 2. 8. 2021.)
6. Delegirane uredbe Komisije (EU) 2019/1935 od 13. svibnja 2019. o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća s obzirom na regulatorne tehničke standarde kojima se prilagođuju temeljni iznosi u eurima za osiguranje od profesionalne odgovornosti i za financijsku sposobnost posrednika u osiguranju i reosiguranju (Tekst značajan za EGP) (SL L 301, 22. 11. 2019.)
7. Uredbe (EU) 2022/2554 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. prosinca 2022. o digitalnoj operativnoj otpornosti za financijski sektor i izmjeni uredbi (EZ) br. 1060/2009, (EU) br. 648/2012, (EU) br. 600/2014, (EU)

dijelu analiziraju se određene odredbe koje se izravno ili neizravno odnose na osiguranje od odgovornosti, i to odredbe Direktive 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja, Solventnost II (u daljnjem tekstu: Direktiva 2009/138/EZ)[716], Direktive 2002/92/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 9. prosinca 2002. o posredovanju u osiguranju (u daljnjem tekstu: Direktiva 2002/92/EZ).[717] Također, za potrebe rada konzultirat će se pojedine odredbe Direktive 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. siječnja 2016. godine o distribuciji osiguranja (u daljnjem tekstu: Direktiva (EU) 2016/97)[718], potom odredbe Direktive 2018/411 Europskog parlamenta i Vijeća od 14.03.2018. godine o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 u pogledu datuma početka primjene mjera država članice, kao i druge Direktive i Uredbe povezane s ugovorima o osiguranju.[719]

3.6.1.1 Direktiva 2009/138/EZ

Imajući u vidu točku 16. Preambule Direktive 2009/138/EZ, koji je od osobite važnosti za interpretaciju i primjenu Direktive[720], razvidno je kako postoje dva primarna cilja propisa o osiguranju i reosiguranju te njihovog nadzora. Prvi je odgovarajuća zaštita ugovaratelja osiguranja i korisnika osiguranja.[721] Izraz „korisnik osiguranja" obuhvaća svaku fizičku ili pravnu osobu koja na temelju ugovora o osiguranju ima neko pravo. Drugi cilj ovih propisa je financijska stabilnost te stvaranje pravednog i stabilnog tržišta osiguranja i reosiguranja. U točki 79. Preambule, Direktiva 2009/138/EZ konkretizira zaštitu ugovaratelja osiguranja i korisnika na način da im se, kao potrošačima, na unutarnjem tržištu osiguranja omogući širi i raznoliki izbor ugovora, a ovo iz razloga što postoji uvjerenje kako bolje korištenje dobrobiti te raznolikosti i pojačanog tržišnog natjecanja, potrošačima treba osigurati sve potrebne

br. 909/2014 i (EU) 2016/1011 (Tekst značajan za EGP) (SL L 333, 27. 12. 2022.) (u daljnjem tekstu: Uredba (EU) 2022/2554)."

[716] /138/EZ Direktiva 2009 Europskog parlamenta i Vijeća o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja, Solventnost II, SL L 335, 17.12.2009., str. 1–155.

[717] Direktiva 2002/92/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 09. prosinca 2002. o posredovanju u osiguranju, SL L 9, 15.01.2003., str. 3.

[718] Direktiva (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. siječnja 2016. o distribuciji osiguranja, SL L 26, 2. 2. 2016.

[719] Čl. 1. Direktive 2018/411 Europskog parlamenta i Vijeća od 14.03.2018. o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 u pogledu datuma početka primjene mjera država članice za prenošenje, SL L 76/28, 19.03.2018.

[720] Rodin S., *Direktiva Europske unije 123/2006 o uslugama – doseg i opravdanja*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 59, 2009. godine, str. 51.

[721] Točka 16. Preambule Direktive 2009/138/EZ glasi: „*Glavni cilj propisa o osiguranju i reosiguranju te njihovog nadzora je odgovarajuća zaštita ugovaratelja osiguranja i korisnika osiguranja. Izraz korisnik osiguranja obuhvaća svaku fizičku ili pravnu osobu koja na temelju ugovora o osiguranju ima neko pravo. Financijska stabilnost te pravedna i stabilna tržišta drugi su ciljevi propisa o osiguranju i reosiguranju te njihovog nadzora koje također treba uzeti u obzir, ali oni ne smiju ugroziti glavni cilj*."

informacije prije sklapanja ugovora i za vrijeme trajanja ugovora kako bi im se omogućilo odabrati ugovor koji najbolje odgovara njihovim potrebama.[722]

Direktiva 2009/138/EZ svrstava osiguranje od odgovornosti, po svojim rizicima, u neživotna osiguranja[723], a potrebno je ukazati na opće pravilo iz članka 21. stavka 1.[724] Direktive 2009/138/EZ, odnosno članka 181. stavka 1. Direktive 2009/138/EZ[725], kojim se propisuje obveza država članica ne zahtijevati prethodne suglasnosti ili sustavnog obavješćivanja o općim i posebnim uvjetima police osiguranja koji se namjeravaju upotrebljavati u poslovanju s ugovarateljima osiguranja, što znači da u nacionalnim zakonodavstvima država članica ne bi trebali postojati zakonski propisi kojim se zahtjeva prethodna suglasnost javnog nadzornog tijela za opće i posebne uvjete kod ugovora o osiguranju od odgovornosti. U članku 181. stavku 2. navedene Direktive predviđa se izuzetak od gore navedenog, a u svezi osiguranja koja su obvezna. Ako se radi o obveznom osiguranju, država članica može zahtijevati od društva za osiguranje priopćavanje njenim nadzornim tijelima općih i posebnih uvjeta obveznog osiguranja prije njihove primjene.[726]

Cilj iz točke 79. preambule navedene Direktive razrađuje se u glavi II, Poglavlje I, Pododjeljak 5., člancima 183. i 184. te Direktive kojima se zahtjeva kvalificirani standard obavještavanja fizičkih osoba kao ugovaratelja osiguranja o općim informacijama ugovora, mogućnostima izbora odabira mjerodavnog prava, kada postoji takva mogućnost, odnosno o informacijama o postupku i mehanizmima rješavanja pritužbi i tijelu koje ih rješava.[727] Ta je odredba nastavak

---

[722] Toka 79 Preambule Direktive 2009/138/EZ glasi: „*Na unutarnjem tržištu osiguranja potrošači imaju širi i raznolikiji izbor ugovora. Kako bi u potpunosti iskoristili dobrobit te raznolikosti i pojačanog tržišnog natjecanja, potrošačima treba osigurati sve potrebne informacije prije sklapanja ugovora i za vrijeme trajanja ugovora kako bi im se omogućilo odabrati ugovor koji najbolje odgovara njihovim potrebama.*"

[723] Prilog I., A, broj 13 Direktive 2009/138/EZ.

[724] Članak 21. Direktive 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenog 2009. o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II) glasi: *"Države članice ne zahtijevaju prethodnu suglasnost ili sustavno obavješćivanje o općim i posebnim uvjetima police osiguranja, cjenicima premija, tehničkim podlogama, koje se posebno upotrebljavaju za izračunavanje cjenika premija i tehničkih premija ili o obrascima ili o obrascima i drugim tiskanim dokumentima koje društvo namjerava upotrebljavati u svojem poslovanju s ugovarateljima osiguranja ili društvima cedentima odnosno društvima retrocedentima."*

[725] Članak 181. st.1. Direktive 2009/138/EZ glasi: *"Države članice neće zahtijevati prethodnu suglasnost ili sustavno obavješćivanje o općim i posebnim uvjetima police osiguranja, cjenicima premija, ili o obrascima i drugim tiskanim dokumentima koje društvo za osiguranje namjerava koristiti u svojem poslovanju s ugovarateljima osiguranja."*

[726] Članak 181. stavak 2. Direktive 2009/138/EZ glasi: *„Država članica u kojoj je osiguranje obvezno može zahtijevati od društava za osiguranje da priopće njihovim nadzornim tijelima opće i posebne uvjete takvog osiguranja prije njihove primjene."*

[727] Članak 183. Direktive 2009/138/EZ glasi:*"(1) Prije sklapanja ugovora o neživotnom osiguranju, društvo za neživotno osiguranje obavješćuje ugovaratelja osiguranja o slijedećem; (a) mjerodavnom pravu primjenjivom na ugovor kad strane nemaju slobodu izbora; (b) činjenici da strane mogu slobodno odabrati mjerodavno pravo i pravo koje osiguratelj predlaže da se odabere. Ne dovodeći u pitanje pravo ugovaratelja da pokrene pravni postupak, društvo za osiguranje također obavješćuje ugovaratelja osiguranja o mehanizmima rješavanja pritužbi*

uređenja iz članka 31. Direktive vijeća 92/49/EEZ, tzv. Treće direktive o neživotnom osiguranju, za države članice kojom se nameće društvu za osiguranje obveza obavješćivanja ugovaratelja osiguranja o mjerodavnom pravu za ugovor te o načinu postupanja s pritužbama, s time da se ova odredba primjenjuje samo ako je ugovaratelj fizička osoba.[728]

Imajući u vidu obvezu društva za osiguranje po ugovoru o osiguranju od odgovornosti za isplatu osigurnine po osnovi troškova spora i druge troškove vezane za utvrđenje obveze osiguranika za isplatu osigurnine, potrebno je ukazati da ga preuzeti rizik ne determinira kao ugovor o osiguranju pravne zaštite. Navedeno proizlazi i iz poglavlja 2., pododjeljak 4. Direktive 2009/138/EZ gdje se nalaze posebne odredbe o ugovoru o osiguranju troškova pravne zaštite, koje su povezane s točkama 82. i 83. Preambule ove Direktive. Osiguranje troškova pravne zaštite samostalna je vrsta osiguranja, razvrstanog po kriteriju rizika u grupu neživotnih osiguranja.[729] Članak 198. Direktive 2009/138/EZ primjenjuje se isključivo na ugovore o osiguranju troškova pravne zaštite iz vrste osiguranja 17 u dijelu A Priloga I., što znači da se odredbe o osiguranju pravne zaštite ne primjenjuju na osiguranje od odgovornosti za uporabu motornih vozila, zračnih letjelica, plovila te na ostale vrste osiguranja od odgovornosti. Iako se ove odredbe ne odnose na ugovore o osiguranju od odgovornosti, o njima treba voditi računa, sve s ciljem boljeg razumijevanja razlike između obveze snošenja troškova spora i drugih materijalnih troškova koji ulaze u pokriće osiguranja od odgovornosti i osiguranja pravne zaštite.

Društvo za osiguranje obvezuje se da će, na temelju uplate premije, snositi troškove pravne zaštite i pružiti druge usluge izravno povezane s pokrićem osiguranja, a posebno u pogledu:

i. osiguranja naknade gubitka, štete ili ozljede koje je pretrpjela osigurana osoba, izvansudskom nagodbom ili putem građanskopravnog ili kaznenog postupka;

---

ugovaratelja osiguranja u vezi s ugovorima uključujući i, prema potrebi, o postojanju tijela za pritužbe. (2) Obveza iz stavka 1. se primjenjuje samo kad je ugovaratelj osiguranja fizička osoba. (3) Detaljna pravila za provedbu stavaka 1. I 2. Propisuje država članica u kojoj se rizik nalazi."

[728] Članak 31. Direktive vijeća 92/49/EEZ glasi:"

1. *Prije zaključenja ugovora o osiguranju društvo za osiguranje obavješćuje ugovaratelja osiguranja:*
   - *o mjerodavnom pravu za ugovor, ako stranke nemaju mogućnost slobodnog izbora prava, ili o činjenici da mogu slobodno izabrati mjerodavno pravo, te u tom slučaju o pravu koje osiguravatelj namjerava izabrati,*
   - *o načinu postupanja s pritužbama ugovaratelja osiguranja koje se odnose na ugovor, uključujući, kada je to potrebno, o tijelu zaduženom za rješavanje takvih prigovora, ne dovodeći u pitanje pravo ugovaratelja osiguranja da pokrene sudski postupak.*
2. *Obveza iz stavka 1. primjenjuje se samo ako je ugovaratelj osiguranja fizička osoba.*
3. *Propisi za provedbu ovog članka utvrđuju se u skladu s pravom države članice u kojoj se nalazi rizik.*

[729] Prilog I., A, broj 17 Direktive 2009/138/EZ.

ii. obrane ili zastupanja osigurane osobe u građanskopravnim, kaznenim, upravnim ili drugim postupcima ili s obzirom na bilo koje potraživanje od te osobe.

Članak 199. Direktive 2009/138/EZ zahtjeva poseban ugovor o osiguranju troškova pravne zaštite u odnosu na onaj sklopljen za ostale vrste osiguranja ili se mora urediti u posebnom odjeljku police osiguranja koji pobliže određuje prirodu pokrića osiguranja troškova pravne zaštite te iznos odgovarajuće premije, ako to zahtjeva nacionalno zakonodavstvo države članice. Odredba članka 200. Direktive 2009/138/EZ zahtjeva postojanje unaprijed predviđenog postupka za rješavanje odštetnih zahtjeva po ugovoru o osiguranju troškova pravne zaštite[730], dok članci 201. [731] i 202[732] te Direktive uređuju pravo osiguranika na opseg

[730] Članak 200. Direktive 2009/138/EZ glasi:
„ 1. Matična država članica osigurava da društvo za osiguranje donese, u skladu s mogućnošću koju je odabrala država članica, ili po vlastitom izboru, kad je država članica s tim suglasna, barem jednu od metoda za upravljanje odštetnim zahtjevima iz stavaka 2., 3. i 4.
Odabirom bilo kojeg rješenja, interesi osoba koje imaju pokriće troškova pravne zaštite smatraju se zaštićenim na istovjetan način u skladu s ovim odjeljkom.
2. Društva za osiguranje osiguravaju da niti jedan član osoblja kojemu je povjereno upravljanje odštetnim zahtjevima vezanim uz troškove pravne zaštite ili davanje pravnih savjeta u vezi s tim zahtjevima istodobno ne obavlja sličnu djelatnost u drugom društvu za osiguranje koje je financijski, poslovno ili upravnom smislu povezano s prvim društvom za osiguranje i obavlja jednu ili više drugih vrsta osiguranja navedenih u Prilogu I.
Složena društva za osiguranje osiguravaju da niti jedan zaposlenik kojemu je povjereno upravljanje odštetnim zahtjevima vezanim uz troškove pravne zaštite ili davanje pravnih savjeta u vezi s tim zahtjevima istodobno ne obavlja sličnu djelatnost za drugu vrstu osiguranja koju društvo obavlja.
3. Društvo za osiguranje povjerava upravljanje odštetnim zahtjevima vezanim uz osiguranje troškova pravne zaštite društvu s posebnom pravnom osobnošću. To se društvo navodi u posebnom ugovoru ili posebnom odjeljku iz članka 199.
Kad je društvo sa zasebnom pravnom osobnošću povezano s društvom za osiguranje koje obavlja jednu ili više vrsta osiguranja iz dijela A Priloga I., zaposlenici društva s posebnom pravnom osobnošću kojima je povjereno upravljanje odštetnim zahtjevima ili davanje pravnih savjeta povezanih s takvim upravljanjem istodobno ne obavljaju istu ili sličnu djelatnost u drugom društvu za osiguranje. Države članice mogu uvesti iste zahtjeve za članove upravnih, upravljačkih i nadzornih organa.
4. U ugovoru se propisuje da osigurane osobe mogu dati upute odvjetniku po njihovom izboru ili, u mjeri u kojoj to nacionalno zakonodavstvo dopušta, bilo kojoj drugoj primjereno kvalificiranoj osobi, od trenutka kad te osigurane osobe budu uputile zahtjeve za naknadom štete u skladu s tim ugovorom.“
[731] Članak 201. Direktive 2009/138/EZ glasi:*„*
1. Države članice mogu propisati izuzeća od članka 201. stavka 1. za osiguranje troškova pravne zaštite ako su ispunjeni svi sljedeći uvjeti:
(a) osiguranje je ograničeno na slučajeve koji proizlaze iz uporabe cestovnih vozila na državnom području predmetne države članice;
(b) osiguranje je povezano s ugovorom o pružanju pomoći u slučaju nezgode ili kvara koji se odnosi na cestovno vozilo;
(c) ni društvo za osiguranje koje sklapa osiguranje troškova pravne zaštite niti osiguratelj koji sklapa osiguranje pomoći ne obavljaju bilo koju vrstu osiguranja od odgovornosti;
(d) mjere se poduzimaju tako da se pravno savjetovanje i zastupanje svake strane u sporu obavlja putem potpuno neovisnih odvjetnika kad su te strane osigurane za troškove pravne zaštite od strane istog društva za osiguranje.
2. Izuzeće odobreno u skladu sa stavkom 1. ne utječe na primjenu članka 200.“
[732] Članak 202. Direktive 2009/138/EZ glasi:
„1. Države članice mogu propisati izuzeća od članka 201. stavka 1. za osiguranje troškova pravne zaštite ako su ispunjeni svi sljedeći uvjeti:
(a) osiguranje je ograničeno na slučajeve koji proizlaze iz uporabe cestovnih vozila na državnom području predmetne države članice;
(b) osiguranje je povezano s ugovorom o pružanju pomoći u slučaju nezgode ili kvara koji se odnosi na cestovno vozilo;

slobode izbora odvjetnika čiji su troškovi upravo predmet osiguranja troškova pravne zaštite. Članak 203. Direktive 2009/138/EZ uređuje rješavanje spora između društva za osiguranje i osiguranika u arbitražnom ili drugom postupku koji nudi objektivnost, ne umanjujući pri tome bilo koje pravo obraćanja sudskom tijelu koje može biti propisano nacionalnim zakonodavstvom.[733]

Članak 204. Direktive 2009/138/EZ otklanja postojanje sukoba interesa koji može nastati kod djelatnika društva za osiguranje ili izabranog odvjetnika[734], dok se člankom 205. te Direktive nameće obveza državama ukidanje onih pravnih normi koje propisuju obvezu osnivanja društva za osiguranja specijaliziranog samo za osiguranje troškova pravne zaštite.[735]

Imajući u vidu navedeno, Direktiva 2009/138/EZ daje smjernice za uređenje prava i obveza ugovornih strana kod ugovora o osiguranju pa tako i kod osiguranja od odgovornosti u nacionalnim pravnim sustavima država članica. Punom implementacijom te Direktive društva za osiguranje trebala bi imati potpunu slobodu u uređivanju općih i posebnih uvjeta polica osiguranja od odgovornosti, osim ako se ne radi o obveznom osiguranju. Time se stvaraju uvjeti za razvoj raznolikosti i pojačanog tržišnog natjecanja među samim društvima za osiguranje, što bi korisnicima, odnosno potrošačima kako navodi Direktiva u točki 79. Preambule, dala širi izbor ugovora za odabir onog koji najbolje odgovara njihovim potrebama. Da bi korisnici, odnosno potrošači mogli iskoristiti dobrobiti raznolikosti ponuda na tržištu osiguranja, prije sklapanja ugovora o osiguranju od odgovornosti, društva za osiguranje imaju obvezu predugovorno ih obavještavati o svim značajkama ugovora o osiguranju od odgovornosti, odnosno moraju pružiti sve relevantne informacije o ugovoru, osobito o mogućnostima izbora odabira mjerodavnog prava, kada postoji takva mogućnost, odnosno o informacije o postupku

---

(c) ni društvo za osiguranje koje sklapa osiguranje troškova pravne zaštite niti osiguratelj koji sklapa osiguranje pomoći ne obavljaju bilo koju vrstu osiguranja od odgovornosti;
(d) mjere se poduzimaju tako da se pravno savjetovanje i zastupanje svake strane u sporu obavlja putem potpuno neovisnih odvjetnika kad su te strane osigurane za troškove pravne zaštite od strane istog društva za osiguranje.
2. Izuzeće odobreno u skladu sa stavkom 1. ne utječe na primjenu članka 200.“

[733] Članak 203. Direktive 2009/138/EZ glasi: *„Države članice, za potrebe rješavanja bilo kojeg spora između društva za osiguranje koje sklapa osiguranje troškova pravne zaštite i osigurana osoba i ne umanjujući bilo koje pravo obraćanja sudskom tijelu koje može biti propisano nacionalnim zakonodavstvom, osiguravaju arbitražu ili druge postupke koji nude usporedivo osiguranje objektivnosti. Ugovor o osiguranju propisuje da osigurana osoba ima pravo posezanja za takvim postupcima.“*

[734] Članak 204. Direktive 2009/138/EZ glasi: *„Kadgod dođe do sukoba interesa ili postoji neslaganje oko rješavanja spora, osiguratelj koji sklapa osiguranje troškova pravne zaštite ili, prema potrebi, ured za namiru odštetnih zahtjeva obavješćuju osigurane osobe o pravu iz članka 201. stavka 1. i o mogućnosti posezanja za postupkom iz članka 203.“*

[735] Članak 205. Direktive 2009/138/EZ glasi: *„Države članice ukidaju sve odredbe koje zabranjuju društvu za osiguranje da na njihovom državnom području istodobno obavljaju osiguranje troškova pravne zaštite i ostale vrste osiguranja.“*

i mehanizmima rješavanja pritužbi i tijelu koje rješava pritužbe. Pravo osiguranika na rješavanje sporova u arbitražnim postupcima ili drugim postupcima izvan suda koji nude odgovarajuću objektivnost izraz je volje donositelja ove Direktive o učinkovitom mirnom rješavanju na objektivan način kako bi se izbjegli skupi i dugotrajni sudski postupci.

3.6.1.2 Direktiva 2002/92/EZ

Ovom se Direktivom propisuju pravila osnivanja i obavljanja poslova posredovanja u osiguranju i reosiguranju na tržištu EU-a[736], budući da posrednici u osiguranju imaju središnju ulogu u prodaji proizvoda osiguranja u EU.[737] Prema ovoj Direktivi, posredovanje u osiguranju znači djelatnost prezentacije, predlaganja, pružanja pomoći ili obavljanja drugih pripremnih radnji za sklapanje ugovora o osiguranju, odnosno pri upravljanju takvim ugovorima i njihovom izvršavanju, osobito u rješavanju odštetnih zahtjeva.[738]

Glavni razlog donošenja Direktive 2002/92/EZ o posredovanju u osiguranju 2002. godine, bio je uspostavljanje zakonodavnog okvira za osiguranje visoke razine stručnosti i kompetentnosti među posrednicima u osiguranju, a uvođenjem jedinstvenog sustava registracije za posrednike u osiguranju trebalo je omogućiti nesmetane prekogranične aktivnosti u svim državama članicama EU-a, putem zajamčenog prava slobode poslovnog nastana i slobode pružanja usluga na cijelom tržištu EU-a[739], prava zajamčena člankom 47. stavkom 2. i člankom 55. Ugovora o osnivanju Europske zajednice.[740] Direktivom se također željelo dati jamstvo za visoku razinu zaštite interesa potrošača, na način da se potrošačima osigura kvalitetna informacija o proizvodima osiguranja, a ako se posrednik legitimira kao pružatelj savjetodavnih usluga o proizvodima u osiguranju, tada bi posredniku trebalo nametnuti obvezu provedbe nepristrane i opsežne analize proizvoda osiguranja na tržištu.[741]

Članak 12. Direktive 2002/92/EZ uređuje koje je informacije posrednik u osiguranju dužan dati prije sklapanja ugovora o osiguranju. To su: informacije o vlastitim osobnim i profesionalnim podacima koje se odnose na: ime, prezime, adresu, u koji je registar upisan i način provjere tog upisa, ima li izravne ili neizravne udjele koji predstavljaju 10 % ili više prava glasa ili kapitala u predmetnom društvu za osiguranje, odnosno da li društvo za osiguranje ima udjele koji

[736] Članak 1. Direktive 2002/92/EZ.
[737] Točka (1) Preambule Direktive 2002/92/EZ.
[738] Čanak 2. st. 1. toč. 3. Direktive 2002/92/EZ.
[739] Izvještaj Komisije Europskog parlamenta za ekonomska i financijska pitanja podnesenog od strane izvjestitelja Luis Berenguer Fuster o Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća o posredovanju u osiguranju od 29. listopada 2001. godine. A5-0359/2001; 2000/0213(COD)
[740] Točka (6) Preambule Direktive 2002/92/EZ
[741] Točka (20) Preambule Direktive 2002/92/EZ

predstavljaju 10 % i više prava glasa ili kapitala u posredniku osiguranja, o postupku rješavanja pritužbi te da li savjete daje na temelju nepristrane analize dostatnog velikog broja ugovora o osiguranju raspoloživih na tržištu ili se nalazi u ugovornom odnosu obavljanja poslova posredovanja u osiguranju isključivo s jednim ili više društava za osiguranje, što isključuje obvezu davanja savjeta na temelju nepristrane analize.[742] Člankom 12. stavkom 3. Direktive 2002/92/EZ posrednik u osiguranju ima obvezu navesti zahtjeve i potrebe potrošača kojem se obraća, kao i razloge za savjete koje je dao potrošaču o određenom proizvodu osiguranja.

Imajući u vidu navedeno, Direktiva 2002/92/EZ od značaja je za ugovore o osiguranju od odgovornosti u stadiju koji prethodi sklapanju tog ugovora. Posrednik u osiguranju trebao bi pružiti potencijalnom ugovaratelju osiguranja cjelovite informacije o svojim osobnim i profesionalnim podacima te ga obavijestiti daje li savjete ili ne na temelju nepristrane analize tržišta osiguranja, budući da mu se ta obveza gasi ako se nalazi u ugovornom odnosu s jednim ili više osiguratelja.

Direktiva 2002/92/EZ bila je na snazi do 01. listopada 2018. godine te je u cijelosti zamijenjena Direktivom (EU) 2016/97 o distribuciji u osiguranju.

3.6.1.3 Direktiva (EU) 2016/97

U primjeni Direktive 2002/92/EZ uočeno je kako je za bolji postupak distribucije osiguranja i zaštitu potrošača potrebno izmijeniti veći broj njezinih odredbi[743], slijedom čega u srpnju 2012. godine Komisija pokreće redovni zakonodavni postupak (COD) pred Europskim parlamentom i Vijećem Europske Unije. Postupak je trajao sve do siječnja 2016. godine kada je donesena Direktiva 2016/97 o distribuciji osiguranja. Početno je bilo propisano da se Direktiva 2002/92/EZ treba staviti van snage s danom 23.02.2016. godine, međutim, kako države članice nisu bile pripremne implementirati novu Direktivu o distribuciji osiguranja, Direktivom 2018/411 Europskog parlamenta i Vijeća od 14.03.2018. godine o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 u pogledu datuma početka primjene mjera država članice za prenošenje, izmijenjen je datum primjene tako da su države članice preuzele obvezu implementirati Direktivu u svoje nacinalne pravne sustave do 1. listopada 2018. godine.

Direktiva (EU) 2016/97 potom je izmijenjena Delegiranom Uredbom Komisije (EU) 2019/1935 od 13. svibnja 2019., Direktivom (EU) 2023/2864 Europskog parlamenta i Vijeća

[742] Članak 12. Direktive 2002/92/EZ
[743] Točka (1) Preambule Direktive (EU) 2016/97.

od 13. prosinca 2023. te Delegiranom Uredbom Komisije (EU) 2024/896 od 5. prosinca 2023.[744] Delegiranom odredbom Komisije (EU) 2019/1935 mijenja se Direktiva (EU) 2016/97 s obzirom na činjenicu kako je u razdoblju od 1. siječnja 2013. do 31. prosinca 2017. Europski indeks potrošačkih cijena koji za Uniju izrađuje Eurostat povećao se za 4,03 %. Kao posljedica toga, bilo je potrebno izmijeniti odredbe o financijskoj sposobnosti posrednika u osiguranju i reosiguranju na način da se isti povećaju proporcionalno povećanju indeksa potrošačkih cijena. Potrebno je istaknuti kako je Europsko nadzorno tijelo za osiguranje i strukovno mirovinsko osiguranje (EIOPA) dužno redovito preispitivati temeljne iznose za osiguranje od profesionalne odgovornosti i za financijsku sposobnost posrednika u osiguranju i reosiguranju kako bi se uzele u obzir promjene Europskog indeksa potrošačkih cijena koji objavljuje Eurostat.[745]

Direktivom (EU) 2023/2864 Europskog parlamenta i Vijeća od 13. prosinca 2023. godine Direktiva 2016/97 usklađuje s novim ciljevima Europske unije promovirani u Komunikaciji Komisije od 24. rujna 2020. naslovljenoj *„Unija tržišta kapitala za građane i poduzeća – novi akcijski plan"* kao što su uspostava jedinstvene europske pristupne točke (ESAP), promicanje digitalne transformacije financija u nadolazećim godinama, posebno promicanje financiranja temeljeno na podacima te postavljanje održivog financiranja kao ključnog sredstva za postizanje zelene tranzicije gospodarstva Unije, u okviru europskog zelenog plana utvrđenog u Komunikaciji Komisije od 11. prosinca 2019. godine.[746]

Delegiranom Uredbom Komisije (EU) 2024/896 od 5. prosinca 2023. godine o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu regulatornih tehničkih standarda kojima se prilagođavaju temeljni iznosi u eurima za osiguranje od profesionalne odgovornosti i za financijsku sposobnost posrednika u osiguranju i reosiguranju i sporednih posrednika u osiguranju kojom je bilo potrebno prilagoditi temeljne iznose u eurima za osiguranje od profesionalne odgovornosti i za financijsku sposobnost posrednika u osiguranju i reosiguranju i sporednih posrednika u osiguranju za taj postotak povećanja budući da je u

[744] Službeni list br. L 76 L 301 L 2864 L 896 stranica datum 2 8 19.3.2018. 3 22.11.2019. 1 20.12.2023. 1 20.3.2024.
[745] Točka 1. preambule Delegirane uredbe Komisije (EU) 2019/1935 od 13. svibnja 2019. o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća s obzirom na regulatorne tehničke standarde kojima se prilagođuju temeljni iznosi u eurima za osiguranje od profesionalne odgovornosti i za financijsku sposobnost posrednika u osiguranju i reosiguranju.
[746] Točka 2. preambule Direktive (EU) 2023/2864 Europskog Parlamenta i Vijeća od od 13. prosinca 2023. godine o izmjeni određenih direktiva u pogledu uspostave i funkcioniranja jedinstvene europske pristupne točke, SL L, 2023/2864, 20.12.2023., ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2864/oj.

razdoblju od 1. siječnja 2018. do 31. prosinca 2022. Europski indeks potrošačkih cijena koji za Uniju izrađuje Eurostat povećao se za 20,32 %.[747]

Temeljni cilj ove Direktive ogleda se u donošenju pravila za zaštitu potrošača kroz smanjenje broja prodanih proizvoda osiguranja koji u biti ne odgovaraju potrebama potrošača.[748] Za postizanje tog cilja, nova pravila o nadzoru i upravljanju proizvodima osiguranja po prvi put trebala bi obvezati društva za osiguranje na vođenje računa o interesima potrošača pri izradi, razvoju i distribuciji svih proizvoda osiguranja od 2018. godine pa nadalje.[749] Prodavači proizvoda osiguranja morat će se pridržavati novih standarda o sprječavanju i upravljanju sukobima interesa te o pravilima koja određuju obvezu prikupljanja informacije od svojih kupaca pri pružanju savjeta o odabiru proizvoda osiguranja.

U tekstu preambule Direktive (EU) 2016/97 ponovno se potvrđuje kako posrednici u osiguranju i reosiguranju imaju središnju ulogu u distribuciji proizvoda osiguranja, ali se i naglašava kako proizvode osiguranja mogu distribuirati različite vrste osoba ili ustanova.[750] Kako bi se zajamčila primjena jednake razine zaštite bez obzira od koga potrošači kupuju proizvod osiguranja, bilo izravno od društva za osiguranje bilo neizravno preko posrednika, zauzeto je shvaćanje kako u područje primjene ove Direktive trebaju ući ne samo društva za osiguranje i posrednici, već i drugi sudionici na tržištu kojima je prodaja proizvoda osiguranja sporedna djelatnost, kao što su putničke agencije i poduzeća za iznajmljivanje vozila, osim ako ispunjavaju uvjete za izuzeće.[751] Jednakost postupanja prema tim subjektima i zaštita potrošača zahtijevaju da sve te osobe odnosno ustanove budu obuhvaćene ovom Direktivom.[752]

Direktiva (EU) 2016/97 definira distribuciju osiguranja kao djelatnost predlaganja ugovora o osiguranju, savjetovanje o njima ili obavljanja drugih pripremnih radnji za sklapanje ugovora o osiguranju ili pružanja pomoći pri upravljanju takvim ugovorima i njihovu izvršavanju, s time da se ti poslovi odnose i na rješavanje odštetnih zahtjeva.[753] Pod tim poslovima podrazumijeva se i pružanje informacija o ugovorima o osiguranjima u skladu s kriterijima koje odabiru

[747] Točka 1. Preambule Delegiranom Uredbom Komisije (EU) 2024/896 od 5. prosinca 2023. godine o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća u pogledu regulatornih tehničkih standarda kojima se prilagođavaju temeljni iznosi u eurima za osiguranje od profesionalne odgovornosti i za financijsku sposobnost posrednika u osiguranju i reosiguranju i sporednih posrednika u osiguranju, SL L, 2024/896, 20.3.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2024/896/oj.
[748] Priopćenje za javnost Europske komisije od 21. rujna 2017. godine, dostupno na: http://europa.eu/rapid/midday-express-21-9-2017.htm?locale=en#6. Dostupno 20. srpnja 2018. godine.
[749] *Ibid.*
[750] Točka (4) Preambule Direktive (EU) 2016/97.
[751] Točka (5) Preambule Direktive (EU) 2016/97.
[752] *Ibid.*
[753] Članak 1. Direktive (EU) 2016/97.

potrošači putem interneta ili drugih medija, uključujući i informacije o usporedbi cijena i proizvoda, mogućim popustima, za slučaj ako potrošač može sklopiti ugovor o osiguranju na internetskoj stranici ili drugom mediju.[754]

Prema ovom novom pravnom okviru kojim se širi opseg primjene na sve prodavače proizvoda osiguranja, uključujući osiguravajuća društva koja prodaju izravno potrošačima svoje proizvode, potrošači i maloprodajni investitori trebali bi kupovati proizvode osiguranja u uvjetima veće transparentnosti cijena i troškova proizvoda osiguranja te prije zaključenja ugovora dobiti jednostavne, standardizirane informacije o proizvodu osiguranja na trajnom mediju[755], sve kako bi se pomoglo potrošačima u izbjegavanju kupnje proizvoda koji ne zadovoljavaju njihove potrebe. Stoga se ovom Direktivom želi postići onaj stupanj informiranosti potrošača o proizvodu osiguranja kako bi mogao donijeti pravilnu odluku za sebe.

Direktiva (EU) 2016/97 u članku 17. nameće državama članicama obvezu provedbe općeg načela za poslove informiranja i poslovnog ponašanja u distribuciji osiguranja. Svi akteri u distribuciji osiguranja imaju obvezu poštenog, pravednog i profesionalnog obavljanja svih aktivnosti u distribuciji osiguranja, a osobito da te aktivnosti budu u skladu s poslovnim interesima potrošača.[756]

Radi navedenog, posrednik u osiguranju i društvo za osiguranje prije sklapanja ugovora o osiguranja imaju obvezu pružiti opće informacije o svojim osobnim i profesionalnim podacima, daju li ili ne stručne savjete o prodanim proizvodima osiguranja te informacije o postupku izvansudskog rješavanja pritužbi i sporova.[757] Posrednik je, nadalje, dužan dati informacije o tome ima li udjele ili više prava glasa ili kapitala u društvu za osiguranje za koje posreduje, odnosno ima li društvo za osiguranje udjele ili prava glasa ili kapitala u posredniku osiguranja, a u vezi ugovora o osiguranju kojeg predlaže zaključiti mora pružiti informaciju daje li savjete na temelju nepristrane i personalizirane analize te je li ili nije pod ugovornom obvezom obavljanja poslova posredovanja u distribuciji osiguranja isključivo s jednim ili više društava

[754] *Ibid.*
[755] Članak 2. točka 18. Direktive (EU) 2016/97 glasi: *„18.“trajni medij“ znači svako sredstvo koje (a=) omogućuje pohranjivanje informacija koje su mu osobno upućene tak da mu budu dostupne za buduću uporabu u razdoblju koje odgovara namjeni tih informacija; te (b) omogućuje neizmijenjenu reprodukciju pohranjenih informacija.*
[756] Članak 17. stavak 1. Direktive (EU) 2016/97 glasi*: “Države članice osiguravaju da prilikom izvršavanja aktivnosti distribucije osiguranja distributeri osiguranja uvijek djeluju pošteno, pravedno i profesionalno u skladu s najboljim interesima svojih potrošača.“*
[757] Članak 18. Direktive (EU) 2016/97.

za osiguranje.[758] Konačno, posrednik je dužan dati informacije o naravi primljene naknade u pogledu predloženog ugovora o osiguranju, radi li na ugovoru na honorarnoj osnovi, na osnovi provizije, na osnovi bilo koje druge vrste naknade, ili pak na osnovi kombinacije prethodno navedenih osnova.[759]

U članku 20. Direktive (EU) konkretiziraju se obveze distributerima u osiguranju za postizanje cilja ove Direktive u pogledu donošenju pravila za zaštitu potrošača kroz smanjenje broja prodanih proizvoda osiguranja koji ne odgovaraju potrebama potrošača. Distributer mora voditi računa o interesima potrošača na način da, temeljem informacija koje je dobio od samog potrošača, daje objektivne informacije o proizvodu osiguranja u razumljivom obliku sve kako bi potrošač mogao donijeti, kako navodi Direktiva, *informiranju odluku* o tome je li mu ili nije potreban ponuđeni proizvod osiguranja.[760] Svaki ponuđeni ugovor morao bi biti usklađen s potrošačevim zahtjevima i potrebama, a ako se radi o davanju savjeta, tada savjet mora imati oblik personalizirane preporuke u kojoj se navodi zašto određeni proizvod osiguranja najviše odgovara zahtjevima i potrebama potrošača.[761]

Obvezu sastavljanja dokumenta s informacijama o proizvodu osiguranja ima društvo za osiguranje . Taj dokument mora biti izrađen na papiru ili drugom trajnom mediju te mora biti koncipiran na slijedeći način :

a) mora biti kratak i samostalan dokument,
b) mora biti prikazan i strukturiran tako da je jasan i jednostavan za čitanje te napisan slovima veličine koja omogućuje čitanje,
c) ne smije, u slučaju da je izvorna verzija bila u boji, biti u manjoj mjeri razumljiv kada je tiskan ili fotokopiran u crno-bijeloj verziji,
d) mora biti napisan na službenim jezicima ili na jednom službenom jeziku kojim se služi u dijelu države članice u kojem se proizvod osiguranja nudi, ili, ako se tako dogovore potrošač i distributer,
e) mora biti točan i ne dovoditi u zabludu,
f) mora sadržavati naslov *„dokument s informacijama o proizvodu osiguranja“* na vrhu prve stranice,

[758] Članak 19. Direktive (EU) 2016/97.
[759] *Ibid.*
[760] Članak 20. Direktive (EU) 2016/97.
[761] *Ibid.*

g) mora sadržavati izjavu o tome da se sve predugovorne i ugovorne informacije o proizvodu nalaze u drugim dokumentima.

Pored navedenog, dokument s informacijama o proizvodu osiguranja mora imati slijedeći sadržaj:

a) informacije o vrsti osiguranja,
b) sažetak pokrića osiguranja, uključujući osigurane glavne rizike, osigurane svote i, prema potrebi, zemljopisni opseg i sažetak isključenih rizika,
c) sredstva plaćanja premije i trajanja plaćanja,
d) glavna izuzeća na koja se mogu podnositi odštetni zahtjevi,
e) obveze na početku ugovora,
f) obveze u slučaju odštetnog zahtjeva,
g) razdoblje trajanja ugovora uključujući datum početka i završetka ugovora,
h) načine raskide ugovora.

Europska komisija je od EIOPA-e[762] zatražila sastavljanje nacrta provedbeno tehničkih standarda u pogledu stvaranja standardiziranog oblika dokumenta s informacijama o proizvodu osiguranja.

U slučajevima kada se proizvod osiguranja nudi zajedno s drugim proizvodom ili uslugom koji nisu osiguranje kao dio paketa ili istog ugovora, članak 24. Direktive (EU) 2016/97 propisuje obvezu distributeri da osiguraju davanje informacije o tome je li moguće odvojeno kupiti te različite proizvode ili usluge, pa u slučaju ako je to moguće, ima obvezu dostaviti adekvatan opis bitnih dijelova ugovora ili paketa, kao i odvojeni prikaz o troškovima i naknadama za svaku pojedinu stavku ugovora kojim se nudi više proizvoda ili usluga.[763]

Svakako je i novina u poslovanju osiguranja i pravilo iz članka 24. stavka 3. Direktive (EU) 2016/97 za slučajeve kada je proizvod osiguranja dodan na robu ili uslugu kao paket ili su osiguranje i roba odnosno usluga obuhvaćeni jednim ugovorom. U tom slučaju, društvo za osiguranje mora dati mogućnost potrošaču odvojene kupnje proizvoda osiguranja od te robe ili usluge.[764]

Direktiva (EU) 2016/97 nameće niz kontrola nad procesom ugovaranja osiguranja, kao što je primjerice tzv. Nadzor i upravljanje proizvodom (*The Product Oversight and Governance)*,

[762] Europsko nadzorno tijelo za osiguranje i strukovno mirovinsko osiguranje („EIOPA") osnovano Uredbom (EU) br. 1094/2010 Europskog parlamenta i Vijeća (1).
[763] Članak 24. Direktive (EU) 2016/97.
[764] Članak 24. st. 3. Direktive (EU) 2016/97.

regulatorni okvir kojim se društvima za osiguranjima nametnula obveza provođenja kontinuiranih sustavnih ispitivanja svojih osigurateljnih proizvoda koja trebaju potvrditi njihovu adekvatnost i usklađenost sa specifičnostima ciljanog tržišta, kao što su potrebe, parametri i karakteristike tržišta.[765] U toj interakciji djelatnika osiguratelja i potencijalnog osiguranika prilikom davanja ponude osiguranja, a zbog gore zahtijevanog ispitivanja, stvoren je problem mogućeg rasta prikupljanja većeg broja osobnih podataka potrošača, što predstavlja problem s aspekta primjene pravila o zaštiti osobnih podataka.[766] Budući da na razini zakonodavstva EU, kao i na nacionalnim razinama država članica ne postoji taksativni popis osobnih podataka koje osiguratelji smiju, a koje ne smiju prikupljati, takva pravna praznina predstavljena je kao prilika osigurateljima za daljnji razvoj standarda i pravila ponašanja u procesu prikupljanja podataka koji će biti uravnotežen s GDPR pravilima.[767]

Direktiva (EU) 2016/97 sadrži smjernice za alternativno rješavanje sporova (*Alternative Dispute Resolution, ADR*), kako bi se osigurala adekvatna zaštita prava potrošača na pristup pravdi u slučaju nastanka spora s osigurateljima, a sve kao nadopunu zaštite prava u redovnom sudskom postupku. Radi se o afirmaciji rješavanja sporova izvan suda, bilo kroz arbitražni postupak, koji bi se mogli ugovoriti u samim uvjetima ugovora, odnosno razne oblike mirenja. Navedena inicijativa rješavanja sporova mirnim putem dio je sveopće EU inicijative u primjeni *ADR* budući da je cilj EU institucija posvetiti se jačanju mirnog rješavanja sporova (*out-of-court procedure*), te na taj način učiniti pristup pravdi još dostupnijim.[768] U trenutku donošenja ove Direktive, između država članica postojale su značajne razlike u primjeni rješavanja sporova u arbitražnim postupcima i postupcima mirenja, slijedom čega je ta Direktiva imala za cilj harmonizirati pravila *ADR* barem na nekoj minimalnoj razini.

Taj je proces bio dugotrajan započet prvom komparativnom studijom koja je učinjena u tzv. *Green Paper*-u, studiji Europske komisije EU-a iz 1993. godine, da bi potom bila donesena Preporuka 98/257/EC, od 30. ožujka 1998. iz koje proizlazi kako bi proces rješavanja sporova izvan suda trebao imati barem sedam načela, kao što su neovisnost od utjecaja stranke koja treba donijeti odluku o postavljenom odštetnom zahtjevu, *indepedence of the decisionmaking body,* potom načela raspravljanja, *debate between the parties,* zakonitosti, transparentnosti,

[765] Marano P., K. Noussia, *Insurance Distributive Directive, A Legal Analysis,* Sprnger, Cham, Švicarska, 2021. godine, str. 310.
[766] Marano, *Op. cit.* u bilj. 776, str. 311.
[767] Marano, *Op. cit.* u bilj.776, str. 318.
[768] Marano, *Op. cit.* u vilj. 776, str. 327.

učinkovitosti, slobode i reprezentativnosti, *freedom and representasion.*[769] Slijedeća Preporuka 2001/310/EC od 04. travnja 2001. godine svodi popis tih načela na nepristranost, transparentnost, , učinkovitost i poštenje.[770] 2002. godine. Europska komisija EU-a napravila je određene korekcije *Green Paper*-a*,* promovirajući metode *ADR* kao politički prioritet EU institucija, slijedom čega se u centar pažnje stavlja uključivanje neutralne treće strane (*neutral third party*) u postupak rješavanju spora, što je u praksi dovelo do primjene postupka mirenja po samoj inerciji, a koji je model izvansudskog rješavanja sporova kodificiran Direktivom 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od od 21. svibnja 2008.godine o nekim aspektima mirenja u građanskim i trgovačkim stvarima.[771] ADR Direktiva trebala je predstavljati jamstvo potrošačima da će se pravno teoretski standardi pragmatično primjenjivati u praksi u svim državama članicama EU-a, ali praksa je pokazala da *ADR* pravila nisu jednako zaživjela i nisu se jednako razvila u svim državama članicama, slijedom čega postoje značajne razlike u njihovoj primjeni u nacionalnim pravnim porecima država članica, što može imati za posljedicu da izostanak visoko kvalitetnih postupaka po pravilima *ADR* izazove barijere na internom tržištu te države, što neminovno ima za daljnju posljedicu ne konkurentnost te države u odnosu na druge države članice.[772] Na prethodnu Direktivu nadovezuje se Uredba EU broj 524/2013 o *online* sporovima, od 09. siječnja 2016. godine, kojom se želi pomoći u postavljanju europske online platforme koja bi potrošačima i trgovcima ponudila rješavanje spora izvan suda, kroz *ADR* tijela koja su povezana s tom platformom.[773]

Konačno, Direktiva (EU) 2016/97 je u kronologiji implementacije *ADR* legislative posljednji dokument koji pruža, ili bi barem to trebao, ustroj adekvatnog izvansudskog postupka reklamacije (*out-of-court complaint*), u kojem bi se učinkovito rješavali sporovi između potrošača i posrednika u osiguranju. [774]

---

[769] 98/257/EC: Commission Recommendation of 30 March 1998 on the principles applicable to the bodies responsible for out-of-court settlement of consumer disputes (Text with EEA relevance), SL L 115, 17.4.1998., str. 31–34. Isto i Marano, *et. al., op. cit.* u bilj. 584., str. 332.

[770] Commission Recommendation of 4 April 2001 on the principles for out-of-court bodies involved in the consensual resolution of consumer disputes (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2001) 1016), OJ L 109, 19.04.2001., str. 56 – 61.

[771] Direktiva 2008/52/EZ Euro pskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2008. godine o nekim aspektima mirenja u građanskim i trgovačkim stvarima, SL L 136, 24.05.2008., str. 3–8.

[772] Direktiva 2013/11/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Direktiva o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova), SL L 165, 18.06.2013., str. 63 – 79. Isto i Marano, *et. al., op. cit.* u bilj. 584., str. 334.

[773] Uredba (EU) br. 524/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o online rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Uredba o online rješavanju potrošačkih sporova), SL L 165, 18.06.2013., str. 1 – 12.

[774] Morano, *Op. cit.* u bilj. 765., str. 336.

Konačno, odredbe ove Direktive mogu se svesti u grupe normi koje uređuju; (i) pravilan nadzor i upravljanje proizvodom, (ii) analizu zahtjeva i potreba, procjenu prikladnosti i primjerenosti; (iii) odgovarajuće informiranje klijenata (PID - Dokument s informacijama o osiguravateljnom proizvodu); (iv) strože profesionalne zahtjeve, (v) transparentnost u pogledu postojanja sukoba interesa (posrednici moraju jasno navesti djeluju li u ime klijenta ili osiguravatelja) i (vi) mehanizme nagrađivanja i poticaja (posrednici moraju otkriti vrstu i podrijetlo, prirodu i osnovu naknade koju primaju u vezi s određenim ugovorom o osiguranju).[775] Konačno, odredbe o mirnom rješavanju van sudskog postupka u bitnome određuju ovu Direktivu.

3.6.1.4 Zaključno o direktivama

Analiza gore navedenih Direktiva EU upućuje na zaključak da je fokus zakonodavne aktivnosti tijela EU na povećanju zaštite prava korisnika osiguranja, osobito ako se kao korisnik javlja potrošač, potom daljnje uvođenje mjera za financijsku stabilnost društava za osiguranje i reosiguranje te uspostava što pravednijeg i stabilnog tržišta osiguranja i reosiguranja. Iako je Direktivom 2009/138/EZ istaknut cilj u vidu zaštite ugovaratelja osiguranja i korisnika osiguranja na unutarnjem tržištu osiguranja EU-a kroz jačanje raznolikosti ponude proizvoda osiguranja i obveze pružanja informacija prije i za vrijeme trajanja ugovora o osiguranju, sve kako bi im se omogućilo odabrati ugovor koji najbolje odgovara njihovim potrebama, Direktiva (EU) 2016/97 ide korak dalje u zaštiti njihovih interesa. U tom smislu zaista je potrebno istaknuti opće načelo iz članka 17. te Direktive kojim se svim subjektima, uključujući i društva za osiguranje, u poslovima distribucije osiguranja nameće prvenstveno obveza zaštite interesa korisnika osiguranja, slijedom čega se obvezuju obavljati poslove prodaje proizvoda osiguranja na pošten, pravedan i profesionalan način, u tolikoj mjeri da se državama članicama nameće obveza da u svojim nacionalnim pravnim sustavima donesu odredbe kojima se distributerima osiguranja nameću obveze da ne primaju ni ne daju naknade niti ocjenjuju učinkovitost svojih zaposlenika na način koji nije u skladu s njihovom dužnošću da postupaju u najboljem interesu svojih potrošača, niti ih na bilo koji način poticati da potrošaču preporuče proizvod osiguranja ako bi mogli ponuditi drugi proizvod osiguranja koji bi bolje odgovarao potrošačevim potrebama.

[775] Morano, *Op. cit.* u bilj. 776, str. 350.:*„Key provisions included in the IDD include: (i) proper product oversight and governance, (ii) demands and needs analysis, suitability and appropriateness assessment; (iii) appropriate information to customers (PID—Insurance Product Information Document); (iv) more strict professional requirements, (v) Transparency on the existence of conflicts of interest (intermediaries must clearly state whether they are acting on behalf of the customer or the insurer), and (vi) Remuneration and incentive mechanisms (intermediaries must disclose the type and origin, the nature and basis of the compensation they receive in relation to a given contract of insurance)"*

Druga bitna novina koju uvodi Direktiva (EU) 2016/97 je *dokument s informacijama o proizvodu osiguranja*, kojeg bi korisnik osiguranja trebao dobiti prije zaključenja svakog ugovora o osiguranju, a koji treba sadržavati sve relevantne informacije o proizvodu osiguranja.

Treća, možda i najbolje fokusirana novina, a koja proizlazi iz pokušaja rješavanja problema iz prakse, jest usmjeravanje rješavanja odštetnih zahtjeva i prigovora izvan sustava redovnog sudstva, na način da se stvori kultura i običaj rješavanja sporova u postupcima izvan suda, prije svega pred alternativnim centrima za rješavanje sporova, kao i ustroj adekvatnog izvansudskog sustava reklamacija kojim bi se učinkovito rješavalo sporove između potrošača i posrednika u osiguranju. Ipak, *Alternative Dispute Resolution*, ADR, europska platforma kao specifični medij koji bi trebao predstavljati jamstvo potrošačima da će se pravno teoretski standardi pragmatično primjenjivati u praksi u svim državama članicama EU-a u rješavanju sporova pred neovisnim tijelima, a ne sudovima, sve kao nadopuna zaštite prava u redovnom sudskom postupku nije u dovoljnoj mjeri razrađena, a u RH nije zaživjela unatoč njenoj formalnoj implementaciji u nacionalni sustav.

Nema dvojbe da bi opisane novine trebale imati utjecaja i na ugovore o osiguranju od odgovornosti, osobito u predugovornoj fazi u kojem bi korisnik osiguranja trebao biti kvalitetno informiran u kojoj mjeri će sklopljeni ugovor o osiguranju zaista postati instrument zaštite njegovih ekonomskih interesa, te da u postupku rješavanja odštetnih zahtjeva neće biti prisiljen ostvarivati svoja prava pred redovnim sudom, već u učinkovitom sustavu rješavanja spora pred adekvatnim centrima za mirenje ili arbitražu, sve kako bi se izbjegao, u pravilu, dugotrajan i skupi sudski postupak.

3.7 Pravno uređenje ugovora o osiguranja od odgovornosti u RH

3.7.1 Zakon o osiguranju

Pravni okvir za ugovore o osiguranju prvenstveno se nalazi u Zakonu o osiguranju, kojim su u pravni poredak RH implementirane prethodno navedene Direktive i Uredbe Vijeća i parlamenta EU koje uređuju djelatnost osiguranja i reosiguranja na unutarnjem tržištu EU-a. Člankom 7. toga Zakona definirani su poslovi osiguranja kao poslovi sklapanja i ispunjavanja ugovora o neživotnom, odnosno ugovora o životnom osiguranju osim obveznih zdravstvenih, obveznih mirovinskih osiguranja i obveznih socijalnih osiguranja, a istim člankom, stavkom 2. točkom 13., osiguranje od odgovornosti definirano je kao *ostala osiguranja od odgovornosti* koja pokrivaju sve vrste odgovornosti osim onih iz vrsta osiguranja iz točaka 10., 11. i 12. toga stavka.[776,777] Isključivo temeljem tih normi društvima za osiguranje dopušteno je na tržištu osiguranja ponuditi proizvod - ugovor o osiguranju od odgovornosti. Iz Zakona o osiguranju potrebno je istaknuti glavu 20., sa naslovom „Zaštita zainteresiranih osoba i promidžbene aktivnosti". Člankom 377. Zakona o osiguranju društvu za osiguranje uvodi se obveza uspostavljanja izvansudskog postupka rješavanja sporova po pritužbama zainteresiranih osoba iz članka 375. toga Zakona[778], dok se člankom 380. toga Zakona društvo za osiguranje obvezuje predati ugovaratelju osiguranja pisanu obavijest o slijedećim informacijama i podacima:

- o tvrtki i sjedištu društva za osiguranje, a kada se ugovor o osiguranju sklapa preko podružnice društva za osiguranje, o tvrtki i sjedištu podružnice,
- o uvjetima osiguranja koji se primjenjuju na ugovor o osiguranju koji se namjerava sklopiti,
- o roku u kojem ponuda obvezuje ponuditelja, pravu na opoziv ponude za sklapanje ugovora o osiguranju i pravu na odustanak od sklopljenog ugovora o osiguranju,

---

[776] To su osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornih vozila koje pokriva sve vrste odgovornosti koje proizlaze iz upotrebe motornih vozila na vlastiti pogon uključujući odgovornost prijevoznika; osiguranje od odgovornosti za upotrebu zračnih letjelica koje pokriva sve vrste odgovornosti koje proizlaze iz upotrebe zračnih letjelica uključujući odgovornost prijevoznika; osiguranje od odgovornosti za upotrebu plovila (morskih, riječnih i jezerskih plovila i plovila za plovidbu kanalima) koje pokriva sve vrste odgovornosti koje proizlaze iz upotrebe morskih, riječnih, jezerskih plovila i plovila za plovidbu kanalima uključujući odgovornost prijevoznika,

[777] Ovo uređenje odgovara klasifikaciji rizika prema vrsti osiguranja priloga Prve Direktive Vijeća od 24. srpnja 1973. o usklađivanju zakona i drugih propisa koji u odnosu na osnivanje i obavljanje poslova izravnog osiguranja osim životnog osiguranja, SL L 228, 16.8.1973., str. 3–19.

[778] Članak 375. Zakona o osiguranju glasi: „*Zainteresirane osobe u smislu odredaba ovoga Zakona su: 1) potrošači, odnosno svaka fizička osoba koja ima pravo i obveze po ugovoru o osiguranju iz vrste osiguranja iz članka 7. ovoga Zakona te korisnici usluga posredovanja u osiguranju i reosiguranju i zastupanja u osiguranju, 2) pravne osobe koje imaju prava i obveze po ugovoru iz vrste osiguranja iz članka 7. ovoga Zakona, odnosno koje su korisnici usluga posredovanja u osiguranju i reosiguranju i zastupanja u osiguranju, 3) oštećenici u postupku rješavanja odštetnih zahtjeva iz izvanugovorne odgovornosti za štetu.*"

- o uvjetima za prestanak i raskid ugovora,
- o vremenu trajanja ugovora o osiguranju,
- o visini premije osiguranja, načinu plaćanja premije osiguranja, visini doprinosa, poreza i drugih troškova i naknada koji se naplaćuju pored premije osiguranja te o njihovom ukupnom iznosu,
- o postupku rješavanja pritužbi u vezi s ugovorima uključujući i adresu za primanje pritužbi i o tijelu nadležnom za rješavanje pritužbe,
- o tijelu koje je nadležno za nadzor nad društvom za osiguranje.

Temeljem članka 380. stavka 2. Zakona o osiguranju, u slučajevima kada je ugovaratelj osiguranja fizička osoba, društvo za osiguranje dužno je, pored gore navedenih informacija i podataka, obavijestiti ugovaratelja osiguranja i o mjerodavnom pravu koje se primjenjuje na ugovor o osiguranju, kad strane nemaju slobodu izbora prava, odnosno o slobodi izbora mjerodavnog prava i prava koje osiguratelj predlaže da se izabere kao mjerodavno.

Imajući u vidu navedeno, glavnina obveznog sadržaja ugovora o osiguranju određena je citiranim odredbama Zakona o osiguranju.

3.7.2 ZOO

Odredbe ZOO-a o osiguranju od odgovornosti nalaze se u Odsjeku ugovora o osiguranju[779] i to pod osiguranje imovine, što je u korelaciji s činjenicom da se prema postojećoj podjeli ugovora o osiguranju po predmetu osiguranja, osiguranje od odgovornosti svrstava u ugovore o osiguranje imovine.[780]

3.7.2.1 Opće odredbe ZOO-a koje uređuju ugovor o osiguranju

Za potrebe ovog rada potrebno je dati prikaz općih odredbi ZOO-a koje uređuju sam ugovor o osiguranju jer se radi o odredbama koje se odnose sve ugovore o osiguranju, osim na pomorsko osiguranje, osiguranje u zračnom prometu, osiguranje tražbina te na odnose iz reosiguranja, sukladno odredbama čl. 923. ZOO-a.

ZOO u čl. 921. definira ugovor o osiguranju kao ugovor kojim se osiguratelj obvezuje ugovaratelju osiguranja isplatiti osiguraniku ili korisniku osiguranja osigurninu ako nastane osigurani slucaj, a ugovaratelj se osiguranja obvezuje osiguratelju platiti premiju osiguranja. Članak 922. ZOO-a definira osigurani slučaj kao događaj koji je prouzročen osiguranim

[779] Članak 964 i članak 965. ZOO/05.
[780] Gorenc, *Op. cit.* u bilj.132, str. 1572.

rizikom, koji mora biti budući, neizvjestan i nezavisan od isključive volje ugovaratelja osiguranja ili osiguranika. Ugovor o osiguranju je ništetan ako je u trenutku njegova sklapanja već nastao osigurani slučaj, ili je taj bio u nastupanju, ili je bilo izvjesno da ce nastupiti, ili je vec tada bila prestala mogućnost da on nastane.

Imajući u vidu navedeno, predmet osiguranja mogu biti samo događaji koji će nastati u budućnosti i njihovo nastajanje mora biti neizvjesno i neovisno od volje ugovaratelja, osiguranika ili korisnika osiguranja, a u slučaju ako nastupi osigurani slučaj, osiguratelj će biti dužan platiti osigurninu osiguraniku ili ugovorom određenom korisniku, ako je ugovaratelj osiguranja platio premiju. Radi se o naplatnom, dvostrano obveznom ugovoru, koji zahtjeva pisani oblik,kao što će biti obrazloženo u nastavku rada.

Trenutak sklapanja ugovora o osiguranju koji pripada neživotnim osiguranjima je trenutak prihvaćanja ponude o osiguranju od strane osiguratelja, a kod osiguranja osoba trenutak kada je polica potpisana, iz čega bi proizlazilo da se za ugovor o osiguranju traži pisani oblik, sve sukladno članku 925. ZOO-a. Sukladno članku 926. ZOO-a u polici moraju biti navedene ugovorne strane, osigurana osoba, odnosno osigurana stvar ili drugi predmet osiguranja, rizik obuhvaćen osiguranjem, trajanje osiguranja i vrijeme pokrića, iznos osiguranja ili da je osiguranje neograničeno, premija ili doprinos (ulog), nadnevak izdavanja police i potpisi ugovornih strana, a polica osiguranja može biti privremeno zamijenjena listom pokrića ili drugom ispravom o osiguranju u koju se unose bitni sastojci ugovora.

Odredbe kojima se načelo savjesnosti i poštenja konkretno provodi kod ugovora o osiguranju sadržane se u člancima 932. do 935. ZOO-a, obvezom davanja potpunih i točnih informacija značajnih za ocjenu rizika koji se želi osigurati. U slučaju da ugovaratelj namjerno dade informacije ili ih namjerno prešuti koje se odnose na okolnosti zbog kojih osiguratelj ne bi ni zaključio policu osiguranja, osiguratelj, u roku 3 mjeseca od saznanja, ima pravo zahtijevati poništaj ugovora o osiguranju uz zadržavanje uplaćene premije, čl. 932. ZOO-a. Ako se radilo o nenamjernom davanju netočnih informacija ili su informacije ostale nenamjerno nepotpune, tada osiguratelj u roku tri mjeseca od saznanja za nove okolnosti ima pravo na raskid ugovora te je dužan vratiti premiju za ugovoreno razdoblje nakon raskida, a ako se u međuvremenu, prije raskida ugovora, dogodio osigurani slučaj, osiguratelj je dužan isplatiti osigurninu koja odgovara razmjeru smanjuje u razmjeru između stope plaćenih premija i stope premija koje bi trebalo platiti prema stvarnom riziku, čl. 933. ZOO-a. Osiguratelj kome su u trenutku sklapanja ugovora bile poznate ili mu nisu mogle ostati nepoznate okolnosti koje su značajne za ocjenu

rizika, a koje je ugovaratelj osiguranja netočno prijavio ili prešutio, ne može se pozivati na netočnost prijave ili prešućivanje, a isto vrijedi i u slučaju kad je osiguratelj saznao za te okolnosti za trajanja osiguranja, a nije se koristio zakonskim ovlaštenjima, sve sukladno čl. 935. ZOO-a.

Imajući u vidu navedeno, za ugovore o osiguranju je ključno da prilikom sklapanja ugovora o osiguranju ugovaratelj osiguranja dade točne i potpune informacije, a to su one za koje se može reći da bi svaka prosječna osoba u danoj situaciji priopćila osiguratelja jer bi ih smatrale relevantnim za ocjenu rizika kojeg se želi osigurati. Kad se uzme u obzir Zakon o osiguranju koji propisuje obvezu osiguratelju da također pruži sve informacije o naravi i karakteristikama ugovora o osiguranju te obvezu vođenja računa o tome da se ugovaratelju ne nudi osiguranje koje ne odgovara stvarnim potrebama ugovaratelja, može se zaključiti kako za obje ugovorne strane postoji obveza postupanja u dobroj vjeri, u skladu s načelom savjesnosti i poštenja, a što potvrđuje da osiguranje kao pravni posao iznimno ovisi o tom načelu.

Za vrijeme trajanja osiguranja također postoji obveza ugovaratelja osiguranja o informiranju osiguratelja o promjenama koje se tiču ocjene rizika, a nastale su nakon zaključenja ugovora pa je tako ugovaratelj dužan obavijestiti osiguratelja bez odgađanja, a najkasnije u roku od 14 dana od saznanja, za promjene koje su značajne za ocjenu rizika, u kojem slučaju osiguratelj ima pravo raskinuti ugovor ili povećati premiju osiguranja, sukladno čl. 938. ZOO-a. Ako se osigurani slučaj dogodio u međuvremenu, osigurnina se smanjuje u razmjeru između plaćenih premija i premija koje bi trebalo platiti prema povećanom riziku, sukladno čl. 939. ZOO-a. Zakon ski je uređena i situacija kada nastupe okolnosti koji objektivno smanjuju mogućnost nastanka osiguranog rizika, u kojem slučaju ugovaratelj može obavijestiti osiguratelja o okolnostima smanjenja rizika i zahtijevati smanjenje visine premije, računajući od dana kada je obavijestio osiguratelja.

Kada je u pitanju nastanak osiguranog slučaja, obveza obavještavanja osiguratelja je na osiguraniku, a ne ugovaratelju, koji je dužan odmah, a najkasnije u roku 3 dana, obavijestiti osiguratelja o nastanku osiguratelja, u protivnom će, ukoliko nepoštivanje tog roka izazove štetu osiguratelju, osiguranik će biti dužan platiti takvu štetu, sukladno čl. 941. ZOO-a. Zanimljivo da ova odredba ne uređuje i daljnju suradnju između osiguranika i osiguratelja nakon prijave nastanka osiguranog slučaja, osobito u svezi davanja svih informacija o okolnostima nastanka osiguranog slučaja, poduzetim mjerama nakon događaja te međusobnog informiranja o

eventualnom zahtjevu koji je podnesen po osiguranom slučaju. Takve odredbe zasigurno bi omogućile kvalitetnije rješavanje odštetnih zahtjeva u mirnom postupku.

Glavna obveza ugovaratelja osiguranja je uplatiti ugovorenu premiju osiguratelju, a osiguratelju je glavna obveza isplatiti osigurninu u slučaju da se dogodi osigurani slučaj, a koju je dužan isplatiti u roku od 14 dana, čl. 943. st. 1. ZOO-a. No ako je za utvrđivanje postojanja osigurateljeve obveze ili njezina iznosa potrebno stanovito vrijeme, osiguratelj je dužan isplatiti osigurninu određenu ugovorom u roku od trideset dana od dana primitka odštetnog zahtjeva ili ga u istom roku obavijestiti da njegov zahtjev nije osnovan.

Ako osiguratelj ne ispuni svoju obvezu i ne isplati osigurninu u zakonom određenim rokovima, osiguranik ima pravo zahtijevati zakonske zatezne kamate koje teku od dana podnošenja zahtjeva te ima pravo i na naknadu štete koja mu je nastala uslijed neisplate osigurnine u zakonom određenom roku, sve sukladno čl. 943. ZOO-a. Odredbama čl. 944. ZOO-a propisano je da se osiguratelj oslobađa obveze bilo kakvih davanja u slučaju da je osigurani slučaj namjerno ili prijevarno izazvan od strane ugovaratelja osiguranja te suprotna ugovorna odredba nema pravnog učinka.

S obzirom da prema ZOO-u treća osoba ima pravo podnijeti izravan zahtjev prema osiguranju po polici osiguranja od odgovornosti, odredbama članka 945. ZOO-a propisano je da protiv odštetnog zahtjeva osiguranika iz ugovora o osiguranju, kao i zahtjeva koje druge osobe što se na nj poziva, osiguratelj može istaknuti prigovore koje ima u vezi s ugovorom prema osobi s kojom je sklopio ugovor o osiguranju, ali takvo pravo nema kod obveznog osiguranju od odgovornosti.

Imajući u vidu navedeno, opće odredbe ZOO-a o ugovoru o osiguranju definiraju ugovor osiguranju, osigurani slučaj, sadržaj police, obveze obavješćivanja i davanja informacija, kako prije sklapanja ugovora o osiguranju, tako i za vrijeme trajanja osiguranja i kada nastupi osigurani slučaj, te uređuju obvezu plaćanje premije i isplate osigurnine, kao i dospijeće te isplate.

3.7.2.2 Odredbe ZOO-a koje uređuju osiguranje imovine

Pod pojmom osiguranje imovine podrazumijeva se ugovor o osiguranju stvari, ali i ugovor o osiguranju imovinskih interesa[781] pa se kao predmet osiguranja imovine javlja ili točno određena stvar ili točno određeni imovinski interes iz određenih građanskopravnih odnosa kao

[781] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 617, str. 242.

što je odgovornost za štetu, osiguranje jamstva, osiguranje različitih financijskih gubitaka i sl. Iako je ovaj ugovor klasificiran kao ugovor o osiguranju imovine, potrebno je naglasiti da se tim ugovorom osigurava samo točno određena stvar, odnosno točno određeni imovinski interes, a ne imovina u širem smislu ili značenju kako taj pojam definira naša pravna teorija.[782] Osiguranik kod ovih ugovora može biti samo ona osoba koja ima opravdani interes da na predmetu osiguranja ne nastupi osigurani slučaj jer bi inače pretrpio materijalni gubitak.[783] Pod opravdanim interesom podrazumijeva se imovinski interes osiguranika da ne nastupi osigurani slučaj koji na osiguranoj stvari dovodi do umanjenja novčane vrijednosti, odnosno, drugim riječima, imovinski interes osiguranika da ne nastupi gubitak, propast ili oštećenje osigurane stvari jer će mu u protivnom nastati imovinska šteta.

Osiguranje imovine pripada odštetnim osiguranjima iz razloga što osiguratelj tim ugovorom preuzima obvezu isplate osigurnine kao naknade za štetu koja je nastala osiguraniku u vidu gubitka ili oštećenja osigurane stvari, slijedom čega ugovor o osiguranju imovine ima pravnu narav ugovora o naknadi štete.[784] Iz prethodnog proizlazi potvrda ranije navedenog stava o postojanju dvaju temeljnih načela koja uređuju odnose između ugovornih strana kod ugovora o osiguranju imovine; načelo odštete i načelo osigurljivog interesa.[785]

Načelo odštete određuje da iznos osigurnine ne može biti veći od stvarno pretrpljene štete, s time da ZOO dopušta sporazumno ugovaranje vrijednosti osigurane stvari (ugovorena vrijednost), ali uz navedeno ograničenje, ne višem od stvarne vrijednosti osigurane stvari.[786] Načelo odštete omogućuje osiguratelju primjenu pravnih pravila o postavljaju subrogacijskog zahtjeva prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za nastanak osiguranog slučaja. Načelo osigurljivog interesa određuje osiguranika kao osobu koja ima pravno dopušteni materijalni interes na osiguranom predmetu u trenutku nastupanja osiguranog slučaja,[787] s time da ZOO predviđa prijenos ugovora o osiguranju imovine na stjecatelja osigurane stvari po samom zakonu.[788]

---

[782] O značenju imovine u pravnoj teoriji opširnije: Nikšić, S., *Imovina u građanskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu., svezak 62, Zagreb, 2012. godine.
[783] Članak 948. stavak 1. ZOO glasi: *„Ugovor o osiguranju imovine može sklopiti svaka osoba ili se može sklopiti u korist svake osobe koja ima opravdani interes na predmetu osiguranja."*
[784] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 617, str. 243.
[785] *Ibid*.
[786] Članak 956. stavak 1. ZOO glasi: *„Ako se pri sklapanju ugovora jedna strana posluži prijevarom i tako ugovori iznos osiguranja veći od stvarne vrijednosti osigurane stvari, druga strana može zahtijevati poništaj ugovora."*
[787] Članak 948. ZOO/05.
[788] Članak 961. ZOO/05.

ZOO sadrži niz odredaba kojima uređuje ugovor o osiguranju imovine.[789] Prema tim odredbama, sklapanjem ugovora o osiguranju imovine osiguratelj, u slučaju uništenja, oštećenja ili gubitka osigurane stvari uslijed nastupa osiguranog slučaja, preuzima obvezu isplatiti osigurninu, ali obveza osiguratelja ne može biti viša od svote osiguranja.[790]

Odredba članka 948. ZOO sadrži gore spomenuto načelo osigurljivog interesa te se njime definira osiguranika kao osobu koja ima ili očekuje da će imati opravdani interes da ne nastane osigurani slučaj, jer bi inače pretrpjela neki materijalni gubitak, a također se propisuje pravo osiguranika na zahtjev naknade nastale štete pokrivene osiguranjem samo ako ima pravno dopušteni materijalni interes na osiguranom predmetu u trenutku nastupanja osiguranog slučaja.[791] Pod pravno dopuštenim interesom podrazumijeva se takav interes koji nije protivan Ustavu RH, prisilnim propisima te moralu društva, dok se pod materijalnim interesom podrazumijeva da osiguranik ima ekonomski opravdan interes nad osiguranim predmetom.[792] Ovom odredbom osiguranika se definira kao osobu koja kumulativno ispunjava dvije osnovne pretpostavke; 1) mora imati interes da ne nastane osigurani slučaj, te 2) mora imati pravno dopušteni pravni odnos s osiguranim predmetom, neovisno o tome radi li se o stvarnopravnom ili obveznopravnom odnosu, u trenutku nastanka osiguranog slučaja.

Načelo odštete sadržano je u odredbama članka 949. ZOO kojima se propisuje da se osiguranjem imovine osigurava naknada za štetu koja bi se dogodila u imovini osiguranika zbog nastupanja osiguranog slučaja, s time da iznos osigurnine ne može biti veći od štete koju je osiguranik pretrpio nastupanjem osiguranog slučaja.[793] Ova odredba odraz je primjene načela odštete u ugovorima o osiguranju imovine, koje ima funkciju sprječavanja bilo kakve mogućnosti korištenja ugovaranja osiguranja za stjecanje nove vrijednosti za osiguranika, tj. za bogaćenje osiguranika. Ovdje je potrebno istaknuti da se u slučaju nastupa osiguranog slučaja, u vidu nastanka štete na osiguranoj imovini, pravo osiguranika na isplatu osigurnine, kao naknade za pretrpljenu štetu, prvenstveno primjenjuju odredbe ugovora o osiguranju imovine. Naime, kako je odredbama članka 949. ZOO dopušteno ugovoriti ograničenje visine naknade štete po osiguranom slučaju tako da društvo za osiguranje odgovara do ugovorene svote bez obzira je li šteta veće od ugovorene svote, odnosno kako je dopušteno ugovoriti odredbe o

[789] ZOO, Glava VIII. ugovorni obvezni odnosi, odsjek 27. I. zajedničke odredbe za osiguranje imovine i osiguranje osoba, članak 921. do članka 947., II. osiguranje imovine, članak 948. do članka 963.
[790] Članak 949. ZOO.
[791] Članak 948. ZOO.
[792] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 617, str. 191.
[793] Članak 949. ZOO.

isključenju osigurateljne odgovornosti kao i odredbe koje uređuju gubitak prava iz osiguranja, to se može zaključiti da odredbe ZOO-a koje uređuju ugovor o osiguranju imovine derogiraju opća pravila o odgovornosti za naknadu štete sadržane u odjeljka 1., glave IX. ZOO-a, pretvarajući tako ta pravila u supsidijarni izvor prava za ugovorne strane. Ove odredbe ZOO-a također potvrđuju shvaćanje da je ugovor o osiguranju imovine aleatoran, budući da u trenutku sklapanja ugovora nije poznat vrijednosni odnos između plaćene premije osiguranja od strane ugovaratelja osiguranja i same osigurnine kao obveze osiguratelja, sve iz razloga što je u cijelosti neizvjesno da li će osigurnina uopće biti isplaćena, i ako da, u kojem iznosu, bez obzira na poznatu vrijednost uplaćene premija osiguranja.[794] Naime, ako za vrijeme osiguranog razdoblja ne nastupi osigurani slučaj, tada će u cijelosti izostati protučinidba osiguratelja prema ugovaratelju osiguranja, koji je ispunio svoju činidbu uplatom premije osiguranja. Načelo odštete omogućuje osiguratelju i primjenu pravnih pravila o postavljaju subrogacijskog zahtjeva prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za nastanak osiguranog slučaja.

Pored navedenih načela, ugovor o osiguranju imovine nije moguće sagledavati izvan koncepta načela savjesnosti i poštenja, pa se tako zakonodavac odlučio opću obvezu osiguranika za ponašanjem u skladu s odredbom čl. 10. ZOO, konkretnije urediti odredbama članka 950. ZOO. Tako se osiguraniku nameće dužnost postupati s pažnjom dobrog domaćina, odnosno pažnjom dobrog stručnjaka za slučaj da je predmet osiguranja imovina koja služi za obavljanje profesionalne djelatnosti, na način da je dužan poduzeti propisane, ugovorene i sve ostale razborite mjere potrebne da se spriječi nastanak osiguranog slučaja, a ako osigurani slučaj ipak nastupi, dužan je poduzeti razborite mjere u granicama svojih sposobnosti kako bi ograničio njegove štetne posljedice. Člankom 950. stavkom 2. ZOO osiguratelju se, kao protučinidba za ovu obvezu osiguranika, nameće obveza naknaditi sve one troškove, gubitke, a i druge štete prouzročene pokušajem otklona neposredne opasnosti nastupanja osiguranog slučaja, odnosno pokušajem ograničavanja štetnih posljedica, bez obzira da li su poduzete radnje osiguranika rezultirale uspjehom ili ne, naravno, pod pretpostavkom da su radnje bile racionalne, odnosno da su poduzete po nalogu ili uz suglasnost osiguratelja. Osiguratelju se nameće obveza naknaditi te troškove čak i ako je osigurana svota isplaćena u cijelosti, a s druge strane, za slučaj da osiguranik bez opravdanja ne ispuni obveze iz čl. 950. ZOO, osiguratelj ima pravo umanjiti isplatu osigurnine za iznos štete koja je u uzročnoposljedičnoj vezi sa takvim propustom osiguranika.

[794] Pavić, *Op. cit.* u bilj. 617, str. 57.

Odredba članka 951. ZOO uređuje odnose kod osiguranja imovine nakon nastanka osiguranog slučaja na način da, za slučaj kada ugovaratelj osiguranja i osiguratelj nisu drugačije ugovorili, osiguranik nema pravo nakon nastanka osiguranog slučaja prepustiti osiguratelju oštećenu stvar i od njega zahtijevati isplatu punog iznosa osiguranja.[795] U slučaju da osigurana stvar ili stvar u vezi s čijom je uporabom sklopljeno osiguranje od odgovornosti propadne zbog nekog događaja koji nije bio predviđen u ugovoru o osiguranju, ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu, *ex lege*, i to danom njezine propasti, a osiguratelj je u tom slučaju dužan vratiti dio premije razmjerno preostalom vremenu trajanja osiguranja, osim u slučaju kada je osigurano više stvari, a ugovor i nadalje egzistira u odnosu na stvari koje nisu propale, uz korekciju premije zbog smanjenja predmeta osiguranja.[796]

Članak 953. ZOO propisuje temeljno pravilo po kojem je osiguratelj dužan naknaditi sve štete nastale na osiguranoj stvari slučajno ili krivnjom ugovaratelja osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranja, osim ako je za određenu štetu te obveza osiguratelja izrijekom isključena ugovorom o osiguranju. Odredbe članaka 953.-955. ZOO taksativno navode zakonska isključenja rizika iz ugovora o osiguranju imovine, a to su; namjerno prouzrokovanje štete na osiguranoj stvari; štete koje potječu iz nedostataka same osigurane stvari; te štete prouzročene ratnim operacijama ili pobunama, s time da je odredba članka 953. stavka 2. ZOO o isključenju namjerno prouzročene štete kogentne naravi, dok je za ostala zakonska isključenja dopušteno ugovoriti i drugačije. Namjerno izazvani rizik nikako nije spojiv s osiguranjem, što je odredbom članka 922. ZOO jasno propisano. Rizik koji je obuhvaćen osiguranjem, osigurani rizik, mora biti budući, neizvjestan i nezavisan od isključive volje ugovaratelja osiguranja ili osiguranika.[797] Ipak, člankom 953. stavkom 3. ZOO propisuje se iznimka od prethodno navedenog pravila za slučaj ostvarenja osiguranog slučaja koji je prouzročen namjerno ili nepažnjom osobe za čije postupke osiguranik odgovara po bilo kojoj osnovi, osiguratelj ima obvezu isplatiti osigurninu. Radi se o slučajevima gdje je osigurani rizik nastupio uslijed ponašanja osobe za čije postupke odgovara osiguranik, primjerice poslodavac za radnika, roditelj za dijete, dakle, osigurani slučaj nastao je neovisno o volji osiguranika, slijedom čega nisu povrijeđena temeljna pravila iz članka 922., odnosno članka 953. stavka 2. ZOO pa je osiguratelj dužan isplatiti osigurninu iako je šteta počinjena namjerno.

[795] Članak 951. ZOO.
[796] Članak 952. ZOO.
[797] Članak 922. ZOO.

Osim navedenih zakonom propisanih ograničenja rizika, temeljem odredba članka 953. stavka 1. ZOO, dopušteno je i ugovorno isključenje rizika iz osiguranja, što se u pravilu uređuje uvjetima osiguranja, kao sastavnim dijelom ugovora o osiguranju.[798]

Ugovori o osiguranju u pravilu su adhezijski ugovori, ugovori po pristupanju, sastavljeni na način kako bi se realizirala poslovna ideja osiguratelja za sklapanjem što većeg broja, po sadržaju identičnih, ugovora, za koju su svrhu unaprijed sastavljeni opći i/ili posebni uvjeti osiguranja kao sastavnim dijelom takvih ugovora o osiguranju. O sadržaju općih i/ili posebnih uvjeta, kao i o njihovim pojedinim odredbama, prema ustaljenim trgovačkim običajima u RH, u pravilu se ne pregovara, slijedom čega ugovaratelj osiguranja nije u mogućnosti utjecati na sadržaj unaprijed sastavljenih uvjeta osiguranja od strane osiguratelja. Da bi uvjeti bili sastavni dio ugovora o osiguranju, osiguratelju je nametnuta obveza uređena odredbom članka 926. stavka 3. ZOO, kojom mu se nalaže dužnost upoznati ugovaratelja osiguranja s činjenicom da su opći i/ili posebni uvjeti osiguranja sastavni dio ugovora te dužnost predati ugovaratelju tekst općih uvjeta, ako ti uvjeti nisu već otisnuti na polici. Ako osiguratelj propusti postupiti sukladno toj zakonskoj obvezi, nastupa zakonska predmnjeva da ugovaratelju osiguranja ti opći i/ili posebni uvjeti nisu poznati, pa samim time nisu za njega obvezujući.[799] Takav stav zauzima i Vrhovni sud RH u svojim odlukama.[800]

Iako isključenje iz osiguranja i gubitak prava i osiguranja imaju istu posljedicu u vidu neisplate osigurnine, između ta dva instituta postoji bitna razlika; kod isključenja se radi o tome da ostvareni rizik uopće nije osiguran ugovorom o osiguranju, dok kod gubitka prava iz osiguranja nije sporno da je nastupio osigurani rizik koji je prouzročio osigurani slučaj, ali zbog postupanja osiguranika protivno ugovoru o osiguranju, osiguranje nije dužno isplatiti osigurninu.[801] Osoba

---

[798] Tako, primjerice, VS RH, Rev 452/05-2 od 12. listopada 2005. godine, navodi*: " Prema stajalištu ovog suda odredba čl. 28. st. 1. Općih uvjeta predstavlja ugovornu odredbu u smislu čl. 142. ZOO-a, a po svom sadržaju razradu osnovnih kriterija za isključenje odgovornosti osiguratelja propisano odredbom čl. 391. ZOO-a, što znači da bi se moglo raditi o isključenju odgovornosti osiguratelja u smislu navedene odredbe, potrebno je utvrditi da se radi o šteti koja je uzrokovana ratnim operacijama ili pobunama. Slijedom izloženog Opći uvjeti ne mogu biti samostalna osnova za isključenje odgovornosti osiguratelja u dijelu u kojem ta odredba propisuje isključenje odgovornosti osiguratelja za štetu nastalu detonacijom eksploziva, ako osoba koja to radi djeluje zlonamjerno ili iz političkih pobuda. Na osiguratelju je stoga, a u smislu čl. 931. st. 2. ZOO-a teret dokaza o tome da je šteta nastala zbog posljedica ratnih operacija ili pobuna, koji se mogu smatrati samo konkretno na određenom području koje je zahvaćeno takvim zbivanjima, a ne mogu se proširivati na šira područja na kojima takvih događaja nije bilo."*

[799] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132, str. 1490.

[800] Tako, primjerice, VS RH, u presudi Rev 753/1999 od 03. srpnja 2002. godine, navodi: *„U pitanju su dakle opći uvjeti ugovora koji obvezuju ugovornu stranu ako su joj bili poznati ili morali biti poznati u trenutku sklapanja ugovora (čl. 143. st. 3. ZOO), a kod ugovora o osiguranju, osiguratelj je dužan upozoriti ugovaratelja osiguranja da su opći i posebni uvjeti osiguranja sastavni dio ugovora i predati mu njihov tekst, ako ti uvjeti nisu tiskani na samoj polici (čl. 902. st. 3. ZOO)."*

[801] Pavić, *Op. cit*. u bilj. 628., str. 1550.

koja zahtijeva isplatu osigurnine ima obvezu dokazati nastanak osiguranog slučaja koji je pokriven ugovorom o osiguranju, dok teret dokaza o gubitka prava osiguranika na isplatu osigurnine leži na osiguratelju. Imajući u vidu navedeno, za ostvarenje prava iz ugovora o osiguranju imovine od odlučne je važnosti utvrditi koji je rizik ostvaren te na koji način, da li slučajno ili krivnjom neke osobe, a osobito da li je ostvaren namjerno.

U sudskoj praksi sudova RH, kada je u pitanju gubitak prava iz osiguranja imovine, svakako je važno istaknuti pravno shvaćanje Vrhovnog suda RH kojim pojedine odredbe ugovora o osiguranju proglašava ništetnim iz razloga što ih smatra protivnim odredbama članka 942. i članka 943. st. 1. ZOO-a[802], ali i u suprotnosti s načelom savjesnosti i poštenja.

U odluci VS RH Rev-1067/2004-2 od 16. studenog 2005. godine Vrhovni sud RH zauzima shvaćanje o ništetnosti pojedinih odredbi ugovora o kasko osiguranju motornih vozila iz razloga što je osiguratelj obvezan isplatiti osigurninu kada se dogodi osigurani slučaj, a koje shvaćanje temelji na odredbama članaka 918. i 919. ZOO/91.[803] Navedene odredbe odgovaraju današnjim odredbama članaka 942. i 943. ZOO. Vrhovni sud RH primjenom odredbi tadašnje odredbe članka 918. ZOO/91 otklanja primjenu pravila o kasko osiguranju budući je odredbom članka 918. ZOO/91 (sada članka 942. ZOO) propisana ništetnost odredbi ugovora koje predviđaju gubitak prava na naknadu ili svotu osiguranja ukoliko osiguranik nakon nastupanja osiguranog slučaja ne izvrši neku od propisanih ili ugovorenih obveza. U konkretnom slučaju, utvrđena je ništetnost odredbe pravila o kasko osiguranju koja propisuje obvezu osiguranika da nakon prometne nezgode sam osigura kontrolu svoje alkoholiziranosti ili u protivnom gubi prava iz osiguranja.[804] Ovo pravno shvaćanje djelomično je dovedeno u pitanje presudom VS RH Rev 1468/2019-3 od 9. prosinca 2020. godine, kojom je potvrđena odluka suda nižeg stupnja kojom

---

[802] Članak 942. ZOO navodi:*" Ništetne su odredbe ugovora koje predviđaju gubitak prava na osigurninu, ako osiguranik nakon nastupanja osiguranog slučaja ne ispuni neku od propisanih ili ugovorenih obveza."*
Članak 943. st. 1. ZOO navodi: *„Kad se dogodi osigurani slučaj, osiguratelj je dužan isplatiti osigurninu određenu ugovorom u ugovorenom roku koji ne može biti dulji od četrnaest dana, računajući otkad je osiguratelj dobio obavijest da se osigurani slučaj dogodio."*

[803] Tako VS RH, u presudi Rev 1067/2004-2 od 16. studenog 2005. godine navodi: *„Donoseći odluku o glavnici nižestupanjski sudovi su pravilno primijenili materijalno pravo, jer se dogodio osigurani slučaj te je tuženik dužan tužitelju temeljem odredbe čl. 919. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine", broj 53/91, 73/91, 3/94, 7/96, 112/99 – dalje: ZOO) isplatiti svotu određenu ugovorom. Također su s pravom, a pozivom na odredbu čl. 918. ZOO otklonili primijeniti odredbu čl. 21. st. 1. toč. 2.a. tuženikovih Pravila o kasko osiguranju. Odredbom čl. 918. ZOO propisano je da su ništave odredbe ugovora koje predviđaju gubitak prava na naknadu ili svotu osiguranja ukoliko osiguranik nakon nastupanja osiguranog slučaja ne izvrši neku od propisanih ili ugovorenih obveza. U konkretnom slučaju ništava je upravo spomenuta odredba čl. 21. st. 1. toč. 2.a. tuženikovih Pravila o kasko osiguranju koja propisuje obvezu osiguranika da nakon prometne nezgode sam osigura kontrolu svoje alkoholiziranosti ili u protivnom gubi prava iz osiguranja kako to cijene i nižestupanjski sudovi te stoga revident neosnovano prigovara pogrešnoj primjeni materijalnog prava glede odluke o glavnoj stvar."i*

[804]VS RH, Rev-551/2010-2 od 19. siječnja 2011. godine te VS RH, Rev-405/2010-2 od 24. studenog 2010. godine, (www.vsrh.hr pristupio 13.03.2018.)

je tužitelj odbijen s tužbenim zahtjevom s osnova isplate iznosa po osnovi kasko osiguranja jer da je izgubio prava iz osiguranja na temelju odredbe članka 21. stavka 2. Uvjeta za osiguranje automobilskog kaska jer se smatra da je vozač bio pod utjecajem alkohola ako se odbio podvrgnuti ispitivanju alkoholiziranosti. Ovo pravno shvaćanje ipak treba uzeti s određenom zadrškombudući da iz obrazloženja odluke ne proizlazi da je tužitelj u toj parnici zahtijevao utvrđenje ništetnosti takve odredbe ugovora o osiguranju, već je predmet revizije bio prigovor na vještačenje kojim se utvrđivala činjenica tko je upravljao vozilom u trenutku nastanka osiguranog slučaja, pa posljedično povezano s tim, tko je trebao biti podvrgnut alkotestu a tko ne.[805]

Također, Vrhovni sud RH u presudi Rev 1102/2024-2 od 27. kolovoza 2024. godine utvrđuje ništetnim odredbe uvjeta o kasko osiguranju koje su u suprotnosti s prisilnom odredbama čl. 937. st. 3. ZOO-a. U predmetu između stranaka nije bilo sporno da se štetni događaj dogodio 3. listopada 2020., a da je dospijeće druge rate bilo 2. listopada 2020., a da je tužitelj zakasnio jedan dan s plaćanjem premije u odnosu na odredbe Ugovora o kasko osiguranju koje se temelje na Općim uvjetima za kasko osiguranje cestovnih vozila. Odredbom čl. 937. st. 3. ZOO propisano je da ako ugovaratelj osiguranja premiju koja je dospjela nakon sklapanja ugovora ne plati do dospjelosti, niti to učini koja druga zainteresirana osoba, ugovor o osiguranju prestaje po samom zakonu nakon isteka roka od 30 dana od kada je ugovaratelju osiguranja uručeno preporučeno pismo osiguratelja s obaviješću o dospjelosti premije, ali s time da taj rok ne može isteći prije nego što protekne 30 dana od dospjelosti premije.[806] Na temelju odredbe čl. 924. st. 1. ZOO-a ugovorom o osiguranju se može odstupiti samo od onih odredaba ZOO u vezi osiguranja u kojima je to odstupanje izričito dopušteno te onih koje su u nedvojbenom interesu osiguranika.[807]

Za Vrhovni sud RH potpuno je neprihvatljivo da bi ugovor o kasko osiguranju i dalje bio na snazi obzirom na neplaćanje premije, slijedom čega zauzima pravno shvaćanje da je prestanak prava iz ugovora o kasko osiguranju jedino moguć u situaciji prestanka samog ugovora, a ne i zbog neplaćanja premije po dospjelosti, slijedom čega je dao odgovor na pitanje zbog kojeg je dopuštena revizija: *"Ništetne su odredbe Općih uvjeta kasko osiguranja (a posljedično tome i*

[805] VS RH, Rev 1468/2019-3 od 09. prosinca 2020. godine.
[806] ZOO, članak 937. st. 2.
[807] ZOO, članak. 924. navodi: *„(1) Ugovorom se može odstupiti samo od onih odredaba ovoga odsjeka u kojima je to odstupanje izričito dopušteno te od onih koje daju ugovarateljima mogućnost da postupe kako hoće.*
(2) Odstupanje od ostalih odredaba, ako nije zabranjeno ovim ili kojim drugim zakonom, dopušteno je samo ako je u nedvojbenom interesu osiguranika."

odredbe Ugovora o kasko osiguranju), ako svojim odredbama drugačije uređuju posljedice neplaćanja premije od toga kako ih uređuje odredba čl. 937. st. 3. ZOO, odnosno nije dopušteno Općim uvjetima kasko osiguranja propisati da osiguratelj nije obvezan slati obavijest o dospijeću premije kao i da je posljedica neplaćanja premije u roku dospijeća prestanak osiguranja pokrića."[808]

Odredbom članka 961. ZOO uređuje se prijenos ugovora o osiguranju imovine na stjecatelja osigurane stvari. U slučaju otuđenja osigurane stvari, a i stvari u vezi s čijom je uporabom sklopljeno osiguranje od odgovornosti, prava i obveze ugovaratelja osiguranja prelaze po samom zakonu na pribavitelja, s time da je ugovorom moguće drukčije ugovoriti, kao što je primjerice predviđeno kod nekih ugovora o kasko osiguranju motornih vozila, gdje se ugovor raskida 24-tog sata dana nakon što je novi vlasnik preuzeo osigurano vozilo.[809] Iako se to ne navodi izrijekom u zakonskoj odredbi, do prijenosa ugovora o osiguranju dolazi samo u slučaju prijenosa vlasništva stvari.[810]

Načelo interesa osiguranja iz članka 948. ZOO/05 zahtjeva za cijelo vrijeme trajanja ugovora o osiguranju imovine postojanje pravno dopuštenog interesa kod ugovaratelja, odnosno osiguranika na osiguranom predmetu, pa u slučaju otuđenja osiguranog predmeta prijenosom prava vlasništva dotadašnji imatelj stvari gubi, a pribavitelj stječe taj zakonom propisani pravno dopušteni interes na osiguranoj stvari. Kako ne postoje zapreke za prijenos ugovora o osiguranju na stjecatelja osigurane stvari u slučaju otuđenja osigurane stvari, a i stvari u vezi s čijom je uporabom sklopljeno osiguranje od odgovornosti, ugovor se prenosi po samom zakonu na pribavitelja, s time da se za taj prijenos ne zahtijeva suglasnost stjecatelja odnosno osiguratelja.[811] Do prijenosa ugovora o osiguranju dolazi *ex lege*, a prijenos stvara određena nova prava govornih strana. Tako je temeljem članka 963. stavka 5. ZOO dopušteno ugovornim stranama u roku od 30 dana od dana saznanja za otuđenje otkazati ugovor o osiguranju, uz otkazni rok od 15 dana. Otuđenje osigurane stvari po redovitom tijeku stvari može dovesti do povećanja ili smanjenja vjerojatnosti nastupanja osiguranog slučaja pa je u slučaju prijenosa ugovora o osiguranju dopušteno primijeniti opće odredbe o povećanju ili smanjenju rizika.

[808] Vrhovni sud RH, Rev 1102/2024 od 27. kolovoza 2024. godine.
[809] Uvjeti za kasko osiguranje motornih vozila Euroherc osiguranja d.d., dostupno na https://www.euroherc.hr/uploads/autokasko/Kasko-osiguranje-cestovnih-vozila-potpuni-2022.pdf. Dostupno 29.05.2023. godine.
[810] Gorenc, *Op. cit* u bilj. 132, str. 1566.
[811] *Ibid.*

Odredbom članka 963. ZOO uređuje se prijelaz osiguranikovih prava prema odgovornoj osobi na osiguratelja. Radi se o personalnoj zakonskoj subrogaciji gdje isplatom naknade iz osiguranja, osigurnine prelaze na osiguratelja, po samom zakonu, do visine isplaćene naknade sva osiguranikova prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu[812], osim ako su štetu prouzročile: 1) osoba u srodstvu u uspravnoj liniji sa osiguranikom; 2) osoba za čije postupke osiguranik odgovara; 3) osoba koja živi s osiguranikom; 4) osoba koja je radnik, odnosno zaposlenik osiguranika, osim ako su te osobe štetu prouzrokovale namjerno.[813] Ako su te osobe sklopile ugovor o osiguranju odgovornosti za štete koju počine trećim osobama, tada se odredbom članka 963. stavka 5. ZOO priznaje pravo osiguratelja da od osiguratelja tih osoba zahtjeva naknadu iznosa koji je isplatio osiguraniku.[814] Bez ovog prava na subrogaciju štetnik, koji nema odgovarajuću osigurateljnu zaštitu, oslobodio bi se građanskopravne sankcije za počinjenu štetu u svim onim slučajevima u kojima bi osiguranik ili oštećena osoba ostvarila naknadu za štetu od osiguratelja. Također, ovaj institut sprječava mogućnost kumulaciju isplate s osnova jedne te iste štete, od osiguratelja i od štetnika, što je u skladu s načelom odštete.[815] Ovaj prijelaz prava mora biti neometan i potpun slijedom čega je člankom 963. stavkom 2. ZOO propisano pravo osiguratelja na *oslobođenje* isplate osigurnine prema osiguraniku u odgovarajućoj mjeri za slučaj da je prijelaz prava onemogućen, u potpunosti ili djelomično, krivnjom samog osiguranika. Iako pojam *oslobođenje* isplate osigurnine nije u korelaciji s pojmovima isključenja, odnosno gubitka prava iz osiguranja, pojam oslobođenja bi po svojoj naravi najviše odgovarao gubitku prava iz osiguranja, budući da se navedena odredba odnosi na one slučajeve u kojima nije prijeporan nastanak osiguranog slučaja koji je prouzročen osiguranim rizikom, ali unatoč tome osiguranik gubi pravo na isplatu osigurnine u dijelu koji razmjerno odgovara posljedici njegova postupanja kojim je onemogućio, u potpunosti ili djelomično, prijelaz prava na osiguratelja. Radilo bi se o slučajevima u kojima osiguranik disponira svojim pravima prema odgovornoj osobi za nastanak štete, primjerice odricanjem od štete ili sprječavanjem utvrđivanja odlučnih činjenica ili provođenja dokaza, uz istovremeno podnošenje zahtjeva za isplatu osigurnine za štetu prema osiguratelju.[816]

[812] Članak 963. stavak 1. ZOO.
[813] Članak 963. stavak 4. ZOO.
[814] Članak 963. stavak 5. ZOO.
[815] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132, str. 1569.
[816] *Ibid,* str. 1572.

3.7.2.3 Odredbe ZOO-a koje uređuju osiguranje od odgovornosti

Prema odredbi članka 964. stavka 1. ZOO osiguratelj odgovara za štetu nastalu osiguranim slučajem samo ako treća oštećena osoba zahtijeva njezinu naknadu u granicama iznosa osiguranja. Pored štete, osiguratelj je dužan platiti sve troškova spora i druge opravdane troškove nastalih radi utvrđivanja osiguranikove odgovornosti te ima obvezu isplate osigurnine po osnovi naknade troškova mjera poduzetih na zahtjev osiguratelja ili u sporazumu s njim, radi zaštite od neopravdanih i pretjeranih zahtjeva trećih osoba.

Imajući u vidu opće pravilo po kojem se osiguratelj ugovorom o osiguranju obvezuje isplatiti osigurninu za slučaj nastanka osiguranog slučaja,[817] otvoreno je pitanje je li odredba članka 964. ZOO sadržajno adekvatna. Sadržaj te norme odgovarao bi više pravnom uređenju odgovornosti osoba koje su svojim (ne)djelovanjem prouzročile nastanak štete. Kako osiguratelj nije počinitelj štete to ne postoji njegova izravna odgovornost za štetu, slijedom čega bi bilo preciznije reći da osiguratelj ima obvezu isplatiti osigurninu po osnovi naknade za štetu koju je prouzročio osiguranik. Stoga je moguće zauzeti stav kako odredba članka 964. ZOO-a ne odražava pravnu narav obveze osiguratelja u ovim ugovorima te bi trebalo potaknuti otvorenu raspravu o tome bi li bilo prikladnije iznad odredbe čl. 964. ZOO riječ „odgovornost“ osiguratelja zamijeniti riječju „obveza“ osiguratelja, a u samom stavku riječi: „osiguratelj odgovara za štetu nastalu osiguranim slučajem“ zamijeniti riječima: „osiguratelj je obvezan isplatiti osigurninu u slučaju nastanka osiguranog slučaja“. Time bi na vrlo jasan način bila naglašena razlika između osiguratelja koji je osigurao odgovornost za štetu i same osobe koja je prouzročila štetu.

Odredba članka 964. stavka 1. ZOO/05 propisuje pretpostavke koje se moraju kumulativno ispuniti za nastanak obveze osiguratelja za isplatu osigurnine. To su: 1) nastanak osiguranog slučaja, 2) nastanak pravno priznate štete te 3) zahtjev treće oštećene osobe za isplatom naknade za pretrpljenu štetu.

3.7.2.3.1 Osigurani slučaj

ZOO ne definira osigurani slučaj kod ugovora o osiguranju od odgovornosti, međutim odredbom članka 922. stavka 1. ZOO osigurani slučaj definira se kao događaj koji je prouzročen osiguranim rizikom, dok se stavkom 2. istog članka propisuje da osigurani rizik mora biti

[817] Članak 921. ZOO.

budući, neizvjestan, i nezavisan od isključive volje ugovaratelja osiguranja ili osiguranika. Od ovih atributa ZOO izdvaja neizvjesnost rizika kao bitan uvjet za valjanost ugovora o osiguranju, pa tako stavkom 3. istog članka propisuje ništetnost ugovora o osiguranja za slučaj da je u trenutku sklapanja ugovora osigurani slučaj već nastao, bio u nastajanju ili je bilo izvjesno da će nastati, odnosno da je u cijelosti otpala mogućnost njegova nastanka. Budući da je predmet osiguranja odgovornost za štetu, dalo bi se zaključiti da se pod osiguranim slučajem kod ovih ugovora o osiguranju smatra događaj prouzročen rizikom koji je budući, neizvjestan, nezavisan od isključive volje ugovaratelja osiguranja ili osiguranika, moguć i pravno dopušten[818], a koji se manifestira kao protupravna štetna radnja osiguranika uporabom osigurane stvari ili iz osigurane ljudske aktivnosti, odnosno djelatnosti kojom je prouzročena šteta trećoj oštećenoj osobi.[819]

3.7.2.3.2 Odgovornost osiguranika za štetu

Doslovno tumačenje odredbe članka 964. stavka 1. ZOO upućuje na zaključak o postojanju odgovornosti osiguratelja za sve štete nastale (prouzročene) osiguranim slučajem, tj. da je osiguratelj odgovoran po načelu uzročnosti. Kada se ova odredba sagleda u sudjelovanju s odredbom članka 953. stavka 1. ZOO - koja uređuje obvezu osiguratelja kod osiguranja imovine na način da je osiguratelj dužan naknaditi štete nastale slučajno ili krivnjom ugovaratelja osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranika, osim ako je za određenu štetu obveza osiguratelja izrijekom isključena - tada bi se zaista mogao izvesti zaključak o postojanju odgovornosti osiguratelja po načelu uzročnosti. Međutim, kako će u radu biti detaljno argumentirano, odredba članka 965. stavka 1. ZOO izravno propisuje postojanje odgovornosti osiguranika kao pretpostavke za isplatu osigurnine oštećenoj osobi u onim slučajevima u kojima oštećena osoba zahtijeva neposredno od osiguratelja naknadu štete koju je pretrpjela osiguranim slučajem.[820] Potvrdu navedenog nalazimo u sudskoj praksi sudova RH.[821] Radi navedenog,

---

[818] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 689., str. 84

[819] Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650., str.52.

[820] Članak 965. stavak 1. ZOO glasi: *"U slučaju osiguranja od odgovornosti, oštećena osoba može zahtijevati neposredno od osiguratelja naknadu štete koju je pretrpjela događajem za koji odgovara osiguranik, ali najviše do iznosa osigurateljne obveze."*

[821] Tako, primjerice, VS RH, u presudi Rev 1015/05 od 19. travnja 2006. godine navodi: *„Nadalje, treba reći da navedeno osiguranje spada u osiguranja od odgovornosti uređena odredbama čl. 940. i 941. ZOO. Prema odredbi čl. 941. st. 1. ZOO u slučaju osiguranja od odgovornosti oštećena osoba može zahtijevati neposredno od osiguratelja naknadu štete koju je pretrpjela događajem za koji odgovara osiguranik. Dakle, u smislu odredbi navedenih zakonskih odredaba odgovornost osiguratelja za naknadu štete trećoj osobi postoji samo ako postoji odgovornost osiguranika – imatelja motornog vozila kao opasne stvari, a ta odgovornost je propisana čl. 173. do 178. ZOO. Prema odredbi čl. 177. st. 2. ZOO imatelj se oslobađa odgovornosti i ako dokaže da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika. Prema tome, ako je sama ta „treća osoba" (oštećenik) svojom radnjom uzrokovala štetu nema odgovornosti imatelja opasne stvari (oslobađa se odgovornosti) – a time niti odgovornosti njegovog osiguratelja."*

odredbu članka 964. ZOO-a treba tumačiti da način da se odgovornost (obveza) osiguratelja prvenstveno može uspostaviti kada postoji uzročna veza između osiguranog slučaja i štete koju trpi oštećena osoba te je teret dokazivanja postojanja uzročne veze na oštećenoj osobi. Oštećena osoba neće moći ostvariti naknadu ako se ne utvrdi odgovornost osiguranika za štetu, a ta odgovornost će se prosuđivati po pravilima odgovornosti za štetu. Dakle, iako oštećena osoba ima pravo neposredno zahtijevati osigurninu od osiguratelja, ona će moći ostvariti pravo na isplatu samo ako dokaže uzročnu vezu između osiguranog slučaja i nastale štete te odgovornost osiguranika za štetu po pravilima odgovornosti za štetu.

U većini slučajeva, za utvrđivanje obveze osiguratelja za isplatu osigurnine kod ove vrste ugovora o osiguranju prvenstveno je potrebno utvrditi postoji li prema pravilima o izvanugovornoj odgovornosti za štetu odgovornost osiguranika za štetu koja je prouzročena trećoj osobi. No, u nekim slučajevima, odgovornost osiguranika za štetu prouzročenu trećoj osobi (koja će pak biti važna prilikom utvrđivanja obveze osiguratelja na isplatu osigurnine), prosuđivat će se po pravilima ugovorne odgovornosti. Naime, kao predmet ugovora o osiguranju od odgovornosti dopušteno je ugovoriti i odgovornost za štetu za slučaj povrede ugovorne obveze. Tu se radi o osiguranju od profesionalne odgovornosti poput primjerice osiguranje liječnika, odvjetnika, revizora ili poreznog savjetnika, u kojim se slučajevima, kao pretpostavka obveze isplate osigurnine, zahtijeva postojanje povrede ugovorne obveze prilikom obavljanja profesionalnih usluga prema svom klijentu, dok se opseg pretrpljene štete utvrđuje po pravilima izvanugovorne odgovornosti za čistu imovinsku štetu.[822]

U postupku utvrđivanja odgovornosti osiguranika za štetu koju počinio trećoj osobi potrebno je utvrditi: 1) na koji je način osiguranik počinio štetu; je li do štete došlo uslijed posjedovanja ili uporabe osigurane stvari, uslijed njenog posjedovanja (odgovornost imatelja stvari) ili uslijed obavljanja osigurane djelatnosti; 2) radi li se o stvari ili djelatnosti za koju je propisana posebna vrsta odgovornosti, odnosno dolazi li do primjene kogentnih zakonskih normi kojim se uređuje odgovornost osiguranika, 3) postoji li uzročno-posljedična veza između štetne radnje i nastale štete kod oštećene osobe koja se smatra trećom osobom u ovom obveznopravnom odnosu; 4) je li nastupila pravno priznata šteta kod treće osobe te konačno, 5) je li podnesen zahtjev treće osobe za naknadu štete. Na temelju tih pravnorelevantnih činjenica može se donijeti zaključak

[822] Andrijašević, *Op. cit.* u bilj. 719., str. 48, navodi se:*„ ...čisto imovinska šteta (njem. Vormögeusschaden), pojam koji dolazi iz njemačkog pravnog sustava, a označava štetu nastalu bez oštećenja ili uništenja stvari, odnosno bez ozljede ili smrti neke osobe. Nastaje (ne) poduzimanjem neke pravne radnje. U pravilu je isključena iz osnovnog osigurateljnog pokrića, pa se njezino pokriće mora posebno ugovoriti. Tako je isključena i kod osiguranja autoodgovornosti.“*

o postojanju, odnosno nepostojanju odgovornosti osiguranika za štetu, a samim time zaključak o tome postoji li obveza osiguratelja za isplatu osigurnine kao naknade za pretrpljenu štetu. Slijedom navedenog, odredbu članka 964. stavka 1. ZOO ne bi trebalo tumačiti na način da je po njoj za nastanak obveze osiguratelja za isplatu osigurnine dovoljno dokazati činjenicu da je šteta prouzročena osiguranim slučajem, već je potrebno dokazati i da je štetnik odgovoran za štetu.

3.7.2.3.3 Pravno priznata šteta

Oštećena osoba ima pravo od osiguratelja potraživati naknadu štete koju mu je priznata po mjerodavnom pravu, s time da nema pravo na sve priznate oblike štete, već samo na onu štetu koja je osigurana ugovorom o osiguranju te koja proizlazi iz pravne prirode osigurane odgovornosti osiguranika. Postojanje distinkcije u opsegu štete koja se naknađuje kroz isplatu osigurnine možda najbolje ilustrira opseg štete kod osiguranja od odgovornosti odvjetnika. Kod tih ugovora o osiguranju od odgovornosti predmet osiguranja su štete koju počini odvjetnik oštećenoj osobi u obavljanju svoje odvjetničke djelatnosti, slijedom čega oštećeni ima pravo po tom ugovoru zahtijevati samo isplatu osigurnine po osnovi izmakle koristi koju bi ostvario po redovitom tijeku stvari da nije bilo odvjetničke pogreške[823], što proizlazi iz činjenice da štetna radnja odvjetnika u obavljanju odvjetničke djelatnosti ne može dovesti do oštećenja ili uništenja stvari odnosno smrti ili ozljede osobe što već samo do gubitka koristi koju je trebao ostvariti odvjetnik za svoju stranku. U pravilu, kod osiguranja od odgovornosti osiguratelj, ovisno o predmetu osiguranja i pravnoj prirodi povrijeđenog zaštićenog dobra treće osobe, obvezuje se isplatiti osigurninu kao naknadu za štetu zbog oštećenja ili gubitka stvari, tj. obične štete, odnosno kao naknadu za pretrpljenu imovinsku štetu s osnova izmakle koristi, dok kod povrede prava osobnosti treće osobe biti će u obvezi isplatiti naknadu za, pored imovinske, neimovinsku štetu, sve unutar svote osiguranja.

Imajući u vidu navedeno, ugovorom o osiguranju od odgovornosti nije pokrivena sva šteta koja je nastala kod oštećene osobe radnjom osiguranika, već samo ona koja je pravno priznata mjerodavnim pravom i koja je predmet osiguranja. Onu štetu koja nije predmet osiguranja, oštećena osoba morat će zahtijevati izravno od štetnika, a kako bi mogao ostvariti svoje pravo na potpunu kompenzaciju pretrpljene štete.

Pravno priznata šteta po materijalnom pravu RH, sukladno odredbi čl. 1046. ZOO-a, je umanjenje nečije imovine (obična šteta), sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) i

[823] *Ibid.*

povreda prava osobnosti (neimovinska šteta). U ovom radu već je prethodno analizirana neimovinska šteta, a za imovinsku štetu relevantne su odredbe članka 1085. ZOO-a kojom se odgovornoj osobi nameće dužnosti uspostave stanja koje je bilo prije nego što je šteta nastala, a ako to nije moguće, tada je odgovorna osoba dužna štetu naknaditi u novcu.[824] Sukladno članku 1089. ZOO-a oštećenik ima pravo na naknadu obične štete i izmakle koristi te se visina naknade štete određuje se prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke, dok se pri ocjeni visine izmakle koristi uzima u obzir dobitak koji se mogao osnovano očekivati prema redovitom tijeku stvari ili prema posebnim okolnostima, a čije je ostvarenje spriječeno štetnikovom radnjom ili propuštanjem.[825]

Šteta s osnove izgubljene zarade, troškova liječenja i pogreba uređena je odredbama članka 1093. do 1095. ZOO-a po kojima je odgovorna osoba koja prouzroči smrt dužan naknaditi uobičajene troškove njegova pogreba, dok osobe koju je poginuli uzdržavao ili redovito pomagao, a i ona koja je po zakonu ima pravo zahtijevati uzdržavanje od poginulog, imaju pravo na naknadu štete koju trpi gubitkom uzdržavanja, odnosno pomaganja. Za slučaj povrede tijela odgovorna osoba dužna je naknaditi i troškove njegova liječenja od zadobivenih ozljeda i druge potrebne troškove u vezi s liječenjem, te zaradu izgubljenu zbog nesposobnosti za rad jer ako ozlijeđeni zbog potpune ili djelomične nesposobnosti za rad gubi zaradu, ili su mu potrebe trajno povećane, ili su mogućnosti njegova daljnjeg razvijanja i napredovanja uništene ili umanjene, odgovorna osoba dužna je plaćati ozlijeđenomu određenu novčanu rentu, kao naknadu za štetu.

3.7.2.3.4 Zahtjev treće oštećene osobe

ZOO ne definira treba li zahtjev treće oštećene osobe biti podnesen protiv osiguratelja ili osiguranika, odnosno osobe koja je prouzročila nastanak osiguranog slučaja te nastavno,

---

[824] Članak 1085. ZOO-a glasi: *„(1) Odgovorna osoba dužna je uspostaviti stanje koje je bilo prije nego što je šteta nastala.*
(2) Ako uspostava prijašnjeg stanja ne otklanja štetu potpuno, odgovorna osoba dužna je za ostatak štete dati naknadu u novcu.
(3) Kad uspostava prijašnjeg stanja nije moguća, odgovorna je osoba dužna isplatiti oštećeniku odgovarajući iznos novca na ime naknade štete.
(4) Naknada u novcu dosudit će se oštećeniku ako on to zahtijeva, a okolnosti danog slučaja ne opravdavaju uspostavu prijašnjeg stanja.“

[825] Članak 1089. ZOO-a glasi: *“(1) Oštećenik ima pravo kako na naknadu obične štete, tako i na naknadu izmakle koristi.*
(2) Visina naknade štete određuje se prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke, osim slučaja kad zakon određuje što drugo.
(3) Pri ocjeni visine izmakle koristi uzima se u obzir dobitak koji se mogao osnovano očekivati prema redovitom tijeku stvari ili prema posebnim okolnostima, a čije je ostvarenje spriječeno štetnikovom radnjom ili propuštanjem.
(4) Kad je stvar uništena ili oštećena kaznenim djelom učinjenim namjerno, sud može odrediti visinu naknade prema vrijednosti koju je stvar imala za oštećenika.

podrazumijeva li se pod „zahtjevom treće oštećene osobe“ i podnošenje tužbe nadležnom sudu. Kako tužba, kao parnična radnja kojom se pokreće parnični postupak, u materijalnom smislu sadrži zahtjev za pružanje sudske pravne zaštite određenog sadržaja[826], to bi kondemnatorni zahtjev sadržan u tužbi trebao po pravnom učinku biti jednak zahtjevu koji oštećena osoba podnese protiv osiguratelja izvan suda. Podnošenje zahtjeva treće osobe za naknadu štete prouzročene osiguranim slučajem bitna je pretpostavka koja ima konstitutivni značaj za nastanak obveze osiguratelja za isplatu osigurnine. Bez podnošenja tog zahtjeva, nema niti obveze osiguratelja za isplatu osigurnine. S druge strane, bez sklapanja ugovora o osiguranju između osiguratelja i ugovaratelja neće nastati pravo treće osobe na podnošenje zahtjeva temeljem odredbe članka 964. ZOO, slijedom čega se može zaključiti kako ova odredba ZOO ugovor o osiguranju od odgovornosti *de iure* pretvara dvostrani ugovorni odnos u obveznopravni odnos triju osoba; osiguratelja, osiguranika i treće osobe koja uopće nije ugovorna strana, niti je na bilo koji način utjecala na sklapanje tog ugovora.[827] U ovom odnosu svaka od tih osoba svojim pravno relevantnim radnjama (sklapanje ugovora, podnošenje zahtjeva) uvjetuje nastanak prava i obveza koja im pojedinačno pripadaju u tom odnosu.[828]

Vezano za nedefiniranost pravne norme u dijelu kome oštećena osoba mora podnijeti zahtjev, da li prema osiguraniku, korisniku osiguranja ili prema osobi za koju odgovara osiguranik odnosno prema samom osiguratelju, možemo reći kako navedeno ne predstavlja nedostatak koji bi mogao dovesti do pravne nesigurnosti ili štetnih posljedica za oštećenika ili osiguranika. Zahtjev oštećene osobe u smislu odredbe članka 964. ZOO postaje pravno relevantan kada je podnesen bilo prema odgovornom počinitelju ili njegovom osiguratelju, za štetu koja joj je prouzročena osiguranim slučajem od strane osiguranika čiji je pravni interes zaštićen policom osiguranja od odgovornosti.

U odnosu na vrijeme podnošenja zahtjeva, može se reći kako obveza osiguratelja za isplatu osigurnine neće nastati prije nego što se taj zahtjev postavi, dok ZOO oštećenoj trećoj osobi ne nameće obvezu podnošenja zahtjeva unutar trajanja ugovora o osiguranju, već oštećeni treba voditi računa o zastarnim rokovima koji vrijede za naknadu štete koju potražuje .

[826] Dika, *Op. cit.* u bilj. 358., str. 177.
[827] Šulejić, *Op. cit.* u bilj. 650., str.50
[828] Pavić, *Op. cit*.u bilj. 628, str. 325.

3.7.2.3.5 Pravo na izravnu tužbu, *actio directa*

Odredbom članka 965. stavka 1. ZOO propisano je da u slučaju osiguranja od odgovornosti oštećena osoba može zahtijevati neposredno od osiguratelja naknadu štete koju je pretrpjela događajem za koji odgovara osiguranik, ali najviše do iznosa osigurateljeve obveze.[829] Iznad navedene odredbe stoji naslov: *„Vlastito pravo oštećenika i neposredna tužba"* što nedvojbeno upućuje na zaključak da se pod pravom na podnošenje zahtjeva podrazumijeva sudska zaštita tog prava pa taj naslov predstavlja sinonim za *actio directa* (engl. *direct action*, njem. *Direktanspruch.*). Navedena odredba ZOO primjenjuje se na sve ugovore o osiguranju od odgovornosti, neovisno o tome radi li se o dobrovoljnim ili obveznim osiguranjima. Potonje ima utjecaj u dijelu dopuštenosti isticanja prigovora osiguratelja prema oštećenom vezanih za ugovor o osiguranju, primjerice pobojnost ugovora, neplaćanje premije i sl., na način da se prigovori takve naravi mogu isticati samo kod dragovoljnih osiguranja, ne i obveznih.[830]

U pravnoj znanosti postoje različita tumačenja tog prava. Jedni ga definiraju kao *zakonsko pravo* osobe koja je pretrpjela štetu na podnošenje zahtjeva za naknadu štete od osiguratelja odgovornosti, iako nije subjekt ugovora o osiguranju[831], dok drugi smatraju kako se radi o *ugovornom pravu*.[832]

Za tumačenje da se radi o zakonskom pravu ističe se argument kako oštećena osoba svoju aktivnu legitimaciju potraživanja na isplatu osigurnine iz ugovora o osiguranju temelji isključivo na kogentnoj zakonskoj normi koja mu to pravo izričito priznaje, pored činjenice da nije ugovorna strana u ugovoru o osiguranju, te bez obzira da li mu je to pravo priznato samom policom osiguranja ili pripadajućim uvjetima.[833] Za podnošenje tužbe tužitelj treba imati pravno dopušteni interes, koji se u pravnoj teoriji definira kao procesna, odnosno kao meritorna pravnozaštitna pretpostavka za podnošenje tužbe.[834] Iz tog razloga, ova odredba nosi naslov *„vlastita tužba"* koja snagom pravne norme izričito priznaje oštećeniku pravni interes za podnošenje tužbe protiv osiguratelja po ugovorima o osiguranju od odgovornosti.

---

[829] Čl. 965. st. 1. ZOO/05, citira se: *„U slučaju osiguranja od odgovornosti oštećena osoba može zahtijevati neposredno od osiguratelja naknadu štete koju je pretrpjela događajem za koji odgovara osiguranik, ali najviše do iznosa osigurateljeve obveze."*
Čl. 965. st. 2. ZOO/05, citira se: *"Oštećena osoba ima, od dana kad se dogodio osigurani slučaj, vlastito pravo na naknadu iz osiguranja te je svaka kasnija promjena u pravima osiguranika prema osiguratelju bez utjecaja na pravo oštećene osobe na naknadu."*
[830] Članak 945. stavci 2. i 3. ZOO.
[831] Andrijašević S., *Op. cit.* u bilj. 719, str. 9.
[832] *Ibid.*
[833] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132, str. 1577.
[834] Dika, *Op. cit.* u bilj. 358, str. 32.

Dakle, radi se o vlastitom, pravu oštećene osobe koje proizlazi iz zakonske norme, a samim ugovorom i pripadajućim uvjetima nije dopušteno ga ograničiti, odnosno isključiti, te je za očekivati kako bi sud pozivom na odredbe članka 965. st. 1 ZOO-a takve odredbe ugovora o osiguranju utvrdio ništetnim ne dovodeći, ne dovodeći u pitanje opstojnost postojanja samog ugovora.[835]

Pravna priroda ovog instituta od osobite je važnosti u slučajevima s međunarodnim elementom, kada dolazi u obzir primjena mjerodavnog prava više zemalja u kojem se slučaju u RH do 28.01.2019. godine primjenjivao Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, u daljnjem tekstu ZRS.[836] Po tom zakonu, , određivanje mjerodavnog prava za priznavanje prava na neposrednu tužbu protiv osiguratelja ovisilo je o tome koja je pravna narav neposredne tužbe protiv osiguratelja. Ako se radilo u pravu koje proizlazi iz ugovora o osiguranju, primjenom odredbe članka 20. stavka 1. točke 13. ZRS-a, mjerodavno pravo se određivalo prema mjestu gdje se u vrijeme primitka ponude nalazilo prebivalište odnosno sjedište osiguratelja. Ako se pak radilo o pravu na naknadu štete temeljem zakona, sukladno članku 28. stavku 1. ZRS-a, mjerodavno pravo je bilo pravo mjesta gdje je štetna radnja izvršena ili pravo mjesta gdje je posljedica nastupila, ovisno o tome koje je od ta dva prava povoljnije za oštećenika.

Od 29.01.2019. godine na snazi je Zakon o međunarodnom privatnom pravu kojim se po članku 2. uređuje mjerodavno pravo za privatnopravne odnose s međunarodnim obilježjem, potom nadležnost sudova i drugih tijela Republike Hrvatske u pravnim stvarima čiji su predmet odnosi iz točke 1. ovoga članka i pravila postupka te priznanje i ovrha stranih sudskih odluka.[837] Kada je u pitanju mjerodavno pravo za ugovorne obveze, to se pravo po članku 25. navedenog Zakona određuje prema Uredbi (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I) unutar njezinog polja primjene[838], čiji su sadržaj i opseg u skladu s Uredbom Vijeća (EZ) br. 44/2001 od 22. prosinca 2000. godine o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima,

[835] Članak 322. stavak 1. ZOO navodi: „*Ugovor koji je protivan Ustavu Republike Hrvatske, prisilnim propisima ili moralu društva ništetan je, osim ako cilj povrijeđenog dobra ne upućuje na neku drugu pravnu posljedicu ili ako zakon u određenom slučaju ne propisuje što drugo.*“

[836] Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, Narodne novine br. 53/91, 88/01.

[837] Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine broj 101/2017.

[838] Uredba (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I), (SL L 177, 4. 7. 2008.)

(Bruxelles I)[839] i Uredbom (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Rim II.).[840] Uredba Rim I primjenjuje se u situacijama u kojima postoji sukob zakona, na ugovorne obveze u građanskim i trgovačkim stvarima, dok se ne primjenjuje na carinske, porezne i upravne sporove. Kada je u pitanju ugovor o osiguranju koji osigurava od značajnog rizika, kako je definirano u članku 5. točki (d) Prve direktive Vijeća 73/239/EEZ od 24. srpnja 1973. o koordinaciji zakona i drugih propisa o pokretanju i obavljanju poslovanja s neposrednim osiguranjem koje nije životno osiguranje[841], temeljno je pravilo slobodnog izbora ugovornih stranaka o mjerodavnom pravu za rješavanje spora, a u slučaju da strane nisu konzumirale to pravo, ugovor o osiguranju podliježe pravu države u kojoj osiguratelj ima uobičajeno boravište.[842]

Za izvanugovorne obveze, po članku 26. Zakona o međunarodnom privatnom pravu, pravo mjerodavno za izvanugovorne obveze određuje se prema Uredbi (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Rim II) unutar njezinog polja primjene, dok se mjerodavno pravo za utvrđivanje odgovornosti za prometne nesreće na cestama primjenom Haške konvencije o mjerodavnom pravu za prometne nezgode na cestama od 4. svibnja 1971.[843] Uredba Rim II primjenjuje se u rješavanju sukoba zakona koji se primjenjuju na izvanugovorne obveze u građanskim i trgovačkim stvarima, ali ne i na porezna, carinska ili upravna pitanja ili na odgovornost države za radnje ili propuste u izvršavanju državne vlasti (*acta iure imperii*).[844] U preambuli Uredbe Rim II, točke 15-17 apostrofira se načelo mjesta počinjenja štetnog događaja (*lex loci delicti commissi*) kao osnovno rješenje za izvanugovorne obveze u gotovo svim državama članicama, no u praktičnoj primjeni mogu se stvoriti nesigurnosti u pogledu propisa koji se primjenjuju pa je zauzeto shvaćanje da je nužno donijeti jedinstvena pravila koja trebaju povećati predvidljivost sudskih odluka te osigurati odgovarajuću ravnotežu između interesa osobe kojoj se odgovornost

[839] Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinaka) SL L 351, 20.12.2012., str. 1–32 (BG, ES, CS, DA, DE, ET, EL, EN, FR, GA, IT, LV, LT, HU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, FI, SV) Posebno izdanje na hrvatskom jeziku: Poglavlje 19 Svezak 011, str. 289 - 320

[840] Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze (Rim II.) SL L 199, 31.7.2007.

[841] Prva direktiva Vijeća 73/239/EEZ od 24. srpnja 1973. o usklađivanju zakona i drugih propisa o pokretanju i obavljanju poslova izravnog osiguranja osim životnog osiguranja, SL L 228, 16.8.1973., str. 3.

[842] Članak 7. Uredbe (EZ) br. 593/2008 Europskog Parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I)

[843] Haška konvencija o mjerodavnom pravu za prometne nezgode na cestama od 4. svibnja 1971., Narodne novine - Međunarodni ugovori, br. 4/94.

[844] Članak 1. Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog Parlamenta I Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II")

utvrđuje i osobe koja je pretrpjela štetu.[845] Stoga se u primjenu rješavanja sukoba zakona uvodi i načelo nastanka štete (*lex loci damni)* kojim se želi uspostaviti pravedna ravnoteža između interesa osobe kojoj je utvrđena odgovornost i osobe koja je pretrpjela štetu i izraziti suvremeni pristup građanskoj odgovornosti i razvoju sustava objektivne odgovornosti.[846] Točka (17) Preambule Uredbe Rim II navodi kako treba primijeniti propise na temelju toga gdje je šteta nastala, bez obzira na državu ili države u kojima može doći do posrednih posljedica, pa u slučajevima tjelesnih ozljeda ili imovinske štete, država u kojoj je došlo do štete trebala bi biti ona država u kojoj je osobna tjelesna ozljeda zadobivena ili ona država gdje je nastala imovinska šteta.[847] Za potrebe Uredbe Rim II, člankom 2. definira se šteta kao svaka posljedica nastala iz protupravno postupanja, neopravdanog bogaćenja, poslovodstva bez naloga ili predugovorne odgovornosti.

Članak 14. Uredbe Rim II dopušta mogućnost sklapanja sporazuma o mjerodavnom pravu za izvanugovorne obveze po događaju koji je prouzročio nastalu štetu. Članak 15. određuje da mjerodavno pravo uređuje temelj i opseg odgovornosti, uključujući određivanje osoba koje se mogu smatrati odgovornima za djela koja su počinile; razloge za izuzeće od odgovornosti, svako ograničenje odgovornosti te svaku podjelu odgovornosti; postojanje, prirodu i procjenu štete ili zatražene odštete.

Članak 18. Uredbe Rim II pitanje izravne tužbe protiv osiguravatelja odgovorne osobe uređuje na način da osoba koja je pretrpjela štetu zahtjev za naknadu štete može podnijeti neposredno protiv osiguravatelja odgovorne osobe, ako to propisuje pravo kojim se uređuje izvanugovorna obveza ili pravo kojim se uređuje ugovor o osiguranju.

Uvažavajući činjenicu da određeni nacionalni pravni sustavi ne priznaju pravo oštećeniku na neposrednu tužbu, za pravilan odabir mjerodavnog prava pravna znanost međunarodnog privatnog prava predlaže primjenu metode *kvalifikacije* koja se definira kao jedinstveni proces pod kojim se podrazumijeva supsumpcija jednog pravnog pitanja (koje proizlazi iz međunarodnog obilježja konkretnog slučaja) pod odgovarajuću pravnu kategoriju kolizijske norme te supsumpcija materijalnopravnih normi mjerodavnog prava pod odabrane norme

[845] *Ibid,* str. 2.
[846] *Ibid.*
[847] *Rim II,* članak 4.

kolizijskog prava.[848] Za ovu definiciju u pravnim krugovima ne postoji konsenzus.[849] Međutim, u praksi bi se mogla pojaviti situacija da se na jedan određeni predmet trebaju primijeniti materijalne odredbe različitih zemalja; mjerodavno pravo zemlje kojim se uređuje dopuštenost podnošenja neposredne tužbe protiv osiguratelja te mjerodavno pravo zemlje kojim se uređuje postojanje samog ugovora o osiguranju.[850]

Zaključno, razloge za priznavanje ovog prava oštećenog prvenstveno treba tražiti u karakterstikima ugovora o osiguranju od odgovornosti koje takvu mogućnost dopuštaju. Treća osoba, iako nije ugovorna strana, dolazi u odnos s osigurateljem u slučaju ako mu štetu počini osiguranik i na izravan ili neizravan način ima legitimaciju za tražbinu s osnova naknade štete koja je predmet osiguranja. Takva narav ugovora možda upućuje da se radi o ugovoru u korist treće osobe, ali ipak u ovom slučaju nije riječ o tome već u činjenici da je predmet osiguranja odgovornost za naknadu štete koju trpi treća osoba i koja jedina ima pravo takvu štetu zahtijevati.

Nadalje, obveza osiguratelja za isplatu osigurnine nastaje samo u slučaju da treća osoba, kao oštećenik, podnese zahtjev za naknadu štete te, u slučaju ako je zahtjev osnovan, osiguratelj je dužan isplatiti osigurninu. Isplata osigurnine može biti učinjena osiguraniku koji potom isplaćuje treću osobu ili izravno oštećeniku ako takvo pravo priznaje nacionalni propis. S obzirom na takav slijed, logičnim se nameće rješenje o pravu na podnošenje izravnog zahtjeva oštećene osobe prema onome tko u konačnici plaća zatraženu naknadu štete.

Konačno, razlozi za priznanje toga prava mogu se tražiti i u javnom interesu zaštite solventnosti štetnika te jednostavnijeg rješavanja posljedica šteta koje počine osiguranici. Naime, nikome nije u interesu da zbog šteta koje mogu nastati nehotice, nenamjerno, zbog ponekad pogrešne odluke donesene u par sekundi, za štetnika ima fatalne posljedice u smislu nastupa trajne insolventnosti i nemogućnosti podmirenja obveza, kao što nije ni u interesu da štete i štetne posljedice ostanu nepopravljene, slijedom čega pravo na izravnu tužbu predstavlja društveno i pravno prihvatljiv instrument odštetnog prava.

[848] Đorđević S., *Određivanje merodavnog prava za direktan zahtev oštećenog prema štetnikovom osiguravaču u međunarodnom privatnom pravu Republike Srbije,* Evropska revija za pravo osiguranja, br. 1., Beograd, 2010. godine, str. 10.
[849] *Ibid.*
[850] *Ibid.,* str. 11.

3.7.3 Zakoni koji uređuju obvezna osiguranja od odgovornosti

Danas u RH postoji niz zakona i pravilnika kojima se propisuje obvezno osiguranje od odgovornosti, poput Zakona o osiguranju, Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Zakona o odvjetništvu, Zakona o javnom bilježništvu, Zakona reviziji, Zakona o poreznom savjetništvu, Zakona o poreznom savjetništvu, Stečajnog zakona, Ovršnog zakona, Zakona o odgovornosti za nuklearnu štetu, Zakona o zaštiti okoliša, Zakona o osnutku Hrvatske kontrole zračne plovidbe, Zakona o geodetskoj djelatnosti, Zakona o veterinarsko-medicinskim proizvodima, Zakona o posredovanju u prometu nekretnina, Zakona o pružanju usluga u turizmu, Zakona o psihološkoj djelatnosti, Pravilnik o stalnim sudskim vještacima, Pravilnika o kliničkim ispitivanjima lijekova i dobroj kliničkoj praksi, Pravilnika o energetskom pregledu za velika poduzeća,[851] a navedena zakonska i podzakonska rješenja u bitnome obilježava nesustavan

[851] Zakon o osiguranju, Narodne novine broj 30/2015, 112/2018, 63/2020, 133/2020, 151/2022, 152/2024, koji odredbama članka 424. propisuje da posrednici koji su pravne osobe, obrtnici za zastupanje u osiguranju i obrtnici brokeri u osiguranju ili reosiguranju moraju imati osiguranje od profesionalne odgovornosti koje vrijedi na području Republike Hrvatske i drugih država članica ili odgovarajuće jamstvo koje pokriva profesionalnu odgovornost iz obavljanja poslova distribucije osiguranja ili distribucije reosiguranja u iznosu od najmanje 1.300.380,00 eura po svakom odštetnom zahtjevu i ukupno 1.924.560,00 eura za sve odštetne zahtjeve u jednoj godini, osim ako je društvo za osiguranje, društvo za reosiguranje ili neko drugo društvo u čije ime djeluje posrednik ili za koje je posrednik ovlašten djelovati već dalo takvo osiguranje ili odgovarajuće jamstvo, ili ako takvo društvo preuzima punu odgovornost za djelovanje posrednika; Zakon o obveznim osiguranjima u prometu, Narodne novine broj 151/2005., 36/2009., 75/2009., 76/2013., 152/2014, 155/2023 kojim se propisuju obvezna osiguranje putnika u javnom prometu od posljedica nesretnog slučaja, osiguranje vlasnika, odnosno korisnika vozila od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama, osiguranje zračnog prijevoznika, odnosno operatora zrakoplova od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama i putnicima te osiguranje vlasnika, odnosno korisnika brodice na motorni pogon odnosno jahte od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama; Zakon o odvjetništvu, Narodne novine broj 9/1994, 117/2008, 50/2009, 75/2009, 18/2011, 126/2021, koji odredbom članka 44. uređuje obvezu osiguranja od odgovornosti za štetu koju počini trećim osobama odvjetnik i odvjetničko društvo obavljanjem odvjetništva; Zakon o javnom bilježništvu, Narodne novine broj 78/1993, 29/1994, 162/1998, 16/2007, 75/2009, 120/16, 57/22, koji odredbom članka 17. uređuje obvezu osiguranja od odgovornosti za štetu koji počini javni bilježnik i bilježnički prisjednik obavljanjem poslova javnog bilježništva; Zakon o reviziji, Narodne novine broj 127/2017, 27/2024 i 85/2024 koji odredbom članka 60. uređuje obvezu osiguranja revizorskog društva od odgovornosti za štetu koji bi mogli počiniti obavljanjem usluga revizije, a članak 61. propisuje minimalnu svotu osiguranja od 40.000,00 € po štetnom događaju, a ako je šteta počinjena revizijom subjekata od javnog interesa, tada je minimalna svota 400.000,00 €; Zakon o poreznom savjetništvu, Narodne novine broj 127/2000, 76/2013, 115/2016, 114/2023 koji odredbom članka 23. uređuje obvezu osiguranja poreznog savjetnika od odgovornosti za štetu koju bi mogao počiniti trećim osobama obavljanjem djelatnosti poreznog savjetništva; Stečajni zakon, Narodne novine broj 71/2015, 104/2017, 36/2022, 27/2024 koji odredbom članka 79. uređuje da na listi stečajnih upravitelja mogu biti samo one fizičke osobe koje imaju zaključenu policu osiguranja od profesionalne odgovornosti primjenom odredbi o osiguranju od profesionalne odgovornosti za odvjetnike; Ovršni zakon, Narodne novine broj 112/2012, 25/2013, 93/2014, 55/2016, 73/2017, 131/2020, 114/2022, 06/2024 koji odredbom članka 156. uređuje obvezu osiguranja komisionara od odgovornosti; Zakon o odgovornosti za nuklearnu štetu, Narodne novine broj 143/1998, 114/2022, koji odredbom članka 16. uređuje obvezu korisnika, osobe kojoj je nadležno državno tijelo izdalo dozvolu za gradnju, odnosno uporabu nuklearnog postrojenja, osiguranje od odgovornosti za nuklearnu štetu; Zakon o zaštiti okoliša, Narodne novine broj 80/2013, 153/2013, 78/2015, 12/18, 118/18, koji odredbom članka 205. uređuje obvezu osiguranja operatora iz članka 177. tog Zakona za naknadu štete nanesene okolišu odnosno za otklanjanje prijeteće opasnosti od štete; Zakon o osnutku Hrvatske kontrole zračne plovidbe, Narodne novine broj 19/1998, 20/2000, 51/2013, koji odredbom članka 9. uređuje obvezu osiguranja Hrvatske kontrole zračne plovidbe d.o.o. od rizika štete; Zakon o geodetskoj djelatnosti, Narodne novine broj 25/18, koji odredbama članaka 14. i 15. uređuje obvezu osiguranja od odgovornosti ovlaštenog inženjera geodezije ili zajedničkog geodetskog ureda za štete koju bi obavljanjem stručnih geodetskih

pristup uređenju obveznih osiguranja, kako u pogledu izbora odgovornosti osoba, stvari ili djelatnosti za koja se uvodi obvezno osiguranje, tako i u pogledu samog normiranja osiguranja od odgovornosti, vrstu, predmet, uvjete i krug trećih osoba za pojedinu vrst osiguranja.[852] Jedino se za obvezna osiguranja od odgovornosti u prometu može reći da su u cijelosti uređena Zakonom o obveznim osiguranjima u prometu slijedom čega će njegovo pravno uređenje prikazati i analizirati u zasebnom poglavlju u nastavku rada.

Kao ogledni primjer različitosti uređenja tih ugovora može se navesti članak 44. stavak 7. Zakona o odvjetništvu, kojim se društvo za osiguranje obvezuje sklopiti ugovor o osiguranju od odgovornosti s odvjetnikom odnosno s odvjetničkim društvom koji podnese zahtjev za sklapanje ugovora, odnosno s Hrvatskom odvjetničkom komorom, ako ona podnese takav zahtjev. Iz tog zakonskog uređenja proizlazi da društvo za osiguranje ne može odbiti zahtjev odvjetnika ili Hrvatske odvjetničke komore kao ugovaratelja osiguranja, međutim, vrlo je specifično zakonsko rješenje iz stavka 10. istog članka kojim se propisuje trenutak sklapanja ugovora o osiguranju, a to je kada odvjetnik, odnosno odvjetničko društvo podnese zahtjev za sklapanje ugovora o osiguranju. Ovo zakonsko rješenje suprotno je odredbi članka 925. ZOO koji uređuje trenutak sklapanja ugovora, a prema kojem ugovor biva sklopljen u trenutku kada je ponuda prihvaćena, što je u skladu s temeljnim pravilom ugovornog prava da ugovor nastaje suglasnošću volja stranaka (članak 247. ZOO-a), odnosno kada je ponuda prihvaćena, a ne već kada je ponuda dana.

Zakon o odvjetništvu te Zakon o poreznom savjetništvu i Stečajni zakon, svojim odredbama, za razliku od ostalih zakona i pravilnika koju propisuju obvezno osiguranje od odgovornosti,

---

poslova mogao učiniti naručitelju tih poslova ili drugim osobama; Zakon o veterinarsko-medicinskim proizvodima, Narodne novine broj 84/2008, 56/2013, 94/2013, 15/2015, 32/19, koji odredbom članka 19. uređuje obvezu osiguranja naručitelja ispitivanja veterinarsko medicinskih proizvoda, VMP-a, od odgovornosti za štetu tijekom ispitivanja; Zakon o posredovanju u prometu nekretnina, Narodne novine broj 107/2007, 144/2012, 14/2014, 32/19, koji odredbom članka 5. uređuje obvezu osiguranja posrednika u prometu nekretnina od odgovornosti za štetu koju bi nalogodavcu ili trećim osobama mogao prouzročiti obavljanjem posredovanja; Zakon o pružanju usluga u turizmu, Narodne novine broj 130/17, 25/19, 98/19, 42/20, 70/21, koji odredbom članka 53. uređuje obvezu osiguranja turističkoj agenciji koja organizira putovanje (paket aranžman) od odgovornosti za štetu koju prouzroči neispunjenjem, djelomičnim ispunjenjem ili neurednim ispunjenjem obveza koje se odnose na paket aranžmane; Zakon o psihološkoj djelatnosti, Narodne novine broj 98/19, 18/22, koji odredbom članka 13. uređuje obvezu osiguranja psihologa od odgovornosti za štetu; Pravilnik o stalnim sudskim vještacima, Narodne novine broj 38/2014, 123/2015, 29/2016, 61/19, koji odredbom članka 2. uređuje obvezu osiguranja stalnog sudskog vještaka od odgovornosti za obavljanje poslova stalnog sudskog vještaka; Pravilnik o kliničkim ispitivanjima lijekova i dobroj kliničkoj praksi, Narodne novine broj 25/2015, 124/2015, koji odredbom članka 11. uređuje obvezu osiguranja za slučaj odgovornosti ispitivača ili naručitelja; Pravilnik o energetskom pregledu za velika poduzeća, Narodne novine broj 123/2015, 05/20, 97/21, koji odredbama članaka 10. i 11. uređuje obvezu osiguranja od odgovornosti fizičke i pravne osobe koja obavlja poslove energetskog pregleda po ovlaštenju Ministarstva nadležnog za energetiku.

[852] Matić Z., *Obvezna osiguranja od izvanugovorne i ugovorne odgovornosti,* Pravo u gospodarstvu, svezak 1, Zagreb, 2017. godine, str. 131.

uređuju sadržaj ugovora o osiguranju od odgovornosti. Zakon o javnom bilježništvu propisuje predmet osiguranja, ali ne i osiguranu svotu. Bez zakonske odredbe o minimalnoj osiguranoj svoti ostaje nejasno koja je obveza društva za osiguranje po ugovoru o osiguranju od odgovornosti koji je sklopljen podnošenjem zahtjeva javnog bilježnika ili Komore, u slučaju kada ne postoji dogovor između Komore i društva za osiguranje o osiguranoj svoti. Zakon o javnom bilježništvu u članku 17. propisuje da će u takvom slučaju o uvjetima osiguranja, pa tako i o minimalnoj svoti osiguranja, odlučiti Stalno arbitražno sudište pri Hrvatskoj gospodarskoj komori, iako je nejasno tko bi konkretno u Stalnom arbitražnom sudištu donio takvu odluku, u kojem bi se to postupku odlučivalo, na čiju inicijativu te kakav bi bio karakter odluke Stalnog arbitražnog sudišta . Slične neizvjesne situacije moguće su i u svezi ostalih zakona koji propisuju ugovaranje police osiguranja samim podnošenjem zahtjeva društvu za osiguranje.

U pogledu komisionara koji sudjeluje u ovršnom postupku, ispitivača i naručitelja u smislu Pravilnika o kliničkom ispitivanju lijekova i dobroj kliničkoj praksi, stalnog sudskog vještaka, ovlaštenog inženjera u poslovima šumarstva i drvne tehnologije, fizičke osobe kao zastupnika u osiguranju, Hrvatske kontrole zračne plovidbe d.o.o., posrednika u prometu nekretnina, psihologa, naručitelja ispitivanja VMP-a, operatora u smislu odredbi Zakona o zaštiti okoliša, zakonodavac nije odredio ni predmet ugovora o osiguranju od odgovornosti, niti minimalnu osiguranu svotu, a ni način sklapanja ugovora, što govori o stupnju različitog pristupa zakonskom uređenju obveznog osiguranja od odgovornosti.

Zakonom o odgovornosti od nuklearne štete propisana je svota osiguranja od 42.471.298,69 € te je propisana objektivna odgovornost osiguranika prema trećima. Zakonom o posredovanju u prometu nekretninama propisana je najniža osigurana svota od 26.544,56 € po jednom štetnom događaju, odnosno 79.633,68 € za sve odštetne zahtjeve u godini osiguranja[853]. Za štetu koju bi revizorsko društvo ili samostalni revizor prouzročili obavljanjem usluga revizije minimalna svota pokrića po štetnom događaju iznosi 40.000,00 €, a ukoliko revizor ili revizorsko društvo u obavljanju svoje djelatnosti počine štetu bankama, mirovinskim ili investicijskim fondovima ili osiguravajućim društvima tada je propisana minimalna svota osiguranja od 400.000,00 €.[854]

Imajući u vidu navedeno, jasno je da zakonodavac prilikom izrade navedenih propisa nije pristupio obveznom osiguranju od odgovornosti na unificiran način. Pritom valja podsjetiti da

[853] Članak 5. Zakona o posredovanju u prometu nekretnina.
[854] Članak 19. Zakona o reviziji.

je kod osiguranja od odgovornosti odvjetnika, poreznog savjetnika, javnog bilježnika, ovlaštenog geodete i stečajnog upravitelja zakonodavac čak bitno odstupio od općih pravila građanskog prava, odnosno od temeljnog pravila građanskog prava da je za sklapanje ugovora potrebna suglasnost volja stranaka i namjera da se ugovor zaključi, a koja suglasnost mora biti obostrano izražena na jasan način. Takvo uređenje *de facto* propisuje automatsko sklapanje ugovora o osiguranju od odgovornosti,[855] odnosno sklapanje ugovor bez volje ili barem mimo volje jedne ugovorne strane. Takvo rješenje zakonodavca prema kojem ugovor o osiguranju od odgovornosti može biti sklopljen samim podnošenjem zahtjeva za sklapanje ugovora, a da istovremeno postoji mogućnost da uvjeti ili svota osiguranja uopće nisu ugovoreni u znatnoj mjeri odstupa od načela autonomije stranaka,[856] ali dovodi i do značajne povrede načela pravne sigurnosti, kao izraza vladavine prava. Europski sud za ljudska prava ustanovio je u svojoj praksi pravni standard koji mora biti uspostavljen za zakone države stranke da bi bili u skladu s načelom vladavine prava[857]. U presudi *Sunday Times protiv Ujedinjenog Kraljevstva* Europski sud iznosi stav da se norma ne može smatrati zakonom ako nije formulirana sa takvom preciznošću da omogući adekvatno ponašanje.[858] U svjetlu tog shvaćanja jasnoće zakonskih normi kao jamca vladavine prava, otvoreno je pitanje kako se može smatrati da je ugovor o osiguranju od odgovornosti sklopljen podnošenjem zahtjeva, a da pri tome nema suglasnosti volje stranaka o bitnim sastojcima tog ugovora, kao što su predmet osiguranja, visina obveze osiguratelja, osigurana svota, osigurani rizici, isključenja obveze osiguratelja itd.

3.7.4 ZOOP

Za razliku od prethodno navedenih obveznih osiguranja od odgovornosti, obvezno osiguarnje od odgovornosti prema trećim osobama za štete koje se počine u prometu, vrlo je detaljno pravno uređeno brojnim EU direktivama i uredbama koje su implementirane u nacionalne sustave država članica, pa tako i u RH. Navedeno obvezno osiguranje uređeno je Zakonom o obveznim osiguranjima u prometu, u daljnjem tekstu ZOOP, koji uređuje sve bitne sastojke ugovora o osiguranju te sva prava i obveza ugovoratelja osiguranja, osiguranika, društva za

---

[855] Belanić L., *Obvezna osiguranja od odgovornosti izvan djelatnosti prometa i prijevoza u hrvatskom i poredbenom pravu, s osvrtom na određivanje obveznika sklapanja ugovora i kruga trećih osoba*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1, Rijeka, 2009. godine, br. 1, str. 570. do 572.

[856] *Ibid.*

[857] Omejec, *Op. cit.* u bilj. 79, str. 1108.

[858] Europski sud za ljudska prava, broj predmeta 6538/74, *Sunday Times vs United Kingdom*, presuda od 26. travnja 1974. godine, navodi: *„Prema mišljenju Suda, dva su slijedeća zahtjeva koja izviru iz izraza „propisan zakonom" (prescribed by law). Prvo, zakon (the law) mora biti na odgovarajući način dostupan; građaninu mora biti na odgovarajući način omogućeno da zna kakva su pravila koja se primjenjuju u konkretnom slučaju. Drugo, norma se ne može smatrati „zakonom" ako nije formulirana s dovoljnom preciznošću da omogući građaninu usklađivanje njegova ponašanja: on mora biti u mogućnosti – ako je potrebno, uz odgovarajući savjet – predvidjeti, do stupnja koji je razuman u danim okolnostima, posljedice koje određeno postupanje može povući za sobom*."

osiguranje i trećih osoba, nadzor i kontrolu nadležnih tijela, slijedom čega, za potrebe ovog rada daje se detaljna analiza obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti.

3.7.4.1 Razdoblje prije donošenja ZOOP-a

1994. godine stupio je na snagu Zakon o osiguranju[859] kojim su prestali važiti dotada važeći propisi bivše države Jugoslavije koji su uređivali ugovore o obveznim osiguranjima u prometu, i to: Zakon o osiguranju imovine i osoba[860], važeći na području tadašnje Socijalističke Republike Hrvatske.[861]

1997. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osiguranju,[862] a objavljen je i pročišćeni tekst Zakona o osiguranju,[863] s ciljem podizanja standarda poslova osiguranja, propisujući više iznose temeljnog kapitala i bolje uređenje prava i obveza Hrvatskog ureda za osiguranje.[864] 1999. godine donosi se nova izmjena i dopuna Zakona o osiguranju[865] radi potrebe daljnje liberalizacije tržišta osiguranja i daljnjeg podizanja standarda poslovanja na tržištu osiguranja. Također od strane predlagatelja zakona, Vlade RH, donesena je odluka o razdvajanju pravnih normi koje uređuju poslovanje društava za osiguranje od onih koji uređuju obvezna osiguranja u prometu.

3.7.4.2 Razlozi za donošenje ZOOP-a

Prije donošenja ZOOP-a, Vlada RH je na svojoj sjednici 17.11.2005., objavila prijedlog Zakona o osiguranju u kojem navodi, između ostalog, da je poseban problem nastajao kod rješavanja zahtjeva za naknadu šteta koju su počeli kao djelatnost obavljati društva za osiguranje, *„bez ikakvog odobrenja i nadležnosti nadzornog tijela, kao i kadrovske osposobljenosti, samo sa ciljem stjecanja iznosa dijela štete koji pripada oštecenoj osobi“*.[866]

Također, na istoj sjednici Vlade RH, objavljen je Prijedlog ZOOP-a u kojem su istaknuti razlozi za donošenje novog Zakona koji će uređivati obvezna osiguranja u prometu, budući da su uočeni problemi nekorektnih postupaka društava za osiguranje u vidu sporog i neprofesionalnog rješavanja zahtjeva za naknadu štete, uz nerealno utvrđivanje visine

[859] Zakon o osiguranju, Narodne novine broj 9/94.
[860] Zakon o osiguranju imovine i osoba, Narodne novine broj 53/77.
[861] Ćurković M., *Zbirka propisa o osiguranju,* Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2002. godine, str. 4.
[862] Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osiguranju, Narodne novine broj 20/97.
[863] Zakon o osiguranju, pročišćeni tekst, Narodne novine broj 46/97.
[864] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 874., str. 5.
[865] Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osiguranju, Narodne novine broj 119/99.
[866] Prijedlog Zakona o osiguranju, Ministarstvo financije Vlade RH, str. 5, dostupno na https: https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//121-3.pdf, Dostupno na dan 30.12.2022. godine.

naknade.[867] Nadalje, u Prijedlogu ZOOP-a se navodilo kako je potrebno doraditi dosadašnja prava i obveze stranaka u ugovoru o osiguranju, a osobito u odnosu na prava oštećene osobe kao žrtve u prometu, sve s ciljem kako bi učinkovito rješavanje odštetnih zahtjeva imalo široko gospodarsko, socijalno i psihološko značenje.[868],[869]

Razlozi donošenja ZOOP-a u skladu su s Preambulom iz Direktive 2009/103/EZ, koja u točki 2. navodi kako je osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila posebno važno kako za ugovaratelje osiguranja tako i za žrtve nezgoda te ima veliki značaj za društva za osiguranje budući da ta vrsta osiguranja čini znatan dio poslova neživotnog osiguranja, dok se u točki 5. Preambule navodi kako bi trebalo uvesti obvezu država članica EU-a usmjerenu ka jamčenju osiguravateljnog pokrića za tjelesne ozljede tako da se za svaku tjelesnu ozljedu jamči barem neki minimalni iznos, dok se svim žrtvama koje su vrlo teško ozlijeđene treba jamčiti pružanje naknade štete u cijelosti, uzimajući u obzir nisku učestalost nezgoda koje uključuju više žrtava i mali broj nezgoda u kojima više žrtava biva vrlo teško ozlijeđeno.[870] Direktivom 2009/103/EZ uvodi se pak minimalan iznos pokrića po žrtvi ili po odštetnom zahtjevu.

3.7.4.3 ZOOP i implementirane EU direktive i uredbe

Dakle, dana 01. siječnja 2006. godine stupio je na snagu ZOOP, usklađen s europskom pravnom stečevinom, koji je na snazi sve do izrade ovog rada, a njime su u pravni poredak RH preneseni pravni akti Europske unije, i to: ranije spomenuta Prva Direktiva Vijeća 73/239/EEZ od 24. srpnja 1973. o usklađivanju zakona i drugih propisa koji se odnose na osnivanje i obavljanje poslova izravnog osiguranja, osim životnog osiguranja, Direktiva 88/357/EEZ Vijeća od 22. lipnja 1988. o usklađivanju zakona i drugih propisa u odnosu na izravno osiguranje, osim životnog osiguranja, koja propisuje odredbe usmjerene ka olakšanju ostvarivanja slobode pružanja usluga i izmjeni Direktive 73/239/EEZ,[871] potom Direktiva 90/618/EEZ od 8. studenoga 1990. o izmjeni, posebice u pogledu osiguranja od odgovornosti za upotrebu

[867] Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Ministarstvo financije Vlade RH, str. 4, dostupno na https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//121-4.pdf , na dan 30.12.2022. godine.
[868] *Ibid,* str. 5.
[869] *Ibid.*
[870] Direktiva 2009/103/EZ, *Op. cit.* u bilj. 726., str. 116.
[871] Direktiva 88/357/EEZ Vijeća od 22. lipnja 1988. o usklađivanju zakona i drugih propisa u odnosu na izravno osiguranje, osim životnog osiguranja, koja propisuje odredbe kako bi se olakšalo ostvarivanje slobode pružanja usluga i izmjeni Direktive 73/239/EEZ, SL L 172, 4.7. 1988.

motornih vozila,[872] potom Direktiva 92/49//EEZ od 18. lipnja 1992. o usklađivanju zakona i drugih propisa koji se odnose na izravno osiguranje, osim životnog osiguranja te kojom se izmjenjuje Direktiva 73/239/EEZ i Direktiva 88/357/EEZ,[873] Direktiva 2001/17/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 19. ožujka 2001. o sanaciji i likvidaciji društva za osiguranje,[874] Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća 2009/103/EZ od 16. rujna 2009. u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti,[875] Direktiva (EU) 2021/2118 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2021. o izmjeni Direktive 2009/103/EZ u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti.[876]

Što se tiče drugih implementiranih Direktiva, potrebno je notirati da su ZOOP-om također implementirane: Direktiva 73/239/EEZ, Direktiva 88/357/EEZ, Direktiva 92/49/EEZ i Direktiva 2001/17/EZ stavljene van snage s danom 31.12.2015. godine, a primjenom odredbi Direktive 2012/23/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 12. rujna 2012. o izmjeni Direktive 2009/138/EZ (Solventnost II) u pogledu roka za njeno prenošenje i roka za njenu primjenu te datuma stavljanja izvan snage određenih direktiva[877] i Direktive 2013/58/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2013. o izmjeni Direktive 2009/138/EZ (Solventnost II) u pogledu roka za njezino prenošenje i roka za njezinu primjenu te datuma stavljanja izvan snage određenih direktiva (Solventnost I).[878]

Isto tako, ZOOP-om se uređuje provedba sljedećih uredbi Europske unije: Uredba (EZ) br. 785/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o zahtjevima za zračne

[872] 90/618/EEZ: Direktiva Vijeća od 8. studenoga 1990. o izmjeni, posebice u pogledu osiguranja od odgovornosti za upotrebu motornih vozila, Direktive 73/239/EEZ i Direktive 88/357/EEZ o usklađivanju zakona i drugih propisa o izravnom osiguranju osim životnog osiguranja, SL L 330, 29.11.1990.
[873] Direktiva 92/49//EEZ od 18. lipnja 1992. o usklađivanju zakona i drugih propisa koji se odnose na izravno osiguranje, osim životnog osiguranja, te kojom se izmjenjuje Direktiva 73/239/EEZ i Direktiva 88/357/EEZ, SL L 311, 14. 11. 1997.
[874] Direktiva 2001/17/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 19. ožujka 2001. o sanaciji i likvidaciji društva za osiguranje, SL L 110, 20. 4. 2001.
[875] Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća 2009/103/EZ od 16. rujna 2009. u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti, SL L 263/11, 07.10.2009.
[876] Direktiva (EU) 2021/2118 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2021. o izmjeni Direktive 2009/103/EZ u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti, SL L 430, 2. 12. 2021.
[877] Direktiva 2012/23/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 12. rujna 2012. o izmjeni Direktive 2009/138/EZ (Solventnost II) u pogledu roka za njeno prenošenje i roka za njenu primjenu te datuma stavljanja izvan snage određenih direktiva, SL L 249, 14.9.2012.
[878] Direktiva 2013/58/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2013. o izmjeni Direktive 2009/138/EZ (Solventnost II) u pogledu roka za njezino prenošenje i roka za njezinu primjenu te datuma stavljanja izvan snage određenih direktiva (Solventnost I), SL L 341, 18.12.2013., str. 1–3.

prijevoznike i operatore zrakoplova u vezi s osiguranjem,[879] Uredba (EZ) br. 1137/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2008. o prilagodbi nekih instrumenata podložnih postupku utvrđenom u članku 251. Ugovora, Odluci Vijeća 1999/468/EZ u vezi s regulatornim postupkom s kontrolom,[880] Uredba Komisije (EU) br. 285/2010 od 6. travnja 2010. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 785/2004 Europskog parlamenta i Vijeća o zahtjevima za zračne prijevoznike i operatore zrakoplova u vezi s osiguranjem.[881]

3.7.4.4 Osnovne značajke ZOOP-a

Provedba EU zakonodavstva iz područja osiguranja od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti u RH uređen je odredbama ZOOP-a, koji odredbama članka. 2. određuje obvezna osiguranja u prometu: 1. osiguranje putnika u javnom prometu od posljedica nesretnog slučaja; 2. osiguranje vlasnika, odnosno korisnika (u daljnjem tekstu: vlasnika) vozila od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama (u daljnjem tekstu: osiguranje od automobilske odgovornosti); 3. osiguranje zračnog prijevoznika, odnosno operatora zrakoplova od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama i putnicima; 4. osiguranje vlasnika, odnosno korisnika (u daljnjem tekstu: vlasnika) brodice na motorni pogon (u daljnjem tekstu: brodice), odnosno jahte od odgovornosti za štete nanesene trećim osobama. Navedenim osiguranjima osigurana je odgovornost vlasnika, korisnika te osoba koje voljom vlasnika upravljaju prometnim sredstvom[882]

Svaki vlasnik prijevoznog sredstva dužan je prije stavljanja prometnog sredstva u promet i vozila u upotrebu ugovoriti osiguranje iz čl.2. ZOOP-a za cijelo vrijeme njihova korištenja u prometu odnosno za vrijeme trajanja uporabe vozila, sve sukladno čl. 4. ZOOP-a.

Društvo za osiguranje ne može po vlastitoj dispoziciji odlučivati hoće li i s kim sklopiti osiguranje iz čl. 2. ZOOP-a te je dužno sklopiti ugovor o osiguranju sukladno odredbama ZOOP-a i uvjeta za osiguranje i nema mogućnost odbiti ponudu za sklapanje ugovora o osiguranju ako osoba koja je primila ponudu prihvaća uvjete pod kojima društvo za osiguranje

[879] Uredba (EZ) br. 785/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o zahtjevima za zračne prijevoznike i operatore zrakoplova u vezi s osiguranjem, SL L, 138, 30. 4. 2004.
[880] Uredba (EZ) br. 1137/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2008. o prilagodbi nekih instrumenata podložnih postupku utvrđenom u članku 251. Ugovora, Odluci Vijeća 1999/468/EZ u vezi s regulatornim postupkom s kontrolom, SL L 311, 21. 11. 2008.
[881] Uredba Komisije (EU) br. 285/2010 od 6. travnja 2010. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 785/2004 Europskog parlamenta i Vijeća o zahtjevima za zračne prijevoznike i operatore zrakoplova u vezi s osiguranjem, SL L 87, 7. 4. 2010.
[882] Članak 4. ZOOP-a.

provodi tu vrstu osiguranja.[883] Uvjeti za osiguranje uređuju odnose između ugovornih strana koji nisu uređeni ZOOP-om te su sastavni dio ugovora o osiguranju, slijedom čega ih je društvo za osiguranje dužno uručiti ugovaratelju osiguranja prilikom sklapanju ugovora o usiguranju.

Odredbama članka 11. ZOOP-a uvodi se pravo oštećene osobe na podnošenje neposrednog zahtjeva po osnovi osiguranja neposredno odgovornom osiguratelju, a odredbama članka 12. uređen je postupak i rokovi za rješavanje odštetnih zahtjeva te pravo oštećene osobe na podnošenje tužbe.

Kada je u pitanju osiguranje putnika u javnom prometu od posljedica nesretnog slučaja, obveza sklapanja ugovora o osiguranju odnosi se na vlasnike prijevoznih sredstava koja se koriste za prijevoz putnika u javnom prometu.[884] Obvezu društva za osiguranje iz ugovora o osiguranju iz članka 17. stavka 1. ZOOP-a predstavlja osigurana svota važeća na dan štetnog događaja, a najniža osigurana svota po jednom štetnom događaju određena ugovorom o osiguranju po jednom putniku iznosi za slučaj smrti 5.300,00 EUR-a, a za slučaj trajnog invaliditeta 10.610,00 EUR-a.[885] Za slučaj da obvezno osiguranje putnika u prijevozu nije sklopljeno, putnik odnosno osoba koja bi bila korisnik osiguranja, u slučaju da je ugovor o osiguranju bio sklopljen, može isplatu osiguranog iznosa zahtijevati od Hrvatskog ureda za osiguranje.[886]

Vlasniku vozila propisuje se odredbama članka 22. ZOOP-a obveza sklapanja ugovora o osiguranju od odgovornosti za štetu koju uporabom vozila može nanijeti trećim osobama zbog smrti, tjelesne ozljede, narušavanja zdravlja, uništenja ili oštećenja stvari, a ugovorom su pokrivene i štete zbog smrti, tjelesne ozljede, narušavanja zdravlja, uništenja ili oštećenja stvari putnika u vozilu kojim je prouzročena šteta, dok ne pokriva štetu na stvarima koje je vlasnik vozila, kojim je prouzročena šteta, preuzeo radi prijevoza, a nalazile su se u vozilu ili na vozilu kojim je prouzročena šteta.

ZOOP svojim odredbama taksativno propisuje slučajeve isključenja odgovornosti odgovornog osiguratelja po predmetnom osiguranju, tako da pravo na naknadu štete nemaju: 1. vozač vozila kojim je prouzročena šteta te njegovi srodnici i druge fizičke ili pravne osobe glede štete zbog smrti ili tjelesne ozljede vozača; 2. vlasnik, suvlasnik, odnosno zajednički vlasnik te svaki drugi korisnik vozila kojim je prouzročena šteta i to na naknadu štete na stvarima; 3. suputnik koji je dragovoljno ušao u vozilo kojim je uzrokovana šteta a kojim je upravljao neovlašteni vozač,

[883] Članak 8. ZOOP-a.
[884] Članak 17. ZOOP-a.
[885] Članak 19. ZOOP-a.
[886] Članak 21. ZOOP-a.

ako osiguratelj dokaže da je ta okolnost suputniku bila poznata; 4. suputnik koji je dragovoljno ušao u neregistrirano vozilo bez istaknutih registarskih oznaka na vozilu, ako osiguratelj dokaže da je ta okolnost suputniku bila poznata; 5. suputnik koji je dragovoljno ušao u neosigurano vozilo kojim je uzrokovana šteta, ako Hrvatski ured za osiguranje dokaže da je ova okolnost suputniku bila poznata; 6. šteta koja je oštećenoj osobi nastala zbog djelovanja nuklearne energije za vrijeme prijevoza radioaktivnog materijala ,odnosno zbog ratnih operacija ili pobuna, s tim da društvo za osiguranje u tom slučaju mora dokazati da je šteta prouzročena takvim događajem, odnosno od vozila koje u trenutku prometne nesreće nije bilo u funkciji prijevoznog sredstva, već u industrijskoj, poljoprivrednoj ili nekoj drugoj funkciji; 7. vozač vozila koji sudjeluje u aktivnostima povezanima s motornim sportom, uključujući utrke, natjecanja, treniranje, testiranje i demonstracije na ograničenom i označenom području, ni vlasnik vozila koje se upotrebljava u tim aktivnostima u slučaju štete nastale upotrebom vozila u tim aktivnostima.

Najniža osigurana svota po jednom štetnom događaju određena ugovorom o osiguranju od automobilske odgovornosti za štetu zbog smrti, tjelesne ozljede i oštećenja zdravlja iznosi 6.450.000,00 EUR-a po štetnom događaju neovisno o broju oštećenih osoba, odnosno za štetu na stvarima 1.300.000,00 EUR-a.[887] Odluku o promjeni osigurane svote donosi Vlada RH sukladno iznosima utvrđenim u delegiranim aktima Europske komisije o usklađenosti iznosa najniže osigurane svote s harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena (HIPC) utvrđenim na temelju Uredbe (EU) 2016/792 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o harmoniziranim indeksima potrošačkih cijena i indeksu cijena stambenih objekata i stavljanju izvan snage Uredbe Vijeća (EZ) br. 2494/98 (SL L 135, 24. 5. 2016.).[888]

Odredbama ZOOP-a propisana je dužnost sklapanja osiguranja zračnog prijevoznika, odnosno operatora zrakoplova od odgovornosti za štete prouzročenu putnicima, prtljazi, teretu i trećim osobama, koju prouzroči zrakoplov registriran u skladu s odredbama ZOOP-a i Uredbom br. (EZ)785/2004[889], ako se nalazi na teritoriju Republike Hrvatske, odnosno u njezinu zračnom prostoru.[890] Člankom 6. Uredbe br. (EZ) 785/2004 uređen je najniži limit u odnosu na putnike,

[887] Članak 26. ZOOP-a.
[888] *Ibid.*
[889] Uredba (EZ) br. 785/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o zahtjevima za zračne prijevoznike i operatore zrakoplova u vezi s osiguranjem, SL L 138, 30.4.2004, pp. 1–6.
[890] Članak 40.b ZOOP-a.

prtljagu i teret, a člankom 7. najniži limit u odnosu na treće osobe, sve po jednom štetnom događaju, neovisno o broju oštećenih osoba.

Osiguranje vlasnika brodice odnosno jahte od odgovornosti za štetu nanesenu trećim osobama uređena je odredbama ZOOP-a na način da je vlasnik brodice odnosno jahte, a koja po propisima o registraciji brodica mora biti upisana u očevidnik brodica odnosno jahti, dužan sklopiti ugovor o osiguranju od odgovornosti za štetu koju upotrebom brodice odnosno jahte može nanijeti trećim osobama zbog smrti, tjelesne ozljede ili narušavanja zdravlja, a trećim osobama ne smatraju se osobe koje se nalaze na brodici odnosno jahti kojom je prouzročena šteta, osobe koje se nalaze na drugoj brodici, jahti, brodu odnosno drugom plovnom objektu.[891] Sukladno članku 42. ZOOP-a, najniža osigurana svota po jednom štetnom događaju određena ugovorom o osiguranju iz članka 41. stavka 1. ZOOP-a iznosi 464.520,00 eura.

3.7.4.5 Postupak i rokovi za rješavanje odštetnih zahtjeva te pravo oštećene osobe na podnošenje tužbe

Bit uvođenja obveznog osiguranja u prometu je omogućiti popravljanje štete u razumnim rokovima po načelu stvarno pretrpljene štete, osim onih osiguranja koja su svotna osiguranja, kao što je primjerice osiguranje putnika u javnom prijevozu. Radi postizanja toga cilja, uređuje se detaljno postupak u kojem odgovorni osiguratelj po primitku odštetnog zahtjeva ima zakonsku obvezu bez odgađanja, a najkasnije u roku od 60 dana od dana primitka odštetnog zahtjeva, utvrditi ima li oštećeni pravo na naknadu štete i u kojem opsegu. Po donošenju odluke dužan je oštećenoj osobi dostaviti pisanu odluku o zahtjevu s obrazloženjem, što je uređeno čl. 12. ZOOP-a. U slučaju kada odgovornost za štetu nije sporna, te je moguće utvrditi visinu naknade temeljem dostavljenih i pribavljenih dokaza oštećena osoba ima pravo zahtijevati obrazloženu ponudu po svim točkama iz odštetnog zahtjeva, a ukoliko je odgovornom osiguratelju sporna odgovornost ili kada visinu štete nije u potpunosti utvrdio, tada ima pravo na utemeljeni, obrazloženi, odgovor o spornim dijelovima zahtjevima.[892]

---

[891] Članak 41. ZOOP-a.

[892] Članak. 12. ZOOP-a: „*(1) Odgovorni osiguratelj dužan je bez odgađanja, a najkasnije u roku od 60 dana od dana primitka odštetnog zahtjeva utvrditi osnovanost i visinu toga zahtjeva te dostaviti oštećenoj osobi pisanu odluku o odštetnom zahtjevu, i to:*

- obrazloženu ponudu za naknadu štete, kada odgovornost odgovornom osiguratelju nije sporna i kada je utvrdio visinu štete ili

- utemeljen odgovor na sve točke iz odštetnog zahtjeva, kada je odgovornom osiguratelju sporna odgovornost ili kada visinu štete nije u potpunosti utvrdio.

(2) Obrazložena ponuda za naknadu štete i utemeljen odgovor iz stavka 1. ovoga članka trebaju najmanje sadržavati razloge na temelju kojih je donesena odluka iz stavka 1. ovoga članka i uputu o pravu na podnošenje prigovora protiv te odluke.

Osiguratelj je dužan sadržaj obrazložene ponude ili utemeljenog odgovora uskladiti s Pravilnikom o postupku rješavanja odštetnih zahtjeva oštećenih osoba u prometu, kojeg je na temelju odredbi članka 12. stavka 8. ZOOP-a donijela Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga u lipnju 2024. godine,[893] a kojim se detaljnije propisuje način rješavanja odštetnog zahtjeva.

Obrazložena ponuda po navedenom Pravilniku mora sadržavati brojne informacije poput datuma njenog podnošenja, funkciju/naziv radnog mjesta donositelja odluke, dan primitka odštetnog zahtjeva i popis primljene i pribavljene dokumentacije, ali i detaljno obrazloženje o načinu donošenja odluke o visini naknade.[894]

Detaljno obrazloženje odnosi se na odlučne činjenice i navođenje relevantnih odredbi pozitivnih propisa, uvjeta osiguranja koja je uzeta u obzir prilikom donošenja odluke o pravnom osnovu, kao i izjavu da će isplatiti iznos naknade štete iz obrazložene ponude u roku od 15 dana od dana slanja obrazložene ponude, pri čemu navedeni rok isplate mora biti unutar 60 dana od dana primitka odštetnog zahtjeva.[895]

Obrazložena ponuda treba sadržavati uputu o pravu na podnošenje prigovora i načinu podnošenja prigovora na odluku osiguratelja i roku u kojem će osiguratelj odgovoriti na taj prigovor, u skladu s člankom 378. stavkom 2. Zakona o osiguranju.[896]

---

(3) Odgovorni osiguratelj dužan je, po primitku odštetnog zahtjeva, bez odgode upoznati oštećenu osobu s njezinim pravima i obvezama, kao i s obvezama odgovornog osiguratelja te aktivno i bez odugovlačenja poduzimati potrebne radnje radi ispunjavanja obveza iz ovoga članka.
(4) Ako odgovorni osiguratelj u roku iz stavka 1. ovoga članka oštećenoj osobi ne dostavi obrazloženu ponudu za naknadu štete, odnosno utemeljeni odgovor, oštećena osoba može protiv njega podnijeti tužbu, a tužba podnesena protiv odgovornog osiguratelja ili odgovorne osobe za naknadu štete prije isteka roka iz stavka 1. ovoga članka smatrat će se preuranjenom.
(5) Odgovorni osiguratelj dužan je isplatiti iznos naknade štete iz obrazložene ponude odnosno nesporni iznos naknade štete iz utemeljenog odgovora kao predujam u roku od 15 dana od dana slanja obrazložene ponude ili utemeljenog odgovora, a najkasnije u roku od 60 od dana primitka odštetnog zahtjeva.
(6) U slučaju neizvršenja obveze isplate naknade štete ili nespornog iznosa naknade štete, u roku iz stavka 5. ovoga članka, oštećena osoba uz dužni iznos naknade štete, odnosno uz dužni nesporni iznos naknade štete ima pravo i na isplatu iznosa kamate, i to od dana podnošenja odštetnog zahtjeva.
(7) U postupku pred odgovornim osigurateljem oštećena osoba ima pravo priložiti nalaz i mišljenje neovisnog vještaka i ponudu za popravak štete ovlaštenog pružatelja usluga, a koje je osobno izabrala.
(8) Nadzorno tijelo donosi pravilnik kojim će detaljnije propisati način rješavanja odštetnog zahtjeva, sadržaj obrazložene ponude i utemeljenog odgovora, evidentiranja odštetnih zahtjeva te informiranje oštećene osobe o obvezama odgovornog osiguratelja i potrebnim podacima u postupku rješavanja odštetnog zahtjeva iz ovoga članka.“
[893] Pravilnik o postupku rješavanja odštetnih zahtjeva oštećenih osoba u prometu, Narodne novine broj 79/24
[894] Članak 3. stavak 2. Pravilnika o postupku rješavanja odštetnih zahtjeva oštećenih osoba u prometu.
[895] *Ibid.*
[896] *Ibid.*

Sadržaj utemeljenog odgovora ovisi o tome je li osiguratelj utvrdio je li ili nije dužan isplatiti naknadu, pa u slučaju kada smatra da nema njegove odgovornosti, pored brojnih informacija, treba imati detaljno obrazloženje o odlučnim činjenicama i relevantnim odredbama pozitivnih propisa, uvjeta osiguranja te razloge o isključenju odgovornosti, odnosno o razlozima nepostojanja odgovornosti osiguranika za štetu, uzimajući u obzir svu raspoloživu dokumentaciju, pri čemu je odgovorni osiguravatelj dužan na jasan, jednostavan i razumljiv način obrazložiti kako je utvrdio da nije odgovoran.[897]

Kada smatra da je odgovoran samo za dio naknade štete, utemeljeni odgovor sadrži sve kao i prethodnoopisanom slučaju, osim što sada treba sadržavati i obrazloženu specifikaciju utvrđene visine štete pri čemu je dužan na jasan, jednostavan i razumljiv način obrazložiti kako je došao do utvrđene visine štete i iznosa štete koju će isplatiti, uz izjavu da će isplatiti nesporni iznos iz utemeljenog odgovora u roku od 15 dana od slanja utemeljenog odgovora, pri čemu navedeni rok isplate može biti i kraći jer mora biti unutar 60 dana od dana primitka odštetnog zahtjeva.[898]

Kada je u pitanju odštetni zahtjev s osnova neimovinske štete, odredba članka 12. stavka 7. ZOOP-a dopušta oštećenoj osobi u postupku pred odgovornim osigurateljem priložiti nalaz i mišljenje neovisnog vještaka kojeg je osobno izabrala.

Prema Pravilniku o rješavanju odštetnih zahtjeva osiguratelj će u obrazloženoj ponudi ili utemeljenom odgovoru biti dužan osvrnuti se i detaljno očitovati o svim spornim točkama ili dijelovima priloženog vještačenja, neovisno o tome je li dostavljen na okolnost visine štete ili odgovornosti osiguratelja, ali ni prema Pravilniku niti prema ZOOP-u odgovorni osiguratelj nije dužan platiti troškove tako priloženog vještačenja.

Ako odgovorni osiguratelj u roku iz članka 12. stavka 1. ZOOP-a oštećenoj osobi ne dostavi obrazloženu ponudu za naknadu štete, odnosno utemeljeni odgovor, oštećena osoba može protiv njega podnijeti tužbu. Iako odredba članka 12. stavka 4. ZOOP-a propisuje kako se tužba podnesena protiv odgovornog osiguratelja ili odgovorne osobe prije proteka roka iz stavka 1. toga članka smatra *preuranjenom*, izostala je odredba da će u tom slučaju redovni nadležni sud odbaciti tužbu, a kako odredbe postupovnih zakona, prije svega ZPP, također ne uređuju odbačaj tužbe u takvim slučajevima, može se zaključiti, a što je potvrđeno i sudskom praksom,

[897] Članak 3. stavak 3. Pravilnika o postupku rješavanja odštetnih zahtjeva oštećenih osoba u prometu.
[898] *Ibid.*

da nepodnošenje odštetnog zahtjeva prije podnošenja tužbe nije razlog za odbačaj tužbe, čak i ako se u smislu navedene odredbe ZOOP-a smatraju *preuranjenom*.[899]

U slučaju neizvršenja obveze isplate naknade štete u roku iz članka 12. stavka 1. ZOOP-a, oštećena osoba ima pravo, uz dužni iznos naknade štete, i na isplatu iznosa kamate i to od dana podnošenja odštetnog zahtjeva.

Odredbom članka 48. stavkom 1. ZOOP-a propisano je da su društva za osiguranje koja obavljaju poslove osiguranja od automobilske odgovornosti na teritoriju Republike Hrvatske, dužna u svim državama članicama Europske unije imenovati ovlaštene predstavnike, a člankom 50. toga Zakona propisano je da je odgovorni osiguratelj ili njegov ovlašteni predstavnik po zaprimanju odštetnog zahtjeva s međunarodnim elementom dužan u roku od tri mjeseca od dana podnošenja odštetnog zahtjeva postupiti na isti način kao u čl. 12. ZOOP-a, dakle kao i u pogledu zahtjeva domaćeg oštećenika, s time da oštećenik ima pravo podnijeti tužbu protiv osiguratelja u mjestu svoga prebivališta, ako mu se ne dostavi obrazložena ponuda za naknadu štete, odnosno utemeljeni odgovor, što je usmjereno ka tome da se žrtvi omogući što lakši način ostvarenja prava iz obveznih osiguranja u prometu.

Konačno, člankom 57. ZOOP-a omogućeno je oštećenim osobama sa stalnim prebivalištem u Republici Hrvatskoj podnijeti odštetni zahtjev Uredu za naknadu, osnovanome pri Hrvatskom uredu za osiguranje, koji je nadležan samo kada odgovorni osiguratelj, odnosno njegov ovlašteni predstavnik nisu ispunili svoje obveze propisane ZOOP-om i to ako u roku od tri mjeseca od dana kada je oštećena osoba podnijela svoj odštetni zahtjev odgovornom osiguratelju ili njegovu ovlaštenom predstavniku, a odgovorni osiguratelj ili njegov ovlašteni predstavnik nisu postupili sukladno članku 50. ZOOP-a. Sukladno članku 58. ZOOP-a, Ured za naknadu dužan je očitovati se o odštetnom zahtjevu u roku od dva mjeseca od dana podnošenja odštetnog zahtjeva, s time da Ured za naknadu nije dužan postupati po zahtjevu ako je oštećena osoba iz članka 57. ZOOP-a pokrenula sudski postupak izravno protiv prouzročitelja prometne nesreće ili odgovornog osiguratelja.

Osim ovih odredbi ZOOP-a, potrebno je ponoviti već prethodno spomenutu odredbu članka 964. stavka 1. ZOO, koja propisuje da u slučaju osiguranja od odgovornosti, osiguratelj odgovara za štetu nastalu osiguranim slučajem samo ako treća oštećena osoba zahtjeva njezinu isplatu kao i odredbu članka 965. stavka 1. ZOO koja propisuje da u slučaju osiguranja od

[899] Ćurković Marijan, *Komentar Zakona o obveznim osiguranjima u prometu,* Ineženjerski biro, Zagreb, 2013. godine, str. 77. VS RH, Rev 902/2013 od 5. ožujka 2014. godine.

odgovornosti oštećena osoba može zahtijevati neposredno od osiguratelja naknadu štete koju je pretrpjela događajem za koji odgovara osiguranik, ali najviše do iznosa osigurateljne obveze. Riječ je, naime, o komplementarnim odredbama općeg propisa, koje nadopunjuju spomenute odredbe ZOOP-a, kao posebnog propisa.

Odštetni zahtjev koji se podnosi po odredbama ZOOP-a prema odgovornom osiguratelju ili Hrvatskom uredu za osiguranje ima materijalnopravne i postupovnopravne učinke na ostvarenje pravne zaštite prava na naknadu štete jer od trenutka njegova podnošenja oštećena osoba ima pravo na obveznu obrazloženu ponudu kao pisani, detaljni dokument u kojem odgovorni osiguratelj mora iznijeti sve okolnosti koje je cijenio pri davanju obrazložene ponude po zaprimljenom odštetnom zahtjevu. Od trenutka podnošenja toga zahtjeva, postoji obveza odgovornog osiguratelja za isplatu štete na cijelovit i primjeren način, pod uvjetom da su ispunjene sve pretpostavke za odgovornost i isplatu, u zakonom određenom roku od 60 dana.

Pored navedenog, zahtjev za naknadu štete ima značaj i za nasljedna i oporučna prava jer od trenutka njegova podnošenja, podneseni zahtjev može, temeljem članka 1105. ZOO, biti predmet oporuke, a također ulazi u ostavinsku masu i predmet je nasljeđivanja, tj. moguć je prijelaz prava s oštećene osobe na nasljednika. Nadalje, kao što je već rečeno, primjenom odredbi članka 12. ZOOP-a i članka 1103. ZOO, oštećena osoba ima pravo na zakonske zatezne kamate od dana podnošenja zahtjeva pa do isplate, u slučaju da odgovorni osiguratelj ne postupi po članku 12. ZOOP-a. Konačno, po zaprimanju zahtjeva oštećene osobe odgovorni osiguratelj, u smislu odredbi Zakona o osiguranju, ima niz obveza u obradi tog zahtjeva, koje mora ispuniti na kvalitetan i stručan način u okviru zadanih rokova, budući bi u suprotnom osiguratelj bio izložen brojnim administrativnim kaznenim sankcijama zbog povrede preuzetih obveza po ugovoru o osiguranju.

Iako se zahtjevu oštećene osobe pridaje veliki značaj u zaštiti prava žrtava prometnih nesreća, osobito kada je u pitanju ozljeda tijela i zdravlja, uključujući i neimovinsku štetu, te unatoč visokom stupnju pravnog uređenja zahtjeva kroz mnogobrojne propise, za primijetiti je da je izostalo pravno uređenje sadržaja pisanog zahtjeva za naknadu neimovinske štete u smislu zadavanja unaprijed predviđenih obrazaca za podnošenje zahtjeva i unaprijed određenih obveznih dijelova sadržaja pisanog zahtjeva, kao i obveza prilaganja javnih i privatnih isprava iz kojih bi proizlazila osnovanost i visina postavljenog zahtjeva. Na ovaj način, zakonodavac je prepustio diskreciji oštećene osobe na koji će način sastaviti zahtjev i koje će dokaze za svoje navode iz zahtjeva priložiti uz njega. Razloge izostanka tih odredbi treba vjerojatno tražiti u

činjenici da ne postoje odgovarajuće studije o izvršenim nadzorima nad postupkom rješavanja odštetnih zahtjeva kod osiguratelja iz kojih bi se mogle saznati potrebne informacije, osobito u svezi činjenica koliko je oštećenih osoba podnijelo odštetni zahtjev putem odvjetnika, a koliko osobno, kao i informacije o uspješnosti rješavanja odštetnih zahtjeva u mirnom postupku, tj. koliko je oštećenih osoba uslijed neprihvaćanja obrazložene ponude ili odgovora odlučilo zahtijevati sudsku zaštitu svojih prava iz ovih ugovora. Obrada takvih informacija zasigurno bi pomogla u procjeni je li potrebno urediti formu i sadržaj pisanog zahtjeva ili ne. Naime, sa stajališta javnog interesa nije nevažno sudjeluje li u postupku rješavanja odštetnog zahtjeva za neimovinsku štetu oštećena osoba osobno ili putem odvjetnika, jer pitanje hoće li prosječna oštećena osoba bez stručne pomoći znati što je relevantno, koje činjenice treba navesti i koje dokumente priložiti, što posredno može imati negativan utjecaj na obujam odštete, ali prije svega na učinkovitost i brzinu rješavanja zahtjeva.

Nastavno, ako bi se utvrdilo da postoji relevantan broj neriješenih odštetnih zahtjeva u mirnom postupku te da veliki broj predmeta završava pred sudovima, tada bi takve informacije bile podloga za preispitivanje postojećeg pravnog uređenja obrade odštetnih zahtjeva u postupcima pred odgovornim osigurateljima i zasigurno bi poslužili detektiranju razloga koji dovode do takvog neželjenog scenarija, jer, kao što je rečeno, upravo uređenje rješavanja odštetnog zahtjeva iz obveznih osiguranja pred odgovornim osigurateljem, mora biti jamac učinkovite i brze isplate, kako oštećene osobe ne bi bile izložene visokim troškovima sudskog postupka, kao i dugotrajnoj neizvjesnosti na koji će način sud odlučiti o njihovom zahtjevu.

Iako Pravilnik o rješavanju odštetnih zahtjeva sadrži odredbe koje nalažu osiguratelju voditi evidenciju o odštetnim zahtjevima te osobito voditi urednu elektroničku evidenciju o svim primljenim odštetnim zahtjevima tako da kronološki evidentira svaki primljeni odštetni zahtjev najkasnije 3 radna dana od dana njegova zaprimanja kao i svako postupanje u njegovom rješavanju, do isplate naknade štete ili nespornog iznosa naknade štete ili odbijanja odštetnog zahtjeva i konačnog zatvaranja odštetnog spisa, činjenica je da ne sadrži odredbe koje bi obvezivale osiguratelje na dostavu podataka iz tako vođene evidencije nadzornim nadležnim tijelima, niti drugim vladinim, nevladinim ili zakonodavnim tijelima. Stoga se analiza podataka iz tako vođene evidencije ne može provesti neovisno i ovisi o dobroj volji osiguratelj hoće li takve podatke iz evidencije dati ili ne zainteresiranim osobama.[900]

[900] Članak 4. stavak 1. Pravilnika o postupku rješavanja odštetnih zahtjeva oštećenih osoba u prometu.

Važno je u svemu ovome istaknuti kako je pravna norma u članka 12. stavak 5. ZOOP-a ostala nedorečena jer uređuje pravo oštećene osobe da uz zahtjev za neimovinsku štetu priloži nalaz i mišljenje neovisnog vještaka, a da pri tome ne uređuje tko je u konačnici dužan snositi troškove takvog vještačenja, te je li osiguratelj, kada i pod kojim uvjetima, vezan za rezultate dostavljenog vještačenja, odnosno može li se takvo vještačenje kasnije koristiti u postupku pred redovnim sudom ili ne.

Pravna logika koju je slijedio zakonodavac u članku 12. stavku 7. ZOOP-a, kojim je propisana mogućnost da oštećena osoba uz odštetni zahtjev priloži nalaz i mišljenje neovisnog vještaka, sasvim je opravdana, jer je za procjenu neimovinske štete gotovo nužno provesti odgovarajuće medicinsko vještačenje po vještaku odgovarajuće specijalnosti koji posjeduje stručna znanja i poznaje pravila struke za tumačenje sadržaja medicinskih isprava, kao i za davanje stručnog mišljenja o opsegu pretrpljene neimovinske štete. Naime, kada su u pitanju procjena zdravlja ili povrede zdravlja, primjerice, za ostvarenje prava iz mirovinskog osiguranja uslijed povrede zdravlja, tada zakonodavac u odredbi čl. 50. Zakona o mirovinskom osiguranju jasno upućuje da je za ocjenu preostale radne sposobnosti invalida rada s pravom na profesionalnu rehabilitaciju nužno vještačenje Zavoda za vještačenje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba s invaliditetom.[901]

Također, nije jasno zašto se zakonodavac odlučio da se oštećena osoba prvenstveno upućuje na podnošenje tužbe redovnom sudu, dok se alternativno rješavanje sporova u smislu Direktive (EU) 2016/97 o distribuciji u osiguranju uopće ne razmatra kao opcija. U ovom dijelu treba primjerice istaknuti Zakon o platnom prometu koji sadrži odredbu stavka 4. čl. 72., s naslovom *„alternativno rješavanje potrošačkih sporova“*, koji propisuje da korisnik platnih usluga – potrošač ima pravo u svim sporovima s pružateljem platnih usluga koji nastanu u primjeni odredbi glave II i III toga Zakona pokrenuti postupak pred bilo kojim tijelom za alternativno rješavanje potrošačkih sporova, dok je pružatelj platnih usluga dužan sudjelovati u postupku alternativnog rješavanja spora koji je potrošač pokrenuo pred izabranim tijelom za alternativno rješavanje sporova, a koje pravo korisnika platnih usluga iz stavka 4. ovoga članka ne utječe na njegovo pravo na pokretanje sudskog postupka.[902]

Imajući u vidu i zadnje izmjene ZOOP-a i uvođenje u rad Pravilnika o rješavanju odštetnih zahtjeva oštećenih osoba u prometu, može se zaključiti da izmjene nisu zahvatile cjelokupnu

[901] Zakon o mirovinskom osiguranju, Narodne novine, broj 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22
[902] Zakon o platnom prometu, Narodne novine, broj 66/2018. i 114/2022.

problematiku koja se javlja u praksi rješavanja odštetnih zahtjeva, osobito ne rješava pitanje je li odgovorni osiguratelj dužan platiti oštećenoj osobi trošak priloženog nalaza i mišljenja neovisnog vještaka, kao što ne rješava pitanje zlouporabe prava osiguratelja da otkloni svoju obvezu isplate naknade štete bez valjanih razloga, odnosno da ne isplati odgovarajući nesporni iznos, a što posljedično dovodi oštećenu osobu u situaciju da joj šteta nije naknađena, radi čega dolazi do brojnih sudskih postupaka i neriješenih predmeta, a kako će kasnije biti obrazloženo u ovom radu. Opće odredbe ZOO-a koje uređuju ugovor o osiguranju propisuju obvezu osiguratelja plaćanja osigurnine u roku od 14 dana od dana primitka zahtjeva, odnosno 30 dana, ako se radi o kompleksnom činjeničnom ili pravnom osnovu, a ako ne ispuni obvezu isplate u zakonom propisanom roku, dužan je platiti štetu koja nastane osiguraniku uslijed neplaćanja osigurnine, čl. 943. st. 4. ZOO-a. Stoga je nejasno zašto je takva odredba o pravu na štetu uslijed neisplate štete ukoliko društvo za osiguranje ne isplati naknadu sukladno rokovima propisanim ZOOP-om, kao što je nejasno zašto društva za osiguranje nisu dužna podatke o evidenciji primljenih, obrađenih, plaćenih i otklonjenih odštetnih zahtjeva nisu dostupni ni regulatoru, HANFA-i, ni Hrvatskom uredu za osiguranje, niti Ministarstvu financija Vlade RH, jer se radi o ključnim podacima radi provjere jesu li sadašnja zakonska rješenja optimalna, ili pak neučinkovita i zahtijevaju nova rješenja ili novi pristup. Činjenica je da Vlada RH 2005. godine raspolagala podacima o negativnim pojavama u rješavanju odštetnih zahtjeva, a sada, nakon 20 godina, takve podatke Ministarstvo financija RH, a ni HANFA, a ni Hrvatski ured za osiguranje, ne raspolažu takvim podacima, iako je danas u značajnijoj mjeri uređen postupak rješavanja odštetnih zahtjeva.

3.7.4.6 Prednosti i nedostaci rješavanja odštetnih zahtjeva po ZOOP-u

Dosadašnji prikaz neimovinske štete i osiguranja odgovornosti omogućava prepoznavanje izazova u postupku u kojem oštećena osoba od društva za osiguranje potražuje naknadu neimovinske štete. S jedne strane, pojedinac koji je pretrpio neimovinsku štetu, vođen načelima odštetnog prava, osobito primjenom načela individualizacije pretrpljene štete, ima izazov kvantificirati nemjerljivu neimovinsku štetu kroz zahtjev za isplatu novca. S druge strane, društvo za osiguranje odštetni zahtjev s osnova neimovinske štete rješava po ugovornim i općim, izvanugovornim, pravilima koja uređuju odgovornost za neimovinsku štetu, a podneseni zahtjev promatra kao događaj – rizik s kojim je dužan upravljati pažnjom dobrog stručnjaka, od samog zaprimanja zahtjeva pa do konačnog rješavanja. Po svakom zaprimljenom odštetnom zahtjevu osiguratelj je dužan, po mogućnosti po unaprijed poznatim parametrima koji određuju ispitivanje osnove i visine odštetnog zahtjeva, koristeći pri tome pravnu sintagmu da se za iste

ili slične posljedice neimovinske štete plaćaju iste ili slične naknade, odgovoriti na zaprimljeni zahtjev ili ponudom za sklapanje nagodbe ili obrazloženim odgovorom iz će biti vidljivi razlozi zbog kojih odbija udovoljiti zahtjevu. Obrada zahtjeva s osnova neimovinske štete kod osiguratelja odvija se na predvidiv način, po unaprijed zadanim smjernicama, a dok traje postupak obrade zahtjeva, osiguratelj je dužan istovremeno odrediti pričuvu, koja odgovara procjeni rizika – visini naknade koju će osiguratelj biti dužan isplatiti oštećeniku, a koja se procjena prvenstveno vrši statističkim metodama. Obveza određivanja tehničke i matematičke pričuve po svakom odštetnom zahtjevu uređena je Zakonom o osiguranju, osobito njegovim izmjenama i dopunama iz 2022. godine.

ZOOP obradu odštetnog zahtjeva kod odgovornog osiguratelja ne uređuje posebnim odredbama, osim što člankom 12. propisuje rok od 60 dana za davanje obrazložene ponude ili utemeljenog odgovora kojim se odbija postupiti po postavljenom zahtjevu, a članak 63. propisuje novčanu kaznu u iznosu od 2650,00 od 13.270,00 EUR-a kojom će kazniti društvo za osiguranje ako oštećenoj osobi ne dostavi obrazloženu ponudu za naknadu štete odnosno utemeljeni odgovor u roku iz članka 12. stavka 1. ZOOP-a, odnosno ako oštećenoj osobi ne isplati iznos nespornog dijela naknade štete sukladno odredbi članka 12. stavka 3. toga Zakona.

Rok od 60 dana u kojem se mora provesti obrada zahtjeva podrazumijeva da odgovorni osiguratelj u tom vremenu može prikupiti sve dokaze, informacije i druga saznanja od svog osiguranika, tijela javnih vlasti i same oštećene osobe koji su mu važni za obradu podnesenog zahtjeva. Dapače, za očekivati je da će najviše informacija i dokaza bitnih za donošenje odluke o osnovanosti i visini zahtjeva odgovorni osiguratelj u pravilu dobiti od same oštećene osobe, dok za druge dokaze koje imaju tijela javne vlasti, odgovorni osiguratelj će moći zatražiti pozivom na odredbu članka 7. ZOOP-a, koja propisuje da će tijela ovlaštena za nadzor u prometu i pravosudna tijela te druga tijela koja vode postupak u povodu prometne nesreće, odnosno koja raspolažu podacima vezanim uz prometnu nesreću (zdravstvene ustanove, zavodi koji obavljaju poslove zdravstvenoga, mirovinskog ili invalidskog osiguranja i druga tijela) omogućiti društvima za osiguranje, odnosno Hrvatskom uredu za osiguranje pristup podacima o prometnoj nezgodi potrebnim za rješavanje odštetnog zahtjeva.

ZOOP odredbama članka 51. do članka 56. uspostavlja *Informacijski centar,* u okviru Hrvatskog ureda za osiguranje, radi učinkovitijeg ostvarivanja odštetnog zahtjeva na osnovi šteta nastalih u prometnim nezgodama uporabom vozila, koji će prikupljati podatke i pružati pomoć oštećenim osobama u prikupljanju podataka koji su im potrebni za ostvarenje njihovih

prava iz ugovora o osiguranju automobilske odgovornosti, budući da mora svim oštećenim osobama te drugim sudionicima bilo koje prometne nesreće omogućiti uvid u podatke i korištenje podataka sukladno tom Zakonu. Na žalost, podatke o dobrovoljnim osiguranjima od odgovornosti, ili pak podatke o obveznim osiguranjima od odgovornosti koje propisuju drugi zakoni u RH, nije moguće dobiti jer osiguratelji takve podatke nisu dužni dostavljati nikome u RH, a za takvo rješenje ili praksu nema opravdanja, osobito ako ZOO priznaje pravo trećoj, oštećenoj osobi, na izravan zahtjev ili tužbu prema odgovornom osiguratelju.

Odštetni zahtjev na osnovi neimovinske štete u pravilu će biti dokumentiran odgovarajućim dokazima, a u praksi, ako se utvrde pretpostavke za postojanje odgovornosti osiguranika za štetu, često se kao prijeporno pokazuje pitanje je li oštećena osoba dostavila svu relevantnu dokumentaciju, tako da u sudskoj praksi RH postoje određena pravna shvaćanja kako oštećena osoba nema pravo na isplatu zatraženih zateznih kamata od podnošenja zahtjeva ako svoj zahtjev nije adekvatno dokumentirala. Tako, primjerice, Županijski sud u Slavonskom Brodu, Stalna služba u Požegi u presudi br. Gž-1030/2011-3 od 04.06.2012. godine zauzima stav da zatezne kamate na dosuđeni iznos teku tek od datuma kada je tužiteljica predala kompletnu medicinsku dokumentaciju. Na sadržajno isti način rezonira Županijski sud u Splitu u presudi Gžnš-247/09 od 24.06.2011. godine kojom zauzima stav da je prvostupanjski sud pogrešno primijenio materijalno pravo kada je tužiteljima dosudio zakonsku zateznu kamatu na neimovinsku štetu od prvog slijedećeg dana nakon podnošenja odštetnog zahtjeva tuženiku, jer prema odredbi čl. 1103. ZOO,: *„...obveza pravične novčane naknade dospijeva danom podnošenja pisanog zahtjeva samo ukoliko taj zahtjev sadrži sve što je potrebno da bi se po njemu moglo postupiti, a osobito dokumentaciju iz koje proizlazi osnova odgovornosti za štetu.“*

Imajući u vidu navedeno, oštećena bi osoba, uz svoj odštetni zahtjev, trebala priložiti sve dokaze koje posjeduje do trenutka podnošenja zahtjeva, a na okolnost postojanja činjenica o kojima ovisi naknada štete. Osobito bi trebala istaknuti činjeničnu i pravnu osnovu svog zahtjeva jer za razliku od sudskog postupka pred redovnim sudom, odgovorni osiguratelj ne mora voditi računa o primjeni materijalnog prava po službenoj dužnosti kao sud, kao što ne mora istraživati one činjenice koje bi išle u prilog oštećenoj osobi, ali na njih zbog određenog, opravdanog ili neopravdanog, propusta ne ukazuje sam oštećeni u svom zahtjevu.[903]

[903] Članak 186. ZPP-a, navodi: *„Tužba treba sadržavati određen zahtjev u pogledu glavne stvari i sporednih traženja, činjenice na kojima tužitelj temelji zahtjev, dokaze kojima se utvrđuju te činjenice, a i druge podatke koje mora imati svaki podnesak (članak 106). Kad stvarna nadležnost, sastav suda, vrsta postupka, ovlaštenje na*

Kada je u pitanju činjenična osnova, oštećena osoba bi trebala u odštetnom zahtjevu prvenstveno iznijeti činjenice u svezi: svoje aktivne legitimacije; pasivne legitimacije odgovornog osiguratelja; nastanka štetnog događaja; odgovornosti za štetu odgovornog osiguratelja; opsega i visine pretrpljene dosadašnje i buduće neimovinske štete, uvažavajući pritom pravila odštetnog prava i sudsku praksu koja sadrži pravna shvaćanja, relevantna za konkretan predmet.

Tražeći rješenja u drugim pravnim uređenjima glede sustava obrade odštetnih zahtjeva s osnova neimovinske štete po obveznim osiguranjima u prometu, potrebno je spomenuti sustav izravne obrade štete u kojem se oštećeni upućuje na podnošenje odštetnog zahtjeva osiguratelju s kojim ima sklopljen ugovor o osiguranju od automobilske odgovornosti za vozilo s kojim je sudjelovao u prometnoj nesreći, a koji bi osiguratelj trebao provesti cjelokupni postupak obrade odštetnog zahtjeva te u konačnici isplatiti oštećenu osobu, sve s ciljem boljeg upravljanja rizicima, povećanja učinkovitosti i ekonomičnosti u vidu smanjenja troškova obrade postupka, a osobito se smatra da takav sustav zasigurno doprinosi smanjenju broju sudskih predmeta i troškova.[904] Opisani sustav primjenjuje se u nekim državama članicama EU kao što su Belgija i Španjolska, dok u Francuskoj postoji međuosigurateljni sporazum o suradnji u procjeni i obradi manjih neimovinskih šteta koji je sastavni dio Sporazuma osiguratelja o direktnoj obradi šteta, *la Convention d'Indemnisation directe de l'assuré et de Recours entre Sociétés d'assurance Automobile*, odnosno *La convention IRCA (Convention d'Indemnisation et de Recours Corporel Automobile)* koji se primjenjuje na predmete u kojima povreda tijela izaziva posljedice na tjelesni i duševni integritet u omjeru ne većem od 5 %.[905]

Talijanski zakon *Codice delle assicurazioni private* od 2022. godine u članku 138. propisuje pravo žrtve prometne nesreće na punu naknadu štete, koja će se osigurati primjenom specifičnih pojedinačnih nacionalnih tablica za oštećenja psihofizičkog integriteta koja se temelji na vrednovanju bodova novčanom vrijednošću za svaki pojedinačni bod invaliditeta uključujući koeficijente varijacije kojim se vrijednost bodova može povećavati ili smanjivati primjenom većeg broja kriterija kao što su: biološka oštećenja koja se vrednuju kao privremena ili trajna

zastupanje ili pravo na naknadu troškova postupka ovisi o vrijednosti predmeta spora, a predmet tužbenog zahtjeva nije novčana svota, tužitelj je dužan u tužbi naznačiti vrijednost predmeta spora. Sud će po tužbi postupiti i kad tužitelj nije naveo pravnu osnovu tužbenog zahtjeva; a ako je tužitelj pravnu osnovu naveo, sud nije za nju vezan."

[904] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 914. str. 55.

[905] IRCA Konvencija, potpisana od glavnnine francuskih osiguratelja automobilske odgovornosti 5. srpnja 1985.godine, poznat kao *Badinterov zakon,* dostupno: https://www.index-assurance.fr/pratique/sinistre/convention-irca#champ_dapplication_de_la_convention. Isto i Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 900., str. 57.

povreda psihofizičke cjelovitosti osobe koja se povreda medicinsko-pravno procjenjuje utvrđivanjem negativnih utjecaja na dnevne aktivnosti i dinamičko-relacijske aspekte života oštećene osobe, potom po tablici ekonomskih vrijednosti koja se temelji na varijabilnom bodovnom sustavu prema dobi i stupnju invaliditeta pa sve do komponente moralne štete i drugih detaljno navedenih kriterija i postupaka vrednovanja.

Po talijanskom uređenju obveznih osiguranja u prometu, oštećene osobe pri podnošenju odštetnog zahtjeva s osnova neimovinske štete imaju obvezu poštovati zakonom zadani obvezni sadržaj zahtjeva, koji uključuje osobne podatke oštećenika koji se odnose na dob, spol, zanimanje, profesiju i djelatnosti koje je obavljao ili obavlja, o vlastitim primanjima te naravno podatke o tjelesnim ozljedama. Uz to, obavezni su dostaviti relevantnu dokumentaciju, koja uključuje niz podataka koji su bitni za određivanje individualizacije neimovinske štete, što upućuje na ostvarenje cilja u smislu određivanja pravilne odgovarajuće ponude.[906] Također, spomenuti talijanski zakon prepoznaje pravo osiguratelja da pozove oštećenu osobu na kompletiranje odštetnog zahtjeva, što često osiguratelji u praksi RH također koriste, iako im takva mogućnost nije zakonom izrijekom priznata.

Imajući u vidu navedeno, ZOOP sadrži niz vrlo razrađenih pravnih normi kojima je primarni cilj omogućiti popravljanje štete koja nastane uporabom vozila, brodica, jahti te aviona u prometu te uređuje postupak rješavanja odštetnih zahtjeva, što je ujedno i glavni razlog zašto su takva osiguranja obvezna. Svakako je velika prednost ZOOP-a što oštećenim osobama pruža pravo na popravljanje stvarno pretrpljene štete od odgovornog osiguratelja ili Hrvatskog ureda za osiguranje, po općim pravilima odgovornosti za štetu, prvenstveno se rukovodeći načelom *restituio integrum*. Obveza osiguratelja da detaljno obrazloži ponudu ili utemeljeni odgovor također predstavlja značajno poboljšanje transparentnosti rješavanja odštetnih zahtjeva jer, za razliku od ranijih zakonskih rješenja, sada bi oštećena osoba trebala biti detaljno informirana o načinu donošenja odluke o njenom zahtjevu, osobito o tome koja su pravne norme ili uvjeti osiguranja uzeti u obzir te koje su odlučne činjenice uzete u obzir a koje ne, a uputa o postojanju pravo na podnošenje prigovora svakako pruža mogućnost većeg stupnja usuglašavanja stavova odgovornog osiguratelja i oštećene osobe oko visine naknade. Rok od 60 dana također predstavlja doprinos u rješavanju odštetnih zahtjeva u razumnom vremenu, što je također važna komponenta kod popravljanja štete.

[906] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 914., str. 56.

ZOOP sadrži nedostatke u smislu što postupak rješavanja odštetnih zahtjeva kojim se potražuje neimovinska šteta ipak nije u tolikoj mjeri transparentan, budući da odgovorni osiguratelj uz obrazloženu ponudu nije u obvezi predočiti mišljenje liječnika cenzora na temelju kojeg je sastavljena obrazložena ponuda ili utemeljeni odgovor. Također, ako je već zakonodavac oštećenoj osobi dao deklaratorno pravo na prilaganje vještačenja neovisnog vještaka uz odštetni zahtjev, tada je trebao urediti i pitanje troškova tako priloženog vještačenja, odnosno i urediti pravnu snagu tog vještačenja u eventualnoj parnici naknade štete pred redovnim sudom između odgovornog osiguratelja i oštećene osobe.

Kao što je već prethodno navedeno u ovom radu, odgovorni osiguratelj odluku o postavljenom odštetnom zahtjevu donosi posve samostalno, neovisno o bilo čijoj volji; niti postoji javno tijelo koje bi imalo ovlasti ulaziti u postupak preocjene odluke osiguratelja po zaprimljenom zahtjevu, niti mu je za odluku potrebna suglasnost svoga osiguranika ili drugog osiguratelja ili nekog tijela javne vlasti. Jedine zakonske obveze za odgovornog osiguratelja su rok u kojem mora uručiti ponudu ili odgovor, isplatiti ponuđeni iznos nagodbe kao nesporni iznos te obveza isplate zatezne kamate od dana podnošenja zahtjeva pa do isplate, a bez obveze plaćanja štete koja nastane oštećenoj osobi, u slučaju kada mu odgovorni osiguratelj ne isplati naknadu štete u zakonom propisanom roku.

Obrazložena ponuda po ZOOP-u nema unaprijed definirani oblik ili obvezan sadržaj, kao što ne postoji obvezni oblik obrazloženog odgovora, međutim, veći je izazov što u slučajevima kada odgovorni osiguratelj ponudi neprimjeren iznos naknade, ili otkloni svoju obvezu bez valjanih razloga. Do sada nije razjašnjeno, ni u pravnoj teoriji ni u praksi, bili osiguratelj u slučajevima kada ne isplati nesporni dio naknade ili ga isplati u neprimjerenom iznosu, bio u situaciji odgovarati oštećenoj osobi za povredu ugovorne obveze iz ugovora o osiguranju iz članka 943. stavka 1. i stavka 3. ZOO, u kojem slučaju, primjenom stavka 4. toga članka, pored zakonske zatezne kamate, osiguratelj odgovara za naknadu štete koja je oštećenoj osobi nastala uslijed neisplate primjerene naknade u zakonom propisanom roku.[907]

Isplata osigurnine osnovna je glavna obveza odgovornog osiguratelja po ugovoru o osiguranju i ako tu obvezu ne ispuni u zakonskom roku, dolazi do povrede ugovora zbog koje osiguranik ima pravo na naknadu štete, pozivom na odredbi članka 943. ZOO. Ako se uzme u obzir odredba članka 924. ZOO, koja propisuje da je odredba članka 943. ZOO kogentne, prisilne,

[907] ZOO, članak 943. stavak 4.: *„Ne ispuni li osiguratelj svoju obvezu u rokovima iz ovog članka, duguje osiguraniku zatezne kamate od dana primitka obavijesti o osiguranom slučaju, kao i naknadu štete koja mu je uslijed toga nastala.“*

naravi koja se primjenjuje u svim ugovorima o osiguranju, moglo bi se zaključiti kako nema zapreka da se na ugovore o osiguranju koji su sklopljeni sukladno odredbama ZOOP-a, primjeni odredba članka 943. ZOO.

Međutim, pravo na naknadu štete iz članka 943. ZOO nije u dovoljnoj mjeri normotehnički uređeno, osobito u dijelu kada dospijeva, kada nastupa zastara, obuhvaća li i imovinsku i neimovinsku štetu, odnosno primjenjuju li se kod povrede ugovorne obveze opća pravila odgovornosti za štetu, itd. Ono što je još važnije, nije uređeno da li se trećoj osobi po ugovoru o osiguranju od odgovornosti može priznati pravo na povredu ugovorne obveze po ugovoru u kojem nije ugovorna strana, koje se, po toj odredbi, priznaje normotehnički samo osiguraniku, ne i trećoj osobi koja ima pravo na izravnu tužbu protiv osiguratelja.

Nadalje, u komentarima odredbe članka 943. stavka 4. ZOO navodi se kako bi pravilo o kumulaciji prava na zateznu kamatu i naknadu štete, po kojem osiguranik može zahtijevati naknadu štete samo ako je ona veća od iznosa koju je dobio na ime zateznih kamata, koje je pravilo sadržano u odredbi članka 30. stavka 2. ZOO, koja propisuje da u slučaju ako je šteta koju je vjerovnik pretrpio zbog dužnikova zakašnjenja veća od iznosa koji bi dobio na ime zateznih kamata, on ima pravo zahtijevati razliku do potpune naknade.[908]

Imajući u vidu navedeno, zakonodavac od odgovornog osiguratelja u kreiranju obrazložene ponude ili odgovora očekuje brzo i učinkovito rješavanje zaprimljenih zahtjeva, međutim, ne propisuje nikakve sankcije za osiguratelja ako bez razloga ne isplaćuje nesporni dio, odnosno ne daje ponude koje bi odgovarale stvarno pretrpljenoj šteti, dok odredbe članka 934. ZOO-a u tom smislu nije moguće primijeniti. Naime, ZOO je opće propis, koji se primjenjuje kada posebni propis ne uređuje određenu situaciju. Članak 12. stavak 6. ZOOP-a izričito uređuje posljedice neispunjenja obveze isplate naknade štete ili nespornog iznosa naknade štete te propisuje samo dužnost plaćanja zateznih kamata, ne i ostale štete, pa iz navedenog proizlazi nekoliko zaključaka; nema nikakve odgovornosti za neispunjenje obveze dostave obrazložene ponude; ako se propusti obveza isplate nespornog dijela naknade u zakonskim rokovima, osiguratelj je dužan platiti zatezne kamate, ali nikakvu daljnju štetu.

U slučajevima kada je predmet zahtjeva neimovinska šteta, društvo za osiguranje, sukladno odredbama članka 422. Zakona o osiguranju, ima obvezu imati zaposlenike koji ispunjavaju uvjet stručnosti tako da posjeduju odgovarajuća znanja i sposobnosti kako bi primjereno

[908] Gorenc, *Op. cit.* u bilj. 132, str. 1529.

izvršavali svoje zadaće i obavljali svoje dužnosti, iz čega bi proizlazilo da trebaju imati i zaposlenike, liječnike-cenzore, koji imaju stručna znanja potrebna u obradi predmeta zahtjeva za neimovinsku štetu. Iako zakonske odredbe ne propisuju izričito da je obvezno vršiti procjenu neimovinske štete po stručnom mišljenju neovisnog vještaka, jasno je da društva za osiguranje imaju liječnike koji obrađuju predmete naknade neimovinske štete. Odredba članka 12. stavka 7. ZOOP-a propisuje mogućnost prilaganja neovisnog vještačenja uz zahtjev za neimovinsku štetu, a što se može tumačiti utjecajem opće prihvaćenog shvaćanja kako procjena neimovinske štete uslijed povrede tijela ili zdravlja nije moguća bez stručnog mišljenja neovisnog vještaka. U praksi, oštećene osobe rijetko prilažu neovisno vještačenje iz razloga što za osiguratelja ne predstavlja obvezujući dokument, dok na sudu takvo vještačenje neće imati potrebnu dokaznu snagu iz razloga što u sudskom postupku sud određuje i provodi vještačenje, slijedom čega, sud će uzeti u obzir samo ono vještačenje koje je određeno po odredbama ZPP-a.[909]

Imajući u vidu navedeno, obrazložena ponuda osiguratelja uvijek u sebi sadržava iznos koji je osiguratelj voljan platiti na ime pretrpljene neimovinske štete, a koji će iznos, u slučaju da nagodba nije zaključena, biti isplaćen kao nesporni iznos. Obrazloženi odgovor osiguratelja kojim obavještava oštećenu osobu kako odbija udovoljiti postavljenom zahtjevu u sebi sadržava razloge koji su bili osnova za takvu odluku. Oštećena osoba ima pravo i podnošenja prigovora na obrazloženu ponudu ili utemeljeni odgovor, koji se postupak vodi kod istog, odgovornog osiguratelja, slijedom čega, neovisno preispitivanje odluke odgovornog osiguratelja oštećena osoba moći će ostvariti podnošenjem redovnom sudu tužbe radi naknade neimovinske štete uslijed nezadovoljstva odlukom odgovornog osiguratelja.. U slučaju da sud utvrdi kako je

[909] Tako, primjerice, VS RH, u presudi Rev 2408/2013 od 24. travnja 2018. godine, u kojoj taj Sud navodi: *"To tim više jer sud odlučuje o tužbenom zahtjevu, u pravilu, na temelju usmene, neposredne i javne rasprave i vještačenje se usmeno iznosi na glavnoj raspravi, a sud određuje hoće li vještak iznijeti svoj nalaz i mišljenje samo usmeno na raspravi ili ih podnijeti i u pisanom obliku prije rasprave. Vještak mora obrazložiti svoj nalaz i mišljenje usmeno na glavnoj raspravi, s tim da je svrha takvog iznošenja nalaza i mišljenja vještaka omogućavanje strankama da se postavljanjem pitanja vještaku razjasne eventualne primjedbe na njegov nalaz i mišljenje (članak 4. i 259. do 260. ZPP)."* Isto tako VS RH, u presudi Rev 1967/2015-2 od 21. studenog 2018. godine, navodi:*" Naime, iako se dokazu vještačenja iz neke druge parnice ne može odreći dokazni značaj, već zbog toga što nije riječ o dokaznom sredstvu pribavljenom na nedopušten odnosno nezakonit način, ipak ne treba smetnuti s uma da prema odredbi čl. 251. st. 1. ZPP vještačenje obavljaju vještaci koje određuje sud u konkretnoj parnici. Dakle, budući da u predmetnoj parnici nije određeno više vještaka te s tim u vezi nije riječ o situaciji da se pojavilo proturječje, nedostaci i osnovana sumnja u pravilnost tako danog mišljenja, nisu u osnovi postojale pretpostavke za primjenu čl. 261. st. 3. ZPP, kojom odredbom je propisano postupanje suda izvođenjem daljnjeg dokazivanja na osnovu nalaza i mišljenja drugih vještaka kada se takvi nedostaci ne mogu otkloniti ponovnim saslušanjem vještaka. Dakle, u situaciji kada postoji razlika u nalazu i mišljenju vještaka u konkretnoj parnici u odnosu na mišljenje vještaka provedeno u nekom drugom parničnom postupku, a stranke nisu pristale i da to vještačenje ima značaj vještačenja provedenog u predmetnoj parnici, tada za utvrđenje postojanja neke pravno relevantne činjenice treba primijeniti opća pravila o dokazivanju i teretu dokazivanja."*

odluka osiguratelja bila neprimjerena ili nepravilna, dosuditi će oštećenoj osobi iznos naknade štete s pripadajućim zateznim kamatama tekućim od dana podnošenja zahtjeva.

Druge države članice EU prepoznale su opasnost koja se krije u mogućoj manipulaciji osiguratelja u postupku odmjeravanja primjerene naknade ili pravno utemeljenog odgovora na zaprimljen zahtjev uvodeći uz rokove i određene građanskopravne posljedice za postupke koje nisu okončani u postupku pred osigurateljem. U Francuskoj je, na primjer, predviđena obveza za osiguratelja u vidu plaćanje dvostruke stope zakonske zatezne kamate koja teče od zahtjeva pa do isplate, a u slučaju da se oštećena osoba pozove na težak socijalni položaj sud može odrediti isplatu akontacije prije pravomoćnosti i ovršnosti sudske odluke. U Španjolskoj je propisana obveza plaćanja zatezne kamate po stopi od 20 % počev od tri mjeseca nakon podnošenja zahtjeva pa do isplate, što je sudskom praksom korigirano na način da se tijek računa po proteku dvije godine od podnošenja zahtjeva, potom već prethodno u radu spomenuti pravni institut *non-payment damage* u pravu Engleske, kojim se uređuje obveza plaćanje štete koja je nastala uslijed neplaćanja štete u primjerenom roku.[910]

3.7.4.7 Pravo na mirno rješavanje sporova

Zakonodavac se odlučio odredbom članka 12. ZOOP-a pravno urediti postupak i rokove za rješavanje odštetnih zahtjeva kako bi se omogućilo oštećenoj osobi pravovremeno ostvariti pravo na novčanu naknadu za pretrpljenu štetu, što bi trebalo spriječiti sudski spor oko obrazložene ponude ili utemeljenog odgovora. Pravo na mirno rješenje sporova proizašlih iz ugovora o osiguranju izvan sustava redovnih sudova proizlazi iz ranije opisane EU pravne doktrine, iskazane u Direktivi (EU) 2016/97 i njenim ADR smjernicama. Proklamirani cilj EU institucija jest jačanje mirnog rješavanja sporova, slijedom čega čudi izostanak ambicije zakonodavca da odredbom članka 12. ZOOP-a uputi oštećenu osobu i odgovornog osiguratelja u postupak mirenja po sporovima između oštećene osobe i osiguratelja, prije prava na podnošenje tužbe. Direktiva 2016/97 implementirana je u hrvatsko nacionalno zakonodavstvo Zakonom o osiguranju te Zakonom o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga.[911] Međutim, ti zakoni ne uređuju postupak mirnog rješavanja sporova, a osobito ne uređuju postupak rješavanja spora između oštećene osobe i odgovornog osiguratelja.

Bez obzira na zakonodavne aktivnosti, u praksi oštećene osobe mogu realno očekivati da će u slučaju nezadovoljstva zaprimljenom obrazloženom ponudom ili otklonom zahtjeva u cijelosti

[910] Ćurković, *Op. cit.* u bilj. 914., str. 76.
[911] Zakon o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga, Narodne novine broj 140/05, 154/11, 12/12.

biti izloženi skupom i dugotrajnom sudskom postupku, a pri čemu će morati voditi računa da u sudskim postupku žrtva i štetnik učinkom načela ravnopravnosti i jednakosti pred zakonom biti potpuno izjednačeni u svojim pravima i obvezama u parničnom postupku naknade štete, što za posljedicu ima da bez obzira što tužitelj ima status žrtve prometne nesreće, odnosno oštećene osobe, neće moći računati da mu ta okolnost na bilo koji način u korist, već upravo suprotno, oštećena osoba kao tužiteljska strana imati će obvezu podnijeti tužbu koja će morati sadržavati sve što zahtijevaju odredbe ZPP-a.

3.7.5 Zaključno o pravnom uređenju ugovora o osiguranju od odgovornosti u RH

Razvoj objektivne odgovornosti te daljnje uvođenje objektivne odgovornosti za razne ljudske aktivnosti s ciljem povećanja stupnja zaštite oštećenih osoba koje pretrpe štetu od raznih, društveno prepoznatih, rizika imalo je i nadalje ima snažan utjecaj na razvoj osiguranja od odgovornosti, osobito opće prihvaćenim shvaćanjem da se razumnim i društveno prihvatljivim smatra zaštita oštećenih osoba od svih onih rizika koji im mogu nanijeti štetu uslijed povrede tijela, zdravlja ili imovine.

Cjelokupan prikaz pravnog uređenja ugovora o osiguranju od odgovornosti u kontekstu postavljenih hipoteza ovog rada upućuje na zaključak da je predmetni ugovor u visokoj mjeri pravno uređen, od EU zakonodavstva, pa do niza nacionalnih zakonskih i podzakonskih propisa, a vezano za njihovu primjenu i tumačenje postoji zaista bogata sudska praksa. Nadalje, očito je da se radi o jednom od važnijih osiguranjnih proizvoda koje susrećemo u svakodnevnom životu pri nizu životnih aktivnosti i djelovanja, a potvrdu tome nalazimo u činjenici da se nastavlja trend uvođenja obveznih osiguranja od odgovornosti. O zaštiti prava potrošača koji su istodobno i oštećene osobe u odnosima s osiguranjem vodilo se itekako računa, od donošenja EU direktiva pa do njihove provedbe u nacionalnom zakonodavstvu RH. Zaštita potrošača usmjerena je na postizanje tri temeljna cilja; prvi je razvoj tržišta osiguranja kroz razvoj kvalitetne konkurencije između osiguratelja koja bi trebala prema potrošačima djelovati boljim uvjetima osiguranja; drugi je davanje potrošaču potpune, cjelovite, informacije o ugovoru o osiguranju od strane osiguratelja prije sklapanja ugovora te; treći, izbjegavanje prodaje onih ugovora o osiguranju koji ne odgovaraju stvarnim potrebama potrošača.

Što se tiče pravne zaštite osiguranika, društvo za osiguranje ugovorom o osiguranju od odgovornosti, za naplaćenu premiju osiguranja, preuzima zaštitu imovine i imovinskih interesa osiguranika za štete koje počini trećim osobama. No, u kojem opsegu je pokrivena odgovornost osiguranika, odnosno hoće li društvo za osiguranje naknaditi cjelokupno nastalu štetu koju

prouzroči osiguranik ovisi o više čimbenika. Temeljno je načelo d osiguranje ne može preuzeti obvezu plaćanja osigurnine ako je osiguranik namjerno ili grubom nepažnjom prouzročio osigurani slučaj. Od tog temeljnog načela odstupa se kada su u pitanju obvezna osiguranja od odgovornosti tako da je namjera i gruba nepažnja osiguranika osigurana kod obveznog osiguranja, dok kod svih drugih dragovoljnih osiguranja od odgovornosti takva odgovornost osiguranika nije pokrivena, a u slučaju da se ugovore takve odredbe, one bi bile ništetne.

Što se tiče pravno priznate štete, društvo za osiguranje kod obveznih osiguranja od odgovornosti biti će dužno naknaditi sve pravno priznate oblike štete koji nastanu uslijed smrti, povrede tijela ili zdravlja, odnosno na stvarima, ali samo do svote osiguranja koja je ugovorena, bilo po štetnom događaju bilo svotom za osigurano razdoblje. Kod dragovoljnih osiguranja od odgovornosti društvo za osiguranje biti će dužno naknaditi onu štetu koja je ugovorena kao predmet osiguranja, imajući u vidu načelo dispozitivnosti kod sklapanja ovih ugovora. Također, svota osiguranja kod dragovoljnih osiguranja od odgovornosti može varirati od ugovora do ugovora i u pravilu njena visina ovisi o premiji koju će biti dužan platiti ugovaratelj osiguranja.

Ovi čimbenici upućuju na zaključak kako osiguranje od odgovornosti ne mora nužno značiti da će osiguranik biti oslobođen svih obveza za isplatu štete prema oštećenoj osobi, kako u pogledu krivnje tako i u pogledu visine naknade. Kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti uređenog odredbama ZOOP-a može se reći kako se zakonodavac pobrinuo da štetu uslijed uporabe motornog vozila štete budu pokrivene u cijelosti, propisujući dostatne svote osiguranja, kao i mogućnost da oštećeni ostvari naknadu i u slučaju kada mu je šteta prouzročena namjerno odnosno grubom nepažnjom osiguranika, neosiguranim ili nepoznatim vozilom, odnosno vozilom strane registarske oznake, neovisno je li osigurano ili ne. Kod drugih obveznih osiguranja nemamo takvu situaciju uslijed zakonske nedorečenosti, pa je pitanje svote osiguranja ili predmeta osiguranja riješeno ili odlukama komore ili odlukama udruga kome pripadajući pojedini profesionalni djelatnici, ili o vlastitoj prosudbi ugovaratelja osiguranja. Za takav pristup u kreiranju zakona nema objektivnog opravdanja, pa bi *de lege ferenda*, trebalo urediti za sva obvezna osiguranja od odgovornosti ili na način da se donesu zajedničke odredbe za sva obvezna osiguranja u ZOO-u ili u zasebnom zakonu koji će uređivati isključivo ugovore o osiguranju. Ako to nije moguće, trebalo bi postići barem da se svi postojeći zakoni koji propisuju obvezno osiguranje od odgovornosti dopune na način da imaju odredbe koje uređuju tko je sve obveznik ugovaranja tog osiguranja, tko je osiguranik, a tko oštećena osoba, potom da se uredi obveza plaćanja premije i što se događa u slučajevima kada nije ugovoreno obvezno osiguranje, odnosno što u slučajevima kada nije plaćena premija po ugovorenom osiguranu. Uz

postojeći zakonski okvir, bez obzira na intenciju zakonodavca, teško da će biti postignuta svrha uvođenja obveznog osiguranja, ako pri tome nije propisana minimalna svota osiguranja ili ako nisu propisane posljedice neugovaranja police ili neplaćanja premije.

Imajući u vidu navedeno, za zaključiti je da ugovor o osiguranju od odgovornosti načelno nikada ne pokriva cjelokupnu odgovornost osiguranika za štetu, već samo štetu koja je počinjena slučajno ili običnom nepažnjom osiguranika, osim u slučajevima kada se radi o obveznom osiguranju od odgovornosti, dok će društvo za osiguranje biti dužno platiti pravno priznatu ili ugovorenu štetu do ugovorene svote osiguranja u zakonom ili ugovoru određenom roku.

Društvo za osiguranje dužno je u roku od 14 dana, odnosno 30 dana ako se radi o kompleksnijem zahtjevu, isplatiti osigurninu, a za slučaj da povredi tu obvezu, dužan je osiguraniku isplatiti tako prouzročenu štetu. Šteta koja je nastala uslijed neisplate osigurnine nije posebno razrađena, osim što je limitirana odredbama čl. 30. stavka 2. ZOO-a, time da treća osoba, iako ima pravo na vlastiti, izravan, zahtjev prema društvu za osiguranje kod osiguranja od odgovornosti, nema pravo na naknadu štete za slučaj da mu društvo za osiguranje ne isplati osigurninu u propisanom roku. Takvo zakonsko rješenje nije odgovarajuće iz razloga što bi treća osoba, kada joj je već priznato pravo na izravnu tužbu, trebala imati i pravo na štetu koja mu nastane ako društvo za osiguranje po predanom zahtjevu ne isplati osigurninu. Na taj način preventivno bi se djelovalo na ponašanje osiguratelja u rješavanju odštetnog zahtjeva te bi svakako doprinijelo povećanju broj riješenih predmeta nagodbama s oštećenim osobama.

S obzirom da se radi o ugovoru o osiguranju, načelo savjesnosti i poštenja, a kod pravnih osoba i načelo postupanja u skladu s pažnjom dobrog stručnjaka, presudna su za uspješno funkcioniranje osiguranjeljne zaštite. Nisu dobre pojave kada osiguranici zbog postojanja ugovora o osiguranju od odgovornosti ne ulažu u preventivne mjere za sprječavanje nastanka osiguranih rizika ili kada se radi o prijevarama u osiguranju s ciljem zaključivanja police osiguranja za štete koje su već nastale ili je izvjesno da će nastati, ili za slučajeve koji će nastati voljom samog osiguranika, sve kako bi se stekla nepripadajuća imovinska korist na štetu osiguranja. Nisu također dobre pojave kada osiguratelji nude osiguranja od odgovornosti koja ne odgovaraju stvarnim potrebama osiguranika, kao što nije dobro da se ugovaraju neodgovarajuće svote osiguranja s obzirom na očekivane visine zahtjeva trećih osoba za slučaj ostvarenja rizika, kao što je bio slučaj u praksi kada su zdravstvene ustanove ugovarale svotu osiguranja od 25.000,00 € u ugovorima o osiguranja od odgovornosti za štete uslijed liječničke

pogreške, a visina naknade za smrt bliske osobe samo za bračnog druga, ili roditelja iznosi po Orijentacijskim kriterijima VS RH 45.000,00 €. Imajući u vidu navedeno, važno je voditi računa o svim elementima ugovora o osiguranju od odgovornosti ako se želi postići optimalan cilj, a to je da osiguranik poduzme sve što je moguće da se osigurani slučaj ne dogodi, a ako se ipak dogodi, da društvo za osiguranje, u skladu s policom osiguranja i uvjetima u zakonskom roku, isplati osigurninu s osnova naknade štete po pravilima odštetnog prava koja bi odgovarala stvarno pretrpljenoj šteti.

Primjena osiguranja od odgovornosti zaista je sveprisutna u svakodnevnom životu svakog pojedinca, a trend uvođenja sve većeg broja obveznih osiguranja upućuje na zaključak da postoji javni interes da se štete koje nastanu uslijed povrede osoba i stvari popravljaju na učinkovit način, a za što je, između ostalog, potreban kvalitativni zakonodovani okvir. Analiza pravnih normi, osobito odredbi ZOO-a, koje uređuju prava i obveze koje proizlaze iz ugovora o osiguranju od odgovornosti upućuju na zaključak da su implementirana odgovarajuća rješenja koja su se u praksi pokazala u dovoljnoj mjeri učinkovitim. U slučaju da se radi o osiguranju od odgovornosti koje nije uređeno posebnim zakonom, ili da posebni zakoni ne sadrže potrebita rješenja, odredbe ZOO-a su dostatne za utvrđivanja prava i obveza, odnosno za rješavanje sporova koji bi proizašli iz tih ugovornih odnosa. Zaista se može primijetiti kako u brojnim zakonima koji propisuju obvezna osiguranja od odgovornosti postoji različiti pristup njihova uređenja, od onih koji ne propisuju gotovo ništa, pa do ZOOP-a koji vrlo detaljno uređuja prava i obveze iz obveznih osiguranja u prometu. Za takav pristup u kreiranju zakona nema objektivnog opravdanja pa bi, *de lege ferenda*, stupanj uređenja trebalo uskladiti u pogledu svih obveznih osiguranja od odgovornosti, bilo na način da se donesu zajedničke odredbe za sva obvezna osiguranja u zasebnom zakonu koji će samo uređivati ugovore o osiguranju ili, a ako to nije moguće, barem da se svi postojeći zakoni koji propisuju obvezno osiguranje od odgovornosti dopune na način da imaju odredbe koje uređuju tko je sve obveznik ugovaranja tog osiguranja, tko je osiguranik a tko oštećena osoba, potom da se uredi obveza plaćanja premije i što se događa u slučajevima kada nije ugovoreno obvezno osiguranje, odnosno što u slučajevima kada nije plaćena premija po ugovorenom osiguranu.

Može se zaključiti da je u zakonskim odredbama izostao adekvatan odgovor na sve izazove u rješavanju odštetnih zahtjeva oštećenih osoba kojima je pravna osnova neimovinska šteta uslijed povrede prava osobnosti, što je za posljedicu imalo značajan broj neriješenih predmeta

i višegodišnje sudske postupke u kojima se potražuje naknada neimovinske štete, u kojima postoji niz poteškoća koje oštećenim osobama stoje na putu ostvarenja prava na pravičnu novčanu naknadu.

Razloge većeg broja neriješenih predmeta koji u pravilu završe na sudu možemo tražiti u konceptu neimovinske štete i zakonskog uređenja obavljanja poslova osiguranja. Koncept neimovinske štete ogleda se u individualizaciji štete jer štetna radnja i njene posljedice zahvaća sve segmente života oštećene osobe pa, ovisno o težini povrede i posljedica koje su nastale u životu oštećenika, naknada bi trebala biti odgovarajuća kako bi kompenzirala novo nastalo stanje. To znači da bi u pristupu rješavanja odštetnog zahtjeva s osnova neimovinske štete trebalo polaziti od načela individualizacije naknade štete.

S druge strane, društvo za osiguranje svojim sustavom upravljanja rizicima poslova osiguranja te ispunjavanjem obveze osiguravanja dostatnih financijskih sredstava kojima jamče isplate preuzetih obveza po izdanim policama osiguranja, pristupa rješavanju odštetnih zahtjeva na sistematičan način kako bi prvenstveno mogao odrediti pravilne pričuve i financijske rezerve po otvorenim predmetima naknade štete, a potom po obradi predmeta riješiti predmet nagodbom ili otklonom. U tim poslovima obrade predmeta sudjeluju stručne osobe, kako u pogledu utvrđivanja odgovornosti tako i u poslovima procjenjivanja imovinske ili neimovinske štete, vodeći se načelom da za istovrsne pravno priznate štete isplaćuje približno jednake iznose svim podnositeljima zahtjeva. Takva praksa omogućuje predviđanje visine naknade u otvorenim predmetima te planiranje obveza u poslovima osiguranja, a sve kako bi društvo za osiguranje u svakom trenutku bilo kadro ispunjavati svoje preuzete obveze.

Taj sukob između individualizacije i predvidivosti naknade temeljni je sukob kod osiguravanja neimovinske štete. Postojeća praksa vrednovanja neimovinske štete u RH u pravilu odgovara društvima za osiguranje, osobito kada je u pitanje predviđanje budućih obveza po zahtjevima koji će dolaziti u poslovanju jer primjena Orijentacijskih kriterija omogućava da se štete isplaćuju u predvidivim iznosima, a što praksa osiguravajućih kuća u RH i potvrđuje. U tako ustaljenoj praksi teško je oštećenoj osobi nametnuti odlučivanje o svom zahtjevu po načelu individualizacije naknade neimovinske štete, slijedom čega je vrlo vjerojatno da, u slučaju kada ne prihvati nagodbeni prijedlog osiguratelja koji odgovara iznosima iz Orijentacijskih kriterija VS RH, oštečenog očekuje dugotrajni i skupi sudski postupak, ali ne i postupak mirenja ili mirnog rješavanja spora jer takva praksa nije zaživjela, kako bi ostvario po njemu primjerenu naknadu štete. U slučaju da sud utvrdi da je društvo za osiguranje u rješavanju odštetnog

zahtjeva donijelo pogrešnu odluku, bilo o osnovi ili visini zahtjeva, za društvo za osiguranje neće nastati nikakva šteta, već će ono tek biti dužno platiti zateznu kamatu od dana podnošenja zahtjeva, koja je visina stope zatezne kamate u razdoblju od 2020. do 2025. tek jedva pokrila, ako uopće i jest, visoka inflatorna kretanja i rapidni gubitak vrijednosti novca.

Slijedom navedenog, za učinkovitije rješavanje tih zahtjeva svakako bi bilo poželjno izmijeniti i dopuniti određene odredbe ZOO koje bi bile zajedničke za sva obvezna osiguranja od odgovornosti, a po uzoru na neke poredbene pravne poretke. Na taj način ne bi bilo potrebno da svaki zakon koji propisuje obvezno osiguranje sadrži vlastite odredbe o osiguranju, već bi svi ti zakoni upućivali na te *de lege ferenda* odredbe ZOO-a. Iz tog procesa trebalo bi izostaviti obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti iz razloga što ZOOP sadrži sve dostatne pravne norme koje su potrebne za učinkovito funkcioniranje tog osiguranja. Odredbe ZOOP-a trebalo bi *de lege ferenda* dopuniti na način da se trošak neovisnog vještačenja priznaje u cijelosti oštećenoj osobi, ukoliko ga priloži uz svoj zahtjev, kao i propisati obvezu osiguratelja da prilikom davanja obrazložene ponude predoči nalaz i mišljenje liječnika cenzora kako bi oštećeni imao valjanu informaciju koje je sve činjenice i okolnosti, a koje ne, osiguratelj cijenio pri davanju obrazložene ponude. Konačno, kao posljedicu povrede postupanja osiguratelja u davanju obrazložene ponude ili otklona, trebalo bi *de lege ferenda* propisati da je osiguratelj dužan plaćati dvostruku zateznu kamatu, ako se na sudu utvrdi da je bezrazložno odbio isplatiti tražbinu, imajući u vidu dokaze koje je imao na raspolaganju u trenutku donošenja odluke u mirnom postupku.

Predložene zakonske izmjene trebale bi doprinijeti rješavanju odštetnih zahtjeva u mirnom postupku pred odgovornim osigurateljima ili centrima za mirenje te u slučaju da se ne može zaključiti nagodba, oštećenoj osobi uvijek bi ostajalo pravo na tužbu radi naknade štete o kojoj će odlučivati stvarno i mjesno nadležni sud. Učinkovitost bi se trebala odnositi i na kvalitativni i kvantitativni pomak u rješavanju odštetnih zahtjeva, u svakom slučaju da se zakonskim odredbama pokuša jamčiti postupak koji će biti u skladu s načelima savjesnosti i poštenja, koji će biti jasan i transparentan za sve dionike tog postupka.

3.8 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u Njemačkoj

U SR Njemačkoj ugovori o osiguranju od odgovornosti uređeni su većim brojem zakona kao što su Zakon o ugovorima iz osiguranja (u daljnjem tekstu: VVG), [912] Zakon o obveznom osiguranju, (u daljnjem tekstu: PflVG)[913], BGB, Savezni zakon o odvjetnicima, (u daljnjem tekstu: BRAO)[914], Zakon o zračnom prometu, (u daljnjem tekstu: LuftVG)[915], Zakon o odgovornosti za proizvode (u daljnjem tekstu: ProdHaftG) te drugi koji propisuju obvezna osiguranja od odgovornosti.[916] Kao i u RH, u Njemačkoj postoje dobrovoljna i obvezna osiguranja od odgovornosti, a brojnost obveznih osiguranja upućuje na zaključak da postoji javni interes za zaštitu od rizika koji su povezani s raznim tehnologijama i industrijskim djelatnostima i predstavljaju povećane opasnosti za druge, odnosno profesionalnim djelatnostima kao što su liječnici, odvjetnici, javni bilježnici i drugi, čiji je rad potreban većini građana, a moguće je očekivati pogreške koje bi mogle izazvati velike štete za korisnike tih usluga.[917]

Za ugovore o osiguranju, osim navedenih zakona, važne su i odredbe Uredbe Saveznog Ministarstva pravde o obvezi pružanja informacija kod ugovora o osiguranju iz 2007. godine (u daljnjem tekstu: VVG-Info V) [918] te Opći uvjeti za osiguranje (u daljnjem tekstu: AVB), čije su odredbe u skladu s kogentnim odredbama BGB-a i VVG-a.[919]

Osiguranje od odgovornosti u njemačkom pravu ima status zasebne, samostalne vrste osiguranja, pored osiguranja imovine i osiguranje osoba, kojim ugovorom osiguranik traži zaštitu od rizika počinjenja štete drugim osobama[920] Kada se govori o ovom osiguranja u smislu

---

[912] Izvorni naziv zakona glasi: *„Versicherungsvertragsgesetz vom 23. November 2007 (BGBI, I S. 2631), das zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 24. April 2013 (BGBI. I S. 932) geändert worden ist.“* Dostupan na: https://www.gesetze-im-internet.de/vvg_2008/index.html (na dan 24.08.2018.)

[913] Izvorni naziv zakona glasi: „*Pflichtversicherungsgesetz vom 5. April 1965 (BGBl. I S. 213), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 11. April 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 119).“* Dostupan na: https://www.gesetze-im-internet.de/pflvg/PflVG.pdf (na dan 21.09.2025.)

[914] Izvorni naziv zakona glasi: *„Bundesrechtsanwaltsordnung in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 303-8, veröffentlichten bereinigten Fassung, die zuletzt durch Artikel 13 des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist.“* Dostupan na: https://www.gesetze-im-internet.de/brao/BRAO.pdf. (na dan 21.09.2025.)

[915] Izvorni naziv zakona glasi: *„Pflichtversicherungsgesetz vom 5. April 1965 (BGBl. I S. 213), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 11. April 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 119) geändert worden ist."* Dostupan na: https://www.gesetze-im-internet.de/pflvg/PflVG.pdf. (na dan 21.09.2025.)

[916] Izvorni naziv zakona glasi: *„Produkthaftungsgesetz vom 15. Dezember 1989 (BGBl. I S. 2198), das zuletzt durch Artikel 5 des Gesetzes vom 17. Juli 2017 (BGBl. I S. 2421) geändert worden ist."* Dostupan na: https://www.gesetze-im-internet.de/prodhaftg/ProdHaftG.pdf. (na dan 21.09.2025.)

[917] Belanić, *Op. cit.* u bilj. 866., str. 583.

[918] Izvorni naziv zakona glasi: *„VVG-Informationspflichtenverordnung vom 18. Dezember 2007. (BGBI I S. 3004).“* Dostupan na https://www.gesetze-im-internet.de/vvg-infov/index.html (na dan 25.08.2018.)

[919] Đorđević, *Op. cit.* u bilj. 694, str. 41.

[920] Đorđević *Op. cit.* u bilj. 694., str. 87.

njegove uloge, u njemačkoj pravnoj doktrini prevladava shvaćanje da je razvoj osiguranja od odgovornosti u 20. stoljeću taj proizvod osiguranja pretvorio u instrument socijalne politike, kojem je primarni cilj zaštita žrtve, a ne u sredstvo osiguranja interesa osiguranika.[921] U tom smislu kombinacija objektivne odgovornosti i osiguranja od odgovornosti danas je prisutna u svim bitnim područjima povezanih s tehnologijom i industrijom.[922]

Zakonodavac se u Njemačkoj, za razliku od pravnog uređenja u RH, odlučio normativni okvir za vođenje poslova osiguranja i nadzora nad poslovima osiguranja urediti zasebnim zakonom, Zakonom o nadzoru nad radom osiguranja, *Ersicherungsaufsichtsgesetz*, (u daljnjem tekstu V – VAG[923]), slijedom čega, gore prethodno navedeni zakoni uređuju isključivo sadržaj, prava i obveze iz ugovora o osiguranju, a V -VAG uređuje područje nadzora nad svim društvima za osiguranje koja se bave poslovima osiguranja u Njemačkoj, sve s ciljem bolje zaštite tržišta osiguranja, stabilnosti rada društava za osiguranje te zaštite osiguranika i korisnika osiguranja, a koji je cilj proklamiran u odredbama § 294. V – VAG-a.

3.8.1 VVG

VVG se sastoji od općeg i posebnog dijela, a odredbe koje se odnose na osiguranje od odgovornosti smještene su u posebnom dijelu zakona – 2. dio – glava 1. osiguranje od odgovornosti, od § 100. do § 124.

Opći dio VVG-a sadrži odredbe o zaključenju ugovora o osiguranju, sadržaju police, pravu na informacije i obavještavanje osiguranika, o trajanju osiguranja, položaju potrošača i premiji osiguranja te konačno o pravu osiguranika na odustajanje i pravnim posljedicama odustanka, zastari i insolventnosti osiguratelja. Za istaknuti su odredbe koje se koje tiču zaštite interesa osiguratelja uvođenjem obveze osiguraniku da u predugovornoj fazi, na zahtjev društva za osiguranje, pruži sve informacije o riziku kojeg želi osigurati, u protivnom, zakonom su propisane posljedice za slučaj povrede te dužnosti, kako u vidu prava na raskid ugovora i povrat premije tako i u vidu zahtjeva za oslobođenjem plaćanja ugovorene naknade. Osiguratelj s druge strane također ima obvezu po odredbama § 6. i §. 7 VVG-a pri zaključenju ugovora o osiguranju priopćiti sve relevantne informacije o predmetnom ugovoru, s time da § 6. VVG-a

[921] Wagner, *Op. cit.* u bilj. 663, str. 91.
[922] *Ibid.*
[923] Izvorni naziv zakona glasi: *„Versicherungsaufsichtsgesetz vom 1. April 2015 (BGBl. I S. 434), das zuletzt durch Artikel 11 des Gesetzes vom 27. Dezember 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 438) geändert worden ist."* Dostupan na: https://www.gesetze-im-internet.de/vag_2016/VAG.pdf. (na dan 21.09.2025.)

posebno uređuje obvezu osiguratelja o davanju ponude za osiguranje koje sadržajno zaista odgovara stvarnim potrebama potencijalnog osiguranika.

Također sadrži i odredbe § 14. VVG-a koji uređuje dospijeće obveze isplate osigurnine od trenutka okončanja obrade zahtjeva, s time da ako obrada ne završi u roku od trideset dana od dana njegova primitka osiguranik ima pravo zahtijevati isplatu nespornog iznosa, a zanimljiv je § 15. VVG-a koji propisuje zastoj zastare sve dok društvo za osiguranje ne dostavi pisani odgovor na podneseni zahtjev, a sve s ciljem da društva za osiguranje donose odluke o podnesenim zahtjevima bez odugovlačenja.[924]

Za daljnje potrebe ovog rada analizirati će se odredbe VVG-a koje uređuju prava i obveze svih dionika kod osiguranja od odgovornosti. U tom kontekstu, čini se naročito interesantna odredba § 100. VVG-a kojom se osiguratelj obvezuje osloboditi osiguranika od svih zahtjeva koje protiv njega podnose treće osobe zbog osiguranikove odgovornosti za činjenice koje su nastupile za vrijeme trajanja osiguranja, kao i da ga obrani od neosnovanih zahtjeva.[925] § 101. VVG-a proširuje obvezu osiguratelja na sudske i izvansudske troškove nastale zbog obrane od zahtjeva trećih osoba ukoliko su troškovi opravdani okolnostima slučaja s time da je osiguranjem obuhvaćen i trošak obrane koji je nastao osiguraniku u kaznenom postupku uslijed postupanja po uputama osiguratelja, a iz kojeg postupka može proizaći osiguranikova odgovornost za štetu, uključujući i obvezu plaćanja predujma takvih troškova.[926]

---

[924] Đorđević, *Op. cit.* u bilj. 694, str. 28, 114, 115.

[925] Izvorni tekst paragrafa glasi: *„§ 100 Leistung des Versicherers Bei der Haftpflichtversicherung ist der Versicherer verpflichtet, den Versicherungsnehmer von Ansprüchen freizustellen, die von einem Dritten auf Grund der Verantwortlichkeit des Versicherungsnehmers für eine während der Versicherungszeit eintretende Tatsache geltend gemacht werden, und unbegründete Ansprüche abzuwehren.“*

[926] Izvorni tekst paragrafa glasi: *„§ 101 Kosten des Rechtsschutzes (1) Die Versicherung umfasst auch die gerichtlichen und außergerichtlichen Kosten, die durch die Abwehr der von einem Dritten geltend gemachten Ansprüche entstehen, soweit die Aufwendung der Kosten den Umständen nach geboten ist. Die Versicherung umfasst ferner die auf Weisung des Versicherers aufgewendeten Kosten der Verteidigung in einem Strafverfahren, das wegen einer Tat eingeleitet wurde, welche die Verantwortlichkeit des Versicherungsnehmers gegenüber einem Dritten zur Folge haben könnte. Der Versicherer hat die Kosten auf Verlangen des Versicherungsnehmers vorzuschießen.*
(2) Ist eine Versicherungssumme bestimmt, hat der Versicherer die Kosten eines auf seine Veranlassung geführten Rechtsstreits und die Kosten der Verteidigung nach Absatz 1 Satz 2 auch insoweit zu ersetzen, als sie zusammen mit den Aufwendungen des Versicherers zur Freistellung des Versicherungsnehmers die Versicherungssumme übersteigen. Dies gilt auch für Zinsen, die der Versicherungsnehmer infolge einer vom Versicherer veranlassten Verzögerung der Befriedigung des Dritten diesem schuldet.
(3) Ist dem Versicherungsnehmer nachgelassen, die Vollstreckung einer gerichtlichen Entscheidung durch Sicherheitsleistung oder Hinterlegung abzuwenden, hat der Versicherer die Sicherheitsleistung oder Hinterlegung zu bewirken. Diese Verpflichtung besteht nur bis zum Betrag der Versicherungssumme; ist der Versicherer nach Absatz 2 über diesen Betrag hinaus verpflichtet, tritt der Versicherungssumme der Mehrbetrag hinzu. Der Versicherer ist von der Verpflichtung nach Satz 1 frei, wenn er den Anspruch des Dritten dem Versicherungsnehmer gegenüber als begründet anerkennt.“

§ 104. VVG-a propisuje obvezu osiguranika prijaviti osiguratelju u roku 7 dana činjenice koje za posljedicu mogu imati nastanak njegove odgovornosti prema trećim osobama, a ista takva obveza postoji i u slučaju da je osiguranik zaprimio zahtjev treće osobe za naknadu štete. Prema § 106. VVG-a obveza osiguratelja da oslobodi osiguranika od zahtjeva treće osobe nastupa u roku 15 dana računajući od trenutka kada je zahtjev oštećenog utvrđen pravomoćnom sudskom odlukom, priznanjem osiguranika, odnosno nagodbom. Treba imati na umu da VVG ne sadrži definiciju osiguranog slučaja kod ugovora o osiguranju od odgovornosti, dok standardno pripadajući uvjeti koji su sastavni dio ugovora, poznati kao *Allgemeine Versicherungsbedingungen* (u daljnjem tekstu AVB), određuju opseg pokrića osiguratelјne odgovorosti za neimovinsku ili imovinsku štetu koja je prouzročio osiguranik trećoj osobi za vrijeme trajanja osiguranja, koja obveza nastaje samo pod uvjetom da treća osoba postavi zahtjev za naknadu.[927]

Zanimljiv je § 111. VVG-a koji dopušta ugovornim strankama mogućnost raskida ugovora nakon nastupa osiguranog slučaja pod pretpostavkom da je osiguratelj priznao zahtjev oštećene osobe, odnosno ukoliko ga je nezakonito odbio, i to u roku 30 dana od priznanja ili odbijanja zahtjeva za oslobođenje ili od pravomoćnosti sudske odluke donijete u sporu s trećom osobom.

Odredbe par. 8. VVG-a daju pravo osiguraniku na raskid ugovora o osiguranju u roku od 14 dana računajući od trenutka sklapanja ugovora uz pretpostavku da je osiguraniku uz ugovor uručena cjelokupna pripadajuća dokumentacija, neovisno o tome o kojoj se vrsti ugovora o osiguranju radi.[928]

Pravne posljedice raskida ugovora uređuju i odredbe par. § 9. VVG-a koje daju pravo društvu za osiguranje zadržati samo onaj dio premije koji se odnosi na vrijeme osiguranja do raskida ugovora opozivom, dok je ostatak premije dužan vratiti osiguraniku u roku 30 dana od dana kada je društvo za osiguranje primilo zahtjev osiguranika za raskid ugovora, time da je važno napomenuti kako osiguranik nije dužan navesti razlog raskida ugovora. Za razliku od osiguranika, društvo za osiguranje ima pravo na raskid ugovora o osiguranju samo pod taksativno navedenim razlozima navedenim u odredbama par. § 19. VVG-a (zbog povrede davanja informacija), par. § 24 VVG-a (zbog povećanja rizika), par. § 28 VVG-a (povrede ugovorne dužnosti), te u već prethodno navedenoj situaciji uređenom odredbama par. 111.

[927] Đorđević, *Op. cit*. u bilj. 694, str. 87.
[928] Đorđević, *Op. cit.* u bilj. 694, str. 77.

VVG-a (zbog nastupa osiguranog slučaja), kada svaka ugovorna strana a nakon nastupa osiguranog slučaja raskinuti ugovor o osiguranju bez navođenja razloga.

Imajući u vidu navedeno, VVG daje više mogućnosti za raskid ugovora osiguraniku, dok društvu za osiguranje daje takvu mogućnost samo kada su ispunjene gore navedene zakonske pretpostavke.

§ 113. VVG-a uređuje obvezno osiguranje od odgovornosti na način da se ugovor o obveznom osiguranju može sklopiti samo s društvom za osiguranje koje je ovlašteno obavljati poslove u Njemačkoj, a stavkom 2. istog paragrafa propisuje se obveza osiguratelju naznačiti na polici osiguranja svotu osiguranja te potvrdu o postojanju obveznog osiguranja koje proizlazi iz određene zakonske odredbe[929], dok § 114. VVG-a propisuje najniže svote kod obveznog osiguranja u visini od 250.000 € po osiguranom slučaju te 1.000.000,00 € za sve osigurane slučajeve u jednoj godini osiguranja, osim ako posebnim zakonom minimalna svota osiguranja nije drukčije uređena.

§ 115. VVG-a uređuje pravo oštećene osobe na neposrednu tužbu, *actio directa*, protiv osiguratelja u tri taksativno navedena slučaja:

a) ako se radi o ugovoru o obveznom osiguranju od odgovornosti koje je propisano posebnim zakonima,
b) ako je nad imovinom osiguranika otvoren stečajni postupak, ili je, u nedostatku imovinske mase, odbijen zahtjev za otvaranje stečajnog postupka ili je postavljen privremeni stečajni upravitelj, ili
c) ako je boravište osiguranika nepoznato.[930]

---

[929] Izvorni tekst glasi: *„113 Pflichtversicherung (1) Eine Haftpflichtversicherung, zu deren Abschluss eine Verpflichtung durch Rechtsvorschrift besteht (Pflichtversicherung), ist mit einem im Inland zum Geschäftsbetrieb befugten Versicherungsunternehmen abzuschließen.*
(2) Der Versicherer hat dem Versicherungsnehmer unter Angabe der Versicherungssumme zu bescheinigen, dass eine der zu bezeichnenden Rechtsvorschrift entsprechende Pflichtversicherung besteht.
(3) Die Vorschriften dieses Abschnittes sind auch insoweit anzuwenden, als der Versicherungsvertrag eine über die vorgeschriebenen Mindestanforderungen hinausgehende Deckung gewährt.“

[930] Izvorni tekst glasi: *„§ 115 Direktanspruch*
(1) Der Dritte kann seinen Anspruch auf Schadensersatz auch gegen den Versicherer geltend machen,
1. wenn es sich um eine Haftpflichtversicherung zur Erfüllung einer nach dem Pflichtversicherungsgesetz bestehenden Versicherungspflicht handelt oder
2.wenn über das Vermögen des Versicherungsnehmers das Insolvenzverfahren eröffnet oder der Eröffnungsantrag mangels Masse abgewiesen worden ist oder ein vorläufiger Insolvenzverwalter bestellt worden ist oder
3.wenn der Aufenthalt des Versicherungsnehmers unbekannt ist.
Der Anspruch besteht im Rahmen der Leistungspflicht des Versicherers aus dem Versicherungsverhältnis und, soweit eine Leistungspflicht nicht besteht, im Rahmen des § 117 Abs. 1 bis 4. Der Versicherer hat den Schadensersatz in Geld zu leisten. Der Versicherer und der ersatzpflichtige Versicherungsnehmer haften als Gesamtschuldner.

Konačno, treba istaknuti i § 124. VVG-a koji propisuje djelovanje presude donesene u postupku između oštećene osobe i osiguratelja. Ukoliko je u postupku između treće (oštećene) osobe i osiguratelja pravomoćnom presudom utvrđeno kako ne postoji obveza osiguratelja naknaditi štetu, tada se učinak te presude proširuje i na osiguranika iako nije bio stranka u tom postupku, a ako je takva presuda donesena između oštećene osobe i osiguranika, tada se učinak te proširuje i u korist osiguratelja.[931]

Imajući u vidu navedeno, osiguranje je dužno isplatiti osigurninu osiguraniku koji će tom osigurninom isplatiti treću, oštećenu, osobu, a nakon što osiguranik po zaprimanju odštetnog zahtjeva treće osobe svojim priznanjem, nagodbom ili sudskom presudom utvrdi da je odgovoran naknaditi pravno priznatu, stvarno pretrpljenu štetu, time da će osiguratelj svom osiguraniku naknaditi sve one troškove koji mu nastanu izvan i van sudskog spora, kada za takvu štetu osiguranik postavi zahtjev. Nakon nastupa osiguranog slučaja, treća osoba, oštećeni, ima pravo na izravnu tužbu protiv osiguratelja samo u tri prethodno taksativno navedena slučaja u § 115. VVG-a, a zanimljivo je zakonsko rješenje kojim se propisuje proširenje učinka sudske presude na osiguratelja odnosno osiguranika za slučaj da sud ne utvrdi odgovornost za štetu, pored činjenice da nisu bili stranka u postupku u kojem je presuda donesena. Primjerice, oštećeni ima pravo na neposrednu tužbu po odredbama PflVG-a iz razloga što se radi o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti te ako u tom postupku sud oslobodi

(2) Der Anspruch nach Absatz 1 unterliegt der gleichen Verjährung wie der Schadensersatzanspruch gegen den ersatzpflichtigen Versicherungsnehmer. Die Verjährung beginnt mit dem Zeitpunkt, zu dem die Verjährung des Schadensersatzanspruchs gegen den ersatzpflichtigen Versicherungsnehmer beginnt; sie endet jedoch spätestens nach zehn Jahren von dem Eintritt des Schadens an. Ist der Anspruch des Dritten bei dem Versicherer angemeldet worden, ist die Verjährung bis zu dem Zeitpunkt gehemmt, zu dem die Entscheidung des Versicherers dem Anspruchsteller in Textform zugeht. Die Hemmung, die Ablaufhemmung und der Neubeginn der Verjährung des Anspruchs gegen den Versicherer wirken auch gegenüber dem ersatzpflichtigen Versicherungsnehmer und umgekehrt."

[931] Izvorni tekst paragrafa glasi*: „§ 124 Rechtskrafterstreckung*

(1) Soweit durch rechtskräftiges Urteil festgestellt wird, dass dem Dritten ein Anspruch auf Ersatz des Schadens nicht zusteht, wirkt das Urteil, wenn es zwischen dem Dritten und dem Versicherer ergeht, auch zugunsten des Versicherungsnehmers, wenn es zwischen dem Dritten und dem Versicherungsnehmer ergeht, auch zugunsten des Versicherers.

(2) Ist der Anspruch des Dritten gegenüber dem Versicherer durch rechtskräftiges Urteil, Anerkenntnis oder Vergleich festgestellt worden, muss der Versicherungsnehmer, gegen den von dem Versicherer Ansprüche auf Grund des § 116 Abs. 1 Satz 2 geltend gemacht werden, diese Feststellung gegen sich gelten lassen, es sei denn, der Versicherer hat die Pflicht zur Abwehr unbegründeter Entschädigungsansprüche sowie zur Minderung oder zur sachgemäßen Feststellung des Schadens schuldhaft verletzt.

(3) Die Absätze 1 und 2 sind nicht anzuwenden, soweit der Dritte seinen Anspruch auf Schadensersatz nicht nach § 115 Abs. 1 gegen den Versicherer geltend machen kann."

osiguratelja od odgovornosti za isplatu štete, tada će učinak te presude biti proširen i na osiguranika, iako nije bio u stranka u tom postupku.[932]

3.8.2 PflVG

Svi vlasnici vozila dužni su sklopiti ugovor o osiguranju od odgovornosti za sebe, vlasnika i vozača, kao i za druge osobe, a koje pokriva štetu nastalu uporabom vozila zbog tjelesne ozljede, imovinske štete ili drugog financijskog gubitka.[933] Postupak rješavanja odštetnih zahtjeva trećih osoba uređen je § 3.a PflVG-a koji propisuje obvezu osiguratelja na rješavanje zahtjeva bez odgode, a najkasnije u roku 3 mjeseca, nakon čega je dužan podnijeti obrazloženi prijedlog za naknadu štete ako je obveza plaćanja neprijeporna i ako je štetu moguće kvantificirati ili dati obrazloženi odgovor u kojem je potrebno obrazložiti zašto je obveza plaćanja osporena, što nije moguće jasno utvrditi, odnosno dati razloge zašto nije moguće štetu kvantificirati u cijelosti ili djelomično. U slučaju da osiguratelj u zadanom roku ne podnese prijedlog ili odgovor, oštećeni ima pravo na kamate koje se uređene odredbama § 246. i 247. BGB-a, koja je u 2025. godini iznosila u Njemačkoj 7,27 % po objavi Savezne njemačke banke.[934] Za razliku od ZOOP-a, PflVG ne sadrži nikakve zasebne odredbe o pravu na podnošenje tužbe, o pravu na korištenje neovisnog vještačenja ili o nekim zasebnim pravima ili obvezama kada je u pitanje rješavanje odštetnih zahtjeva. PflVG propisuje minimalne svote osiguranja po štetnom događaju za štete na osobama, stvarima te za tzv. čistu imovinsku štetu, odnosno financijske gubitke koji nisu povezani s povredom tijela ili oštećenjem stvari, potom sadrži odredbe o trajanju osiguranja i raskidu ugovora, o fondu za naknadu od prometnih nesreća (*Entschädigungsfonds für Schäden aus Fahrzeugunfällen)* koji ima sredstva za isplatu šteta koje su nanesene uporabom neosiguranih i nepoznatih vozila, kao i prekršajne i kaznene odredbe za slučaj povreda zakonskih odredbi PflVG-a. Odredba § 8.a PflVG-a propisuje osnivanje informacijskog centra koji oštećenicima, njihovim osiguravateljima, Njemačkom uredu za zelenu kartu i Fondu za nagodbu pruža informacije potrebne za ostvarivanje zahtjeva za naknadu štete koja nastane u cestovnom prometu. Za istaknuti je kako se podaci o odštetnim

---

[932] Izvorni naziv zakona glasi*: "Pflichtversicherungsgesetz vom 5. April 1965 (BGBl. I S. 213), das zuletzt durch Artikel 1 der Verordnung vom 6. Februar 2017 (BGBl. I S. 147) geändert worden ist"*

[933] PflVG, § 1: *„Der Halter eines Fahrzeugs im Sinne des § 1a Absatz 1 Nummer 1, das seinen regelmäßigen Standort im Sinne des § 1a Absatz 1 Nummer 2 oder seinen gewöhnlichen Standort im Sinne des § 1a Absatz 2 Satz 1 im Inland hat, ist verpflichtet, für sich, den Eigentümer und den Fahrer sowie weitere Personen nach Maßgabe des § 4 Absatz 3 Nummer 4 bis 7 eine Haftpflichtversicherung zur Deckung der durch den Gebrauch des Fahrzeugs im Sinne des § 1a Absatz 3 verursachten Personenschäden, Sachschäden oder sonstigen Vermögensschäden nach den folgenden Vorschriften abzuschließen und aufrechtzuerhalten."*

[934] Objava Njemačke bundesbanke od 30.12.2024. godine.
Dostupno na : https://www.bundesbank.de/en/press/press-releases/announcement-of-the-basic-rate-of-interest-as-of-1-january-2025-adjustment-to-2-27--948660 (na dan 23.09.2025.)

zahtjevima po policama obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti sustavno prikupljaju te se vodi godišnja statistika o povijesti svih podnesenih zahtjeva, a osobito mora sadržavati podatke o vrsti i broju osiguranih rizika, broju prijavljenih odštetnih zahtjeva, isplatama i rezervacijama za naknadu troškova (troškovi odštetnih zahtjeva), učestalosti odštetnih zahtjeva, prosječnoj isplati po odštetnim zahtjevima, a koje su podatke dužne proslijediti nadležnim tijelima, sukladno § 9. PflVG-a. Statističke podatke vodi Savezno tijelo za financijski nadzor. PflVG svojim odredbama uspostavlja i službu za pomoć žrtvama u prometnim nesrećama (*der Satzung der Verkehrsopferhilfe)* naglašavajući tako primarnu svrhu obveznog osiguranja odgovornosti u prometu, a to je zaštita žrtava prometa, sve sukladno paragrafima § 26 i 27. PflVG-a. Zanimljivo je istaknuti kako su u RH gore opisani podaci bili evidentirani i objavljeni u publikacijama Hrvatskog ureda za osiguranje do 2022. godine, od koje godine pa do kraja 2025. godine takvi podaci više nisu dostupni javnosti, dok za razliku od toga, u Njemačkoj je očito shvaćanje kako je u javnom interesu kod obveznih osiguranja u prometu imati cjelovite podatke o prijavljenim odštetnim zahtjevima i kakva je uspješnost rješavanja tih zahtjeva.

3.8.3 BGB

Imajući u vidu kako su ugovori o osiguranju uređeni zasebnim zakonom, VVG-om, BGB ne sadrži odredbe kojim bi konkretno uređivao ugovore o osiguranju kao i ugovore o osiguranju od odgovornosti, ali kao opći zakon primjenjuju se njegove kogentne norme kao i u ona pravila koja uređuju pitanja koja nisu uređeni posebnim zakonima, kao što su pravila o zastari tražbina s osnove ugovora o osiguranju, o pretpostavkama za primjenu poslovnih uvjeta kao sastavog dijela sklopljenog ugovora o osiguranju, kao i pravila koja bi se mogla primijeniti u slučaju traženja utvrđenja ništetnosti ugovora u cjelini ili samo u dijelu, odnosno pretpostavke za raskid takvog ugovora.

Imajući u vidu kako je standard u poslovima osiguranja da uz ugovor o osiguranju ugovaratelj osiguranja prihvaća i uvjete koji su sastavni dio takvog ugovora, odredbama § 305. BGB propisuje se pretpostavke za njihovu primjenu i definira standardne poslovne uvjete kao ugovorne odredbe koje su unaprijed pripremljene za više od dva ugovora, bez obzira na formu u kojoj su izraženi, a do njihove primjene dolazi ako se ugovorna strana izričito poziva na njihovu primjenu, potom ako je drugoj ugovornoj strani dana mogućnost da se s njima upozna

na način koji se razumno može tražiti od strane koja daje pristanak te konačno ako postoji pristanak druge ugovorne strane.[935]

3.8.4 Drugi zakoni koji uređuju obvezna osiguranja od odgovornosti

Temeljem relevantnih odredbi BRAO-a, odvjetnik je dužan sklopiti osiguranje od profesionalne odgovornosti kako bi pokrio rizike od odgovornosti za financijske gubitke koji proizlaze iz njegove profesionalne djelatnosti za cijelo vrijeme svoga rada, a osiguranje se mora sklopiti u skladu s općim uvjetima osiguranja dostavljenim u skladu sa Zakonom o nadzoru osiguranja i mora pokriti i novčane gubitke za koje je odvjetnik odgovoran u skladu s člankom 278. ili člankom 831. BGB-a.[936] Minimalna osigurana svota iznosi 250.000 eura za svaki osigurani slučaj, a godišnji limit može biti ograničen na četiri puta veći iznos minimalne osigurane svote.[937] Odredbe § 52. BRAO-a dopuštaju strankama ograničiti odgovornost za štete nastale nepažnjom koja proizlazi iz ugovornog odnosa između stranke i odvjetnika sporazumom ili putem unaprijed formuliranih ugovornih odredaba. Za razliku od detaljno uređenog obveznog osiguranja u prometu, BRAO ne sadrži odredbe o postupku rješavanja odštetnih zahtjeva, pravu na obrazloženu ponudu ili isplatu nespornog dijela, kao niti odredbe o pravu na rješavanje spora mirnim putem te pravu na tužbu.

Ostali zakoni koji propisuju obvezna osiguranja od odgovornosti sadrže iste ili slične odredbe, kao što je odredba § 67. *Steuerberatungsgesetz* (u daljnjem tekstu: StBerG) koja propisuje obvezno osiguranje od odgovornosti za štete koje prouzroče osobe u obavljanjem svoje porezno savjetničke djelatnosti, ili odredba § 54. st. 1. *Wirtschaftsprüferordnung* (u daljnjem tekstu: WiPrO) koja se odnosi na obvezno osiguranje od odgovornosti u poslovima revizije. Svi ti

---

[935] BGB, paragraf § 305. stavak 2: *„2) Allgemeine Geschäftsbedingungen werden nur dann Bestandteil eines Vertrags, wenn der Verwender bei Vertragsschluss 1. die andere Vertragspartei ausdrücklich oder, wenn ein ausdrücklicher Hinweis wegen der Art des Vertragsschlusses nur unter unverhältnismäßigen Schwierigkeiten möglich ist, durch deutlich sichtbaren Aushang am Orte des Vertragsschlusses auf sie hinweist und 2. der anderen Vertragspartei die Möglichkeit verschafft, in zumutbarer Weise, die auch eine für den Verwender erkennbare körperliche Behinderung der anderen Vertragspartei angemessen berücksichtigt, von ihrem Inhalt Kenntnis zu nehmen, und wenn die andere Vertragspartei mit ihrer Geltung einverstanden ist.“*

[936] BRAO, paragraf § 51: *„1) Der Rechtsanwalt ist verpflichtet, eine Berufshaftpflichtversicherung zur Deckung der sich aus seiner Berufstätigkeit ergebenden Haftpflichtgefahren für Vermögensschäden abzuschließen und die Versicherung während der Dauer seiner Zulassung aufrechtzuerhalten. Die Versicherung muß bei einem im Inland zum Geschäftsbetrieb befugten Versicherungsunternehmen zu den nach Maßgabe des Versicherungsaufsichtsgesetzes eingereichten Allgemeinen Versicherungsbedingungen genommen werden und sich auch auf solche Vermögensschäden erstrecken, für die der Rechtsanwalt nach § 278 oder § 831 des Bürgerlichen Gesetzbuchs einzustehen hat.“*

[937] BGB, paragraf § 52: *„(1) Der Anspruch des Auftraggebers aus dem zwischen ihm und dem Rechtsanwalt bestehenden Vertragsverhältnis auf Ersatz eines fahrlässig verursachten Schadens kann beschränkt werden:*
1. durch im Einzelfall in Textform getroffene Vereinbarung bis zur Höhe der Mindestversicherungssumme;
2. durch vorformulierte Vertragsbedingungen für Fälle einfacher Fahrlässigkeit auf den vierfachen Betrag der Mindestversicherungssumme, wenn insoweit Versicherungsschutz besteht.“

zakoni ne sadrže detaljnije uređenje ugovora o osiguranju, ni postupak rješavanja sporova, kao što je to slučaj kod obveznog osiguranja u prometu.

Radi se zapravo o čistoj imovinskoj šteti koja se pokriva osiguranjem od odgovornosti,. Dakle, radi se o šteti koja ne nastaje ni zbog smrti, tjelesne povrede, narušenja zdravlja, niti zbog uništenja, oštećenja ili gubitka stvari. Navedeno osigurateljsko pokriće, koje je propisom ustanovljeno samo za čistu imovinsku štetu postoji i kod ostalih osiguranja od profesionalne odgovornosti: patentnih odvjetnika, poreznih savjetnika, revizora, javnih bilježnika.

3.8.5 Zaključno o pravnom uređenju ugovora o osiguranju od odgovornosti u Njemačkoj Usporedbom pravnog uređenja osiguranja od odgovornosti u RH i Njemačkoj, kao značajna razlika prvenstveno se ističe pravno uređenje instituta *actio directa.* VVG kao opće pravilo postavlja da oštećeni, kao treća osoba, nema pravo na izravnu tužbu protiv osiguratelja osim prema odredbama PflVG-a te kada postoje zakonom predviđene pretpostavke; ako se radi o obveznom osiguranju od odgovornosti, ako je nad osiguranikom otvoren stečaj ili je u pitanju nedostatak imovinske mase kod osiguranika za namirenje tražbine oštećenika, odnosno ako je osiguraniku nepoznato boravište.

Izostanak pravnog instrumenata kao što je a*ctio directa,* može upućivati na zaključak da je u javnom interesu bilo postaviti cilj; popravljanje štete po načelu *restituio in integrum* u razumnim rokovima oštećenoj osobi od strane samog štetnika, a ne izravno od osiguratelja jer treća osoba kao oštećena osoba nema status ugovorne strane niti se radi o ugovoru koji je konstruiran u njenu korist da bi se mogla pozivati na prava iz takvog osiguranja. Moglo bi se reći da načela odštetnog prava u pravilu nameću ovakvo rješenje jer sugerira razvoj svijesti o odvraćanju od počinjenja štete te potiče ulaganje u prevenciju osiguranika u sprječavanju nastanka osiguranog slučaja, sve iz razloga što će u slučaju počinjenja štete osiguranik, bez obzira na to što ima ugovoreno osiguranje, biti involviran u cjelokupni postupak prijave, obrade i rješavanja odštetnog zahtjeva, odnosno biti će izložen sudskom postupku kao tuženik u parnici naknade štete. Tijekom tog postupka, odnos osiguranika i osiguratelja je relevantan jer o njihovoj suradnji ovisi uspješno rješavanje odštetnog zahtjeva treće osobe te zasigurno može doprinijeti prevenciji u počinjenju štete osiguranim rizicima, odnosno mogu se uspješnije braniti od neosnovanih zahtjeva.

Osiguratelj po primitku zahtjeva osiguranika za isplatu osigurnine zbog nastanka osiguranog slučaja dužan je zakonom propisanom roku isplatiti osiguraniku osigurninu ili barem nesporni dio naknade ako ni u roku od tri mjeseca od primitka zahtjeva nije moguće utvrditi odgovornost

za isplatu ili visinu naknade štete. Provedba popravljanja štete neće biti ugrožena zbog insolventnosti štetnika ukoliko je štetnik ugovorio takvo osiguranje, a konačni prijenos obveze isplate štete na društvo za osiguranje je u konačnici poželjno s javnog interesa, s obzirom da postoji znatna pravna regulativa koja osigurava da društva za osiguranje imaju dostatne financijske kapacitete za preuzete ugovorne obveze, dok je u isto vrijeme oštećena osoba namirena po osnovi pretrpljene štete a imovina i imovinski interesi su ostali zaštićeni, bez obzira što je počinjena štetna radnja i šteta trećoj osobi.[938]

Samo obvezno osiguranje od odgovornosti izrazito je raširenо u njemačkom pravnom sustavu, a potencijalni osiguranici koji imaju obvezu sklopiti osiguranje za rizik odgovornosti mogu se podijeliti u dvije grupe.[939] U prvu grupu ulazile osobe na čiju se aktivnost ili stvari primjenjuje objektivna odgovornost za štetu, dok bi u drugoj grupi bile osobe koje pripadaju profesijama s povećanim rizikom nastanka štete.[940]

Za primijetiti je kako njemački zakoni koji propisuju razna obvezna osiguranja od odgovornosti ne sadrže odredbe koje bi cjelovito uredile odnose između osiguratelja, osiguranika i trećih osoba iz razloga što su ti odnosi uređeni odredbama VVG-a, za razliku od hrvatskih zakona, u kojem pravnom sustavu ne postoji takav organski zakon kao što je VVG.

Konačno, zakonsko uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti odredbama VVG-a obvezuje društvo za osiguranje, kako na potpuno oslobađanje od zahtjeva trećih osoba, tako i na zaštitu od neosnovanih zahtjeva na način da plaća sudske i izvansudske troškove nastale zbog obrane od zahtjeva trećih osoba kao i trošak obrane koji je nastao osiguraniku u kaznenom postupku uslijed postupanja po uputama osiguratelja. Značajnu razliku u odnosu na pravno uređenje RH čini odredba § 124. VVG-a, koja propisuje djelovanje presude kojom se odbija tužbeni zahtjev treće osobe uperen protiv osiguratelja i na osiguranika, iako nije bio stranka u tom postupku, kao što se učinak presude kojom se odbija tužbeni zahtjev po tužbi treće osobe protiv osiguranika, proširuje i na osiguratelja.

Nedvojbeno se može reći da je njemačko uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u većoj mjeri uređeno pravnim propisima nego što je to slučaj u RH, osobito kada su u pitanju uređenja obveznih osiguranja u prometu. VVG svojim odredbama uređuje sve ugovore o osiguranju, neovisno o tome radi li se o dragovoljnom ili obveznom osiguranju, slijedom čega

[938] Wagner, *Op. cit.* u bilj. 663,, str. 92.
[939] Wagner, *Op. cit.* u bilj. 663., str. 94.
[940] *Ibid.*

nije ni bilo potrebno u brojnim zakonima koji propisuju obvezna osiguranja posebno urediti opseg, prava i obveze iz takvog ugovora. Pravo na raskid osiguranika u roku od 14 dana od dana sklapanja ugovora odgovara pravima potrošača koja imaju u drugim potrošačkim ugovorima, dok obvezno savjetovanje osiguranika prije sklapanja ugovora s ciljem izbjegavanja zaključivanja ugovora o osiguranju koji ne odgovaraju stvarnim potrebama osiguranika te načelo savjesnosti i poštenja, kako u predugovornom stadiju, tako i za vrijeme trajanja kvalitetan su pravni okvir za postizanje ravnoteže između interesa ugovornih strana.

3.9 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u Engleskoj

U Engleskoj poslovi osiguranja zaista imaju dugu tradiciju jer su započeli svoj razvoj još tijekom srednjeg vijeka, a konture današnjeg pravnog uređenja tih poslova zadane su donošenjem propisa - *Life Assurance Company Act* iz 1870. godine kojim su, između ostalog, uvedene za to vrijeme novostvorene aktuarske i matematičke metode koje su omogućile obavljanje poslova osiguranja kroz održivi financijski depozitarni sustav.[941] Tijekom 20. stoljeća donose se brojni zakoni kojim su se uređivali poslovi osiguranja kao što su *Insurance Companies Act* iz 1958., *The Companies Act* iz 1967, *The Insurance Companies Act* iz 1974. i 1982. da bi svo to zakonodavstvo bilo zamijenjeno s *Financial Services and Markets Act* iz 2000. godine (u daljnjem tekstu: FSMA), koji se počeo primjenjivati na sve oblike financijskih usluga te koji sadrži opsežna pravila o pružanju tih usluga, u koje spadaju i poslovi osiguranja.[942] Radi se o zakonu koji daje regulatorni okvir za nadzor nad radom svih subjekata koji se bave financijskim uslugama što uključuje i društva za osiguranje, pa tako on sadrži pravila koja propisuju uvjete za licenciranje za poslove osiguranja, pravila o solventnosti te ovlasti regulatornih tijela za nadzor nad radom društava za osiguranje kao što su *Financial Conduct Authority* i *Prudential Regulation Authority* te niz drugih odredbi koje uređuju prava i obveze subjekata na koje se odnosi FSMA. U nastavku, za potrebe ovog rada, analizirati će se odredbe zakona koje se odnose na pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti, kao što su *Consumer disclosure and representation Insurance Act* (u daljnjem tekstu: CIDRA)*, Insurance disclosure and representation Act* (u daljnjem tekstu: IDRA), *Third Parties Act* (u daljnjem tekstu: TPA), *Road Traffic Act* (u daljnjem tekstu: RTA) te drugih zakona koji imaju utjecaj na ugovore o osiguranju od odgovornosti.

[941] Merkin R., Hjalmarson J., *Compendium of Insurance Law,* Informa Law, London, 2007. godine, str. 1.
[942] Merkin, *Op. cit* u bilj. 958, str.2

3.9.1 CIDRA

2012. godine donesen je CIDRA, *Consumer Insurance (Disclosure and Representations) Act 2012,* kojim se uređuju prava i obveze potrošača u ugovoru o osiguranju te koji propisuje obvezu davanja točnih informacija pri sklapanju ili izmjenama ugovoru o osiguranju od strane osiguranika kao potrošača prema društvu za osiguranje te pravna sredstava koji su na raspolaganju potrošaču i osigurateljima u slučaju povrede dužnosti davanja točnih informacija, kako prije sklapanja ugovora tako i za vrijeme njegova trajanja.[943]

U svojim odredbama CIDRA propisuje obvezu potrošača da prije sklapanja ugovora o osiguranju pruži sve informacije koje od njega zahtjeva društvo za osiguranje prije sklapanja ugovora o osiguranju, kao i slučaju njegove izmjene, a osobito da pri ispunjenju te obveze postupa s dužnom pažnjom. Ilustracije radi, davanje pogrešnih informacija ili prešućivanje okolnosti ili činjenica koje su važne za osiguratelja predstavlja davanje lažnog iskaza u smislu odredbi CIDRA-e.[944] Je li potrošač postupao u skladu s dužnom pažnjom prilikom davanja traženih informacija osiguratelju cijeni se od slučaja do slučaja te odluka jesu li prešućene ili lažne informacije bitno utjecale na sklapanje ugovora, ovisi o okolnostima slučaja, kao što su: vrsta ugovora o osiguranju i tržišni ciljevi koji se žele postići tim ugovorima; reklamni materijal koji je korišten u svrhu prodaje ugovora o osiguranju te koliko su jasna i specifična bila pitanja osiguravatelja sukladno odredbama članka 3. CIDRA-e. Sam CIDRA sadrži odredbe koje uređuju način na koji će se kvalificirati povreda davanja točnih informacija te, ovisno o toj kvalifikaciji, određuju se pravne posljedice za sam ugovor o osiguranju, od toga da se isti može raskinuti, do situacije kada će isti opstati i kada potrošač povredi svoju obvezu. U slučaju da je osiguranik namjerno iznosio laži bez koje ne bi došlo do sklapanja ugovora o osiguranju, društvo za osiguranje ima mogućnost jednostrano raskinuti ugovor uz zadržavanje naplaćene premije, pod pretpostavkom da može dokazati da se zaista radilo o lažnom prikazivanju koje se može kvalificirati kao namjeran, odnosno da se radi o gruboj nepažnji te da bez takve pogrešne informacije do sklapanja ugovora ne bi došlo ni u kojem slučaju.[945]

Prema common law-u, ugovori o osiguranju nastaju na način da aplikant za osiguranje zatraži sklapanje ugovora s društvom za osiguranje, koja se u jeziku ugovornog prava smatra

[943] Consumer Insurance (Disclosure and Representations) Act, Crown copyright , London, 2012. Printed in the UK by The Stationery Office Limited under the authority and superintendence of Carol Tullo, Controller of Her Majesty's Stationery Office and Queen's Printer of Acts of Parliament 3/2012.
[944] Consumer Insurance (Disclosure and Representations) Act, Crown copyright, London, 2012 c. 6, članak 2.
[945] Consumer Insurance (Disclosure and Representations) Act, Crown copyright, London, 2012 c. 6, prilog, članak 2.

pozivnicom za sklapanjem posla, *invitation to treat,* koji je ispunjen u većini slučajeva po prethodno pripremljenoj formi od strane društava za osiguranje, a potom, po primitku takve pozivnice, društvo za osiguranje jasnom i konkludentnom radnjom potvrđuje prihvaća li ili ne predloženu ponudu, pa u slučaju prihvaćanja ponude suprotne strane, trenutak prihvaćanja ponude smatra se trenutkom sklapanja ugovora o osiguranju, bez obzira na trenutak izdavanja police osiguranja, imajući u vidu shvaćanje suda, *HIgh Court of Justice, Queens Bench Division, Commercial Court,* u predmetu *Youell v Bland Welch & Co ltd,* kako polica predstavlja tek potvrdu ili svojevrsno pojašnjenje onoga što je među strankama ugovoreno.[946] Nerijetko osiguranje ne prihvaća prvotnu ponudu već daje protuponudu, *counteroffer*, koja u biti otvara proces pregovaranja koji će trajati sve dok društvo za osiguranje jasno ne prihvati ponudu, pri čemu treba istaknuti kako se veliki broj tih pregovora odvija na tržištu Lloyd-a (*Lloyd's market*), s time da sami proces pregovaranja uključuje i rad posrednika - brokera.[947]

U poslovima osiguranja na britanskom tržištu društvo za osiguranje daje ponudu za osiguranje koja sadrži izjavu o svim aplikantovim okolnostima koje se tiču rizika koji se želi osigurati i u kakvom se osigurljivom interesu radi, za slučaj njihova lažnog prikazivanja, društvo za osiguranje imati će mogućnost raskinuti takav ugovor, s učinkom da stavlja ugovorne stranke u *in statu quo ante,* u položaj u kojem su se nalazile prije sklapanja ugovora, tako da raskid ima retroaktivan učinak u cijelosti.[948] To pravo na raskid uvedeno je odredbama zakona, *Misrepresentation Act-a* iz 1967. godine, iako je bilo slučajeva u kojima je sud, pozivom na odredbe tog zakona, presudom odbio zahtjev za raskid ugovora i obvezao osiguratelja na isplatu osigurnine kada je je stekao uvjerenje da je lažno predstavljanje ili neotkrivanje činjenica učinjeno nepažnjom ili nebrigom, ali ne prijevarno (*fraudulenly*); , odnosno u kojima je sud odbio zahtjev za raskid ugovora kada je društvo za osiguranje bilo u dovoljnoj mjeri informirano za donošenje odluke o prihvatu ponude, pa je usprkos tom znanju prihvatilo ugovor na bezuvjetan način. U praksi postoje slučajevi u kojima je sud odbio zahtjev za raskid ugovora jer je zahtjev bio postavljen s s takvim vremenskim odmakom da nije moguće na valjan način utvrditi činjenično stanje potrebno za odluku o osnovanosti raskida ugovora.[949] Pitanje raskida ugovora zbog mana u iznošenju činjenica od strane ugovaratelja osiguranja prije sklapanja ugovora sada je riješeno odredbama ovog zakona, CIDRA, te uvjetima osiguranja koji su sastavni dio takvih ugovora, na način da u pravilu osiguranik daje izjavu kako njegovo

[946] Merkin, *Op. cit.*u bilj. 958, str. 8.
[947] *Ibid.*
[948] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str.37.
[949] Merkin, *Op. cit*. u bilj. 958, str. 38.

pristupanje ugovoru nije spojeno ni sa kakvom namjerom prijevare te da postupa u skladu s načelom savjesnosti i poštenja (*free of any fraudulent conduct or intent to deceive*).[950]

Imajući u vidu navedeno, pod pretpostavkom da se ugovorne strane ponašaju u skladu s načelom savjesnosti i poštenja, prihvat ponude predstavlja trenutak kada je ugovor sklopljen, a koji prihvat od strane društva za osiguranje mora biti nedvosmislen, korespondentan s aplikantovom ponudom, tj. prenesen valjanom komunikacijom prema aplikantu, izvoran te bezuvjetan.[951] Odredbe CIDRA-e rješavaju položaj potrošača u ugovorima o osiguranju, zahtijevajući od njega da osiguratelju pruži sve informacije koje ima i do kojih može doći u razumnim okvirima prije sklapanja ili izmjene ugovora, a koje se od njega zatražene od strane osiguratelja.

3.9.2 IDRA

2015. godine donesen je IDRA, *Insurance (Disclosure and Represantations) Act,* koji predstavlja reformu prava ugovornog osiguranja te sadrži odredbe o dužnosti davanja informacija, jamstvima, pravima trećih osoba, s time da se odredbe koje se odnose na dužnost poštenog predstavljanja kod ugovora primjenjuju samo na one ugovore u kojima druga ugovorna strana nije potrošač, a iz razloga što se raniji analizirani zakon, CIDRA, primjenjuje na potrošače kao ugovaratelja ugovora o osiguranju. [952]

Kako je to navedeno u uvodnim odredbama 4. poglavlja IDRA-e, dosadašnje pravno uređenje prava ugovornog prava osiguranja osmišljeno je kako bi zaštitilo mladu industriju osiguranja od iskorištavanja, prijevarnih radnji, od strane osiguranika te je pružalo osigurateljima nekoliko mehanizama za odbijanje zahtjeva.[953] Iz daljnjih odredbi proizlazilo bi kako je zaključeno da je dotadašnje uređenje u suprotnosti s tada postojećem praksom na suvremenom tržištu osiguranja te da nije usklađeno s drugim područjima trgovačkih ugovora i potrošačkog prava te drugim zakonima, slijedom čega se donošenjem IDRA-e 2017. godine želi ažurirati zakonski okvir u tim područjima, u skladu s najboljom praksom na suvremenom tržištu osiguranja.

Što se tiče dužnosti poštenog predstavljanja (*The duty of fair representation*) odredbe IDRA-e uvode obvezu prema svakom ugovaratelju osiguranja da poduzmu razumne mjere u davanju informacija koje su mu dostupne, a prema osiguratelju obvezu aktivnije uloge u traženju informacija te se uvodi novi sustav pravnih sredstava u slučaju povrede obveze, kojim se

[950] Merkin, *et al, op.* cit u bilj. 958*,* str. 41.
[951] Merkin, *et al, op.* cit u bilj. 958*,,* str. 11.
[952] Insurance Act, Crown copyright, London, 2015.
[953] Insurance Act, 2015., Chapter 4, Background, Insurance contract law, točka 6.

zamjenjuje postojeće jedinstveno pravno sredstvo za pobijanje ugovora.[954] Odredbama čl. 12. IDRA-e propisano je da ako osiguranik podnese lažni zahtjev na temelju ugovora o osiguranju, osiguratelj otkoniti će zahtjev kao neosnovan, te može od osiguranika zatražiti povrat svih iznosa koje mu je isplatio u vezi s odštetnim zahtjevom te ga obavijestiti kako je ugovor raskinut s učinkom od trenutka prijevare.[955]

Odredbama IDRA-e je predviđeno da, u mjeri u kojoj se primjenjuje na ugovore o potrošačkom osiguranju, osiguratelj neće moći upotrijebiti ugovornu odredbu kako bi potrošača doveo u lošiji položaj nego što bi bio prema uvjetima togazakona.[956]

Velika je novina uvedena odredbama čl. 13.a IDRA-e koje uređuju uvjete isplate potraživanja, *Implied term about payment of claims,* na način da se presumira kako svaki ugovor o osiguranju sadrži odredbu po kojoj osiguratelj treba platiti sve iznose dospjele u vezi s zaprimljenim odštetnim zahtjevom u razumnom roku.[957] Navedeno uključuje: razumno vrijeme za analizu i procjenu zahtjeva s obzirom na vrstu osiguranja; veličinu i složenost zahtjeva; usklađenost sa svim relevantnim zakonskim ili regulatornim pravilima ili smjernicama; čimbenicima izvan kontrole osiguravatelja, pa ako osiguratelj dokaže da su postojali opravdani razlozi za osporavanje zahtjeva (bilo u pogledu bilo kojeg iznosa koji se plaća ili u pogledu toga je li uopće išta plativo), nije povrijedio navedenu obvezu.[958] U slučaju spora, ponašanje osiguratelja pri rješavanju zahtjeva može biti relevantan čimbenik u odlučivanju je li u konkretnom slučaju došlo do povrede ovih odredbi, i ako jest, kada, u kojem slučaju osiguranik ima pravo na isplatu naknade štete, uključujući i štetu koja je nastala kašnjenjem, zajedno s kamatama po stopi koje su određene ili ugovorom, na temelju drugog akta, ali, što je vrlo bitno, i po odluci suda.[959]

---

[954] Insurance Act, 2015., Chapter 4, Background, Insurance contract law, točka 14.
[955] Insurance Act, 2015, članak 12.
[956] Insurance Act, 2015., Chapter 4, Background, Insurance contract law, točka 19.
[957] Insurance Act, 2015, članak 13A.
[958] Insurance Act, 2015, članak 13A (1):*" It is an implied term of every contract of insurance that if the insured makes a claim under the contract, the insurer must pay any sums due in respect of the claim within a reasonable time. (2)A reasonable time includes a reasonable time to investigate and assess the claim. (3)What is reasonable will depend on all the relevant circumstances, but the following are examples of things which may need to be taken into account*
(a)the type of insurance,
(b)the size and complexity of the claim,
(c)compliance with any relevant statutory or regulatory rules or guidance,
(d)factors outside the insurer's control."
[959] Insurance Act, 2015, članak 13A (5):*" Remedies (for example, damages) available for breach of the term implied by subsection (1) are in addition to and distinct from*
(a)any right to enforce payment of the sums due, and
(b)any right to interest on those sums (whether under the contract, under another enactment, at the court's discretion or otherwise)."

3.9.3 TPA

1930. godine donesen je prvi zakon koji je izričito priznao pravo trećim osobama po ugovorima osiguranju, TPA, *Third Parties (Rights Against Insurers) Act* naplatiti svoje potraživanje koje ima prema osiguraniku izravno od društva za osiguranje po polici osiguranja odgovornosti u slučaju da osiguranik postane.[960] Naime, pravo na izravan zahtjev, odnosno tužbu protiv osiguratelja priznato je samo ako je nad osiguranikom pokrenut stečaj zbog njegove nemogućnosti isplate dospjelih tražbina vjerovnika, tj. nema imovinu za ispunjenje obveza prema svim vjerovnicima. Kada bi osiguranje isplatilo osigurninu izravno osiguraniku, tada bi se vjerovnici mogli naplatiti od te uplate, u kojem slučaju treća osoba ne bi mogla ostvariti svoje pravo na naknadu za prouzročenu štetu, slijedom čega ovim zakonom dopušta se trećoj osobi zahtijevati izravnu isplatu od osiguranja.

Ciljevi donošenja ovog zakona i ranije navedenog IDRA bili su omogućiti isplate naknade od strane osiguratelja izravno trećoj osobi kao oštećeniku, iz razloga što bi u slučaju isplate osiguraniku osigurnina postala dio njegove imovine i kao takva bila na raspolaganju općim vjerovnicima osiguranika, a što se želi postići zakonskim prijenosom prava koja ima osiguranik prema osiguratelju na treću osobu.[961] Time se trećoj osobi kao oštećeniku omogućuje izravno od osiguratelja zahtijevati isplatu osigurnine koja bi po redovitom tijeku stvari trebala biti isplaćena osiguraniku, s time da pri podnošenju zahtjeva oštećenik ne mora prethodno utvrditi odgovornost ugovaratelja osiguranja, bilo sudskim postupkom ili na neki drugi način, što nije bio slučaj do donošenja ovog zakona.[962]

Zakon sadrži odredbe koje trećoj osobi daju pravo na obavijesti i informacije od osiguratelja tako da će treća osoba moći saznati je li štetnik, koju mu je počinio štetu, bio osiguran od odgovornosti ili ne i kod kojeg osiguratelja. Te informacije treća osoba može zahtijevati ako opravdano vjeruje da postoji odgovornost štetnika koja može biti predmet osiguranja. U takvim slučajevima, osiguratelj je dužan dati informacije o ugovoru, ukoliko je isti zaključen s naznačenim štetnikom.[963]

3.9.4 RTA

Kada je u pitanju obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti, 1988. godine donesen je RTA (*Road Traffic Act*) koji odredbama članka 143. uvodi obvezno osiguranje za osobe koje

[960] Merkin, *Op.* cit u bilj. 958*,* str. 812.
[961] Insurance Act, 2015., Chapter 4, Background, Insurance contract law, točka 23.
[962] Insurance Act, 2015., Chapter 4, Background, Insurance contract law, točka 23 – 27.
[963] TPA, Schedule 1, Information and disclosure for third parties Notices requesting information.

upravljaju vozilima za štete koje prouzroče trećim osobama vozilom na prometnici ili javnoj površini[964], a zauzeta je i takva praksa, da je svaka odgovornost vozača motornog vozila pokrivena obveznim osiguranjem, pa čak i ona kada ima oblike kaznenog djela, a koje je pravno shvaćanje u engleskoj pravnoj doktrini potvrđeno u vodećem predmetu *Gardner v Moore,* najvišeg britanskog suda, *House of Lords*, s obrazloženjem da u slučajevima obveznog osiguranja od odgovornosti, relevantan je javni, društveni, cilj; osigurati kompenzaciju za oštećenika, bez obzira da li je šteta počinjena namjerno ili ne.[965]

Pravni okvir ugovora obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti (*Motor Third Party Liability*) nije uređen samo odredbama RTA već i sudskim odlukama te je, u značajnoj mjeri, rezultat procesa harmonizacije engleskog prava s pravnom stečevinom EU, tako da se sumarno može reći da pravni okvir tih ugovora čini nacionalno zakonodavstvo, a do Brexita i relevantne EU Direktive te odluke Suda Europske Unije kojima su dane relevantne interpretacije tih Direktiva.[966] Važno je istaknuti da bez obzira na Brexit, 2022. godini u Ujedinjenom Kraljevstvu donose se izmjene i dopune *Motor Vehicles (CompulsoryInsurance) Act 2022* koji svojim odredbama i nadalje zadržava pravo EU-a kada je u pitanju obvezno osiguranje, osobito Direktivu 2009/103/EC.[967] Međutim, potrebno je istaknuti i zakon, *Motor Vehicles (CompulsoryInsurance) Act* iz 2022. godine koji je donesen samo s ciljem stavljanja van snage učinke presude suda Europske unije donesene u predmetu *Vnuk v Zavarovalnica Triglav* (C-162/13) kojom je odgovornost osiguratelja proširena i na štete koje se počine vozilom na privatnom zemljištu, tako da se opseg pokrića za štete počinjene vozilom ograničava samo na one koje su nastale na prometnicama i javnim površinama.[968]

---

[964] TPA, članak 143. :*" (1) Subject to the provisions ofthis Part ofthis Act—*
(a) a person must not use a motorvehicle on a road unless there is in force in relation to the use ofthe vehicle by that person such a policy of insurance or such a security in respect of third party risks as complies with the requirements ofthis Part ofthis Act,
and
(b) a person must not cause or permit any other person to use a motor vehicle on a road unless there is in force in relation to the use ofthe vehicle by that otherperson such a policy ofinsurance or such a security in respect ofthird party risks as complies with the requirements of this Part of this Act."

[965] Merkin, *Op.* cit u bilj. 958*,* str. 19.

[966] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659, str. 1.

[967] Motor Vehicles (CompulsoryInsurance) Act, Crown copyright, 2022.

[968] Motor Vehicles (CompulsoryInsurance) Act, članak 156A:*"Retained EU law relating to compulsory insurance*
(1)To the extent that Article 3 of the 2009 Motor Insurance Directive (as it had effect at any time) is relevant to any question as to the interpretation or effect of any provision of this Part, references in that Article to liability in respect of the use of vehicles are to be read as not including liability in respect of the use in Great Britain of vehicles
(a)other than motor vehicles, or
(b)otherwise than on a road or other public place."

RTA iz 1988. donesen je, između ostalog, kako bi se usvojila pravna pravila koja će pružiti zaštitu trećim osobama od rizika koji proizlaze iz uporabe motornih vozila sa svrhom ostvarenja javnog interesa da iza svakog vozača stoji osiguranje ili depozit koje će biti sposobno isplatiti štete koje počini taj vozač. Odredbama Glave VI. toga Zakona propisana je zakonska obveza svih vozača osigurati se od odgovornosti uporabe vozila prema trećima te se oštećeniku priznaje pravo na izravan zahtjev za naknadu štete prema društvu za osiguranje, a u slučaju davozilo nije bilo osigurano ili ostalo nepoznato, oštećeniku će naknadu osigurati Biro za osiguranje (*Motor Insurers' Bureau*, skraćeno *MIB*) ili Ministarstvo okoliša (*the Secretary of State for the Environment*). Pritom, tim odredbama toga Zakona implementiraju se sve relevantne Direktive EU koje su stupile na snagu za vrijeme članstva Ujedinjenog Kraljevstva u toj organizaciji.[969] Kada je riječ o predmetu osiguranja, pravilo je da se mora osigurati odgovornost za štetu trećim osobama uslijed uporabe vozila na cesti ili drugoj javnoj površini, uključujući i štete prouzročene kaznenim djelom pri uporabi vozila.[970] Prema odredbama *Road Traffic Act*-a, osiguratelji moraju dati pokriće za svaku uporabu vozila, iako neke odredbe naglašavaju uporabu vozila na putevima i drugim javnim mjestima, poput primjerice odredbe članka 143(1) koja navodi kako osoba ne smije koristiti motorno vozilo na cesti ili „drugom javnom mjestu" bez osiguranja propisanim zakonom *(a person must not use a motor vehicle on a road [or other public place]" without having the insurance or security required by the Act).* [971]

Pritom, vlasnik vozila mora voditi računa o tome hoće li policom osiguranja osigurati samo svoje upravljanje ili i osobe koje će možebitno, posudbom ili u drugom obliku, koristiti njegovo vozilo, jer u slučaju da vlasnik osigura samo sebe, a ne i druge osobe, a štetu njegovim vozilom počini osoba koja nije sklopila ugovor o osiguranju za štete koje počini trećim osobama, vlasnik će odgovarati za počinjeni prekršaj po prekršajnim odredbama ovog zakona.[972]

Policu osiguranja mora izdati društvo za osiguranje koje je član nacionalnog biroa za osiguranje te ona mora sadržavati podatke o pokriću, trajanju osiguranja, a sama polica mora biti dostavljena osobi čiji su interesi pokriveni osiguranjem, u formi certifikata, koji može biti izdan i elektronski, a čak može biti i dostupna na mrežnim stranicama osiguranja sve dok traje vrijeme osiguranja iz police, sve sukladno odredbama RTA.[973]

[969] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659, str. 5.
[970] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659, str. 16.
[971] Road Traffic Act, Crown copyright, 1988., Section 143(1)(b), Section 145(3)(a).
[972] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659, str. 17.
[973] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659 str. 49.

Imajući u vidu da se radi o obveznom osiguranju od odgovornosti za štete koje pretrpe treće osobe, prirodno je da takvi ugovori nemaju uvjete koji bi ograničili ili isključili prava trećih osoba po tom ugovoru, tako da ovi ugovori sadrže uvjete koji se odnose na društvo za osiguranje i osiguranika, a povreda tih uvjeta od strane osiguranika može biti osnova za postavljanje regresnog zahtjeva društva za osiguranje za ono što je platio po toj polici osiguranja,[974] ali ne može dovesti do umanjenja prava trećih osoba - beneficijara. Odredbama RTA propisano je da društvo za osiguranje prema trećim ne može s uspjehom isticati bilo kakva isključenja ili ograničenja pokrića osiguranja koja se tiču godina starosti, fizičkog ili mentalnog stanja osobe koja rabi motorno vozilo, tehničkog ili drugog stanja vozila, broja putnika u vozilu, snage vozila.[975]

Što se tiče pitanja tko ima pravo potraživati naknadu štete po polici obveznog osiguranja, citirani Zakon izričito određuje da pravo potraživati naknadu ima i vlasnik vozila ako je pretrpio ozljedu kao putnik u vozilu te da suputnik ima pravo na naknadu štete bez obzira na koji način se prevozio u vozilu, što je svojevrsno prihvaćanje presude Suda Europske unije u predmetu *Vnuk*.[976]

Konačno, RTA 1988 sadrži odredbe o pravu na regresna potraživanja društava za osiguranje, kada i od koga i pod kojim pretpostavkama mogu potraživati povrat plaćenog po polici osiguranja, potom odredbe o *Motor Insurers' Bureau* te pretpostavkama pod kojima oštećenik može potraživati naknadu od tog Biroa.

Imajući u vidu navedeno, *RTA* 1988. uređuje obvezno osiguranje osobe ili osoba navedenih u polici osiguranja od svakog oblika odgovornosti koja može dovesti do smrti, povrede tijela ili štete na imovini, a koja proizlazi iz uporabe vozila na cesti ili drugim javnim mjestima u Velikoj Britaniji.[977] RTA ne sadrži odredbe o sadržaju odštetnog zahtjeva treće osobe za naknadu štete niti kako mora biti postavljen, u kojoj formi i kakvoga sadržaja, što znači da će oštećenik taj zahtjev postavljati sukladno pravilima *common law*-a ili, ako se radi o šteti koja je uređena posebnim zakonom, primjerice *Civil Liability Act* iz 2018.godine, sukladno pretpostavkama predviđenima posebnim zakonom.[978]

[974] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659*,* str. 105.
[975] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659*,* str. 106.
[976] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659*,* str. 118.
[977] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659, str. 144.
[978] Civil Liability Act, Crown copyright, 2018.

3.9.5 Druga obvezna osiguranja od odgovornosti

U britanskom pravu također je raširenо obvezno osiguranje od odgovornosti, s time da su najznačajniji RTA, i Zakon, *Employers' Liability (Compulsory Insurance) Act,* iz 1969 godine. Potonje navedeni zakon propisuje obvezno osiguranje od odgovornosti poslodavca prema zaposlenicima s ciljem zaštite prava zaposlenika na naknadu štete koja mu nastane na radu, ali i zaštita imovine poslodavca koja ne bi trebala biti umanjena uslijed isplata naknade štete za slučaj ozljede ili oboljenja povezanih s radom svojih zaposlenika.[979] Istim se propisuje obvezno ugovaranje osiguranja od odgovornosti kod ovlaštenog osiguratelja, minimalni iznos pokrića, izdavanje i prikaz certifikata koji dokazuje postojanje ugovora i koji mora biti dostupan zaposlenicima na radnom mjestu, te sadrži kaznene odredbe za slučaj povrede ovih odredbi. Konačno, zakonom je osnovano i nadležno nadzorno tijelo nad provođenjem zakonskih odredbi.[980] Navedeno osiguranje predstavlja ozbiljan iskorak u zaštiti položaja zaposlenika, osobito imajući u vidu da posljedice ozljeđivanja ili oboljenja mogu dovesti zaposlenika u nezavidan položaj, kako zbog težine ozljede tako i zbog gubitka radne sposobnosti, pa osiguranje novčane naknade za takvu štetu predstavlja relevantnu zaštitu za sve zaposlenike u Velikoj Britaniji. Treba napomenuti kako brojne profesionalne djelatnosti, kao što su odvjetnici, arhitekti, liječnici, porezni savjetnici i drugi, imaju obvezu sklapanja ugovora o osiguranju svoje profesionalne odgovornosti, a sam sadržaj tih ugovora nije uređen zasebnim zakkonima ili pravni pravilima.

3.9.6 Zakonsko i common law uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti

Iz svih do sada navedenih pravnih propisa proizlazi da britansko pravo ne sadrži definiciju ugovora o osiguranju od odgovornosti niti zasebne odredbe kojima bi se propisivalo prava i obveza ugovornih strana. To je tako jer *common law* u dovoljnoj mjeri razrađuje pravila vezana za ovaj ugovor o osiguranju. Kako to proizlazi iz odluke suda, *Queen's Bench Division Commercial Court,* u predmetu *Baker v Black Sea and Baltic General Ins Co Ltd*,[981] glavni sastojci ugovora o osiguranju odgovornosti su identitet stranaka, vrsta odgovornosti koja je pokrivena osiguranjem, limit do kojeg odgovara društvo za osiguranje, bilo po zahtjevu bilo u agregatnom iznosu tijekom trajanja police osiguranja te ostali uvjeti koji se primjenjuju na predmetni ugovor o osiguranju. Ugovor u pravilu ne mora biti sklopljen u nekom posebnom

[979] Employers' Liability (Compulsory Insurance) Act 1969, UK Public General Acts1969., c. 57, Section 1.
[980] *Ibid.*
[981] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str. 9.

obliku, međutim, postoje izuzeci, primjerice, ugovor osiguranju od odgovornosti poslodavca koji prema odredbama čl. 1. *Employers' Liability (Compulsory Insurance) Act* iz 1996., treba biti u pisanom obliku kao sastavni dio pisane izjave o uvjetima zaposlenja, *written statement of employment particulars.*

Također, RTA iz 1988. godine propisuje da polica obveznog osiguranja od automobilske odgovornnosti mora biti izdana u obliku certifikata, koji može biti elektronski, a čak može biti i dostupna na mrežnim stranicama osiguranja sve dok traje vrijeme osiguranja iz police, sve sukladno odredbama tog Zakona.[982]

Kod tumačenja ugovora uvijek se mora voditi računa o tome što je ugovoreno, dok povreda oblika ugovora ili doslovno tumačenje riječi nije presudno, te se najviše pozornosti pridaje sadržaju i valjanosti osigurljivog interesa kod osiguranika u trenutku sklapanja ugovora, s obzirom da nedostatak valjanog interesa čini ugovor o osiguranju odgovornosti nevaljanim.[983]

Kada je u pitanju osiguranje od odgovornosti, može se reći da IDRA ne sadrži odredbe koje zasebno uređuju ove ugovore, tako da je u pravno uređenje tog ugovora zakonodavac najčešće intervenirao prvenstveno propisujući obvezu osiguranja u pogledu brojnih ljudskih aktivnosti i djelatnosti kao što je to, primjerice, bio slučaj sa su *Riding Establishments Act* iz 1964. kojim je uvedeno obvezno osiguranje odgovornosti za tjelesne ozljede izazvane najmom ili korištenjem konja, *Nuclear Installations Act* iz 1965. kojim je uvedeno obvezno osiguranje odgovornosti za posljedice nuklearnih nesreća, *Employers' Liability (Compulsory Insurance) Act* iz 1969., kojim je uvedeno obvezno osiguranje za tjelesne ozljede koje pretrpe zaposlenici, *Road Traffic Act* iz 1988. kojim je uvedeno obvezno osiguranje automobilske odgovornosti.[984]

Kada su u pitanju takvi ugovori, ne postoji brzo i jasno pravilo kako provjeravati postojanje osigurljivog interesa imajući u vidu da se isti oslanja na zaštitu od odgovornosti za prouzročenu štetu, a svakako nije za očekivati da svaka odgovornost osiguranika u počinjenju štete može biti predmet osiguranja, primjerice kod ugovora o osiguranju od odgovornosti koji nisu obvezni, dakle kod dragovoljnih ugovora, kaznena odgovornost može se isključiti iz pokrića, kao i namjera ili gruba nepažnja.[985] Ugovorom o osiguranju od odgovornosti dopušteno je ograničiti odgovornost osiguratelja, odnosno osigurati samo jedan, a ne i više oblika odgovornosti, tako da su u pravilu ugovorne odredbe o obujmu osiguranja sadržane u pripadajućim uvjetima pod

[982] Road Traffic (Northern Ireland) Order 1981, No. 154 (N.I. 1), Crown copyright, 1981.
[983] Clarke, *Op. cit.* u bilj. 703., str. 15.
[984] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str. 811.
[985] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str. 17.

nazivom sekcije isključenja ili *Exlusions*, a kojima se isključuje pokriće šteta koje potječu od određenih vrsta povreda (npr. štete prouzročene ozljedom tijela ili zdravlja) ili pak određenih vrste troška (npr. novčane kazne (*fines, penalties*), ili kaznena odšteta (*punitive damages*), ili pak za štete koje su prouzročene u nekim specifičnim okolnostima (primjerice, osiguranje od odgovornosti za liječničku grešku nerijetko će imati odredbe o isključenju pokrića ako osiguranik takvu grešku počini pod utjecajem droga i slično).[986]

Kada je ugovorom o osiguranju od odgovornosti preuzeta obveza isplata naknade za prouzročenu štetu, potrebno je istaknuti kako će osiguratelj isplatiti samo naknada za štetu koja ima kompenzacijsku svrhu, *compenstation damages,* dok *punitive* ili *exemplary damages* nisu predmet takvog osiguranja, a kako je to odučio sud, *The Supreme Court of Judicature in the Court of Appeal Civil division,* u predmetu *Lancashire CC v Municipal Mutual Ins Ltd*.[987]

U praksi se često pojavljivalo pitanje tumačenja odredbi o isključenju obveze osiguratelja za isplatu osigurnine u slučajevima kada osiguranik nije poduzeo razumne preventivne radnje kako bi se spriječio nastanak štete, imajući u vidu da je obična nepažnja (*ordinary negligence*), gotovo glavni razlog zašto se ljudi odlučuju za osiguranje svoje odgovornosti, pa je u vodećem predmetu, *Fraser v Furman* iz 1967. godine, sud, *Court of Appeal (Civil Division),* zauzeo shvaćanje da je osiguranik povrijedio tu odredbu o isključenju pokrića samo u slučaju ako je postupao bezobzirno (*reckless*).[988] Odredbe koje uređuju isključenje osigurateljnog pokrića često se odnose na isključenje plaćanja štete zbog povrede ugovornih odredbi od strane osiguranika, potom na isključenje osigurateljnog pokrića za dugove osiguranika i njihovu naplatu, odnosno pokriće za novčane tražbine vjerovnika koje imaju prema osiguraniku po raznoj osnovi; primjerice pokrivena je odgovornost odvjetnika za grešku u zastupanju, ali ne i njegova kaznena odgovornost za slučaj da odvjetnik za sebe protupravno zadrži, utaji, novčane naknade koje je preuzeo od drugih radi isplate svog klijenta, ili pak kod osiguranja profesionalne odgovornosti za štete, uvjetima se isključuju štete koje osiguranik počinio izvan svoje profesionalne aktivnosti, itd.[989]

Kada je u pitanju trenutak nastanka osiguranog slučaja, uvjeti osiguranja uglavnom ga definiraju kao trenutak poduzimanja štetne radnju osiguranika, alternativno tome može se ugovoriti kao trenutak kada je nastala šteta, dok sudska praksa, primjerice u predmetu *Caudle*

[986] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str. 89.
[987] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str. 18.
[988] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str. 91.
[989] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str. 96.

v Sharp iz 1995., sud, *Court of Appeal England and Wales*, ističe svoje viđenje kako utvrđenje trenutka nastanka osiguranog slučaja značajno ovisi o konkretno ugovorenim uvjetima osiguranja, okolnostima konkretnog slučaja, a osobito o sadržaju predmeta osiguranja koji se želio postići predmetnim ugovorom.[990] Engleska pravna doktrina poznaje veći broj moguće primjenjivih pravila koja uređuju trenutak nastanka slučaja, kao što su trenutak izlaganja štetnoj radnji (*Exposure,* potom kao trenutak nastanka štete (*Injury in fact*), ili kao trenutak pojave vanjskih manifestacija štete (*Manifest injury*).[991]

Predmet police osiguranja od odgovornosti je isplata naknade za štetu koju osiguranik počini osiguranim rizikom trećoj osobi, kao i troškovi postupka koji nastaju u slučajevima kada treća osoba od osiguranika zahtjeva naknadu štete.[992] Temeljno je pravilo da osiguranik mora obavijestiti društvo za osiguranje o postavljenom odštetnom zahtjevu, a osobito o pokretanju sudskog postupka, koja obavijest mora biti učinjena u unaprijed ugovorenom obliku, kako bi se osiguratelj mogao uključiti u rješavanje spora s oštećenikom, bilo pred sudom ili u postupku mirnog rješavanja spora, kontrolirajući na taj način opseg troškova postupka. Osiguratelj osiguraniku može sugerirati odabir odvjetnika koji će ga zastupati u tom postupku i provoditi aktivnu obranu u interesu društva za osiguranje i osiguranika, što će ponekad otvoriti pitanje o postojanju mogućeg sukoba interesa kod odvjetnika u zastupanju interesa dviju stranaka. Primjerice, kada je u pitanju isplata štete u okviru limita police osiguranja, osiguranik i društvo za osiguranje mogu imati posve oprečni pogled na rješavanje spora, ili u slučajevima kada osiguratelj ima namjeru voditi sudski postupak u kojem će dokazivati da je zahtjev neosnovan, a osiguraniku takav postupak nanosi reputacijsku štetu i spor želi riješiti što prije nagodbom i slično.[993] Slijedom tih iskustava, često se u uvjetima osiguranja odgovornosti nalaze odredbe kojima se društvo za osiguranje ovlašćuje da samo odluči kada će i na koji način riješiti spor s trećom osobom koja tereti njegova osiguranika s zahtjevom za naknadu štete.

Da bi društvo za osiguranje moglo donijeti kvalitetnu odluku o postavljenom odštetnom zahtjevu, osiguranik ima zakonsku i ugovornu obvezu postupati u dobroj vjeri te dati osiguratelju sve važne informacije, a ta obveza postoji dok god traje osiguranje pokriće, s time da je možda najvažnija obveza osiguranika da u ugovorenom roku obavijesti osiguravatelja o primitku odštetnog zahtjeva treće osobe te da mu pruži sve informacije o

[990] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str. 64.
[991] Merkin, *Op. cit.* u bilj. 958, str. 67.
[992] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659, str. 79.
[993] Clarke, *Op. cit.* u bilj. 703, str. 84.

nastanku osiguranog slučaja, kako bi društvo za osiguranje moglo donositi adekvatne odluke o podnesenim odštetnim zahtjevima protiv svojih osiguranika.[994]

Za nastanak obveze isplate štete, osigurani slučaj mora uzročno-posljedično biti povezan s odgovornošću osiguranika koja je osigurana policom, a koja je uvjetima osiguranja uglavnom opisana riječju odgovornost (*liability*), ili građanska odgovornost (*civil liability*), osiguranika. Treća osoba bi u trenutku podnošenja zahtjeva ili tužbe protiv osiguranika ili društva za osiguranje trebala imati sudsku odluku kojom je utvrđena odgovornost osiguranika, ali ako treća osoba ima pravo na izravnu tužbu protiv društva za osiguranje, dopušteno joj je pokrenuti postupak naknade štete protiv osiguratelja iako još nije odlučeno o osiguranikovoj odgovornosti, u kojem će slučaju sud prvo utvrditi da li postoji odgovornost osiguranika za štetu, a potom odlučiti o zahtjevu treće osobe prema osiguratelju.[995] Društvu za osiguranje nije dopušteno pokrenuti sudski postupak kojim bi tražio deklaratorno utvrđenje da ne postoji odgovornost osiguranika za prouzročenu štetu.[996]

Kada se ispune sve pretpostavke za isplatu osigurnine, pokrenut će se postupak nagodbe u kojem podnositelj zahtjeva ima obvezu iznijeti sve činjenice u dobroj vjeri, i one koje mu idu odnosno ne idu u prilog, a društvo za osiguranje mu je dužno obznaniti koje je parametre primijenilo prilikom određivanja visine naknade, osobito uvjete nagodbe, a eventualna povreda tih obveza može biti od odlučne važnosti u predmetima kada društvo za osiguranje ili osiguranik odnosno treća osoba pokrenu postupak raskida nagodbe.[997]

U slučajevima kada su društva za osiguranje odbijala sklopiti nagodbu i nisu isplatili osigurninu, iako su raspolagali svim potrebnim činjenicama i dokazima koji upućuju na njihovu dužnost isplate, razvila se sudska praksa po kojoj oštećenom pripada pravo na naknadu štete prouzročene nepravovremenom isplatom naknade štete. Ističe se odluka suda, *Court of Appeal (Civil Division) England and Wales* u predmetu *Sprung v Royal Ins Co* iz 1997 godine, u kojem je zauzeto shvaćanje kako nema pravne osnove za dosudu naknade štete zbog nepravovremene isplate osigurnine.[998] Ipak, potrebno je reći kako postoji sudska praksa u predmetima kada država ili velike financijske kuće, kao što su društva za osiguranje, bez valjane osnove ne isplaćuju dospjele novčane tražbine. U predmetu *Sempra Metals v Inland Revenue* iz 2007.,

[994] Clarke, *Op. cit.* u bilj. 703, str. 126.
[995] Clarke, *Op. cit.* u bilj. 703, str. 132.
[996] *Ibid.*
[997] Clarke, *Op. cit.* u bilj. 703, str. 154.
[998] Jing, Z., *„The insurer's primary obligation to pay valid claims in a timely manner"*, Journal of Business Law, (1), 37-67. , Article 4., dostupno na: http://tinyurl.com/hnwsu9, str. 4.

House of Lords je usvojio zahtjev za isplatu svojevrsnih dodatnih kamata na dospjelo potraživanje, kao svojevrsnu kompenzaciju za korištenje novčanih sredstava vjerovnika od strane dužnika, s obrazloženjem kako dužnik neisplatom dospjele tražbine ostvaruje korist za sebe time što može raspolagati novcem vjerovnika, slijedom čega postoji osnova na povrat te "vrijednosti upotrebe" kao kamate koja se sastoji od više stopa koje su u konačnici zbrajaju, *compound interest*.[999]

Kao što je prethodno navedeno, IDRA iz 2017. godine uvodi obvezu isplate štete koja je nastala uslijed neplaćanja štete, sektor 13A (*Late payment of claims*), kojom je propisano da društvo za osiguranje mora platiti osigurninu u razumnom vremenu, pri čemu treba uzeti u obzir vrstu osiguranja, opseg predmeta, čimbenike koji su van kontrole osiguratelja i slično.[1000] Prema odredbama tog zakona, prešutna je odredba svakog ugovora da ako osiguranik podnese zahtjev po ugovoru o osiguranju, osiguratelj ima obvezu isplatiti osigurninu u razumnom roku, a što je razumno ovisit će o svim relevantnim okolnostima koje će sud utvrditi pri odlučivanju o takvom zahtjevu. Odbijanje isplate po podnesenom zahtjevu ne može se smatrati povredom plaćanja te se takav zahtjev po tim odredbama Zakona ne može istaknuti sve dok traje postupak, slijedom čega, zahtjev se može postaviti tek nakon što je društvo za osiguranje platilo odštetu. Ako osiguratelj dokaže da su postojali opravdani razlozi za osporavanje zahtjeva (bilo u pogledu iznosa koji se plaća ili u pogledu toga je li uopće išta plativo), smatrati će se da osiguratelj nije postupao protivno stavka 1. članka 13 A ovog zakona, u suprotnom, biti će dužan platiti štetu prouzročenu neplaćanjem osigurnine u ugovorenom roku.[1001] Na taj način radi se o obliku

[999] Mehleen Rahman: *"Prudential and the Use Value of Money"*, Oxford University Undergraduate Law Journal, 2019, dostupno na https://www.law.ox.ac.uk/sites/files/oxlaw/ouulj_viii_rahman.pdf, str. 89.
[1000] Insurance Act, Crown copyright, 2017.
[1001] Insurance Act, članak 13A:*" Implied term about payment of claims*
(1)It is an implied term of every contract of insurance that if the insured makes a claim under the contract, the insurer must pay any sums due in respect of the claim within a reasonable time.
(2)A reasonable time includes a reasonable time to investigate and assess the claim.
(3)What is reasonable will depend on all the relevant circumstances, but the following are examples of things which may need to be taken into account—
(a)the type of insurance,
(b)the size and complexity of the claim,
(c)compliance with any relevant statutory or regulatory rules or guidance,
(d)factors outside the insurer's control.
(4)If the insurer shows that there were reasonable grounds for disputing the claim (whether as to the amount of any sum payable, or as to whether anything at all is payable)—
(a)the insurer does not breach the term implied by subsection (1) merely by failing to pay the claim (or the affected part of it) while the dispute is continuing, but
(b)the conduct of the insurer in handling the claim may be a relevant factor in deciding whether that term was breached and, if so, when.
(5)Remedies (for example, damages) available for breach of the term implied by subsection (1) are in addition to and distinct from—
(a)any right to enforce payment of the sums due, and

odštete(*nonpayment damage*) koju će društvo za osiguranje biti dužno platiti u slučaju neopravdanog zakašnjenja u isplati osigurnine.

3.9.7 Zastara kod ugovora o osiguranju

Kada je u pitanju zastara kod ugovora o osiguranju, sukladno *The Limitation Act* iz 1980. godine, zahtjev se mora podnijeti u roku od 6 godina od dana nastanka osiguranog slučaja, s time da se ugovorom o osiguranju, odnosno njegovim uvjetima osiguranja može skratiti ili produljiti zastarni rok, što mora biti jasno navedeno u uvjetima osiguranja[1002] Zastara za tzv. *nonpayment damages*, dakle štetu prouzročenu neisplatom osigurnine na vrijeme, nastupa godinu dana nakon što je društvo za osiguranje isplatilo osigurninu.[1003] Međutim, potrebno je istaknuti da u slučajevima kada je šteta nastala istovremeno kad je i poduzeta štetna radnja, primjerice smrt bliskog srodnika, tada zastarni rok iznosi 3 godine od dana kada je šteta nastupila u cijelosti ili se može cjelokupno sagledati u cijelosti, imajući u vidu vrstu i posljedice zadobivenih ozljeda.[1004] Rok zastare započinje teći neovisno o tome je li oštećenik svjestan ili ne da su se stekle pretpostavke za podnošenje zahtjeva za naknadu štete, tako da rok počinje teći od trenutka nastanka događaja odnosno štete koji dovodi do nastanka obveze društva za osiguranje za isplatu osigurane štete.[1005] Drugim riječima, radi se o objektivnom zastarnom roku.

3.9.8 Civile Liability Act i drugi zakoni

Važno je interpretirati *Civil Liability Act* iz razloga što iz objavljenih obrazloženja predlagatelja zakona, proizlazi da je donesen sa svrhom poduzimanja mjera kao odgovora na povećanje premije osiguranja za motorna vozila uvjetovan visokim rastom prijavljenih i isplaćenih odštetnih zahtjeva temeljem odredbi *Road Traffic Act,* pa je tako samo u 2017/2018 prijavljeno čak 650.000 predmeta, a što je izravno utjecalo na rast premije, a što je pak za nositelje izvršne vlasti u Velikoj Britaniji bio dovoljan razlog da radi zaštite interesa građana poduzmu zakonske mjere usmjerene ka obuzdavanju rasta premije osiguranja.[1006] Tako navedeni Zakon definira trzajnu ozljedu vrata, što je za razliku od dotadašnje prakse bilo isključivo u ingerenciji samog osiguratelja, koji je mogao po svom izboru odlučiti kako i kada priznati je li osoba zadobila

---

(b)any right to interest on those sums (whether under the contract, under another enactment, at the court's discretion or otherwise).“

[1002] Clarke, *Op. cit.* u bilj. 703*,* str. 156.

[1003] *Ibid.*

[1004] Gürses, *Op. cit.* u bilj. 659, str. 102.

[1005] Clarke, *Op. cit.* u bilj. 703*,* str. 158.

[1006] Policy Background of Civil Liability Act, dostupno dana 26. lipnja 2022. godine na: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2018/29/notes/division/3/index.htm

navedenu ozljedu. Osobito je isključena dotadašnja praksa prema kojoj za zahtjev za naknadu štete zbog pretrpljene trzajne ozljede stranka nije bila dužna priložiti medicinsku dokumentaciju, a da joj se ne bi priznala naknada. Sada je takva mogućnost isključena te osiguratelji nisu u mogućnosti vršiti isplate štete ako nema objektivnih dokaza koje propisuje ovaj Zakon da je oštećeni pretrpio trzajnu ozljedu. Nadalje, sam Zakon određuje način na koji će se odrediti visinu naknade za zahtjev za naknadu štete zbog pretrpljene trzajne ozljede, oduzimajući tako mogućnost da osiguratelj samostalno određuje visinu naknade za te ozljede. Za visinu naknade, determinirajuća je činjenica duljina trajanja liječenja nakon ozljede, što proizlazi iz uredbe, *Whiplash Injury Regulation,* kojom se uređuje visina naknade štete za pretrpljene fizičke boli, patnju i gubitak zadovoljstva ovisno o tome koliko je trajalo liječenje.[1007]

[1007] Civil Liability Act, Crown copyright, 2018., Damages for whiplash injury. The Whiplash Injury Regulations iz 2021. godine kojim je za 2021. godinu određena visina naknade za trzajnu ozljedu ako je liječenje trajalo do tri mjeseca u visini od 260 Ł, do šest mjeseci 520 Ł, pa do 4.345 Ł a ako je liječenje trajalo više od osamneast mjeseci, time da će oštećenik imati pravo ne prihvatiti takve iznose i pokrenuti sudski postupak, a sud je ovlašten dosuditi i veće iznose nego što su navedeni u The Whiplash Injury Regulations, ali taj iznos ne može biti veći od 20 % od tog iznosa i samo u slučaju ako oštećenik dokaže postojanje okolnosti, primjerice iznimnu težinu posljedica, koji opravdaju dosudu veće naknade.

3.9.9 Zaključno o pravnom uređenju ugovora o osiguranju od odgovornosti u Velikoj Britaniji

Usporedbom pravnog uređenja osiguranja od odgovornosti u RH i Velikoj Britaniji, kao značajna razlika ističe se pravno uređenje instituta *actio directa,* kao što se to pokazalo i kod njemačkog uređenja osiguranja od odgovornosti. TPA kao opće pravilo postavlja kako oštećeni, kao treća osoba, nema pravo na izravan zahtjev prema osiguratelja osim kada postoje zakonom predviđene pretpostavke; stečaj zbog nedostatka imovinske mase kod osiguranika za namirenje tražbine oštećenika, odnosno ako se radi o obveznom osiguranju od odgovornosti. Obvezno osiguranje od odgovornosti nije u tolikoj mjeri raširenо kao u njemačkom pravnom sustavu, a zakonodavstvo koje uređuje ugovor o osiguranju uglavnom je usmjereno na odnos između ugovaratelja osiguranja, osiguranika i osiguratelja, osobito u svezi ponašanja pri sklapanju ugovora i za vrijeme njegove izmjene, dok kod obveznog osiguranja trećoj osobi, kao oštećenoj osobi, priznaje se pravo na izravno postavljanje odštetnog zahtjeva prema društvu za osiguranje, za štete koje se počine djelatnošću ili stvarima koje su predmet obveznog osiguranja.

Osiguranje od odgovornosti u britanskom pravu nema status zasebne, samostalne vrste osiguranja, dapače, gotovo da ne postoje pravne norme koje uređuju ovaj ugovor, slijedom čega je ugovor o osiguranju od odgovornosti uređen općim odredbama i pravilima *common law*-a koja se odnose na sve ugovore o osiguranju.

Svakako treba istaknuti da se prilikom postupka rješavanja zahtjeva za naknadu štete posebna pažnja posvećuje ponašanju stranaka u ugovorima o osiguranju, osobito postupanju u skladu s načelom dobre vjere, u što ulazi i priznavanje prava na naknadu štete koja je izazvana zakašnjelom isplate osigurnine, kao svojevrsna građanska sankcija za povredu obveze društva za osiguranje da isplati naknadu štete u razumnim rokovima.

Za primijetiti je kako u britanskim zakonima koji propisuju razna obvezna osiguranja od odgovornosti nisu sadržane odredbe koje bi cjelovito uredile odnose između osiguratelja, osiguranika i trećih osoba, kao što je to slučaj i u RH pravnom uređenju.

Za istaknuti je osobito odredbe čl. 13.a IDRA-e koje propisuju isplatu potraživanja po podnesenom zahtjevu za naknadu štete na osnovi ugovora o osiguranju u razumnom roku te se za slučaj povrede te dužnosti osiguratelj izlaže plaćanju prouzročene štete zbog kašnjenja te kamata po većoj kamatnoj stopi od one koje bi platio da nije bilo povrede preuzete dužnosti, što svakako predstavlja važan čimbenik u poticanju ispunjenja ove zakonske obveze. Pri tome

je i važno kako je osiguratelju dopušteno dokazivati opravdanost neisplate štete, pa u slučaju da dokaže takve okolnosti, ne bi bio u obvezi plaćati štetu i kamate.

Također, značajne su i zakonske odredbe o obvezi osiguratelja u pružanju informacija oštećenim osobama o tome je li štetnik imao zaključen ugovor o osiguranju od odgovornosti te sve potrebne informacije ako takav ugovor postoji, što uvelike olakšava položaj oštećene osobe nakon pretrpljene štete. Bez te zakonske odredbe, oštećenoj osobi bi informacija o ugovoru o osiguranju bila dostupna isključivo po diskreciji štetnika, što zasigurno ne može biti u interesu oštećene osobe.

Odredbe o pružanju svih informacija i poštenog predstavljanja svih činjenica koje zahtjeva osiguratelj od ugovaratelja osiguranja na unaprijed pripremljenim obrascima i sadržajem prije sklapanja ugovora odnosno njegovih izmjena, uz istovremenu obvezu osiguratelja da ugovaratelju pruži sve relevantne informacije o ugovoru osiguranju, te, konačno, detaljno razrađen postupak suradnje između osiguratelja i osiguranika u rješavanju odštetnih zahtjeva usmjerene su na učinkovitu provedbu temeljnog načela u poslovima osiguranja, a to je načelo savjesnosti i poštenja, tj. po common law, po načelu dobre vjere.

3.10 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u SAD-u

Uređenje poslova osiguranja u SAD-u podijeljena je između federalne vlasti i saveznih država tako da svih 50 država svojim pravnim propisima uređuju poslove osiguranja, sadržaj i oblik ugovora o osiguranju, pripadajuće uvjete, način stjecanja odobrenja za obavljanje poslove osiguranja, licenciranje kako samih društava za osiguranje tako i brokera i posrednika u osiguranju, poslove financijskog nadzora nad poslovima osiguranja, zaštitu prava potrošača i osiguratelja od prijevara u osiguranju. Sve savezne države imaju regulatorna tijela koja su članice Nacionalne organizacije, *The National Association of Insurance Commisioners, NAIC,* koja svojim djelovanjem nastoji standardizirati pravno uređenje poslova osiguranja između saveznih država i njihovih tijela na način da se uvode najbolja rješenja iz prakse poslove osiguranja, a vremenom se tome pridodala i zaštita potrošača.[1008] Navedeno je uređeno *McCarran-Ferguson Act*-om, federalnim zakonom iz 1945. godine, potom više puta izmijenjenim i dopunjenim, a zadnji put amandmanom izglasanim 13. siječnja 2021. godine, kojim je propisano da će upravo savezne države imati primarnu ulogu u uređenju poslova osiguranja. Unatoč tome, na federalnoj razini doneseno je nekoliko zakona koji uređuju poslove osiguranja kao što je *Liability Risk Retention Act* iz 1986. godine, koji dopušta pojedincima i

[1008] https://content.naic.org/about, zadnji pregled na dan 31.07.2022. godine.

tvrtkama udruživanje u skupine s ciljem postizanja niže cijene premije osiguranja te podizanje razine izbora na tržištu osiguranja na način da im se omogući jednostavnija komparacija ponuda ugovora o osiguranjima koje odgovaraju njihovim potrebama pod uvjetom da su izloženi istim ili sličnim rizicima, potom, *The National Association of Registerred Agents and Brokers Reform Act*iz 2015. godine[1009],, koji uređuje poslove prodaje osiguranja od strane nerezidentnih društava za osiguranje u svim saveznim državama.[1010] Nakon financijske krize iz 2008. godine, savezne vlasti odlučile su urediti pitanje financijske stabilnosti društava za osiguranje, tako da je 2010.godine donesen *The 2010 Wall Street Reform and Consumer Protection Act „Dodd-Frank"*, kojim su osnovana dva nova savezna regulatorna tijela kako bi se uveo učinkovit monitoring financijske stabilnosti osiguruteljne industrije, *the Financial Stability Oversight Council, „FSOC",* te *the Federal Insurance Office, „SIFIS".*[1011] Osim navedenih saveznih tijela, važna je i uloga Federalnog ureda za trgovinu i osiguranje, *the Federal Trade Commission and Federal Insurance Office* (u daljnjem tekstu: *FIO*), koji je sastavni dio Ministarstva financija SAD-a, a ima ovlasti i nadležnost za nadzor cjelokupne osiguruteljne industrije, u svim saveznim državama, osobito u otkrivanju pravnih praznina u zakonima saveznih država kojima se uređuju poslovi osiguranja.[1012]

3.10.1 Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti u saveznoj državi Kalifornija, SAD

Imajući u vidu kako se ugovor o osiguranju u SAD-u uređuje na razini pojedinih saveznih država, za potrebe ovog istraživanja analizirani su pravni propisi savezne države Kalifornije u kojoj je snažno razvijena industrija osiguranja i u kojoj posluje preko 1.600 osiguratelja, slijedom čega je razvijen regulatorni okvir kojim se štite potrošači, osiguratelji i javni interesi, te dodatno, zbog toga što se ta država nalazi redovito pod utjecajem klimatskih promjena u vidu ekstremnih požara koji su izazvali štete neviđenih proporcija u osiguranju imovine što je uvelike poremetilo tržište osiguranja, radi čega su se tražila nova zakonska inovativna rješenja koja će stabilizirati prodaju osiguranja imovine te visinu premije.[1013] Kalifornija je donijela *Insurance Code (*u daljnjem tekstu: *Cal. Ins. Code*)*,* koji uređuje ugovore o osiguranju općenito,

---

[1009] National Association of Registered Agents and Brokers Reform Act of 2015, Pub. L. No. 114-1, Title II, §§ 201–213, 129 Stat. 3, kodificiran u 15 U.S.C. § 8201 et seq.
[1010] https://content.naic.org/about, zadnji pregled na dan 31.07.2022. godine.
[1011] *Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*, Public Law 111-203, Washington, USA, 2010. godine, 2010. godine.
[1012] Heller T., Rigoldi S., Burgos J. & Sasinowski M.: *Obligatory Insurance as a Form of Social Engineering: A Comparison Paper Between the United States, Italy, Aruba and Poland*, LEXONOMICA, .,Vol. 11, No. 1, pp. 57-94, 2019. str. 60.
[1013] California Department of Insurance, dostupno na: https://www.insurance.ca.gov/, na dan 22.listopad 2025. godine.

a potom zasebno ugovore o osiguranju života i imovine, potom osiguranje automobilske, liječničke i profesionalne odgovornosti, ugovore o osiguranju odgovornosti poslodavca za štete prema radnicima, procese izdavanja potrebnih licenci za obavljanje poslova koji su povezani s takvim poslovima osiguranja te još niz drugih regulatornih odredbi koje su povezane s poslovima osiguranja. *Cal. Ins. Code* je podijeljen na više sekcija, opći dio i daljnjih 5 sekcija.[1014]

Cal. Ins. Code u općem dijelu uređuje opća pravila koja se obvezno primjenjuju u svim ugovorima o osiguranju pa se u nastavku daje prikaz tih odredbi. U prvom redu očito je da se *Cal. Ins. Code*-om želi promovirati jasno i nedvosmisleno izražavanje ugovorne volje ugovornih strana u trenutku sklapanja ugovora pa se tim Zakonom uređuje niz pojmova u poslovima osiguranja, kako bi se u praksi izbjegla različita tumačenja koja dovode do nepotrebnih sudskih sporova, primjerice, kao što su pojam motornog vozila definiranog kao svako vozilo konstruirano za uporabu na cestama i autocestama i podložno registraciji motornog vozila prema zakonima ove države*„…any vehicle designed for use principally upon streets and highways and subject to motor vehicle registration under the laws of this state"*, ili tjelesne ozljede koja uključuje bolest ili oboljenje, uključujući smrt koja je iz toga proizašla*:… shall include sickness or disease, including death resulting therefrom".* Postoji i pojam privatnog putničkog motornog vozila u odredbi § 557.5. (3) *Cal. Ins. Code* kojim se označava motorno vozilo koje je osigurano policom osiguranja od osobne automobilske odgovornosti koja osigurava jednu osobu ili pojedince koji žive u istom kućanstvu s imenovanim osiguranikom, ali ne uključuje vozilo s manje od četiri kotača, *„…"Private passenger motor vehicle" or "private motor vehicle" means a motor vehicle that is insured under a personal automobile liability insurance policy insuring a single individual or individuals residing in the same household as the named insured, but does not include a vehicle with less than four wheels."*

Cal. Ins. Code odredbama § 330. do 339. uređuje obvezu iznošenja svih relevantnih informacija i činjenica prema načelu dobre vjere, *good faith,* obvezujući ugovorne strane, osiguratelja i ugovaratelja osiguranja, da prilikom sklapanja ugovora istinito iznose sve činjenice i okolnosti

[1014] *Cal. Ins. Code,* sadrži:
General provisions
Division 1. General rules governing insurance [100 - 1879.8]
Division 2. Classes of insurance [1880 - 12880.8]
Division 3. The insurance commissioner [12900 - 13813]
Division 4. Affordable housing entities risk retention pool [13900 - 13907]
Division 5. Insurance adjusters [14000 - 16032].

slučaja koje su relevantne za predmetni ugovor, propisujući ugovornim stranama pravo na raskid ugovora kada druga ugovorna strana, neovisno je li to počinila namjerno ili nepažnjom, povrijedi ovu obvezu, s time da *Cal. Ins. Code* odredba § 333. *INS*-a taksativno navodi koje informacije ugovorne strane nisu dužne iznositi.[1015] Odredbe *Cal. Ins. Code* § 350. do 361. uređuju prava i obveze ugovornih strana u slučaju davanja lažnih izjava ili iznošenja lažnih činjenica prilikom sklapanja i za vrijeme trajanja ugovora. Izjave o činjenicama mogu se odnositi na prošlost, sadašnjost i budućnost, a ako se odnose na budućnost, smatra se da se radi o obećanju, osim ako se ne radi o izjavljenom očekivanju ili vjerovanju, a lažnom se smatra izjava koja ne odgovara stvarnim činjenicama, a sâmo iznošenje mora biti materijalno relevantno za sâm ugovor, u kojem slučaju oštećena strana ima pravo na raskid ugovora.[1016] Kod ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti društvo za osiguranje ima pravo zahtijevati informacije od ugovaratelja osiguranja iz brojnih kategorija: o vozaču koji se osigurava; o prometnim osudama, prouzročenim nesrećama, procjeni godišnje pređene kilometraže, godinama vozačkog iskustva, razlozima korištenja vozila, naprimjer, razonoda, putovanje na posao, posao, dok je društvo za osiguranje dužno iznijeti podatke o popustima na premiju osiguranja vezani za vozača i za vozilo.[1017]

Cal. Ins. Code odredbe § 380. do 460. *INS-a* uređuju sâm ugovor o osiguranju, odnosno njegov sadržaj i oblik. Ugovor mora biti sastavljen u pisanom obliku, mora specificirati ugovorne strane između kojih je sklopljen, osobito tko je osiguranik ili čiji je interes osiguran, popis osiguranih rizika, vrijeme trajanja osiguranja te podatke o premiji.[1018]

U polici osiguranja moguće je navesti konkretno ime i prezime osiguranika, osobe čiji je osigurljivi interes osiguran, ali također, moguće je osiguranika naznačiti opisivanjem ili drugim općim riječima, a u slučaju da je opis osiguranika u polici toliko općenit da može obuhvatiti bilo koju osobu ili bilo koju kategoriju osoba, tada je osiguranik samo ona osoba koji može

---

[1015] *Cal. Ins. Code,* § 333.:*" Neither party to a contract of insurance is bound to communicate information of the matters following, except in answer to the inquiries of the other:1. Those which the other knows.2. Those which, in the exercise of ordinary care, the other ought to know, and of which the party has no reason to suppose him ignorant.3. Those of which the other waives communication.4. Those which prove or tend to prove the existence of a risk excluded by a warranty, and which are not otherwise material.5. Those which relate to a risk excepted from insurance, and which are not otherwise material."*

[1016] *Cal. Ins. Code,* § 359.:*"If a representation is false in a material point, whether affirmative or promissory, the injured party is entitled to rescind the contract from the time the representation becomes false."*

Time of application for, or issuance of, a policy of automobile insurance, as defined in Section 660, and in each renewal notice sent prior to the renewal of the policy. However, information described in paragraphs (1) and (2) of subdivision (b) may be provided to the policyholder separately upon request. The information shall not be presented as an abbreviation or code unless a key to the abbreviations or codes used is also included."

[1018] *Cal. Ins. Code,* § 381.

dokazati da je namjera ugovaratelja osiguranja bila osigurati upravo njegov osigurljivi interes.[1019]

Zanimljivo je da *Cal. Ins. Code* predmet osiguranja dodatno definira kroz zasebne odredbe o uzročno-posljedičnoj vezi, tako da odredbom § 530. propisuje da je društvo za osiguranje odgovorno za gubitak koji je neposredno prouzročen rizikom od kojeg je osiguran, bez obzira postoji li i drugi, posredni, uzrok nastanka štete koji nije predviđen ugovorom, ali, s druge strane, nema odgovornosti za štetu koja je prouzročen osiguranim rizikom, ako je taj rizik bio tek posredni uzrok nastanka štete.[1020] U tim odredbama nalazimo i značajnu normu, odredbu § 533., kojom se propisuje da društvo za osiguranje nije odgovorno za gubitak uzrokovan namjernim činom osiguranika dok ne može biti oslobođen od odgovornosti ako je prouzročen nepažnjom osiguranika.[1021] Također, odredba § 533.3. propisuje da predmetom osiguranja ne mogu biti naknade za plaćanje novčanih kazni uključujući i one koje se odnose kaznene osude na novčanu kaznu i vraćanje stečenog kaznenim djelom, a odredba § 533.5. propisuje da troškovi obrane u postupku zbog počinjenja kaznenog ili prekršajnog djela također ne mogu biti predmet osiguranja.

Ono što je u kontekstu ograničenja odgovornosti osiguratelja bitno istaknuti jest činjenica da je kod ugovora o osiguranju odgovornosti koja nisu obvezna dopušteno isključiti odgovornost osiguravatelja za štete uslijed smrti ili tjelesne ozljede koje osiguranik počini namjerno, što je dovelo i do razvoja sudske prakse vezano za donošenje pravne ocjene kada se ponašanje osiguranika može tumačiti kao namjerno ili bezobzirno, odnosno je li se radi o nepažnji ili povredi dužne pažnje, pri čemu će kontekst i okolnosti slučaja u kojem je radnja počinjena biti od velike važnosti za donošenje takve ocjene.[1022]

Cal. Ins. Code u značajnoj mjeri uređuje obvezu osiguranika u prijavljivanju nastanka osiguranog slučaja kod ugovora o osiguranju, osobito u osiguranju od požara za koje je odredbom § 550. propisano da se osiguratelj oslobađa obveze isplate ako ga osiguranik ili neka osoba koja ima pravo na osiguranje o tome ne obavijesti bez nepotrebnog odgađanja. Kod ostalih osiguranja, rok za podnošenje prijave za nastanak osiguranog slučaja je 20 dana od dana

[1019] *Cal. Ins. Code,* § 387. – 390.
[1020] *Cal. Ins. Code*, § 530.:*" An insurer is liable for a loss of which a peril insured against was the proximate cause, although a peril not contemplated by the contract may have been a remote cause of the loss; but he is not liable for a loss of which the peril insured against was only a remote cause."*
[1021] *Cal. Ins. Code*, § 533.:*" An insurer is not liable for a loss caused by the wilful act of the insured; but he is not exonerated by the negligence of the insured, or of the insured's agents or others."*
[1022] Baker Tom, *Liability Insurance as Tort Regulation: Six Ways that Liability Insurance Shapes Tort Law in Action*, University of Connecticut School of Law,2006., str. 8.

njegova nastanka te će osiguranik biti dužan dati preliminarne dokaze koje može pružiti u granicama svojih sposobnosti, s time da nije nužno da se radi o dokazivanju na stupnju izvjesnosti koji bi bio potreban na sudu, slijedom čega je dovoljno da u vrijeme prijave osiguranik pruži najbolje dokaze koji su mu dostupni.[1023] I u ovom dijelu nalaze se odredbe o pokušaju prevare u osiguranju te odredbe § 557. *Cal. Ins. Code-a* propisuju kako je prekršaj, *misdemeanor*, da bilo koja osoba sama ili u dogovoru pripremi ili da bilo kakvu ponudu ili drugi dokument kojim lažno tvrdi da je *bona fide* ponuda za popravak oštećenog motornog vozila ili bilo koje druge oštećene imovine, s namjerom da se ista koristi u svrhu prijevarnog navođenja osiguratelja automobilske odgovornosti da vjeruje: (a) da ponuda neke druge osobe predstavlja ponudu danu u otvorenom natječaju; ili (b) da su odredbe police takvog osiguravatelja kojima se uređuju ponude za popravak vozila ili druge imovine osigurane prema polici poštovane u dobroj vjeri.[1024] Imajući u vidu ove odredbe, razvidno je kako se daje na značaju zaštiti osiguratelja od rizika lažnog informiranja u trenutku sklapanja police koje se sada proteže i na zaštitu od rizika lažnih zahtjeva za naknadu štete.

Cal. Ins. Code u svom općem dijelu također definira pojedine ugovore o osiguranju, pa tako u odredbi § 108. pojam osiguranja od odgovornosti (*liability insurance*) definira kao osiguranje odgovornosti za prouzročene tjelesne ozljede ili smrti treće osobe, odnosno za štete na stvarima i imovini trećih osobama, s time da su osiguranjem pokriveni troškovi liječenja, troškovi pogreba i s tim povezani troškovi, ali s naznakom da se ova definicija ne odnosi na odgovornost poslodavca, odgovornost za uporabu vozila, prijevozničku odgovornost i osoba povezanih s održavanjem vozila, budući se ta osiguranja posebno uređuju.[1025]

[1023] *Cal. Ins. Code,* § 555.

[1024] *Cal. Ins. Code,* § 557.:*" It is a misdemeanor for any person alone or in concert to prepare or make any bid or other writing which falsely purports to be a bona fide offer to repair a damaged motor vehicle or any other damaged property, with the intent that the same be used for the purpose of fraudulently leading an automobile liability insurer to believe:*
(a) That a bid of some other person represents an offer made in open competition; or
(b) That the policy provisions of such insurer governing bids for the repair of vehicles or other property insured under the policy have been complied with in good faith."

[1025] *Cal. Ins. Code,* § 108.:*" Liability insurance includes:(a) Insurance against loss resulting from liability for injury, fatal or nonfatal, suffered by any natural person, or resulting from liability for damage to property, or property interests of others but does not include worker's compensation, common carrier liability, boiler and machinery, or team and vehicle insurance.(b) (1) With respect to operations or property covered by a policy of liability insurance as defined in subdivision (a), insurance of medical, hospital, surgical and funeral loss or expense of the insured or other persons injured, and in the case of an automobile liability policy disability benefits to the insured or other persons injured and in the event of their death, funeral and accidental death benefits to their dependents, beneficiaries or personal representatives irrespective of legal liability of the insured, when issued with or supplemental to the insurance defined in subdivision (a)."*

Cal. Ins. Code odredbom § 108. dopušta proširiti predmet osiguranja tako da se, osim štete opisane u prethodnom odlomku, dodatno osigura rizik troškova liječenja i lijekova, pogreba i s time povezanih troškova koje pretrpe treće osobe, kao što dopuštaju i osigurati samog osiguranika ako mu je štetu počinila treća osoba koja u tom trenutku nije imala ugovoreno osiguranje od odgovornosti.[1026]

Dodatno se propisuje da u slučajevima kada se u smislu ove odredbe *Cal. Ins. Code-a* ugovori invalidsko osiguranje u korist osiguranika i njegovih članova kućanstva, dopušteno je tim ugovorom uključiti i osiguranje od odgovornosti za druge rizike prouzročenja tjelesne ozljede, primjerice, uporaba vozila od strane samog osiguranika i drugih osoba koja su povezana s korištenjem tog vozila.[1027]

Cal. Ins. Code. odredbom § 106. definira invalidsko osiguranje, *disability insurance,* kao osiguranje za slučaj nastanka tjelesnih ozljeda, fatalnih i nefatalnih, invaliditeta ili za slučaj smrti uzrokovane nesretnim slučajem, kao i osiguranje za slučaj invaliditeta osiguranika uzrokovanog bolešću, s time da zakonima koji su stupili na snagu 1. siječnja 2002. ili *nakon* tog datuma, izraz "zdravstveno osiguranje" za potrebe provedbe *Cal. Ins. Code-a* znači individualnu ili grupnu policu invalidskog osiguranja koja pruža pokriće za bolničke, medicinske ili kirurške beneficije.[1028]

Odredba § 109. *Cal. Ins. Code* definira osiguranje zakonske odgovornosti poslodavca, *Workers' compensation insurance*, za štete koje nastanu zaposlenicima na radu i u svezi s radom, bez obzira je li šteta počinjena nepažnjom ili namjerom poslodavca, međutim, navedeno osiguranje

---

[1026] *Cal. Ins. Code,* § 108.:*"(c) Insurance covering injuries sustained by an insured resulting from a tort committed by a third party against which such third party is not himself covered by liability insurance;(d) Insurance coverage against the legal liability of the insured, and against loss, damage, or expense incident to a claim arising out of the death or injury of any person as the result of negligence or malpractice in rendering professional services by any person who holds a certificate or license issued pursuant to Chapter 5 (commencing with Section 2000) of Division 2 of the Business and Professions Code, a license issued pursuant to the Osteopathic Initiative Act, or license as a community clinic defined in subdivision (a) of Section 1203 of the Health and Safety Code, or a license as a health facility pursuant to Chapter 2 (commencing with Section 1250) of Division 2 of the Health and Safety Code.(e) The provisions of this code relating to disability insurance do not apply to insurance defined in this section.*

[1027] *Cal. Ins. Code,* § 108.:"*(2) When issued with or supplemental to the insurance defined in subdivision (a), disability insurance covering the insured and members of his household, or other persons who customarily operate any automobile covered by such a policy and who are named in such policy; and such disability insurance may cover against accidental injury, death or dismemberment caused by any or all hazards as defined in such coverage."*

[1028] *Cal. Ins. Code,* § 106.:*" a) Disability insurance includes insurance appertaining to injury, disablement or death resulting to the insured from accidents, and appertaining to disablements resulting to the insured from sickness.(b) In statutes that become effective on or after January 1, 2002, the term "health insurance" for purposes of this code shall mean an individual or group disability insurance policy that provides coverage for hospital, medical, or surgical benefits."*

odnosi si na troškove liječenja, rehabilitacije, prekvalifikacije radne sposobnosti, ali ne obuhvaća neimovinsku štetu uslijed ozljede radnika ili smrti.

Druga sekcija *Cal. Ins. Code* uređuje poslovanje osiguratelja u odnosu na vrste osiguranja kojima se bave, pa je tako posebno uređeno poslovanje osiguratelja za pomorsko osiguranje i osiguranje od požara[1029], životno i zdravstveno osiguranje[1030], osiguranje odgovornosti, zaposlenika i prijevozničko osiguranje[1031], razna osiguranja od nezgode[1032], osiguranje zemljišta i kućnih ljubimaca.

Treća sekcija *Cal. Ins. Code* uređuje izbor, imenovanje, prava i nadležnost povjerenika za osiguranje, *The Insurance Commissioner*, čelnika najveće državne agencije za zaštitu potrošača u poslovima osiguranja, *California Department of Insurance,* (u daljnjem tekstu: *CDI*), na način da se bira neposredno na izborima paralelno s izborima za guvernera savezne države s mandatom od četiri godine, s time da ne može biti izabran na više od dva mandata.[1033] Ono što je važno za istaknuti, *CDI*, osim brojnih drugih ovlasti, također ima Ogranak za regulaciju stopa, *The Rate Regulation Branch*, koji odobrava premijske stope za većinu ugovora osiguranja imovine i nezgoda, bez kojeg odobrenja nije moguće nuditi te ugovore na tržištu osiguranja. Najveći dio poslova ove agencije odnosi se, dakle, na praćenje i nadzor nad poslovima osiguranja radi zaštite potrošača. Odredbama §1861.01–§1861.16 *Cal. Ins. Code-a*, uređuju se prethodno navedeni poslovi nadzora, koje su donesene nakon građanske inicijative iz 1988. godine, nazvana kao *Proposition 103,* o kojom su građani Kalifornije odlučivali neposredno na izborima i temeljem kojeg su zakonodavna tijela izmijenila i dopunila propise kojim se uvodi sustav mjera prethodnog odobrenja premije osiguranja, *prior approval system*, prema kojem osiguratelji moraju prethodno unaprijed dobiti odobrenje državnog povjerenika

[1029] *Cal. Ins. Code,* § 1880 - § 10108.
[1030] *Cal. Ins. Code,* § 10110 - § 11549.
[1031] *Cal. Ins. Code,* § 11550 - § 11895.
[1032] *Cal. Ins. Code,* § 12050 - § 12122.
[1033] *Cal. Ins. Code*, § 12900. Prema službenim podacima o CDI na https://www.insurance.ca.gov/ dostupno na dan 28. listopada 2025. godine je navedeno: *"nadzire rad nad više od 1,600 osiguravajućih društava i licencira više od 495,000 agenata, brokera, procjenitelja, agenata za jamčevinu i poslovnih subjekata. U normalnom tijeku poslovanja, CDI godišnje obrađuje više od 5,500 zahtjeva za stope, izdaje približno 260,000 licenci (novih i obnovljenih) i obavlja stotine financijskih pregleda i pregleda osiguravatelja koji posluju u Kaliforniji. CDI godišnje primi više od 200.000 poziva za pomoć potrošačima, istražuje više od 56.000 pritužbi potrošača i, kao rezultat toga, vraća više od 130 milijuna dolara godišnje za potrošače. CDI također godišnje prima i obrađuje desetke tisuća prijava u vezi sa sumnjom na prijevaru protiv osiguravatelja i drugih te provodi kaznene istrage koje rezultiraju tisućama uhićenja svake godine. Sve funkcije CDI-ja, uključujući nadzor solventnosti osiguravatelja, agente za licenciranje i brokere, provođenje pregleda ponašanja na tržištu, rješavanje pritužbi potrošača te istraživanje i kazneni progon prijevara u osiguranju, namijenjene su zaštiti potrošača… CDI osigurava solventnost osiguravatelja, rješavanje pritužbi potrošača na razuman način, a osiguravatelji i nositelji licenci pošteno igraju na tržištu."*

za osiguranje za svaku promjenu premijskih stopa.[1034] Uloga povjerenika bila je izrazito važna u vrijeme katastrofa izazvanih klimatskim promjenama 2021. godine u smislu pružanja pomoći u pristupanju potrošača pogodnostima iz sklopljenih ugovora o osiguranju imovine te su uvedene i zakonske promjene koji smanjuju administrativnu obradu i sprječavaju osiguravajuća društva od odustanka od pokrića na godinu dana nakon proglašene katastrofe, koje su se mjere odrazile na prava više od 600.000 potrošača u 29 okruga države Kalifornije za 2021. godinu.[1035] Radi se o značajnim intervencijama zakonodavne vlasti u ugovore o osiguranju, kakva praksa nije zabilježena u drugim državama koje su analizirane za potrebe ovog rada.

Konačno, četvrta i peta sekcija *Cal. Ins. Code* ne uređuju ugovore o osiguranju, već se bave osobama zaposlenim u poslovima osiguranju i njihovim licenciranjem te poslovima udruživanja osoba radi uzajamnog osiguranja svih osoba koje su uključene, a koji se poslovi ne smatraju poslovima osiguranja.[1036]

3.10.2 Pravo treće osobe po ugovorima o osiguranju od odgovornosti

Za razliku od RH, u SAD-u pravna pravila uglavnom ne dopuštaju trećoj osobi podnošenje izravnog zahtjeva ili tužbe protiv društva za osiguranje, osim u iznimnim slučajevima, a to je u pravilu stečaj osiguranika te kada treća osoba dobije pravomoćnu sudsku presudu kojom se osiguraniku nalaže plaćanje naknade štete, u kojem slučaju treća osoba postaje vjerovnik osiguranika te joj se priznaje pravo na naplatu tražbine koju osiguranik ima prema osiguratelju, odnosno treća osoba moći će podnijeti zahtjev osiguratelju ako je takva mogućnost ugovorena između osiguratelja i ugovaratelja osiguranja prilikom sklapanja ugovora o osiguranju.[1037]

Slijedom navedenog, *Cal. Ins. Code* u odredbama § 11580 (b) propisuje kako treća osoba ima pravo podnijeti izravan zahtjev prema društvu za osiguranje u slučaju da nastupi insolventnost ili stečaj osiguranika, odnosno da treća osoba dobije pravomoćnu presudu protiv osiguranika kojom mu se nalaže platiti štetu s osnova tjelesne ozljede, smrti ili štete na stvarima.[1038]

[1034] Fors Kristian, *Why California's Homeowners' Insurance Market Collapsed—and How to Fix It*, Independent Institute, 2025., str. 3.

[1035] California Insurance Department, *Wildfire Response and Readiness*, dostupno na https://www.insurance.ca.gov/01-consumers/200-wrr/

[1036] *Cal. Ins. Code*, § 13900 - § 16032.

[1037] White C. Diana, *Liability Insurers and Third-Party Claimants: The Limits of Duti,* University of Chicago Law Review, Chicago, 1981., str. 135.

[1038] *Cal. Ins. Code,* § 11580 (b):*" (2) A provision that whenever judgment is secured against the insured or the executor or administrator of a deceased insured in an action based upon bodily injury, death, or property damage, then an action may be brought against the insurer on the policy and subject to its terms and limitations, by such judgment creditor to recover on the judgment."*

Navedeni pravni standard je uveden u sve savezne države SAD-a, tek iznimno, u saveznoj državi Wisconsin, poglavlje 632, članak (section) 24. zbirke zakona države Wisconsin, *Wisconsin Statutes,* dopušta izravnu tužbu protiv osiguratelja, do iznosa navedenih u polici, osobama koje imaju pravo na naknadu od osiguranika za prouzročene tjelesne ozljede, smrt bliske osobe ili za štetu na imovini, bez obzira na to je li odgovornost trenutno utvrđena ili je uvjetovana i postoji li pravomoćna presuda protiv osiguranika.[1039] U zbirci tih zakona države Wisconsin, zanimljivo je pravilo prema kojem u slučaju da više trećih osoba podnese izravnu tužbu po istom štetnom događaju, ne postoji obveza osiguratelja voditi računa o ravnomjernoj isplati osigurane svote na sve podnositelje zahtjeva, a u slučaju kada se osiguratelj oslobodi odgovornosti tj. kada se ne može utvrditi odgovornost osiguratelja prema jednome od oštećenika, tj. jednoj od trećih osoba, tada se učinak takve presude ili odluke proširuje i na sve druge oštećene osobe, slijedeći pravilo iz predmeta Vrhovnog suda države Colorado, *Parsons vs American Family Insurance Co*.[1040] Navedeni propis primjenjuje se na bilo koji ugovor o osiguranju koja pokriva odgovornost, kako je to odlučeno u predmetu *Casper vs American International South Insurance Co.[1041]* Za istaknti je, kao što je već prethodno navedeno, da odredbe poglavlja zbirke zakona države Wisconsin koje uređuju ugovore o osiguranju ne nalažu proporcionalnu raspodjelu ograničenja police među svim podnositeljima zahtjeva, a ni sudska praksa Wisconsina nije zauzela shavaćnje na koji način bi sud, po zahtjevu stranke, trebao raspodijeliti ili ograničiti isplate po nagodbi zbog proporcionalne isplate svim oštećenim.[1042]

Imajući u vidu navedeno, treća osoba ni po obveznom, a ni po dragovoljnom osiguranju od odgovornosti nema pravo izravno zahtijevati naknadu štete od osiguratelja, osim ako se ne radi o šteti koja je nastala u saveznoj državi Winsconsin, što predstavlja bitno drugačije pravno uređenje od onog u Njemačkoj i Hrvatskoj.

3.10.3 *Common law* uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti

Opsežna i dugotrajna sudska praksa, *common law,* predmet je sustavnog pravnog istraživanja pravne struke s ciljem da se prikuplja, analizira, sistematizira i formulira, koje procese predvodi, prethodno u radu navedeni *American, Law Institute - ALI,* koji je na godišnjem sastanku 2018.

[1039] Wisconsin Statutes & Annotations, Wl Stat., Chapter 632 - Insurance contracts in specific lines, § 632.24 - Direct action against insurer.
[1040] *Parsons vs American Family Insurance Co.* , 2007 WI App 211, 305 Wis. 2d 630, 740 N.W.2d 399, 06-2481.
[1041] *Casper vs American International South Insurance Co.*, 2011 WI 81, 336 Wis. 2d 267, 800 N.W.2d 880, 06-1229.
[1042] *Lovelien vs Austin Mutual Insurance Co.*, 2018 WI App 4, 379 Wis. 2d 733, 906 N.W.2d 728, 16-1679.

godine, nakon dugogodišnje rasprave, izdao dokument nazvan *Restatements of Law, Liability Insurance RLLI.*[1043]

RLLI primarno je namijenjen sudovima kao pomoć pri primjeni materijalnog prava na sporove proizašle iz ugovora o osiguranju odgovornosti, jer *RLLI* daje jasniju formulaciju sadržaja *common law*-a, kao i dijelova zakona, dok sadržana pravna pravila u glavnini predstavljaju aktualno pravo, odnosno pravo kako ga primjenjuje sud.[1044] Dakle, Restatement-i općenito ne stvaraju novo pravo, već utvrđuju, *re-state*, afirmiraju, sistematiziraju i tumače postojeće pravo. Pravna pravila u *RLLI-u* nedvojbeno proizlaze iz sudske prakse, *case law-a*, te su već ranije u svojoj glavnini inkorporirana u pravnoj praksi diljem SAD-a, dok je tek manji broj pravnih pravila unesen u Restatement iako nemaju epitet opće prihvaćenosti, budući je jedno od pravila *ALI*-a akceptirati ona pravila koja imaju veći stupanj razumnosti, logičnosti te je za očekivati da vode pozitivnijim posljedicama od ponuđene alternative.[1045]

RLLI sadrži svojevrsna pravna pravila, tzv. *black letter rules*, koja su formulirana na vrlo precizan i jasan način, kao načelo ili zakonsko pravilo, a koja su izraz vrlo široke i inkluzivne rasprave utemeljene na rezultatima iscrpnog istraživanja predstavnika *ALI-a,* s time da su glavni dijelovi rasprave preneseni u *RLLI*, sve kako bi korisnik pravila imao mogućnost bolje razumjeti njihov sadržaj, slijedom čega znanstveni pristup *ALI-a* u izradi *RLLI-a* daje podlogu za zauzimanje stava kako ta pravila imaju i zaslužuju pravni autoritet.[1046] Proces stvaranja pravila *Restatements* sadrži četiri stadija; prvi je utvrđivanje pravne prirode prevladavajućih pravih pravila, budući da je važno prihvatiti ona pravila koja sudovi dominantno primjenjuju pri rješavanju istih spornih pitanja, potom utvrditi trendove zakonodavne aktivnosti, dok se treća stadij odnosi na određivanje pravila koje najbolje odgovaraju zakonima u cjelini, te dovode do veće koherentnosti, a u posljednjem, četvrtom stadiju, potrebno je utvrditi relativnu prihvatljivost konkurentskih pravila.[1047]

Nakon donošenja *RLLI*-ja, najviše polemike izazvalo je pravilo § 12.2 *RLLI-ja* kojim se uspostavlja odgovornost društva za osiguranje za propust u zastupanju svoga osiguranika koji je počinjen od strane odvjetnika kojem je osiguranik izdao punomoć upravo po nalogu društva

[1043] Feinman J. M., *A User's Guide to the Restatement of the Law, Liability Insurance*, Connecticut Insurance Law Journal vol. 26, Connecticut, USA, 2019. godine, dostupno na https://cilj.law.uconn.edu/volume-26-issue-1/# , 25. rujna 2022. godine.
[1044] *Ibid,* str. 97.
[1045] *Ibid,* str. 102.
[1046] *Ibid,* str. 109.
[1047] Masters, *Op. cit.* u bilj. 547, str. 132.

za osiguranje, jer, prema *RLLI-ju*, društvo za osiguranje biti će odgovorno ukoliko je odvjetnik postupao po uputama društva za osiguranje, a ne po neovisnoj i stručnoj odvjetničkoj prosudbi te u slučaju pogrešnog zastupanja odvjetnika koji je izabran od strane društva bez prethodne dužne pažnje.[1048] *RLLI* sadrži preko stotinu načela, a pravna analiza prigovora osiguratelјne industrije donosi zaključak kako većina tih pravila za osiguratelje nije sporna, već se polemika vodi tek oko prethodno navedenog pravila te još nekih, dakle, oko dužnosti osiguratelja da pravodobno omogući zastupanje osiguranika po odvjetniku u postupku naknade štete, i to u svakom onom slučaju iz kojeg može proizaći odgovornost osiguranika za štetu, vodeći se načelom da sve informacije koje osiguratelj primi o slučaju, čak i u slučaju dvojbe, mora tumačiti u korist stava da svom osiguraniku omogući zastupanje po odvjetniku, kao izraz temeljne ugovorne obveze prema svom osiguraniku.[1049] Posljedice povrede ove obveze društva za osiguranja uređene su pravilom § 19. *RLLI-a* koje propisuje da u slučaju da osiguratelj ne osigura pravovremeno zastupanje po odvjetniku, osiguranik može bez prethodne suglasnosti osiguratelja sklopiti nagodbu s oštećenikom, odnosno po slobodnoj volji izabrati ponomoćnika u sudskom postupku naknade štete, a osiguratelj će biti dužan osiguraniku naknaditi cjelokupan iznos koji isplatu oštećeniku.[1050]

Pravila o obvezi društva za osiguranje da sklopi razumnu i odgovarajuću nagodbu s oštećenikom kako bi zaštitio interese svog osiguranika također je izazvalo izrazito protivljenje osiguratelјne industrije, osobito pravilo § 24. *RLLI* koje obvezuje osiguratelja da vodi računa da osiguranikove interese zaštiti isplatom cjelokupne osigurane svote jer u slučaju povrede te obveze, pravilo § 27. *RLLI* propisuje da će osiguratelj biti odgovoran isplatiti cjelokupnu štetu koju plati osiguranik, čak i u slučaju ako ta svota prelazi limit, tj. bez obzira ako visina naknade štete veća od osigurane svote.[1051]

Navedeno pokazuje da izostanak priznavanja prava trećoj osobi na izravan zahtjev prema društvu za osiguranje osiguranika stavlja u položaj u kojem je on osobno odgovoran isplatiti štetu koju je počinio trećoj osobi, bez obzira što ima ugovoreno takvo osiguranje, slijedom čega će mu u obrani od zahtjeva u nekim slučajevima biti potrebne usluge odvjetnika koje bi troškove trebalo platiti društvo za osiguranje po polici osiguranja. Slijedom navedenog, jedan od glavnih razloga kod osiguranika za sklapanje ugovora o osiguranju od odgovornosti nije samo pravo na

[1048] *Ibid,* str. 174.
[1049] *Ibid*.
[1050] *Ibid,* str. 178
[1051] *Ibid,* str. 181.

isplatu osigurnine na ime štete koje osiguranik počini trećim osobama, već i osiguratelјno pokriće odvjetničkih troškova u postupku naknade štete i eventualne obrane u kaznenom postupku. Naime, iz provedene analize proizlazi kako su izbor odvjetnika te visina troškova zastupanja predmet slobodne dispozicije stranaka pri sklapanju ugovora o osiguranju, što je dovelo u praksi do slučajeva kako je ugovorom o osiguranju često ugovoreno kako je osiguranik dužan prihvatiti za zastupanje odvjetnika po izboru osiguratelja koji su se u zastupanju rukovodili interesima osiguratelja, iako bi odvjetnik bio obvezan zastupati isključivo interese stranke, u ovom slučaju osiguranika. Svota osiguranja za troškove odvjetnika te izbor odvjetnika stoga postaju važan element ugovora o osiguranju od odgovornosti u SAD-u, slijedom čega će osiguranici na tržištu SAD-a u pravilu tražiti one police osiguranja odgovornosti koje nude bolje uvjete plaćanja odvjetničkih troškova i isplate naknade štete, osobito kad se ima na umu da prema procesnim pravilima u postupdaima naknade štete pred sudovima svaka strana uvijek snosi svoje troškove postupka te ne vrijedi pravilo prema kojem stranka koja gubi spor plaća troškove postupka drugoj strani, sve iz razloga što kalifornijski zakon o parničnom postupku, *CCP,* ne sadrži odredbe o naknadi troškova postupka, već se presudom odlučuje isključivo o zatraženoj naknadi.[1052]

Za razliku od ostalih izdanih dokumenata od strane *ALI-a*, *RLLI* je izazvao snažne negativne reakcije osiguratelјne industrije diljem SAD-a, koje su oponirale korištenju toga Restatement-a u praksi, pri čemu nije ostalo nezapaženo da za svojevrsni pravni bunt ne postoje pravni argumenti, a osobito ne postoji osnova za pokušaj pravne diskreditacije *ALI*-a. Sam izostanak valjanih pravnih argumenata dopustio je brojnim pravnim stručnjacima SAD-a da takav pritisak otvoreno nazovu javnim, političkim pritiskom predstavnika vlasti na pravnu znanost vođeni poslovnim interesima industrije osiguranja.[1053] Naime, brojne savezne države, na valu diskreditacije *ALI-a*, preko predstavnika u zakonodavnim tijelima, donijele su izmjene i dopune u propisima o osiguranju odgovornosti doslovno uvodeći odredbu kojom se pravna shvaćanja izražena u *RLLI-u* isključuju u primjeni ugovora o osiguranju odgovornosti na području te države, primjerice Ohio, Sjeverna Dakota ili Michigen, donijele su izmjene građanskih zakonika kojim se sudovima nalaže da ih ne primjenjuju u svojoj praksi pa je tako, primjerice u *Michigen Code* navedeno da u postupcima pred sudovima ove države sudovi neće primijeniti načela sadržana u dokumentu *RLLI* osim ako su pravila iz tog dokumenta u skladu s zakonima i običajnim pravom te države (*„In an action brought in a court in the state, the court shall not*

[1052] *Code of Civile Procedure,* § 577 - § 674.
[1053] Feinman, *Op. cit.* u bilj. 1061 str. 94.

apply a principle from the American Law Institute's "Restatement of the Law, Liability Insurance" in ruling on an issue in the case unless the principle is clearly expressed in a statute of the state, the common law, or case law precedent of the state.)[1054]

3.10.4 Obvezna osiguranja od odgovornosti

Što se tiče obveznih osiguranja od odgovornosti, u SAD-u postoje obvezna osiguranja od odgovornosti poslodavca prema zaposlenicima, imatelja i vozača motornih vozila te osiguranje rizičnih profesionalnih aktivnosti, međutim, ne postoji jedinstveni pristup obveznom osiguranju od strane federalnog zakonodavstva, slijedom čega se obvezno osiguranje od odgovornosti razlikuje od države do države.[1055] Što se tiče obveznog osiguranja od odgovornosti zaposlenika, odredba § 3700 Zakona o radu, *California Labor Code,* (u daljnjem tekstu *Lab. Code*) propisuje da je svaki poslodavac, osim kada je u pitanju država kao poslodavac, dužan slopiti ugovor o osiguranju svoje odgovornosti za štete koje pretrpe njegovi zaposlenici.[1056]

Cal. Ins. Code odredbama § 11580.241 propisuje minimalne iznose osiguranja odgovornosti za vlasnike i korisnike vozila i to s $30,000 za tjelesnu ozljedu ili smrt po jednoj osobi, $60,000 za tjelesnu ozljedu ili smrt više osoba u jednoj nesreći, $15,000 za štetu na imovini po nesreći, a radi se o minimalnim limitima koji vrijede od 1. siječnja 2025. godine.[1057] Iz toga je razvidno da u slučaju težih nesreća s većim brojem ljudskih žrtava ili velikom imovinskom štetom, navedeno osiguranje neće biti dostatno za pokriće nastale štete, što je dovelo do prakse po kojoj imatelji vozila ili vozači za veću premiju ugovore kod svog osiguratelja dodatno pokriće za štetu koja mu neće biti namirena po polici osiguranja štetnika uslijed premalog limita.[1058]

Potrebno je također napomenuti da *Cal. Ins. Code*, ali ni drugi zakoni ne propisuju obvezna osiguranja za određene profesionalne djelatnosti ili profesije, međutim, nadležne komore odvjetnika, liječnika i drugih profesionalnosti koje izdaju dozvole, odnosno licence, za rad svojih članova u pravilu zahtijevaju osiguranje od profesionalne odgovornosti u smislu odredbi § 11580.11. *Cal. Ins. Code-a.*[1059]

[1054] Feinman, *Op. cit.* u bilj. 1061*,* str. 107.
[1055] Heller, *Op. cit.* u bilj. 1030., str. 61.
[1056] California Labor Code (Lab. Code), § 3700.
[1057] *Cal. Ins. Code*, § 11580.241
[1058] Heller, *op. cit.* u bilj. 1030., str. 63.
[1059] Heller, *op. cit.* u bilj. 1030., str. 65.

3.10.5 Zastara kod ugovora o osiguranju

Opće odredbe o zastari smještene su u kalifornijski zakon o parničnom postupku, *California Civile Code of Procedure* (u daljnjem tekstu *CCP*), u drugom dijelu, glava 2, pod nazivom "rok za pokretanje građanskih tužbi", tako da odredbe § 312 – 366.3, *CCP-a,* koje su donesene još davne 1872. godine, uređuju zastaru za građanske tužbe, bez iznimke, na način da se mogu pokrenuti samo u rokovima propisanima u ovoj glavi *CCP-a*, a zastarni rokovi u pravilu počinju teći od trenutka kada je nastao razlog za tužbu, osim ako je u posebnim slučajevima zakonom propisano drugačije.[1060]

Odredbom § 335. *CCP-a* propisan je zastarni rok od dvije godine za podnošenje građanske tužbe radi naknade štete koja je nastala uslijed napada, nanošenja tjelesnih ozljeda ili uslijed smrti pojedinca uzrokovane nezakonitim činom ili zanemarivanjem druge osobe.

Odredbom § 337. *CCP-a* propisan je zastarni rok za podnošenje tužbe od četiri godine koji teče od dospijeća novčane tražbine po osnovi ugovora, pa tako i ugovora o osiguranju, obveze ili obveza utemeljenim na ispravama u pisanom obliku, a ako se radi o usmenom ugovoru ili drugom dogovoru, onda je zastarni rok dvije godine. Zastarni rok za tužbu radi ništetnosti ili raskida ugovora počinje teći od trenutka kada su se dogodile činjenice koje oštećenoj strani daju pravo na poništenje, a ako je osnova za poništenje prijevara ili pogreška, rok ne počinje teći dok oštećena stranka ne otkrije činjenice koje čine prijevaru ili pogrešku, s time da, u slučaju ako se radilo o obećanju ili poduzimanju buduće radnje pa se po dospjelosti te obveze ispostavilo da se zapravo radilo o lažnoj izjavi, prema odredbama § 359. *Cal. Ins. Code-a,* rok počinje teći od trenutka kada je postalo očito da je podnesena izjava bila lažna.[1061]

Kada istekne razdoblje u kojem se postupak mora pokrenuti prema ovom odjeljku *CCP-a*, osoba ne može uspješno podnijeti tužbu ili pokrenuti arbitražni ili drugi pravni postupak za naplatu duga, a do produljenja zastarnog roka može doći samo pod unaprijed propisanim zakonskim pretpostavkama popisanim u odredbama § 350. - § 363. *CCP-a.*

Za istaknuti je odredbu § 354.4 (b) *CCP-a*, koja svakoj žrtvi genocida nad Armencima, nasljednicima ili drugog sljednika žrtve genocida nad Armencima, koja boravi u Kaliforniji i ima potraživanje koje proizlazi iz police osiguranja ili polica kupljenih ili na snazi u Europi ili

[1060] California Civile Code od Procedure, *CCP,* § 312 - § 366.3.
[1061] *CCP,* § 337 (b).

Aziji između 1875. i 1923. od osiguratelja, omogućuje pokretanje ili nastavak pravnog postupka. Isto tako, odredbom § 354.5. (b) *CCP-a*, svaka žrtva holokausta ili nasljednik ili drugi sljednik žrtve holokausta, koji ima prebivalište u Kaliforniji i ima potraživanje koje proizlazi iz police osiguranja ili polica kupljenih ili na snazi u Europi prije 1945. od osiguratelja, može pokrenuti pravni postupak za povrat tog zahtjeva na bilo kojem višem sudu države za okrug u kojem tužitelj ili jedan od tužitelja prebiva, kojem će sudu biti povjerena nadležnost nad tom radnjom do njezina dovršetka ili rješavanja.[1062]

Odredba § 364. (a) *CCP-a* uređuje pretpostavke i zastaru za tužbe koje se temelje na pravu na naknadu štete uslijed profesionalnog nemara pružatelja zdravstvene skrbi na način da se ne može podnijeti tužba ako prethodno tuženik nije obaviješten najmanje 90 dana unaprijed o takvoj namjeri tužitelja, koja obavijest ne treba biti dâna u posebnom obliku, ali mora sadržavati obavijest o pravnoj osnovi zahtjeva, vrsti pretrpljene štete te prirodi pretrpljenih ozljeda. Ako je obavijest dostavljena u roku od 90 dana od isteka primjenjivog roka zastare, rok za pokretanje postupka produljuje se za 90 dana od dostave obavijesti, dok se ove odredbe neće primjenjivati na bilo kojeg tuženika čije je ime tužitelju nepoznato u trenutku podnošenja tužbe i koji je u njemu identificiran fiktivnim imenom.[1063]

Cal. Ins. Code tek jednom odredbom, § 2071, propisuje zastarni rok od godine dana za tužbe iz ugovora o osiguranju imovine, računajući od dana nastanka štete, odnosno 2 godine ako je šteta povezana s izvanrednim stanjem poput prirodne katastrofe, dok druge odredbe o zastari ne sadrži.[1064]

3.10.6 Zaključno o pravnom uređenju ugovora o osiguranju odgovornosti u SAD-u

Prikaz pravnog uređenja ugovora o osiguranju od odgovornosti po pravu SAD-a pokazuje značajna odstupanja u odnosu na uređenja u Velikoj Britaniji, Njemačkoj i Hrvatskoj, a najveća se razlika očituje u obveznim osiguranjima od odgovornosti i pravu treće osobe kod tih osiguranja na izravnu tužbu, odnosno zahtjev. Treća osoba tako nema pravo na podnošenje izravnog zahtjeva u slučajevima obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, kao niti kod drugih dragovoljnih osiguranja, osim kada je to izričito dopušteno uvjetima ili kada se ispune zakonske pretpostavke. Također, obvezna osiguranja sadrže relativno niske minimalne iznose svote osiguranja za štete na osobama i stvarima tako da u pravilu takva osiguranja neće biti dostatna za pokriće nastalih šteta, što je u praksi dovelo do razvoja dragovoljnog osiguranja

[1063] *CCP,* §364.
[1064] *Cal. Ins. Code,* § 2071.

za štete koje počine treće osobe osiguraniku. Klimatske promjene i katastrofalni požari u Kaliforniji pokazali su kako je država zakonima morala intervenirati u visinu premije i unošenja zabrane odbijanja davanja osigurateljnog pokrića za vrijeme katastrofa, sve kako bi očuvala tržište osiguranja koje je pretrpjelo enormne gubitke.

Osiguranje od odgovornosti u pravnom uređenju SAD-a, uvelike je određeno dobrovoljnošću u potrebi sklapanja takvih ugovora, što posljedično dovodi i do dobrovoljnosti u vidu opsega pokrića, svote osiguranja, čak i u toj mjeri da je uvjetima osiguranja dopušteno ugovoriti i kraće rokove zastare od onih koji su propisani zakonskim propisima. Navedeno upućuje na zaključak da je za ugovore o osiguranju od odgovornosti ključna pozitivna suradnja između osiguratelja i osiguranika, odnosno ugovaratelja osiguranja, kako za vrijeme koje prethodi sklapanju ugovora tako i u postupku rješavanja odštetnih zahtjeva. Osiguranik je po tim ugovorima definiran kao osoba čiji je interes osiguran od zahtjeva trećih osoba za naknadu štete koju im prouzroči osiguranim predmetom, radnjom ili profesijom, slijedom čega će osiguratelj i osiguranik biti dužni aktivno surađivati u rješavanju odštetnih zahtjeva, a od odlučne će važnosti biti suradnja u dobroj vjeri jer u suprotnom, osiguranik se izlaže riziku raskidu ugovora, gubitku ili isključenju prava iz osiguranja, a osiguratelj plaćanju osigurnine i troškova koje prelaze ugovorene svote osiguranja, kako to upućuju pravila *RLLI-a.*

Važna je i razlika kod ugovora o osiguranju automobilske odgovornosti kod kojih se pokriće odnosi samo na osobu, odnosno osobe navedene u polici osiguranja, što je bitno odstupanje od uređenja ZOOP-a u RH, po kojem je osiguran imatelj vozila, bez obzira tko upravlja vozilom, tj. ugovaratelj osiguranja kod ugovaranja nije dužan dati imena osoba koja će upravljati vozilom za vrijeme osigurateljnog pokrića.

Imajući u vidu navedeno, istraživanje pokazuje kako na području savezne države Kalifornije postoji značajan regulatorni okvir za ugovore o osiguranju, pa tako i za ugovore osiguranja od odgovornosti, koji će u pravilu biti sklopljeni na dragovoljnoj osnovi, a predmet i svota osiguranja razlikovat će se od slučaja do slučaja, ovisno o tome za koja se prava i ograničenja odlučio ugovaratelj i osiguratelj. U ostvarivanju zahtjeva iz osiguranja značajno pomaže činjenica da svaka osoba u Kaliforniji može saznati za svaku osobu ima li osiguranje od odgovornosti te o kakvoj se polici osiguranja radi, što u značajnoj mjeri olakšava oštećenim osobama pozicioniranje u postupku naknade štete u smislu procjene izgleda za namirenje štete od štetnika.

3.11. Zaključno o ugovorima o osiguranju od odgovornosti

Razvoj različitih oblika odgovornosti za štetu krajem 19. i početkom 20. stoljeća pogodovalo je sustavnom uvođenju ugovora o osiguranju od odgovornosti koji je prepoznat kao legitimna osnova za prijenos obveze isplate prouzročene štete sa štetnika na drugu osobu, konkretno društvo za osiguranje, koje je za uplaćenu premiju preuzelo obvezu osigurati odgovornost za štetu koju osiguranik počini trećim osobama. Postojala su shvaćanja da sa stajališta javnog interesa nije moralno omogućiti štetniku izbjegavanje građanskih posljedica svoje štetne radnje kupnjom ugovora o osiguranju, slijedom čega bi propisima trebalo zabraniti takvu transakciju, međutim prevladalo je shvaćanje da je društvu u cjelini potreban takav ugovor koji će u okolnostima povećanih opasnosti za ljude i imovinu omogućiti izvršenje distribucije isplate štete i na taj način, s jedne strane, dati učinkovitu i zajamčenu isplatu naknade štete, otklanjajući mogućnost da štete ostanu nenadoknađene uslijed nedovoljnog imovinskog kapaciteta štetnika, a s druge strane, pružit će zaštitu imovine štetnika od posljedica počinjenog građanskog delikta, što sve zajedno osiguranje odgovornosti čini prihvatljivim rješenjem s društvenog, pravnog i ekonomskog aspekta.

Dosadašnje iskustvo pokazuje da je upravo osiguranje od odgovornosti učinkovit instrument za distribuciju rizika isplate štete s odgovorne osobe na osiguravatelja koji ima financijske i organizacijske mogućnosti osigurati kvalitetnu i izvjesnu isplatu štete oštećenoj osobi.

Negativni učinci ugovora o osiguranju od odgovornosti postoje i prepoznati su kao moralni hazard, kako na strani osiguranika, tako i na strani oštećenika i društava za osiguranje, tj. izvjesno je da će u nekim slučajevima postojanje ugovora o osiguranju osiguranika učiniti indiferentnim prema posljedicama svoje aktivnosti, kao što će u nekim slučajevima oštećenik pokušati ostvariti višu novčanu naknadu od pretrpljene štete, odnosno za očekivati je da osiguranje neće uvijek pružiti odgovarajuću, a često i nepravovremenu osigurateljnu zaštitu.

Sve te negativne posljedice često su predmet zakonodavne i sudske aktivnosti u svezi pravnog uređenja ugovora o osiguranju odgovornosti koja bi mogla rezultirati stvaranjem dodatnih pravnih pravila, primjerice Direktiva (EU) 2016/97, koja uvodi nova pravila koja bi trebala prepoznate negativnosti svesti na minimum.

Ugovor o osiguranju od odgovornosti temeljno određuje njegovo odštetno načelo dok se načelo savjesnosti i poštenja smatra ključnim za njegovo funkcioniranje u praktičnoj primjeni. Radi se u ugovoru u kojim osiguratelj daje obećanje da će za uplaćenu premiju po nastanku osiguranog slučaja naknaditi štetu, što znači da je u trenutku sklapanja ugovora u cijelosti neizvjesno hoće

li osiguratelj pružiti protučinidbu. Naime, iako je osiguratelj preuzeo obvezu isplate osigurnine, u donošenju te odluke uvijek odlučuje samostalno i neovisno o volji svog osiguranika ili drugog tijela, osim dakako sudske odluke, slijedom čega je ovlašten i odbiti isplatu osigurnine ukoliko smatra da nisu ispunjene pretpostavke za takvu činidbu, bez obzira radi li se o obveznom ili dragovoljnom osiguranju. Takvo ovlaštenje mora biti korišteno sukladno načelu savjesnosti i poštenja, uz uvažavanje načela odštete koje je ujedno i osnovni razlog zašto je takav ugovor zaključen.

Lažno iznošenje činjenica, prešućivanje važnih informacija, osigurateljni proizvod koji su neadekvatni potrebama osiguranika, nesavjesno pregovaranje i ostali izazovi u znatnoj mjeri mogu otežati učinkovito i pravično rješavanje odštetnih zahtjeva, imajući u vidu da takve povrede u pravilu izazivaju skupe i dugotrajne sudske predmete u kojima se otklanjaju posljedice neželjenog ponašanja dionika tog postupka.

Kada je riječ o pravnom okviru ugovora, analiza pokazuje da postoji velika razlika u pravnom uređenju ugovora koji su obvezni od onih ugovora koji su dragovoljni, ali ne u svim pravnim uređenjima. Kod obveznih osiguranja od odgovornosti u pravnim uređenima Velike Britanije, Njemačke i Hrvatske, zakonodavac zakonom propisuje bitne sastojke ugovora, a trećoj osobi priznaje vlastito pravo na izravan zahtjev prema društvu za osiguranje, dok kod pravnog uređenja tih ugovora u SAD-u ne nalazimo takva pravna rješenja. Kada su u pitanju dragovoljna osiguranja, zakon dopušta da, osim određenih dijelova ugovora, sam sadržaj ugovora određuje osiguratelj, a pravo treće osobe na izravnu tužbu ovisi o pravu koje će biti mjerodavno za primjenu ugovora, odnosno o sadržaju samog ugovora.

Fokus povećane zakonodavne aktivnosti u području ugovora o osiguranju usmjeren je na prava potrošača pri sklapanju ovih ugovora o osiguranju, tako da se EU zakonodavstvo, a time i nacionalno, vrlo detaljno bavi postupkom pregovaranja pri sklapanju ugovora, kao i obvezom osiguratelja da se osiguraniku proda samo onaj osigurateljni proizvod koji će biti adekvatan potrebama osiguranika. Zakonodavne aktivnosti u svezi zaštite potrošača usmjerene su na više ciljeva, među kojima se ističe razvoj konkurentnosti na tržištu osiguranja koja bi potrošačima trebala donijeti bolje uvjete za osiguranje, potom pravo na informiranost o svim elementima ugovora osiguranju te sprječavanje prodaje ugovora o osiguranju koji ne odgovaraju stvarnim potrebama potrošača. S druge strane, u EU zakonodavstvu nedovoljan je fokus na aktivnostima uvođenja pravnih mehanizama koji će jamčiti da se postupak rješavanja odštetnih zahtjeva odvija u duhu savjesnosti i poštenja, po načelima odštetnog prava, pri čemu izostaju aktivnosti

u praktičnoj primjeni Direktive (EU) 2016/97, kao što je uvođenje standarda za alternativno rješavanje sporova, standard u kojem bi dominantni izbor bio alternativno rješavanje spora, a ne podizanje tužbe pri redovnom sudu, koji bi se trebao odvijati po načelima iz Preporuke 98/257/EC i Preporuke 2001/310/EC, kao što ravnopravnost stranaka, transparentnost, učinkovitost i poštenje.

Nesporan je značaj mirnog rješavanja spora, kao ključnog alata za brzo i učinkovito rješavanje slučajeva, tako da su primjetni zakonodavni napori usmjereni ka stvaranja uvjeta u kojima bi se pregovori oko osnova i visine nagodbe odvijali transparentno, što znači da i osiguratelj i oštećenik, uz ispunjenje obveze iznošenja svih relevantnih okolnosti za utvrđenje osnova i visine naknade, mogu legitimno očekivati da će odluka o zahtjevu biti donesena na obostrano zadovoljstvo, odnosno da za rješavanje spora neće biti potrebna intervencija redovnog suda. Međutim, u RH takva praksa još nije zaživjela te se na sudovima nedvojbeno nalazi previše predmeta naknade štete po tužbi izravno oštećenih osoba protiv osiguratelja.

Bez obzira na uočene nedostatke, radi se o osiguranjeljnom proizvodu koji je zastupljen u gotovo svim ljudskim aktivnostima, a statistički podaci pokazuju kako iz godine u godinu raste i iznos zaračunate bruto premija i iznos likvidiranih šteta.

Podaci s tržišta osiguranja u RH nedvojbeno pokazuju da za rješavanje zahtjeva koji proizlaze iz ugovora o osiguranju od odgovornosti postoje stanovite zapreke jer značajan broj predmeta nije riješen, a pričuva tih predmeta je veća od godišnje naplaćene bruto premije, što sve zajedno upućuje na zaključak da oštećenici i društva za osiguranje u RH nemaju odgovarajuće mehanizme za alternativno rješavanje spora, slijedom čega se veliki broj predmeta nalazi pred redovnim sudovima, koji, ponekad i objektivno, nisu u mogućnosti pružiti brzo, pravično i učinkovito rješavanje odštetnih zahtjeva.

Slijedom navedenog, u odnosu na postavljenu hipotezu H1 može se zaključiti da pravno uređenje ugovora o osiguranju dopušta izvršiti prijenos obveze isplate novčane naknade neimovinske štete sa štetnika na osiguratelja, ali navedeni prijenos nije apsolutan već ograničen, iz razloga što ugovor o osiguranju, osim ako se radi o obveznom osiguranju, ne pokriva odgovornost za štetu koji je osiguranik počinio namjerno ili grubom nepažnjom, te što postoji mogućnost da osigurana svota ne bude dostatna za isplatu cjelokupne štete koja je nastala kod oštećene osobe. Svrha naknade štete, tj. satisfakcijski i kompenzacijski, a tek posredno i preventivni učinak novčane naknade štete ostvariti će se ako oštećena osoba primi potpunu novčanu naknadu za stvarno pretrpljenu pravno priznatu štetu te ako naknada bude isplaćena u

razumnom roku. Takva se svrha kod ugovora osiguranja od odgovornosti može postići ako osiguranik pravovremeno obavijesti osiguratelja o nastanku osiguranog slučaja, pruži mu sve dostupne informacije i dokaze o okolnostima njegova nastanka, aktivno sudjeluje u rješavanju spora mirnim putem te kada u konačnici treća osoba kao oštećena osoba za pretrpljenu štetu primi osigurninu od strane osiguratelja temeljem podnesenog dokumentiranog odštetnog zahtjeva, odnosno ako ne postoji pravo na izravan zahtjev, primi od osiguranika pravičnu naknadu koju će potom tu isplatu zahtijevati od svog osiguratelja u zasebnom postupku. Odstupanje od ovog hodograma rješavanja odštetnog zahtjeva treće osobe kod ugovora o osiguranju nedvojbeno će dovesti do ograničenja ili sprječavanja ostvarenja svrhe naknade neimovinske štete.

U odnosu na H2 može se zaključiti da ovaj dio istraživanja pokazuje da neimovinska šteta, njena svrha i njene specifičnosti nisu predmet pravne doktrine, pravnih pravila i prakse koja uređuje ugovor o osiguranju od odgovornosti, međutim, nedvojbeno se može zaključiti da su obvezna osiguranja od odgovornosti u pravilu usmjerena na osiguranje za odgovornost za štete koje su prouzročene povredom života ili tijela, odnosno predmet im je neimovinska šteta jer postoji javni interes zaštite temeljnih osobnih prava žrtava brojnih nesreća, bilo u prometu, bilo na radu ili pri drugim rizičnim aktivnostima koja zahtijevaju zbog svojih rizika uvođenje obveznog osiguranja. Kako bi se izbjegle situacije u kojima bi zbog nedostatnosti svote osiguranja oštećene osobe dovele u položaj u kojem neće biti naknađene štete zbog limitiranosti svote osiguranja na manji iznos od štete koja je pretrpljena, zasigurno bi trebalo periodično usklađivati visinu svote osiguranja s kretanjem visine naknade neimovinske štete, slijedom čega postoje razlozi zašto bi pravna pravila o osiguranju trebala biti harmonizirana s odštetnim pravom zemlje u kojem se ista primjenjuju.

U odnosu na H3, može se zaključiti da postoje pravni mehanizmi kojima bi se mogle sanirati štetne posljedice dugotrajnih postupaka rješavanja zahtjeva oštećenika, osobito ako je do dugotrajnosti došlo zbog razloga koji se ne mogu razumno i logično obrazložiti od strane osiguratelja, a koje mehanizme treba, *de lege ferenda,* staviti na raspolaganje donošenjem zasebnog pravnog okvira kojim bi se uredilo pravo na naknadu štetu uslijed neisplate štete (*non-paiment damage*)*,* odnosno da se oštećenoj osobi koja nije strana ugovornog odnosa iz ugovora o osiguranju prizna pravo iz članka 943. stavka 4. ZOO na naknadu štete bez ograničenja po kojem osiguranik može zahtijevati naknadu štete samo ako je ona veća od iznosa koju je dobio na ime zateznih kamata, koje je pravilo sadržano u odredbi članka 30. stavka 2. ZOO. U slučaju nemogućnosti provođenja izmjena zakonskih odredbi, preostaje samo poticati razvoj sudske

prakse koja bi zauzela pravno shvaćanje kako nema zapreke da se pravo iz člana 943. stavka 4. ZOO-a može tumačiti na način da se pravo na štetu zbog povrede ugovorne obveze osiguratelja odnosi i na osobe iz članka 964. stavak 1. ZOO-a iz razloga što im po zakonu priznaje vlastito pravo na isplatu osigurnine temeljem ugovora o osiguranju od odgovornosti.

4. ZAKLJUČAK

4.1 Rezultati istraživanja

Provedenim znanstvenim istraživanjem došlo se do rezultata o pravnom uređenju neimovinske štete i ugovora o osiguranju od odgovornosti u RH, Njemačkoj, Velikoj Britaniji i SAD-u. Provodilo se istraživanje usmjereno ka pronalaženju odgovora na pitanje na koji način ugovor o osiguranju od odgovornosti za neimovinsku štetu utječe na funkcioniranje odštetnog prava kada je u pitanju neimovinska šteta te koji su sve pravni, društveni i ekonomski učinci takve vrste osiguranja u RH, Njemačkoj, Velikoj Britaniji i SAD-u. Proučena je pravna narav i svrha naknade neimovinske štete u tim pravnim uređenjima te njezin satisfakcijski, kompenzacijski i preventivni učinak. Istraživanje je pokazalo da u pravnom uređenju RH ne postoje zakonske prepreke koje ometaju ostvarenje pravične novčane naknade neimovinske štete, ali kada je neimovinska šteta predmet isplate po ugovoru o osiguranju od odgovornosti, tada je moguće postojanje prepreka koje ugrožavaju svrhu takve novčane naknade. Provedeno je istraživanje pozitivnih i negativnih učinaka osiguranja od odgovornosti za neimovinsku štetu na odštetno pravo te odnos osiguranja od odgovornosti i odštetnog prava.

Istraživanje pravnog uređenja neimovinske štete u RH pokazalo je da je neimovinska šteta definirana kao povreda prava osobnosti, a prava osobnosti su osobna prava koja osobama priznaje pravni poredak, kao što su život, sloboda, zdravlje, čast, ugled, dostojanstvo, pravo slobodnog razvoja vlastite osobnosti te druga osobna prava. Pravnoj osobi također su priznata prava osobnosti, osim onih koja su vezana uz biološku bit čovjeka. U slučaju povrede tih prava nastaje neimovinska šteta, a njezine posljedice mogu nastati u svim segmentima oštećenika, slijedom čega neimovinska šteta je individualna, a pravo na novčanu naknadu ovisi o težini povrede i okolnostima slučaja, dok visina naknade ovisi o kvalifikatornim kriterijima.

Provedena znanstvena analiza pravnog uređenja neimovinske štete u RH upućuje na zaključak da postoji pravni mehanizam građanskopravne zaštite osobnih prava koju prvenstveno pružaju odredbe ZOO-a, te sustavno razvijena sudska praksa u čijem stvaranju prednjači Vrhovni sud RH, koji je u svom djelovanju zauzeo niz pravnih shvaćanja kako bi se u postupcima naknade neimovinske štete osigurala jedinstvena primjena prava i ravnopravnost svih u njegovoj primjeni. Objektivni koncept neimovinske štete ispravio je nedostatke subjektivnog koncepta nematerijalne štete po pravnom uređenju *ZOO/78*, te omogućio oštećenicima da za slučaj povrede osobnih prava ostvare naknadu bez obzira imaju li svijest o šteti ili ne. ZOO nije ograničio razvoj daljnjih oblika prava osobnosti, pored onih koji su taksativno *navedeni*, niti je ograničio kvalifikatorne okolnosti o kojima ovisi visina naknade, na koji način je otklonio

zakonske zapreke koje bi onemogućili pravičnu naknadu za stvarno pretrpljenu štetu. Slijedom navedenog, sve fizičke, ali i pravne osobe u RH imaju pravo na novčanu naknadu neimovinske štete uslijed povrede života, slobode, tijela, zdravlja, časti, ugleda, dostojanstva, privatnosti, doma i svekoliko drugih osobnih prava, ako to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju. Pravo na naknadu neimovinske štete posredno oštećenim osobama koje trpe štetu zbog smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe također predstavlja suvremenu tekovinu koja je u skladu s intencijama EU zakonodavstva i predstavlja dodanu vrijednost u sanaciji svih posljedica prouzročene neimovinske štete.

Analiza provedena u ovom radu pokazuje da visina neimovinske štete ovisi o težini povrede, okolnostima slučaja, jačini i trajanju fizičkih boli, straha, duševnih boli, naruženja, ali i svim drugim duševnim bolima koje sud smatra relevantnim za dosudu naknade, koja naknada treba služiti svrsi i društvenom interesu. U RH, visina naknade neimovinske štete za povredu života, tijela i zdravlja uređena je obveznim shvaćanjem Vrhovnog suda RH izraženim u Orijentacijskim kriterijima, dok za druge povrede prava osobnosti i druge kvalifikatorne okolnosti ne postoje takvi kriteriji. Metodologija vještačenja u postupku naknade štete te Orijentacijski kriteriji koncipirani su kao tablični sustav po kojem se za postotak smanjenja životnih aktivnosti veže odgovarajući novčani iznos, odnosno da se novčana naknada veže za broj pretrpljenih dana straha i fizičkih boli po skali njihove jačine. Analiza je pokazala da postotak smanjenja životnih aktivnosti ne obuhvaća promjene i tegobe koje su nastale kod oštećenika u području profesionalnih i izvan profesionalnih aktivnosti, kao što postotak ne ovisi o spolu i dobi oštećenika. Povreda tijela i zdravlja više se desetljeća ocjenjuje kao invaliditet u postotku u rasponu od 0 do 100 %, a ta je praksa zadržana i dan danas, kako u postupcima ostvarivanja prava iz mirovinskog, zdravstvenog ili socijalnog sustava, tako i u postupcima naknade neimovinske štete.

Istraživanje pravnog uređenja odgovornosti za štetu i nastupa zastare potraživanja neimovinske štete ukazuje kako su u našem pravnom poretku implementirana pravila o odgovornosti na temelju predmnijevane krivnje, s time da se zakonom predmnijeva obična nepažnja, potom pravila o objektivnoj odgovornosti, s time da postoje i pravila o pristanku oštećenika na štetu i njegova doprinosa nastanku i visini nastale štete. Zastara od tri godine od dana nastanka štete i saznanja za štetnika kod neimovinske štete dopušta dovoljno vremena za pravovremeno podnošenje zahtjeva, s time da će se kod težih povreda prava osobnosti koja su počinjena kaznenim djelom primjenjivati posebni rokovi zastare i to oni predviđeni za kazneni progon, koji su u pravilu znatno duži od općeg roka zastare za naknadu štete.

Istraživanje pravnog uređenja ugovora o osiguranju od odgovornosti u RH, upućuje na zaključak da je predmetni ugovor u visokoj mjeri pravno uređen, od EU zakonodavstva, pa do niza nacionalnih zakonskih i podzakonskih propisa, a vezano za njihovu primjenu i tumačenje postoji dugogodišnja razvijena sudska praksa.

Ugovor o osiguranju od odgovornosti u RH pravno je uređen na način da se radi o ugovoru koji se sklapa između ugovaratelja osiguranja i osiguratelja, a kojim osiguratelj za naplaćenu premiju osiguranja osigurava odgovornost osiguranika za štete koju počini trećim osobama, tako da je u slučaju nastanka osiguranog slučaja i podnošenja zahtjeva treće osobe dužan isplatiti osigurninu do visine ugovorene svote osiguranja, a isplatu će izvršiti osiguraniku, ako je osiguranik štetu naknadio trećoj osobi, odnosno trećoj osobi kada podnese izravan zahtjev prema osiguratelju.

Prema zakonodavstvu u RH, ugovor o osiguranju od odgovornosti pripada skupini ugovora neživotnih osiguranja i svrstava se u osiguranje imovine iako se na njega ne mogu primijeniti sve odredbe koje uređuju osiguranje imovine. Načela koja determiniraju pravnu prirodu ovog ugovora su načelo imovinskih interesa i načelo obeštećenja ili odštetno načelo.

Što se tiče pravne zaštite potrošača, ona se prvestveno ostvaruje uređenjem predugovornog i ugovornog ponašanje osiguratelja prema potrošačima kada se javljaju kao ugovaratelji osiguranja te rezultati analize pokazuje da je zaštita potrošača kod ugovora o osiguranju usmjerena na postizanje tri temeljna cilja; prvi je razvoj tržišta osiguranja kroz razvoj kvalitetne konkurencije između osiguratelja koja bi trebala prema potrošačima djelovati boljim uvjetima osiguranja; drugi je davanje potrošaču potpune, cjelovite, informacije o ugovoru o osiguranju od strane osiguratelja prije sklapanja ugovora te treći, izbjegavanje prodaje onih ugovora o osiguranju koji ne odgovaraju stvarnim potrebama potrošača.

Što se tiče pravne zaštite osiguranika, društvo za osiguranje ugovorom o osiguranju od odgovornosti, za naplaćenu premiju osiguranja, preuzima zaštitu imovine i imovinskih interesa osiguranika za štete koje počini trećim osobama, ali ne apsolutno i neograničeno, već samo u opsegu u kojem je pokrivena odgovornost osiguranika te do ugovorene visine svote osiguranja.

Temeljno je načelo kako osiguranje ne može preuzeti obvezu plaćanja osigurnine ako je osiguranik namjerno ili grubom nepažnjom prouzročio osigurani slučaj. Od tog temeljnog načela odustaje se kada su u pitanju obvezna osiguranja od odgovornosti tako da je namjera i gruba nepažnja osiguranika osigurana kod obveznog osiguranja, dok kod svih drugih

dragovoljnih osiguranja od odgovornosti takva odgovornost osiguranika nije pokrivena, a u slučaju da se ugovore takve odredbe bile bi ništetne sukladno odredbama ZOO-a.

Što se tiče pravno priznate štete, društvo za osiguranje kod obveznih osiguranja od odgovornosti biti će dužno naknaditi sve pravno priznate oblike štete koji nastanu uslijed smrti, povrede tijela ili zdravlja, odnosno na stvarima, ali samo do svote osiguranja koja je ugovorena, bilo po štetnom događaju bilo svotom za osigurano razdoblje. Kod dragovoljnih osiguranja od odgovornosti društvo za osiguranje biti će dužno naknaditi onu štetu koja je ugovorena kao predmet osiguranja, imajući u vidu načelo slobodne dispozicije stranka za sklapanje ovih ugovora.

Rezultati istraživanja ukazuju na zaključak kako osiguranje od odgovornosti ne pruža apsolutnu i neograničenu zaštitu osiguranika od obveza isplate štete koju je prouzročio trećoj osobi. Obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti uređeno je odredbama ZOOP-a i istraživanje pokazuje kako se zakonodavac pobrinuo da štetu uslijed uporabe motornog vozila štete budu pokrivene u cijelosti, propisujući dostatne svote osiguranja, kao i mogućnost da oštećeni ostvari naknadu i u slučaju kada mu je počinjena namjerno odnosno grubom nepažnjom osiguranika.

Kod drugih obveznih osiguranja nemamo takvu situaciju uslijed zakonske nedorečenosti pa je pitanje svote osiguranja ili predmeta osiguranja riješeno odlukama komore ili odlukama udruga pojedinih profesija, ili pak ovisi o vlastitoj prosudbi ugovaratelja osiguranja.

Bitna karakteristika uređenja ugovora o osiguranju od odgovornosti u RH je pravo treće osobe na izravan zahtjev ili izravnu tužbu, *actio directa,* prema osiguratelju koji je ugovorio osiguranje od odgovornosti, neovisno o tome je li riječ o obveznom ili dragovoljnom osiguranju. Radi se o pravu koje nije raširenо u poredbenom pravu, osobito kada se ne radi o obveznom osiguranju od odgovornosti. Navedeno pravo na vlastitu tužbu protiv osiguratelja kod ovih ugovora kogentne je naravi i ne može se isključiti ugovornim odredbama, a ako bi se i isključile, takve bi ugovorne odredbe bile ništetne. Radi se o pravu koje oštećenika stavlja u povoljniji položaj iz razlog što mu je, uz osiguranika koju mu je počinio štetu, odgovoran i osiguratelj, što svakako doprinosi otklonu faktora neizvjesnosti oko naplativosti tražbine, odnosno rizik da naknada štete ne će biti naplaćena postaje minimalan.

Društvo za osiguranje dužno je u roku od 14 dana, odnosno 30 dana ako se radi kompleksnijem zahtjevu, isplatiti osigurninu, a za slučaj da povrijedi tu obvezu, dužan je osiguraniku isplatiti

tako prouzročenu štetu. Šteta koja je nastala uslijed neplaćanja štete nije posebno razrađena, osim što je limitirana odredbama čl. 30. stavka 2. ZOO-a, s time da treća osoba, iako ima pravo na vlastiti, izravan, zahtjev prema društvu za osiguranje kod osiguranja od odgovornosti, nema pravo na naknadu štete za slučaj da mu društvo za osiguranje ne isplati osigurninu u propisanom roku.

Analiza je također pokazala da je načelo dobre vjere, odnosno načelo savjesnosti i poštenja, a kod pravnih osoba i načelo postupanja u skladu s pažnjom dobrog stručnjaka, presudno za uspješno funkcioniranje osiguranjeljne zaštite. U suprotnom, za očekivati je da bi ugovor osiguranju od odgovornosti mogao izazvati negativne pojave i neželjena ponašanja ugovornih strana, osobito kada osiguranici zbog postojanja ugovora o osiguranju od odgovornosti ne ulažu svoja sredstva u preventivne mjere za sprječavanje nastanka osiguranih rizika ili kada se radi o prijevarama u osiguranju s ciljem sklapanja ugovora o osiguranju za štete koje su već nastale ili je izvjesno da će nastati ili za slučajeve koji će nastati voljom samog osiguranika, sve kako bi se stekla nepripadajuća imovinska korist na štetu osiguranja. Negativne pojave su moguće kada osiguratelji nude osiguranja od odgovornosti koja ne odgovaraju stvarnim potrebama osiguranika, kao i u slučajevima kada se ne ugovore odgovarajuće svote osiguranja s obzirom na očekivane visine zahtjeva trećih osoba za slučaj ostvarenja rizika.

Istraživanje je potvrdilo da je primjena osiguranja od odgovornosti prisutna u svakodnevnom životu svakog pojedinca te se bilježi trend uvođenja sve većeg broja obveznih osiguranja što upućuje na zaključak da postoji javni interes da se štete koje nastanu uslijed povrede osoba i stvari popravljaju na učinkovit način, a za što je, između ostalog, potreban kvalitativni zakonodavni okvir. Analiza pravnih normi, osobito odredbi ZOO-a, koje uređuju prava i obveze koje proizlaze iz ugovora o osiguranju od odgovornosti upućuju na zaključak kako su u naš pravni poredak implementirana odgovarajuća rješenja koja su se u praksi pokazala u dovoljnoj mjeri učinkovitim. U slučaju da se radi o osiguranju od odgovornosti koje nije uređeno posebnim zakonom ili da posebni zakoni ne sadrže potrebna rješenja, odredbe ZOO-a su dostatne za utvrđivanja prava i obveza odnosno za rješavanje sporova koji bi proizašli iz tih ugovornih odnosa.

Brojni zakoni koji propisuju obvezna osiguranja od odgovornosti različito pristupaju njihovom uređenju, od onih koji ne sadrže niti minimalne pravne norme, pa do ZOOP-a koji vrlo detaljno uređuje prava i obveze iz obveznih osiguranja u prometu.

Rezultati istraživanja pravnog uređenja neimovinske štete u Njemačkoj pokazuje da su u tom pravu na početku ovog stoljeća provedene reforme odštetnog prava koje su otklonile pravne prepreke u razvoju pravne zaštite pravno priznatih oblika neimovinske štete uslijed povrede osobnih prava, slobode, života, tijela, zdravlja, gubitka bliske osobe, koje primarno dovode do fizičkih boli i duševnih patnji, ali i niza drugih posljedica kao što su gubitak dosadašnje kvalitete života, ograničenje ili gubitak društvenih interakcija te profesionalnih ili izvaprofesionalnih aktivnosti.

U njemačkom pravnom uređenju, novčana naknada za neimovinsku štetu, ovisno o povrijeđenom dobru i o načinu te povrede, ima svrhu kompenzirati nastalu i buduću štetu, stvoriti osjećaj zadovoljštvine kod oštećenika, a ponekad, ako je povreda osobnih prava počinjena namjerno, svrha je naknade preventivno djelovati. Novčana naknada ovisi o težini povrede, okolnostima slučaja, duljini i trajanju boli i patnji te drugim posljedicama koje se manifestiraju kod oštećenika. Naknada je individualizirana te njemačko odštetno pravo nema obvezujuće novčane kriterije koji se trebaju priznati u slučaju nastanka neimovinske štete. Tome je prilagođen i sudski postupak koji od oštećenika ne zahtjeva obvezu isticanja točno određenog novčanog iznosa u tužbi jer će sud, kad nema sporazuma stranaka o visini naknade, samostalno i po slobodnoj ocjeni donijeti odluku o visini naknade.

Analiza sudske prakse pokazuje da u slučaju bezrazložnog odugovlačenja sudskog postupka i očito neopravdanog ustrajanja na neisplati štete, sudovi imaju mogućnost cijeniti takvo ponašanje tuženika i dosuditi dvostruki iznos naknade štete koja je oštećeniku nastala uslijed neplaćanja štete. Osim neposrednog oštećenika, pravo na naknadu neimovinske štete imaju i posredno oštećene osobe u slučajevima kada izgube blisku osobu, s time da se bliskost ne odnosi samo na uske rodbinske ili bračne odnose, već u krug tih osoba ulaze sve one osobe koje su imale takav odnos s preminulom osobom da se može očekivati kako su smrću te osobe preživjele šok i patnju. Pravna zaštita osobnih prava, s jasnom distinkcijom od bagatelnih povreda, uz zaštitu drugih (standardnih) neimovinskih dobara, u dovoljnoj mjeri pruža jamstvo za uspješno popravljanje neimovinske štete, što osobito podupire individualizirani pristup svakoj šteti.

Nepostojanje unaprijed propisanih kriterija za visinu naknade neimovinske štete, čak i kad je u pitanju naknada za smrt bliske osobe, kao što je slučaj u RH, u pravnoj književnosti i sudskoj praksi ne predstavlja problem i njihov izostanak nije protumačen kao ugroza provedbe načela jednakosti svih pred zakonom i sudovima, što može odgovarati tezi da ne postoje iste

neimovinske štete te je svaka individualna za sebe i samim time i naknada treba biti individualizirana. To je ujedno i možda najveća razlika između uređenja neimovinske štete u RH i Njemačkoj.

Analiza odgovornosti za štetu u pravnom uređenju Njemačke pokazuje da BGB prihvaća koncept odgovornosti po načelu krivnje te koncept objektivne odgovornosti za štetu, a za postojanje odgovornosti potrebno je kumulativno ispunjenje pretpostavki kao što su šteta, štetna radnja, uzročna veza i protupravnost. Zastara je uređena odredbama BGB-a koji propisuju zastaru od tri godine za naknadu štete, s time da je odredbama § 197. BGB-a propisan zastarni rok od trideset godina za naknadu štete zbog povrede tijela i zdravlja koja je počinjena s namjerom.

Analiza njemačkog pravnog uređenja odgovornosti za štetu pokazuje važan utjecaj ustavne zaštite osobnih prava na privatno pravo, koji proces brojni autori nazivaju *konstitucionalizam privatnog prava*.[1065] Predmetni pojam može se opisati kao sve veći utjecaj normi o zaštiti temeljnih ljudskih prava na odnose između samih pojedinaca, iako su izvorno bile namijenjene uređenju odnosa između države i njenih građana.[1066] Opisani utjecaj doveo je do pravnog fenomena da odredbe o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda sada imaju ne samo vertikalni učinak nego i horizontalni učinak, tako da povredu ljudskih prava i sloboda može počiniti ne samo država prema pojedincu, već i pojedinac prema pojedincu.[1067] U njemačkom odštetnom pravu takva praksa razvija se nakon donošenja Bonskog Ustava te taj razvoj traje sve do danas, uglavnom zahvaljujući BGH-u, najvišem njemačkom sudu.

Istraživanje pravnog uređenja osiguranja od odgovornosti u Njemačkoj pokazuje da su ugovori o osiguranju pravno normirani zasebnim zakonom, VVG, za razliku od pristupa kojeg imamo u pravnom uređenju u RH.

Ugovor o osiguranju od odgovornosti definiran je kao ugovor kojim se osiguratelj obvezuje osloboditi osiguranika od svih zahtjeva koje protiv njega podnose treće osobe zbog osiguranikove odgovornosti za činjenice koje su nastupile za vrijeme trajanja osiguranja, kao i da ga obrani od neosnovanih zahtjeva. VVG sadrži sve odredbe koje uređuju pregovaranje i sklapanje ugovora o osiguranju, početak, trajanje i raskid ugovora, prava na informacije i obavještavanje te druge norme, što se, sugerira provedena analiza, pokazalo korisnim, osobito

[1065] Smits, *et. al., op. cit.* u bilj. 47, str. 10.
[1066] *Ibid.*
[1067] Trstenjak, *Op. cit.* u bilj. 70. str. 8.

kada su u pitanju zakoni koji uvode obvezna osiguranja od odgovornosti. Odredbe VVG-a uređuju sve te ugovore slijedom čega ih nije potrebno zasebno uređivati u svakom zasebnom zakonu. Značajnu razliku u odnosu na pravno uređenje RH čini odredba § 124. VVG-a, koja propisuje da presuda, kojom se odbija tužbeni zahtjev po tužbi treće osobe protiv osiguratelja ima učinak presuđene stvari, *res iudicata,* prema samom osiguraniku, iako nije bio stranka u tom postupku, kao što se učinak presude kojom se odbija tužbeni zahtjev po tužbi treće osobe protiv osiguranika, proširuje i na osiguratelja, iako nije bio stranka u tom postupku.

Daljnja, vrlo bitna razlika njemačkog prava u odnosu na naše očituje se u pravilu prema kojem oštećenik, kao treća osoba, nema pravo na izravnu tužbu protiv osiguratelja, osim u zakonom propisanim slučajevima te ugovorima o osiguranju koji su uređeni odredbama PflVG-a. Tako se trećoj osobi priznaje pravo na izravnu tužbu, ako se radi o obveznom osiguranju od odgovornosti, a kod dragovoljnih osiguranja, ako je nad osiguranikom otvoren stečaj ili je u pitanju nedostatak imovinske mase kod osiguranika za namirenje tražbine oštećenika, odnosno ako je osiguraniku nepoznato boravište.

Izostanak pravnog instrumenata kao što je a*ctio directa,* može upućivati na zaključak da je u javnom interesu bilo postaviti cilj; popravljanje štete po načelu *restituio in integrum* u razumnim rokovima oštećenoj osobi od strane samog štetnika, a ne izravno od osiguratelja jer treća osoba kao oštećena osoba nema status ugovorne strane niti se radi o ugovoru koji je konstruiran u njenu korist da bi se mogla pozivati na prava iz takvog osiguranja. Moglo bi se reći da načela odštetnog prava u pravilu nameću ovakvo rješenje jer sugerira razvoj svijesti o odvraćanju od počinjenja štete pojedinca prema pojedincu te potiče ulaganje u prevenciju osiguranika u sprječavanju nastanka osiguranog slučaja, sve iz razloga što će u slučaju počinjenja štete osiguranik, bez obzira što ima ugovoreno osiguranje, biti involviran u cjelokupni postupak prijave, obrade i rješavanja odštetnog zahtjeva, odnosno biti će izložen sudskom postupku kao tuženik u parnici naknade štete u kojem će u pravilu trebati odvjetničke usluge. Tijekom tog postupka, odnos osiguranika i osiguratelja je relevantan jer o njihovoj suradnji ovisi uspješno rješavanje odštetnog zahtjeva treće osobe, kako u uspješnoj obrani od neosnovanih zahtjeva tako i u postizanju nagodbe s oštećenikom, te zasigurno može doprinijeti prevenciji i boljim upravljanjem rizicima koji dovode do osiguranog slučaja, odnosno mogu se uspješnije braniti od neosnovanih zahtjeva. Osiguratelj će po prijavi nastanka osiguranog slučaja biti dužan isplatiti osigurninu u zakonom predviđenim rokovima, ili barem nesporni dio ako ni nakon proteka od tri mjeseca nije moguće utvrditi odgovornost i visinu naknade od primitka zahtjeva, kojom osigurninom će osiguranik naknaditi štetu trećoj osobi.

Provedba popravljanja štete i prijenos obveze isplate štete na društvo za osiguranje poželjno je s gledišta javnog interesa, s obzirom da postoji znatna pravna regulativa koja osigurava da društva za osiguranje imaju dostatne financijske kapacitete za preuzete ugovorne obveze i ostvarivanje dobiti iz poslova osiguranja.[1068]

Istraživanje pokazuje da je obvezno osiguranje od odgovornosti raširenо u njemačkom pravnom sustavu, a potencijalni osiguranici koji imaju obvezu sklopiti ugovor o osiguranju za rizik odgovornosti mogu se podijeliti u grupu osoba koji odgovaraju za štete po načelu objektivne odgovornosti i grupu osobe koje obavljaju profesionalna zanimanja s povećanim rizikom nastanka štete.

Nedvojbeno se može reći da je ugovor o osiguranju od odgovornosti u Njemačkoj u većoj mjeri uređen pravnim propisima nego što li je to slučaj u RH, osobito kada su u pitanju uređenja obveznih osiguranja u prometu. VVG svojim odredbama uređuje sve ugovore o osiguranju, neovisno o tome radi li se o dragovoljnom ili obveznom osiguranju, slijedom čega nije ni bilo potrebno u brojnim zakonima koji propisuju obvezna osiguranja posebno urediti opseg, prava i obveze iz takvog ugovora. Pravo osiguranika na jednostrani raskid ugovora u roku od 14 dana od dana sklapanja ugovora odgovara pravima potrošača koja imaju u drugim potrošačkim ugovorima, dok obvezno savjetovanje osiguranika prije sklapanja ugovora s ciljem izbjegavanja sklapanja ugovora o osiguranju koji ne odgovaraju stvarnim potrebama osiguranika te načelo savjesnosti i poštenja, kako u predugovornom stadiju, tako i za vrijeme trajanja, kvalitetan su pravni okvir za postizanje ravnoteže između interesa ugovornih strana.

Provedena analiza pravnog uređenja neimovinske štete u engleskom odštetnom pravu pokazala je kako izostanak zakonom propisane definicije neimovinske štete nema negativnih posljedica na opseg i sadržaj pravne zaštite kod povrede osobnih prava oštećenika. Dapače, puno toga upućuje na zaključak da je izostanak definicije omogućio da se kroz povijest do danas, ovisno o tome na koji je način počinjena štetna radnja, u kojim okolnostima te o prouzročenim posljedicama, oštećenoj osobi priznaje pravo na odgovarajuću novčanu naknadu za neimovinsku štetu. Svim pravno priznatim oblicima naknade za neimovinsku štetu kao što su *general damages, compensatory damages, aggravated damages, punitive damages, provsional damages, nominal damages* i dr., svojstveno je da zahtijevaju ispunjenje određenih pretpostavki

[1068] Wagner, *Op. cit.* u bilj. 663,, str. 92.

u odnosu na štetnu radnju, povredu određenog neimovinskog dobra, specifične okolnosti slučaja ili pak određene posljedice.

Novčana naknada za neimovinsku štetu ovisi o težini povrijeđenog dobra, duljini i trajanju boli patnji i o načinu počinjenja te povrede, a primarno ima za svrhu kompenzirati nastalu i buduću štetu, stvoriti osjećaj zadovoljštvine kod oštećenika, a kada se ispune pretpostavke, moguće je dosuditi kaznenu odštetu, *punitive damages,* odnosno *nominal damages*, kojim je naknadama prvenstveno postići svrhu odvraćanja tj. preventivnog djelovanja suda prema štetniku i budućim počiniteljima. Svrha naknade neimovinske štete stoga u bitnome determinira prethodno opisane oblike novčane naknade jer se svakim tim zasebnim oblikom želi postići točno određeni cilj; ili vraćanje stvari u prijašnje stanje, *restitutio in integrum,* ili ako to nije moguće, kompenzirati negativne osjećaje kod oštećenika, ili pak stvoriti osjećaj satisfakcije te konačno ponekad kazniti štetnika za počinjeni građanski delikt.

Kao i u njemačkom odštetnom pravu, naknada je individualizirana te englesko odštetno pravo ne poznaje obvezatne kriterije za određivanje visine novčane naknade, već o visini sud odlučuje od slučaja do slučaja.

Osim neposrednog oštećenika, pravo na naknadu neimovinske štete imaju i posredno oštećene osobe u slučajevima kada izgube blisku osobu, ali i u određenim slučajevima kada su bili neposredno izloženi posljedicama štetnog događaja a što je izazvalo povredu duševnog zdravlja, što zasigurno predstavlja iskorak u proširenju kruga osoba koja mogu uspostaviti aktivnu legitimaciju za potraživanje naknade štete od štetnika.

Pravna zaštita kod povrede osobnih prava omogućuje oštećenom popravljanje gotovo svih posljedica štetne radnje, s obzirom da naknada štete ne ovisi samo o jačini i trajanju fizičkih boli i straha, već i o načinu počinjenja štete, konkretnim okolnostima, o ograničenju ili uništenju kvalitete života, gubitka ugode te drugim društvenim ograničenja kao što je, primjerice *lost mariage perspective,* što nedvojbeno otvara put individualiziranom pristupu svakoj šteti.

Sustav odgovornosti za štetu uravnotežen je uporabom odgovornosti na temelju krivnje i objektivne odgovornosti, s time da protupravnost ne predstavlja samo postupanje protivno zakonskoj normi, već je za uspostavu odgovornosti dovoljno dokazati postojanje povrede dužne pažnje. Nepostojanje unaprijed propisanih kriterija za određivanje visine naknade neimovinske štete u pravnoj književnosti i sudskoj praksi ne tumači se kao ugroza provedbe načela jednakosti svih pred zakonom i sudovima te je svrha naknade da bude u što većoj mjeri individualizirana.

Istraživanje pravnog uređenja osiguranja od odgovornosti u RH i Velikoj Britaniji, pokazalo je da postoji značajna razlika u pravnom uređenju instituta *actio directa,* kao što se to pokazalo i kod njemačkog uređenja osiguranja od odgovornosti, slijedom čega je zakonom, TPA, propisano da kako oštećenik, kao treća osoba, nema pravo na izravan zahtjev prema osiguratelja, osim kada su ispunjene zakonom predviđene pretpostavke; stečaj zbog nedostatka imovinske mase kod osiguranika za namirenje tražbine oštećenika, odnosno ako se radi o obveznom osiguranju od odgovornosti. Obvezno osiguranje od odgovornosti nije u tolikoj mjeri raširenо kao u njemačkom pravnom sustavu, a zakonodavstvo koje uređuje ugovor o osiguranju uglavnom je usmjereno na uređenje odnosa između ugovaratelja osiguranja, osiguranika i osiguratelja, osobito u svezi ponašanja pri sklapanju ugovora i za vrijeme njegove izmjene, dok kod obveznog osiguranja trećoj osobi, kao oštećenoj osobi, priznaje se pravo na izravno postavljanje odštetnog zahtjeva prema društvu za osiguranje, za štete koje se počine djelatnošću ili stvarima koje su predmet obveznog osiguranja.

Osiguranje od odgovornosti u britanskom pravu nema status zasebne, samostalne vrste osiguranja, dapače, gotovo da ne postoje pravne norme koje uređuju ovaj ugovor, slijedom čega je ugovor o osiguranju od odgovornosti uređen općim odredbama i pravilima *common law*-a koja se odnose na sve ugovore o osiguranju.

Svakako treba istaknuti da se prilikom postupka rješavanja zahtjeva za naknadu štete posebna pažnja posvećuje ponašanju stranaka u ugovorima o osiguranju, osobito postupanju u skladu s načelom dobre vjere, u što ulazi i priznavanje prava na naknadu štete koja je izazvana zakašnjelom isplate osigurnine, kao svojevrsna građanska sankcija za povredu obveze društva za osiguranje da isplati naknadu štete u razumnim rokovima.

Za primijetiti je kako u engleskim zakonima koji propisuju razna obvezna osiguranja od odgovornosti nisu sadržane odredbe koje bi cjelovito uredile odnose između osiguratelja, osiguranika i trećih osoba, kao što je to slučaj u hrvatskom pravnom poretku.

Za istaknuti je osobito odredbe čl. 13.a IDRA-e koje propisuju isplatu potraživanja po podnesenom zahtjevu za naknadu štete na osnovi ugovora o osiguranju u razumnom roku te se za slučaj povrede te dužnosti osiguratelj izlaže plaćanju prouzročene štete zbog kašnjenja te kamata po većoj kamatnoj stopi od one koje bi platio da nije bilo povrede preuzete dužnosti, što svakako predstavlja važan čimbenik u poticanju ispunjenja ove zakonske obveze. Pri tome je i važno naglasiti da je osiguratelju dopušteno dokazivati opravdanost neisplate štete pa u slučaju da dokaže takve okolnosti, ne bi bio u obvezi plaćati štetu i kamate.

Također, značajne su i zakonske odredbe o obvezi osiguratelja u pružanju informacija oštećenim osobama o tome je li štetnik imao sklopljen ugovor o osiguranju od odgovornosti te sve potrebne informacije ako takav ugovor postoji, što uvelike olakšava položaj oštećene osobe nakon pretrpljene štete. Bez te zakonske odredbe, a učinkom odredbi o zaštiti osobnih podataka, oštećenoj osobi bi informacija o ugovoru o osiguranju bila dostupna isključivo o diskreciji štetnika, što zasigurno ne može biti u interesu oštećene osobe.

Odredbe o pružanju svih informacija i poštenog predstavljanja svih činjenica koje zahtjeva osiguratelj od ugovaratelja osiguranja na unaprijed pripremljenim obrascima i sadržajem prije sklapanja ugovora odnosno njegovih izmjena, uz istovremenu obvezu osiguratelja da ugovaratelju pruži sve relevantne informacije o ugovoru osiguranju, te, konačno, detaljno razrađen postupak suradnje između osiguratelja i osiguranika u rješavanju odštetnih zahtjeva usmjerene su na učinkovitu provedbu temeljnog načela u poslovima osiguranja, a to je načelo savjesnosti i poštenja, tj. po common law, po načelu dobre vjere, *good faith.*

Provedena analiza pravnog uređenja neimovinske štete u američkom odštetnom pravu pokazala je da ono što je rečeno za britansko odštetno pravo, uglavnom vrijedi i za američko odštetno pravo, uz određena odstupanja. Rezultati analize upućuju na zaključak da izostanak zakonom propisane definicije neimovinske štete, kako na federalnoj tako i na saveznoj razini pojedinih država, nije imalo negativnih posljedica na opseg i sadržaj pravne zaštite kod povrede osobnih prava oštećenika. Specifičnost uređenja odštetnog prava i neimovinske štete u SAD-u zasigurno se ogleda u prihvaćanju dokumenata koje je objavio ALI nazvanim *Restatments of Law*, pravng izvora koji nema snagu zakona ili kakvog drugog obvezujućeg akta, ali svojim autoritetom predstavlja izrazito značajan izvor koji snagom svoje uvjerljivosti snažno djeluje na donošenje odluka u postupcima naknade neimovinske štete. Takvi sistematični i sveobuhvatni dokumenti na kojima radi niz pravnih stručnjaka i koji se bave aktualnim pravnim pitanjima i modeliranjem novih pravila u odštetnom pravu zasigurno predstavljaju veliku vrijednost za razvoj odštetnog prava uopće, kako u SAD-u, tako i u drugim suvremenim pravnim porecima.

Temeljni oblici neimovinske štete kao što su *compensatory damages i punitive damages,* dokazuju kako je i američkom odštetnom pravu primarni cilj kompenzirati štetu, odnosno popraviti stanje nakon nastale štete, a kada kod štetnika postoji indiferentnost prema nastanku štete u tolikoj mjeri da štetnik svjesno postupa u stvaranju rizika štete ili u kreiranju štete, samo radi ostvarivanja zarade ili da štetnik postupa samo s ciljem da kod oštećenika izazove nastanak

neimovinske štete, oštećenik će imati pravo i na kaznenu građansku odštetu, *punitive damages,* koja se najviše razvila kod šteta uslijed neispravnog proizvoda ili povrede trgovačkih ugovora.

Kao i englesko odštetno pravo, američko odštetno pravo također poznaje različiti opseg prava na pravnu zaštitu osobnih prava, ovisno o tome tko je na koji način i u kojim uvjetima počinio štetnu radnju, sve kako bi svrha naknada bila postignuta, a primarna je svrha kompenzirati nastalu i buduću štetu, stvoriti osjećaj zadovoljštine kod oštećenika, a kada se ispune pretpostavke dosuđuje se i kaznena odšteta, *punitive damages,* kojim je naknadama prvenstveno želi postići svrhu odvraćanja tj. preventivnog djelovanja suda prema štetniku i budućim počiniteljima. Svrha naknade neimovinske štete stoga je važna u uređenju neimovinske štete u SAD-u jer se svakim tim zasebnim oblikom neimovinske štete želi postići točno određeni cilj, ili vraćanje stvari u prijašnje stanje, *restitutio in integrum,* a ako to nije moguće onda kompenzirati negativne osjećaje kod oštećenika, ili stvoriti osjećaj satisfakcije te konačno ponekad kazniti štetnika za počinjeni građanski delikt.

Analiza je pokazala da razvoj objektivne odgovornosti te daljnje uvođenje objektivne odgovornosti za razne ljudske aktivnosti s ciljem povećanja stupnja zaštite oštećenih osoba koje pretrpe štetu od raznih, društveno prepoznatih, rizika imalo i nadalje ima .

Analiza pravnog uređenja ugovora o osiguranju od odgovornosti po pravu SAD-a pokazuje značajna odstupanja od uređenja u Velikoj Britaniji, Njemačkoj i Hrvatskoj, a najveća se razlika očituje se na području obveznih osiguranja od odgovornosti i prava treće osobe kod tih osiguranja na izravnu tužbu odnosno zahtjev. Treća osoba tako nema pravo na podnošenje izravnog zahtjeva u slučajevima obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, kao niti kod drugih dragovoljnih osiguranja, osim kada je to izričito dopušteno uvjetima ili kada se ispune zakonske pretpostavke. Također, obvezna osiguranja sadrže relativno niske minimalne iznose svote osiguranja za štete na osobama i stvarima tako da u pravilu takva osiguranja neće biti dostatna za pokriće nastalih šteta, što je u praksi dovelo do razvoja dragovoljnog osiguranja za štete koje počine treće osobe osiguraniku. Klimatske promjene i katastrofalni požari u Kaliforniji pokazali su kako je država morala zakonima intervenirati u visinu premije i te propisati zabranu odbijanja davanja osigurateljnog pokrića za vrijeme katastrofa, sve kako bi očuvala tržište osiguranja koje je pretrpjelo enormne gubitke.

Osiguranje od odgovornosti u pravnom uređenju SAD-a, uvelike je određeno dobrovoljnošću pri sklapanju tih ugovora, što posljedično dovodi i do dobrovoljnosti u vidu opsega pokrića, svote osiguranja, čak i u toj mjeri da je uvjetima osiguranja dopušteno ugovoriti i kraće rokove

zastare od onih koji su propisani zakonskim propisima. Navedeno upućuje na zaključak da je za ugovore o osiguranju od odgovornosti ključna pozitivna suradnja između osiguratelja i osiguranika, odnosno ugovaratelja osiguranja, kako za vrijeme koje prethodi sklapanju ugovora tako i u postupku rješavanja odštetnih zahtjeva. Osiguranik je po tim ugovorima definiran kao osoba čiji je interes osiguran od zahtjeva trećih osoba za naknadu štete koju im prouzroči osiguranim predmetom, radnjom ili profesijom, slijedom čega će osiguratelj i osiguranik biti dužni aktivno surađivati u rješavanju odštetnih zahtjeva, a od odlučne će važnosti biti suradnja u dobroj vjeri, jer u suprotnom, osiguranik se izlaže riziku raskidu ugovora, gubitka ili isključenja prava iz osiguranja, a osiguratelj plaćanja osigurnine i troškova koje prelaze ugovorene svote osiguranja, kako to upućuju pravila *RLLI-a.*

Specifičnost američkog prava kod ugovora o osiguranju automobilske odgovornosti jest činjenica da se pokriće odnosi samo na osobu, odnosno osobe, koja su navedene u polici osiguranja, što je bitno odstupanje od uređenja ZOOP-a u RH, po kojem je uređenju osigurano imatelj vozila, bez obzira tko upravlja vozilom, tj. ugovaratelj osiguranja te pri ugovaranju osiguranja nije dužan dati imena osoba koja će upravljati vozilom za vrijeme osigurateljnog pokrića.

Imajući u vidu navedeno, istraživanje pokazuje kako na razini jedne od saveznih država kao što je Kalifornija postoji značajan regulatorni okvir za ugovore o osiguranju, pa tako i za ugovore osiguranja od odgovornosti, koji će u pravilu biti sklopljeni na dragovoljnoj osnovi, a predmet i svota osiguranja razlikovat će se od slučaja do slučaja, ovisno o tome za koja se prava i ograničenja odlučio ugovaratelj i osiguratelj. Značajna je pomoć kako svaka osoba u Kaliforniji može saznati za svaku osobu ima li osiguranje od odgovornosti te o kakvoj se polici osiguranja radi, što u značajnoj mjeri olakšava oštećenim osobama pozicioniranje u postupku naknade štete u smislu može li očekivati namirenje štete od štetnika.

4.2 Provjera postavljenih hipoteza

U ovom doktorskom radu postavljene su tri hipoteze koje se odnose na osiguranje od odgovornosti neimovinske štete po pravnom uređenju RH. Hipoteza broj H1 glasi: prijenos obveze isplate novčane naknade neimovinske štete sa štetnika na društvo za osiguranje po ugovoru o osiguranju od odgovornosti u odštetnom pravu RH ima negativan utjecaj na preventivni i kompenzacijski učinak naknade.

Nedvojbeno je da isplata neimovinske štete ima svrhu koja varira od slučaja do slučaja, ovisno o tome koje je neimovinsko dobro povrijeđeno i na koji način, od koga i u kakvim okolnostima,

dok odredba članka 1100. ZOO navodi kako će sud pri odlučivanju naknade voditi računa o cilju kojem služi ta naknada, na način da ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom naravi i društvenom svrhom. Poredbenopravni prikaz neimovinske štete pokazuje da isplata novčane naknade za neimovinsku štetu ima svrhu, koja bi se mogla svesti na kompenzacijsku i satisfakcijsku, tek neizravno i na preventivnu, a zaista i tek iznimno nekad je u poredbenom pravu takva svrha primarna kod dosude naknade. Cijeneći okolnost da kod neimovinske štete nije moguć povratak na početno stanje, *restitutio in integrum,* na stanje koje je postojalo prije povrede prava osobnosti, a neimovinska dobra nemaju imovinsku vrijednost niti ih je moguće imovinskim parametrima odrediti i izmjeriti, jasno je da novčana naknada ne služi popravljanju štete u doslovnom smislu, već se očekuje da novčana naknada ima pozitivan učinak na ukupan status oštećene osobe, kako u imovinskom tako i u neimovinskom smislu. Učinci naknade trebali bi djelovati prvenstveno sa svrhom kompenziranja prouzročenih gubitaka i pružanjem satisfakcije oštećenoj strani, dok bi prema štetniku i drugim trebala djelovati preventivno.

Kompenzacijska svha naknade za neimovinsku štetu kod ugovora o osiguranju može biti ugrožena u slučajevima kada visina svote osiguranja nije dostatna za namirenje cjelokupno pretrpljene štete te kada isplata naknade nije izvršena po njezinom dospijeću i svako odgađanje popravljanja nastale štete može dovesti do nastanka još težih okolnosti kod oštećenika. Zatezne kamate ne mogu kompenzirati stanje kod oštećenika ako je na isplatu štete čekao više godina, osobito ako se radi o razdobljima u kojima novac gubi vrijednost zbog inflatornih kretanja tako da će iznos naplaćenih zateznih kamata tek djelomično zaštiti realnu vrijednost zakašnjele isplate u odnosu na vrijednost koju bi ta naknada imala da je plaćena po njenom dospijeću.

Kada se obveza isplate štete prenese sa štetnika na odgovornog osiguratelja, očekuje se da osiguratelj u svakom trenutku obrade predmeta ima financijske mogućnosti udovoljiti zahtjevu i ponuditi primjerenu i cjelovitu naknadu u razumnom roku, osobito kada su ispunjene sve pretpostavke za isplatu osigurnine.

Djelovanjem tog pravnog posla oštećenik više ne zahtjeva naknadu štete od osiguranika kao štetnika, koji je u građanskopravnom smislu odgovoran za nastalu štetu. Povijest razvoja prava pokazuje kako je pravo oštećenika da zahtijeva naknadu od štetnika jedno je od najstarijih i najdugovječnijih pravnih načela. U tom smislu, moglo bi se reći da se to pravilo nije mijenjalo sve do današnjeg suvremenog doba odštetnog prava.

Jedan od važnijih argumenata u tom procesu stvaranja prava na štetu bila je i svrha naknade, tako da se isplatom naknade štete oštećeniku kompenzira postojeće stanje, te stvori osjećaj satisfakcije na način da mu štetu plati odgovoran počinitelj, a što bi ujedno dovelo i na neizravan način do prevencije i odvraćanja da pojedinac drugom pojedincu počini neimovinsku štetu jer će u protivnom trpjeti financijske posljedice za povredu pravila o zabrani prouzročenja štete. Navedena svrha naknade je u javnom interesu jer je takvo rješenje društveno, a može se i reći moralno prihvatljivo te je temelj građanskopravne zaštite osobnih prava.

U slučaju kada društvo za osiguranje po ugovoru o osiguranju od odgovornosti isplati osigurninu s osnova naknade neimovinske štete, tada se radi o isplati koja je utemeljena na pravnom poslu i isplata se vrši sukladno preuzetim ugovornim obvezama, slijedom čega se ne može očekivati da takva isplata može kod oštećenika izazvati osjećaj satisfakcije, osobito ako mu je značajna šteta počinjena namjerno ili grubom nepažnjom od strane osiguranika.

Međutim, ako je isplata naknade štete izvjesna jer ne postoji problem eventualne insolventnosti osiguranika te ako bi bila izvršena u primjerenom roku u odgovarajućem iznosu, može se zaključiti kako bi se kod oštećenika mogla kompenzirati pretrpljena šteta isplatom naknade štete, ali i osjećaj zadovoljstva da mu je šteta sanirana bez većih poteškoća i u razumnom vremenu.

Što se tiče preventivne funkcije, analiza je pokazala kako kod sklapanja ugovora o osiguranju od odgovornosti postoje moralni rizici, kako kod oštećenika, odnosno osiguranika, tako i kod društva za osiguranje, čiji se učinci brojnim pravnim pravilima žele smanjiti na najmanju moguću mjeru, tako da se ugovaraju takvi ugovori koji odgovaraju stvarnim potrebama osiguranika i da mu se pruža adekvatna zaštita kroz osiguranje.

Do tog cilja moguće je samo ako društvo za osiguranje i osiguranik postupaju u dobroj vjeri u ispunjavanju preuzetih ugovornih obveza. Na taj način, obveza osiguranika, da poduzima sve što je potrebno kako bi spriječio nastanak osiguranog slučaja, preventivno djeluje na nastanak štete. Ugovorna mogućnost povećanja premije ili odbijanje daljnje ugovorne suradnje za slučaj učestalih osiguranih slučaja nastali nemarom osiguranika, također bi trebala preventivno djelovati na ponašanje osiguranika da ne dođe u takav položaj.

Kada je u pitanju isplata štete po ugovoru o osiguranju, bilo u postupku mirnog rješavanja zahtjeva ili u sudskom postupku nakande štete, ne može se zaključiti o postojanju učinaka koji bi se mogli smatrati preventivnim na buduća ponašanja drugih da u takvim slučajevima ne

postupaju na takav način. Tek u poredbenim pravnim poretcima sudovi, kada su za to ispunjene sve potrebne pretpostavke, dosudu naknade obrazlažu potrebom da dosuđena visina naknade preventivno djeluje na buduća ponašanja štetnika, ali i drugih dionika u istovrsnim slučajevima.

Što se tiče težih slučajeva povrede prava osobnosti i slučajeva u koima je šteta počinjena namjerno ili grubom nepažnjom, učinak isplate osigurnine od strane društva za osiguranje još manje će kod oštećenika izazvati osjećaj zadovoljstva, no može se također zaključiti kako tako prouzročene štete u pravilu i ne mogu biti predmet osiguranja od odgovornosti, imajući u vidu temeljno načelo da osiguranjem nisu pokrivene štete koje nastanu namjerno ili uslijed grube nepažnje osiguranika, osim ako se radi o obveznom osiguranju od odgovornosti. U tim slučajevima, osiguranik će biti izložen regresnom zahtjevu osiguratelja i barem će djelomično snositi posljedice za štetu koju je prouzročio na takav način.

Dugotrajnost sudskog postupka uslijed spora oko isplate osigurnine koja predstavlja naknadu za neimovinsku štetu ima negativni utjecaj na svrhu naknade neimovinske štete. Iz analize proizlazi kako postoji veliki broj postupaka pred redovnim sudovima u RH u kojima se odlučuje o zahtjevima za naknadu neimovinske štete, slijedom čega su oštećeni izvrgnuti posljedicama dugotrajnosti postupka i visokih troškova. Sud pri donošenju odluke treba voditi računa o svrsi naknade primjenom odredbi čl. 1100. ZOO-a, a analiza je pokazala kako postojanje ugovora o osiguranju ne utječe na odluku suda kada odlučuje o svrsi naknade za neimovinsku štetu. Ugovor o osiguranju od odgovornosti za sud je važan kada odlučuje o odgovornosti za štetu i je li naknada u granicama svote osiguranja, pa u slučajevima kada sud utvrdi da je nastala neimovinska šteta veća od svote osiguranja, dosudit će naknadu unutar svote, bez obzira što ima svijest da šteta neće biti kompenzirana u cijelosti, ili kada oslobodi osiguranje od obveze isplate štete kada utvrdi da je šteta počinjena na način koji nije predmet ugovora o osiguranju odgovornosti, bez obzira što je sud utvrdio da je osiguranik počinio štetu.

Imajući u vidu učinke sudskog postupka na društvo za osiguranje i oštećenika koji potražuje naknadu neimovinske štete, može se reći da osiguratelj bez značajnih posljedica za svoje poslovanje podnosi dugotrajnost sudskog postupka i njegove troškove, za razliku od oštećenika, koji pri tome nije kompenziran po dospijeću naknade te je izložen i riziku daljnjeg nastanka štete koja mu može nastati uslijed neisplate štete.

Imajući u vidu navedeno, prijenos obveze isplate novčane naknade neimovinske štete sa štetnika na društvo za osiguranje po ugovoru o osiguranju od odgovornosti u odštetnom pravu

RH može imati negativan utjecaj na svrhu novčane naknade za neimovinsku štetu i njen kompenzacijski, satisfakcijski i preventivni učinak.

U odnosu na drugo-postavljenu hipotezu koja glasi: društva za osiguranje u postupcima naknade neimovinske štete u RH kreiraju praksu procjene neimovinske štete temeljem tabličnog sustava što posljedično dovodi do nemogućnosti individualizacije povrede prava osobnosti i samim time do neadekvatne naknade neimovinske štete, može se reći da je u RH zaista dominantna praksa da se neimovinska šteta kvantificirana postocima, brojevima dana trajanja negativnih posljedica povrede prava osobnosti te mjerenjem stupnja, odnosno intenziteta bolova i straha, a u prilog tome ide i sudska praksa Vrhovnog suda RH iskazana kroz Orijentacijske kriterije koji rabe tablični sustav mjerenja neimovinske štete i tablični sustav određivanja visine naknade neimovinske štete. Društva za osiguranje u RH podržavaju takav pristup procjeni neimovinske štete jer je u skladu s ciljem da neimovinske štete po svojoj osnovi i visini budu predvidive, a što im u bitnome olakšava odrediti obrazloženu ponudu, odgovor i pričuvu. Iako je Vrhovni sud RH zaista nebrojeno puta iskazao kako Orijentacijski kriteriji nisu matematička formula, praksa obrade predmeta neimovinske štete pred odgovornim osigurateljima upućuje na suprotno, tako da se nerijetko oštećene osobe susreću s obrazloženim ponudama u kojima se nudi iznos na decimalu, primjerice 766,87 €, što je izravna posljedica uporabe kalkulatora pri izračunu visine štete prema Orijentacijskim kriterijima, a po podnošenju prigovora na takav pristup, odgovorni osiguratelj u glavnini slučajeva će otkloniti takav prigovor s obrazloženjem da je ponuda dana u skladu s Orijentacijskim kriterijima.

Načelo individualizacije neimovinske štete trebao bi biti jamac da će odgovorni osiguratelj isplatiti cjelovitu i primjerenu naknadu u postupku rješavanja odštetnog zahtjeva, slijedom čega bi osiguratelj bi bio dužan u obrazloženoj ponudi navesti sve okolnosti koje je cijenio prilikom određivanje visine takve naknade, pri čemu bi prihvatljivo ponašanje osiguratelja bilo da prilikom davanja obrazložene ponude cijeniti sve okolnosti slučaja na koje ukazuje odštetni zahtjev, a ne se orijentirati na isplatu uobičajenog iznosa naknade za takvu vrst povrede prava osobnosti, formalistički primjenjujući Orijentacijske kriterije VS RH.

Načelo ravnopravnosti i jednakosti u primjeni zakona i pred sudovima temeljno je ljudsko pravo zaštićeno Konvencijama i Ustavom RH, a svrha donošenja Orijentacijskih kriterija upravo je bila provedba tih vrijednosti u postupcima naknade neimovinske štete, da se za iste ili slične neimovinske štete dosuđuju u biti isti ili slični novčani iznosi. Međutim, primjena Orijentacijskih kriterija nije primjerena za provedbu tog načela, kada su uzme u obzir sadržaj i

pravna narav koncepta neimovinske štete kao povrede prava osobnosti, niti je primjerena za provođenje načela individualizacije neimovinske štete.

Poredbenopravni prikaz drugih pravnih uređenja pokazuje kako druge zemlje izbjegavaju neimovinsku štetu promatrati kroz tablični sustav, pri čemu se više vodi računa o svrsi naknade, tj. da se postigne kompenzacijski učinak naknade. U drugim zemljama nalazimo brojne dobrovoljne udruge odvjetnika i sudaca koji prikupljaju sudske odluke iz predmeta naknade neimovinske štete pri čemu se sistematizacija visine naknade vodi parametrima posljedica povrede tijela i zdravlja, primjerice presude se sistematiziraju po predmetima u kojima je utvrđeno da je oštećena osoba izgubila ruku, potom obje ruke, jednu nogu ili obje, tako da se može procijeniti visina naknade po posljedici koju trpi oštećena.

Sustav Orijentacijskih kriterija Vrhovnog suda RH temelji se na sustavu numeričkih oznaka kojim se označavaju posljedice povrede tijela i zdravlja, tako da u sudskoj praksi oštećenoj osobi koja je izgubila jednu nogu sud dosudi iznos od 70.000,00 €, jer je ta posljedica označena s 75 % dok će drugom oštećenom dosuditi 35.000,00 € ako je ta posljedica označena s 60 %, neovisno što se radi o istovrsnoj posljedici povrede zdravlja. Kako ne postoji jedinstveni sustav tabličnog ocjenjivanja trajnih posljedica povrede tijela i zdravlja, a sudska praksa visinu naknade upravo veže za tablični sustav, to nedvojbeno upućuje na zaključak kako sud može doći u situaciju da za iste posljedice sudi posve drugačije iznose samo zbog toga što su ih vještaci na različit način ocijenili. Ali, treba imati na umu da, kao što je već rečeno, sud vrlo često neće moći ocijeniti težinu povrede bez sudskih vještaka te bez obzira na koncept Orijentacijskih kriterija, težina povrede tjelesnog i duševnog zdravlja treba biti predmet medicinskog vještačenja, koje treba sadržavati mišljenje o svim posljedicama koje su povrede izazvale, ali bez potrebe da se posljedice ocjenjuje u postocima, s obzirom da je tekstualni opis posljedica dostatan za pravilnu primjenu odredbi čl. 1046 i čl. 1100. ZOO-a.

Slijedom navedenog, društva za osiguranje u postupcima naknade neimovinske štete u RH kreiraju praksu procjene neimovinske štete temeljem tabličnog sustava što posljedično dovodi do nemogućnosti individualizacije povrede prava osobnosti i samim time do neadekvatne naknade neimovinske štete, a što je izravna posljedica primjene postojećih Orijentacijskih kriterija VS RH.

U odnosu na treću hipotezu koja glasi: u postupcima rješavanja odštetnih zahtjeva za naknadu neimovinske štete podnesenih protiv društava za osiguranje u Republici Hrvatskoj treba uvesti kaznenu odštetu u onim slučajevima u kojima društvo za osiguranje, radi ostvarenja svojih

poslovnih interesa, ne isplati pravovremenu i odgovarajuću naknadu neimovinske štete, kao jamac ravnoteže suprotstavljenih interesa u obveznopravnom odnosu naknade neimovinske štete u kojem sudjeluje društvo za osiguranje, analiza pokazuje da se neželjeno ponašanje osiguratelja u ugovornom odnosu i povreda obveze isplate osigurnine može uspješno rješavati kroz odredbu čl. 943. stavak 4. ZOO-a koji propisuje pravo na naknadu štete od osiguratelja ako ne ispuni svoju obvezu u rokovima iz tog članka Međutim, problem je odredba čl. 30. st. 2. ZOO-a koja propisuje pravila o kumulaciji prava na zateznu kamatu i naknadu štete na način da osiguranik može zahtijevati naknadu štete samo ako je ona veća od iznosa koju je dobio na ime zateznih kamata, dok je ovaj problem ostao potpuno neriješen kada je u pitanju povreda neisplate osigurnine trećoj osobi, kojoj je po odredbama čl. 965. ZOO-a priznato vlastito pravo na naknadu iz osiguranja, ali, kako nije ugovorna strana, nema status osiguranika te se ne može pozvati na pravo na naknadu štete koja joj je nastala uslijed ničim opravdane odluke osiguratelja da mu ne isplati osigurninu na ime naknade neimovinske štete po njenom dospijeću.

U poredbenom pravu postoji pravno rješenje kojima se uređuje pravo na štetu koja nastane uslijed neisplate štete, *non-payment damages*, pa se tako zakonima priznaje takva šteta, uređuje njeno dospijeće i kada nastupa zastara takve štete, kao što će se osiguratelju dati mogućnost obrane od takvog zahtjeva ako dokaže da je imao opravdane razloge ne isplatiti štetu u zakonom ili ugovoru propisanom roku. Navedena pravila mogla bi uvedena i kroz odredbe ZOO-a koje uređuju ugovore o osiguranju, ali i u njegovom općem dijelu kada su u pitanju i druge osnove za isplatu prouzročene štete. Takve odredbe zasigurno bi imale preventivni učinak na ponašanje osiguratelja, osobito kada su u pitanju obvezna osiguranja od odgovornosti, gdje postoji veliki broj neriješenih predmeta te bi ove odredbe zasigurno otklonile postojanje onih parnica koje služe samo za odugovlačenje isplate štete zbog razno raznih poslovnih razloga osiguratelja.

Kaznena odšteta u poredbenom pravu nije nepoznata i osmišljena je za sankcioniranje neželjenih ponašanja, a kada je u pitanju povreda osobnih prava, odnosno neimovinska šteta, temeljno je pravilo da naknada štete nema svrhu kazniti počinitelja već ima svrhu kompenzirati nastalu štetu. Način počinjenja štete i držanje štetnika nakon počinjenja štete te težina povrede osobnog prava daje osnovu za promišljanje je li nekada ponašanje štetnika zavređuje da, osim kaznenopravnom sankcijom, bude kažnjeno i građanskom sankcijom u vidu plaćanje veće štete od one koja je stvarno nastala. Međutim, problem je u tome što danas vrijedi pravilo kako se kažnjavanje pojedinca od strane suda može provoditi samo po unaprijed dogovorenim pisanim pravilima koja su dostupna svima, a ne da kažnjavanje ovisi od slučaja do slučaja i da o tome

odlučuje sud bez valjanog zakonskog okvira koji bi odredio osnovu i visinu takve kaznene odštete.

Imajući u vidu što bi uvođenje kaznene sankcije u građanskopravnim odnosima značilo za ukupno uređenje odštetnog prava u RH i kakve bi sve izmjene i dopune zahtijevalo takvo novo uređenje naknade štete, čini se sasvim korektan sustav u kojem bi se obvezao osiguratelj na isplatu daljnje štete, pored zateznih kamata koje je dužan platiti za razdoblje od dospijeća pa do isplate, jer naznake priznavanja takve štete već se nalaze u odredbama ZOO-a, a ujedno bi bilo u javnom interesu postojanje takvih odredbi jer bi nedvojbeno imale preventivnu funkciju.

Slijedom navedenog, u postupcima rješavanja odštetnih zahtjeva za naknadu neimovinske štete podnesenih protiv društava za osiguranje u Republici Hrvatskoj ne treba uvesti kaznenu odštetu u onim slučajevima u kojima društvo za osiguranje, radi ostvarenja svojih poslovnih interesa, ne isplati pravovremenu i odgovarajuću naknadu neimovinske štete, kao jamac ravnoteže suprotstavljenih interesa u obveznopravnom odnosu naknade neimovinske štete u kojem sudjeluje društvo za osiguranje, već je potrebno uvesti pravo na naknadu štete koja nastane osiguraniku ili oštećenoj osobi uslijed neisplate naknade neimovinske štete po njenom dospijeću, a u koju naknadu ne bi bile uračunati iznosi s osnova isplaćenih zateznih kamata.

4.3 Ocjena postojećeg stanja

Postojeće pravno uređenje neimovinske štete i ugovora o osiguranju od odgovornosti u RH pokazuje kako načelo zabrane prouzročenja neimovinske štete predstavlja pravno dostignuće koje je sastavni dio svakog modernog demokratskog društva i neizostavno je načelo u modernom privatnom pravu, pa tako i u pravu RH. To načelo pruža građanskopravnu zaštitu neimovinskim dobrima subjektu, prvenstveno životu, zdravlju, tijelu, osobnosti, časti, ugledu, dostojanstvu, privatnosti kao i ostalim osobnim pravima koja priznaje pravni poredak. Takvu zaštitu uživa i pravna osoba izuzev u pogledu onih neimovinskih dobara koja su neodvojivo povezana s biološkom biti čovjeka. Uvedeni objektivni koncept poimanja neimovinske štete u hrvatsko odštetno pravo uklonio je nedostatke subjektivnog koncepta i proširio pravnu zaštitu nad neimovinskim dobrima na način da oštećenik ima pravo zahtijevati naknadu štete koju trpi u svim sferama pravno priznatih osobnih prava. Odredba čl. 19. ZOO/05 sadrži popis pojedinih prava osobnosti koji nije taksativan te dopušta da sud od slučaja do slučaja utvrđuje da li je oštećeniku štetnom radnjom štetnika povrijeđeno pravo osobnosti bez obzira da li je to pravo navedeno ili ne u citiranoj zakonskoj odredbi.

Zajamčeno subjektivno pravo na naknadu neimovinske štete nije ujedno i jamstvo da će svaka neimovinska šteta biti popravljena. Iako bi za društvo u cjelini bilo odgovarajuće da se sve nastale štete saniraju kako bi se privatnopravni odnosi mogli i nadalje razvijati po redovitom tijeku stvari, kao da se šteta i štetni događaj nisu niti dogodili, jedino je oštećeniku prepušteno da na slobodan i autonoman način štiti vlastite privatne interese, pa tako i da diskrecijski samostalno odlučuje da li će zahtijevati takvu naknadu od štetnika ili ne.

U hrvatskom pravnom poretku neimovinska šteta se definira kao povreda prava osobnosti, a visina naknade ovisi o jačini i trajanju fizičkih i duševnih boli te straha, kao pravno relevantnim subjektivnim osjećajima opisanim u odredbi stavka 2, čl. 1100. ZOO/05. Uzimajući u obzir tumačenje tih pojmova u sudskoj praksi od 1985. godine pa do danas, kao i povijesni razvoj i pravnu narav prava osobnosti, može se zaključiti da se povreda prava osobnosti ne mora nužno iskazati samo kroz fizičke i duševne boli te strah kako to propisuje stavak 2. čl. 1100. ZOO-a. Sudska praksa neimovinske štete u RH i dalje rabi pojam duševne boli zbog smanjene životne aktivnosti koji obuhvaća sva ograničenja u životnim aktivnostima oštećenika koje je ostvario ili bi ih po redovitom tijeku ostvario, a pod ograničenjem se podrazumijeva i vršenje aktivnosti uz povećane napore ili pod posebnim uvjetima. Potom je razvijena sudska praksa prema kojoj se pojačani napori ili smanjena životna aktivnost ocjenjuju numeričkom oznakom, postotkom od 0 % do 100 %, dok se pretrpljeni bolovi i strah ocjenjuju brojem dana i stupnjem jačine, što je rezultirao donošenjem obvezujućih pravnih shvaćanja Vrhovnog sud RH o orijentacijskoj visini novčane naknade neimovinske štete za svaki pretrpljeni dan boli, straha te za svaki postotak smanjenja životnih aktivnosti. Vrhovni sud RH odredio je pravnim shvaćanjem i orijentacijsku visinu novčane neimovinske štete za posredno oštećene, sve s ciljem ujednačavanja sudske prakse oko dosude visine novčane naknade kako se ne bi povrijedila ravnopravnost građana pred sudom i zakonom.

Novčana naknada u slučaju povrede neimovinskih dobara ima za svrhu naknaditi nastalu štetu tako da omogući oštećeniku lakše podnošenje nastale neimovinske štete. Izostanak novčane naknade društveno bi bilo neprihvatljivo, a ujedno bi postojao izvjestan rizik da nekompenzirano stanje kod oštećenika prouzroči daljnju štetu, koja može nastati samo iz razloga što oštećenik nije bio u mogućnosti pribaviti ona imovinska dobra koja su trebala doprinijeti lakšem svladavanju nastale neimovinske štete, odnosno onemogućila oštećeniku da se približi onom funkcioniranju u životu prije nastale štete.

Priznavanje prava na novčanu naknadu radi odvraćanja drugih da ubuduće ne čine takvu štetu pravno je logično razmišljanje i za samo društvo izuzetno korisno, a u pravnoj literaturi odvraćanje je također prepoznato kao cilj kojem služi takva naknada, međutim, ne postoje zakonske norme ni sudska praksa u odštetnom pravu u RH koja bi potvrdila da je odvraćanje svrha priznavanja novčane naknade oštećeniku.

Popis kvalifikatornih okolnosti iz stavka 2. članka 1100. ZOO nije ujedno i konačan popis kriterija koje će sud cijeniti prilikom dosude visine naknade, što znači da je oštećenoj osobi dopušteno dokazivati duševne boli koje su uzrokovane i drugim kvalifikatornim kriterijima, bez obzira što nisu navedeni u tom stavku. Navedeno tumačenje najvišeg suda u RH otvara prostor za raspravu da li bi pravno priznati oblici neimovinske štete iz prikazanih poredbenih država mogli biti upravo ti dodatni kriteriji stavka 2. čl. 1100. ZOO/05, a kada se uzme u obzir koncept tih oblika neimovinske štete kao što su gubitak životnog zadovoljstva (*Loss of Enjoyment of Life*) , ili gubitak ugode (*loss of amenity*), ili gubitak bračne perspektive (*Loss of marriage prospects damages*), ili prouzročenje psihičkog stresa i poremećaja (*Damages for mental distress*), itd, tako da nema sumnje da bi ovakvo prošireno razumijevanje koncepta neimovinske štete trebala prihvatiti i domaća sudska praksa, poglavito imajući na umu da ZOO to nesumnjivo dopušta.

Pravno uređenje ugovora o osiguranju od odgovornosti učinkovit je instrument za distribuciju rizika isplate štete s odgovorne osobe na osiguravatelja koji ima financijske i organizacijske mogućnosti osigurati kvalitetnu i izvjesnu isplatu štete oštećenoj osobi. Pravo treće osobe kao oštećene osobe na izravnu tužbu kod ugovora o osiguranju od odgovornosti, neovisno o tome radi li se o obveznom ili dragovoljnom osiguranju, predstavlja povećanu zaštitu osoba koje pretrpe štetu jer ovim pravilom uz osiguranika, štetnika, za štetu izravno i solidarno odgovora i njegov osiguratelja u slučaju kada postoji ugovor o osiguranju od odgovornosti, čime je mogućnost da oštećenik neće ostvariti naknadu štete zbog insolventnosti štetnika svedena na minimum.

Negativni učinci ugovora o osiguranju od odgovornosti postoje i prepoznati su kao moralni hazard, kako na strani osiguranika, tako i na strani oštećenika i društava za osiguranje, tj. izvjesno je da će u nekim slučajevima postojanje ugovora o osiguranju osiguranika učiniti indiferentnim prema posljedicama svoje aktivnosti, kao što će u nekim slučajevima oštećenik pokušati ostvariti višu novčanu naknadu od pretrpljene štete, odnosno za očekivatije da osiguranje neće uvijek pružiti odgovarajuću i pravovremenu osiguratelјnu zaštitu.

Sve te negativne posljedice često su predmet zakonodavne i sudske aktivnosti u svezi pravnog uređenja ugovora o osiguranju odgovornosti koja bi mogla rezultirati stvaranjem dodatnih pravnih pravila, primjerice Direktiva (EU) 2016/97, koja uvodi nove stavove i pravila koja bi prepoznate negativnosti svele na minimum.

Ugovor o osiguranju od odgovornosti temeljno određuje njegovo odštetno načelo dok se načelo savjesnosti i poštenja smatra ključnim za njegovo funkcioniranje u praktičnoj primjeni. Radi se u ugovoru u kojem osiguratelj daje obećanje da će za uplaćenu premiju po nastanku osiguranog slučaja naknaditi štetu, što znači da je u trenutku sklapanja ugovora u cijelosti neizvjesno hoće li osiguratelj pružiti protučinidbu. Naime, iako je osiguratelj preuzeo obvezu isplate osigurnine, u donošenju te odluke uvijek odlučuje samostalno i neovisno o volji svog osiguranika ili drugog tijela, osim dakako sudske odluke, slijedom čega je ovlašten i odbiti isplatu osigurnine ukoliko smatra da nisu ispunjene pretpostavke za takvu činidbu, bez obzira radi li se o obveznom ili dragovoljnom osiguranju. Takvo ovlaštenje mora biti korišteno sukladno načelu savjesnosti i poštenja i uvažavajući načelo odštete koje je ujedno i osnovni razlog zašto je takav ugovor sklopljen. Društvo za osiguranje tim ugovorom stupa u izvanugovorni odnos naknade štete na strani osiguranika kao štetnika, slijedom čega, u tom odnosu biti će ključno da se svi dionici ponašanju savjesno i pošteno u iznošenju istinitih činjenica i pružajući sve važne informacije o nastalom štetnom događaju i posljedicama koje su prouzročene istim, a sve te informacije čine i činjeničnu premisu iz koje oštećene osobe crpe imovinskopravni zahtjev prema osiguratelju a istovremeno osiguratelj temeljem iste donosi odluku o osnovu i visini postavljenog zahtjeva. Lažno iznošenje činjenica, prešućivanje važnih informacija, neadekvatni osigurateljni proizvod potrebama osiguranika, nesavjesno pregovaranje i ostali izazovi u znatnoj mjeri mogu otežati učinkovito i pravično rješavanje odštetnih zahtjeva, imajući u vidu da takve povrede u pravilu izazivaju skupe i dugotrajne sudske predmete u kojima se otklanjaju posljedice neželjenog ponašanja dionika tog postupka.

Kada je riječ o pravnom okviru ugovora, postojeće stanje pokazuje kako zakonodavac zakonom propisuje bitne sastojke ugovora, a trećoj osobi priznaje vlastito pravo na izravan zahtjev prema društvu za osiguranje,

Fokus povećane zakonodavne aktivnosti u području ugovora o osiguranju usmjeren je na prava potrošača pri sklapanju ovih ugovora o osiguranju, među kojima se ističe razvoj konkurentnosti na tržištu osiguranja koja bi potrošačima trebala donijeti bolje uvjete za osiguranje, potom pravo na informiranost o svim elementima ugovora osiguranju te sprječavanje prodaje ugovora o

osiguranju koji ne odgovaraju stvarnim potrebama potrošača, dok izostaju aktivnosti u praktičnoj primjeni Direktive (EU) 2016/97 kao što je uvođenje standarda za alternativnim rješavanjem sporova, standard u kojem bi dominantni izbor bio alternativno rješavanje spora a ne podizanje tužbe pri redovnom sudu, koji bi se trebao odvijati po načelima iz Preporuke 98/257/EC i Preporuke 2001/310/EC, kao što ravnopravnost stranaka, transparentnost, učinkovitost i poštenje.

Iako je nesporan značaj mirnog rješavanja sporova, kao ključnog alata za brzo i učinkovito rješavanje slučajeva, zakonodavni napori u pokušaju stvaranja uvjeta za mirno rješavanje sporova u RH te praksa alternativnog rješavanja sporova pred centrima za mirenje ili drugim tijelima još nisu zaživjeli te se na sudovima nedvojbeno nalazi previše predmeta naknade štete po tužbi izravno oštećenih osoba protiv osiguratelja.

4.4 Prijedlozi za poboljšanje uočenih nedostataka postojećeg uređenja

Provedeno znanstveno istraživanje pokazuje kako bi u pravnom uređenju osiguranja odgovornosti za neimovinsku štetu trebalo unijeti pravne mehanizme kojim bi se osigurali ciljevi iz EU Direktiva, a to je da oštećene osobe u postupku pred odgovornim osiguratelјem ostvare brzu i učinkovitu novčanu naknadu neimovinske štete, tako da im se isplati pravovremena, cjelovita i primjerena neimovinska šteta.

Kada su u pitanju obvezna osiguranja od odgovornosti, svakako bi u odredbe ZOOP-a, u članku 12. trebalo, *de lege ferenda*, unijeti odredbe o obveznom sadržaju odštetnog zahtjeva s osnova neimovinske štete, potom odredbe o pravu oštećene osobe na potraživanje troška neovisnog vještačenja koji je priložen uz zahtjev za neimovinsku štetu od odgovornog osiguratelja, kao i odredbe o pravu oštećene osobe da u slučaju neprihvaćanja obrazložene ponude ili odgovora osiguratelja, ima pravo pokrenuti postupak alternativnog rješavanja sporova pred jednim od centara za alternativno rješavanje sporova, u kojem bi osiguratelj bio dužan sudjelovati.

U odnosu na odredbe ZOO, u članku 964. ili u članku 965., trebalo bi, *de lege ferenda,* unijeti posebne odredbe o zahtjevu s osnova neimovinske štete po obveznim ugovorima o osiguranju od odgovornosti, na način da oštećenik, osim prava na tužbu pred redovnim sudom, ima pravo pokrenuti postupak alternativnog rješavanja sporova pred jednim od centara za alternativno rješavanje sporova, u kojem bi osiguratelj bio dužan sudjelovati.

Nadalje, odredbi članka 943. ZOO/05 trebalo bi, *de lege ferenda,* dodati odredbe koje bi uredile pravnu narav, sadržaj i dospijeće štete koje bi mogla nastati uslijed povrede ugovorne obveze osiguratelja da isplati osiguraniku i trećoj osobi osigurninu u pravovremenom roku.

Svi zakoni u RH koji uvode i tek djelomično uređuju obvezna osiguranja od odgovornosti koja uvode, osim ZOOP-a, trebalo bi, *de lege ferenda,* dopuniti odredbama o minimalnoj osiguranoj svoti, što je točan predmet osiguranja, pravilima o gubitku prava i isključenju ugovorne obveze, odredbama koje bi uredile obveze sklapanja takvog ugovora, kao i odredbama koje bi uredile mogućnost raskida ugovora i nemogućnost da osiguratelj prema trećoj osobi ističe one prigovore koje bi mogao isticati prema svom osiguraniku u svezi samog ugovora o osiguranju.

Vrhovni sud RH trebao bi donijeti nove Orijentacijske kriterije za neimovinsku štetu koji bi odgovarali objektivnoj koncepciji poimanja neimovinske štete i koji ne bi trebali biti ustrojeni kroz tablični sustav, a osobito bi trebalo napusti ideja da se posljedice povreda prava osobnosti iskazuju kroz numeričke oznake, postocima.

Primjena tih pravnih mehanizama, imajući u vidu iskustva iz drugih zemalja, mogla bi imati pozitivan učinak na ugovore o osiguranju odgovornosti za neimovinsku štetu, svakako u smislu da bi postupci bili brži i učinkovitiji te da će društvena svrha naknade za neimovinsku štetu biti ostvarena.

Slijedom navedenog, *de lege ferenda,* VS RH trebao bi u doglednoj budućnosti odustati od Orijentacijskih kriterija po konceptu numeričkih oznaka pretrpljene neimovinske štete te pokušati uložiti napore kako bi uskladila sudska praksa po posljedicama koje trpe oštećene osobe nakon povrede prava osobnosti te na taj način pristupiti u jedinstvenoj i ravnopravnoj primjeni materijalnog prava u sudskim postupcima.

Analiza je pokazala da ono što nedostaje u postojećem materijalno-pravnom uređenju neimovinske štete jesu odredbe o dospjelosti neimovinske štete te koje su posljedice za povredu neisplate neimovinske štete po njenom dospijeću. Zatezne kamate nemaju svojstvo zaštite novca niti imaju svojstvo građansko pravne sankcije slijedom čega, *de lege ferenda,* ZOO bi trebao sadržavati odredbe o pravu na naknadu štete koja je oštećenoj osobi nastala uslijed neisplate štete po dospijeću, uz dodatne odredbe kada bi takav zahtjev mogao biti postavljen, odnosno kada bi nastupila zastara takvog potraživanja.

Procesno gledajući, odredbe ZPP-a zasigurno nisu uzele u obzir specifičnosti koje nosi zahtjev za naknadu neimovinske štete, polazeći od toga da se radi o sporu između oštećenika i štetnika

koji su se našli u izvanugovornom odnosu naknade štete kao i od ciljeva javnog interesa u smislu da se omogući pravična i pravovremena uspostava stanja kod oštećene osobe u kojem je bila prije štetnog događaja, isplatom odgovarajuće novčane kompenzacije za pretrpljenu štetu. Procjena pravila o troškovima postupka ponekad mogu ugroziti i pravo oštećene na pristup sudu, ukoliko mu se zbog tek djelomičnog uspjeha u sporu nametne obveza plaćanja troškova suprotnoj strani, tj. štetniku, samo zato što je zahtijevao previsoki iznos u postupku, a koja naknada bi mogla biti veća od naknade štete. Slijedom navedenog, *de lege ferenda,* trebalo bi dopuniti i izmijeniti odredbe ZPP-a, čl. 186 b., te omogućiti da kod tužbe radi naknade neimovinske štete tužitelj nema obvezu postaviti točno određeni novčani zahtjev prije nego li se provedu svi dokazi na glavnoj raspravi te bi bilo dovoljno da tužitelj postavi vrijednost spora kojom bi samo odredio radi li se o sporu koji će se voditi po pravilima o sporovima s malom vrijednošću spora, svojevrsni skraćeni postupak ili će se provesti redovni parnični postupak. Odredbe o troškovima postupka također bi *de lege ferenda* dopuniti i izmijeniti na način da stranka koja je svojim držanjem prije sudskog postupka, a osobito ako je bezrazložno ili posve neracionalno odbila udovoljiti zahtjevu u postupku mirnog rješavanja spora, bude obvezana naknaditi troškove spora tužitelju u cijelosti, neovisno je li uspjela u sporu u cijelosti ili djelomično.

Pravni izvori

Hrvatska:

1. Kazneni zakon, Narodne novine, broj NN 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21, 114/22,
2. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori broj 18/97, 6/99 i 14/02,
3. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, skupština UN-a 16. prosinca 1966. godine,
4. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Narodne novine – Međunarodni ugovori – 12/1993, 7/1995, 11/1995,
5. Obiteljski zakon, Narodne novine broj 103/15, 98/19, 47/20,
6. Opća deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih naroda donesena na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda br. 217/III 10. prosinca 1948. godine, Narodne novine, međunarodni ugovori, broj 12/2009,
7. Službeni list SFRJ broj 29/78,
8. Statut Vijeća Europe, Narodne novine, međunarodni ugovori, broj 8/1998
9. Uredba o metodologijama vještačenja, Narodne novine broj 67/18, 56/18,
10. Ustav RH, Narodne novine broj 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14,
11. Ustav Svjetske zdravstvene organizacije, New York, 1946. godine,
12. Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine broj 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 130/20, 80/22,
13. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine br. 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23.
14. Zakon o sudovima, Narodne novine broj 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19, 130/20, 21/22, 60/22, 16/23,
15. Zakon o medijima, Narodne novine broj 59/04, 84/11, 81/13, 114/22,
16. Zakon o osiguranju, Narodne novine broj 9/94,
17. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osiguranju, Narodne novine broj 20/97,
18. Zakon o osiguranju imovine i osoba, Narodne novine broj 53/77,
19. Zakon o osnovama sistema osiguranja imovine i osoba, Službeni list SFRJ broj 17/90,
20. Zakon o osiguranju, pročišćeni tekst, Narodne novine broj 46/97,
21. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o osiguranju, Narodne novine broj 119/99,

22. Zakon o obveznim osiguranjima u prometu, Narodne novine broj 151/05, 36/09, 75/09, 76/13, 152/14,
23. Zakon o osiguranju, Narodne novine broj 30/15, 112/18, 63/20, 133/20, 151/22,
24. Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ broj 4/77, 36/77, 6/80, 36/80, 43/82, 69/82, 58/84, 74/87, 57/89, 20/90, 27/90, 35/91, i Narodne novine broj 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22,
25. Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, Narodne novine br. 53/91, 88/01,
26. Zakon o međunarodnom privatnom pravu, Narodne novine broj 101/2017,
27. Zakon o odvjetništvu, Narodne novine broj 9/1994, 117/2008, 50/2009, 75/2009, 18/2011, 126/2021,
28. Zakon o javnom bilježništvu, Narodne novine broj 78/1993, 29/1994, 162/1998, 16/2007, 75/2009, 120/16, 57/22,
29. Zakon o poreznom savjetništvu, Narodne novine broj 127/2000, 76/2013, 115/2016,
30. Zakon o reviziji, Narodne novine broj 127/2017,
31. Stečajni zakon, Narodne novine broj 71/2015, 104/2017, 36/2022,
32. Ovršni zakon, Narodne novine broj 112/2012, 25/2013, 93/2014, 55/2016, 73/17, 131/20, 114/22,
33. Zakon o odgovornosti za nuklearnu štetu, Narodne novine broj 143/1998, 114/22,
34. Zakon o zaštiti okoliša, Narodne novine broj 80/2013, 153/2013, 78/2015, 12/18, 118/18,
35. Zakon o osnutku Hrvatske kontrole zračne plovidbe, Narodne novine broj 19/1998, 20/2000, 51/13,
36. Zakon o geodetskoj djelatnosti, Narodne novine broj 25/18,
37. Zakon o veterinarsko-medicinskim proizvodima, Narodne novine broj 84/2008, 56/2013, 94/2013, 15/2015, 32/19,
38. Zakon o posredovanju u prometu nekretnina, Narodne novine broj 107/2007, 144/2012, 14/2014, 32/19,
39. Zakon o pružanju usluga u turizmu, Narodne novine broj 130/17, 25/19, 98/19, 42/20, 70/21,
40. Zakon o psihološkoj djelatnosti, Narodne novine broj 98/19, 18/22,
41. Zakon o mirovinskom osiguranju, Narodne novine, broj 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21, 119/22,

42. Zakon o platnom prometu, Narodne novine, broj 66/2018. i 114/2022,
43. Zakon o mirnom rješavanju sporova, Narodne novine broj 67/2023,
44. Zakon o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga, Narodne novine broj 140/05, 154/11, 12/12,
45. Pravilnik o stalnim sudskim vještacima, Narodne novine broj 38/2014, 123/2015, 29/2016, 61/19,
46. Pravilnik o kliničkim ispitivanjima lijekova i dobroj kliničkoj praksi, Narodne novine broj 25/2015, 124/2015,
47. Pravilnik o energetskom pregledu za velika poduzeća, Narodne novine broj 123/2015, 05/20, 97/21.

Strani pravni izvori:

1. Allgemeines Gleichbehandlungsgesetz, Bundesgesetzblatt Jahrgang 2006, Teil I broj 39,
2. Administration of Justice Act 1985, UK Public General Acts, broj 1985 c. 61,
3. Administration of Justice Act 1982, UK Public General Acts,broj 1982 c 53,
4. Bürgerliche Gesetzbuch (dostupno na: https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/),
5. California Civil Code,
   dostupno na: https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/home.xhtml. Pristupljeno 27.11.2021. godine,
6. Deklaracija Svjetske zdravstvene organizacije, Alma Ate, 1974. godine,
7. Gesetz zur Einführung eines Anspruchs auf Hinterbliebenengeld, Bundesgesetzblatt, BGBl, I 2421, 21. srpnja 2017. godine,
8. Versicherungsvertragsgesetz vom 23. November 2007 (BGBI, I S. 2631),
9. Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002., (BGBI. I S. 42, 2909; 2003 I S. 1122),
10. VVG-Informationspflichtenverordnung vom 18. Dezember 2007. (BGBI I S. 3004),
11. The Law Commission Law Com No 257, Damages for Personal Injury: Non-Pecuniary Loss Item 2 of the Sixth Programme of Law Reform: Damages, dostupno. na: http://www.lawcom.gov.uk/app/uploads/2015/03/lc257_Damages_Personal_Injury_Non-pecuniary_Loss.pdf. Pristupljeno 28.02.2021. godine,
12. Codice delle assicurazioni private iz 2022. godine,

13. Bundesgesetz vom 2. Dezember 1958 über den Versicherungsvertrag (Versicherungsvertragsgesetz – VersVG)“ StF: BGBl. Nr. 2/1959 (NR: GP VIII RV 102 AB 547 S. 68. BR: S. 140.)
14. Consumer Insurance (Disclosure and Representations) Act, Crown copyright , London, 2012. Printed in the UK by The Stationery Office Limited under the authority and superintendence of Carol Tullo, Controller of Her Majesty’s Stationery Office and Queen’s Printer of Acts of Parliament 3/2012 19585
15.

Pravo Europske unije

1. Direktiva Vijeća 91/674/EEZ od 19. prosinca 1991. o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima društava za osiguranje (SL L 374, 31. 12. 1991.),
2. Direktiva 2006/46/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 14. lipnja 2006. o izmjeni Direktive Vijeća 78/660/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima za određene vrste trgovačkih društava, Direktive Vijeća 83/349/EEZ o konsolidiranim financijskim izvještajima, Direktive Vijeća 86/635/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima banaka i drugih financijskih institucija i Direktive Vijeća 91/674/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima osiguravajućih poduzeća (SL L 224, 16. 8. 2006.),
3. Direktiva 2002/92/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 9. prosinca 2002. o posredovanju u osiguranju (SL L 9, 15. 1. 2003.)
4. Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. prosinca 2004. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga (SL L 373, 21. 12. 2004)
5. Direktiva 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 25. studenoga 2009. o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II) (SL L 335, 17. 12. 2009.)
6. Direktiva 2014/51/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o izmjeni direktiva 2003/71/EZ i 2009/138/EZ te uredbi (EZ) br. 1060/2009, (EU) br. 1094/2010 i (EU) br. 1095/2010 (SL L 153, 22. 5. 2014.); Uredba (EU) br. 1092/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o makrobonitetnom nadzoru financijskog

sustava Europske unije i osnivanju Europskog odbora za sistemske rizike (SL L 331, 15. 12. 2010.)

7. Direktiva Vijeća 91/371/EEZ od 20. lipnja 1991. o provedbi Sporazuma između Europske ekonomske zajednice i Švicarske Konfederacije o izravnom osiguranju osim životnog osiguranja (SL L 205, 27. 7. 1991.),
8. Direktiva Vijeća 91/674/EEZ od 19. prosinca 1991. o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima društava za osiguranje (SL L 374, 31. 12. 1991.) kako je posljednji put izmijenjena Direktivom 2006/46/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 14. lipnja 2006. o izmjeni Direktive Vijeća 78/660/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima za određene vrste trgovačkih društava, Direktive Vijeća 83/349/EEZ o konsolidiranim financijskim izvještajima, Direktive Vijeća 86/635/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima banaka i drugih financijskih institucija i Direktive Vijeća 91/674/EEZ o godišnjim financijskim izvještajima i konsolidiranim financijskim izvještajima osiguravajućih poduzeća (SL L 224, 16. 8. 2006.),
9. Direktiva 2002/92/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 9. prosinca 2002. o posredovanju u osiguranju (SL L 9, 15. 1. 2003.),
10. Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. prosinca 2004. o provedbi načela jednakog postupanja prema muškarcima i ženama u pristupu i nabavi robe, odnosno pružanju usluga (SL L 373, 21. 12. 2004),
11. Direktiva 2014/51/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o izmjeni direktiva 2003/71/EZ i 2009/138/EZ te uredbi (EZ) br. 1060/2009, (EU) br. 1094/2010 i (EU) br. 1095/2010 (SL L 153, 22. 5. 2014.),
12. Direktiva (EU) 2016/97 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. siječnja 2016. o distribuciji osiguranja, SL L 26, 2. 2. 2016.,
13. Direktiva 2018/411 Europskog parlamenta i Vijeća od 14.03.2018. o izmjeni Direktive (EU) 2016/97 u pogledu datuma početka primjene mjera država članice za prenošenje, SL L 76/28, 19.03.2018.,
14. Direktiva 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2008. godine o nekim aspektima mirenja u građanskim i trgovačkim stvarima, SL L 136, 24.05.2008.,
15. Direktiva 2013/11/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Direktiva o alternativnom rješavanju potrošačkih sporova), SL L 165, 18.06.2013.,

16. Povelja Europske unije o temeljnim pravima, SL C 303, 14.12.2007. godine,
17. Prva direktiva Vijeća 73/239/EEZ od 24. srpnja 1973. o usklađivanju zakona i drugih propisa o pokretanju i obavljanju poslova izravnog osiguranja osim životnog osiguranja, SL L 228, 16.8.1973.
18. Direktiva 88/357/EEZ Vijeća od 22. lipnja 1988. o usklađivanju zakona i drugih propisa u odnosu na izravno osiguranje, osim životnog osiguranja, koja propisuje odredbe kako bi se olakšalo ostvarivanje slobode pružanja usluga i izmjeni Direktive 73/239/EEZ, SL L 172, 4.7. 1988.,
19. Direktiva 92/49//EEZ od 18. lipnja 1992. o usklađivanju zakona i drugih propisa koji se odnose na izravno osiguranje, osim životnog osiguranja, te kojom se izmjenjuje Direktiva 73/239/EEZ i Direktiva 88/357/EEZ. SL L 311, 14. 11. 1997.,
20. Direktiva 2001/17/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 19. ožujka 2001. o sanaciji i likvidaciji društva za osiguranje, SL L 110, 20. 4. 2001.,
21. Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća 2009/103/EZ od 16. rujna 2009. u odnosu na osiguranje od građanskopravne odgovornosti u pogledu upotrebe motornih vozila i izvršenje obveze osiguranja od takve odgovornosti (SL L 263/11, 07.10.2009.),
22. Direktiva 2012/23/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 12. rujna 2012. o izmjeni Direktive 2009/138/EZ (Solventnost II) u pogledu roka za njeno prenošenje i roka za njenu primjenu te datuma stavljanja izvan snage određenih direktiva, SL L 249, 14.9.2012.,
23. Direktiva 2013/58/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. prosinca 2013. o izmjeni Direktive 2009/138/EZ (Solventnost II) u pogledu roka za njezino prenošenje i roka za njezinu primjenu te datuma stavljanja izvan snage određenih direktiva (Solventnost I), SL L 341, 18.12.2013.,
24. Direktiva 2008/52/EZ Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2008. o nekim aspektima medijacije u građanskim i trgovačkim stvarima (SL L 136/3),
25. Direktiva 2014/54/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 16. travnja 2014. o mjerama za lakše ostvarivanje prava zajamčenih radnicima u kontekstu slobode kretanja radnika (SL L 128/8)
26. Direktiva (EU) 2019/1937 Europskog parlamenta i Vijeća od 23. listopada 2019. o zaštiti osoba koje prijavljuju povrede prava Unije (SL L 305/17),
27. Delegirana Uredba Komisije (EU) br. 2015/35 od 10. listopada 2014. o dopuni Direktive 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II), SL L 12, 17. 1. 2015.,

28. Uredba (EZ) br. 785/2004 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. travnja 2004. o zahtjevima za zračne prijevoznike i operatore zrakoplova u vezi s osiguranjem, SL L, 138, 30. 4. 2004.,
29. Uredba (EZ) br. 1137/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2008. o prilagodbi nekih instrumenata podložnih postupku utvrđenom u članku 251. Ugovora, Odluci Vijeća 1999/468/EZ u vezi s regulatornim postupkom s kontrolom, SL L 311, 21. 11. 2008.,
30. Uredba Komisije (EU) br. 285/2010 od 6. travnja 2010. o izmjeni Uredbe (EZ) br. 785/2004 Europskog parlamenta i Vijeća o zahtjevima za zračne prijevoznike i operatore zrakoplova u vezi s osiguranjem, SL L 87, 7. 4. 2010.,
31. Uredba (EU) br. 1093/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o osnivanju Europskog nadzornog tijela (Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo) kojom se izmjenjuje Odluka br. 716/2009/EZ i stavlja izvan snage Odluka Komisije 2009/78/EZ, SL L 331, 15. 12. 2010.,
32. Uredba (EU) broj 1094/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o osnivanju Europskoga nadzornog tijela (Europsko nadzorno tijelo za osiguranje i strukovno mirovinsko osiguranje), o izmjeni Odluke broj 716/2009/EZ i o stavljanju izvan snage Odluke Komisije 2009/79/EZ, SL L 331, 15. 12. 2010.,
33. Uredba (EU) br. 1095/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o osnivanju europskog nadzornog tijela (Europsko nadzorno tijelo za vrijednosne papire i tržišta kapitala), izmjeni Odluke br. 716/2009/EZ i stavljanju izvan snage Odluke Komisije 2009/77/EZ, SL L 331, 15. 12. 2010.,
34. Uredba (EU) br. 1092/2010 Europskog parlamenta i Vijeća od 24. studenoga 2010. o makrobonitetnom nadzoru financijskog sustava Europske unije i osnivanju Europskog odbora za sistemske rizike, SL L 331, 15. 12. 2010.,
35. Uredba (EU) br. 524/2013 Europskog parlamenta i Vijeća od 21. svibnja 2013. o online rješavanju potrošačkih sporova i izmjeni Uredbe (EZ) br. 2006/2004 i Direktive 2009/22/EZ (Uredba o online rješavanju potrošačkih sporova), SL L 165, 18.06.2013.,
36. Delegirana Uredba Komisije (EU) br. 2015/35 od 10. listopada 2014. o dopuni Direktive 2009/138/EZ Europskog parlamenta i Vijeća o osnivanju i obavljanju djelatnosti osiguranja i reosiguranja (Solventnost II), SL L 12, 17. 1. 2015.,
37. Uredba (EU) br. 1215/2012 Europskog parlamenta i Vijeća od 12. prosinca 2012. o nadležnosti, priznavanju i izvršenju sudskih odluka u građanskim i trgovačkim stvarima (preinaka) SL L 351, 20.12.2012., str. 1–32 (BG, ES, CS, DA, DE, ET, EL, EN, FR,

GA, IT, LV, LT, HU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SL, FI, SV) Posebno izdanje na hrvatskom jeziku: Poglavlje 19 Svezak 011 Str. 289 - 320

38. Uredba (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu koje se primjenjuje na ugovorne obveze (Rim I), (SL L 177, 4. 7. 2008.)
39. Uredba (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007. o pravu koje se primjenjuje na izvanugovorne obveze („Rim II“)
40. 98/257/EC: Commission Recommendation of 30 March 1998 on the principles applicable to the bodies responsible for out-of-court settlement of consumer disputes (Text with EEA relevance), SL L 115, 17.4.1998.,
41. Commission Recommendation of 4 April 2001 on the principles for out-of-court bodies involved in the consensual resolution of consumer disputes (Text with EEA relevance) (notified under document number C(2001) 1016), OJ L 109, 19.04.2001,
42. Presude Suda Europske Unije
43. Europski sud za ljudska prava, broj predmeta 6538/74*, Sunday Times vs United Kingdom,* presuda od 26. travnja 1974. godine,

POPIS LITERATURE:

1. Andrijašević S. Račić-Žlibar T., *Rječnik osiguranja,* Masmedia, Zagreb, 1997. godine,
2. Badrov S., *Kaznena djela protiv časti i ugleda u hrvatskom kaznenom pravu*, Pravnik, Zagreb, 2007. godine,
3. Baletić, Z., *Ekonomski leksikon*, 1. izdanje, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Masmedia, Zagreb, 1995. godine,
4. Baretić, M., *Građanskopravna odgovornost za neispravan proizvod*, doktorska disertacija, Zagreb, 2005. godine,
5. Baretić M., *Pojam i funkcije neimovinske štete prema novom Zakonu o obveznim odnosima,* Zagreb, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2006. godine,
6. Baretić M., *Povreda prava na slobodu*, koji se nalazi u knjizi Alaburić, M. Baretić, I. Crnić, M. Dika, N. Gavella, P. Klarić, P. Miladin, S. Nikšić, *Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti,* Narodne novine, Zagreb, 2006. godine
7. Belanić L., *Pojedini aspekti ugovora o osiguranju (troškova) pravne zaštite,* LEXPERA, Zagreb, 2016., str. 1; pristupljeno dana 20. lipnja 2018. godine na: http://www.iusinfo.hr/Article/Content.aspx?SOPI=CLN20V01D2016B890
8. Belanić L., *Obvezna osiguranja od odgovornosti izvan djelatnosti prometa i prijevoza u hrvatskom i poredbenom pravu, s osvrtom na određivanje obveznika sklapanja ugovora i kruga trećih osoba*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 1, Rijeka, 2009. godine,
9. Bijelić, M., *Osiguranje i reosiguranje*, Tectus, Zagreb, 2002. godine,
10. Borghetti J., *French Law*, u knjizi: César Rivera J., *The Scope and Structure of Civil Codes*, Springer, Dordrecht, 2013. godine,
11. Bukovac Puvača M., *Trend proširenja kruga osoba s pravom na novčanu naknadu u poredbenom i našem pravu kao oblik popravljanja neimovinske štete u slučaju smrti bliske osobe,* Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci [Internet]. 2007. godine, [pristupljeno 24.04.2023.];28(1):511-540. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/25374,
12. Bukovac Puvača M., *Deset godina nove koncepcije neimovinske štete*, Rijeka, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2015. godine,
13. Bukovac Puvača, M. (2022). *Pravična novčana naknada u slučaju smrti ili osobito teškog invaliditeta bliske osobe - aktualna pitanja u sudskoj praksi*, Hrvatski časopis za OSIGURANJE, (6), str. 11-29. Preuzeto s: https://hrcak.srce.hr/280257 (Datum pristupa: 18.04.2023.),

14. Bradić V. i dr., *Orijentacijske medicinske tablice za procjenu smanjenja životnih aktivnosti*, Zagrebačka stvarnost, Zagreb, 2013. godine,
15. Brüggemeier G., *Protection od personality rigths in the law od delict/torts in Europe: mapping out paradigms*, u djelu Brüggermeier G., Colombi Ciacchi A., O'callaghan P., *Personality Rights in European Tort Law*, Cambridge University Press, Velika Britanija, 2010. godine,
16. Clarke, M. A., *The Law of liability Insurance,* Informa Law from Routledge, Abigdon, 2020. godine,
17. Crnić Ivica, N. Ćurković, I. Grbin, D. Jakovina, I. Kaladić, P. Klarić, H. Momčinović, *Odgovornost za štetu,* Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2004. godine,
18. Crnić I., *Naknada nematerijalne štete - neka pitanja*, Vrhovni sud RH, Zagreb,
19. Crnić I., *Značanje orijentacijskih kriterija Vrhovnog suda Republike Hrvatske za dosudu pravične novčane naknade neimovinske štete*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2012. godine,
20. Crnić I., *Odštetno pravo, Drugo bitno i izmijenjeno i dopunjeno izdanje*, Zgombić & Partneri d.o.o., Zagreb, 2008. godine,
21. Crnić I., *Neimovinska šteta*, Organizator d.o.o., Zagreb, 2006. godine,
22. Crnić I., *Zadaće medicinskog vještaka u parničnom postupku za naknadu neimovinske štete*, Odvjetnik, Hrvatska odvjetnička komora, Zagreb, 2008. godine,
23. Crnić I., *Povreda prava osobnosti pravne osobe na ugled, dobar glas, čast, ime odnosno tvrtku*, koji se nalazi u knjizi Alaburić, M. Baretić, I. Crnić, M. Dika, N. Gavella, P. Klarić, P. Miladin, S. Nikšić, *Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti,* Narodne novine, Zagreb, 2006. godine,
24. Crnić, I., *Odgovornost za štetu od opasnih stvari ili opasne djelatnosti, Odgovornost za štetu*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2004. godine,
25. Čepulo D., *Francuska revolucija i Dekleracija o pravima čovjeka i građanina*, Časopis za suvremenu povijest, Zagreb, 1989. godine,
26. Ćurković M., *Zbirka propisa o osiguranju*, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2002. godine,
27. Ćurković, M., *Osiguranje od izvanugovorne i ugovorne (profesionalne) odgovornosti*, Inženjerski biro, Zagreb, 2015. godine,
28. Ćurković, M., *Osiguranje od odgovornosti poslodavca za neimovinsku štetu uzrokovanu radnicima, Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povreda prava osobnosti u vezi s radom*, Narodne novine, Zagreb, 2007. godine,

29. Ćurković, M., *Osiguranje od odgovornosti za štetu,* u knjizi: Baretić, M., Brežanski, J., Buljan, V., Ćurković, M., Hrvoj-Šipek, Z., Klarić, P., Momčinović, H., Nikšić, S., *Odgovornost za štetu i osiguranje od odgovornosti za štetu*, Inženjerski biro, Zagreb, 2011. godine,
30. Ćurković M., *Ugovor o osiguranju – Komentar odredaba Zakona o obveznim odnosima*, Inženjerski biro d.o.o., Zagreb, 2017. godine,
31. Ćurković M., *Uvjeti za obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti*, Zbornik radova s međunarodne znanstveno stručne Dani hrvatskog osiguranja 2014., Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb, 2014. godine,
32. Ćurković Marijan, *Komentar Zakona o obveznim osiguranjima u prometu,* Ineženjerski biro, Zagreb, 2013. godine,
33. Dika M., *Građansko parnično pravo Tužba*, Narodne novine, Zagreb, listopad 2009. godine,
34. Dropulić J., *Pravo na privatni i duševni integritet, Pravo u praksi*, Vizura, Zagreb, 2002. godine,
35. Đorđević S., Samardžić D., *Nemačko ugovorno pravo osiguranja sa prevodom zakona (VVG)*, IRZ, Beograd, 2014. godine,
36. Đorđević S., *Određivanje merodavnog prava za direktan zahtev oštećenog prema štetnikovom osiguravaču u međunarodnom privatnom pravu Republike Srbije*, Evropska revija za pravo osiguranja, br. 1., Beograd, 2010. godine,
37. *Ekonomski leksikon*, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ i „Masmedia“, 1995. godine,
38. Feinman J. M., *A User's Guide to the Restatement of the Law, Liability Insurance*, Connecticut Insurance Law Journal vol. 26, Connecticut, USA, 2019. godine,
39. Gavella N., *Povreda prava na privatnost, posebno na vlastiti lik, glas, osobne zapise i pisma,* koji se nalazi u knjizi Alaburić, M. Baretić, I. Crnić, M. Dika, N. Gavella, P. Klarić, P. Miladin, S. Nikšić, *Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti,* Narodne novine, Zagreb, 2006. godine,
40. Gavella N., *Osobna prava I dio*, Zagreb, Pravni fakultet u Zagrebu, 2000. godine,
41. Gavella Nikola, *Građansko pravo i posebna pravna uređenja za određene vrste dobara,* Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012. godine,
42. Getzler J., Richard Epstein, *Strict Liability, and History of Torts*, Journal of Tort Law, University ofo Connecticat, SAD, 2010. godine,

43. Glannon Joseph W., *Law of Torts, Six Edition,*Walters Kluwer, New York, 2020. godine,
44. Goldberg, J. C., Zipursky, B. C., *The Oxford Introductions to U.S. Law Torts*, Oxford University Press, New York, 2010. godine,
45. Goodhart A. L., *Restatment of the Law of Torts,* University of Pennsylvania, Pennsylvania, 1935. godine,
46. Gorenc V., Pavić D., i dr. autori, *Komentar Zakona o obveznim odnosima*, Zagreb, RRiF, 2005. godine,
47. Gürses Ö., *The Law od Compulsory Motor Vehicle Insurance*, Informa Law of Routledge, Milton, 2020. godine,
48. Grbin I., *Orijentacijski kriteriji Vrhovnog suda Republike Hrvatske za utvrđivanje visine pravične novčane naknade neimovnske štete, Naknada neimovinske štete pravno medicinski okvir,* Zagreb, Inženjerski biro, 2009. godine,
49. Hanson, J. D.; Logue, K. D., *First-Party isnurance Externality: An Economic Justification for Enterprise Liability*, Cornell Law Review, vol. 76, 1990. godine, str. 138; dostupno na: http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol76/iss1/2, pristupljeno dana 30. listopada 2017. godine,
50. Hoffman W. Michael, *Case study Ford Pinto, Corporate Obligations and Responsibilities: Everythings Old Is New Again,* WordPress, dostupno na: https://lovesara0408.files.wordpress.com/2014/11/fordpinto_casestudy.pdf. Pristupljeno 23. siječnja 2022. godine,
51. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. godine,
52. *Hrvatska orijentacijska medicinska tablica za procjenu oštećenja tjelesnog i/ili duševnog zdravlja*, Inženjerski biro, Zagreb, 2010. godine,
53. Jakaša B., *Pravo osiguranja,* Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1984. godine,
54. Jaramaz Reskušić I. Pavičić M., *Iniuria u rimskom pravu, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, Zagreb, vol. 18, broj 1/2011, 2011, godine,
55. Jaramaz – Reskušić I., *Iniuria u pretklasičnom rimskom pravu: pojam i zaštita*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2011. godine,
56. Jovanović, S., *Osiguranje od odgovornosti – ugovorno pokriće po sistemu nastanka uzroka ili datuma postavljanja odštetnog zahtjeva*, Revija za pravo osiguranja, Beograd, Broj 1/2010, 2010. godine,

57. Jug Jadranko, *Naknada buduće štete*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2015. godine,
58. Karner E., Steininger B. C., *European Tort Law 2017*, De Gruyter, Berlin/Boston, 2018. godine,
59. Katić Dragan, *Preinaka tužbe, povlačenje tužbe, novi dokazi i nove činjenice, teret dokazivanja, test razmjernosti (čl. 6. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda),* koje se nalazi u: Pravosudna akadamija RH, *Građansko pravo - sporna pitanja i aktualna sudska praksa - 2018.*, Zbornik radova, Tuheljske Toplice, 22. - 23. studenoga 2018. godine, dostupno dana 2. srpnja 2023. godine, na: chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://pak.hr/cke/obrazovni%20materijali/Sporna%20pitanja%20i%20aktualna%20sudska%20praksa%20-%20zbornik%20radova.pdf
60. Klarić Petar, *Odštetno pravo,* Narodne novine, Zagreb, 1996. godine,
61. Koziol H., Wilcox V., *Punitive Damages: Common Law and Civil law Perspectivs*, Springer-Verlag, Beč, 2009. godine,
62. Larson, A., *Nature and Origins of Workmen`s Compensation*, Cornell Law Review, vol. 37, 1952., str. 224; pristupljeno 30. listopada 2017. godine na: http://scholarship.law.cornell.edu/clr/vol37/iss2/2.
63. Law Comission, *Aggravated, Exemplary and Restitutionary Damages Report,* LC247, London, 1997 godine,
64. Macleod Sonia, Hodges Christopher, *Redress Schemes for Personal Injuries*, Hart Publishing, London, 2017. godine,
65. Mandarić M., *Strategijski brend menadžment kao faktor konkurentnosti kompanija*, doktorska disertacija, Univerzitet u Beogradu, Ekonomski fakultet, Beograd, 2012. godine,
66. Marano P., K. Noussia, *Insurance Distributive Directive, A Legal Analysis,* Sprnger, Cham, Švicarska, 2021. godine,
67. Marović A., Štimac S., *Medicinsko vještačenje pravične novčane naknade po prijedlogu medicinskih tablica iz 2013. godine*, Arhiv za higijenu rada i toksikologiju Vol. 65, No. 3, Split, 2014. godine,
68. Markesinis, B., Uberath H*., The German Law of Torts A Comparative Treatise,* Hart Publishing, Portland, SAD, 2002. godine,

69. Masters L. S., Fehling G. B., *The American Law iInstitute's Restatement of the Law, Liability Insurance: Scholarship and Controversy*, Connecticut Insurance Law Journal vol. 27, Connecticut, USA, 2020. godine,
70. Matić Z., Obvezna osiguranja od izvanugovorne i ugovorne odgovornosti, Pravo u gospodarstvu, svezak 1, Zagreb, 2017. godine,
71. Matić, Z. i Baretić, M., *Izazovi postavljanja tužbenog zahtjeva u slučaju povrede prava osobnosti tjelesnom ozljedom*,. Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 2021. godine,
72. Merkin R., Hjalmarson J., *Compendium of Insurance Law*, Informa Law, London, 2007. godine,
73. Matijević, B., *Profesionalna odgovornost*, Hrvatska pravna revija, broj 5, Inženjerski biro, Zagreb, 2015. godine,
74. Nikšić S., *Povreda prava na duševni integritet*, koji se nalazi u V. Alaburić, M. Baretić, I. Crnić, M. Dika, N. Gavella, P. Klarić, P. Miladin, S. Nikšić, *Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti,* Narodne novine, Zagreb, 2006. godine,
75. Nikšić, S., *Imovina u građanskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu., svezak 62, Zagreb, 2012. godine,
76. Nolan, D., *The Fatal Accidents Act 1846* (December 21, 2012). TT Arvind and Jenny Steele (eds), *Tort Law and the Legislature* (Hart 2012) 131-157, pristupljeno 08. svibnja 2023. godine na SSRN: https://ssrn.com/abstract=3088512,
77. Omejec J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, drugo dopunjeno izdanje, Novi informator, Zagreb, 2014. godine,
78. P. Hermes, Note*, Loss of Enjoyment of Life — Duplication of Damages Versus Full Compensation*, 63 North Dakota L.aw Review, 1987. godine,
79. Parsons, C*., Moral Hazard in Liability Insurance*, The Geneva Papers in Liability Insurance, vol. 28, br. 3, 2003. godine,
80. Pavić, D., *Ugovorno pravo osiguranja*, Komentar zakonskih odredbi, Tectus, Zagreb, 2009. godine,
81. Pavišić B., *Komentar Zakona o kaznenom postupku*, drugo izdanje, Dušević & Kršovnik d.o.o., Rijeka, 2013. godine,

82. Petrak, M., *Code Civil i hrvatska pravna kultura*, u: Šanjek, F. (ed.), *Hrvati i Ilirske pokrajine /Les Croates et les Provinces Illyriennes* (1809.-1813.), HAZU, Zagreb, 2010. godine,
83. Pino-Emhart A., *Apologies and Damages: The moral demands of tort law as a reparative mechanism*, Trinity, 2015.godine,
84. Rodin S., *Direktiva Europske unije 123/2006 o uslugama – doseg i opravdanja*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 59, 2009. godine,
85. Radolović A., *Pravo ličnosti kao kategorija građanskog prava,* doktorska disertacija, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Rijeka, 1985. godine,
86. Radolović A., *Pravni poslovi prava osobnosti,* Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, 2014. godine,
87. Radolović A., *Pravo osobnosti u novom Zakonu o obveznim odnosima*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2006. godine,
88. Radolović A., *Građansko pravo u ustavnom sudovanju*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2012. godine,
89. Savezni sud Jugoslavije, *Naknada nematerijalne štete, Redakcija zbirka sudskih odluka pri Saveznom sudu*, Beograd, 1986. godine,
90. Schwartz V. E., *Statutory Strict Liability for an Insurer's failure to Settle: a balanced Plan for an unresolved Problem*, Duke Journal Duke University, Durham, USA, pristupljeno na dan 05.02.2023. na: https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2543&context=dlj
91. Schwartz, G. T., *The Ethics and The Economics of Tort Liability Insurance*, Cornell Law Review, vol. 75, 1990. godine, pristupljeno 30. listopada 2017. godine na: http://schollaarship.law.cornell.edu/clr/vol75/iss2/3.
92. Sebok A. J., *Punitive Damages in United States,* u Koziol H., Wilcox V., Punitive Damages: Common Law and Civil law Perspectivs, Springer-Verlag, Beč, 2009. godine,
93. Smits J., *Private law and fundamental rights: a sceptical view, u knjizi Barkhuysenand T.,Lindenbergh S.D., Constitutionationalisation of Private Law*, Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, 2006. godine,
94. Stein P., *Rimsko pravo i Europa*, Tehnička knjiga, Zagreb, 2007. godine,
95. Stein, M., A., *Victorian Tort Liability for Workplaces Injuries*, Illinois Law Review, 2007., str. 13; pristupljeno 27. listopada 2017. godine na:

https://illinoislawreview.org/print/volume-2008-issue-3/victorian-tort-liability-for-workplace-injuries/

96. Stempel J. W.,Knutsen E. S., *Protecting Auto Accident Victims from the UM/UIM Insurer Identity Crisis,* Connecticut Insurance Law Journal vol. 26, Connecticut, USA, 2019. godine,
97. Stojanov D. Jakovac P., *Ekonomska znanost u zamci globalizacije*, Ekonomski pregled, (5) 64, 2013. godine,
98. Šulejić, P., *Osiguranje od građanske odgovornosti,* Institut za uporedno pravo, Beograd, 1967. godine,
99. Tepeš N., *Povreda tvrtke i poslovnog ugleda*, Zbornik Susreta pravnika Opatija, 2010. godine,
100. Trstenjak V., Weingerl P., *The Influence of Human rights and Basic rights in Private Law,* Springer, Švicarska, 2016. godine,
101. Ulrich M., *Damages for Non-Pecuniary Loss in German Contract and Tort Law*, Oxford University, 2015. godine,
102. Vedriš, M.; Klarić, P*., Građansko pravo*, Zagreb, Narodne novine, 2009. godine,
103. Vuković M., *Opći građanski zakonik*, Zagreb, Školska knjiga, 1955. godine,
104. Wagner, G., *Tort Law and Isurance Law*, vol. 16, Springer-Verlag/Wien, Mörlenbach, Njemačka, 2005. godine,
105. Williams A. C., Jr., Barth P. S.,*Compendium on Worksmen¨s Compensation*, U.S. Government Printing Office, Washington D.C., USA, 1973. godine,
106. Quézel-Ambrunaz C., *Fault, Damage and the Equivalence Principle in French Law*, Journal of European Tort Law, Berlin, 2012. godine,
107. Zečević D., *Sudska medicina i deontologija*, Medicinska naklada, Zagreb, 2004. godine,
108. *2017 Global Reptrak 100 The World´s Most Reputable Companies*, Reputation Institute, SAD, 2017. godine,

Sudske odluke:

1. Ustavni sud RH, broj U-III-5092/2012 od 24. siječnja 2007. godine,
2. VS RH, Rev 950/11 od 12. ožujka.2014. godine,
3. VS RH, Rev 661/2021 od 14. rujna 2021. godine,
4. VS RH, Rev 991/2013-2 od 05. veljače 2019. godine,
5. VS RH, Rev 724/2013-2 od 30. travnja 2019. godine,
6. VS RH, Rev 249/06-2 od 19. prosinca 2007. godine,
7. VS RH, Rev 629/11-2 od 03. studenog 2012. godine,
8. VS RH, Rev 70/2009 od 02. lipnja 2010. godine,
9. VS RH, Rev 1357/2009 od 22. rujna 2010. godine,
10. VS RH, Rev 709/2018 od 18. svibnja 2021. godine,
11. VS RH, Rev 195/2012 od 26. listopada 2016. godine,
12. VS RH, Rev 276/2014-2 od 18. lipnja 2019. godine,
13. VS RH, Rev 2679/2017 od 19. svibnja 2021. godine,
14. VS RH, Rev 3390/20119-2 od 12. travnja 2022. godine,
15. VS RH, Rev 874/11-2 od 29. studeni 2011. godine,
16. VS RH, Rev 151/2015 od 30. rujna 2020. godine,
17. VS RH, Rev 1317/2015 od 25. travnja 2019. godine,
18. VS RH, Rev 517/2010 od 29. rujna 2010. godine,
19. VS RH, Rev 833/2005 od 23. ožujka 2006. godine,
20. VS RH, Rev 2826/15-3 od 25. svibnja 2016 godine,
21. VS RH, Rev-x 848/2017 od 31. listopada 2017. godine,
22. VS RH, Rev 2014/2016 od 09. studenog 2021. godine,
23. VS RH, Rev 301/2019 od 17. rujna 2019. godine,
24. VS RH, Rev 3111/2016-2 od 25. kolovoza 2020. godine,
25. VS RH Rev 113/03 od 09. veljače 2005. godine,
26. VS RH, Rev 886/08 od 25.veljače 2009. godine,
27. VS RH, Rev 553/09 od 15. veljače 2011. godine,
28. VS RH, Revr 1100/10 od 09. ožujka 2011. godine,
29. VS RH, Revd 3730/2021 od 15. veljače 2022. godine,
30. VS RH, Rev-x 893/2015 od 23. srpnja 2019. godine,
31. VS RH, Su-IV-33/2022-17 od 21. studenog 2022. godine,
32. VS RH, Rev 1678/09 od 04.02.2014. godine,

33. VS RH, Rev 3571/2018 od 17. svibnja 2022. godine,
34. VS RH, Rev 2098/2018 od 14. listopada 2020. godine,
35. VS RH, Rev 2120/2019 od 18. svibnja 2021. godine,
36. VS RH, Rev 1371/2015-9 od 18. prosinca 2019. godine,
37. VS RH, Rev 2374/2010 od 27. ožujka 2012. godine,
38. VS RH, Rev 177/2020 od 25. veljače 2020. godine,
39. VS RH, Rev-x 319/2014 od 21. svibnja 2014. godine,
40. VS RH, Rev 113/2016 od 9. lipnja 2021. godiine,
41. VS RH, Revr 176/2013 od 9. prosinca 2015. godine,
42. VS RH, Rev 586/13-2 od 27.03.2013. godine,
43. VS RH, Rev 270/15 od 03.03.2015. godine,
44. VS RH, Rev 137/16 od 08.03.2016. godine,
45. VS RH, Rev 672/2017 od 12. siječnja 2021. godine,
46. VS RH, Rev 2140/2016 od 28. travnja 2021. godine,
47. VS RH, Rev 1206/14-2 od 15. travnja 2015. godine,
48. VS RH, Rev 1150/14-2 od 02. srpnja 2014. godine,
49. VS RH, Rev-44/07 od 31. siječnja 2007. godine,
50. VS RH, Rev-1275/08 od 28. siječnja 2009. godine,
51. VS RH, Rev-129/10 od 16. veljače 2010. godine,
52. VS RH, Rev-76/10 od 16.veljače.2011. godine,
53. VS RH, Rev-634/2007 od 13. lipnja 2007. godine,
54. VS RH, Rev-188/10 od 10. siječnja 2012. godine,
55. VS RH Rev-574/10 od 25. svibnja 2011. godine,
56. VS RH, Rev 192/2016 od 23. ožujka 2021. godine,
57. VS RH, Rev 2573/88 od 17. svibnja 1989. godine,
58. VS RH, Rev 2157/88 od 28. ožujka 1989. godine,
59. VS RH, Rev 195/2022 od 15. studenog 2022. godine,
60. VS RH, Rev 2286/2019-2 od 30. ožujka 2021. godine,
61. VS RH, Revr 2017/15 od 4. veljače 2017. godine,
62. VS RH, Rev 1185/1991 od 25. lipnja 1991. godine,
63. VS RH, Rev 190/2017 od 02. ožujka 2022. godine,
64. VS RH, Rev 24/08-3 od 04. lipnja 2008. godine,
65. VS RH, Rev 68/2017 od 04. veljače 2020. godine,
66. VS RH, Rev 2522/13-2 od 29.ožujka 2017. godine,

67. VS RH, Rev 2661/2016-2 od 02. lipnja 2020. godine,
68. VS RH, Rev 1168/2010 od 15. listopada 2013. godine,
69. VS RH, Rev-753/1999 od 03. srpnja 2002. godine,
70. VS RH Rev-1067/2004-2 od 16. studenog 2005. godine,
71. VS RH, Rev-551/2010-2 od 19. siječnja 2011. godine,
72. VS RH, Rev-405/2010-2 od 24. studenog 2010. godine,
73. VS RH, Rev 452/05-2 od 12. listopada 2005. godine,
74. VS RH, Rev 753/1999 od 03. srpnja 2002. godine,
75. VS RH, Rev 1067/2004-2 od 16. studenog 2005. godine,
76. VS RH, Rev 1468/2019-3 od 09. prosinca 2020. godine,
77. VS RH, Rev 2611/12 od 18. svibnja 2016. godine,
78. VS RH, Rev 1015/05 od 19. travnja 2006. godine,
79. VS RH, Rev 2408/2013 od 24. travnja 2018. godine,
80. VS RH, Rev 1967/2015-2 od 21. studenog 2018. godine,
81. VS RH, Revt 64/15-2 od 29. studenog 2016. godine,
82. VS RH, Zaključak br. 4., 2III. sjednice Građanskog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske od 30.ožujka 1987. godine,
83. VS RH, SU-1331-VI/02 i 1372-11/02, Zagreb, 29. studenoga 2002., *„Orijentacijski kriteriji i iznosi za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete“,*
84. VS RH, pravno shvaćanje broj Su-IV-4/18-13 od 4. listopada 2018, godine,
85. VS RH, pravno shvaćanje broj: Su-IV-16/2021-8. od 26. travnja 2021. godine,
86. Sud Europske Unije, Presuda od 34.10.2013. – predmet C-277/12 Drozdows,
87. Županijski sud u Zagrebu, broj: Gž 1454/2011 od 22.08.2012.godine,
88. Županijski sud u Zagrebu, Gž 3667/2021 od 02. kolovoza 2022. godine,
89. Županijski sud u Varaždinu, broj Gž.2336/11 od 26.08.2011.godine,
90. Županijski sud u Zadru, broj Gž-1104/14-2 od 30. ožujka 2016. godine,
91. Županijski sud u Rijeci, broj Gž-2736/2011 od 07. studenog 2012. godine,
92. Županijski sud u Vukovaru, broj Gž-545/11-3 od 12. rujna 2012. godine,
93. Županijski sud u Bjelovaru, broj Gž-3401/2011-2 od 20. lipnja 2012. godine,
94. Županijski sud u Slavonskom Brodu, broj Gž-946/15 od 14. svibnja 2015. godine,
95. Županijski sud u Splitu, broj Gž-1294/2021 od 16. rujna 2021. godine,
96. Županijski sud u Bjelovaru, broj Gž-516/2016 od 15.09.2016. godine,
97. Županijski sud u Bjelovaru, broj Gž-3074/2012 od 21. ožujka 2013. godine,

98. Županijski sud u Slavonskom Brodu, St.sl. u Požegi Gž-1030/2011-3 od 04.06.2012. godine,
99. Županijski sud u Splitu Gžnš-247/09 od 24.06.2011. godine,
100. Županijski sud u Rijeci, broj Gž-348/2016-2 od 2.lipnja 2017. godine,
101. Visoki trgovački sud RH, broj Pž-5107/2013-2 od 27. svibnja 2016. godine,

Internet izvori:

1. Bürgerliches Gesetzbuch. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. godine, pristupljeno 5. 8. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=10237>.
2. https://www.rechtsanwalt-lattorf.de/schmerzensgeldtabelle-kopf/. Pristupljeno 01. siječnja 2021. godine,
3. Povelja Ujedinjenih naroda, dostupna na web stranicama Ministarstva vanjskih poslova Vlade Republike Hrvatske, http://www.mvep.hr/CustomPages/Static/HRV/Files/ugovori/povelja_un_hr.pdf. Pristupljeno 28.04.2020. godine,
4. Reputation Institute, https://www.reputationinstitute.com/Home,
5. Pichler D., Problematika opsega naknade neimovinske štete zbog povrede poslovnog ugleda pravne osobe javnog prava, str. 14, dostupno na web adresi: http://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjLvNmvtPTTAhWRJSwKHVIWAnUQFggfMAA&url=http%3A%2F%2Fhrcak.srce.hr%2Ffile%2F220708&usg=AFQjCNFYh_VUnMmeZVhFRCqoDzNHlgQ7Wg
6. *Curzon Green Solicitors,* https://www.curzongreen.co.uk/practice_areas/levels-of-awards-for-pain-and-suffering-in-personal-injury-claims/, prisupljeno na dan 06.04.2023. godine,
7. https://www.ali.org/about-ali/story-line/. Pristupljeno 28.08.2021. godine,
8. U. S. Depertment of Labor, dostupno na https://www.dol.gov/agencies/owcp/FECA/about. Pristupljeno 02. siječnja 2022. godine,
9. Swiss Re Institute, *Social and legal drivers of claims*, Sigma, br. 4, 2014. godine, str. 18; dostupno na: http://institute.swissre.com/research/overview/sigma/4_2015.html (pristupljeno dana 26. listopada 2017.)
10. Izvještaj Komisije Europskog parlamenta za ekonomska i financijska pitanja podnesenog od strane izvjestitelja Luis Berenguer Fuster o Direktivi Europskog parlamenta i Vijeća o posredovanju u osiguranju od 29. listopada 2001. godine. A5-0359/2001; 2000/0213(COD)

11. Uvjeti za kasko osiguranje motornih vozila Euroherc osiguranja d.d., dostupno na https://www.euroherc.hr/uploads/autokasko/Kasko-osiguranje-cestovnih-vozila-potpuni-2022.pdf Pristupljeno 29.05.2023. godine.
12. Prijedlog Zakona o osiguranju, Ministarstvo financije Vlade RH, str. 5, dostupno na https: https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//121-3.pdf, na dan 30.12.2022. godine,
13. Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Ministarstvo financije Vlade RH, str. 4, dostupno na https://vlada.gov.hr/UserDocsImages//2016/Sjednice/Arhiva//121-4.pdf , na dan 30.12.2022. godine,
14. Europski parlament, Report - A6-0249/2008., European Parliament resolution of 2 September 2008 on certain issues relating to motor insurance (2007/2258(INI)) dostupno: https:// www. europarl. europa. eu/doceo/document/TA-6-2008-0386_EN.html?redirect
15. RH, Ministarstvo financija, Nacrt prijedloga zakona o izmjenama i dopunama zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Zagreb, travanj 2023. Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama zakona o obveznim osiguranjima u prometu. Dostupno na dan 31.05.2023. godine na: https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/MainScreen?entityId=23991,
16. IRCA Konvencija, potpisana od glavnnine francuskih osiguratelja automobilske odgovornosti 5. srpnja 1985.godine, poznat kao Badinterov zakon, dostupno: https://www.index-assurance.fr/pratique/sinistre/convention-irca#champ_dapplication_de_la_convention
17. 2018. Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb, 2019. godine,
18. 2019. Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb, 2020. godine,
19. 2020. Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb, 2021. godine,
20. 2021. Tržište osiguranja u Republici Hrvatskoj, Hrvatski ured za osiguranje, Zagreb, 2022. godine,
21. Izvješće predsjednika Vrhovnog suda Republike Hrvatske o stanju sudbene vlasti za 2022. godinu, Vrhovni sud RH, Zagreb, 2024. godine,

22. Statute of the Council of Europe, London 5. svibnja 1949. godine, tekst dostupan na službenim stranicama Vijeća Europe, https://rm.coe.int/1680306052).%5B3, na dan 11. studenog 2025. godine.